Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

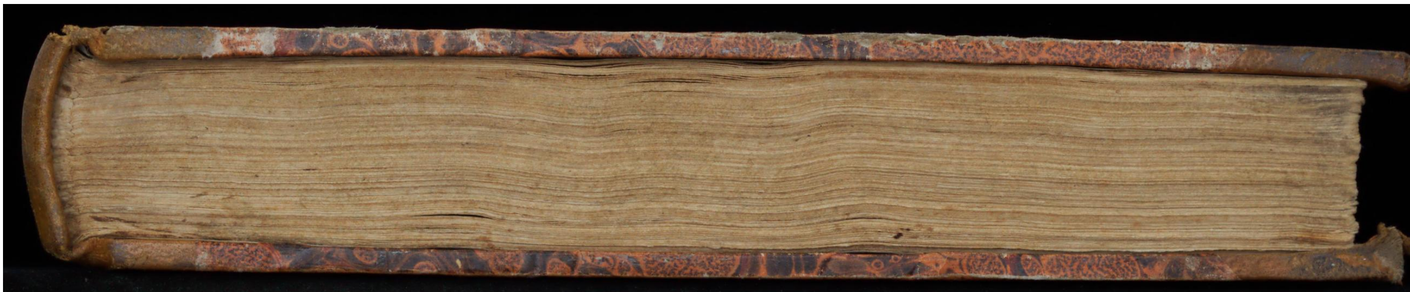

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

~~35.~~ 171 E 11

gw. 601
CA. 473

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

123

Incipit liber primus de natura diuinitatis.

Quod deus eſt. Capitulum primum.
Qd vnus deꝰ eſt. ij.
Qd vnū ſolū prīcipium eſt. iij.
Qd pater eſt. iiij.
Qd filius eſt. v.
Qd filiꝰ imago prīs eſt. vi.
Qd ſpūs ſcūs eſt. vij.
Qd ſpūs ſcūs amor prīs ꝛ filij ē viij.
Qd ſpūs ſcūs caritas ꝛ donū ſanctorum eſt. ix.
Qd in trinitate perfecta vnitas eſſentie eſt. x.
Qd multiplex trinitas eſt. xi.
Qd equalitas ꝑſonarū eſt. xij.
Qd inter eſſentiam ꝛ ꝑſonaꝫ differentia eſt. xiij.
De immenſitate dei. xiiij.
De infinitate dei. xv.
De incōprehenſibilitate dei. xvi
De icircūſcriptibilitate dei. xvij.
De eternitate dei. xviij.
De incōmutabilitate dei. xix.
De ſimplicitate dei. xx.
De excellentia dei. xxi.
De notionibꝰ diuinis. xxij.
De nominibꝰ diuinis. xxiij.
Qd deus ineffabilis eſt. xxiiij.
De ideis ꝛ libro vite. xxv.
De aꝓpriatis diuīs ꝑſoīs. xxvi.
De potentia dei. xxvij.
De virtute miraculorum. xxviij
De ſcientia dei. xxix.
De predeſtinatione dei. xxx.
De ꝑ̄ſciētia ꝛ reprobacōe xxxi
De voluntate dei. xxxij.
De iuſticia dei. xxxiij.
De miſericordia dei. xxxiiij.

De creaturis liber ſecundus.

De rerū creatiōe. cap̄. p̄mū
De diſtinctiōne in genere creaturarum. ij.
De diſtinctione orbium tam celeſtium q̄m elemētorū. iij.
De natura celorū ꝛ ſuperiorū corporum. iiij.
De natura ſtellarū i ꝯmuni. v.
De luce. vi.
De planetis in ſpecie. vij.
De natura q̄tuor elemētoꝝ. viij
De impreſſionibꝰ aeris. ix.
De tempore. x.
De angelis in cōmuni. xi.
Diſtinctio celeſtium ierarchiarum. xij.
De proprietatibus angelorum in communi. xiij.
De proprietatibus ꝛ officijs ſingulorū ordinum. xiiij.
De cognicōne ꝛ motu angelorū xv.
De prelationibꝰ āgelorū. xvi.
De ꝯfirmatione angelorū. xvij
De cuſtodia angelorū. xviij.
De locucōne angelorū. xix.
De ſpecialibꝰ noībus āgelorum xx.
De caſu āgelorum. xxi.
De ſpūali caſu demōis. xxij
De locali caſu demonis. xxiij.
De reſtauracōne ruine angelice xxiiij.
Quaē peccatū diaboli ſit irremiſſibile. xxv.

KONINKL. BIBLIOTHEEK TE 'SHAGE.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

De ꝓprietatibus demonū·xxvi.
De malicia diaboli contra nos·xxvij·
De lucifero ſpecialiter·xxviij·
De anima quid ſit ſecundū diffinitionem·xxix·
De aīa q̄d ſit ſcd̄m rem·xxx·
Quid ſit aīa ſm nomē·xxxi.
De triplici aīa·xxxij·
De potentijs anime vegetabil̃·xxxiij·
De potentijs apprehenſiuis anīe ſenſibilis·xxxiiij·
De ſēſibꝰ particularibꝰ·xxxv
De ſenſu cōmuni·xxxvi·
De imaginatiua·xxxvij·
De eſtimatiua·xxxviij·
De fantaſia·xxxix·
De memoria·xl·
De vi ſenſibili motiua·xli·
De potētijs aīe rōnalisꝰ·xlij·
De diuiſione potentiarū·xliij·
De potētijs cognitiuis·xliiii·
De modis ꝯgnoſcēdi res·xlv·
De intellectu agente ⁊ poſſibili xlvi·
De intellectu ſpeculatiuo ⁊ practico·xlvij·
De rōne ⁊ partibus ipſiꝰ·xlviij
De potentijs aīe motiuis·xlix·
De voluntate·l·
De ſinderiſi·li·
De conſcientia·lii·
De opationibꝰ aīe·liij·
De quantitate anime·liiii·
De immortalitate aīe·lv·
De libero arbitrio·lvi·
De natura corporis hūani·lvij·
De phiſconomia·lviij
Regule generales phiſeonomie capitulū·lix·
De toto homine·lx·
De ꝓprietatibꝰ hoisꝰ·lxi·
De primis parentibus·lxij·
De preceptisꝰ ſibi datis·lxiii·
De paradiſo·lxiiii·
De caſu primi hoīs·lxv·
De ordine temptationis in nobꝭ lxvi·
De pcc̄is liber tercius·
DE malo in genere·p̄mum
De peccati diffinicōne·ij·
Quid ſit peccatū ſcd̄m rem·iij·
Quid ſit peccatum ſecundū nomen·iiij·
De peccati origine·v·
De diuiſione pcc̄i·vi·
De effectu peccati·vij·
De peccato originali ſecunduꝫ rem·viii·
De peccato originali ſecundum nomen·ix·
De primis motibuꝰ·x·
De moroſa delectatione ⁊ cōſenſu in peccatum·xi·
De peccato veniali·xij·
De effectu peccati venialis·capitulum·xiii·
De ſeptem vicijs capitalibus in genere·xiiij·
De ſuperbia·xv·
De inuidia·xvi·
De ira·xvij·
De accidia·xviii·
De auaricia·xix·
De gula·xx·
De luxuria·xxi·
Quando hec ſeptē vicia ſūt mor

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

talia vel venialia · xxij ·
Itē de peccato in ſpiritū ſanctū · xxiij ·
Enumeratio peccatorum · xxiiij

Sequit᷑ de hūanitate xpi · liber quartus ·

De ſalutatione angelica · p̄ ·
Itē de rñſione virginea · ij ·
Item de ſanctificatione materna capitulū · iij ·
Itē de ɔceptione dn̄ica · iiij ·
Rationes incarnationis xpi · v ·
Itē de modo incarnatiōis xpi · vi
Item de vnione ⁊ natura aſſumpta · vij ·
Vtilitas incarnationis · viij ·
Item de mirabilib9 circa incarnationem · ix ·
Itē de natiuitate dn̄i · x ·
De circunciſione dn̄i · xi ·
De baptiſmo xp̄i · xij ·
De pleitudine grē xp̄i · xiij ·
De plenitudine ſapiētie chriſti capitulū · xiiij ·
De merito xpi · xv ·
Itē de voluntate xpi · xvi ·
De defectibus quos aſſumpſit chriſtus · xvij ·
Item de paſſione xpi · xviij ·
Item de effectu paſſiōis chriſti xix ·
De cruce xpi · xx ·
De deſcenſu xp̄i ad iferos · xxi
De reſurrectōne xp̄i · xxij ·
De aſcenſione xp̄i · xxiij ·
De cōſeſſu xp̄i ad patris dextrā xxiiij ·

De virtutibus ⁊ gratia liber quintus ·

De origine gratie · primum
Diſtinctio grār̄u · ij ·
De effectu grē · iij ·
Quid ſit virtus · iiij ·
De qualitate virtutū · v ·
De equalitate virtutū · vi ·
De connexione virtutū · vij ·
De ɔmendatione virtutū · viij ·
De effectu virtutū · ix ·
De merito virtutū · x ·
De habilitatione ad grām · xi ·
Ex quibus cauſet᷑ meritū · xij ·
De fine actōnū · xiij ·
Quid mereamur · xiiij ·
Diuiſiones ⁊ drē virtutum · xv
Differentia virtutum cardinalium ⁊ theologicaliū · xvi ·
De virtutibus theologicis in genere · xvij ·
De fide · xviij ·
De effectu fidei · xix ·
De articulis fidei · xx ·
Item de ſpe · xxi ·
Item de caritate · xxij ·
Differentia inter caritatem ⁊ alios amores · xxiij ·
De effectu caritatis · xxiiij ·
Quibus rebus caritas ɔparetur · xxv ·
De excellentia caritatis · xxvi ·
De ſignis dilectionis · xxvij ·
De gradibus amoris · xxviij ·
De ordine caritatis · xxix ·
De dilectōne proximi · xxx
De dilectōne inimicorū · xxxi ·
De virtutibus cardinalibus i genere · xxxij ·
De prudentia · xxxiij ·

De temperantia · xxxiiij ·
De fortitudine · xxxv ·
De iuſticia · xxxvi ·
De donis · xxxvij ·
De dono timoris · xxxviij ·
De timore ſeruili · xxxix ·
De timore iniciali · xl ·
De timore filiali · xli ·
De dono pietatis · xlij ·
De dono ſcientie · xliij ·
De dono conſilij · xliiij ·
De ſapientia ⁊ intellectu · xlv ·
De beatitudinibꝰ in genē · xlvi ·
De prima btitudine · xlvij ·
De ſecunda · xlviij ·
De tercia · xlix ·
De quarta · l ·
De quinta · li ·
De ſexta · lij ·
De ſeptima · liij ·
De octaua · liiij ·
De ſenſibꝰ ſpūalibꝰ · lv ·
De fructibus ſpūs · lvi ·
De dulia ⁊ latria · lvij ·
De preceptis in genere · lviij ·
De primo pcepto decalogi · lix ·
De ſecundo · lx ·
De tercio · lxi ·
De quarto · lxij ·
De quinto · lxiij ·
De ſexto · lxiiij ·
De ſeptimo · lxv ·
De octauo · lxvi ·
De nono ⁊ decimo · lxvij ·
De conſilijs in genere · lxviij ·
De conſilijs euangelicis in ſpeci
e · lxix ·
De ſacramentis liber ſextus ·
Diffinitiones ſacramenti · pᵒ ·
De inſtitucōne ſacramētorū · ij ·
De effectu ſacramētorū · iij ·
De numero ſacramētorū · iiij ·
De diſpenſatione ſacramentorū
capitulū · v ·
De caractere ⁊ iteratione ſacram̄
torum · vi ·
De differētia ſacramētorū · vij ·
De baptiſmo · viij ·
Item de cathecíſmo ⁊ exorcíſmo
capitulū · ix ·
De confirmatione · x ·
De ſaccramēto eucariſtie · xi ·
De dignitate eucariſtie ⁊ mirabi
libuſ in ea · · xij ·
De effectu eucariſtie · xiij ·
De ſumentibꝰ eucariſtiam ⁊ mo
dis ſumendi · xiiij ·
De abſtinentia a cōmunione ·
capitulū · xv ·
De officio miſſe · xvi ·
De negligentijs que fiūt in miſ
ſa · xvij ·
De ſacramento penitētie · xviij ·
Qualitaſ penitentie · xix ·
De effectu penitentie · xx · ·
De partibus penitentie in cōmu
ni · xxi ·
De contritione · xxii ·
De confeſſione · xxiii ·
Item de qualitate ⁊ effectu con
feſſionis · xxiiii ·
Cui debeat fieri confeſſio · xxv ·
Item de ſigillo confeſſionis capi
tulū · · xxvi ·
De ſatiſfactione · xxvii ·
Item de partibus ſatiſfactioniſ
in communi · xxviii ·
De ptibꝰ ſingulis ſatiſfactiois ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

capitulum · xxix ·
De iuſtificacōne impij · xxx.
De penitentia venialiū · xxxi ·
Per quid dimittat peccatum veniale · xxxij ·
De extrema vnctione · xxxiij ·
De ſacramēto ordinis · xxxiiij ·
De q̄litate ordinandorū · xxxv
De ipſa ordinatione · xxxvi ·
De matrimonio · xxxvij ·

De fine mundi liber ſeptim⁹
De purgatorio · primum ·
De acerbitate purgatorij capitulum · ij ·
De ſuffragijs eccleſie · iij ·
Quorū ſuffragia proſunt ⁊ q̄bꝫ capitulum · iiij ·
Vtrum indulgētie defunctis valeant · v ·
De aduētu antixp̄i · vi ·
De mala vita antixp̄i · vij ·
De quatuor modis quibus decipiet · viij ·
De ſequacibus antixp̄i · ix ·
De gog ⁊ magog · x ·
De helya ⁊ enoch · xi ·
De duratione huius perſecutionis · xij ·
De morte antixp̄i · xiij ·
De ꝯflagracōe elemētorū · xiiij ·
De reſurrectione generali · xv ·
De iudicio extremo · xvi ·
De iudicantibus · xvij ·
De iudicandis · xviij ·
De innouatione mundi · xix
De penis inferni · xx ·
De diuerſitate penarū · xxi ·
De gloria celeſti · xxij ·
De dotibus in cōmuni · xxiij ·
De dotibꝫ aīe ī generali · xxiiij ·
De dotibꝫ aīe ī ſpeciali · xxv
De dotibꝫ corpis ī genere · xxvi
De dotibꝫ corpis ī ſpecie · xxvij
De aureolis in genere · xxviij ·
De aureolis in ſpecie · xxix
Enumeratio celeſtiū gaudiorū · capitulum tricesimum ·

Finiunt tituli compendij theologice veritatis ·

Incipit prologus in compēdium theologice veritatis ·

Veritatis theologice ſublimitas cum ſit ſuperni ſplēdoris radius illuminans itellectum · ⁊ regaliuꝫ deliciarum cōuiuiū reficiēs affectum · de magnorū theologorum ſcriptis breue compēdiū colligē dignū duxi · quo ⁊ euitetur mat faſtidij ꝓlixitas · ⁊ tn̄ ad iueſtigandum plura via detur ⁊ occaſio ſapienti · Theologia certe eſt princeps ſcientiarum omniū ⁊ regina · cui artes cetere tanq̄m pediſſeque famulantur · Nam de naturis rerum illa ſolū ad vſū ſuum accipit de quibus ſibi ſpeculum fabricare valeat in quo ꝯſpiciat conditorem · hec eſt ſcientia ſcientiarū que ſuper omnem ſpeculationeꝫ philoſophicam extollit · ⁊ dignitate ac vtilitate om

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

nibus antefertur Ipſa em̄ philo
ſophia cum in naturalem ⁊ mora
lem ⁊ rationalem diſtinguatur.
Philoſophia quidem naturalis
licet doceat cognoſcere creaturaꝫ
non tamen creatorem. Rationa
lis vero licet doceat concludere ho
minibus. tñ nõ diabolo. Et phi
loſophia moralis licet doceat ac
quirere virtutes cõſuetudinales
nõ tamẽ docet acquirere caritatẽ
Noſtra vero philoſophia ſcʒ veri
tas theologica hec oĩa operatur.
Docet em̄ deum cognoſcere. dia
bolo reſiſtere. caritatis exercitiis
inſudare. Hec eſt diuinorũ pig
mentorũ apoteca delectabilis ſu
per mel ⁊ fauum. Hic quoqꝫ the
ſaurus eſt delectabilis ſuper au
rum et lapidem precioſũ. hic fõs
nihilominus de loco voluptatis e
grediens eccleſie militantis irri
gans paradiſũ. ¶ Deniqꝫ pñs
ſcriptũ in ſeptem libellos diſtin
xi. ⁊ ſingulas in vnoquoqꝫ ma
terias rubricis ꝓpriis conſignaui.
Primus ē de natura diuinitatis.
Secundus de operibus condito
ris. Tercius de corruptela pecca
ti. Quartus de humanitate xpi.
Quintus de ſanctificatione grati
arum. Sextus de virtute ſacramẽ
torũ. Septimus de vltimis tẽpo
ribus ⁊ de penis malorũ ac de p̄
miis beatorum. Sicubi ergo in
hoc ſcripto deuiaui parcatur mihi.
quia ignorans feci. vbi vero recte
ꝓceſſi laudetur grã ieſu xpi. Ad
cuius honorẽ ⁊ beatiſſime mrĩs eius
preſens opuſculum cõpilaui.

¶ Quod deus eſt. Cap. pͥmũ.

Deum eſſe multis mo
dis oſtenditur. hoc e
nim fides recta teſta
tur. ſcriptura ſacra lo
quitur. comparatio rerũ ad ipſum
idem indicat. ſancti quoqꝫ predi
cant. creature clamant. ratio na
turalis dictat. ¶ Primo igitur
deum eſſe fides teſtatur. quia fides
catholica credit deum. credit i de
um. ⁊ credit deo. Credere vero
deum eſt credere ipſũ eſſe. ¶ Cre
dere in deum eſt credendo amare
deum. ⁊ credendo in eũ ire ac mẽ
bris eius incorporari. ¶ Credere
autẽ deo eſt credere verbis eius.
Primũ ⁊ terciũ bonorum ⁊ malo
rum eſt. ſed ſecundũ bonorũ tã
tum. quia credere deum ⁊ credere
deo bonis ⁊ malis cõmune eſt. ſed
in deum credere bonorũ ſpecialiter
eſt. ¶ Deus itaqꝫ ſolus habet eſſe
perfectũ. Illud em̄ perfectũ ē.
cuius nihil eſt extra ipſum. Vn
de quia eſſe noſtrum habet aliquid
extra ſe imperfectũ eſt. Deeſt
em̄ nobis aliqd quod de noſtro
eſſe iam preteriit. vel quod futu
rum eſt. Diuinũ aũt eſſe cuʒ totũ
ſimul ſit nec quicquam de ipſo p̄terie
rit aut futurũ ſit pfectiſſimũ ē.
¶ Secundo deum eſſe ſcriptura
loquitur. Ps. Ab eterno vſqꝫ in
ſeculũ tu es ⁊c. Exo. Qui ē mi
ſit me. Iohãnes damaſcenus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Videt᷑ omibꝰ principalius eoꝝ
que de deo dicūt᷑ noībus eſſe qui
eſt ¶ Tercō deū eſſe ꝯparatio re
rum ad ipſum facta indicat. Tā
verum etenim eſſe deus habet. ꝙ
noſtrū eſſe ſuo comparatuz nihil
eſt Jmmo deus ſuo ꝑſentiali eē
dat omibꝰ rebus eſſe. ita ꝙ ſi ſe
rebus ſubtraheret. ſicut de nihilo
facte ſunt. ſic in nihilū deflueret
vniuerſa. Grego. Omnia huma
na que iuſta que pulcra ſunt dei
iuſticie ꝛ pulcritudini cōparata
nec iuſta nec pulcra ſūt omnino
nec ſunt ¶ Quarto deum eſſe ſā
cti predicāt. Anſelmꝰ in ꝓ. ſol.
Credimꝰ dn̄e te eſſe aliquid quo
nihil maius cogitari poſſit. Dio
nyſius. Eſſe omniū eſt ſupſtā
tialis diuinitas. Sed hoc intelli
gas cauſalit᷑ nō formaliter. Pre
terea ſicut dicit Anſel. Jllud ma
xime habet eſſe qđ maxie diſtat
a non eſſe. qđ ſcꝫ nec habet eſſe
pꝰ eſſe. nec eſſe poſt nō eſſe. nec
poteſt cogitari nō eſſe. ¶ Quin
to deū eſſe creature clamāt. Om
nia namqꝫ ſuo modo dicūt. qm̄
ipſe fecit nos ꝛ non ipſi nos. qꝛ
ipſe deꝰ eſt vox nature. qua om
nia pulcra teſtantur ipſum pul
cerrimum. dulcia dulciſſimū. ſub
limia altiſſimū. pura puriſſimū.
ꝛ ſic de alijs. quia ſicut i patria
deus eſt ſpeculū in quo relucent
creature. ſic in via econuerſo cre
ature ſūt ſpeculū quo creator vi
det᷑. Apꝰ. Videmꝰ nūc ꝑ ſpecu
lū in enigmate. Jdē. Jnuiſibilia
dei per ea que facta ſunt ꝛc.
¶ Sexto deū eē ratio naturalis
dictat. que per effectuz i cogni
tionē cauſe ꝑuenit. Omne nāqꝫ
cauſatū indiget alio vt ſit. ꝛ ite
rum illđ alio vt ſit. ꝛ ita erit vel
in infinitū ꝓcedere. vel erit ibi cir
culus. vel ꝑueniet᷑ ibi ad aliqđ
quod non ſit creatū. Circulꝰ au
tē non erit in rebus ſingularibus
qm̄ oporteret aliquid eſſe prius
ꝛ poſteriꝰ ſeipſo. Nec erit ꝓceſ
ſus in īfinitū. qꝛ vniuerſitas cau
ſatoruꝫ tota cauſata ē ſiue ſit fini
ta vel infinita. ergo indiget ali
quo vt ſit quod eſt extra vniuer
ſitatē cauſatorū. ꝛ hoc deus eſt a
quo fluunt omnia.

¶ Qđ vnus deus eſt. ij.

Vnū deū eſſe oſtenditur
autoritate Vnde i Deu
tero. Videte ꝙ ego ſum
ſolus ꝛ nō ſit alius deꝰ preter me
Apꝰ. Vnus deus. vna fides. v
nū baptiſma. Bern̄. Si dici po
teſt vniſſimuſ eſt. Jdē eſt ſemꝑ
ꝛ vno modo. nihil in ſe niſi ſe ha
bet. hoc vere vnū eſt i quo nullꝰ
ē numerꝰ. nullū i eo ē aliud ꝑter
qđ ē. Jdeꝫ oñdit᷑ ꝛ rōne. qꝛ ſim
plex forma diuinitatis ſi nō eſſꝫ
eadē numero ſꝫ ꝯmunicabil᷑ plu
ribꝰ ꝯtraheret᷑ aliquo addito ad
eſſe ſingulaē. ꝛ ita apponēt᷑ alte
ri nec eēt ſimpliciſſiā qđ falſum
ē. quia in ſummo bono nulla po
teſt fieri adiectio cum ſit omni
no ſimplex. ¶ Nota ꝙ vnū du
v.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

plicíter ſumitᷣ · ꝓut prĩcipiũ ē nu
meri · ſic ď̄o non ꝯueit · Alio mō
ꝓut conuertitur cũ ente · ſic ď̄o
potiuſ cōuenit q̄m alicui rei crea
te · quia cũ vnũ ſit indiuiſũ in ſe
⁊ diuiſum ab alijs excepto ſolo
deo nihil eſt in quo nō intelliga
tur aliqua diuiſio · vel actualis
vel potentionaliſ · Cum numerꝰ
aliquis de deo dicitᷣ nihil ponit ꜱ
tantũ priuat vt quidam dicũt ·
vnde cũ dicatur deus vnus · intel
ligitur ꝙ nō ſunt plures · Aliq̄d
eñ non eſt vnũ tribus modis ·
ſcꝫ pluralitate ſecunduꝫ ſpecies
diuerſas ſicut angeli ⁊ ſtelle nō
ſunt vnum · Vel mutabilitate ·
ſecũdũ ꝙ vnus homo plures dicã
tur qui modo eſt ſanuſ mō eger ·
modo diues modo pauper · vel ſe
cundũ eandem ſpeciē ꝓut vnus
homo plures eſt in filiis qui ꝓpa
gantᷣ ab ipſo · Sed nihil predic
torũ eſt in deo · De primo eñ cō
trariũ habemuſ i ſimbolo athana
ſii · hec eſt fides catholica vt vnuꝫ
deum in trinitate ⁊ trinitatē in v
nitate veneremur · ¶ De ſecũdo
pš · Ipſi peribunt · tu autē pma
nes · Bern · Non ex tpe alteracō
nem habet · non in ſubſtãtia alte
ritatem · Leo papa Simplici di
uinitatiſ natuē nihil addi poteſt
¶ De tercio pš · Non erit i te de
us recens Recens eſt recenter for
matũ vel natũ · ¶ Diuinitatem
tria genera malorũ hominũ mlti
plicant · ſcꝫ idololatre · Pš · Om
nes dij gentium demonia · Item
necromãtici qui attribuũt virtu
tē caracteribꝰ ⁊ huiuſmodi ſtul
ticiis · Item carnales homines ſe
cundũ ꝙ guloſi colũt ventrē · A
poſtolus · Quorũ deus venter ē ·
Et auari ſup omia diligũt pecu
niã · Apꝰ · Auaricia eſt quaſi ido
lorũ ſeruituſ · ¶ Eſt itaqꝫ i ď̄o
vera vnitas ꝓpter ſimplicitatem ·
immutabilitatem · ſingularitatē
⁊ ꝓpter vnitatis creature ſimilitu
dinem · quia ſicut vnitaſ a nullo
deſcendit · ⁊ omis pluralitas ab
ea defluit · ſic deus a nullo ⁊ oia
ab ipſo · Item ſicut vnitas de ſe
gignit vnitatē · ita deus pater de
ſe gignit alterũ ſe · vt dicit augu
ſtinus · id eſt alterum ſimilē ſibi
vel alterũ a ſe ſcilicet filiũ · Hoc
nomē deus dicitᷣ tripliciť · ſcilicet
naturaliter · adoptiue · nuncupa
tiue · primo modo ſoli deo cōueit
Secundo modo cōuenit homiſ ho
minibus qui diuine bonitatiſ ꝑti
cipes ſunt per gratiam prouiden
tie · vel doctrinã · vel poteſtatē p̄
lationiſ · vel poteſtatem miraculo
rũ · Pš Ego dixi dij eſtis · Ter
cio modo dij dicuntur idola · ꜱ ſo
lo noie · quia res nominis ſcilicet
diuinitas nō cōuenit illis · Primo
modo non habet hoc nomē deus
plurale per ſe · cum ſit vnus ſolꝰ
verus deus · nec diuinitas recipi
at diſtinctionem · ſed ſecundo ⁊
tercio modo plurale habet ·

¶ Qď̄ vnum ſolum principium
eſt capitulum tercium

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

SIcut vnuꝰ deuꝰ eſt ſic v
num ſolū principium ē·
quod oſtenditur multi
plici ratione· ¶ Primo ſic· quo
niam ſi duo ſunt principia· vnū
ſcilicet ſumme bonū· ⁊ aliud ſū
me malum· aut communicant in
exiſtere per ſe aut non· Si nō·
ergo alterū illorū erit ens per ali
ud· ⁊ ita non erūt duo principi
a· ſi ſic· ſed exiſtere per ſe eſt bo
num· malum autem pluꝰ eſſz ma
lum ſi non haberet illud bonum·
ergo non eſt ſumme malum·
¶ Preterea in creaturis inueniū
tur quatuor· ſcilꝫ multitudo· or
do· imperfectio ⁊ cōnexio Secū
dum quodlibet iſtorū probatur
vnū tantū eſſe principium· Ois
eni multitudo ſecundū dionyſiū
ab vnitate trahit originē· ergo
neceſſe eſt omnis multitudinis v
num eſſe principiū· Itē ois ordo
cū habeat prius ⁊ poſteriꝰ opor
tet ꝙ vnū habeat principiū· Itē
ſecundū boetium omne imperfe
ctum ab aliquo ſimpliciter ꝑfe
cto trahit originem· ⁊ hoc eſt de
us noſter· ¶ Itē ois ꝯnexio di
uerſorū cauſā habet ſue cōnexio
nis ⁊ ꝯuerſatiōis ad vnū· ⁊ hoc
eſt deus· ¶ Itē ſi eſſet vnūſum
me malū a quo oia mala ꝓdiret
ſequeret̃ ꝙ xp̄s ſecūdū corpus
eſſet ab illo principio cū in eo fu
erit malū pene quod ē abſurdū
dicere· ¶ Ex predictis patet ꝙ
deus eſt primū ⁊ ſūmum ⁊ vnū
ſolū principiū· tū ratiōe dignita
tis· tum ratione anteceſſionis· tū
ratione cauſalitatis·

Qd pater eſt· iiij·
ETernū patrē eſſe ꝑ hoc
oſtēdit̃· ꝙ cū deꝰ ſit po
tentiſſimus· ſapientiſſimus ⁊ op
timus poteſt ſcit ⁊ vult ſe ſūme
cōmunicare· hoc autem eſt alteri
maieſtatis ſue plenitudinem da
re· ergo deus pater ab eterno fili
um equalē ſibi genuit· cui diui
nitatis ſue eſſentiam ꝯmunicauit
Dicit eni dn̄s in Iſaia Si ego q̄
generationē alijs tribuo ipſe ſte
rilis ero· ¶ Pater multiplicat̃ ſu
nis Dicitur eni pater eterna ge
neratione· Iſa· Generationē eiꝰ
quis enarrabit? Predeſtinatio
ne· Ad ephe· Gratia vob ⁊ pax
a deo patre noſtro· qui predeſti
nauit nos in adoptione filiorum
¶ Creatione· Deutero· Nūqd
nō ipſe ē pat̃ t· q̄ poſſedit te ⁊ fe
cit ⁊ creauit te? Fecit inq̄m ſecū
dū corpus· creauit ſm aiam· poſ
ſedit ſecundū vtrūqꝫ ¶ Redem
ptiōe· Iſa· Tu dn̄e pr̄ nr̄ ⁊ redē
ptor nr̄ a ſeculo nomē tuū Sa
cramētali regeneracōe· p̄· Pe·
Bn̄dcꝰ deꝰ ⁊ pater dn̄i nr̄i ieſu
xp̄i q̄ regenerauit nos ¶ Fidei in
ſtructione Iob· Dedit eiꝰ pote
ſtatē filios dei fieri his q̄ credūt i
noie eius· ¶ Gratie adoptione·
Ro· Accepiſtiꝰ ſpiritum adopti
onis filiorū in quo clamamus ab
ba pr̄ ¶ Glorie collacōe· Ad ga
la· Itaqꝫ nō ē iā ſeruꝰ ſꝫ filiꝰ· ꝙ ſi
filiuꝰ ⁊ heres per deū· id ē ꝑ opa

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

dei. Opa ẽni nr̃a magis ſunt per ipſum vite eterne meritoria q̃m p nos. ¶ Primo modo ſumitur pater perſonaliter. ⁊ ille modus ſoli patri cõuenit ¶ Quarto modo ſcʒ redemptionis non ſolum effectiue dicte. ſʒ etiã p miniſterij exhibitionẽ ſumit̃ etiã pſonalit̃ ⁊ ille modꝰ ſoli filio ↄuenit ſecũdum ꝙ modus redemptionis fuit p mortẽ filij. Omnes alij modi tribus ſimul perſonis cõueniunt. quia indiuiſa ſũt opa trinitatis niſi forte aliquis illorũ modorum ↄueniat alicui perſone per appriationem. ¶ Circa generationeʒ nota quatuor ꝓpoſitiones in quibus videri poterit vtrũ eſſẽtia diuina generet vel generet̃ ¶ Pria eſt hec. eſſentia generat eſſentiã Secũda hec eſſẽtia generat perſonã. Tercia hec. perſona generat eſſentiam Quarta hec. perſona generat perſonã. Harũ ꝓpoſitionũ tres prime falſe ſunt. quarta autẽ vera. Eſt enĩ ita in theologia ꝙ eſſẽtia diuina nec generat nec generat̃ ¶ Dicendũ tamẽ ꝙ pater virtute eſſentie exiſtentis in ſe generat. ⁊ ꝙ filio per generationẽ ↄmunicat̃ eſſẽtia. ſicut ⁊ ſpiritui ſancto p proceſſionẽ.

¶ Q̃d filiꝰ eſt. v.

Cum ſint relatiua pr̃ ⁊ filiꝰ p eaſdem ratiões oſtẽditur filiũ eſſe per quas ⁊ oſtẽſũ eſt patrẽ eſſe. Preterea inter omnes emanationes pfectiſſima ẽ generacõ. quia penitus aſſimilat genitũ ſuo genitori quod emanationes alie non faciunt ¶ Cũ igit̃ copioſiſſimo fonti bonitatis cõpetat emanatio perfectiſſima conſtat ꝙ pater qui eſt fons bonitatis generat filiũ equalẽ ſibi. cui cõmunicat plenitudinem ſue maieſtatis. ideo aliquis eſt filiꝰ dei per veritatẽ natiuitatis. Itẽ aliquis eſt filius per gratiam vnionis vt chriſtus. ⁊ aliquis per adoptionem vt ſancti. aliquis p creationem. vt queuis creatura. De filio dei dicit athanaſius ĩ altercatione ↄtra arriũ. ꝙ ipſe dicitur ſenſus quo cũcta cogitant̃. ſapientia qua cogitata diſponũtur. virtus qua diſpoſita perficiuntur. verbum quo perfecta nũciant̃. lumen quo nunciata claẽſcũt. ¶ Filius ergo dicitur ſapientia patris. non ꝙ pater ſit ſapiens ſapientia genita. ſed quia filium genuit cui appropriatur ſapiẽtia. Unde pater dicitur omnia in ſapientia feciſſe. id eſt cũ ſapientia que eſt filius. quoniã indiuiſa ſunt opera trinitatis.

Vel hec prepoſitio in notat ſub autoritateʒ in filio. quia hoc ipſũ habet a patre ꝙ res creat. generaliter enim veruʒ eſt ꝙ quicq̃d habet perſona vel operatur vel ẽ habet ab eo a quo eſt. ¶ Qualiter filius autem ſit de patre. Nota ꝙ hec prepoſitio de quandoqʒ notat cauſam efficientẽ. vt cum dicit̃ xp̃s conceptus de ſp̃u ſãcto

Qñq3 materiam · vt cum dicitur xp̄s natus de virgine · Qñq3 idē ꝓtitatē eſſentie · vt cum dicitur filius nat⁹ de patre · Qñq3 trāſſubſtantiationem · vt cum dicit᷑ corpus xpi fieri de pane · Quādoq3 ordinem ſecundū ꝙ creatura dicitur eſſe de nihilo ·

¶ Itē ꝙ filius imago pr̄is ē · vi. Imago triplex eſt · ſciz equalitatis · imitatiōis · repreſentationis · Prīo modo filius eſt imago patris · Secūdo mō homo factus eſt ad imaginem dei Geneſ · Faciam⁹ hominē ad imaginē noſtrā · Tercio modo mundus dicitur ſpeculū creatoris · Apoſtolus · Videmus nunc per ſpeculum ⁊c̄ · Itē eſt imago non ad imaginem ſic filius · ⁊ eſt imago ad imaginez vt homo ⁊ angel⁹ · ⁊ eſt nō imago ſed ad imaginez vt mundus hic · qui ꝓprie non dicitur imago ſed veſtigium creatoris · quia licet trinitatem repreſentet · nō tn̄ imitat᷑ nec eſt capax ei⁹ ſicut homo · eſt tn̄ mundus ad imaginē dei factus · quia deus aliud exēplar nō habuit ad cuiuſ ſimilitudinez creaturas faceret niſi ſeipſū Eſt imago genita vt filius · Et eſt imago creata vt homo ⁊ angel⁹ · Et eſt imago facta vt ſtatua herculis · que ipſum repreſētat ¶ Ex his patet ꝙ eſſe imaginem cōuenit creatori ⁊ creature · Creatori quidem vt filio qui eſt imago patris · creature vero conuenit tam corporali q̄m ſpirituali · q̄m etiam compoſite · Proprie tamen loquendo dicit᷑ ꝙ creatura corporalis in quantum creatura conſideratur in ſe creatoris veſtigium eſt · Vnde apoſtol⁹ · Inuiſibilia dei per ea que facta ſunt ⁊c̄ · Ibi hec prepoſitio ꝑ nō dicit medium diſponens in quātum creatura conſideratur in ſe. ſꝫ excitans in quantum eſt creatura ⁊ in quantuz eſt ſimilitudo creatoris que non diſponit ad cognitionem conditoriſ · Immo per talem modum potius impediret cognitionem cum inter creatorē ⁊ creaturā maior ſit diſſimilitudo q̄m ſimilitudo · Creatura vero ſpiritualis dicitur creatoris ſimilitudo · Eze · Tu ſignaculuz ſimilitudinſ · ⁊ hoc ideo, quia in angelo per nature ſimplicitatem expreſſior eſt ſimilitudo ad deum q̄3 in homine · Creatura autem compoſita id eſt homo dicit᷑ imago dei Geneſis · Faciamus hominē ad imaginem · ⁊ hoc ideo · quia i homine plures inueniuntur trinitates q̄m in angelo · Vnde quo ad hoc potiuſ etiaz dicitur imago trinitatis · ¶ Filius dei poſſidet triplicem excellentiam ſicut innuit apoſtolus vbi ait ad heb · Qui cum ſit ſplendor glorie ⁊ figura ſubſtantie eius portans omnia verbo · Iſa · Vnā videlicet reſpectu priꝰ a q̄ ꝓducit᷑. ſic ē ſplēdor glorie paterne · ē enī vt ait dyoniſi⁹ fōtal᷑ radi⁹ i ſe maifeſtās

gloriam paternam. Secundaȝ
reſpectu ſpiritus ſãcti quē ꝓdu
cit ex ſe. ſic eſt figura ſubſtantie
pr̄is. eſt eñi alia perſona ab ip
ſo ſicut a pr̄e. quam non accepit
ſpiritus ſcūs a patre ſicut filius
Terciã reſpectu creaturaruȝ que
per eam producũtur. ſic eſt por
tans omnia verbo virtutis ſue.
¶ Propť primuȝ dicit̄ filiꝰ ver
bum patris qm̄ perfecte loquit̄
bonitatē ⁊ ſummam patris libera
litatē. qui nihil habere voluit ꝙd
filio ſuo nō ꝯmunicaret. Illud ē
verbum eternaliter genitum. tē
poralit̄ ꝓmiſſuȝ. a ꝓphetis ⁊ apo
ſtolis predicatū. ab angelo ĩ car
ne nunciatū. Propter ſecunduȝ
dicitur filiꝰ imago pr̄is. q̄muiſ
eñi tres perſone ſint equales in e
ternitate ⁊ maieſtate ac poteſta
te. tñ filiꝰ dicit̄ potius imago pa
tris q̄m ſpiritus ſcūs. quia nō ſo
lū habet ꝯuenientiam intus cuȝ
patre ĩ eſſentie idemptitate ſicut
⁊ ſpiritus ſcūs. ſȝ habet etiaȝ ꝯ̄
uenientiã extra cum patre. ex eo
ꝙ ſicut a patre procedit filius.
ſic ⁊ a filio ſpūs ſcūs. ſed a ſpiri
tu ſancto nullus. Nam ſecundū
rationem intelligendi reſpectus
huiuſcemodi relationū ſūt extrĩ
ſecus exiſtētes. quia potius ſūt
ab aliquo q̄m in aliquo. Propť
tercium dicitur filius virtus pr̄is
Ad corinꝫ. Nos autē predicamꝰ
chriſtum dei virtutem ⁊ dei ſapi
entiam ¶ Inuenitur ⁊ imago tri
nitatis in nobis videlicet ĩ memo
riã. in intelligentia. ⁊ in volũta
te. vel in mente noticia ⁊ amore.
in quibus per ordinem patri ⁊ fi
lio ⁊ ſpiritui ſcō ſimilamur.

¶ Qď ſpūs ſcūs eſt. vij.

Emanatio duplex eſt in
diuinis. vna ꝑ modum
nature. ⁊ hec eſt gene
ratio ſecundū quam filius eſt a
patre. Alia eſt ꝑ modum volun
tatis. ⁊ hec dicit̄ ꝓceſſio a ꝓprie
tate. ꝓprie vero dicitur ſpiratio.
ſecundum quam ſpiritus ſcūs ē
a patre ⁊ filio. Idcirco autē hec
emanatio ꝑ modū voluntatis eē
dicitur. quia ſpiritus ſcūs amor
eſt. amor autē ſecundum volun
tatē eſt. ¶ Procedit autē ſpūs
ſanctus a patre mediate ⁊ imme
diate. Mediate autē quia filius
ipſum ſpirat. qui hoc habet a pr̄e
Immediate vero quia ipſe pat̄
ipſum ſpirat.

¶ Qď ſpiritus ſãctus amor pa
tris ⁊ filij eſt. viij.

Spiritus ſanctꝰ amor di
citur ⁊ hoc tripliciter. vi
delicet eſſentialiter. ꝑſo
naliter. ⁊ exemplariter ¶ Eſſē
tialiter dicitur ſpiritus ſanctus
amor in quantū ipſe cū pr̄e ⁊ fili
o vnus eſt deus. Ipſi eñi treſ in
quantū ſunt vnū in eſſentia dili
gunt ſe amore eſſentiali qui aꝓ
priatur ſpiritui ſancto ¶ Perſo
nalit̄ vero dicit̄ ſpūs ſcūs amor ĩ
q̄ntū ē nexus pris ⁊ filij. Pr̄ eĩ ⁊
filiꝰ diligūt ſe amore ab eis ꝓce
dete q̄ n̄ ē pr̄ nec filiꝰ ſȝ ſpūs ſcūſ

De hoc nexu dicit auguſtinus. Eſt ineffabilis quidā cōplexus in illa trinitate. nō genitus. ſed genitoris genitiq; ſuauitas. īgē ti largitate ꝑfundens omnes cre aturas pro captu earum. Exem plariter quoq; dicitur ſpiritus ſan ctus amor. qm̄ amoris gratuiti qui eſt in nobis ſpiritus ſcūs nō ſolū eſt cauſa efficiens. ſꝫ etiā ex emplar atq; finis. Amor eni qui eſt in nobis eſt a ſpiritu ſcō effi ciente. ⁊ hoc in quantū ipſe ſpi ritus ſcūs eſt deus. Exemplari ter autē eſt in nobis in quantum ipſe ſpūs ſcūs eſt procedens per modū amoris a patre ⁊ filio Sꝫ finaliter eſt i nobis noſter amor in quantū ſpiritus ſanctus a quo amor noſter eſt habet rationem primi doni. ꝓpter hoc eni nos dili gimus deū. quia ipſe pater ⁊ fili us diligunt nos amore ab eis ꝓ cedente. Notanduꝫ ꝙ amor qui eſt ſpiritus ſanctus ex modo procedendi eſt nexus. Sed ꝓpt ipſam proceſſionem eſt diſtinc tus Propter nature vero diuine perfectionē eſt ꝑſona ⁊ ſupppoſi tū. Propter diuinā vero ſimpli citatē eſt ipſe deus ac ſūme bonus Igitur ſpūs ſcūs eſt amor quo pa ter ⁊ filius ſe diligūt. Cum autē dicitur pater ⁊ filius diligunt ſe ſpiritu ſancto dupliciter exponi poteſt. Primo ſic. diligūt ſe ſpi ritu ſancto. id eſt amore qui eſt ſpiritus ſanctus. ⁊ ſecundū hoc eſt vera. Secundo modo ſic. dili gūt ſe ſpiritu ſancto. id ē ꝑ ſpiri tū ſāctum. vel per amorem qui ē ſpiritus ſanctus. ⁊ ſecundum hoc nō eſt concedenda. quia nō eſt ibi aliquid reſpectu cuius hec dictio per dicat principiū. Eſt eni regula ꝙ hec dictō per ſemꝑ dicit racōnem principij reſpectu alicuius poſiti in locutione. ſicut qn̄ dicitur. pater oꝑatur creaturas ꝑ filiū. ibi eni notatur ratio princi pij i filio reſpectu operis. Simi liter hec conceditur filius oꝑatur ꝑ patrē. Nam ibi ratio principij eſt i prē. ⁊ hoc dupliciter reſpectu ſcilicet reſpectu filij ad creaturas ⁊ reſpectu operis.

Qd ſpiritus ſanctus caritas et donum ſanctorum eſt. ca. ix.

Cum inueniatur in ſcriptu ris ſepius ꝙ ſpiritus ſan ctus caritas ⁊ donū dici tur. diligenter notandū eſt q̄li ter hoc debeat intelligi. ⁊ vtrum ſpiritus ſcūs ſit caritas qua nos deū ⁊ ꝓximum diligimus. Vnde notandum eſt ꝙ amor ſiue cari tas tribus modis ſumitur Vno modo effectiue. ſic abſq; dubio veruꝫ eſt ꝙ ſpiritus ſanctus eſt amor quo deū diligimus. qꝛ ſpi ritus ſanctus operatur in nobis habitū ⁊ motū caritatis Alio modo ſumitur formaliter ſiue exem plariter. ſic etiam ſpiritus ſanctus eſt caritas qua deum diligimus ⁊ ꝓximū. Caritas eni q̄ ē ſpūs ſcūs eſt exemplar noſtre carita tis Tercio modo ſumitur caritas

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

ſormaliter per modum inherẽtie
ſic caritas dicit virtutis habitus in
anima quo diligimus deum ꝛ ꝓ
ximum . ꝛ ſecundum hunc mo
dum ſpiritus ſanctus non dicitur
caritas ¶ Sciendū tamen ꝙ
ſpiritus ſanctus datur cum datur
eius donū . quia ſpiritus ſanctus
amor eſt ꝛ primum donū . poſte
rius autem nō datur ſine priori .
ꝓpterea corpus miſticū eſt vnū
per amorē . Cum ergo nihil crea
tū ſit vnum in diuerſis particula
ribus oportet ꝙ membra corpis
miſtici vniant vno amore increa
to qui ſcilicet eſt ſpiritusſanctus
¶ Preterea quia ſecūdū Augꝰ.
Totū malum hominis eſt vti fruē
dis . ꝛ frui vtendis . conſtat ꝙ
ſecundū oppoſitionē eſt totum
bonū hominis . Sed ad fruendū
eo quo fruendū eſt requirit pre
ſentia fruibilis . ꝛ etiā diſpoſitio
debita fruentis . vnde requirit p̄
ſentia ſpiritus ſancti ꝛ eius donū
ſcʒ amor quo inhereat ei . Verū
tamē cū datur nobis ſpūs ſcūs nō
incipit eſſe in loco nouo . ſʒ nouo
mō ꝑ productionem noui effec
tus ꝛ noui reſpectus . ex quo cre
atura ſe habet aliter ad ſpiritū ſā
ctū q̄m prius . ꝓpter quod ꝛ ipſe
dicitur aliter eſſe in creatura q̄ʒ pri
us . quia eſt in ipſa vt in cogno
ſcente ꝛ amante ipſū quod non
fecit prius ¶ Ex iam dictis pa
tet ꝙ in iuſtificatione duplex ca
ritas nobis datur ſcilicet creata
ꝛ increata . illa qua deum diliga
mus ꝛ iſta qua diligamur . Vel
datur nobis caritas creata qua di
ligimus formaliter . ꝛ increata q̄
diligimus effectiue . quia noſtrū
diligere ipſe creat . Ex his colli
gitur ꝙ licet deus ſit in oībus nō tn̄
habetur ab omnibus . ¶ Miſſio ſpi
ritus ſancti duplex eſt ſicut ꝛ fi
lij . vna eſt viſibilis ſicut apparuit
ſuper xp̄m in columba . ꝛ ſuper
apoſtolos in linguis igneis Alia
inuiſibilis qua mittitur in mentem
ad ſanctificandam creaturaʒ . ꝛ
iſta miſſio fit ad inhabitationeʒ
creature rationalis . ſed prior fit
ad inhabitationem demonſtran
dam alijs . Eodem modo miſſio
filij duplex eſt . ſcilicet viſibilis
vt eſt incarnatio . ꝛ inuiſibilis vt
eſt intrinſeca mentis illuminatio
¶ Nota ꝙ miſſio filij ꝛ ſpiritus
ſancti inſeparabilis eſt . Sed di
citur filij quando mens per gratiā
illuminatur ad deum cognoſcēdū
Dicitur ſpiritus ſancti qn̄ affec
tus accenditur ad amandum .
¶ Sciendum ꝙ ſolius patris ē
mittere ꝛ non mitti . Cum eni pa
ter a nullo ꝓcedit nuſq̄m mitti di
citur . quia vero filius ꝛ producit
et producitur . ideo mittit ꝛ mitti
tur Spiritus vero ſanctus quia
producitur eternaliter . ſed non
producit niſi ex tempore . ideo ip
ſius eſt proprium mitti ꝛ nō mit
tere niſi reſpectu creature . et niſi
dicatur forte mittere hominem aſ
ſumptum . ¶ Ex his patet ꝙ
he ſunt improprie exponende .

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Spiritusſanctus mittit ſe et mittit filiũ. filius mittit ſeipm. niſi intelligat inquantũ eſt de vgine natus Hec aũt racio eſt. qz mittere oñt autoritatem rõne pductionis eterne ¶ Quibus modis datus ſit ſpiritus ſanctus in ſigno viſibili ¶ Sciendũ q in igne vt caleſaceret frigidos. et in linguis vt docẽt ignaros. et i ſono vt terrẽt rebelles ¶ Apparuit eciã in alijs tribus ſignis ſcz in nube tempore moyſi. vt ductor eius in columna nubis eſſz ſicut legit Yſa. lxiij. Item in columba ſup chriſtũ baptizatũ ad oſtẽdendã gracie pleinitudinem que in ipſo erat. Item in flatu poſt reſurrectionẽ ad ſignificãdum viuificationem affectus. qz flatus ab interiori pcedit ¶ Datus eſt igit ſpũſſanctus bis poſt reſurrectionem ſcz in terra ppter dilectõez proximi. et de celo ppter dilectionem dei. vl datus eſt i terra ad relexãda peccata aliorũ Jo. xx. Inſufflauit in eos et dixit Accipite ſpiritumſanctũ. quorũ remiſeritis peccata ⁊c Datus eſt de celo i pentecoſte ad robur et ad opacõnem miraculorum De his duobꝰ. ps. Verbo dei celi firmati ſunt quo ad primũ. et ſpiritu oris eius ois v. e. quo ad ſcdm ¶ Tercia fuit collatio ſpiritusſcã apoſtolis facta ante paſſionem quãdo fuerunt baptizati. eorum em baptiſmus innuit ibi. qui lotus eſt nõ indiget niſi vt pedes lauet. In ſignum predictorum trium ter inungitur homo ad ſignificandũ hanc triplicem ſpiritus ſancti inunctionem ſcz in baptiſmo. in confirmatione. in morte. ¶ Quadruplicẽ effectum conſecuti ſunt apoſtoli ex preſentia ſpiritusſancti. Primo eloquenciam in linguis Scdo audaciã in tormentis Tercio efficaciã in miraculis Quarto protectõnem a vicijs quia poſt pentecoſtes nõ peccauerunt mortaliter. Accipiunt et modo vtiliter ſpiritum ſanctum. peccatores quidem ad pugnandũ Mat. Ipſe baptizabit nos ſpiritusſancto et igne. Item penitentes ad pficiendum ps. Spiritus tuus bonus deducet me ⁊c. Item pfecti ad certificandum Ros. Qui dedit nobis pignus ſpũs Item beati ad fruendum. ps. Rennuit conſolari anima mea Item tribulati ad cõſolandũ. Roſ. Non accepiſtis ſpm ſeruitutis in ti. ⁊c Item ignorantes ad inſtruendum Jo. Paraclitus aũt ſpiritusſanctus quẽ ⁊c ¶ Quo tempore datus ſit ſpiritusſanctus. attendendum eſt. quia in die quinquageſima vt oſtẽderet ẽẽ autor remiſſiõis Nam ãnus iubileus ſeruiebat remiſſioni ¶ Venit eciam in die dominica. vt eſſet dies renouacõis qui fuit et creationis ¶ Datus quoqz fuit hora tercia quia dicit primus homo in hora tercia pdidiſſe graciaz. ideo cõueniens fuit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

ꝙ eadez hora apoſtolis mitterent
Item alia racōne datus eſt hora
tercia ſcz vt oſtendat̄ ꝙ eciā no
bis hora tercia grā dei dat̄ Sunt
enī tres hore morales ſciz contri
tio · confeſſio · ſatiſfactio · ¶ De
hoc noīe ſpiritusſanct⁹ ſciendū ·
ꝙ poteſt eſſe circūlocutio vnius
ꝓprij nominis qḋ tunc cōuenit
tantūmō ꝑſone tercie in trinitate
Vel pñt ille due dictiones ſumi
diuiſim · et ſic quelibet trium ꝑſo
narū eſt ſpūs ſanctus ¶ Spūſ
ſanctus multa hʒ noīa · dicit̄ enī
ſpiritus ſanct⁹ a ſpirando actiue
eo ꝙ ſpiret Job · iij · Spūs vbi
vult ſpirat Scḋm hunc moduʒ
hoc nomē ſpūs cōmune eſt oībꝫ
tribꝫ ꝑſonis · ſed ſpirituiſancto
conuenit per appropriationem ·
¶ Alio modo dicitur a ſpirando
paſſiue eo ꝙ ſpirat̄ · et hoc modo
ꝓpriū eſt ſpirituiſancto qui ꝓce
dit ꝑ modū ſpiracōnis Non ſolū
aūt dicitur ſpūs ſed eciā addit̄
ſanctus quia ſanctus idē eſt qḋ
mūdus vel firmus vel ſine terra ·
iſta nō ſolum cōueniūt ei ꝗ̄ ad ſē
ſed eciam in compacōne ad nos
Nam ꝑ graciam ſpiritusſancti a
peccatis mundamur · in bono fir
mamur · a terrenis ſeparamur ·
Sanct⁹ ergo eſt nō ſolum in ſe
ſed qꝛ nos ſanctos facit ea ſanc
titate de q̄ dicit Dioni⁹ Sancti
tas eſt ab omni immūdicia libera
et ꝑfecta et omino immaculata
mūdicia ¶ Preterea ſpūſſanct⁹
vocat̄ nexus hoitas et amplex⁹

et hoc ꝓut cōparatur ad patrem
et filiū ¶ Itē dicit̄ donū altiſſimi
et hoc ꝓut comparatur ad nos · qꝛ
omne datum optimū et omne do
nū ꝑfectum deſurſum eſt Item
dicit̄ fons viuus qꝛ ſeptemplici
riuo donorū nobis fluit ¶ Item
dicitur ignis · quoniā affectum
accendit ¶ Item dicitur caritas
non ſolū ꝙ amor eſt prīs et filij
ſed qꝛ nos amantes facit ¶ Iteʒ
dicit̄ ſpiritalis vnctio qꝛ omēs
tribulationes mūdanas ſuaues
facit et iocundas ſcḋm illud In
labore requies · in eſtu tēperies
etc ¶ Itē dicit̄ dextre dei digit⁹
quia ſicut res corꝑales digito de
monſtrant̄ ita ꝑ ſpiritū ſanctuʒ
oſtēdunt̄ res ſpirituales oculo
ſpiritali ¶ Item dicit̄ ꝑaclitus
quia cōſolacōnes celeſtes menti
bus inſtillat ¶ Item dr̄ magrōꝝ
optim⁹ qꝛ intellectū ad cognicō
nem dei et ſuiipſius illuminat ·

¶ Qḋ in trinitate ꝑſonarum vnitas eſſentie eſt · ca · x ·

In vnitate diuine nature tres
ſunt ꝑſone Quarū prima ē
a nulla Scḋa ꝑ gñacōem eſt a
ſola pⁱma Tercia ꝑ cōmuneʒ ſpi
rationem eſt a prima et a ſcḋa ·
Iſtud tñ ſic eſt · ꝙ trinitas ꝑſo
narū nō excludit ab eſſencia vni
tatem · ſimplicitatē immenſitatē
eternitatem · incōmutabilitatem
¶ Huius racio ꝑ hoc pʒ · qꝛ qui
crederet deū non poſſe ſūme ſe cō
municare negaret in eo potenciā ·
qui vero credit deū hoc poſſe ſed

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

nolle negaret i eo clementiã · qui
ãt c͛dit eũ hoc poſſe et velle ꝫ neſ
cire · negat in eo ſapiãꝫ · Cũ igit͛
pr̄ poterit ſciuerit ⁊ voluerit ſe ſu
me ↄicare hoc fecit et nalit͛ ſcꝫ bñ
do dilectũ et cõdilectũ hoc ẽ filiũ
et ſpm̄ſcm̄ · Preterea boni ſp eſt
effluere vt ait Dion · vñ cũ pr̄ ſit
fons boitatis · ab ipo erit emana
tio pfectiſſiã que ẽ gñatio · erit ⁊
emanatio iocũdiſſiã · que ẽ p mo
dũ benigtatis et liberalitatis · hec
ãt emanatio ẽ amor q̂ ẽ ſpc̄ſcũs
a prẽ filioqꝫ pcedẽs Et hñ dr̄ aõr
emanatio liberalitatis · qꝛ amor p̄
mũ donũ ẽ q̄ a liberalitate pcedit
cũ ſit p̄mũ donũ intrĩſecũ in ipſo
dante in q̊ alia oia dona donant͛

Hec btã trinitas trib⁹ modis
nob̄ innoteſcit · Ipſa em̄ pꝫ i ſcp̄
turis oñdit͛ in figuris · ⁊ relucꝫ i cre
aturis · Primo inq̄ꝫ btã trinitas
pꝫ in ſcp̄turis Vñ leo papa Cre
dim⁹ ſcãꝫ trinitatẽ patrẽ ⁊ filiũ ⁊
ſpm̄ſcm̄ vnũ deũ oipotentẽ vni⁹
ſbẽ vni⁹ eſſencie vni⁹ ptãtis Itẽ
Iſaias audiuit ꝙ ſeraphin clama
bãt ⁊ dicebãt ter ſcũs i laudẽ btẽ
t͛nitatis · et ſubiũgebãt in ſingu
lari dñs de⁹ ſabaoth ꝓpt͛ ↄfirma
cõeꝫ diuine vnitatis · Itẽ ſi nõ eẽnt
tres pſone nõ dicẽt͛ in Gen̄ · Fa
ciam⁹ hoieꝫ ꝫ faciã · nec dicẽt͛ ad
imaginẽ noſtrã ꝫ meã Et iterꝝ ſi
tres eẽnt pſone et nõ vna ſbã nõ
dicẽt͛ ad imaginẽ ꝫ ad imagiẽs
Ad illud oñdendũ ponit͛ in pſ° ·
ter deus cũ dr̄ bñdicat nos d̄s d̄s
nr̄ ⁊ c̈ et tñ ſel͛ ponit͛ hoc ꝓnomen

eũ · vbi ſubiũgit͛ · et metuãt eum
oẽs fines ter · Itẽ Piere · A · a · a ·
dñe de⁹ ecce neſcio loq̄ · vide ꝙ a
t͛plicat · et i ſingulari d̄t dñe de⁹
Itẽ Aplũs Ex q̊ oia · p quẽ oia
in q̊ oia · ipi glâ Et nõ ꝙ hec ꝓpo
ſitio ex d̄t autoritatẽ et eẽ a nũllo
hoc aũt prĩ ↄuenit q̄ eſt prĩcipiũ
ſine prĩcipio · ꝫ hec ꝓpoſitio p no
tat ↄpacõeꝫ ſiue mediũ · et eẽ ab
alio · vñ p hoc itelligit͛ fili⁹ qui ẽ
prĩcipiũ de prĩcipio · hec vͦo ꝓpoſi
tio in notat ↄſeruacõeꝫ et eſſe ab
alijs · et ꝓptẽa ↄpetit ſpũiſcõ qui
ẽ ↄtinẽtia ois boni · Oñdit͛ et btã
trinitas i figuris · ſignificat͛ em̄ p
tres amicos Iob · Itẽ p tres digi
tos q̂bꝰ ap̄pendit͛ moles t͛re Itẽ
p tres c̄itates refugij eq̄li ſpacio i
ter ſe diſtãtes · Itẽ p tria diffici
lia ad inueſtigandũ · Itẽ p tres
portas ciuitatis q̄s vidit ezechiel
Relucꝫ q̊ꝫ in ċaturis veſtigiũ btẽ
t͛nitatis Cognoſcit͛ em̄ in mag
nitudiẽ ċaturaꝝ potẽcia prĩs · in
diſpoſicõne ſapiã filij · in ornatu
bonitas ſpũſſci · Itẽ in q̊libet indi
uiduo inuenies vnitateꝫ · ſpeciẽ et
vtilitatẽ · q̊ꝝ p̄mũ prĩ · ſcd̄ꝫ filio
terciũ ſpũiſcõ ↄueit Itẽ in ſole vi
deas ſuã eſſenciã ſplendorẽ ⁊ calo
rem · in q̄bꝰ prẽꝫ ⁊ filiũ ⁊ ſpm̄ſcm̄
ↄgnoſces · Itẽ in aia ſcd̄m meõ
riaꝫ intellectũ et volũtatẽ ↄſidera
pſonaꝝ trinitatẽ Itẽ in ierarchia
celeſti ſupiori de⁹ eſt i thronis ut
maieſtas · in cherubin vt veritas
in ſeraphin vt caritas · p que no
tat͛ t͛nitas pſonaꝝ Itẽ i v͛tutibꝰ

theologicās · ſcꝫ fide ſpe et carita
te idē intelligitᵗ Itē in tribꝰ dotibꝰ
aīe ſcꝫ ꝯp̄henſione · cognicōe · di
lcōne ſilr̄ idē nota · Ex p̄dc̄īs pꝫ
ꝙ tā in c̄atura corp̄ali q̄ʒ ſp̄uali
q̄ʒ ec̄iā ex hiis ꝯpoſita btā t̄nitas
ꝯgnoſcitᵗ · tn̄ diuſimode put vnū
iſtoꝝ dr̄ c̄atoris veſtigiū · aliud
dr̄ eiꝰ ſilitudo · et aliud imago ſic
ſupius ē notatū in titulo ꝙ filius
imago pr̄is ē · Deniqꝫ ſciendū ꝙ
pluālitatē p̱ſonaꝝ in vnitate eſſē
tie ā ipſā vnitatē eſſētie i p̱ſonaꝝ
pluralitate ſcd̄m Bern̄ · ſcrutari
temeritas ē · credē pietas ē · noſ
cere vita eterna eſt ·

Quod multiplex t̄nitas ē · ca · xi

Multiplex īuenitᵗ trinitas
in ſcp̄turis Eſt eñ trini
tas icreata que ſūma et i
eſtimabilꝭ eſt · Alie t̄nitates ſūt
create · Intᵗ has ē vna que cecidit
ſcꝫ rōnalꝭ · ꝯcupiſcibilꝭ · iraſcibilꝭ
Alia ē p̱ quā hō cecidit ſcꝫ ſuggeſ
tio diaboli · delc̄atio ſenſualitatis
et conſenſus rōis · q̄ tria ſignata
ſūt p̱ ſerpentē mulierē et virū in
p̱adiſo · Tercia eſt in quā cecidit
ſcꝫ ignorāciā veri · ipotencia boni
ꝯcupiā mali Qrta ē p̱ quā reſur
git ſcꝫ fides ſpes et caritas · Itēʒ
ē trinitas p̱ quā ad grām repamᷣ
ſcꝫ triplex ſbā q̄ eſt in xp̄o · id ē
deitas · aīma et caro · Eſt et alia
ſcd̄m quā repamᷣ ſcꝫ ſp̄us aq̄ et
ſanguis Sp̄us in quā ſcīficacōis
aq̄ ablucōis · ſanguis redēpcōis ·
hanc nobꝰ Jo · in cano · ſua recitat
Eſt q̄ʒ t̄nitas alia p̱ quā ad glāʒ
reformamᷣ vt ſunt tres dotes aīe ·
ſciꝫ cognitio · dilectio · ꝯp̄henſio
Eſt p̄terea multiplex trinitas in
creaturis que ē veſtigiū btiſſime
et inc̄ate trinitatis · et de hoc hēs
ſup̈ in titulo ꝙ trinitas p̱ſonaꝝ
et vnitas eſſencie eſt ·

Quod eq̄litas p̱ſonaꝝ ē · ca · xij

Equalitas p̱ſonaꝝ in tri
bꝰ ꝯſiſtit vt ait Augꝰ ·
Nā nullꝰ aliū p̄cedit i et
nitate ā excedit magtudie · aut
ſupat ptāte · ꝙ eq̄litas ſcd̄m hec
tria ſit i deo ſic oñditᵗ q̄ʒ in iſtis i
feriorībꝰ tria ſūt ſcꝫ ſbā · q̄litas
et quātitas Igitᵗ vnitas i ſbā cāt
idēptitatē · vnitas autē in q̄litate
cāt ſilitudinē · ʒ vnitas i qn̄titate
cāt eq̄litatē · In diuinis autē ē eq̄li
tas trīmō ſcd̄m triplicē qn̄titatē
p̱ut qn̄titas in deo ēē dr̄ ſicut in
ꝑpe Primo ſcd̄m qn̄titatē v̄tutis
que ē poñ · Alio mō ſcd̄m qn̄tita
tē duracōis que ē et̄nitas Tercō
mō ſcd̄m quātitatē magtudis q̄
ipſe ē intᵗ oīa et extᵗ oīa · et q̄ cōti
net et locat oīa · Aeq̄litas p̱ſona
rū alitᵗ in hiis tribꝰ oñditᵗ · qm̄ in
c̄atura triplex magtudo repitᵗ ſcꝫ
tp̱is · dimēſiōis · v̄tutis · Prima
magnitudo ē in rebꝰ mutabilibꝰ
Scd̄a in corp̱ibꝰ Tercia ē in ſp̄i
ritibꝰ c̄atis Iſtis tribꝰ rn̄dent i
c̄atore alia tria i q̄bꝰ et p̱ſone di
ne ſūt eq̄les videlicet eternitas in
eē · magtudo i immēſitate · et v̄tꝰ
i poſſe · Dicēduʒ ē ergo ꝙ tāta ē
eq̄litas i t̄nitate · ꝙ ſcd̄m Augꝰ
nec ē maius aliq̄d duo q̄ʒ vnus

nec maius aliq̄d oēs q̄z ſinguli. ¶ Coetne q̄z ſūt pſone diue. q2 in diuis nō ē ponē ñ duo gña. ſ. ſbē et ad aliq̄d. ¶ Quantitas v̄o et q̄litas ibi trāſit i ge9 ſbē. ſic eq̄litas et ſilitudo dicūt relacōnes. ħ ſbā ɔis ē tribꝫ pſoñs. ¶ Relatiuoꝝ āt ꝓpū ē ſil' eē. g° nllo mō pr̄ ē pōr ſi lio. neq3 ſcd'z illd' qd' abſolutū ē neq3 ſcd'z illd' qd' ad aliq̄d ē. idē oñdit' p exēplū in natura q2 ſplē doꝛ licet ſit a ſole. tñ eſſ3 ſoli coeternus ſi ſol eſſet eternus.

¶ Qd' inter eſſenciā et pſonā drā eſt. Ca. xiij.

Apud grecos q̄tuor ſūt vocabula ſcz vſia. vſioſis. ipoſtaſis. pſopon. hec apud latiōs 'eq̄pollēt iſtis q̄tuor videlicz eſſēcia. ſbā. ſubſiſtēcia. pſona' Inter hec tal' eſt drā. vſia ſiue eſſēcia dicit' nāz vt huānitas Vſios ſiue ſbā dicit' hñs nāz ſiue ſubſtās nature vt hō. Ipoſtaſis dicit' diſtiguibile nō tñ diſtictuz determiāta ꝓpetate vt aliq̄s hō. pſopon ſiue pſona dicit' diſtinctū cū determiāta ꝓpetate ad digtatē ptinēte vt petr9 Vñ ſic hoies ptículares diſtincti ſūt ſuis ꝓpriis q̄litatibꝫ. ita pr̄ et fili9 ⁊ ſpēſcūs ſuis ꝓpriis nocōibꝫ. Hic āt greci dixerūt prēz ⁊ filiū ⁊ ſpmſcm ſcz tres ipoſtaſes. id ē tres res. ita ⁊ nos dicim9 tres ſbās. id ē tres rēs nō indigētes alia re vt ſint. Cōſiderāta igit' eēncia diua i ſe oīo idiſtincta ē. pſona v̄o i ſe diſticta ē ſuis ꝓpetatibꝫ Cōſiderāta āt eēncia in pſonis vel pſona in eſſencia mediū modū tenet ſcz vnitatē et diſtictionē et hoc p3 i appriatis que oībꝫ pſonis couenīuut ħ ad vnā magis determināt'. Nota q̄ ſepe ſumit' ſbā p eēncia. et q̄ eēncia nūq̄z trāſfert' ad ſigficandū pſonā. ¶ Tres ſūt diffinicōes pſone. Prima ē Boe. tal'. pſona ē rōnalis nature idiuidua ſbā. hec ſumit' penes naturaz rei. Scdā ē Ricħ. de ſcō vic. tal'. pſona eſt ſubſtens p ſe ſolū iux̄ quēdā ſingularē ſbē modū. ħ ſumit' iuxta ethimologiā nōis Dr̄ eñ pſona q̄ſi res pſe vna. Tercia diffinicō eſt magr̄alis ſic. pſona ē ipoſtaſ diſticta ꝓpetate ad dignitatē ptinēte. Notādū eciā q̄ p̄dcā q̄tuor ꝓut ibi ſunt expoſita et explicata ſcz eēncia. ſbā. ſubſiſtēcia. pſona. drūt in creatura re et nōie ħ in diuinis drūt rōne.

¶ De immenſitate dei. Ca. xiiij

Non eſt in deo quantitas dimēſionis ħ v̄tutis. nec vbiq3 ē de9 mole corpis ħ pñtia maieſtatis et p hunc modū dr̄ immēſus. Sz nō q̄ immēſitas q̄tuor i deo ɔplectit' ſcz infinitatē. incōprehēſibilitatē. incircūſcptibilitatē. et eternitatē. Si eñ ɔſiderat' deus vt i ſe ſic ē infinit9. pſ. Magn9 dñs et lau. ⁊c̄ Si v̄o cōſiderat' in ɔpacōe ad intellectū ſic eſt incōprehēſibil'. Aplus. O altitudo diciaꝝ ſapiē ⁊c̄. et ꝓpter hoc dr̄ ſedē ſup cherubin. id ē ſup plenitudinē ſciē et ſup oēz rōz

et intellectũ Si ꝯſiderať in ꝯpa
cõne ad locũ ſic eſt incircũſcpti
bilis Ambro · Nihil pſcriptum ·
nihil circũſcriptũ · nihil dimenſũ
trinitas hꝫ · nõ loco claudiť · non
eſtimacõne ꝯcludiť · nõ etate va
riať Sed ſi ꝯſiderať in ꝯpatione
ad duracõnem ſic eſt eternitas ·
Aplũs · Regi ſeculoꝝ inmoꝛ̃tali
inuiſibili ⁊c̃ De his q̃tuoꝛ dicen
dum eſt p oꝛdinẽ · Tenendũ eſt
igiť certiſſime ꝙ in deo ꝓprie non
eſt lõgitudo nec latitudo · nec ſb
limitas ã pfundũ · ꝫ hec metha
foꝛice ſunt in deo · Eſt enĩ in deo
latitudo caritatis q̃ nos ab erro
re riuocat · Piere · Caritate ppe
tua dilexi te iõ attraxi te miſerãs
Eſt enĩ longitudo paciẽcie q̃ ma
los poꝛtat · Diſſimulat nãqꝫ pec
cata hoĩm ꝓpter penitenciã · Eſt
eciã in eo ſublimitas ſapiencie · q̃
omnẽ ſenſuꝫ ſupat · Aplũs · Oia
nuda et apta · Eſt et in eo ꝓfun
dũ iuſticie q̃ peccatoꝛes damnat
Math · Ite maledĉi i ignẽ et nũ ·

De infinitate dei · Ca · xv ·

Dubitandũ nõ eſt deum
eſſe infinitũ qꝛ cũ in deo
idẽ ſit potẽcia et eſſencia
patet ꝙ eſſencia eius eſt infinita
ſicut et potẽcia · Vñ ſicut potẽcia
dei nõ ita p̄t in tot quin poſſit in
plura · ſic et eſſencia dei nõ eſt ita
in rebus quin poſſit eẽ in pluribꝰ
Imo ſi mundi eſſent infiniti oĩs
repleret · Preterea deꝰ cũ ſit reꝝ
cauſa efficiẽs et foꝛmalis et finał
nõ eſt dicere de ipſo inquãtum ẽ
cauſa efficiens ꝙ ſit effecta · nec
inquantũ eſt cauſa foꝛmalis ꝙ ſit
foꝛmata · eadem rõne non erit di
cere cum ſit cauſa finalis ꝙ ſit fini
ta Nullo ergo mõ dicendum eſt
deum eſſe finitum ſcd̃m ſubſtan
ciã niſi finitum dicatur cõpletum
vel pfectum Sane triplex dr̃
infinitũ · ſcꝫ negatiue · priuatiue
contrarie ſiue diſparate Infinitũ
negatiue diciť p abnegationem
finis · et ſic diciť infinitum idem
qđ non finitum · et hoc modo infi
nitum eſt qđ nõ eſt natum finiri
Infinitũ priuatiue eſt qđ eſt na
tum finiri · nõ tamẽ finiť · Infini
tum contrarie eſt qđ habet cõtra
riaꝫ diſpoſicõnem ad finiendum
Primo mõ eſſencia diuina eſt in
finita qꝛ non habet finem nec eſt
nata finiri · Similiť ſi dicať infi
nitum tercio mõ · Si vero dicať
infinitũ priuatiue · ſic non poteſt
dici infinita · qꝛ nõ eſt nata finiri
Imo eſt finiens oĩa · Itẽ finis
diciť tripliciter · Diciť enĩ ťminꝰ
et ſcd̃m hoc quãtitas cõtinua eſt
potencia infinita qꝛ eſt diuiſibił
in infinitũ · et hoc ideo qꝛ in conti
nuo nõ eſt terminus in diuiſione
ſicut nec in numero eſt terminus
in addicõne · Alio mõ diciť finis
idem qđ pfectio · Tercio mõ di
citur finis illud ꝓpter qđ vnum
quodqꝫ · Primo mõ deus infini
tus eſt non ſcd̃m quãtitatem di
menſiuam que in eo non eſt ſed
ſcd̃m quantitatẽ virtualem que
in ipſo eſt Sꝫ qꝛ in deo oĩmoda

eſt indiuiſio v̈tutis et eſſencie nō
poteſt eſſe infinitas v̈tutis quin
eciaȝ ſit eſſencie. Scd̄o mō mate
ria dicit̄ infinita q̄r caret pfectio
ne. Tercio mō maluȝ culpe dicit̄
infinitū quia nō eſt ordinatū ad
finem.

De incōprehenſibilitate dei.
Capl̄. xvi.

Creator a creatura ꝯgno
ſci nō poteſt ad plenum
in via vel eciaȝ in patria
q̄r finiti ad infinitū nulla ē ꝓpor
cio Boe. Trinitas ſibi ſoli nota
eſt et homini xp̄o. Vnde Bern̄.
Nil deo p̄ñcius eſt. et nil incōpre
henſibilius. q̄d nempe cuiq̄ȝ rei
p̄ñcius q̄ȝ eſſe ſuum ꝰ Sane eſſe
oim̄ dixerim deū. nō q̄r illa ſunt
qd̄ eſt ille. ſed q̄r ex ipſo et̄ p ip
ſum et in ipſo ſūt omīa. Eſt eni͂
intelligencia noſtra ad illā luceȝ
inacceſſibilem multo min? q̄ȝ vi
ſus nocť ue et veſpertiliōis ad ſo
lem. vnde deus dicitur in Pañ.
ambulare ſup pennas ventorum
hoc eſt ſup intelligencias eciā an
gelicas Verūtamen cōprehēdit̄
deus aliquo modo p fidem in via
Aug?. Mentis huāne acies inua
lida in tam excellenti luce nō fi
gitur. niſi p iuſticiā fidei emunde
tur. Ad idem Ber. Ita deus eſt
in racōnalibus creaturis vt tamē
nō capiat̄ ab ipſis. a racōnalibꝰ
omnibus capi poteſt p ꝯgnicōeȝ
ſed a bonis tantū capit̄ p amorē
Dicim? ergo q̄ de deo ſcire poſſu
mus quid non ſit. non aūt quid

ſit Auguſtinus. Intelligamus
ſine qualitate bonū. ſine quātita
te magnū ſine indigentia creato
rem. ſine ſitu preſidenteȝ. ſine ha
bitu omnia cōtinentem. ſine loco
vbiq̄ȝ totuȝ. ſine tempore ſempi
ternū. ſine mutacōne ſui mutabi
lia facientem. nihilq̄ȝ pacientem
Comprehendit̄ quoq̄ȝ deus per
ſpeciem ꝓ dignitate meritoꝝ in
patria Auguſtin?. Videbimus
tue maieſtatis eſſenciaȝ et vnuſ
quiſq̄ȝ eo pſpicacius quo hic vix
erit purius. Et eſt exempluȝ in
mari quod ſe offert quidē viſui
et tamē ſcd̄m ſuum ambitum to
tum videri non poteſt. et hoc eſt
tum ꝓpter maris latitudinem.
tum ꝓpter viſus noſtri ad tantā
ſupficiē improporcionabilitatē.
hoc igit̄ tenendū eſt q̄ deū in via
cognoſcere poſſumus q̄ eſt et in
patria ſicut eſt. nunq̄ȝ tamē nec
hic nec ibi quid eſt. Viſus cor
poralis impeditur tripliciter. ſcȝ
per tenebras. per falſam lucem.
p auerſionem a re viſibili. Eodē
modo impedit̄ viſus ſpiritualis
circa cognicōnem dei. Primo per
tenebras peccati vel erroris Jo.
Qui facit peccatū in tenebris eſt
Ad hebꝛos. Adhuc cum legitur
moyſes eorū velamen eſt ſup cꝛ̄
Scd̄o p falſam lucem. hoc auteȝ
fit quando quis metitur eterna ſe
cūdū naturalia. exemplū habes
in ligno putrido. qd̄ in nocte qū
dam lucem videtur habere ſed cū
dies venerit nihil eſt. Tercio p

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

alleꝛſiõne͛ȝ a ſe cognoſcibili· Hoc
fit qñ q̃s ſpꝛeto incõmutabili bo
no rebus mutabilibus adhereret·
Taliũ oculis cũ ſint egri odioſa
eſt lux· que puris eſt amabilis·
¶ Deus cognoſcit͛ intus et exte
rius· intus dupliciť qꝛ qñq3 ꝑ in
ſpiracõnem qđ paucis datũ eſt·
Aplũs· Spũ loq̃ȝ ꝛc͞· Qñq3 ꝑ
rõeȝ ſcđm quẽ modũ plures pħi
de deo noticiã habuerũt Aplũs·
Inuiſibilia dei ꝛc͞· Exteri⁹ eciaȝ
cognoſcit͛ dupliciť ſcȝ ꝑ creaturas
Aplũs Videm⁹ nũc ꝑ ſpeculum
videlicet creaturaꝝ· que ſunt mõ
ſpeculũ creatoris in pñti· ſic ecõ
uerſo ip̃e deus erit creaturaꝝ ſpe
culũ in futuro in quo oĩa videbi⁹
q̃ ad noſtrũ gaudiũ ꝑtinebunt·
Iteȝ ꝑ doctrinã· Aplũs· Fides
ex auditu· Sicut vinũ qñq3 ↄg
noſcit͛ ex auditu· qñq3 viſu· qñ
q3 guſtu· ſic quodãmodo et de⁹
cognoſcit͛· Auditu cognoſcunt
deũ qui audiunt verbũ dei et per
illud credunt· Viſu cognoſcunt
theologi qui legunt deũ in ſcptu
ris· et pħi qui ſpeculant͛ ip̃m in
naturis· Guſtu cognoſcunt ſoli
boni· p̃s· Guſtate et videte qm̃
ſuauis ẽ dñs Et iſte vltim⁹ mo⁹
ꝑfectiſſimus eſt et certiſſimus·
Dioniſi⁹ dicit· ꝙ trib⁹ mođ cog
noſcit͛ deus· ſciȝ ꝑ ablationem
ſiue ꝑ negacõneȝ vt cũ dicit͛ de⁹
nõ eſt hoc vel illud· Itẽ ꝑ eminẽ
ciã· vt cũ in ĉaturis inueniat͛ po
tencia attribuẽda eſt deo ſũma
potencia ꝛc͞ijs· Item ꝑ cãȝ ſcđm

ꝙ ꝑ effectus venit͛ ad cognicõeȝ
cauſe· vel ꝑ cognitionem motuũ
ad cognicõnem mouẽtis· Nota
ꝙ aĩa ſenſu ꝑcipit corpa· qꝛ for
mas in materia· tñ pñte corpore·
Imaginacõne vero corpm ſimili
tudiẽs hoc ẽ formas abſtractas
a materia et abſente corpe· Rõe
aũt corpoꝝ naturas· Intellectu
ſpm̃ creatũ· Intelligencia vero
ſpm̃ increatũ ¶ Sciendũ ꝑterea
ꝙ cognoſcibilia quedã ſũt infra
rõeȝ· quedã iuxta· quedã ſupra
Infra rõeȝ ſunt que ſenſu ꝑcipi⁹
vt alba nigra et huiuſmõi· Iux͞
rõeȝ ſunt que rõne ꝑcipim⁹ vt ve
ra falſa· iuſta vel iniuſta· Supra
rõeȝ q̃ ſolũ diua reuelacõne ↄpre
hendunt͛· ã ſcpturaꝝ autoritate
creduntur vt tres eſſe ꝑſonas et
vnum deum·

¶ De incircũſcriptibilitate dei·
Capł· xvij·

Vbiq3 de⁹ eſt et tñ nuſq̃ȝ
eſt· qꝛ nec abeſt vlli lo
co· nec capitur vllo loco
Aug⁹· Deus eſt in mũdo non in
cluſus· extra mundũ nõ excluſ⁹
Supra mundũ nõ elatus· Infra
mundũ nõ depreſſus· Ex his pȝ
ꝙ deus eſt intra oĩa et hoc qꝛ oĩa
replet et vbiq3 pñs eſt Iteȝ ext͛
oĩa eſt qꝛ oĩa ↄtinet nec vſq̃ȝ va
let coartari· Sȝ nota ꝙ hec ꝓpo
ſitio ex͞ dicit ibi nõ actualem pñ
ciam ad locũ ſȝ potencialem que
eſt dei immenſitas que infinitos

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

mūdos poſſet implerē ſi eēnt. Jtē
ipſe eſt ſupra oīa q2 oībꝫ p̄ſtat.
nec aliquid ei equatᷣ Jtem infra
omia eſt. q2 cuncta ſuſtinet. et
ſine ipſo nihil poteſt ſuſtinere.
Dicimus eciā ꝙ deus eſt vbiqꝫ.
nō vt indigeat rebus ꝙ in eis ſit
ꝫ pocius res ſui indigent vt p eū
ſubſiſtant. Deus eni ante mūdi
cōſtitucōnem fuit vbi nunc eſt.
videlicet in ſeipſo qm̄ ip̄e ſibi ſuf
ficiat. Sciendū aūt ꝙ aliquid eſt
in loco circūſcriptiue ⁊ diffinitiē
vt corpus. aliq̄d diffinitiue non
circūſcriptiue et angelus. aliq̄d
nec ſic nec ſic vt deus. et hoc ideō.
q2 non indiuiduatᷣ p materiā vt
corpa. neqꝫ p ſuppoſitū vt ange
lus. Aliq̄d eciā eſt in loco ptim
circūſcriptiue ⁊ ptim diffinitiue
vt corpus xp̄i ſub ſacramēto. q̄d
eſt totū ſub tota hoſtia ita ꝙ nō
excedit. et ſcd̄z hoc eſt ibi circū
ſcptiue. Eſt q̊ꝫ ſic ſub hoſtia ꝙ
non vbiqꝫ. et ſic eſt ibi quodam
mō diffinitiue. Corpus aūt xp̄i
licet nō ſit vbiqꝫ cum ſit creatura
nec equari poſſit in huiuſmōi cre
atori. in pluribꝫ tn̄ locis eſt. id ē
ſub diuerſis hoſtijs. et hoc eſt ꝓp
ter vnionem eius ad creatorem
Vnde merito habet amplius q̄m
alia creatura. ſcꝫ ꝙ in locis pluri
bus poſſit eſſe. Ex p̄dictis pꝫ
ꝙ eſſe vbiqꝫ ſimpliciter ſoli ꝯueit
creatori. ꝫ in vno loco eſſe ꝯueit
creature. in pluribꝫ vero locis eē
et nō vbiqꝫ cōuenit corpori ihe ſu
xp̄i. Nota ꝙ deus multiplex

eſt in rebus. ſcilicet p naturam.
ſic eſt vbiqꝫ potencialiter. p̄ſen
cialiter. eſſencialiter. Jtem p gra
ciam. ſic eſt in bonis. Joh. Qui
manet in me et ego in eo ⁊c̄. Jtē
p gloriā. ſic eſt in rōnali vt veri
tas. in cōcupiſcibili vt bonitas
in iraſcibili vt pietas. Jtē p vni
onem. ſic fuit in vtero v̉ginis vni
tus humane nature chriſti. et in
ſepulcro vnitus carni. in inferno
vnitus anime xp̄i. Jtem deus dr̄
eſſe alicubi p occultorꝫ reuelacō
nem. Gen̄. Vere dn̄s eſt in loco
iſto. Jtē p veſtigiorꝫ eius excel
lentem repreſentationeꝫ ſic dicitᷣ
eſſe in celo. q2 ibi maxime relucet
ſua potencia ac ſapiencia et boni
tas. Jtem p nature idemptitatē
ſic filius eſt in patre. et pater
in filio. et ſp̄uſſanctus in vtroqꝫ
Jtem p miraculorum operationē
Exo. Digitus dei eſt hic. Jtem
per conſeruationem et gubernati
onem ſic eſt in mūdo. Jtem deus
eſt in ſeipſo vt alpha et o ſcd̄m
illud. Hic vbi tunc eſſet cum p̄
ter eū nihil eſſet. Tunc vbi nunc
in ſe quoniam ſibi ſufficiat ipſe.
Per quod patet ſolutio queſtio
nis quorundam ſimplicium qui
querunt vbi deus fuerit prius q̄ꝫ
mundus eſſet. Jtem ipſe eſt in
mundo ſicut rex in regno Bern̄.
Deus vbiqꝫ regnat. vbiqꝫ impe
rat. vbiqꝫ maieſtas eius omnia
replet cōplectitᷣ vniūſa Jtē in an
gelo ē vt decor inquantū veritas
et ſicut ſapor inquantū bonitas

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Item in eccleſia eſt ſicut paterfa
milias i domo Vñ illud. vobiſcũ
ſum vſq ad ↄſũmacõnem ſeculi
Item in electis eſt vt liberator a
malis et adiutor i bonis . et hoc
eſt qđ dicit. Bern. Deus eſt in
creaturis mirabilis . in hominibꝰ
amabilis . in angelis deſiderabil'
in ſeipſo incõprehenſibilis . in re
probis tolerabil' Item in reprob
eſt vt error et horror. Apoſtolꝰ
Qui te dimittit q̃ it . niſi a te pla
cato ad te iratũ ꝯ Vñ vltimo mõ
deus eſt in damnatis ſicut terror
et horror. Augꝰ. Non enĩ manũ
dĩi poterimus effugere. ps . Si
aſcẽdero in celũ tu illic es . ſi deſ
cendero ad infernũ ades . Si
vero dubitas vtꝝ deus ſit in dia
bolo. Sciendũ ꝙ quedã ſũt noia
que importãt naturas ꝓut ſunt
nature. in his cõcedendum eſt ꝙ
deus inſit. Sunt autẽ alia ꝑ que
intelligunt' deformitates vt dia
bolus . De q̃bus nõ eſt dicendũ
ꝙ deus inſit niſi addit' inquantũ
ſpũs vel aliquid tale. Deus eſt
in aia fideli ſicut ſponſus in tha
lamo . rex in regno . turris in caſ
tro. Itẽ ſicut magiſter in ſcolis
fons in ortis . lux i tenebris . Itẽ
ſicut thezaurus in agro . vinũ in
cellario . carbũculus in auro . Itẽ
ſicut manna in archa . ſigillũ in
cera . medicina in apoteca . Itez ſi
cut cithara in cõuiuio . imago in
ſpeculo . mel in fauo . Item ſicut
frũctus in arbore . oleum in lam
pade . lilium in cõualle .

De eternitate dei. Ca. xviij.

Sicut deus vbiq eſt nec
tamen aliquo loco conti
netur . ſic eternus eſt et
nullo tempe menſurat'. Non enĩ
cõpetit ei tempus pñs nec p̃teri
tum nec futurum. Nam tempus
pñs manens eſſe non habet quia
ptranſit. deus autez ſemp manet
idem. Vnde Wil'. eſſe nõ eſt acci
dens deo ſꝫ ſubſiſtens veritas et
manens cauſa . Similiter tẽpus
preteritũ modo nõ eſt nec habet
eſſe ſubſiſtens Sed de deo dicit'
in. p̃s . Ipſi peribũt tu aũt pma
nes . Eodem modo tẽpus futurũ
non eſt ſed exſpectat' . deus aũt
ſemp eſt Vnde mercuriꝰ. Sola
monas eſt alpha et o ſine alpha.
et hoc eſt qđ deus eſt principiuz
ſine principio et finis ſine fine .
Cum enĩ deus omino ſimplex ſit
non habet in ſe principiũ ↄtrarie
tatis q̃ eſt cauſa corrupcõnis
Quid aũt ſit eternitas ſcđm rem
Sciendũ ꝙ ꝓpe dr̃ diuturnitas
ſine pricipio ↄ ſine fine et ſine mu
tabilitate. et ſcđm hoc ↄuenit eter
nitas ſoli diuine nature in q̃ eſt
diuturnitas immenſa. Aeternitas
ſcđm ethimologiaz dicit' q̃ſi ex
terminos . qꝛ termino caret tã ini
ciali q̃z finali. Sed ſcđm diffini
cõnem Boe. in libro de ↄſolacõe
Aeternitas eſt interminabil' vite
tota ſil' et pfecta poſſeſſio . Ad
huiꝰ diffinicõis intelligenciã no
tandũ ꝙ i q̃buſdã ẽ t'minabilitas
ſimpl'r. qꝛ ex pte añ et ex pte pꝰ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

vt ſunt gn̄abilia et corruptibilia ad q̄ꝝ drām ponit̄ interminabil' Et bene dicit̄ iſtud p negacōem q2 ſimplicia et p̄cipue dina nullo mō melius manifeſtant̄ q̄3 p remocōnem vt ait ❘Dioniſi9 · et hec eſt racio q2 ſimpliciū eſſe non p̄t intellectus pfecte cōprehendere et ideo ex negacōnibus eoꝝ que ab ipo rmouent̄ manuducit̄ itellect9 ad ea aliq̄liter ꝯgnoſcēda ¶ Jtē in quibuſdā eſt interminabilitas eſſencie ſ3 nō vite vt in corpibus celeſtibus · ad quoꝝ drāz addit̄ vite ❘De deo aūt dt Aug9 q3 ſolus habet immortalitatem · Jn omni em̄ mutabili natura nō nulla mors eſt ipa mutacio q2 facit in ea aliquid nō eſſe qd̓ prius erat · Vnde et homo qn̄ naſcitur quodammodo incipit mori · ❘Jn quibuſdaz eſt interminabilitas vite · ſ3 tamen cū miſeria et infelicitate vt in demonib9 et dānatis Ad quoꝝ drāz addit̄ poſſeſſio · in cuius intellectu' eſt iocūditas felicitatis · q2 tūc poſſeſſio alic9 rei dicit̄ qn̄ ad libitū habet̄ ¶ Jn quibuſdā eſt interminabilis vite poſſeſſio · ſ3 tamen nō tota · vt in hominib9 beatis ante iudiciū q̄ꝝ eſt beatitudo ſcd̄m ptem aīme et nō corpis · Ad quoꝝ drāz dicit̄ tota · q2 totū dicit̄ nō diminutū · vel cui nihil eſt extra · Jn quibuſdam eſt interminabilis vite poſſeſſio tota · vt in āgelis beatis an̄ iudicium · q2 ſcd̄m totā ſui ſbāz hn̄t felicē et interminabilem vitā ſed tamen nō ſimul cū aliqua ſit in eis ſucceſſio reuelationū et gaudioꝝ Ad quoꝝ drāz ponit̄ ſimul Jn quibuſdā eſt interminabilis vite poſſeſſio tota ſimul · ſ3 tamē non pfecta eo mō quo nos dici9 pfectum nullo indigens · ſic eſt in angelis et hominib9 beatis an̄ iudiciū · ❘Ad quoꝝ drāz additur pfecta · id ē nullo indigens ad ſuū beatū eſſe · ❘Patet ex p̄dicta diffinicōne q3 tres ponūtur ibi cōdicōnes q̄ ſunt inſepabiles ab et̄nitate increata q̄ deus eſt ſc3 int̄minabilitas · ibi Jnterminabilis vite poſſeſſio Jtē inuariabilitas Jbi · tota ſimul · ❘Nihil em̄ variabile eſt totū ſimul · ❘Jtez ſimplicitas Jbi pfecta · Jllud em̄ ſūme pfectū eſt cui non eſt poſſibilis aliqua addicio · ❘Per p̄mū ſepat̄ deus ab oī corruptibili · p ſcd̄m ab omni variabili · per terciū ab omi ꝯpoſito · ❘Jgit̄ nota q3 illud qd̓ caret principio et fine dicitur eternū vt de9 cui9 eſſe int̄minatū eſt · ſ3 que principium hn̄t et fine carent dicunt̄ ppetua · vt angeli et homines · q̄ vero principiū et finem hn̄t dicunt̄ tpalia · vt ſūt corruptibilia ſicut vegetabilia ꝛ ſenſibilia et bruta et huiuſmodi

¶ De incōmutabilitate dei · Capl' · xix ·

Jmmutabilis eſt deus et inpermutabilis ꝛ incommutabilis ❘Jmmutabil' eſt quia nō cadit in eum motus accidentalis ſcilicet augmentum

Leo papa Simplicī diuinitatis natuē nihil addi vel minui pt. qꝛ ſp eſt qꝺ eſt. Itē nec diminutio Mal. Ego deus et nō mutoꝛ Itē nec alteracio Jaco. Apl. Apud quē nō eſt trāſmutatio neqꝫ viciſ ſitu. ob. ac̄. Jtez nec ſcdm̄ locū mutacio qꝛ vbiqꝫ pn̄s ē Jſa. Celū et terrā ego iplebo. Jmpmutabilis aūt ē qꝛ nō cadit in eū mot⁹ ſbālis q̄ ē de nō eē ad eē. vt gn̄atio qꝛ iniciū non hūit. nec ille q̄ ē de eē ad nō eē. vt corruptio qꝛ finē nō hebit. illud em̄ ſolū i nihil ē v̄tibile qꝺ ē de nihilo. Eſt et in cōmutabil ex eo ꝙ nō cadit in eū mot⁹ ex opacōne Nā ſoli deo cōuenit in opacōe quietū eē. Vnde Boe. Stabiliſqꝫ manēs dat cūcta moueri Vn̄ qn̄ de⁹ facit aliq̄z rē nō fit i ipſo deo mutacio. ſꝫ i re ēca quā opat. ꝙ aūt fcāt deus ꝑdicari ſubūſionē niniues et ꝑdicē morte ezechie q̄ꝝ neutꝝ accidit i talib⁹ nō mutauit de⁹ ꝯſiliū qꝺ ab etno ſecū hūit ſꝫ ſentēciaz q̄ respectū ad ipa negocia hūit. qꝛ niniue ſubūtēda erat ſubūſiōe ſcdm̄ merita et ezechias moriturus erat ſcdm̄ cās iferiores. ſꝫ hec nō iposuerūt neceſſitatē dine potēcie. Itē triplex diſtiguit motus ſcꝫ nālis violētus et volūtarius. Nālis ē q̄ nālit tēdūt res ad locū ꝓpriū. Motus āt violētus ē qn̄ cogunt res eē ex locū ꝓpū. Sꝫ motus voluntari⁹ ē in aialib⁹ qn̄ currūt vl ꝯmedūt vel opant Et iſte mot⁹ ē medi⁹ int motū nālez et violentū. qꝛ ꝑtim ē nāl ſcꝫ inqn̄tū volūtas ꝯiūgit actui ſic cā ſuo effectui Itē ꝑtim ē violent⁹ ſcꝫ inquantū mouꝫ mēbra ꝯt motū ſuū nālez. ꝓpter qꝺ eciā laſſant que ex motu nāli nūq̄z laſſarent Igit primo mō mot⁹ nō ē in deo ſcꝫ nāl. et hoc ꝓpter q̄tuoꝛ rōes Prima ē qꝛ ois mot⁹ ē ad quietē et ꝓpter idigenciā vt dicit pħs. ſꝫ de⁹ nūlli⁹ eget. Scdā ē cū ſit vbi qꝫ nō hꝫ ncēe de loco ad locū moueri. Tercia ē qꝛ nō eſt in eo g̃uitas vel leuitas ꝓpter que ſurſū vel deorſū moueat Qrta ē qꝛ cū d's in ſeipſo ſꝑ maneat nō hꝫ ncēe locū ꝓpriū et ſibi nālez ex ſe querē ſic alie creature. Itē ſcdō mō nō mouet. ſcꝫ motu violēto. qꝛ nō fit ei violēcia Job. Si fortitudo q̄rit robuſtiſſim⁹ ē. Itē tercō mō non mouet. ſcꝫ motu volūtario. qꝛ in opacōe nō laſſat vt aialia. Preterea nr̄a mens eſt inſtabil. qꝛ mō ꝓficim⁹. mō deficim⁹. mō reminiſcim̄. mō obliuiſcim̄. mō volum⁹. mō nolum⁹. mō diffuſ cogitacōib⁹ et affectōib⁹ atqꝫ ꝯſilijs huc illucqꝫ vagam̄. de⁹ āt ſꝑ ſe hꝫ eq̄liter et imobiliter. Itē ali⁹ ē mot⁹ c̄cularis. ali⁹ rectus ali⁹ obliqu⁹ Circularis ē corꝑm ſuꝑioꝝ ꝓut firmamentū mouet ſcdm̄ formā q̄ dez vt dicit pħs nō ſcdm̄ ſbāz. hoc ē dicē ꝙ non mouet ad locū ſꝫ i loco. Motus autē rectus ē ſurſū vel deorſum ſcdm̄ ꝙ corpora inferiora mouentur ꝓpter leuitatem vel grauitatem.

Motus obliqu⁹ cõpoſitus ē ex cir
culari et recto Vñ ꝙ reflectitur
bꝫ a motu c̄culari qd vͦ linialit̄
mouet̄ bꝫ a recto. Nullo iſtoꝝ
modoꝝ de⁹ mouet̄. qꝛ ꝓꝓetates
iſtorum motuū non cõueniūt ei.
Poſſem⁹ tñ dicē ꝙ iſti mot⁹ deo
ↄueniūt miſtice. vt dicat̄ moueri
motu c̄culari oīa regēdo et guber
nando Jtē motu rcō bonos remū
nerādo. Jtē motu obliq̄. pūſos a
pccō mūdādo Eodē mō poſſꝫ di
cī ꝙ de⁹ mouet̄ motu nāli. q̄ ſcꝫ
in ſolita bonitate oībus c̄aturis p
captu eaꝝ ſe dicat. Jtē motu vio
lento q̄ pccōres dānat Jtē motu
voluntario q̄ cūcta in eē ↄſeruat
Sic p̄t exponi dictū pBi q̄ aſſig
nat motū a cētro ad centrū et c̄ca
centrū Nā̄ de⁹ mouet̄ ad centꝝ i
incarnacōe. et a cētro i aſcēſione
et c̄ca centꝝ in p̄dicacōe. Propt̄
hec et hiis ſilia dr̄ i li. ſapiē. ſpūs
ſcūs ↄ mobil̄ ↄ ſtabil̄. mobilis
qꝛ facit ſcōs mobiles ad opandū
ac i bono pficē. ſtabil̄ āt qꝛ dat
i bono pſeuerarē Vel mobil̄ in via
ſtabil̄ in p̄ria vel mobil̄ in actis
ſtabil̄ in ↄtēplatis vel mobil̄ in
aliis ſcīs. ſtabil̄ in xp̄o Jſa. Re
quieſcet ſup eū ↄc̄. Sciendū ꝙ
opacōes quedā attribuūtur deo
ſcdm̄ c̄alitatē et eſſenciā vt ſcire.
quedā ſcdm̄ c̄alitatē et ñ eſſenciā
vt ↄmedē. currere. quedā ſcdm̄
eſſenciā et nō c̄alitatē vt creare vel
iuſtificare autoritate. quedā nec
ſic nec ſic vt peccare et mentiri.

¶ De ſimplicitate dei. Ca. xx.

Simplex ē de⁹ et āgel⁹ et aīa
ſꝫ differēter. qꝛ i deo idē ē qd̉
ē et q̄ ē et hec ē pfcā ſimplicitas.
bern. Sola icreata nā hāc ſibi vē
dicat ſimplicitatē. vt nō aliud et
aliud. alibi et alibi. modo et mō
inueniat̄ in ea Nempe qd̉ bꝫ et qd̉
ē ſp et vno mō eſt Sꝫ in angelo
et in aīa drūt qd̉ ē et q̄ eſt. et iō
ē ibi quedā alteritas et cõpoſitio
licet ibi nō ſit dimēſio quātitatis
Vñ mercuri⁹ Jn ſupceleſti ē vni
tas. in celeſti alteritas. i ſubcele
ſti pluralitas. Simplex ē itaqꝫ
de⁹ in eſſencia. qꝛ nihil ei accīdēs
eſſe poterit Jmo pfecta ſimplici
tas ibi ē cū nō ſit ibi poſſibilis ad
ditio. qꝛ q̄cq̄d ē in deo de⁹ ē Vñ
leo papa Simplici diuinitatis na
ture nihil addi vel minui p̄t qꝛ ſp
eſt qd̉ ē Cui ꝓpꝛiū eſt. cui ſempit̄
nū eſt. cui idē viuere et intelligē
Verūtamē multiplex ē in donis
Aplūs. Aliī dat̄ ſermo ſapiē ↄc̄
Jac. Oē datū optimū ↄc̄. Nō eſt
i deo cõpoſitio p̄tiū integraliū vt in
domo. nec ptiū potencialiū vt in
aīa. nec gnīs nec drāꝝ vt in ſpē.
nec materie nec forme vt i corpo
ribꝰ. nec coacuacōis vnitatū vt
i nūo. nec qd̉ ē et q̄ ē vt i āgelo.
nec ſbē et accñtis vt i idiuiduo.
nec corporee ſbē et i corporee vt
i hoīe. De hiis Ber. Nō ptibꝰ cõ
ſtat de⁹ vt corp⁹ nō affcōib⁹ diſ
tat vt aīa. nō formis ſubſtat vt
oē qd factū ē Idipm oñdit̄ eciā
rōe qꝛ cū oē cõpoſitū poſterius
ſit ſuis ↄponentibus. nec primo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

quicq̄z ſit p̄us oz deum qui p̄mū
eſt principium non eſſe cōpoſitū
Preterea nullū ɔpoſitū eſt totuz
ſuū eſſe. De⁹ igit᷑ cū ſit eē nō erit
ɔpoſit⁹ Vn̄ Ber. Nō eſt fōrtus
de⁹ ꝫ fōr eſt. nō eſt effectus de⁹
effectio ē. nō eſt cōpoſitus deus
ſimplex eſt.

De excellentia dei Ca. xxi.

Diuine dig̃tatis excellen
tia tāta ē q̄ mens de deo
cogitās deficiat cū ſit incō
prehēſibilis. ſenſus eū nō ꝑcipit
cū ſit inuiſibil᷑. lingua ip̄m nō ex
plicat cū ſit ieffabil᷑. tēp⁹ eū nō
mēſurat cū ſit iterminabil᷑. locus
eū nō capit cū ſit icircūſcp̄tibil᷑.
ſcp̄tura ip̄m nō explicat cū ſit in
eſtimabil᷑. virtus eū nō attingit
cū ſit iacceſſibil᷑. deſideria et vota
tranſgredit᷑ cū ſit incōꝑabil᷑. et
breuit᷑ ois creatura ad deū ɔꝑata
defectū hꝫ. q2 finiti ad infinituz
nlla ē ꝓporcio Ecce pꝫ q̄ excellē
tia dina nllo eget. q2 ip̄a ſibi ſuf
ficiēs bonū ē. Nō eni͂ indiget cor
ꝑe vt ſit. nec loco vt alicubi. nec
tp̄e vt aliqn̄. nec cā vt aliūde. nō
fōr nec mā. nec ſbiecto in q̊ ſub
ſiſtat vel cui aſſiſtat. Sūt et alia
que ſoli diue maieſtati cōueniūt
et nlli alij creature in qb̄ excellē
tie ſue dig̃tas appet. vt eſt eē oi
potentē. oiſcientē. q2 cognoſcit
oia p̄ncia p̄terita et futuā. et oia
ſingularia ſil᷑ actu. Sol⁹ cogno
ſcit ea que ſubſūt libero arbitrio
et cogitacōes hoiꝫ. ſol⁹ ɔgnoſcit
ſeipſum. Itē ad ip̄m ſolū ꝑtinet
vbiqꝫ p̄ntem eē. de nihilo res c.r
are. i inſtanti opari. in opacōne
quietū eē. miacula facē. ex auto
ritate de q̄libet creatura facere qd᷑
vult. volūtatez hoïs cogē. in ictu
oculi mortuos ſuſcitare. eſſencie
hois illabi. pcc̄a dimittē. grāꝫ in
fundē. in igne ꝑpetuo corp⁹ ſer
uare. Qn̄ aliqd creature cōuenit
qd᷑ cōpetit creatori. illud excellē
tius de deo dr̄. vt ſi i creatura ē po
tencia. in deo ē ſūma potēcia. ſi ſa
piēcia i ipſo ſit ſūma ſapiā ⁊ cēis
Vn̄ et huiuſmōi dn̄r de deo i ſuꝑ
latiō. ꝓpt qd᷑ dr̄ de⁹ potētiſſim⁹.
ſapiētiſſim⁹. optim⁹. pulcrim⁹.
dulciſſim⁹. miſericordiſſim⁹. iuſ
tiſſim⁹. pfectiſſimus. altiſſimus
amātiſſim⁹. mirabiliſſim⁹. deſide
rātiſſim⁹. ditiſſim⁹. veraciſſimus
fideliſſimi⁹ ⁊ cēis. Aug. in lib. de
tri. Oꝫ eū ſūme viuē et cūcta ſen
tire atqꝫ intelligē. et mori et cor
rūpi mutariqꝫ non poſſe nec cor
pus eē. ꝫ ſp̄m oipotētiſſimū. op
timū. btiſſimū. iuſtiſſimū. ſpecio
ſiſſimū. ſūmū fateami. Poteſt et
p̄ter autoritatē rō aſſignari q̄ bō
ſūt excellētius i deo q̄z in creatura
q2 ſemꝑ ē aliq̄d nobili⁹ in cā q̄z
in cāto Videm⁹ ecīā q̄ aq̄ purior
ē in fonte q̄z in riuo Radij q̊ꝫ ſol᷑
luciciores ſūt i ipſo ſole q̄z i aere
et dulcedo maior eſt i melle q̄z m
mellito.

De nocōibus diuis. ca. xxij

Nociones ſunt qnqꝫ. vide
licet. p̄rnitas. filiacō. ꝓ
ceſſio. inaſcibilitas. ɔis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

ſpiratio · prima eſt patris · ſcđa
filij · tercia ſpiritusſancti · quarta
patris · quinta patris et filij ·
Ex quibus pȝ ꝙ tres notiones
inſunt patri · due filio · vna ſpiri
tuiſancto Tres pͥme nocões di
cunt̃ ꝑſonales · eo ꝙ ꝑſonas fa
ciãt et eas ꝓprie diſtinguant et
ille ſole ſunt tres vnitates trium
ꝑſonarũ quibus ꝑſone dicũtur
tres · Vnde licet pater plures ha
beat ꝓꝓetates · tamẽ paternitate
eſt tantũ vnus · pater eñ pater
nitate eſt indiuiſus in ſe et diui
ſus ab alijs · Innaſcibilitas ãt
eſt in patre et ſumitur priuatiue
eo ꝙ ipſe ſit a nullo · et tamẽ pa
trem notificat ſicut ouis non ſig
nata ꝑ hoc diſtinguitur a ſigne
tis Similiter cõmunis ſpiratio ẽ
vna notio · et illa vnitas ẽ in pa
tre et filio et eſt diſtincta ab oĩ
alia nocõne ¶ Notandũ igit̃ ꝙ
ꝓprie loquendo tres ſunt ꝓprie
tates ꝑſonales ſcȝ paternitas ·
filiatio · ꝓceſſio · quia ꝑſonalis
ꝓprietas eſt que vni ſoli perſone
conuenit et eam ab omni alia re
diſtinguit Relacões vero qua
tuor ſunt · quia vna eſt pr̃is ad
filium ſcȝ pr̃nitas Alia eſt econ
uerſo ſcȝ filiatio Tercia eſt pr̃is
et filij ad ſpiritũſanctũ ſcȝ cõmu
nis ſpiracõ Quarta eſt ecõuerſo
ſcȝ ꝓceſſio ¶ Notandũ aũt ſunt
quinqȝ quia quelibet relatio eſt
notio · et ꝑter eas eſt innaſcibili
tas que pr̃i cõuenit ꝑ priuacõeȝ
relationis ad aliud principium ·

¶ Notiones habent multa noĩa
dicuntur eñ notiones quia ꝑſo
nas notificant · dicunt̃ etiã diſ
tinctiões q̄ ꝑſonas diſtinguũt
Item dicunt̃ relacões q̄ ꝑſone
ꝑ eas ad ſeinuicem referuntur ·
dicunt̃ quoqȝ ꝓprietates quia
ꝓprie ꝑſonis inſunt · Nota regu
las notionũ · nulla notio de alia
predicat̃ · Item quelibet notio ẽ
eſſencia diuina et de⁹ · Item oẽs
nocões ſunt vna eſſencia Item
nulla notio ineſt diuine eſſencie
vt diſtinguens eam q̄ ipſa nec
diſtinguit nec diſtinguit̃ Item
nocões ſumpte abſtractiue p̄di
cant̃ de eſſencia · ſed ſumpte con
cretiue nõ · Vnde bene dicit̃ eſſen
cia eſt paternitas · ſed non dicit̃
eſſencia eſt generans Item notio
ſemꝑ importat dignitatem Item
ſuppoſita notione non ſupponit̃
ꝑſona q̄ aliquid cõuenit nocõni
qđ non cõuenit ꝑſone · Notioni
enim conuenit ꝓprie diſtinguere
ſed ꝑſone diſtingui ·

¶ De noibus diuis · ca · xxiij ·

Omne nomẽ qđ de deo di
citur · aut eſt eſſenciale ·
aut ꝑſonale · ã notionale Eſſen
cialium quedã ſunt ſubſtantiua
vt deus deitas creator et ſimilia
Quedaȝ vero ſunt adiectiua vt
bonus eternus immenſus et hu
iuſmodi · Perſonalia ſunt vt pr̃
fili⁹ et ſp̃uſſcũs · Notionalia ſũt
vt pr̃nitas · innaſcibilitas ꝛc̃ ·
¶ De his notandũ ꝙ nomẽ eſſẽ
ciale ſubſtantiuũ et abſtractiuũ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

nullo modo ꝑt trahi ad ſupponē
dum ꝑ pſona Vñ falſe ſunt hee.
eſſencia generat eſſenciaꝫ. vel dei
tas deitatem. ſed cōcretiua licet
ſint eſſencialia trahi puͦt ad ſup
ponendū ꝑ pſona et hoc ꝑ v̄ba
notionalia vel ꝑ ꝓpoſicōes notio
nales Vnde vere ſunt. deus ge
nuit deū. creator creatorem. vel
deus de deo. ſimilr̄ de nominibꝰ
que media ſunt vt lumen de luie
Item hoc nomē ſapientia licet ſit
abſtractiuū tamē poteſt ex vſu
ſumi quaſi nō abſtractiuum. vt
ſapientia de ſapientia ¶ Eſſentia
lium aūt adiectiuorum. quedā
p̄dicant pure eſſenciam diuinam
vt bonus et ens Quedā diuinā
eſſenciam cōnotando priuacōem
principij et finis vt eternus. vel
certe menſure localis vt immenſꝰ
Quedā principaliter ſignificant
diuinā eſſenciā ꝯ cōnotant effec
tum in creatura in actu vt creat
iuſtificat. vel in habitu vt iuſtꝰ
miſericors. vel in potēcia vt om
nipotens ¶ Sunt quedā verba
quorū nec ſignificacio nec modꝰ
ſignificādi cōuenit deo. vt currē
vel ambulaē Quedā ſunt quorū
ſignificatio cōuenit deo ſed non
modꝰ ſignificandi vt creare facere
Et quedam ſunt quorum ſig
nificacio et modus ſignificandi
cōuenit deo. vt patet i hoc verbo
eſt Exo. Qui eſt miſit me.
¶ Notandū ꝙ omnia que ſunt
pfectionis de deo vere dicuntur
Que aūt impfectionis ſunt aut
non dicunť aut ſcd'm aſſumpcō
nem humane nature dicunť. vel
tranſlatiue. Item in diuinis ſunt
duo modi predicandi ſcꝫ ꝑ mo
dū ſubſtancie et relacōnis Sed
ſubſtancia cōtinet vnitatem et re
latio multiplicat trinitatem.
¶ Nomina quedaꝫ dicuntur de
deo eternaliter vt domiꝰ et miſeri
cors que cōnotant effectum in
creatura ſcd'm habitū Quedam
tꝑaliter vt dn̄ator et miſerator
que connotant effectū in actu.
Quedā pluraliter vt pſone Que
dam ſinglārit vt deus Quedā
ꝓprie vt ꝓprietates pſonarum
Quedā appropriate vt potencia
ſapiencia Quedā poſitiue vt iuſ
tus Quedā priuatiue vt immor
talis. et hec magis proprie dūr
de deo q̄m poſitiua. quia melius
dicit̄ de deo quid nō ſit q̄m quid
ſit Quedaꝫ tranſlatiue ſicut que
ſimbolice de deo dicunť vt agnꝰ
leo Quedam collectiue vt trini
tas trinus Quedam relatiue vt
equalis ſimil' Quedā reſpectiue
ad creatuās vt creator refugiū.
et hec nomina non dicunt relacō
neꝫ dei ad aliud ſed aliorum ad
deum. ¶ Duo ſunt principalia
vel preſencialia dei noīa ſcilicet
qui eſt et bonum. per primū ſig
nificatur eſſe dei abſolutum in ſe.
et ſic conſideratur vt infinitum.
qꝛ qui dicit ſubſtanciaꝫ infinitā
cum ſit nomē infinitū. per ſcd'm
notat̄ eſſe diuinū vt cauſa. fecit
enī deus omnia ꝓpter bonitateꝫ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

ſuam ¶ Item in theologia ſuppo
nitur qd · et hoc p noīa eſſencia
lia vt deus deitas eſſencia poten
cia natura ¶ Item ſupponit quis
vt cum ſupponit pſona ¶ Item
ſupponit que · vt cum ſupponit
notio · Preterea p neutrū genus
dicit ſubſtācia diuina · p maſcu
linū pſona · p femininū notio · p
hoc patet q non dz in ymno can
tari vnus patri cū filio · ſed vnū
patri cum filio · qz pater et filius
non ſunt vnus in pſona ſed vnū
in ſubſtancia ·

¶ Q d deꝰ ieffabilꝭ e · ca · xxiiij ·

Nihil digne vel ꝓprie de
deo dici poteſt ꝓpter eiꝰ
excellenciā Nō enī p noīa de deo
ꝓprie loquimur · qz noīa ſignifi
cant ſubſtanciā cum qualitate et
ita ibi intelligit cōpoſitio forme
cum materia que in deo non eſt
Nec p ꝓnomina qz de deo dicta
cadunt a demonſtracōne · Nō enī
pt ibi eſſe demonſtracio ad ſenſū
cum ſit incorporeus · nec demon
ſtracio ad intellectum cum ſit in
cognoſcibilis Si ergo dicis q
huiuſmodi ꝓnoīa ſcdm priſti
ſi cadunt a demonſtratione caſſa
erunt et vana Dicendū q eſt ibi
demōſtracio ad fidez Nec p vba
que cum modis et tpibus et for
mis ſine caſu agendi vel paciēdi
ſignificatiua ſunt · ſed talia nō ca
dunt in deum Nec p pticipia cū
ſequant naturam noīs et verbi ·
Nec p alias ptes oracōnis qz nō
ſunt ſubiabiles vel predicabiles

¶ Ex his patet q deū notificare
non poſſumꝰ p diſſinicōnem ſed
qliter cumqz p circumlocucōnem
Vnde Bernhd · Quid eſt deus ꝰ
ex quo omia p quē omia in quo
omia Quid eſt deꝰ ꝰ quo nil me
lius cogitari pt Quid eſt deus ꝰ
voluntas omnipotens · beniuolē
tiſſima virtus · lumē eternū · incō
mutabilis racio · ſūma beatitudo
inuiſibilis et acceſſibilis in ſe · in
ſuis ſpectabilꝭ et ſolus mirabilꝭ ·
¶ Multis modis aſſerit aliquid
de deo Primꝰ p ſinderiſim vel p
naturalem racōnez que dictat q
vnꝰ eſt deꝰ remunerator bono ꝝ
et punitor malorū Scdo p fidez
qua dicimꝰ deum eſſe vnū in ſub
ſtancia et trinū in pſonis Tercō
p ſacram ſcripturaz Quarto p ra
cōnes ꝓbabiles Quinto p exte
riorem predicationem Sed his
duobus modis vltimus nō eſt
innitendum niſi firmitatem habe
ant ab aliquo triū predictorum
Eſt enī regula q quicumqz aſſe
rit aliquid de deo qd non eſt ſibi
certum p naturalem racōnem vel
p fidem vel p ſacram ſcripturam
preſumit et peccat ·

¶ De ideis et libº vite · ca · xxv ·

Idee rerum et exemplar
et racio ſic in deo ſunt · q
idea iportat cauſaz effi
cientem cōformem effectui · ſed
exemplar cauſam formalez · Ra
cio vero cauſam finalem · Deus
enī omniū rerum eſt principium
a quo ſunt · et forma exēplaris

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

ad cuius imitationem ſunt· et ſi
nis ad quem ſunt ¶ Hec tria ſic
a ſe differunt ꝙ exemplar vnū
eſt · quia connotat cauſalitatem
Cauſata vero ī cauſa ſunt vnum
ſed rationes et idee plures ſunt·
quia iſta reſpectu rerum dicunt᷑
vel diſtinguūtur in cognoſcente
Similiter et rationes in deo plu
res ſunt· quia ſingula creata ſūt
ꝓprijs racōibus Abſurdum eſt
enim dicere vt ait Auguſtinus ·
Equū ea racōne creatum qua ho
minem ¶ Dicendū eſt ergo ꝙ li
cet racōes in deo vel idee ſunt vna
veritas et vna lux et eſſencia· di
cuntur tamen plures racōnes et
idee ꝓpter pluralitatem ideatorū
cuius exemplum habem? in na
turis · Videmus eñ ꝙ omnes li
nee circuli vniuntur in centro· re
moto autem centro differunt ab
inuicem ¶ Sunt autē idee vt di
cit Auguſtin? · Forme principa
les rerum que diuina intelligen
tia cōtinent᷑ ¶ Dicendū eſt igit᷑
ꝙ ſicut in mente artificis prius ē
forma rei q̄m in opus exeat · ſic
idee rerum ante mundi cōſtitutio
nem in mente creatoris erāt· Nō
eñ aliquid extra ſe inſpiciebat
ſcd̄m quod mundum faceret Ex
hoc patet ꝙ omnis creatura p̄us
in deo extitit q̄m in ſeipſa· Vnde
cum ab eo ꝑ creationem ꝓceſſit·
ab ipſo quodammodo diſtare ce
pit· Vnde racōnalis creatura ad
ipſum redire debet cui primo con
iuncta fuerat eciam anteq̄ȝ eſſet

et hoc ꝑ ideas que non aliud q̄m
ipſe deus ſunt et erant· ſicut aūt
ad locum vnde exeunt flumina
reuertuntur ⁊c̄ ¶ Res ꝓut ſunt
in deo dicunt᷑ vita que importat
racōnem boni· Johānes · Quod
factum eſt in ipſo vita erat · Di
cuntur eñ lux que importat rati
onem veri Auguſtin? ſup Geñ·
Creature ī deo ſunt lux · hec aūt
in deo dicuntur· quia in deo non
ſunt mala neqȝ falſa· ¶ Differē
cia eſt inter exemplar et librum
vite et ſpeculū Exemplar nāqȝ
dicitur reſpectu rerum vt exiſtē
tium · Liber vite dicit᷑ reſpectu
rerum vt redeuntium · ſed ſpecu
lum reſpectu rerum vt entium·
¶ De libro vite ſic dicit Hugo·
de ſancto victore· Liber vite eſt
cui? origo eterna incorruptibil᷑
eſſencia· cognitio· vita· ſcriptu
ra indelibilis · inſpectio deſidera
bilis · doctrina facilis · ſcientia
dulcis · profunditas imꝑſcruta
bilis · verba inumerabilia· tamē
vnum verbum omnia ¶ Anima
vero moraliter loquēdo multipli
citer eſt in deo ſcȝ ſicut ramus in
arbore · apis in flore · nauis in
littore · feſſus in thalamo · the
zaurus in agro· ſcriptura ī libro
obſeſſus in caſtro· auicula ī nido
piſcis in riuo · quelibet res ī ſuo
proprio· ſtella in firmamento·
imago in ſpeculo · cera in ſigillo
gemma in auro· mel in fauo ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

¶ De appropriatis diuinis pſonis · Ca · xxvi ·

Quamuis omnia eſſencialia omnibus perſonis equaliter cōueniant · ap
ꝓpriatur tamen patri potencia · filio ſapiencia · ſpirituiſancto bonitas · et hoc eſt ꝓpter excluſionem carnalis intellect⁹ · ne videlicet pater ratione antiq̄tatis credatur impotens · et ne fili⁹ racōe iuuentutis credatur inſipiens · et ne ſpirituſſanctus ratione imꝑetuoſitatis credatur crudelis · hec racio ꝑtinet ad ſimplices · alia ꝑtinet ad ſapientes ſcilicet ꝙ potencia naturaliter p̄cedit ſapiēciam et vtrumq; bonam voluntatem · ¶ De attributis itaq; dupliciter eſt loqui aut ſcd'm rem ꝛ ſic oino idem ſunt nec appropriātur · aut ſcd'm racōnem · ſic eorū quedam appropriantur quedaꝫ non · Nam appropriatio non eſt aliud q̄ȝ ſpecialis attributio ratione alicuius conformitatis cum ꝓprio illius pſone Sic habet ſimilitudineȝ potencia cum patre qui eſt principium vniuerſale · ſapiencia cum verbo · et bonitas cum amore ¶ Predictam appropriacōneȝ habet cōſuetudo ſcripture · que opa manifeſtatiua potencie attribuit patri · ſapiencie filio · boitatis ſpūiſancto · ¶ Alia eſt appropriatio hilarij talis · Aeternitas eſt in patre · quia nō habet pricipium incepcōnis · nec principium eſſendi ab alio · ſpecies in imagine id eſt in verbo qꝛ ſumme pulcrū · vſus in munere · id eſt in ſpirituſancto qꝛ ſumme proficuum et conmunicatiuum ·

¶ Iſtud ꝑ alia verba ſic inſinuat Auguſtin⁹ · In patre vnitas in filio eq̄litas · in ſpirituſancto vnitatis eq̄litatiſq; concordia Conuenit autem patri vnitas · quia ſicut vnitas a nullo deſcendit · et omnis pluālitas ab ea defluit Sic deus pater a nullo eſt et alie pſone ab ipſo ſunt · Preterea ſicut vnitas de ſe gignit vnitatem Ita pater gignit alterum ſe id eſt filiū In filio vero dicit᷑ eſſe equalitas quia equatur patri non ſolum in potencia ſapiencia et bonitate · ſed eciam in hoc quia ſicut pater dat ſuam bonitatem alteri perſone ſic et filius · In ſpirituſancto autem eſt vnitatis eq̄litatiſq; cōnexio · qui ē amor amborum patris ſcilicet et filij · ¶ Itē quarta appropriatio eſt ꝙ in patre eſt racio principiādi et originandi quia ſumme primū In filio vero racio exemplandi quia ſumme pulcrum Sed in ſpirituſancto rō faciendi qꝛ ſumme ꝓficuum et bonum ·

¶ De potencia dei · Ca · xxvij ·

Potencia dei duplex eſt · ſciȝ abſoluta et ordiata Multa vero poteſt p̄mo modo q̄ non poteſt ſcd'o modo · quia nō ſubſunt ſue potencie que non congruūt ſibi vt nūc facere · poſſet tamē facere ea cōgruentia

et ſic poſſet illa facere. ¶ Deus
poteſt omnia omnibus modis.
quia poteſt ꝓducere non ens in
eſſe. et hoc per creationem Item
poteſt ex incompleto completū
facere et hoc per propagacōnem
Item poteſt mutare vnum com
pletum in aliud cōpletum. ſicut
patet in tranſubſtanciatione pa
nis in corpus chriſti De talib9
dicit Auguſtin9 Demus deo ali
quid poſſe et nos intelligere nō
poſſe. ¶ Potencia dei apparet in
mundi inicio et in medio ac in fi
ne In principio quidez. quia res
de nihilo creauit In medio autē
qz res ne in nihilum vertantᵣ ſua
potencia continet In fine vero qz
mortuos mira celeritate ſuſcita
bit. ¶ Apparet quoqz dei poten
tia in rebus ſpiritualibus. quia
cum diabolus poteſtatē habeat
in nobis imutandi ſenſum et fan
taſiam Angelus eciaz poteſtatē
habeat ſuper hoc et inſuper intel
lectuz imutandi. ſolus deus ha
bet poteſtatem non ſolum ſuper
tria predicta. ſed poteſt eciā mu
tare voluntatem Auguſtin9. ꝙ
deus nos preuenit vt velim9 et
ſubſequitur ne fruſtra velimus.
¶ Licet deus ſit omnipotens. ta
men non attribuuntur ei actus
culpabiles vt mētiri et male vel
le. nec penales vt metuere et do
lere. nec corpales vt dormire co
medere et āmbulare. niſi forte trāſ
ſumptiue. nec actus incōuenien
tes. qui poſſunt eſſe tripliciter.

Primo ſi aliquis actus cōtradi
cit diuine potēcie vt eſt facere ma
iorem ſe. Secundo ſi contradicit
eius veritati vt eſt facere aliqͣd ſi
mul eſſe et non eſſe. vel ꝙ preteri
tum ſit futurum. Tercio modo ſi
contradicit eius bonitati vt dam
nare petrum et ſaluare iudam.
De his Anſhelmus. Quodlibet in
cōueniens eciam minimū eſt im
poſſibile apud deum. ¶ Horum
autez hec eſt racio. quia potencia
dei cum ſit ꝑfectiſſima. nec eſt
de nihilo. nec ē ſub aliquo. nec
eget aliquo Vnde non poteſt de
ficere peccando. nec ſuccūbere pa
ciendo. nec egere ſubſidiū in pau
peribus querēdo. ac per hoc nec
culpabilia nec penalia nec mate
rialia poteſt ¶ Dicendū quoqz
deus poteſt omnia vel per ſe vel
ꝑ creaturaz Illa dico omnia que
poſſe eſt pure potencie. hoc autē
ideo dicitᵣ. quia poſſe peccare nō
eſt potēcie ſed infirmitatis Deo
autem competit perfectum poſſe
et perfectum dominium. de quo
dionyſius Dominatio eſt nō pe
iorum exceſſus tantū. ſed et om
nium pulcrorū et bonorum omi
moda et ꝑfecta poſſeſſio firma
et non valens cadere fortitudo.
¶ Notandū ergo ꝙ quedā opa
cōnes attribuūtur deo ſcd'm cau
ſalitatem et eciā ſcd'm eſſenciam
vt ſcire. quedā ſcd'm cauſalitatē
et nō ſcd'm eſſenciaz vt comedere
currere. quedā ſcd'm eſſenciā et
non cauſalitatem vt iuſtificare

creare̅· quedam̄ nec ſic nec ſic at
tribuu̅tur ei vt peccare̅ ·

¶ De virtute miraculorum·
Capꝉ·xxviij·

Quoniaȝ ꝑ diuinā poten
ciaȝ fiunt miracula· ideo
de miraculis eſt agendū
Auguſtinꝰ · iſtud vocat miracu
lum quicquid arduū aut inſoli
tum ſupra ſpem vel facultate̅ ad
mirātis apparet· ¶ Ad hoc ꝙ ali
quid ſit miraculum quatuor con
currunt Primum eſt ꝙ ſit a deo
Scd̓m eſt ꝙ ſit p̄exiſtenciā na
ture contra cuius ordinem fiat·
Tercium ꝙ ſit ad fidei roboratio
nem· Vnde ſi aliquis iſtorū qua
tuor modorum defuerit miruȝ po
teſt dici et non miraculum ¶ Nō
ꝙ quedam ſunt ſupra naturam·
quedam contra naturam· quedā
preter naturam ¶ Supra natu
ram ſunt illa quibꝰ non eſt ſimile
in natura nec eciaȝ in potencia na
ture ſicut eſt virginem parere·
¶ Contra naturaȝ vero ſunt que
fiunt viſu contrario nature tamen
terminant̉ ad conforme nature·
ſicut ceci illuminacio· ¶ Sȝ p̄ter
naturaȝ ſunt que fiunt ordine ſili
nature· non tame̅ ꝑ principium
nature· vt in mutatione virgarū
in ſerpentes· quia illud potuiſſȝ
fieri ordine nature ꝑ longam pu
trefactionem cum ibi eſſent racō
nes ſeminales verumtame̅ quia
non fuit ibi operatio nature mira
culum fuit· ¶ Res quandoqȝ ꝓ
ducit̉ ab agente ſimili ſucceſſiue
hoc attribuitur nature et dicitur
naturale Quandoqȝ ꝓducitur ab
agente diſſimili repente hoc attri
buitur angelis et dicit̉ mirabile·
Quandoqȝ ꝓducit̉ res ab agen
te diſſimili i inſtanti hoc attribui
tur deo et dicitur miraculum ·
¶ Sciendum ꝙ quandoqȝ poten
cia aliqua et actus eius eſt na
turaꝉ ſicut viſus et videre Aliqȝ
potencia eſt miraculoſa et actus
naturalis · vt quando cecus illu
minatus videt· Quādoqȝ vtrūqȝ
eſt miraculoſū· ſicut partus vir
ginis ¶ Nota ꝙ miracula vel mi
ra fiunt quandoqȝ in ente tantum
vt ſtatio ſolis et eius retroceſſio
Quandoqȝ fiunt in vegetabili ſi
cut quando virga aaron floruit
Quandoqȝ in ſenſibili · ſicut fuit
in locucōne aſine balaam Quan
doqȝ in rationali· ſicut fuit in am
bulatione claudorum· auditione
ſurdorum · ſuſcitatione mortuo
rum · et partu virginali· ¶ Vt
ſciamꝰ quando ſit aliqd̓ miracu
lum notanda eſt differentia int̉
racōnes cauſales ſeminales et na
turales Quia racio cauſaꝉ eſt po
tencia paſſiua creature abſqȝ om
ni diſpoſicōne vt ſolūmodo deus
ex ea faciat qd̓ vult· ſicut fuit in
partu virginis · et in talibus eſt
ſimpliciter miraculum· ¶ Racio
aūt ſeminalis eſt potēcia paſſiā
creature· ſed cum diſpoſicōne re
mota tamen· ſicut fuit in virgis
de quibꝰ facti ſunt ſerpentes· et
hoc fuit in inſtanti· Natura aute̅

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

fecıſſet idē ſed non ñ paulatim p
longam putrefactionē Vnde pꝫ
ꝙ ea que fiunt ſcđm rationes ſe
minales · partim ſunt naturalia
ptim miraculoſa · Racio naturał
eſt potencia cum diſpoſitione p
pinqua · ſicut patet i materia qñ
eſt in vltima diſpoſitione vt for
maꝫ recipiat Scđm hunc modū
eſt racio naturalis in grano ſemi
nato ad productionem ſegetis
et hoc non eſt miraculum ·

¶ De ſcientia dei ¶ Ca · xxix ·

Scit deus omnia preſen
tialiter et ſimul perfecte
quoqꝫ et imutabiliter ·
preſentialiť dico hoc eſt ita lim
pide acſi cuncta eſſent pſonaliť
exiſtencia Simul etiā ſcit omia
quia videndo ſe qui ſibi preſens
eſt omia videt · Perfecte quoqꝫ
ſcit · qꝛ cognitio eius nec poteſt
minui nec augeri Scit etiā imu
tabiliter omnia · quia cognoſcit
omnia p naturam ſui intellect9
qui eſt immutabił ¶ Dicendū
ergo ꝙ deus cognoſcit omnia tē
poralia eternaliť · mutabilia im
mutabiliter · contingentia infalli
biliter · futura pſentialiter · depē
dentia indepēdenter · creata incre
ate · alia a ſe in ſe et pſe ¶ Nota
differentiā inter ſcientiam dei et
angeli et hois · qꝛ deus ſcit omia
ſimul · videt eni multa vno · id ē
ſeipſo Vnde in viſione dei nō dif
fert qđ videt et p qđ videt · quia
videt ſe pſe · et in ſe videt omnia
¶ Chriſtus autē ſcđm ꝙ homo
ſcit omnia que ſcit deus ſcientia
viſionis · ſed non ita limpide ·
¶ Angelus vero deiformem ha
bet intellectū · id eſt illa que ſcit
ſcit ſimul actu ſicut de9 · licet nō
ſciat omnia que ſcit deus · Sed
homo vnū ſolum ſcit actu · quia
licet videat multa · illa tamen nō
videt vno ſed multis ſcilicet per
multas rerum ſimilitudines · ¶
Sapiencia dei licet in ſe nō diuer
ſificetur diuerſa tamē ſortiť no
mina · Inquantum eni ſapieutia
dei cognoſcitiua eſt poſſibilium
dicitur ſcientia ſiue cognitio Itē
inquātum eſt cognoſcitiua oim
que fiunt in mundo dicitur viſio ·
Item inquantū eſt cognoſcitiua
eorꝫ que bene fiunt diciť appro
batio Item inquantum eſt cog
noſcitiua futurorū diciť pviſio ·
Iteꝫ inquantū eſt cognoſcitiua
eorū q̄ ab ipſo deo facienda ſūt
dicitur diſpoſitio · Itē inquantū
eſt cognoſcitiua premiandorum
dicitur pdeſtinatio Itē inquantū
eſt cognoſcitiua damnandorum
dr̄ reprobatio ¶ Cognitio diua
cū ſit pfectiſſima cognoſcit oia
diſtinctiſſime ſub omnib9 cōdiciō
omibus q̄s res hñt · et ppter hoc
futura ſcit eē futura · et pñtia pñ
tia · et bona approbanda malaqꝫ
reprobanda ¶ Si aūt ſcire volu
eris q̄liter deus cognoſcit mala
Notandū ꝙ contingit aliq̄d cog
noſci dupliciť · a p ſpeciē ppriā
a alienaꝫ · Primo mō cognoſciť
habitus Scđo modo priuatio ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Vel primo modo cognoſcit͛ lux
Secūdo mō cognoſcunt͛ tenebre
Eodem modo dicendum eſt ꝙ p̄
mo modo cognoſcitur bonum · ſe
cundo modo malū · ſcilicet ꝑ ſpe
ciem oppoſiti habitus · Vnde di
cendum ꝙ deus cognoſcit bonū
ꝑ vnicum medium · ſcȝ per eſſen
ciam ꝓpriam · mala vero quaſi ꝑ
duplex medium Nam ꝑ eſſenciā
ſuam cognoſcit habitum oppoſi
tum malicie · et illo habitu medi
ante vt eſt in ipſo deo cognoſcē
te cognoſcit eius defectū · et iō
dicitur mala a longe cognoſcere

De p̄deſtinacōne · Ca · xxx ·

Predeſtinacōnis diffini
tiones aſſignant͛ q̄tuor
ſcd̄m Auguſti · Prima
eſt Predeſtinatio eſt preſciēcia
beneficiorum dei Scd̄a eſt · pre
deſtinatio eſt p̄ordinatio alicu
ius ad gloriaȝ Tercia eſt predeſ
tinatio eſt ꝓpoſitum miſerendi ·
Quarta eſt predeſtinatio eſt p̄
paratio gracie i preſenti et glorie
in futuro · In prima diffinicōne
notatur diuina precognitio · in
ſcd̄a electio · in tercia voluntas ·
in quarta directio in finem ·

Predeſtinacōnis cauſa efficiēs
deus eſt quantū ad effectus cō
notatos in nomine predeſtinacō
nis · Materialis autem cauſa eſt
ille qui predeſtinat͛ Sed forma
lis eſt modus vel ordo predeſti
nacōnis · quia primo datur gra
cia poſt hoc gloria · Cauſa final͛
eſt vt ſimus ſancti et inmaculā
ti rc̄ Nō differentia inter hec
quatuor que ponit Apoſtolus ·
ſcilicet vocacōnem · iuſtificacōem
predeſtinationem · magnificatio
neȝ · quia vocatio retrahit a malo
Juſtificatio reſpiciāt inicīale bonū
gracie · predeſtinacio reſpiciāt gra
cie bonuȝ finale · magnificatio ve
ro eſt bonuȝ glorie future Vel di
cas ꝙ predeſtinatio graciam pre
parat · vocatio graciaȝ offert · iuſ
tificacio illam confert Sed mag
nificatio eā ꝑ gloriaȝ multiplicat

Sciendū ꝙ predeſtinatio nō
infert rebus neceſſitatem · ſicut
verbi gracia Deus ſcit ſi iſte eſt
cōmeſturus hodie vel nō · nihilo
minus iſte poteſtatē habet come
dendi et manū ad os porrigendi
vel non · quoniā ſi predeſtinatio
rebus neceſſitatem imponeret mul
ta ſequerentur inconueniencia ·
Nam fruſtra ꝓponerentur bonis
premia et malis ſupplicia · Item
iniuſte remunerarent͛ boni et pu
nirentur mali · Item malorū noſ
trorum deus auctor eſſet · Item
nec ſperandi aliquid nec ſuppli
candi vlla eſſet racio Item euacu
aretur libertas liberi arbitrij que
ſe habet ad vtrumlibet Item nec
bona facientes eſſent laudabiles
nec mali vituperabiles Scien
dum tamen ꝙ hec eſt duplex · ſi
deus preuidet hoc neceſſe eueniet
quia cōiunctim eſt vera · diuiſim
falſa · et eſt ibi neceſſitas conſe
quentie non cōſequentis · Habe
mus exemplum boecij in libro

de ꝯſolatione. Si quis videt ali
quez facientem rotam neceſſe eſt
ꝙ ille faciat rotam. nec tamē vi
ſus eius cauſa eſt illiꝰ factionis
Sic deꝰ ꝓuidet mala iſtiꝰ opa.
nec tamen eſt cauſa quare male
opetur. verūtamen fiet ſi preui
ſum eſt Item due ſunt pagine li
bri vite. Vna eſt pn̄tis iuſticie a
qua poteſt quis deleri. Alia eſt
diſpoſitionis eterne de q̄ nullus
delebitur. ¶ Differentia eſt inť
predeſtinacōnem et preſcientiā
quia p̄deſtinatio eſt p̄cognitio
bonorū cum cauſalitate eorūdem
Sed preſciencia dicit p̄cognitio
nem reſpectu malorū ſine cauſa
litate. que pocius reſidet penes li
berum arbitriū ¶ Cum dicitur a ſcis
ꝙ p̄deſtinatio orationibꝰ iuuatur
nō eſt ſic intelligendum ꝙ tpale
cauſet eternum. ſed quātum ad
effectum p̄deſtinationis iuuat
oratio. ſciz quantū ad graciaz et
gloriā. qꝛ ſcd̄m illa bene coopa
tur liberūarbitriū predeſtinacōni
Vnde ſicut deꝰ aliquē ſaluandū
ꝓuidet. ſic et modū quo ſaluari
debeat. ꝓpter quod ſtultus eſt
qui dicit volo facere quod placue
rit. qꝛ ſi ſaluari debeo ſaluabor.
et ſi damnari debeo damnabor.
ſicut ſtultus eſſet infirmꝰ qui di
ceret Volo comedere et bibere qd
placuerit. qꝛ ſi curari debeo cura
bor. vel ſi mori debeo moriar Sic
enī eſſent iutiles medicine Sane
ſi deus ꝑmittit liberū arbitriū qd
ſe habet ad vtrumlibet in malum
cadere hoc non ꝑmittit niſi iuſte.
Rurſus ſi ꝑ graciam preueniat
nulli facit iniuriā Cum ergo deꝰ
malos damnat et reprobat ope
ratur ſecundū iuſticiaz. qn̄ vero
predeſtinat agit ſcd̄m graciam
et miſericordiaz que nō excludit
iuſticiam.

¶ De p̄ſcientia et reprobacōne Capitulum. xxxi.

Reprobatio ē vt ait Au
guſtinꝰ preſcientia ini
quitatis quorundam et
p̄paratio damnacōnis eorundez
Vnde nota. ꝙ in reprobatione
tria ſunt. Vnū eſt preuiſio iniq
tatis ab eterno Alterū obduratio
id eſt ſubtractio gracie in pn̄ti.
Tercium preparatio pene eterne
in futuro. ſicut econtra in predeſ
tinacōne ſunt tria contraria. ſed
in hoc eſt differentia. qꝛ p̄deſti
natio preparat gloriam ſecundū
beneplacitū. ſed reprobatio pre
parat penam ſecundū exigentiā
meritorum. ¶ De obduratione
ſciendum. ꝙ tranſlatiue dicitur
ad ſimilitudinez obduracōnis in
corporibus. duriciam aūt corpo
rum ſequitur triplex ꝓprietas.
Prima eſt inhabilitas ad ſuſci
piendū impreſſionē Secunda
eſt ſtabilitas ad ꝑmanendum
in ſe ¶ Tercia eſt fortitudo ad re
ſiſtendū. his modis dicitur cor
obdurari tripliciter. Vno modo
ꝑ inhabilitatem ad ſuſcipiendā
graciaz. ſecundo modo ꝑ firmam
adheſionem ad peccatum. tercio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

modo p rebellionem diuinarum
inſpirationum et mandatorum
dei.

¶ De voluntate dei Ca. xxxij.

Voluntas dei duplex eſt
ſcilicet volũtas beneplaciti
Et hec eſt duplex.
ſcilicet antecedens q̄ ſepe non ex
pletur. et conſequens. hec nun
quā remanet inexpleta. Alia vo
luntas eſt ſigni. hec quādoq; re
manet inexpleta. ¶ Voluntas
bn̄placiti dei cōſequēs eſt recta
et efficax et irreprehenſibilis.
Vnde quia recta eſt nullus eſt
rectus niſi conformetur ei Item
quia eſt efficax nihil ſine illa po
teſt effici. nihil contra illā poteſt
fieri. per nullum poteſt impediri
Item quia eſt irreprehenſibilis
nihil precipit â pmittit niſi iuſte
nihil agit aut conſulit niſi bene.
¶ Signa beneplaciti ſunt quinq;
videlicet preceptio. phibitio. cō
ſilium. pmiſſio et operatio. Con
tra pma tria poteſt aliquid fieri.
quia ſe habent vt in fieri Sed cō
tra vltima duo. ſcȝ pmiſſionem
et operacōnem nihil poteſt fieri.
quia ſe habent vt factum eſſe et
qđ factum eſt non poteſt nō fac
tum eſſe ¶ De his ſignis nota
ꝙ preceptum dicit obligacōnem
ad faciendum bonum. phibitio
notat obligacōnem ad vitandū
malum. Conſilium dicit doctri
nam per quā ſcimus ꝙ illud qđ
conſulitur ſi fiat offert premium
ſi non fiat offert ſupplicium ¶
Permiſſio dicit priuationem co
hibitionis et eſt ſignum diuine
voluntatis. nō reſpectu mali qđ
pmittitur. ſed reſpectu boni qđ
ex malo pmiſſo elicitur. Non eñ
pmittit deus malum fieri niſi ex
eo bonū eliciat vt patet in temp
tationibus diaboli que ſanctis
proſunt multipliciter. Preterea
ſi non eſſet malum. nō eſſet in bo
no tam manifeſta pulcritudo.
quia abſoluta. Nunc vero prop
ter comparacōneȝ ad malum cla
rius elucescit. Operatio notat
factionem in re. per quam refert̄
creatura ad creatorem. De con
formitate voluntatis noſtre ad
deum. ſciendum ꝙ ſi hanc atten
dimus in forma volendi tunc ſi
volumus habere mercedē noſtris
operibus debitā oportet ꝙ ſem
per conformemur ei in forma vo
lendi. Si autem queritur an ab
ſolute teneamur. ad hoc dicendū
ꝙ eſt conformitas in actu ad
quam non tenemur niſi habita
caritate. et nec tunc niſi pro tem
tempore et loco vt quando quis
cogitat articulos tenetur credere
Quando cogitat dei bonitateȝ te
netur diligere. Eſt alia confor
mitas in habitu ad quam non te
netur quis niſi quando actu bo
nitatem dei recogitat. quia tunc
tenetur ſe ad caritatem dei prepa
rare. ¶ De conformitate autem
in volito eſt ſciendum. ꝙ volun
tate ſenſualitatis non tenemur

v

tenemur cõformari volũtati diui
ne neqꝫ in volito neqꝫ in modo vo
lendi. ſed voluntate rationis deli
beratiua tenemur deo conformari
in volito quod cõſtat nobis deũ
velle abſolute et congruit nobis
velle ¶ Si vero non cõgruit no
bis quãuis ſit bonũ in ſe nõ vult
deus illud nõ velle. vnde nõ tene
mur velle niſi inquantũ volitum
eſt a deo. Sicut ſi ſcio deũ velle
mortem patris mei tamen poſſũ
eius vitam velle et laborare ad
hoc qđ deus non vult me velle
ſed contrariũ. Item voluntate cõ
dicõnata nõ tenemur deo confor
mari vt qñ pluit vellemus ꝙ nõ
plueret ſi deꝰ vellet qđ volendo
cõditionaliter non diſcordamꝰ
a voluntate dei. quia hoc non eſt
velle ſimpliciter. Itẽ qđ deus nõ
vult ſimpliciter et abſolute vt ſen
tenciam cõminationis quã aliqñ
mutat qñ merita mutantur non
tenemur velle. ¶ Conformitas
diuine volũtatis q̃druplicĩter po
teſt cõſiderari ſcđm habitudinẽ
quatuor cauſarũ ¶ Primo ſcđm
cauſam materialem vt qñ idem ẽ
volitum qđ ſe habet vt materia
circa quã eſt actus voluntatis.
et ideo iſta cõformitas eſt ſcđm
quid tm̃ et non ſimpliciter. quia
eſſe ſimpliciter non eſt materie.
¶ Scđo mõ accipit̃ cõformitas
ſcđm cauſam efficientẽ. ſicut qñ
quis vult hoc qđ deus vult eum
velle. quia deus hanc voluntatẽ
in eo fecit. Deus eñ vnãquãqꝫ

voluntatem in bonũ ordinauit et
hoc vult nos velle. Tercĩo ſcđm
cauſaꝫ finalem vt qñ quis in glãꝫ
dei facta ſua ordinauit ꝓpt̃ quaꝫ
et deus fecit oĩa et in his duobꝰ
eſſentialiter cõformitas cõſiſtit.
Quarto ſcđm cauſam formalem
vt ſciꝫ ex caritate velit quis qđ
vult ſicut et deꝰ ex caritate vult
oĩa. et in iſto cõſiſtit ꝑfectio cõ
formitatis vt videlicet actus vo
luntatis noſtre tanto voluntati
ſit diuine conformior quanto eſt
melior et ꝑfectior ¶ Ex p̃dcĩs
collige ꝙ plena conformitas ad
deum cõprehendit q̃tuor Primo
vt velimus qđ deus vult Scđo
vt velimus quod deus vult nos
velle Tercio vt velimꝰ ꝓpter qđ
vult Quarto vt velimꝰ eo modo
quo vult. ¶ Sed cõformitas nõ
plena ſit tripliciter. Primo ſi cõ
formatur deo quis in volito tm̃.
ſicut iudei q̃ cõformes deo erant
in morte chriſti. Scđo ſi confor
matur q̃s in volito et in fine. ſed
nõ in modo vt qñ nõ ſit ex carita
te. Tercio qñ conformatur quis
in volito et i modo ſed nõ in fine
vt cum ad aliũ finem bonũ tamẽ
retorquetur intencio.

¶ De iuſticia dei. Ca. xxxiij.

Iuſticia tribꝰ modis ſumit̃
Primo mõ qñ reddit̃ alicui
quod meruit. Scđo mõ qñ
promiſſum ſoluitur. Tercio qñ
impꝰfectum ꝑficitur. Primo mõ
remuneratio bonorum et pena re
proborum dicitur opus iuſticie.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Secūdo modo incarnatio chriſti
eſt opus iuſticie. quia promiſit
hoc per prophetas. ¶ Tercio mō
dicit̄ opus iuſticie quando deus
peccatorem iuſtificat cum ſe ad
graciam habilitat faciendo qđ in
ſe eſt. ¶ Nota q̄ in omnib⁹ ope
ribus dei inuenit̄ miſericordia et
iuſticia dei. ſed iuſticia quādoq3
eſt occulta et miſericordia aperta
vt in iuſtificacōne impij et in pri
mo aduentu chriſti. Aliquādo ē
econuerſo ſcz iuſticia aperta et
miſericordia occulta. vt in puni
cōne puulorū ſine baptiſmo dece
dentium. et in ſecundo aduentu
chriſti. Aliquando vtrumq3 eſt
occultum vt in tribulacōne quo
rumlibet iuſtorum et innocentiū.
ſicut fuit in Job et in infirmitati
bus puulorū Aliquando vtrūq3
eſt apertum vt in remuneracōne
iuſtorū et damnatione reprobo
rum. quia illos remunerat ſupra
meritum. iſtos punit citra cōdig
num quod eſt miſericordie. ſed
vtriſq3 retribuit ſecundum meri
ta hoc eſt bonis bona malis ma
la qđ eſt iuſticie ¶ Si vis ſcire
qua iuſticia puniatur homo pro
peccato momentaneo eternaliter
Vide p̄mo autoritates ſanctorū
Yſayas. Vermis eorū non mo
rietur et ignis eorum non extin
guetur. p̄s. Ibunt in ꝓgenies
patrum ſuorum et vſq3 in eternū
non videbunt ac̄ Mathei. Ite ma
ledicti in ignem eternū Apoca.
Aſcendit fumus in ſecula ſecu
lorum ¶ Racōnibus idem oſten
ditur. quia ſcilicz homo peccauit
in ſuo eterno merito punietur in
eterno dei. Item materia ignis
eternaliter eſt. ſcilicet macula
peccati ergo et pena Item pecca
tum eſt contra illum qui infinit⁹
eſt. ergo pena debet eſſe infinita
Sed hoc non poteſt eſſe acerbita
te. vnde oportet q̄ fiat diuturni
tate Item cum homo peccat errat
in infinitum quodāmodo racōna
bilis et iraſcibilis et cōcupiſcibi
lis. quando finitum preponit
infinito. illa quidem iudicando.
iſta adherendo et ultima appeten
do Vnde congrue debet pena eſſe
infinita. Item mala voluntas re
proborum eterna eſt ergo et pe
na. ¶ Oſtenditur exemplis idē
quia venditio momentanea dat
ius poſſidendi perpetuum Item
vulneratio momentanea cicatricē
infert perpetuam. Item caſus in
foueā tp̄alis eſt detētio ꝑpetua.
Itē crimen leſe maieſtatis tp̄ale
eſt ſeruitutis cauſa ꝑpetua Item
offenſio oculorū momentanea
cecitatē opat̄ ꝑpetuā Itez pocio
veneni momētanea mortē opat̄
ꝑpetuā. Dicit Aug⁹. q̄ reddit
de⁹ mala ꝓ malis. hoc eſt penaz
ꝓ iniuſticia. qm̄ iuſtus eſt Itez
reddit bō ꝓ malis. hoc eſt grām
iniuſtis qm̄ bon⁹ eſt Itē reddit
bona ꝓ bonis. id ē graciā ꝓ grā.
qm̄ bon⁹ et iuſt⁹ eſt Nunq̄z aūt
reddit mala ꝓ bōis. qm̄ iniuſt⁹
nō eſt. ¶ Aliquis punit̄ in p̄nti

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

ꝓter ſeipm vt ſcꝫ peccatū in eo
preteritum purgetur Job. Ecce
ſanus factus es ⁊c̄ Item vt ꝓpt
peccatū ꝑpetuo cruetur tam hic
q̄m in futuro. exemplum habes
in herode. Item vt culpa declinetur.
vt in paulo Corinthio. Ne
magnitudo reuelacōnum ⁊c̄ Itē
vt gloria in futuro detur. Actu.
Oportet enī nos ꝑ multas tribulacōnes
⁊c̄. In primis duabus
cauſis exercet deus iuſticiam. in
duabus ſequentibus miſericordiam.
Quinto punitur quis ꝓpt
deum. ſcꝫ vt glorificetur Johēs
Neqꝫ hic peccauit ⁊c̄ Sexto ꝓpter
proximū vt ſcilicet edificet᷑.
Sic punit⁹ fuit Job. vt alijs daretur
exemplū paciencie. ſic puniuntur
et innocētes pueri ne videatur
incōueniens peccatorib⁹
ſi quandoqꝫ tribulantur. Juſto
dei iudicio puniuntur qui vel conceſſis
abutunt᷑ vt adam. vel nō
conceſſa rapere conant᷑ vt lucifer.

De mia dei. Capl. xxxiiij.

Miſericordia ſcd̄m ethiōlogiam
dicit᷑ tribus modis
Primo dicitur miſēricordia
quaſi miſeriaꝫ cordis diuidens.
ſic accipitur in illa autoritate.
Celi non indigent miſericordia.
quia in eis nulla eſt miſeria
Secunduꝫ hunc modum miſericordia
ſolummodo eſt in terra
Secundo modo dicitur miſericordia
quaſi mittēs ſeorſum cordis
rigorem. ſic accipitur ibi.
Miſericordia et veritas obuiauerunt
ſibi Nam veritas ſecunduꝫ
rigorem procedit. ſed miſericordia
hunc rigorē temperat. remunerans
ſupra meritū et puniens
citra condignū Sic eſt miſericordia
in celo et in inferno Tercio
modo dicitur miſericordia quaſi
mira ſuauitas rigans corda. ſic
miſericordia maxime eſt in celo.
Licet deus ſit iuſtus. ſicut et
miſericors. tamen dicitur ꝓpriū
eſſe eius miſereri pocius q̄ꝫ iuſtū
eſſe. quia nihil requiritur ad cōplendum
opus miſericordie niſi
voluntas eius. ſed ad cōplendū
opus iuſticie requiritur eciaꝫ aliquid
ex parte hominis. ſciꝫ exigentia
meritorum. Miſericordia
dei patet in effectibus beneficiorum.
dat enī reis veniam dimittendo
tam peccati reatum q̄ꝫ
peccati ſequelas. De quib⁹ duobus.
p̄s. Qui ꝓpiciat᷑ omnib⁹
iniq̄tatibus tuis. quo ad primū
q̄ ſanat oēs infirmitates tuas.
quo ad ſcd̄m Iteꝫ largit᷑ iuſtis
graciā. dando ſcꝫ v̓tutis habitū
et v̓tutis motū. vt p̄mū faciat hominē
deo gratū et vita eterna dignū.
ac ꝑ ſcd̄m vt augeat᷑ eius
meritū De his duob⁹. p̄s. Qui
coronat te in miſericordia. quo
ad p̄mū. et miſeracōnib⁹ quo ad
ſcd̄m. et loquit᷑ de corona gracie
Itē cōfert ſcis glāꝫ et hoc duplr̄
qꝛ nūc in ſpe tandē in re De his
p̄s. q̄ replet i bonis deſideriū tuū
quo ad p̄mū. Renouabit᷑ vt aq̄le
iuuentus tua. quo ad ſcd̄m

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Itez deus ex miſericordia peccatores pacienter exſpectat. benigne reuocat. vlciſci diſſimulat. a multis periculis liberat. graciam liberaliter donat. datam multiplicat et conſeruat. conſeruatam in celo premiat. ¶ Item ex miſericordia deus peccatorem ad ſe redeūtem hilariter ſuſcipit. ad penitenciam cor emollit. offenſaz cito remittit. iniurie poſt remiſſionem non meminit. Item ex miſericordia dat deus aduerſa vt peccatū purget. dat ꝓſpera vt ad amorem prouocet. dat ſacramēta vt meritum cumulet. dat precepta vt premio ditet. Item ex miſericordia errātes ad ſe reducit. euntes ad ſe cōducit. cadentes erigit ſtantes tenere non deſinit. ꝑuenientes ad gloriam introducit.

¶ Finit liber primus.

¶ Incipit liber ſecundus de creatione rerum. Capitulū primū.

Summe bonitatis triplex eſt effluxio. ſcilicet per generationem. ꝑ ſpirationez per creacōnez. Due priores emanacōnes ſunt ab eterno. tercia eſt ex tempore. de qua nunc eſt agendū. ¶ Inter creare et generare et facere differentia eſt quia res exit in eſſe de nihilo per creationem. Sed res exit in eſſe aliquo faciente aliud de ſubſtancia propria per generationem. Facere autem eſt operari de materia aliena. ¶ Deus eſt rerum triplex cauſa. ſcilicet efficiens et exemplaris ac finalis ſed nullo modo materialis. Inter opera dei et creature differentia eſt. quia deus operatur in inſtanti. angelus autem repente. ſed natura paulatim. Preterea rerum principia ſunt a deo immediate. effectus vero cōſequentes ſunt ab ipſo mediante natura et eciā immediate Nihil autem eſt a deo mediate tantum. ¶ Circa mundi creationem quatuor erant errores. quidam enī dicebant mūdum eternum. Alij dicebant mūdum quidē factum. ſed habuiſſe materiale principium et non eſſe de nihilo Alij autem dicebant deum ſuperiores creaturas ꝑ ſe ꝓduxiſſe ſed inferiores per miniſterium angelorū. Alij ponebant duo principia ſicut manichei. vnum ſcilicet ſumme bonum et aliud ſumme malum. dicentes incorruptibilia eſſe a bono prīcipio ſed corruptibilia a principio malo Hos errores omnes excludit moyſes. Primum cum dicit In principio. ſecūdum ibi. creauit. tercium quando dicit deus. quartum cum ſequit̄ celum et terram Tenendū eſt eciā ꝙ dꝰ oia ſic

creauit · nec aliquaꝫ nouã ſpeciẽ
poſtmodũ condidit quaꝫ prius
non fecerit · vel in ſimili ſicut ani
mas hominum · vel in racõne ſemi
nali ſicut patet in his que natuã
liter introducũtur in eſſe · et hoc
eſt ꝙ dicitur deus die ſeptimo
quieuiſſe non quideꝫ a labore vel
ab opere · ſed ſicut dictum eſt a
nouarum ſpecierum conditione ·
¶ De operibꝰ vero ſex dierum
dicunt quidaꝫ non in illis debere
intelligi ordinẽ temporis ſed na
ture · qꝛ dicunt omnia ſimul tem
pore fuiſſe creata facta et diſpo
ſita et ſuis ſpeciebus diſtincta
Alij dicunt omnia ſimul creata
in materia · ſed non in tali forma
ſicut in diebus ſequentibus rece
perunt · et hec opinio magis lrãꝫ
explicat ſed pͥma magis ſequitᷣ
racõnem · Deus enim dupliciter
operatur · aliqua namqꝫ facit me
diante natura et hec fiunt ſucceſſi
ue · Aliqua facit ꝑ ſe immediate
vt creare · peccata dimittere · gra
ciaꝫ infundere et huiuſmodi et ta
lia fiunt in inſtanti · et ꝑfecte et
cõplete ¶ Cum ergo deus primor
diales res non produxerit medi
ante natura ſed immediate ꝑ ſe ·
videtur ꝙ in inſtanti fecerit eas
et ꝑfectas ac completas tam in
materiaq̃ꝫ in forma · ¶ Coequeue
ſunt quatuor he primitiue rerum
creature · celũ empirreum · angeli
materia mundi · et tempus ·
¶ De diſtinctione creaturarum
in genere · ¶ Caplm̃ ij ·

Creatura triplex eſt ſcꝫ
corporalis tantũ vt ele
menta · ſpiritualis tm̃
vt angelus · cõpoſita ex his vt
homo ¶ Corꝑalis quoqꝫ diſtin
guitur in corpora lucida vt ſunt
ſidera et opaca vt eſt terra et me
talla et huiuſmodi · atqꝫ perſpi
cua ſiue diaphana vt aer et aq̃ ·
¶ Creature quedaꝫ habent eſſe tm̃
vt lapides · quedaꝫ viuere vt ar
bores · quedam ſentire vt anima
lia · quedaꝫ intelligere vt angeli
¶ Diſtinguitur triplex mũdus
ſcilicet archetipus id eſt deus ·
et dicitur archetipus ab archos
qd̕ eſt princeps et tipus qd̕ eſt
figura quaſi principalis figura ·
quia ipſe eſt exemplar mundi
ſenſibilis · ¶ Item eſt mundus
qui dicitur macrocoſmus · id eſt
maior mundus vt eſt hic mun
dus viſibilis ¶ Tercius eſt mũ
dus qui dicitur microcoſmus ·
id eſt minor mũdus vt eſt homo
¶ De his tribus ait Johannes
In mundo erat · ecce primum · et
mundus per ipſum factus eſt ·
ecce ſcd̕m · et mundus eum non
cognouit · ecce tercium ¶ Diffe
rencia eſt inter elementum et ele
mentatum et quintam eſſenciam
¶ Elemẽtum eſt principium cõ
ponibilium et non compoſitum ·
Vnde nec terra nec aqua nec aer
nec ignis purum eſt elementum
apud nos · nec ſimplex · quia
iſta inter ſe cõmiſcentur · et max
ime in ea parte vbi ſe cõtingunt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

¶ Elementatū eſt qđlibet corpꝰ
compoſitum ex quatuor elemen
tis ¶ Quinta eſſentia eſt corpus
per ſe diſferens ab omnibus ele
mentis et elementatis tam i ma
teria q̄m in forma · tam in naturā
q̄z eciam in virtute · non habens
in ſe cōtrarietatem · vndē nec cau
ſā corruptionis ¶ Opera ſex die
rum ꝓut moyſes diſtinxit mo
raliter ſic habentur · ſignificat em̄
rerum de nihilo creatio impij iuſ
tificacōnem · firmamenti operatio
boni propoſiti confirmationem ·
Aquarū cōgregatio cordis adu
nacōnem Siderum perfectio ex
emplum bone operacōis Piſciū
et auium formatio ſtatum actio
nis et cōtemplatiōis Hominis
plaſmatio rectitudinem intentio
nis · Poſt iſta ſequitur ſeptime
diei req̄es et eternitatis ¶ Eſt lo
cus ſummus id eſt celum vbi ſo
la eſt leticiā · Et eſt infimus ſcz
infernus · vbi ſola triſticiā Et ē
medius Hic eſt mūdus in quo
ſunt ſumma ſperanda et infima
timenda Diabolus igitur a ſum
mo corruit · et in imo detruſus ē ·
quia reparandus non eāt · homo
vero a ſummo non cecidit in me
dio collocatus eſt · vbi eſſet ei lo
cus quo aſcenderet ꝑ iuſticiam
vel quo deſcenderet per culpam ·
¶ Itez Hugo de ſancto victore
dicit ꝙ aliquis eſt locus in quo
ſolum et ſummum bonum eſt ſcz
celum · Aliquis in quo ſolum et
ſumme malum eſt ſcilicet infe
nus Aliquis in quo ſolum bonū
eſt ſed nō ſummum vt purgato
rius Aliquis in quo bonū et ma
lum eſt · neutrum ſummum vt
mundus ·

¶ Diſtinctio orbium tam celeſ
tium q̄m elementorum · ca · iij ·

Corpalis mundi machi
na tota conſiſtit in duo
bus ſcilicet in natura ce
leſti et in natura elementari ¶ Ce
leſtis autez diſtinguitur in tres
celos principales · ſcilicet empir
reum criſtallinum et firmamen
tum · Intra firmamentum vero
quod eſt celum ſtellatum conti
nentur ſeptez orbes planetarum
qui ſunt ſaturnus · iupiter · mars
ſol · venus · mercurius · luna ·
Eſt et ſpera decima inter celum
empirreum et celū criſtallinum ·
et hoc eſt primū mobile Nomine
autem celi criſtallini ſiue aquei
intelligitur illa pars materie pri
me q̄ ſecundum phōs formata
eſt in duos orbes quorum ſupe
rior eſt primū mobile ¶ Iſtorū
orbium natura eſt ꝙ omnes mo
uent̄ excepto celo empirreo qđ
quietū eſt ¶ Natura vero elemē
taris in quatuor ſperas pricipa
les diſtinguūtur · ſcilicet ignis ·
aeris · terre et aq̄ ¶ Spera ignis
tria habet interſticiá · videlicet ſu
premū quod vocat̄ igneū · et me
dium ac infimū quod vocat̄ olim
pum Aer ſilr̄ hz tria interſticiá
ſcz ſupremū quod vocat̄ ethereū
et medium ac infimum qđ dicit̄

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

aereum · et in ſupremo eſt calor
lux ꝓpter ſolis ꝓpinquitatem
Similiter eſt i infimo · ſed ꝓpt̄
radiorum repcuſſionem a terra ·
In medio aūt interſticio ad qđ
non poteſt ꝑtingere repcuſſio ra
diorū eſt frigiditas et obſcuri
tas In quo dicunt̄ habitare de
mones · qui detruſi ſunt in hunc
aerem caliginoſum Ibi eciā fiunt
tempeſtates · ſciz tonitrua · gran
do · niues et ſimilia ¶ Ex his col
lige · xvij · orbes terram et aquā
ambiētes qui omēs poſſunt celi
vocari Iſtos autē excellit celum
trinitatis ipſe deus qui eſt in oī
bus et ſup omnia ¶ Diſtancia
dictorū orbium et planetarum
hec eſt · a luna vſq; ad ſolem ſūt
miliaria · xv · M · dcxxix · Et a
luna vſq; ad mercuriū ſūt milia
ria · vij · M · dccc · xij · et ſemiſſe ·
A mercurio vſq; ad venerem tm̄
A venere vſq; ad ſolē · xxv · M ·
cccc · xxxvi · A ſole vſq; ad mar
tem · xv · M · dc · xxv · A marte
vſq; ad iouē vi · M · dccc · xij · A
ioue ad ſaturnum tm̄ A ſaturno
vſq; ad firmamētū xxiij · M · cccc
xxxvi · Ex iſtis ſequit̄ q̄ a ter
ra vſq; ad celum ſtellatum ſunt
miliaria · cix · M · ccc · lxxv ·

¶ De natura celorum et ſuperio
rum · Capl̄ · iiij ·

Celum eſt corpus p̄mūz
natura ſimpliciſſimum ·
eſſencia ſubtiliſſimuz · in
corruptibilitate ſolidiſſimū · qua
litate lucidum · quantitate maxi
mum diaphaneitate ꝑſpicuum
materia puriſſimuz · figura ſperi
cum · locali ſitu ſupremū · ampli
tudine creaturarū in ſe aliarū con
tentiuū Iſte ꝓprietates tam celo
cōueniūt empirreo q̄m primo mo
bili Sz p̄ter hec celum empirreū
motus eſt extraneū · qꝛ beatorū
ſpirituū eſt habitaculum et ſpe
cialiter ſedes dei nūcupat̄ Simi
liter primo mobili ſpecialiter con
uenit q̄ eſt mobile velociſſimuz
ac i inferiora virtutis influxiuū
Eodem modo dicendū eſt de fir
mamento q̄ plurime cōueniunt
ei de ꝓprietatibus ſupradictis · et
inſup eſt aquarum diuiſiuum ac
ſtellis decoratum ¶ Corpora ce
leſtia diuidunt̄ in lucentia et nō
lucentia ac diaphana · Nam cor
pus lucens eſt ſol qui ſolus inter
ſidera lucet Sed non lucentia ſūt
ſtelle cetere et planete que lumen
ſuum a ſole mutuant · Corpora
vero diaphana ſunt omnes ſpe
re celeſtes Itez ſpere celeſtes cū
mouentur nō mutant locum ſed
mouentur in locis ſuis · ¶ Supe
riora influunt in inferiora virtu
tem motiuam · vegetatiuam · ſen
ſitiuam ac omniū generabilium
ꝓductiuam · Item licet careant
qualitatibus elementaribꝰ · nō
enī ſunt calida vel frigida · ſicca ·
vel humida · tamen iſta cauſant
in inferioribꝰ Verumtamen nō
influunt ſuper liberum arbitrium
nec habent virtutem immutandi
hominis volūtatem · licet bene im

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

mutent ac diſponant complexi
onem hominis que voluntatē nō
habet quidem cogere. ſed ſecun
dum maius vel minus in diuerſis
hominibus inclinare. ❡ Operan
tur quoq; corpora ſuperiora di
ſtinctiuā ſignificationem dieruz
ſecundū lumē ſolis ⁊ diſtinctio
nem menſium ſcd̄m motuz lune
ac diſtinctionem ānorum ſecū
dū motū ſolis in obliquo circulo
atq; diſtinctionē temporū ſecū
dū variū curſū planetarū diſtā
tiā ⁊ cōcurſū aſcenſū ac deſcēſū.
retrogradationē ⁊ ſtatū.

❡ De natura ſtellarū in cōmu
ni. Capitulū. v.

Stelle ſupreme in firma
mento figuntur ⁊ cum il
lo ſemp mouent. Mate
ria ſūt puriſſime. figura ſperice.
quantitate magne. apparentia p
ue. qualitate lucide. radiorū dif
fuſiue. rerum inferiorum genera
tiue. a ſole illuminationis recepti
ue. tenebrarum expulſiue. quan
to nox obſcurior tanto plus ſui
manifeſtatiue. in preſentia ſolis
ſui luminis claritatem occultati
ue. tempeſtatis ⁊ ſerenitatis con
citatiue. viarū nauigantiū direc
tiue. quanto cōiunctiores. tāto
in communi lucidiores. ſed ſingule
minus apparētes. vt patet in ga
laxia. qualitate ⁊ quantitate dif
ferūt ac virtute. ❡ Galaxia eſt
multitudo paruarum ſtellarum
q̄ſi cōtiguarū illi loco orbis vbi
diffundit lumē ſolis ❡ Eclipſ

ſit cū ſe ſoli luna ſubnectit. vbi
tenebras orbis efficiat. Nota q
omnes ſtelle eclipſantur. ⁊ hoc
a terra vel a planetis ❡ Planete
q̄nq; dicuntur retrogradi. quan
doq; pgreſſiui. q̄nq; ſtationarij
put in epicíclis ſuis diuerſimode
mouent. Planete ſunt ſydera in
ter celum ⁊ terram errantia firma
mento contrariū curſū agentia.
Curſu quem habent ab influxu
primi mobilis mouent directe.
ſed curſu ꝓprie mouent oblique
Non ſcintillāt ſinguli ſuos colo
res habent. ⁊ cuz circulos aliorū
ingrediunt etiam illorū pticipāt
qualitatē. cū ſole micantes occul
tantur. quāto terre ꝓpinquioēs
tanto circulos habent minores.
quāto ſunt altiores. tāto curſus
eorū naturalis videtur eſſe tardi
or. Corpora eoꝝ non ſunt pſpi
cua ſed opaca. alioquin ñ eclip
ſarēt ſe.

❡ De Luce Cap. vi.

Lux eſt vt ait philoſo
phus actus lucidi ſecun
dū q lucidum. Vn̄ ſcié
dū q lux eſt qualitas actia cor
poris luminoſi ſicut calor ignis.
Lux quoq; dat coloribꝰ eſſe intē
tionale ſicut intellectus agens
fantaſmatibus eſſe intellectuale
Ipſa eſt mediū deferens omnia
que a celo in nos deſcendūt. Ip
ſa immutat corpus non lucens a
lucido. Ipſa eſt vt ait ſecundus
philoſophus celi purpura. male
factorū inimica. nauigantiuz di

d. i.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

rectio · oculus noctis · facies om
nium rerum · Lux vt ait auguſti
nus rectū habet inceſſum · ⁊ nul
lo modo incedit per curuum · hec
omnibus rebus formam ⁊ decorē
tribuit · ⁊ abſq; illa cuncta ſunt
ignota ⁊ abſcōdita · Motus eiꝰ
eſt ſubitꝰ · quia ſine mora replet
omnia · hec in ſuperficie vmbroſi
corporis non ſe profundat ſed ī
corporū diaphano · Vnde ſecū
dum corporis groſſiciem vel ſub
tilitatem magis ⁊ minus partici
patur · Lux etiā ſine ſui diminu
tiōe vbiq; ſe diffundit · Plures
ꝓprietates lucis habes ſupra de ſo
le que illi conueniunt in quantū
lucet · Sciendum ꝙ lux vocatur
in corpore luminoſo · ſed lumen
ꝓut ē in lucido tranſparenti · ſplē
dor autem in denſo terſo · ⁊ color
prout eſt in corpore opaco com
municatum alijs ab ipſo ·

De planetis in ſpecie · Capitulum ſeptimum ·

Saturnus nobis eſt rimo
tiſſimus · frigidus eſt ⁊
ſiccus · hoc intelligas in
effectu ſicutet in alijs planetis ·
Ex vicio eius calor ſolis remitti
tur · Ex coniunctione eius cū io
ue clarus efficitur cum naturalit̄
ſit pallidus Nociuus eſt et ipſo
dominātē fetus naſcitur mortifi
catus aut debilis · plꝰ nocet retro
cedendo q̄m procedendo · Moratꝰ
in quolibet ſigno · xxx · menſibꝰ
ex quo ſequitur ꝙ curſum ſuū
complet · xxx · annis · Iupi
ter eſt clarus quaſi ad inſtar la
ctis candidus · In qualitatibꝰ
eſt bene temperatꝰ · quia calidꝰ
et humidus · In ſuperiori parte
ſue abſidis temperat maliciā ſa
turni · cum aſcendit in circulum
ſaturni contrahit pallorem · licet
ſit clarus · In quolibet ſigno mo
ratur per annū · ⁊ ita cōplet cur
ſū in duodecim annis Mars
calidus eſt ⁊ ſiccus · ideo nociuꝰ
Ex proprietatibꝰ ſuis homines
irritat ad bellum · ex interpoſitio
ne veneris ⁊ iouis eiꝰ nociuitas
reprimitur · Igneus apparet ⁊ ra
dioſus · In quolibet ſigno mora
tur quadragita diebus · Sol
dicitur octies maior terra · Sed
ſecundū ptholomeum eſt centū
ſexaginta vicibus maior terra ·
Calidꝰ eſt ⁊ luminoſus · Eclip
ſim patitur · communis eſt omi
bus Nube celatur · ſolus per ſe lu
cet quod nulli ſyderi competit ·
Vnde et nomen accepit · ſtellas
illuminat · ⁊ tamen eas per pre
ſentiam ſuam apparentia lumis
priuat · medius eſt planetarum
odioſus egris oculis · ſed ama
bilis eſt puris · tempora diſtin
guit · locis immundis non inqui
natur · teſtas conſolidat · gelida
reſoluit · flores aperit · fructꝰ ma
turat · corpa diaphana penetrat ·
non requieſcit · viſum retundit ·
vapores eleuat · hemiſperia vi
ciſſim perluſtrat · Appropinq̄ns

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

nobis eſtatez facit · recedens vero
hiemem efficit. oculus eſt mūdi.
in quolibet ſigno morat᷑ trigita
diebus ⁊ noctibus · ⁊ ex dieb9
noctib9 ⁊ horis ānū pficit motu
ꝓprio · ſed die pficit motu primi
mobilis ¶ Venus eſt lucifer ca
lidus ⁊ humidus · maliciaz mar
tis temperat. ſemper comitat᷑ ſolē
ſed qn̄ pcedit dicitur lucifer · qn̄
ſequitur dicitur veſper · colorem
habet candentē ⁊ refulgentē · ⁊ e
lectro ſimilem · Inter ſydera pl9
ſplendet ⁊ complet curſum ſuū ·
cccxlviij · diebus ¶ Mercuri9
ſemper cum ſole gradit᷑ · nunq̄m
ab eo amplius · xxx · gradibus
diſtans · colorē habet radiātem ·
raro ꝓpter vicinitatem ſolis cerni
tur · eloquētia ſub ipſo eſt · aq̄s
dicitur dominari ⁊ preeſſe ſemini
bus · curſū complet. ccccxxxviij
dieb9 · ¶ Luna nocte illuminat ·
lumen mutuat᷑ a ſole · augmētū
patitur ⁊ decrementum · Infim9
eſt inter planetas · Eclipſim pa
titur ⁊ efficit · Maculas habet ꝓ
ter coniunctionem eius cum infe
rioribus · Item corniculata inē
dum apparet ex eo q᷑ ps eius il
luminata a nobis abſconditur ·
Item regina celi appellat᷑ · quia
ſol tanq̄m medius planetaruz p
ticipat ꝓprietates omnium ⁊ eas
ad lunam cū lumine ſuo tranſmit
tit · Ipſa vero luna quecūq᷑ a ſo
le ſic recipit influit Vnde quia p
eā tali modo virtutes planetarū
recipimus merito regina celi voca
tur · His viſis patet q᷑ qn̄ luna p
mo accenditur optimuz eſt ſemi
na iacere · quia tunc virtutes pla
netarum quas inferioribus influ
it incipit colligere · frigida eſt ⁊
humida · Solē precedens minui
tur · ſed eundem ſequens creſcit
⁊ ab eo elongatur · acceſſus ⁊ re
ceſſus maris per eam cauſatur ·
Signa zodiaci quolibet menſē
percurrit ·

¶ De natura quatuor elemen
torum · Capitulum octauū ·

Ignis conſumit ⁊ inane
rat · ⁊ in ſimilitudinem
ſuam ſibi appropinquā
tia ꝯuertit · Motum facit de centro
ad circumferentiā · Ardet ⁊ lucet
in materia aliena ⁊ nō in ſua ſpe
ra · Inferiora reducit ad ſuperio
ra · quia reſoluit terrea in aquoſa
aquoſa in aerea · ⁊c · Mollificat
dura ⁊ indurat mollia · ſubtiliat
vt patet in reſolutione glaciei · ⁊
condenſat ſcilicet lutuz · depurat
vt in auro · ⁊ corrumpit ſicut ea
que conſumit · frigefacit per acci
dens vt patet i aceto · ⁊ eſt pene
tratiuus · communicatiuus · acti
uus · diuiſiu9 · Item ignis i ſpe
ra ſua non lucet · quia compact9
non eſt · Nullum enī corpus dia
phanū lucet · ſed poti9 eſt illumi
nabile · Si autem in ſpera ſua cō
pactus eſſz eclipſaret omēs ſtel
las que ſupra ipſum ſunt · Ignis
vero hic lucet apud nos ꝓpt᷑ ma
teriam coadunatam in qua eſt ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

⁊ hoc patet q̄ vna candela oppo
ſita alteri facit vmbram. ¶ Aer
ſubtilis mobilis ⁊ perſpicuus ꝑ
inſpirationem ⁊ reſpirationem ca
loris cordis temperatiuus. decora
tur volatilibus. locus impreſſio
num. manſio ſpirituum. eſt ⁊ al
terabilis leuis ⁊ ſubtilis atqꝫ rarꝰ
Non lucet ſicut nec aliquod cor
pus diaphanū. ſed eſt illumina
bilis. ¶ Aqua ſuper celos eleua
tur. piſcibꝰ decoratur. tempeſta
tibus ſubijcitur. omnes fontes ⁊
flumina ad mare continuantur.
ad locum vnde veniunt reuertū
tur. aeri prebet aqua in formati
one volatilium ornamentum. et
vegetabilibus nutrimentū. opti
me eſt terminabilis termino alie
no ſ; mime termino ꝓprio Aq̄ cor
pus diaphanū omnibus eſt com
muis ¶ In criſtallum cōgelatur
Irim i nubibus cauſat ſordes pur
gat. ortos irrigat. febricitantes
ſua frigiditate ⁊ humiditate de
lectat. naues vehit. lumē recipit
ad ſuum principiū recurrit. loca
vacua ſubit. lapides cauat. ignē
extinguit. olim munduꝫ purga
uit. in mari rubro populo dei ceſ
ſit. de latere chriſti fluxit. hanc
chriſtus in vinū mutauit. ac de
ipſa baptiſmi materiā ordinauit
¶ Terra inter elemēta eſt īfima
magna magis qꝫ deſpecta. pon
deroſa. rotunda. elementis ali
is circumdata. mater fructuū.
radix plantarum. nutrix anima
lium. edificiorum fundamentuꝫ
defunctoꝝ receptaculuꝫ. machi
ne mundialis centrū. concludit i
ſe infernū frigida. ſicca. opaca.
corporis humaī materia. ſeruat
metalla. cētro tenetur. ex vapo
ribus incluſis concutitur. herbis
⁊ floribus ⁊ arboribus decoratur.
circa eam motu circulari celuꝫ cū
ſyderibus voluitur. hominibus
⁊ iumentis calcatur. ¶ Horum que
dam terre competunt ſecundum
eſſe ſuum. quedā ſecundū ſitū.
quedam ſecundum contentum.
quedam ſecundum ornatum. q̄
dam ſecundum vtilitatem.

¶ De impreſſionibꝰ aeris. ix.

Cometes licet appareat
ſtella non eſt aliud q̄m
vapor inflāmatus ex vicinitate
ignis. hec comas luminis fundit
⁊ dicitur ſignificare mutationeꝫ
regni. aut bella. vel peſtilentias
¶ Corona eſt albus circulus q̄
quādoqꝫ apparet circa ſolem vel
lunam. aut ſtellas alias. ⁊ cau
ſatur ex reliquijs nubiuꝫ per pla
netarum radios attractis ⁊ illu
minatis. Talis em̄ circulꝰ ſignū
eſt ſerenitatis. ¶ Aſub duplex
eſt. ſcꝫ aſcendens ⁊ deſcendens
Aſcendens fit ex partibus vapo
ris inflammatis i ſupremo aeris
⁊ videtur aſcendere ſicut ſi euola
rent ſcintille de fornace. Aſub
vero deſcendens eſt ignis reten
tus in nube. qui tamen expellitur
obuiāte nube frigida et cadit cō

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

tinue· ꝓpter quod videtur quaſi ſtella cadens longa que relinq̄t veſtigia caſus poſt ſe· Lumē qḋ videtur nocte diſcurrētibus ſe p̄cedere eſt vapoꝛ compactus deſcēdēs· cui cū nihil obuiet accēditur confricatione ſui ipſius ⁊ aliq̄mdiu ſtat in aere ¶ Draco dicitur vapor fortiꝰ cōglobatꝰ cui frigida nubes eſt ad latus vnuȝ ⁊ calida ad latus aliud· ⁊ tunc ꝓpter conuenientiam ad calidū attrahitur ad illud· ⁊ ita incēditur pars anterioꝛ · ⁊ hec videtur quaſi ſpiramen draconis · media vero pars incuruatur vt ſerpēs· ⁊ volat ſemꝑ ad illud latus vbi calidum circūſtat ipſum· ¶ Nubeſ fiunt qn̄ virtute ſoliſ extrahūtur vapoꝛes de aquis ⁊ paludibꝰ ac locis humidis ⁊ feruntur ſurſum· ¶ Nebula eſt id quod ex nubibus aquam pluentibꝰ relinquitur· ⁊ ideo nebula ſecūdū ariſtotelē eſt ſignuȝ ſerenitatis ¶ Caligo eſt vapor tenebroſꝰ· quam vulgus appellat nebulā· Iſte vapoꝛ nō eleuatur ſed prius q̄m conuertatur in nubes · vel in pluuiā deprimitᷣ ⁊ remanet iuxta terram ¶ Ros eſt id quod deſcendit ex vapore paruo· ⁊ in deſcenſione ſua tardatᷣ ⁊ redigitur in paruas minutias· ¶ Pluuia eſt aqua deſcendenſ ex nubibus reſolutis velocitateȝ habenſ ſue deſcenſionis ⁊ hoc guttatim ¶ Pruina eſt ex vapore rorido qui condenſatᷣ anteq̄m ex ipſo reſoluatur aqua· ¶ Nix generatᷣ in nube calida· cuius congelatio ſimul fit cū conuerſione in aq̄m· ⁊ ideo partes eius non inſpiſſantur ¶ Grando generatur ex nube calidiſſima virtute ſolis multuȝ eleuata · que poſtq̄m in aquā reſoluitur· tunc deinde in medio interſtitio aeris congelatur ¶ Tonitruū eſt ſonꝰ vaporiſ ſicci egredientis de nube humida· Sȝ fragoꝛ diuturnus qui poſt ictuȝ ſequitur vel p̄cedit fit ex ignis extinctione in ventre nubis ¶ Coruſcatio eſt illuminatio vaporis ſicci incenſi in vapore humido ¶ Fulgur generatur ex vapoꝛē groſſo eleuato ⁊ calore ſiccato · quod cum ignee ſit nature vi vētorum contra naturam deſcendit ⁊ vri ta ⁊ nihil reſiſtit· Eſtate precipue ⁊ in montibus frequentᷣ ꝑcutit ¶ Fulmen eſt vapoꝛ terreſtris inflammatus · qui cum tāgit nubem que iam eſt in conuerſione ad aquam conglutinatur· ſicq̄ꝫ decoquitur foꝛtiſſimo calido ⁊ induratur in lapidem qui vocatur telum tonitrui· ⁊ ſcindit q̄cquid inuenit· ¶ Iris ē lumen ſolis receptum in nube concaua ⁊ aquoſa ac ſoli ex aduerſo oppoſita· ¶ Glacies ē aqua congelata ¶ Ventus ē vapoꝛ terreus aeriſ ſuperioꝛa tranſcēdens · ⁊ aerem fortiter percutiendo impellens · ¶ Venti ſunt quatuoꝛ principales · ſcilicet ſubſolanus ab oriente temperatus habens a dextris

vulturnum deſicantem · ⁊ a ſini
ſtris eurum nubem generantem ·
¶ Item a meridie eſt auſter ca
lidus qui fulmina gignit ⁊ pluui
as largas habens a dextris affri
cum calidū · ⁊ a ſiniſtris nothū
quidem ſed peſtilentias inducen
tem · ¶ Item a ſeptentrione eſt
aquilo frigidus · habens a dex
tris corum niues facientem ⁊ grā
dines · a ſiniſtris boream nubes
conſtringentem · ac pluuias pro
hibentem · ¶ Item ab occidente
eſt zephirus flores producēs ha
bens a dextris cyrcium tempeſta
tem et pluuias ac tonitrua gene
rantem · a ſiniſtris fauonium mo
uentem mane nebulam ſed ſere
num meridiem facientem ¶ Tur
bo eſt ventus de nube egrediens
in ſeipſum reflexus · vel duo ven
ti lateraliter ſibi occurrentes · ſeſe
qꝫ iuxta terram orbiculariter in
uoluentes · ¶ Terre motus eſt
vapor groſſus cōtractus de ꝓfū
do terre · non potens exire propt̄
ſuperficiei terre illius ſoliditatem
ſicqꝫ contractus ſiue coartatus
in interioribus cōcauitatibus ter
re terram concutit ·

¶ De tempoē · Cap̄ · x ·

Tempus eſt mēſura mo
tus primi mobilis · Ex
hoc patet ꝙ hic eſt tem
pus ⁊ non in celo ſecundum ſuā
ſubſtantiam · quia hic mutant̄
omnia ⁊ non ibi · hic eīn eſt nūc
hiems nūc eſtas · nūc pax nūc
diſcordia · nunc tranquillitas nūc
tempeſtas · ¶ Mutabilitas rerū
oſtenditur in hoc ꝙ ea que mun
dus precipue amplectitur · ſcili
cet ſapientia ⁊ potentia in oriēte
ceperunt ⁊ noſtram terrā habita
bilem percurrerunt vſqꝫ ad occi
dentem · In ſignum ꝙ omnia tē
dant in occaſum Nam ſtudium
ſapientie cepit in egipto · poſt fu
it in grecia · poſt hoc rome · dein
de in francia ⁊ anglia · Similiter
regna fuerunt primo in oriente ·
poſt in grecia · poſt apud roma
nos · nūc poteſtas imperij reſidet
in germania · Propter huiuſmoi
compat iacobus vitam noſtram
⁊ hec mutabilia vapori · Iſaias
ſomnio ⁊ baculo arundineo ·
et liber regū aque dilabēti · Dif
ferētia eſt inter tempus euū ⁊ et
nitatē · Nam tempus habet prin
cipium ⁊ finem · Euum caret fine
ſed non principio · Eternitas ca
ret vtroqꝫ termino · quia ē mēſu
ra increata · Iſte ſunt etates mū
di · ¶ Prima eſt ab adam vſqꝫ
ad noe · habens annos iuxta he
breos · M · dc · lvi · Sed iuxta ·
lxx · ij M · cc · xlij · ¶ Secunda
ē a noe vſqꝫ ad abraham. habēs
annos ſecūdū hebreos · cc · xcij
Sed ſecundū · lxx · M · lxxij ·
¶ Tercia ē ab abrahā vſqꝫ ad
dauid · habens ānos ſcd̄m heb ·
dcccc · xlij. Sed ſecundū · lxx ·
M · c · xxxi ¶ Quarta ē a dauid
vſqꝫ ad trāſmigrationē babilonis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

babens ānos ſecundū hebreos·
cccc·lxxiij Sed ſecundū·lxx·
cccc·lxxxv· ¶ Quinta etas ē
a tranſmigracōne babilonis vſq;
ad xp̄m· habens ānos ſecundū
heb·dlxxxix· Sed ſecundum
lxx·dlxxviij· ¶ Igit̄ ab exor
dio mūdi vſq; ad xp̄m habem⁹
annos ſecundū heb· proſequēte
beato hieronimo·iij M·dcccc·
lij· Sed ſecūduz·lxx·quos gre
ci ſequēt·v M·d·viij· Euſebi
us aūt quē oroſius ſecutus eſt in
ter vtroſq; incedens numerat an
nos·v M·c·xcix·q̄s pene oēs
latini ſequuntur ¶ Sexta etas
eſt a xp̄o vſq; ad finem mūdi·
¶ Septima eſt quieſcentium ꝯ
currit cum ſexta ¶ Octaua eſt
reſurgentiū· ¶ Porro ſecundū
hebreos in prima etate mūdi fuīt
generationes decem· In ſecūda
decem· In tercia·xiiij· In quar
ta·xvij· quas tamen matheus
grā miſterij·xiiij·poīt In q̄nta
xiiij ¶ Etates hominū ſunt iſte
¶ Prima eſt infantia a natiuita
te ipſius hominis vſq; ad annos
ſeptem· ¶ Secunda ē puericia
vſq; ad ānos·xiiij· ¶ Tercia ē
adoleſcētia a q̄ndecimo anno vſ
q; ad·xxviij· Quarta eſt iuuē
tus vſq; ad·xlix· Quinta eſt ſe
nect⁹ a q̄nquageſimo vſq; ad·
lxxix ¶ Sexta eſt decrepita ab
anno·lxxx·quouſq; vita finit̄
¶ Dignitas dominice diei nota
tur in hoc ꝙ fuit prima dierum·
Item vt dicit̄ erit vltima dies·

Itē nox illā nō preceſſit Itē nox
illi non ſuccedit· Itē celū et terra
in ea creata ſunt· Itē angelus in
illa cōuerſus eſt ad deum· Item
primo data fuīt in ea filijs iſrahel
mandata·ſicut dicit Origenes·
Itē xp̄s in ea natus eſt Itē chri
ſtus in ea reſurrexit· Itē ſp̄us ſā
ctus datus eſt in ea apoſtolis·
Itez omnes in ea reſurgemus at
q; iudicabimur Item in ea ſim⁹
continuādi perpetuo in laude dei

¶ De angelis in cōmuni·
Capitulum vndecimuz

Angelus ſecūdū Dam·
ē ſubſtātia itellectualis
ſemper mobilis·arbitri
o libera·incorporea·deo miſtrās
imortalitātē ſuſcipiens ſcdm ḡ
tiam nō naturā ¶ Subſtātia po
nitur in hac diffinitione ꝓ genē
⁊ ponitur ad drām accidentis·
Intelligitur etiam hic ſubſtātia
qualitercunq; compoſita ſcz ex
eo quod ē ⁊ quo ē· Intellectua
lis dicitur potius q̄m rationalis·
quia ratio ē virtus collatiua cau
ſe et cauſati·⁊ ideo compoſita·
Intellectus autē de ratione ſui n̄
habet collationez·ſed eſt ſine in
quiſitiōe ⁊ compoſitione·⁊ ideo
competit nature magis ſimplici
pro differentia vt ē angelus Ra
tio autē ē drā nature min⁹ ſimpli
cis ſcz hominis Semꝑ mobilis
non dico de loco ad locū·ſ3 mobi
litas dicit hic triplicem vertibili

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

tatem in angelo · ſcilicet nature ·
intelligentie ⁊ voluntatis · Mobi
litatē em̄ habet nature · quia om
ne creatum vertibile eſt in nihil ·
niſi manu omnipotentie dei conti
neatur Similiter angelus mobi
litatem habet intelligentie · quia
licet in angelo non ſit viciſſitudo
intelligentie quo ad ſcita cogni
tione i verbo cum deiformem ha
beat itellectum ſecundū Diony
ſium · poteſt tamen in eo quo ad
cognitionem rerum i propria na
tura eſſe viciſſitudo intelligētie ꝙ
ad diſcēda · ⁊ hoc eſt qđ ait au
guſtinus · ꝙ om̄e creatū habēs
intellectum intelligit vnuz poſt
aliud · Item in voluntate mobil
eſt angelus · quia nō ſimul vult
hoc ⁊ illud · Item poteſt dici ſem
per mobilis motu dilectionis ·
Arbitrio libera · hoc non dicitur
ꝓpter deflectionem ad bonum in
differenter ⁊ ad malum · ſed ꝓpt
liberam electōnem eorum que vo
luerit · Vnde augelus bonus ſem
per eligit libere bonū · ⁊ angelus
malus libere ac ſine coactiōe ma
lum eligit ¶ Incorporea · Nota
ꝙ angelus habet ꝓprietatem cor
poris non naturā · ſcz in loco con
tineri Cum em̄ corpus ſit in loco
circumſcreptiue ⁊ diffinitiue · an
gelus tantum diffinitiue eſt ī lo
co · Deo miniſtrans · Miniſteriū
ponit hic pro quocūq; obſeq̄o ·
⁊ ſecundum hunc modum tam
aſſiſtentes q̄m miniſtrantes q̄m e
tiā demones miniſtrant · Immor

talitatem ſuſcipiens ſecundum
gratiam non naturam · quia tēde
ret in nihilum · niſi per gratiaz cō
ſeruationis contineretur ¶ An
gelo attribuunt quatuor · ſciliz
eſſentie ſubtilitas · intelligentie
perſpicacitas · liberi arbitrij facul
tas · diſcretio perſonalis · In tri
bus primis cōuenit anima cū an
gelo · In quarto autem non · qr
anima non eſt perſona Habet ⁊
alia tria angelus · ſcilicet virtu
oſitatē in operando · officioſitatē
in miniſtrando · immutabilitatez
poſt electōnem ſiue in bono ſiue
in malo · ¶ Differētie quatuor
aſſignantur inter angelum ⁊ ani
mam · Prima eſt ⁊ principalis
penes eſſe natnrale · ꝙ anima eſt
vnibilis corpori etiaz actu ſepa
rata · angelus nō ¶ Secunda ē
penes eſſe logicum · id eſt diffini
tionem · quia anima rationalis ē
ſed angelus intellectualis Ania
em̄ apprehendit inquirendo ⁊ cō
ferendo · Angelus autem intuen
do ¶ Tercia aſſignatur penes eē
methaphiſicū id eſt ſeparatū a
materia ⁊ motu · quia āgelus nō
habet paſſibilitatē niſi reſpectu
ſuperiorum · Anima vero etiam
reſpectu inferiorum ſenſibilium
quia immutatur a ſenſibilibus ·
¶ Quarta eſt penes eſſe theolo
gicum · quia aīma vertibilis eſt
a bono ad malum · ⁊ econuerſo ·
Angelus vero non · quia manet
in eo ad quod ſe conuertit · ſiue
bonum ſit illud ſiue malum An

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

geli ſunt o͞nes ſimiles in eo ꝙ im
mortales · inuiſibiles · indiſſolu
biles · ſimplices · diſcreti · perſo
nis icommutabiles · inco͞mutabi
les alteri nature · Sed diſſimiles
ſunt in donis nature ⁊ gr͞e ⁊ glori
e · Preterea dicit dionyſius · ꝙ i
omni natura ſp͞uali creata aliud
eſt eſſentia · aliud virtus · aliud
operatio ·

¶ Diſtinctio celeſtium ierar
chiarum · Capitulum · xij ·

IErarchia triplex eſt ſci
licet ſupceleſtis · celeſtis
⁊ ſubceleſtis · Superce
leſtis eſt in trib͛ perſonis vt qui
dā dixerunt ⁊ male · quia ſcd͛m
dionyſiū Jerarchia dicit ordinē
⁊ ille abſolute non eſt in trib͛ ꝑ
ſonis · ſed tm͞ ordo nature · Cele
ſtis eſt in ordinibus angelicis ·
Subceleſtis in hominibus ſācti ·
¶ Porro ierarchia celeſtis diui
ditur in ſuperiorez · mediam · ⁊
inferiorem · Superior continet
tres ordines · ſcz ſeraphin · cheru
bin · ⁊ thronos · quorū primi cō
ſiderant dei bonitatē · ſecundi ve
ritatē · tercij equitatem · Jtem in
primis deus amat vt caritas · Jn
ſecundis noſcit vt veritas · Jn
terrijs ſedet vt equitas ¶ Medi
a continet dominationes · princi
patus · poteſtates · quoruz p͛mi
officia regunt angelorū · ſequen
tes capitibus preſunt populorū ·
vltimi poteſtatem coercent demo
nū · Jtē in primis deus dominat͛
vt maieſtas · Jn ſequētib͛ regit
vt principatus · Jn vltimis tuet͛
vt ſalus · ¶ Inferior ierachia ſi
militer cōtinet tres ordines · ſciz
virtutes · archāgelos · angelos
Ad quorū priores ꝑtinet miracu
lorū opatio Ad ſecūdos magno
rū negociorū denūciatio · Ad ter
cios hūane cuſtodie ſollicitudo ·
Jtē in primis de͛ opat͛ vt virt͛ ·
Jn ſecundis reuelat vt lux · Jn
tercijs nutrit vt in ſpirans · Hec
dicta ſūt ſecundū Grego · Sed
ſecūdū Dionyſiū · Virtutes ſūt
medius ordo ſecunde ierarchie ·
⁊ principatus primus ordo terci
e ierarchie · Hic attende ꝙ in q̄li
bet trium ierarchiarum p̄miſſarū
notat͛ trinitas ꝑſonaꝝ diuinaꝝ
vt patet in celeſti ierarchia tā ſu
periori q̄m mediā q̄m etiā inferi
ori ·

¶ De ꝓprietatib͛ āgelorum in
communi · Capitulum · xiij ·

Angeli ſcd͞m Jſidorū ſūt
ſp͞uali ſubſtātia facti ·
āte oēm creaturā creati ·
natura mutabiles cōditi · ſꝫ cōtēpla
tione imutabiles facti · aīo ipaſſi
les · mēte rationales · felicitate ſe
curi · futuri preſcij · iuſſi mundū
regūt · miſſi corpa aerea ſumūt · i
celeſtib͛ cōmorat͛ Bern̄ · de eodē
Jnueſtigemus inueſtigabilia ·
⁊ prīo ſp͞us eē potētes · gl͛oſos ·
btōs · diſtinctos in ꝑſonis · diſ
poſitos i digtates · ſtātes ab ini
cio i ordīe ſuo · pfcōs i gn͞e ſuo · i
mōrlitate ꝑpetuos · mēte puros

v ·

affectu benignos · religione pi
os · in vnanimitate indiuiduos ·
pace ſecuros · diuinis laudibus
⁊ obſequijs deditos · Item ſecū
bū bernardū · In angelis eſt di
gnitas creationis · grā confirma
tionis · amor creatoris · viſio dei
tatis · Eſt in angelis preterea ſi
cut ſupradictum eſt eſſentie ſub
tilitas · intelligētie perſpicacitas
liberi arbitrij facultas · agilitas
velocitas · prompte oīes obedi
unt · maiores ſine elatiōe preſūt ·
minores ſine vicio ſubſunt · q̄ ad
exteriora exeūt ab interiori con
templatione non recedūt · omnē
virtutem inferiorū ſuperiores p
ticipant ⁊ non econuerſo · qui ex
cellunt in natura precellunt i grā
⁊ in gloria · In eodez ordine cre
dunt alij eſſe alijs digniores Du
plicem habent viſionem · ſcz ma
tutinā ⁊ veſpertinam · Illumina
cōnes quas a ſuperioribus recipi
unt alijs tribuunt ·

De proprietatibus ⁊ officijs
ſingulorum ordinum · Ca · xiiij.

PRopriū eſt ſeraphin in
amore dei ardere ⁊ alios
ad incendiū diuini amo
ris promouere · ⁊ deū ordiate di
ligendi formā tribuere · Iſti im
mediate deo iungunt ⁊ ideo per
fectius in ipſas operationes the
ophanie deferūtur · ad aliud q̄d
cunq; extra amatū nō diuertūt
Cherubin primo ⁊ principali

ter relucēt diuini luminis radio p
eo q vicinius prime veritati iun
gunt · Horū officiū eſt pmouē
homines ad diuinam cognitionē
ideo pre ceteris dicunt lucere · q:
plenitudinem quam ſuſcipiunt
alijs inferioribus communicādo
tranſfundunt · Throni dicū
tur eo q in eis deus ſedeat · ⁊ iu
dicia ſua decernat In his ergo p̄
cipue relucz rectitudo diuini iudi
cij · Hi quoq; dei virtutē quā ſu
per ſe accipiunt ad inferiores traſ
funndunt · Dominationes di
cunt · quia ceteris āgelis dominā
tur · ab omni oppreſſione ſunt li
beri · ⁊ nulli inferiori ſubijciunt ·
Horū officiū eſt ſecūdū grego
riū · In bello ſpirituali inſtruere
qualiter oporteat prelationis of
ficiū exercere · ⁊ qualiter debeāt
ſubditis dominari Horum offici
um eſt etiā ſecundū dionyſium
timore ſeruili depoſito in deū mo
ueri ⁊ inceſſāter ei famulari · Pri
cipatus ſubditis angelis preſūt ·
⁊ eos ad miniſterium diuinum
explendum diſponūt · Ad hos
pertinet ſcdm̄ dionyſiuz vniuer
ſale regimen vnius regni vel gen
tis ductiuum ad dei ſimilitudinē
Miniſterium quoq; eoruz eſt ſe
cundum Gregoriū · docere homi
nes exhibere reuerentiam vnicui
q; ſecundum gradum ſuum Ho
rum etiam eſt promouere homi
nes vt nō ppter vtilitatez propri
am ſed propter ſolius dei honorē
et amorem faciant iuſticiam ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

¶ Poteſtatibus ſecūdū Iſidorū
virtutes aduerſe ſubiecte ſunt·
ne mundo tantū noceāt quantuꝫ
cupiunt. Horꝫ officium eſt ſecū
dum Grego· illos qui ſpūali cer
tamine deſudāt cōfortare· ⁊ ne
regnū ſpirituale amittant defen
dere· Et ſcdm dionyſiuꝫ· ad ip
ſos ſpectat āgelos inferiores q̄n
tum poſſibile eſt diuine potentie
conformare ¶ Virtutes ſūt infa
tigabiles ad executionem facien
doruꝫ· ⁊ robuſti ad perceptionē
munerū· Horū officium eſt ſecū
dum dionyſium. docere prelatos
vt facile et perſeueranter que ad
officiū prelatiōis pertinēt exeq̄n
tur· ⁊ ipſius onera ſuſtineāt pa
tienter· Itē ꝑ iſtos miracula fiūt
⁊ virtutes faciendi miracula ꝑfe
ctis concedūtur ¶ Archangeli
ſummi nuncij nuncupant̄ ⁊ ſum
ma nunciant· Horuꝫ officiū eſt
ſecundū grego· de illis que per
tinent ad ꝓmotionē fidei· vt de
natiuitate xpi· ⁊ factis ei⁹ hom
nes expedire ⁊ demones ab homi
nibus remouere· Et ſecundū di
onyſiū ꝓphetias reuelare· Iſti il
luminacōnes quas a ſuperiorib⁹
ſuſcipiunt inferioribus annunci
ant ⁊ per eoſdem nobis ¶ Ange
li ſunt celeſti diſpoſitione vltimi
⁊ hominib⁹ magis ꝓpinqui· An
gelus nomē eſt officij non natu
re· Iſti minora nunciant ⁊ homies
ad diuinā cognitionem ducunt.
⁊ vt iuſte viuant inſtruunt· Hi
ſurſum extenduntur per dilectō
nē dei· ⁊ in ſemetipſis firmantur
per cuſtodiā ſui· ac ſub ſe ꝓgre
diuntur ad auxilium proximi·
¶ Nos aūt aſſimilari debemus ſe
raphin per caritatem. cherubin ꝑ
ꝯgnitionem· thronis per equita
tem· Item dominacōibus carnē
ſubiugando· principatibus reue
rentiam noſtris maioribus exhi
bendo· poteſtatibus temptacōni
bus diabolicis reſiſtendo· Item
aſſimilari debemus virtutibus ꝑ
compaſſionem· archangelis per
inſtructōnem· angelis per obſe
quij exhibitionem·

¶ De cognitione ⁊ motu angelorum· Capitulum ·xv·

Angeli cognitionem hn̄t
matutinam· hoc eſt cog
nitionem rerum in verbo
Item veſpertinam id eſt cogni
tionem rerum in ſe· Item meridi
anam id eſt apertam dei viſionē
Eſt et alia cognitio angelica ꝑ
ut ſcilicet maiores indicant mino
ribus que ꝑ diuinas theophani
as perceperunt· Theophania ve
ro eſt oſtēſio alicuius cognoſci
bilis de deo per illuminationē de
deo venientem· ⁊ hoc poteſt eſſe
vel in ſimbolis vel facie ad faciem
¶ Nota ꝙ angelus cognitione
rerum in ꝓpria natura cognoſcit
plura ſꝫ habitu nō āt actu· Cir
ca icarnationē ⁊ paſſionē xpi ſci
uerūt angeli ſubſtātiā facti· ſed
non omnes circumſtantias· pre
terea quecunqꝫ cognoſcūt āgeli
ꝯgnoſcūt remota ſic ⁊ ꝓpinqua·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

quia cognitio eorum non eſt per
ſenſum · ſed per intellectum ·
Status angeli triplex eſt · ſciz
innocentie · gratie ⁊ glorie ¶ Di
ſtiguit̃ motus angelorũ triplex
ſecundũ Dionyſiũ · ſciz circula
ris · rectus ⁊ obliquus Circula
ris eſt ab eodem in idem · ⁊ circa
idem cẽtrum immobile · hunc mo
tum habent angeli · quia immedi
ate recipiunt illuminationes a de
o · ⁊ per illas reuertuntur ad de
um Iſtud autẽ ꝯuenit ſuperiori
ierarchie tm̃ Itẽ motu recto mo
uẽtur qñ ꝓcedunt ad prouidenti
am ſubiectorũ recte omnia trãſe
untes · ⁊ ibi non reuertuntur ab
eodem in idem · ſed de vno ad ali
ud · Item eſt in angelis motus
obliquus qñ cognitionẽ inferio
rum quibus prouident reflectũt
in deũ primũ principium ⁊ finem
pulcri ⁊ boni ¶ Nota differẽtiã
inter aſſiſtere ⁊ miniſtrare · quia
aſſiſtere eſt faciẽ dei cõtemplari ·
ſic aſſiſtunt omnes angeli boni ·
Itẽ aſſiſtẽ eſt immediate recipe
re illuminationes a deo · Sic aſſi
ſtunt tres primi ordines tantuz ·
Item aſſiſtere eſt appropinqua
re deo ⁊ extraneũ eſſe miſſioni ad
exterius Sic aſſiſtunt quatuor
primi ordines ¶ Miniſtraẽ vero
eſt nunciare pro temporis oppor
tunitate · ⁊ operari ſecundũ offi
ciũ · eſt ei miniſteriũ nũcij vel of
ficij ¶ Erratũ eſt circa motũ an
gelorũ tribus modis · Dicebant
enĩ quidã philoſophi ꝙ angeli

nunq̃m mouent̃ ſed mouent ſpe
ras ⁊ voluntates hominũ · Itẽ dixe
runt quidam ꝙ angelus ſit i plu
ribus locis ⁊ etiam vbiq; ſi volu
erit · Item dixerunt alij ꝙ ange
lus ſic venit de fine ſpacij ꝙ non
tranſit media ſed tranſilit · Illud
quoq; pretermittendum non eſt
ꝙ vnuſquiſq; ordo ab eo denoia
tur quod reſpectu inferiorũ or
dinũ excellẽtius accipit in munẽ

¶ De prelationibus angelorũ
Capitulum decimumſextnm ·

Preſunt quidam angeli
regionibus vt dicitur in
danieli · Princeps greco
rũ ⁊ princeps perſarũ ⁊c̃ · Quidã
vero preſũt eccleſiis · Apoc̃ · An
gelo ephesi eccleſie ſcribe · Item
alij preſunt perſonis · Act · An
gelus petri credebatur ad oſtiuz
ſtare · ¶ Quidam etiam ſpirit9
maligni dicũt̃ vicijs preeſſe Vn
de vocatur aliquis ſpiritus luxu
rie vel ſuperbie ⁊ huiuſmodi ·
¶ Que autem prelationes ꝑma
neant vel que ceſſent poſt hanc
vitam ¶ Sciendũ ꝙ ierarchie
ſtabunt ſemper quantuz ad ſtã
tiam beatitudinis ⁊ quantuz ad
gradum dignitatis · ⁊ nobilita
tem doni gratuiti ac nature · Ceſ
ſabunt autem prelationes ange
lice ſuper homines ⁊ ãgelos quo
ad actum regiminis ſecundum
gubernationem mundi ⁊ electo
rum ſecundum viam ad patriã ·

Prelatio autem in demonibꝰ
quo ad officiū inſultandi ⁊ irri
dendi ſecundū ꝙ vnus ꝓuocat
alterū in maliciā nō deſtruetur ·
Pſ̄ · Superbia eorū qui te ode
rūt ⁊c̄ · Nec deſtruetur quantū
ad maliciā ⁊ naturam · Ceſſabit
autē eorū prelatio quo ad offici
um temptandi eos qui ſunt in via
In hominibus etiam prelatiōes
euacuabuntur · quia nō erūt de
cani centuriones chiliarche ⁊ huiꝰ
modi In creaturiſ ſimiliter ceſſa
bit prelatio · quia ſuperiora non
manebunt tunc nec inferiora ſic
modo ·

De confirmatione angelorum · Capitulū decimūſeptimū ·

Confirmationē habet an
gelus ex tribꝰ · ex natu
ra · ex grā · ⁊ gloria Ex
natura · quia natura ſpūalis tan
tum ſemel vertibilis eſt i bonum
vel in malum niſi ex vnione eiuſ
cum alio ſicut patet in anima q̄
dum eſt in corpore poteſt muta
ri ſepius de bono in malum ⁊ ecō
uerſo · ſoluta vero non · Huiꝰ ra
tio eſt · quia natura pure ſpiritu
alis ꝓpter ſimplicitatem ſuā totā
ſe cōuertit ad id quod eligit · qđ
non facit natura vnita · quia cor
pus habet retrahens Ex grā
ſimiliter habet confirmationem ·
quia ſi aliquid connectitur ſta
bili eterno vīculo perpetuo · illa
cōnexio ſemper manet · Sic an
geli colligati ſūt ſtabili eterno ·
ſcilicet deo · ⁊ hoc vinculo īdiſſo
lubili caritatis · Apoſtolꝰ Cari
tas nunq̄m excidit · Ex glori
a quoq; habent eam · quia cum
deum habeant per gloriam qui ē
forma cōpletiua āgelicī deſiderij
non vagantur extra ipſum · vt q̄
rant quicq̄z illo melius vel deſide
rabilius aut iocundius · Nihil ei
in creaturiſ inueniūt quod poſſit
eos a fonte dulcedinis auertere ·
Tenendum eſt itaq; ꝙ ange
li boni ex libertate arbitrij ad de
um conuerſi ſtatim fuerūt ꝑ gra
tiam ⁊ gloriam in voluntate ꝯfir
mati · fideles ac felices effecti at
q; in ratione illuminati · vt nō ſo
lum cognoſcerēt res in ꝓprio ge
nere · ſʒ etiā in arte hoc eſt in ver
bo · Acceperūt inſup ꝑfectionē
in virtute operatiua ſiue exequā
tur illā aſſumpto corpore ſiue a
lias · atq; perfectōnem in virtu
te contemplatiua · qua quocūq;
mittantur intra deum currunt ·

De cuſtodia angelorū · Capitulū decimūoctauū

Angeli nobꝭ ad cuſtodi
am deputati tenent nos
ſtātes ne cadamꝰ · ⁊ cadē
tes nos adiuuāt vt ſurgaꝰ · Nec
vnq̄z nos deſerūt etiā peccātes q̄n
ſꝑ ſint parati auxiliari ſi velimus
hoc tñ fallit i obſtinatiſ · a quorū
cuſtodia deſiſtit āgelꝰ actualiť
paratus eſt tamen cuſtodire eū
ſi redire velit · qm̄ nunq̄m deſeri
tur homo ex toto ab angelis ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

¶ Nota ꝙ xp̄s non habuit ſibi
deputatum angelū· quia anima
eius ſuperior fuit omni angelo·
Sed habebit vnum antixp̄us·
quē licet ꝓpter nimiam obſtinati
onem ſuaꝫ non ſit habiturus ad
ꝓmotionē· habebit tamē ad ac
cuſationem· ¶ Effectus autem
angelice cuſtodie multiplex eſt
¶ Primus eſt impedimenta hoi
⁊ occaſiones peccati remouere·
Exo· Mittam angelum precur
ſorem qui eijciat iebuſeum ¶ Se
cundus eſt temptacōnes mitiga
re Dañ· Angelus dn̄i deſcendit
in fornacē ⁊c̄· ¶ Tercius eſt con
tra hoſtes viſibiles adiuuare Re
gū Helizeus vidit caſtra angelo
rum· ¶ Quartus eſt orationes
noſtras ⁊ elemoſinas deo preſen
tare ⁊ pro nobis orarē· Tho· Qn̄
orabas cum lacrimis ¶ Quintus
viam oſtendere· Thob· Ego ſa
num ducam ⁊ reducam· ¶ Sex
tus ē in agendis docere· Zach·
.i· de angelo qui inſtruxit eū de
quatuor fabris ¶ Septimus ſe
ipſū ⁊ alia ſecreta reuelare· Tho
b· Ego ſum raphael angelus·
¶ Octauus eſt a peccatis excita
re· Act· xij· Surge velociter·
¶ Nonus eſt ad feruorem excita
re· Re· Surge grandis reſtat ti
bi via. ¶ Decimus eſt conſolari
Tho· Forti aīo eſto in proxi
mo eſt vt a deo cureris ¶ Vnde
cimus de peccato increpare· Iu
dicū· dixit angelus populo iſrl̄·
Cur hoc feciſtis ¶ Duodecimus
poteſtates contrarias arcere ne tā
tum nocere valeāt quantum vel
lent· Tho· Qualiter angelus aſ
modeum ligauit ¶ Angeli ſerui
unt nobis ꝓpter tria· ſcilicet ꝓpt
ruine ſue reparationeꝫ· homines
enim ſaluandi intrabunt locum
cadentium angelorum· Iteꝫ ꝓpt
meriti accidentalis cumulationē
quod augetur in eis vſqꝫ ad diem
iudicij· Item ꝓpter amoris erga
nos demonſtrationem· Dionyſi
us attribuit angelis tres actus·
ſcilicet purgare· illuminare· per
ficere Purgant itaqꝫ āgeli amo
uendo fantaſmata que impediūt
illuminationem quā angelus in
tendit facere in nobis· Vnde tria
remouent ab aīma ſcilicet igno
rantiam ⁊ nubila fantaſiarum ac
falſas opiniones philoſophicarū
rationum reuelationi contrariarū
¶ Illuminat vero aīmam tripli
citer· ſcilicet ad ſenſum vt patet
qn̄ manifeſtant aliquid in aſſū
pto corpe· ⁊ hanc poteſtatē dia
bolus etiam habet· Secūdo per
imaginacōnē ꝑ trāſmutationem
ſpecierū ꝯponēdo ⁊ diuidendo ſe
cūdū exigentiā rei quā volunt re
uelare· Tercio ad intellectū ⁊ ta
lis illuiatio ſolū ꝑfecta ē· Notā
dū eſt ꝙ angelus nō ſolū illuiat
intellectū efficiendo cognitioneꝫ
in aīa· qꝛ nō p̄t intellectui nouā
ſpēm creaē· nec habituꝫ noui lu
minis creaē· ꝫ nec eius itētionē ꝙ
vult ꝯuertē· hec ei tria reqrunt
vt intellectus nī aliquid itelligat

ſcilicet ſpecies qua cōgnoſcatᷣ ·
⁊ lumen in quo cognoſcatur · ⁊
intentio qua conuertat ſe intelle
ctus ſuper ſpeciem · Illuminat
autem angelus intellectum nr̄m
excitando ⁊ diſponendo ⁊ lumē
diuinū in nos transſfundendo · fa
cit eni̅ vt dictum eſt in fantaſia
transſmutationem ſpecierū cōpo
nendo ⁊ diuidendo ſecūdū exigē
tiā rei quam vult reuelare · Item
irradiat lumen intellectus ſui ſu
per illas vt moueat intellectum
noſtrum. vt ſic plura ⁊ ſubtiliora
videri poſſint i lumine duplicato
Item excitat intencōnem anime
aliquo motu vt ſe cōuertat ſup
illa fantaſmata abſtrahendo ab
alijs · perficiunt etiam id ē pmo
uent ad melius · ¶ Vtrum āge
lus incēdere poſſit affectum hūa
num · nota ꝙ hoc tripliciter intel
ligi poteſt · ſcz vel efficiendo. vel
mouēdo · vel excitando ⁊ adiuuā
do · Primo modo ſoluſ deus inflā
mare poteſt affectū · Secundo
modo ipſum deſideratū inflāmat
affectū · Tercio modo poteſt an
gelus affectum noſtrum incēde
re · De iſtis habemus exemplū
in naturis · quia primo modo ig
nis accendit ligna · ſecūdo modo
ligna accendunt ignē · tercio mo
do qui igni ligna apponit ignez
incendit · Differentia eſt inᷣ im
mittere cogitationem ⁊ incendere
⁊ mentem illuminare · quia cogi
tacōnem immittere eſt vt dicit be
da intus creare ⁊ facere cogitatio
nem · Sed incendere eſt cogitati
onem iam factam inflāmare · Il
luminare vero eſt dare reuelatio
nez de aliquo occulto intelligibi
li ·

¶ De locucōne angelorū · xix

Verbum triplex eſt ſciz
mentis oriſ operiſ · Ver
bo mentiſ loquitur deuſ
angeliſ ⁊ econuerſo · Item deuſ
anime ⁊ econuerſo · Item diabo
lus deo cuius tn̄ intentio deum la
tere non poteſt · Verbo autē oris
loquitᷣ homo homini · ⁊ angelus
homini in corpore aſſumpto Sz
verbo operis loquitur de9 diabo
lo ⁊ āgelus diabolo · ¶ De locu
tione itaqȝ angelorū nota ꝙ an
gelus loquitᷣ deo cū in motū ad
miratiōis ex viſis exurgit · vel cū
affect9 ſuos ei preſentat · quos
tn̄ eū non latere minime dubitat
¶ Angeluſ vero loquitur āgelo
mētis ſue ſpecies oſtendendo me
diante illuminatione quadā ſpi
rituali irradiante ab ipſo · Item
angelus facit aliquid coram āge
lo · quo facto intelligit quod an
te non intelligebat · ⁊ ſic loquun
tur omnes omnibuſ · ſcilicet ma
iores inferioribus ⁊ econuerſo ·
Item loquitur angelus angelo
per cognitionem diuini luminis
ipſum inſtruendo ¶ Hic non lo
quuntur omnes ōmibus nec om
nia · ſed tantum ſuperiores infe
rioribus de his que per diuinas
theophanias perceperunt ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

¶ Loquitur autē angelus hōi
ni dupliciter. Primo modo ver
bo vocali in aſſumpto corpore. ſꝫ
tunc ſicut non profert ſonum in
organis materialibus ſecundū
naturam. ita nec circulariter im
mutat mediū quemadmodū ē
in voce naturali. Unde nō audit̄
niſi ab illo ad quē ordinat̄. ⁊ ſi
militer eſt in apparitionibꝫ āge
lorū quos quidā videt. ⁊ alij eq̄
ꝓpinqui non vident. vt apparet i
helyzeo ⁊ puero eius. Dicūt tñ
aliqui ꝙ angelus nunq̄m appa
ruit vel apparet aut loquit̄ hōi
ni in ſubiecta creatura. Sed itē
tionē ſiue ſimilitudinē ponit in o
culo eius. vel intencōnē vocis po
nit in aure illius. ⁊ ibi recipit ſē
ſus cōmunis ſpecies illas. ac dei
de perueniunt ad imaginationē.
poſt hoc ad intellectū. ⁊ hoc eſt
q̄d dicitur angelus apparere vel
loqui homini ¶ Secundo modo
loquit̄ āgelus homini per impreſ
ſionē rerū ſenſibilium inſtrumen
to imaginis. ⁊ ſic loquit̄ vigilā
tibus ⁊ dormientibꝫ. Itē angel⁹
loquit̄ diabolo ſpecies ſui intelle
ctus ei ſine aliqua illuminacōne
oſtendendo. Itē loquit̄ diabol⁹
homini dupliciter. quia quādoq̄
ſenſum immutādo. ⁊ hoc vel ima
ginē alicuius rei imprimendo in
ſtrumēto viſus. vel ſubijciendo
viſui ſimilitudinē alicui⁹ rei. ¶
Secūdo modo loquit̄ diabolus
homini ꝑ impreſſionē rerum ſenſi
biliū inſtrumēto imaginis. ⁊ hoc
facit quandoq̄ vigilantibus. qñ
q̄ dormientibꝫ. ⁊ ſic immittit co
gitationē mali. Cogitacōnē ve
ro malā nō poteſt immittere que
tantū ꝑ cōſenſū mala ſit. Eſt e
tiam locutio aiarū. quia anima
loquit̄ deo per deſideriū. cuius af
fectiones nude ſunt dei oculis ⁊
aperte Anima ſimiliter loquitur
angelo. ſed hoc per voces corpus
quas bene percipit angelus ſicut
⁊ alia ſenſibilia. Unde aīma ex
iſtens in corpore aliqua ſpeciali
poteſtate loquendi non indiget
ad angelos. ſed habebit exuta
corpore. ¶ Item anima loquitur
diabolo. quia ſimilitudines affe
ctionum imprimuntur ſenſibus
vbi diabolus legit eas.

¶ De ſpecialibus nominibus
angelorum. ¶ Capl̄m. xx.

E michael ſciendum et
gabriel ⁊ raphael ꝙ hec
ſunt nomina ꝓpria ange
lorum. licet ⁊ eorum interpretati
ones alijs ſunt cōmunes. ſed eo
rum ꝓpria ſunt. quia eis horū no
minū interpretacōnes cōueniunt
excellentius. ¶ Michael interp̄
tatur quis vt deus. hic eſt de or
dine principatuum. ⁊ attribuū
tur ei quatuor. ſcilicet eē prepo
ſitum paradiſi id eſt eccleſie. ſic
⁊ olim fuit princeps ſynagoge.
Itē deferre animas in paradiſū
ſed hoc intelligas ꝙ glorioſius
deferat q̄m alij ¶ Item pugnare
cum dracone id eſt cum diabolo
ſicut legitur in apocalipſi. Item

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

venirē in adiutorium populo dei
Gabriel interp̄tat' fortitudo dei
Hic eſt de ordine archangelorū
et merito · quia magna nunciat ·
Raphael interpretat' medicina
dei et eſt de ordine angelorum ·
quia vnam pſonam cuſtodiuit ·

De caſu angeli · Capl' · xxi ·

Omnes angelos fecit deꝰ
bonos non tñ ſummos ·
ſed medios int' ſummuʒ
bonum et bonum cõmutabile qđ
eſt creatura ita ꝙ ſi cõuerterent'
ad amandum qđ erat ſupra ſe ·
aſcenderent ad ſtatum gracie et
glorie Si vero cõuerterentur ad
bonum cõmutabile qđ fuit infra
ſe · hoc ipſo ruerent in malum cul
pe et pene · quia non eſt dedecus
peccati ſine decore iuſticie ·

De ſpirituali caſu demonis ·
Capl' · xxij ·

Caſꝰ diaboli fuit duplex
ſcilicet ſpiritualis et lo
calis Spiritualis quidē
quia cecidit de nature puritate ·
de liberi arbitrij ad bonum flexi
bilitate · de luce in tenebras · de
ſcientia in ignorantiam · de inno
centia in culpam · felicitate in pe
nam · de dilectione in odiū · poſt
caſum enim factus eſt impenitēs
et obſtinatus in malo ⁊ excecat'
a vero · et deordinatus in bono ·
et infirmatus i virtute · et exclu
ſus a dei cõtemplacōne Preterea
voluntas eius impia cõuerſa eſt
ad hominis odium et inuidiam ·
Vnde toto conamine nititur ad
eius ſubuerſionem ꝑ temptatio
nem multiplicem ·

De locali caſu demonis · Ca·
xxiij ·

Caſus eciaʒ diaboli loca
lis fuit · quia in infernū
vel in aerem caliginoſuʒ
qui eſt i medio interſticio aeris
corruit · Demones enī non ſunt
in ſuperiori parte aeris ne lumiē
gaudeant · nec ſunt in parte infe
riori ne nimis contra nos ſeuiant
Vnde notandū eſt ꝙ in demo
nibus eſt tria conſiderare · ſciliceʒ
naturam · officium et peccatum ·
Et nature quidem cõuenit locus
ſummus id eſt celū · in quo tam
qʒ in loco congruo ſunt creati et
poſtmodū in natura ſi ſtetiſſent
pficiendi · Officium vero qđ hñt
exercēdi homines cõuenit locus
medius id eſt aer caliginoſus ·
vbi et ſatis ꝓpinqui nobis ſunt
ad temptandum · et tamen non
habent lumen ad gaudendum ·
Sed peccato cõuenit locus infi
mus ſcilicet infernus · Vnde de
mones poſt finem mundi quādo
ceſſat eorum officium detrudent'
inſimul in infernum Dicunt qui
dam ꝙ angelus ceciderit ſecūda
die ſed communior opinio eſt ꝙ
prima die ſubito poſt creacōnem
ſuā Dicitur cõmuniter ꝙ decimꝰ
chorus angelorum ceciderit · ſed
hoc non dicitur ꝙ decem ordines
angelorum fuerint ſed tot de ſin
gulis ordinibus ceciderunt quot
poterant facere chorum vnum ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

¶ De reſtauracōne ruine angelo
rum · Capl̄ · xxiiij ·

Angelorum ruina reſtau
rabitur ꝑ ſaluandos Di
cit autem Auguſtinus ·
ꝙ tot homines ſaluabūtur quot
demones ceciderunt Sed Greg⁹
dicit · ꝙ tot homines ſaluabūtur
quot angeli pſtiterunt Dixerūt
eciam quidam ꝙ duo parietes
erunt in celo · ſcilicet vnus hom
et alius angelorū et ꝙ ruina an
gelorum reſtaurabitur per virgi
nes et de alio pariete tot erunt
ſaluandi quot in alio pariete ſūt
virgines et angeli ·

¶ Quare peccatum diaboli ſit ir
remiſſibile · ¶ Capl̄ · xxv ·

Quare peccatum diaboli
ſit irremiſſibile aſſignan
tur plures racōnes · Pri
ma eſt ſcd̄m Auguſtinuz · quia
nullo ſuggerente peccauit · ideo
nullo reparante redibit Secunda
racio eſt · quia ſcd̄m Damaſce ·
contra deiformem intellectū pec
cauit · quāto autem nobilior eſt
cognitio tanto peior eſt error ·
Seruus enī ſciens voluntatem
domini ⁊c̈ Tercia ſcd̄m eundem
Damaſcenū · Diabolus nō eſt
ſuſceptibilis penitēcie vnde nec
venie · Quarta eſt · qꝛ in diabolo
extincta eſt ſinderiſis quantum
ad boni ꝓmotionem Quinta qꝛ
natura ſpiritualis tantum ſemel
vertibilis · eo ꝙ totam ſe cōuer
tat · qd̄ homo non facit quia caro
ſemꝑ repugnat ſpiritui Status
angeli mali triplex ē vt patere
poterit ex p̄dictis · Primus ſciꝫ
innocentie Scd̄us culpe Terci⁹
pene et miſerie ·

¶ De ꝓprietatibus demonum
Capl̄ · xxvi ·

Demones ſunt ſpiritus
impij humani generis i
nimici · mente rationales ·
in nequicia ſubtiles · nocendi cu
pidi · per ſuꝑbiam tumidi · ſemꝑ
in fraude noui · immutant ſenſus
inquinant affectus · vigilantes
turbant · dormientes per ſomnia
inquietant · morbos inferunt · tē
peſtates cōcitant · in lucis ange
los ſe transformāt · ſemper infer
num ſuuz ſecum portant · in ido
lis ſibi diuinū cultum vſurpāt ·
ſuper bonos dominari appetunt ·
magice artes ꝑ eos fiunt · bonis
ad exercitium dantur · ſemꝑ fini
hominis inſidiant᷑ · Triplici acu
mine ſciencie vigent demones ·
Primo ſubtilitate nature et hoc
ꝑ cognicōez veſpertinā · ſcd̄o ex
ꝑiētia tꝑm · tercio reuelacōe ſuꝑ
norū ſpirituū · Primo mō intelli
gunt naturalia p̄ncia · ſcd̄o mō
natuālia futura · tercio modo cog
noſcūt eciā voluntaria · Multipli
citer diabolus noīat᷑ ꝑ quod et
ꝓpetates ſue cognoſcunt᷑ Vocat᷑
enī diabolus qd̄ interp̄tat᷑ deflu
ens · qꝛ defluxit id ē corruit ſpūa
liter et localiter ſicut dictum eſt ·
grece ꝙ interp̄tat᷑ diabol⁹ clau
ſus ergaſtulo · et hoc cōuenit ſibi
qꝛ nō ꝑmittit᷑ tm̄ nocere quantū

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

vellet· Primo ſcd̄m ethimologi
am diabol9 dr̄ a dia qd̄ eſt duo
et bolus qd̄ eſt morſell9 qꝛ duo
occidit ſcꝫ corpus et animā· Itē
vocat̄ demon id eſt ſanguineus·
et hoc ꝑpter peccatum Vel ſciēs·
qꝛ viget triplici ſciēcia ſic dictū
eſt Itē vocat̄ belial qd̄ interp̄tat̄
abſqꝫ iugo vl̄ abſqꝫ dominio· qꝛ
ꝑ poſſe pugnat cōtra eū cui debe
ret eſſe ſubiect9 Itē belſebub qd̄
interp̄tat̄ vir muſcarū id ē aiarū
peccatricū que reliquerūt verum
ſponſū criſtū Itē ſathanas id ē
aduerſari9 Vnde petrus Aduer
ſarius veſter diabol9 circuit ꝛc̄
Item behemoth id eſt beſtia· qꝛ
fa̅cit hoies beſtiales Itē leuiathan
id eſt additamentū eorū qꝛ pec
cata peccatis cumulat·

De malicia diaboli cōtra nos Capl̄·xxvij·

Diabol9 nocet homini mul
tipliciter· qꝛ p violenciā
et hoc qn̄qꝫ exterius cor
pus ledēdo ſicut fecit Iob· qn̄qꝫ
intus membra ligando ſicut ē in
obſeſſis Et ꝑpter hoc dat̄ par
uulis āgelus bon9 ne diabolus
in his ledat eos vel excedat Itē
nocet p impreſſionē imaginū ma
la ſuggerēdo· vel p cōmotionem
ſanguinis ad peccatū accēdendo
vel ſenſus exteriores p obiectio
nem falſarū formarū decipiendo·
De his et ſimilib9 dicit Greg9·
ꝙ diabolus â opprimendo rapit·
â inſidiando circūuolat â ſuaden
do blandit̄· â minando terret· â
deſperando frangit· â ꝓmittendo
decipit· Diabolus decipit ho
mines q̄tuor modis· Primo ſua
dendo bonū ſed hoc ꝑpter malum
vt cum homini inſtabili ſuadet in
greſſuꝫ religionis· ꝓpter hoc vt
poſtmodum apoſtatet Scd̄o
ſuadendo malum ſub ſpecie boni
vt piurare p rebus alterius cōſer
uandis Tercio diſſuadendo bo
num tamqꝫ nociuū· vt cū diſſua
det probo viro religionis ingreſ
ſum· ne de hoc peniteat et egredi
ens cōfundatur· vel qn̄ diſſuadꝫ
alicui oracōnem vel elemoſinam
ne p hoc incurrat vnam gloriam
Quarto diſſuadēdo malum vt
ducat ad peius· vt quādo ſuadet
temperantiaꝫ in victu et ſomno·
vt inducat indiſcretā abſtinenci
am qd̄ peius eſt· Impeditur
diabolus in effectu ſue malicie
multis modis· qn̄qꝫ ſcꝫ p termi
nū ſue poteſtati impoſitum a deo
Item quandoqꝫ per reſiſtentiam
bonorū ſpirituū· habet em̄ que
hbet aia duos angelos· vnū ſcꝫ
bonū ad cuſtodiā· aliū malū ad
exercitiū· Itē p arbitriū hois nō
cōſencientis Itē qn̄qꝫ ꝓpter pec
cati abominacōneꝫ· qꝛ demones
nobilioris nature qn̄qꝫ peccata
vilia deteſtant̄ Iteꝫ ꝓpter caute
lam qn̄qꝫ omittit facere mala vt
peius fiat Sicut modo nō vexat
excōmunicatos vt ſentencias ta
les min9 timeāt· Vtrū virtus
temptādi minuat̄ in diabolo qn̄
vincitur diuerſe ſunt opiniones

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Dicunt enim quidam ꝙ ſupat⁹
in vno vicio ipſum victorem nō
poſſit amplius temptare de eodē
vicio · ſed alius diabolus poteſt
Alij dicunt ꝙ ſuperatus in vno
vicio nullū de illo vicio poſſit am
plius temptare Origenes dicit.
ꝙ ſupatus ab vno neminē poſſit
temptare de cetero · Data eſt de
monib⁹ poteſtas exercendi ma
gicas artes multiplici ratione ·
Primo ad fallendum fallaces ſi
cut egipcios et ipſos magos ·
Vnde eciam que ipſi p talem mo
dum acturi ſunt quaſi diuinan
do predicunt · Scdo ad mouen
dum fideles ne ſcilicet tale quid
p magno deſiderent cum videāt
eciam malos facere huiuſmodi ·
Tercio ad pbandam et exercitā
dam paciencian ſanctorum ·

¶ De lucifero ſpecialiter Capl̄
xxviij ·

De lucifero ſciendum ꝙ
fuit de ſupremo ordine
ſuperioris Ierachie · ac
in illo ordine ſupremuʒ gradum
tenuit · Cui tanq̄ȝ principi de ſin
gulis ordinib⁹ magna multitu
do adheſit · quos omnes ſecum
traxit · Lucifer dictus eſt · quia
pre ceteris luxit ſueqȝ pulcritu
dinis eum conſideratio excecauit ·
primū hominem temptauit et vi
cit · chriſtum temptauit et vict⁹
eſt Poteſtatē tunc amiſit quam
vltimis temporibus recuperabit
Nunc religatus in fine ſoluetur
¶ Peccatum luciferi fuit ꝙ ſe et
ſuum priuatum bonum excecat⁹
dilexit · De altitudine habita p̄
ſumpſit ac ppriam excellentiaʒ
ambiuit · qd habitur⁹ fuit ex ſe
nō ab alio et ſine meritis habere
voluit · ſtare noluit cū poſſet quo
uſqȝ gracia apponeretur · dei ſimi
litudinem appeciit · non quidem
imitationis ſed poteſtatis id eſt
ſubditos habere voluit · et nulli
ſubiectus eſſe concupiuit ·

¶ De anima quid ſit ſcd'm diffi
nicōnem · Capl̄ · xxix ·

Poſt naturam corporeaʒ
et incorpoream dicendū
eſt de natura ex vtriſqȝ
cōpoſita · ſed primo ex pte men
tis · ſcdo ex pte corpis · tercio to
cius hominis ¶ De anima igitur
videndū eſt pmo quid ſit ſcd'm
diffinicōneʒ · Porro a quibuſdā
ſanctis diffinitur vt ſpiritus a
quibuſdam vt anima · a quibuſ
dam vt ſpiritus et anima · In
quantum igitur anima naturam
habet ſpiritus diffinit ab alex
andro in libro de motu cordis ·
Anima eſt ſubſtancia in corpea
intellectualis illuminacōnum q̄
ſunt a pmo vltiā relacōne pcepti
ua Ex hac diffinicōne cognoſci
mus ꝙ ſpiritus humanus q̄ eſt
aīa inter oēs creaturas imediate
poſt angelos illuminacōis dine
ſit pceptiuus · Aīa vero inquātū
aīa diffinit a Remigio · Aīa eſt
ſubſtancia incorpea regens cor
pus Ex hac diffinicōe habe⁹ ꝙ
aīa ē q̄ſi corpis motor et rector ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Jtē anima inquantū anima dif
finitur a pħo in libro de anima·
Anima eſt endelechia corporis
phiſici organici potencia vitā ha
bentis· Endelechia hic dicit᷑ act᷒
prim᷒ ſiue pfectio· Ex hac dif
finitione habet᷑ ꝙ anima vnibil᷑
eſt corpori non omni ſed ſoli or
ganico et phiſico·id ē naturalit᷑
ad ſuſcepcōnē anime diſpoſito
¶ Anima eciā inquantū ſpirit᷒
et anima diffinit᷑ ab auguſtino
ſic Anima eſt omniū ſimilitudo·
Hec diffinitio data eſt per com
pationem anime ad creaturas·
Aīa eñ ex ſua natura ad ſuſcipi
endas oīm rerū corpaliū et ſpiri
tualium ſimilitudines eſt apta
Jtē alia deſcriptio talis eſt Aī
ma eſt deiforme ſpiraculum vite
Hec diffinitio ſumit᷑ a Geñ·ij·
et dat᷑ ſcđm ꝙ anima compat᷑
ad deum· ꝓut nō ex traduce vel
ſeminali racōne ꝓpagatur·ſed a
deo corpori creando infunditur·
et infundendo creatur ¶ Jtē Se
neca ſic diffinit animā·Anima ē
ſpūs intellectualis ad beatitudi
nem in ſe et in corpore ordinat᷒·
Hec deſcriptio dat᷑ in relatione
anime ad finē·ſcđm ꝙ non ſolū
ſepata beatificatur in ſe ſicut an
gelus· immo et in corpore glori
ficato ipſius beatitudo ampliat᷑·

¶ Quid ſit anima ſecundū rem·
Capl᷑·xxx·

De anima ſcđm rem diu
ſas vident᷑ pħi ſentēcias
ꝓtuliſſe Plato eñ dicit
animam eſſenciam ſe mouentē·
zenon dicit eam numerū ſeipſum
mouentē Areſtotiles endelechiā
Pitagoras armoniā ypocras
ſpiritum tenuē Eraclitus lucem
Democrit᷒ ſpiritum cōpoſitum
ex athomis· ypareus igneū vi
gorem Parmenides dicit eā eſſe
ex terra et igne Epicurus autem
ex aere et igne ¶ Jnter has diu
ſitates nos ſeq̄mur dicta ſancto
rum et catholicorum magiſtrorū
dicentiū ꝙ anima eſt ſpiritualis
ſubſtancia et rationalis ad viui
ficandum corpus humanum ex
nihilo creata Creata eſt inquā
anima pfectibilis et impfecta
quātum ad ſcienciā et v̓tutes·
pfectiſſima tamen eſt quantum
ad potencias naturales Et quia
incorporea eſt ſenſui non eſt ſub
iecta· neq̄ ſcđm dimenſionem
extenſiua Quantitatē eñ habet
anima vt dicit Auguſtin᷒· non
dimenſiuam ſed poteſtatiuam et
virtualem· et quia ſimplex eſt
anima· ideo nec augmenti nec
detrimenti eſt ſuſceptiua·qꝛ nec
in corpore maiori maior· nec in
minori minor reperit᷑· ſicut dicit
Auguſtin᷒· Multitudo q̊ꝫ poten
ciarū in anima nō ponit maiori
tatem in anime natura ſed multi
plicitatē effectuū ¶ Aīa eciā eſt
vita ꝑpetua ꝑ memoriam intelli
genciā et voluntatē ad imaginē
dei facta· capax v̓tutis vel vicij
ſuſceptibil᷑ pene vel premij arbi
trio libera· potēcijs et habitibus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

ac affectionibus decorata. Caret pondere figura et colore. paſſibilis eſt et mutabilis. Eo magna eſt quo capax ē eternitatis. eo recta quo eſt appetēs bonitatis. eo btā quo pticeps deitatis

Quid ſit anima ſcd̄m nomen Capl̄. xxxi.

Anima dicitur inquātum animat ſiue corpus viuificat. Mens in quantū recolit. Animus dum vult Racio dum rectū iudicat Spiritus dū ſpirat. vel q2 naturā ſpiritualem habet. Senſus dū ſentit. memoria dum recordat̄. voluntas dū conſentit Hec noīa diuerſa ſunt anime nō ꝓpter eius nature pluralitatem. ſed ꝓpter effectuum et operacōnum multiplicitatem. Dicitur autē anima ab a qd̄ eſt ſine et mene qd̄ eſt ſanguis eo ꝙ ſit ſine ſanguine. vel dicit̄ ab a et nemen qd̄ eſt tribuere. eo ꝙ anima vitam tribuit.

De triplici anima Ca. xxxij

Actus anime triplex eſt ſcilicet vegetare. ſentire et racōnari. et ſcd̄m hoc diſtinguitur anime potencia triplex ſciz vegetabilis. ſenſibilis et racōnalis. de quib⁹ dicit Ambroſius. ꝙ aīa vegetabilis appetit eſſe. ſenſibilis bene eſſe. rationalis autem optime eſſe. et ideo nunq̄z quieſcit quouſq3 optimo cōiungatur. ꝓpter hoc vi amoris in deum mouet̄ tamq̄z ad centrū vt in ip̄o ſumme delectetur. hee tres potēcie in diuerſis ſubiectis tres aīme dici poſſunt. Nam vegetabilis anima eſt in plantis. ſenſibilis in brutis. racōnalis in hominib⁹ In homine aūt p̄dicte tres anime vna ſunt in eſſencia. ſed differunt in potencijs. Nec obſtat ꝙ in homine ſucceſſiue ac diuerſis temporibus manifeſtātur. hoc enī eſt a virtute formatiua q̄ racōnabiliter p⁹us diſponit ad vitam q̄z ad ſenſum et prius ad ſenſum q̄z ad rationem. p̄ſertim cū natura non in inſtanti ſed paulatim et ſucceſſiue operetur. Cum autem anima rationalis infunditur corpori. tunc predicte potencie primo infundunt̄ et nō habent actiones ſuas deinceps a virtute formatiua. ſed ab ipſa anima. Anima ꝗ2 primas duas potencias. ſciz vegetabilem et ſenſibilem exercet tantūmodo in corpore. terciā vero habet eciā exuta a corpore Anima vegetabilis et ſenſibilis nō debent dici in homine anime ſed potencie. Nec anima vegetabilis dicenda eſt anima in ſenſibili ſed potēcia Anima aūt vegetabilis in vegetabili dicit̄ anima nō potencia.

De potencijs anime vegetabilis. Capl̄. xxxiij.

Anima vegetabilis tres hz v̄tutes. ſcz gn̄atiuā nutritiāz. augmētatiāz. Prima eſt ad cōſeruacōnez ſp̄ei Scd̄a ad cōſeruacōez indiuidui Tercia ad cōſeruacōez ſubiecti.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Virtuti autē nutritiue quatuor deſeruiunt. ſcʒ vtus actractiua que aſſumit neceſſaria in nutrimēto. Item digeſtiua que ſeparat cōueniens ab incōuenienti in alimento Iteʒ retentiua que cibum tamdiu retinet in vno loco donec debitam recipiat alteracōneʒ Item expulſiua que expellit qd ſupfluū eſt in nutrimento Sed ante has omnes eſt appetitiua.

De potencijs apprehenſiuis anime ſenſibilis Ca. xxxiiij.

Anima ſenſibilis duplicē habet potenciaʒ. ſcilicet apprehenſiuā et motiuā Apprehenſiua diuidit in apprehenſiuā deforis et apprehenſiuaʒ deintus. Vires apprehenſiue deforis ſunt quinqʒ ſenſus pticulares ſiue exteriores. ſcʒ viſus. auditus. guſtus. odorat9 et tact9 Vires aūt apprehenſiue deintus ſunt quinqʒ potencie interiores anime ſenſibilis que ſunt ſenſus cōmunis. imaginatio. eſtimatio fantaſia. memoria. Tradunt peripateticī omēs iſtas vires organicas eſſe. et p inſtrūmenta corporalia ſuas operacōnes pficiūt eo qꝫ ſunt circa pticularia tantū. Omnis enī forma pticularis in materia aliqua eſt. quoniaʒ forma ſine oī materia accepta vniuſalis eſt circa quaʒ operatur intellect9 Iſta facile eſt videre in ſenſibus pticularibus. quoniaʒ illi non apprehendunt niſi p rei ſenſibilis preſentiā De virtutib9 autem interioribus que ſunt imaginatio. eſtimatio. fantaſia ideʒ eſt. quoniā in illis omnibus eſt apprehenſio forme ſingularis ſecunduʒ ſitum partium eius et liniamenta et quantitatē. Oēs iſte potencie paſſiue ſunt et patiūtur a formis et indiuiduis que ſunt principia cognitionis ſenſibilis Sciendum preterea qꝫ nulla potencia apprehenſiua ſenſibilis retinet id qd apprehendit immo qd vna apprehendit alia retinet. Notandum eciam qꝫ alia eſt virtus que bene tenet et alia que bene recipit Illa que bn̄ tenet pficitur ſicco et frigido. ſed illa que bn̄ recipit pficit9 humido

De ſenſibus pticularibus. Capl'm. xxxv.

Senſus pticularis in quinqꝫ diuiditur. ſcʒ viſum auditum. guſtum. odoratum et tactum qui in multis cōueniunt et in multis differunt. Conueniunt enim quinqʒ ſenſus in hoc qꝫ ſunt vires paſſiue. Sentimus enī intra ſuſcipiētes non extra mittētes Senſibile poſitum ſupra ſenſum non ſentitur Omnes ſenſus ſunt pceptibiles ſingularium non vniuerſalium. Ad quelibet ſenſum extendunt nerui duplices. vnus ad ſentienduʒ et alter ad motū voluntariū In omni ſenſu oportet eſſe ꝓportionem ſenſibilis ad ſenſum. qꝛ in medijs delectantur et in extremis corrūpuntur. Ad ſentiendū

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

aliquid oportet eſſe obiectum p̄
ſens et mediū deferens et orga
num ſanū atq; cōueniens et aīe
intenciō actualr̄ ¶ Omnes ſenſus
vnā hn̄t originez · ſciz ſenſum cō
munem a quo velut a centro q̄ſi
linee quedā exeunt ¶ Differūt
eciā ſenſus p̲ticulares in multis
Nam quilibet hʒ ſpeciale inſtru
mentum ¶ Differūt in medio defe
rente q2 tactus et guſtus habēt
mediū intrinſecū · alij extrīſecuz
¶ Differt apprehendēdi velocitate
q2 viſus citiſſime eciā remota ap
prehendit ¶ Differunt ſitu · q2 vi
ſus eſt ſupremus · poſt auditus
deinde alij ſcd̄m ordinē ¶ Differt
vtilitate · q2 guſtus et tactus
maxīe ſunt neceſſarij ad cōſerua
cōnem indiuidui et eciam ſpeciei
¶ Guſtus eīm diſcernit cibuz quo
ſeruatr̄ aīal a nociuo · et tactus
diſcernit ſua obiecta · ſicut cali
dū frigidū et huiuſmodi vt ani
mal declinet extrema taliū quali
tatum ne corrupcōnem incurrat
¶ Differūt gn̄alitate · q2 tact9 ge
neralior eſt cum nō hēat organū
determinatū ſed in oib9 mēbris
ſit · differūt ip̄reſſionū retencōne
Senſus eīm groſſiores forti9 re
tinēt ſuas impreſſiones ſicut pz
in tactu ¶ Nota q̄ videm9 viſu
et oculo ſed differenť · ¶ Nā viſu
videm9 effectiue ſiue formaliter
ſed oculo videm9 inſtrumētalit̄
Eodē mō dicendū eſt de auditu
guſtu ceteriſq; ſenſib9 Aīma ali
enatr̄ a ſenſib9 tripliciť · ¶ Primo

in ſomno · ſed ī extaſi magis · in
morte vero maxime ·

¶ De ſenſu cōmuni ¶ Ca · xxxvi

SEnſus cōmunis eſt po
tencia q̄ oim ſenſuuz p̲ti
cularium obiecta appre
hendit ¶ Omnes eīm ſenſus exteri
ores a ſenſu interiori cōmuni ve
lut a centro p̲ticulariter exeunt ·
et ſenſatorū ſuorū ſimilitudines
ad ſenſū cōmunē reducunt · quo
mediāte de ſingulorū p̲petatib9
iudicāt et diſcernūt ¶ Vn̄ ſciendū
q̄ ſenſus cōmunis eſt fons ex q̄
omis ſenſus oritr̄ · et ad quē ois
motus ſenſuū refertr̄ ſic ad vlti
mū finem · hec potencia quedam
hʒ inquantū ſenſus eſt · et qued̄
inquantū cōmunis eſt · ¶ Inq̄ztū
eīm ſenſus eſt habet recip̄e rerum
ſpecies ſine materia et tamē pre
ſente materia ¶ Inquātum aūt cō
munis eſt habet duo quorū vnū
eſt iudiciū ſēnſibilr̄ · p̲ quod nos
apprehendim9 nos videre qn̄ vi
dem9 · et audiē qn̄ audim9 ⁊c̄ijs
¶ Si eīm hoc iudiciū nō eſſet in aīa
lib9 nō ſatis eſſet vtile audire et
videre · et ſcd̄m alios ſenſus ap
p̄hendere · ¶ Scd̄m eſt comparare
plura ſenſata dicendo vnum eſſe
dulce · et aliud eſſe dulci9 · et hoc
ideo ſenſus cōmunis habet · q2
ad ipſum referuntur omniū p̲pri
orum ſenſuū ſenſata ¶ Hec vir
tus in anteriori parte cerebri po
nitur in loco vbi cōcurrunt nerui
ſenſatiui quinq; ſenſuū qui loc9
medulloſus eſt et humidus ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

¶ De imaginatione Capitulũ · xxxvij ·

Virtus imaginatiua eſt
potencia apprehenſiua ·
in qua imagines rerum
ſenſibilium reſeruant᷑ Hec v͛tus
plus abſtrahit q̃z ſenſ9 · quoniã
ſenſus nõ accipit formã niſi pre
ſente re · Iſta aũt reſeruat formã
eciã re abſente · In hoc eciaz ima
giãtio differt a ſenſu cõmuni qꝛ
pñcia rei exterioris indiget ſicut
ſenſus pticularis · ¶ Iſta v͛tus
thezaurus formarũ vocatur · qm̄
in ea ſicut dictum eſt forme a p
ticularibus ſenſibus recepte reti
nentur ¶ Hec potencia ordinat᷑
in anteriori parte cerebri ſicut et
ſenſus cõmunis · ſed poſt illũ lo
cum vbi ſenſus cõmunis ponit᷑
et ibi maior eſt duricies ex frigi
ditate cerebri pueniens · vbi et
imaginatiã retinet impreſſiones
a ſenſu cõmuni receptas ·

¶ De eſtimatiua Ca · xxxviij ·

Eſtimatiua v͛tus ẽ que
a forma acquiſita inten
cões eliciat que ſenſu nõ
pcipiunt · ſcdm quã ouis fugit
lupũ et lupus miſeret᷑ nato ſuo ·
hoc aũt nõ poſſet fieri niſi lupus
haberet cognicõnem hui9 indiui
dui · et hoc indiuiduũ eſt natus
eius Sicut et ouis apprehendit
lupum ſibi nociuũ · Iſta vero nõ
poſſunt ſciri p ſenſum · Eſtima
tiua virtus differt ab imagina
cõne · qm̄ imaginatio ſolũmodo
retinet formas apprehenſas per
ſenſum cõmunez · et ad imagina
tionem ſolam nõ ſequitur affec
tus miſericordie vel triſticie vel
fuga vel inſecutio · Ad eſtimacõ
nem aũt ſtatim ſequit᷑ q͛libet
iſtorum · Vnde ſicut intellectus
practicus ſe habet ad ſpeculati
uum · ita ſe habet eſtimatiua ad
imaginatiuam · et ꝓpter hoc eſti
matiua nõ penitus apprehenſiã
eſt · ſed eciaz motiua · ꝓpter hoc
ꝙ determinat ad quid moueri de
beat animal et a quo fugere Cũ
enim animal mouetur ad cibum
oportet imaginacõnem cibi eſſe
in animali Sed imaginatio non
mouet · immo apprehendit ſoluz
Oportet igitur animalia habere
eſtimacõnem qua moueantur ·
¶ Officium igit᷑ eſtimatiue eſt
apprehendere intencões nõ qui
dem racõnis ſed nature Vnde nõ
apprehendit quid ſit ſilogiſmus
vel nomen aut verbum ſed amici
tiam vel inimicitiam · cõmodum
vel incõmodum ſicut dictuz eſt
Hec virtus in prima pte medie
cellule cerebri ponitur q̃ calida ẽ
ex motu multi ſpũs ad ipſam ·

¶ De fantaſia Cap̄ · xxxix ·

Fantaſia eſt potencia cõ
ponens imagines cum
imaginib9 · et imagines
cum intencõnibus · et intencões
cum intencõnib9 · Cõponit inq̃z
fantaſia imagines cũ imaginib9
vt eſt apphendẽ aliq͛d eſſe albũ
et magnũ · vel diuſas formas cõ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

ponere ⁊ fingere chimeras ¶ Com
ponit eciã imagines cū intentio
nibus vt cum apprehendit ouis
formā lupinam eſſe fugiendam
¶ Componit q̄ꝫ intencōnes cū intē
tionibus vt patet in oue que ap
prehendit nato ſuo eſſe p̄bēda
vbera et alienum repellendum.
¶ Per fantaſiam eſt maior cog
nitio que p̄t hrī in aīa ſenſibili.
ꝑ hanc enī nō ſolū ſcit p̄ncia ſed
eciā ſibi ꝓuidet in futurū. ꝑ hāc
enī quedaꝫ animalia faciunt ſibi
gazaꝫ. et de cibo ſibi ꝓuident in
longinquū. ꝑ hanc eciam de illo
ſcit ꝙ ſit idē. et de alio ꝙ ſit aliđ
et ſic de omni eo de quo ſcientia
ꝓfertur ꝑ moduꝫ affirmacōnis
et negacōnis. ꝑ hanc q̄ꝫ videm⁹
animalia aliq̄d eligere et aliq̄d
refutare. Ad electionem autem
et refutationem p̄exigitur ſcien
cia et diſcrecio ¶ Ideo multi dixe
runt ꝙ fantaſia eſſet aliq̄d racio
nis Sed dicimus nō eſſe veram
electionem anime ſenſibilis. ſed
aliq̄d ſimile. hoc a vulgo vocat᷑
in homine cogitatiua. cum tamē
ꝓprie ſit cogitare racōnis ¶ Fan
taſia operatur in ſomno ſicut in
vigilia. ꝙ autē in ſomnis res vi
dentur eſſe p̄ntes hoc eſt ideo qꝛ
ſit reuerſio ad ſenſum cōmunem
¶ Iſta potencia qn̄ iuncta eſt
racōni ſicut eſt in hoīe tunc acci
pit agendi et opandi regimen a
rōne Sed qꝛ diuerſificat᷑ ſcđm
diuerſitatem eorū de quib⁹ racio
cinatio ſit. ideo opacōnes fanta
ſie multiplicãtur in homine valde
Vbi aūt fantaſia nō eſt cū rōne
ꝓut eſt in brutis tunc regitur ſo
lum ſcđm inſtinctuꝫ nature. qꝛ
natura vno modo eſt in habētib⁹
ſpeciem vnā. ideo cōceptio fanta
ſie opatur in talibus vno modo
Inde eſt ꝙ oīs irundo facit vno
modo nidum ſuuꝫ ¶ Dixerunt
quidam phī. ꝙ iſte virtutes in
brutis pocius agunt᷑ q̄ꝫ agant a
natura. ſed in hoīe pocius agunt
q̄ꝫ agant᷑. quia bruta mouent᷑
ſcđm impetum et ſcđm impulſū
appetitus naturalis. motus aūt
humani regulantur ſecundum re
gimen racōnis ¶ Notandum ꝙ
melancolici infirmi et amantes
habēt multas fantaſias. ſed hoc
non eſt ex illuſtracōne que ſit ꝑ
imagines rerum ſenſibilium. ſed
ex paſſionibus nature et cōfuſio
ne ſpirituuꝫ aſcendētiuꝫ ad cere
brum et caput turbantium. Ta
les enī ſpiritus diuerſarum ima
ginum inuolutiones faciunt. et
generant horribiles viſiones et
concepcōnes ¶ Sciendū p̄terea
ꝙ bruta cicius ꝑcipiunt influxio
nes p̄mi motoris q̄ꝫ hoīes. ſicut
patet in formica que qn̄ cibū colli
git infra tres dies non pluit. et
gallus cantū ſuū ꝓ tpe variat.
qꝛ mutacōnem aure ex influxio
ne primi motoris preſentiunt.
Huiuſmodi dicti hec eſt rō. qm̄
hoīes multū occupant᷑ circa con
cepcōes ſuas cōferēdo et cōponē
do ac diuidēdo q̄re et influxiōes

primi motoris nō ꝑcipiunt ſicut
bruta que nō ſic occupantur in
ſuis cōceptionibus nec ſecūdum
illas operantur ſed tantūmodo
ſcđm inſtinctū nature Iſta vis
ſcʒ fantaſia plerumqꝫ impedit in
tellectū eo ꝙ nimis occupat ani
mā cōpoſitione et diuiſione ima
ginū nō ſolum acceptarū a ſenſi
bus ſed eciā fictarum · Maxime
aūt impedit intellectū qn̄ aliqđ
de celeſtibꝰ et diuinis ei imprimit
et hoc eſt ideo · quia cōceptiones
intellectus vt frequēter nō ſunt
ſimiles einmaginibꝰ et fictionibꝰ
fantaſie ¶ Fantaſia ponit in me
dio medie cellule cerebri tamq̄m
centrū inter imaginātiuam et me
moratiuā · quia fantaſia cōuertit
ſe tam ſup formas quas accipit
imaginatiua ꝑ ſenſum q̄m ſuper
intencōnes quas reſeruat memo
ria · et tunc illas formas et inten
tiones diuidit ac componit ·

¶ De memoria ¶ Capl̄ · xl ·

Memoria eſt repoſitoriū
preteritorum · Reſeruat
eciā memoria intencōnes
ꝑ eſtimationem a figuris rerum
elicitas Anima ꝑ memoriam me
diantibus rebus ſenſibilibus re
dit ī ipſas res ſenſibiles que ſūt
extra ipſam · ꝓpterea oportet ac
tum memorie duas p̄cedere opa
cōnes · quarum vna eſt hoc eſſe
receptū et hec eſt opatio ſenſus
cōmunis · et in hoc memoria inci
pit · Secunda eſt hoc eſſe conſer
uatum apud nos qđ fit ꝑ imagi
natiuam · oportet eciam ꝙ ante
memoriam quedam virtus ope
retur que ex figuris rerum dicat
rerum intencōnes ſingulares In
hoc autem differt imaginatio et
memoria ꝙ iſta conſeruat ſpēs
rerum · hec conſeruat intencōnes
ſpecierum ¶ Sciendum quoqꝫ
ꝙ memoria differt a reminiſcen
tia · quia memoria diſcrete et diſ
tincte reuertit ad res componē
do intencōnes diſtinctas cū ima
ginibus · Reminiſcentia autem
ſiue recordatio eſt motus quaſi
interceptus et abſciſus ꝑ obliui
onem · et eſt cum collacōne tem
poris et loci et huiuſmodi · Re
miniſcentie enim motus non eſt
vniformis · ſed cauſatur ex pluri
bus principijs circumſtantibus
illud cuius ꝓpe eſt reminiſcibili
tas cum ſit principium multorū
prius memoratorum · Cum enī
per memoriam fiat rerum appre
henſio oportet ꝙ eedem res pus
fuerint in ſe vel alijs ſenſibus
cognite · Patet ꝙ ſi quis rem to
taliter eſt oblitus · non poteſt
per memoriam recordari ſe eſſe
oblituʒ · ſed ſi oblitus eſt in pte
tunc ꝑ illud qđ remanſit poteſt
reminiſci ſe quandoqꝫ ſciuiſſe ·
vel per collacōnem reminiſcentie
poteſt eciaʒ ad id quod oblitus
fuerat redire cum eius adiutorio
qđ remanſit memorie · ¶ Alia ē
eciam differentia inter memoriā
et reminiſcentiam · quia memo
riam multa ꝑcipiunt animalia ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

ſed reminiſcentia ſolius eſt hoīs
qꝛ reminiſcētia eſt quedā inueſ
tigatio que ſine ordinacōne racō
nis non eſt ac ſine deliberacōne ꝑ
que antecedens ordinatˀ ad cōſe
quens. Sane cū quis reminiſci
voluerit ea que nō eo modo quo
ꝑ ſenſum ſed ꝑ intellectū appre
hendit hoc non fit ꝑ memoriam.
qꝛ talia memoria non ſeruat ſed
intellectus conuertit ſe ſuper ea
que habet apud ſe. et ea reducit
ad actum que habet in habitu.
Iſte aūt habitus manet actua
liter apud intellectū poſſibilem.
qui eſt locus ſpecierū vniūſaliū
Vnde et vniuerſalia ꝑ̄us ſpecu
lata remanent apud ipſū tamēqꝫ
in loco ſue generacōnis eciam qn̄
actu illa non conſiderat Intellec
tus aūt poſſibilꝫ ad has ſpecies
quas ſic habet apud ſe cōuertitˀ
vel ab eis auertitur qn̄ voluerit.
Vltimo notandū ꝙ memoria
ponitˀ in poſteriori parte cerebri
q̄ locus eſt ſiccus ꝓpter neruos
motiuos qui oriuntur ex ipſo.

De ſenſibili motiua Ca. xli.

Sequitur de ſenſibili mo
tiua. hec mouꝫ qn̄qꝫ ſpi
ritualiter quandoqꝫ cor
poraliter. Primo modo dicitur
appetitiua. et diuiditur in concu
piſcibilem et iraſcibilem ꝑ quas
appetit anima bonū vel inſurgit
contra malum. Ab his vero duo
bus ſcilicꝫ cōcupiſcibili et iraſci
bili oriuntˀ quatuor affectōnes
ſcilicet gaudium. ſpes. timor et
dolor Nam ſi preſens eſt qđ con
cupiſcimꝰ gaudemꝰ Si abſens
eſt ſperamꝰ Similiter ſi pn̄s eſt
de quo iraſcimur dolemus Si ab
ſens eſt timemus Senſualitas
eciā vis eſt anime ſenſibilis mo
tiue et ad idem mouet ad qđ con
cupiſcibilis et iraſcibilꝫ. Senſu
alitas enī ſemper appetit que de
lectabilia ſūt corpori ac nociua
refugit. Differt tamen ſenſuali
tas a concupiſcibili et iraſcibili
quia ſenſualitas magis cōiungi
tur corpori. et ſicut in brutis ita
et in homine nulla lege ſtringitˀ
qn̄ ſemꝑ in appetitus rerū ad cor
pus ꝑtinentiū moueatˀ Sꝫ cōcu
piſcibilꝫ et iraſcibilꝫ cōiungūtur
rōni et ꝓut ſūt in hoīe refrenantˀ
rōne et regūtˀ virtutibꝰ q̄ in ipis
fundātˀ. eſt enī tꝑancia in cōcu
piſcibili et fortitudo in iraſcibili
et ſic de alijs. Sciendū ꝙ vis
motiua ſenſibilꝫ mouēs corꝑalitˀ
ſic diuiditˀ in v͛tutem nālem et vi
talem et animalē. Quarū prima
ſitum hꝫ in epate. ſcđa in corde.
tercia in capite vt in ꝓximo prīci
pio. tamē ꝑ̄mū principiū eſt cor
Virtus enī nālis eſt motiua hu
morū. vitalis eſt motiua pulſuū
aīalis ē motiua mēbrorū. Dicitˀ
ergo ꝙ v͛tus nālis eſt motiā hu
morū mediātibus arterijs q̄ radi
cantˀ in epate ſcđm galienū. ſed
ſcđm Areſ. radicantˀ in corde. et
hoc ꝑ ſpm̄ nālē Eſt āt ſpc̄ nālꝫ
ſbā ſubtilꝫ et aerea ex ebulitione
ſāguis i epate vi caloris gn̄ata

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

bic ſanguinē ad ſingula mēbra
impellit ex quo corpus vegetať
Virtus vitalis eſt motiua pul
ſuum mediantib⁹ arterijs que ra
dicanť in corde Spiritus aūt vi
talis eſt idem qui et naturalis·
dico idez in ſubſtancia ſed diffe
rēs vtute· bic p arterias ad mē
bra corpis ſe diffundens viuifi
cat ipſum corpus tamq̄z inſtru
mentum ¶ Virtus animalis eſt
motiua membrorū mediantib⁹
neruis qui radicanť in capite· et
boc p ſpiritū animalem· eſt aūt
ſpiritus aīalis idem q̄ naturalis
et vitalis Sed aīalis diciť cum
ad cerebrū deuenerit· bic ceteris
ſubtilior per neruos ad organa
ſentiendi dirigiť vt ſenſus ꝛ mo
tus ſcd̄m locum exinde genereť
in corpore animalis· ¶ Circa vi
res iſtas deniqz ſciendum eſt ꝙ
cum vtutes animales intēdunť
tunc natuāles remittunť· ꝑpter
boc in boīe dedito ſtudio vel me
ditacōībus minus opať virt⁹
nutritiua et generatiā et augmē
tatiua· Ex quo patet ꝙ cōcupiſ
cencia carnis domatur in viro ſtu
dioſo Vnde ait Hieroni⁹· Ama
ſcientiam ſcripturaruz et carnis
vicia non amabis· Preterea qn̄
virtutes animales remittuntur·
naturales intendūtur· ſicut patz
in ſomno q̄ deſcribitur eſſe quies
virtutum animalium· cum inten
ſione naturalium·

¶ De potentia anime racōnalis
Capl·xlij·

Tria ſunt in aīma vt ait
philoſophus· ſcilicz po
tencie· habitus· et paſſi
ones· et potencie quidem ſunt in
nate· habitus autē ſunt acquiſiti
vel infuſi· paſſiones vero ſunt il
late vel innate· babitus enī ſunt
acquiſiti vt patet in ſcientia et
virtute politica Nam ex frequēti
ſtudio acquirit homo ſcientiam
et ex frequenti bene agere fit bō
bonus bonitate virtutis politice
Sunt et habitus quandoqz non
per acquiſicōnem ſed per infuſio
nem· ſicut ſcientia fuit infuſa ſa
lomoni. et virtutes theologice cō
feruntur quotidie puulis in bap
tiſmo et eciaz penitentibus in iuſ
tificatione· et ex actibus non ge
nerantur tales habitus· ſed po
cius econuerſo ex talibus habi
tibus eliciūtur boni actus ex po
tencijs· Vnde in habitib⁹ acqui
ſitis ſequitur Quales ſunt act⁹
tales ſunt et habitus· ſed in ha
bitibus infuſis eſt cōtrarium ſcz
quales ſunt habitus· tales ſunt
et actus· Eſt tamen verum ꝙ
habitus acquiſiti ſicut generan
tur per actus ita et generantur
per actiones ſed nō meritorias
inquātum tales· paſſiones autē
ſunt illate ab extrinſeco· Vocat
autez philoſophus paſſiones ip
ſas recepcōnes obiectorum Su
mūtur et aliter paſſiones vt dicā
tur affectōnes· ſicut ſunt timor
dolor· ſpes· et gaudium·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

¶ De diuiſione potentiarum. Capl'. xliij.

Nunc ad diuiſionem potenciarum anime accedamus. phūs igitur diuidit principaliter anime potēcias in cognitiuam et motiuam quas theologus appellat intellectū et affectum Ipſum aūt affectum intelligit voluntatem. potencia etenī aīe tunc dicit' intellectus dum eſt apprehenſiua. et dicitur voluntas cū eſt motiua Itē quedā ſunt vires aīe ſepate a corpe vt velle et intelligē ſcdm quas anima nō vtitur corpe. ſed vtit' vtente corpe. ſcz fantaſia que ſic ſe habet ad intellectū ſicut color ad viſum vt ait phūs Quedam vero ſunt vires inſeparabiles a corpe vt vegetabiles et ſenſibiles et quātū ad eſſenciā et quātū ad opacōez Sed in hoīe ſepant' iſte vires a corpore quantuz ad eſſenciam licet anima opacōnes earum exercere non poſſit extra corpus In brutis vero ſimplicit' pereunt quantum ad vtrumqz.

¶ Item anima potēcias quaſdā hz cōmunes cū brutis. vt ē ſenſualitas. ſenſus pticularis. ſenſus cōmunis. imagiātio. eſtimatio. memoria Quaſdā aūt hz nō cōmunes cū illis vt eſt rō et intellect9 et huiuſmodi Itē anima vires habet quaſdam quo ad ſe vt eſt raciō. voluntas. liberuz arbitrium Quaſdam habet quib9 corpori pmiſcetur vt eſt vis naturalis. vitalis et aīalis de q̄b9 dictum eſt ſup̄. ¶ Ex iam dictis patet q potenc̄ie quedā ſunt organice quedam non ¶ Ex p̄dictis collige q anima racional' omnes potēcias habet anime vegetabilis et ſenſibilis. ſed non inquantum rationalis. verum inquantū racōnalis addit intellectum et liberum arbitriū et huiuſmodi. et hoc eſt qd̕ dicit Greg9. Omnis inquit creature aliquid habet homo. habet namqz homo cōmune eſſe cum lapidibus. viuere cum arboribus. ſentire cum animalibus. intelligē cū angel' Quicquid enī virtutis aut nobilitatis habent natnre inferiores habent et ſuperiores. ſed perfectiori modo Et qd̕ poſſunt inferiores poſſunt ſuperiores nobiliori et perfectiori modo. ppter hoc manifeſtum eſt q omnes vires quibus cōmunicamus cū brutis differūnt in ſpecie prout ſunt in nobis et in brutis.

¶ De potencijs cognitiuis. Capl'. xliiij.

Quatuor aſſignant' differentie virtutis intellectiue. Prima aſſignatur ſcdm differentiaz nature Et ſic diuidit' intellect9 in agentem et poſſibilez Secūdā dat' ſcdm drāz ſubiecti ſic diuiditur intellect9 in ſpeculatiuum et practicum. Tercia aſſignatur ſcdm differē tiaz dignitatis. ſic diuidit' ratio in ptem ſuperiorem et inferiorez

Quarta datur differentia ſcðm ꝙ compaꝛ ad actuȝ Et ſic diui diꝛ intellectus in habitū vel in actū In habitū quideȝ cū poteſt intelligere qñ vult In actū vero cū actualiter ad itelligibile ſe cō uertit Differētia vero intellect⁹ in effectu et eius ꝙ̄ diciꝛ adept⁹ ſumiꝛ ſcðm maiorem et minoreȝ ꝑfectionē ipſius intellect⁹ poſſi bilis. Cum enim intellect⁹ poſſi bilis recipit ſpecies cū lumine in tellect⁹ agentis tunc diciꝛ intel lect⁹ in effectu et eciā in habitu Sed cum idē intellectus recipit ꝑfecte lumen intellect⁹ agentis ſcðm formaleȝ cōiunctionē tūc vocaꝛ intellect⁹ adeptus. vel cū intellect⁹ illuſtraꝛ mulātudine ſcibiliū ſpecierū tunc vocaꝛ intel lectus adeptus. Vñ pȝ ꝙ intel lectus in effectu et adeptus nō differunt re ſed tm̄ rōne. ¶ Dili genter aūt notanduȝ eſt ꝙ oēs differēcie intellectuū iā ꝓdicto rū ſumunꝛ vel ſcðm habituȝ vel ſcðm actum vel modū intelligē di. et nulla ſumiꝛ ſcðm diuiſiōȝ potencie cognitiue niſi prima tm̄ ſcðm quā diuidiꝛ intellectus in agentē et poſſibilem.

De mō cognoſcēdi. ca. xlv.

Es cognoſcit aliter de⁹ aliꝛ angelus. aliꝛ homo Ipſe q̄ȝ homo aliter per intellectū deū cognoſcit et aliter creatuās Intellectus eñ diuin⁹ cognoſcit res i ſeipſo Intellect⁹ aūt angeli cognoſcit res ꝑ ſpēs ſibi concreatas que ſunt ſimilitu do rei. Sed intellectus huānus cognoſcit res ꝑ ſpecies abſtrac tas a rebus ꝑticularib⁹ ꝑ ſenſ⁹ prius cognitis Vnde ſciendū ꝙ ſicut ſenſus cognoſcit res pñte obiecto. et ſicut imaginatio cog noſcit rˢs abſente obiecto. et tñ cū appendicijs materie. ita intel lect⁹ cognoſcit ſine appendicijs materie ſub intencōne vniuerſali Anima igiꝛ ꝑ intellectum aliq̄ liter attingit oīa Cognoſcit eñ deū ſuꝑ ſe. et ſe in ſe. et angelos iuxta ſe. et quicq̄d ambitu celi cōtineꝛ infra ſe. ¶ Quis ſit autē modus cognoſcēdi deū nota ꝙ intellect⁹ huānus nō cognoſcit deū ꝑ abſtractionem ſicut alias res. et hoc ideo eſt. qꝛ ſimilitudo abſtracta ſimplicioꝛ ē illo a quo ſit abſtractio. deo aūt nihil ē ſim plicius Alia rō eſt. qꝛ in abſtra ctione oȝ eſſe ꝑticulare et vniuer ſale. ꝑticulare quidem a quo fiat abſtractio. vniuerſale aūt ſcȝ ip ſum abſtractuȝ Pȝ nihil horū ca dit in deū Cognoſciꝛ igiꝛ deus ſic naturali cognicōne qꝛ intellec tus poſſibiꝛ informat⁹ lumīe in tellcūs agentis qđ eſt ſilitudo ꝑ̄ me lucis in hoc luīe cognoſcit lu men ꝑ̄mū qđ eſt de⁹ ¶ Sciendū ꝓ̄terea ꝙ ꝑ ſenſū cognoſcim⁹ ꝑ ticularia. ſed ꝑ intellectum vlia et qñ ſe intellcūs cōuertit ad ꝑti culare vt ip̄m apprehendat tunc ſimilitudo abſtracta a ꝑticulari erit vniuerſalis. et nō ꝑticularis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Item nihil venit in intellectum ň ꝑ ſenſum · et hoc fit duob⁹ mod' vel ſimpliciter vel per accidens · Simpliciter quidez · vt cum intelligimus ſenſibilia prius ꝑ ſenſū apprehenſa · Per accidens autem vt quādo intelligimus ſenſibilia ꝑ effectum ¶ Notandum eciā eſt ꝙ aliud eſt rem ꝑ cognicōem in intellectū venire · et aliud eſt in re iam intellecta verſari · quia rerum cognitio ꝑ ſenſum venit in intellectū ſicut dictū eſt · Sed cum intellect⁹ rem iam apprehēdit tunc delectatur et negociat' in illa ſine ſui ſenſus adminiculo ¶ Ad intelligendum iſta pleni⁹ nota vtrumq₃ verū eſſe ſciz ꝙ ꝑticularia cognoſcuntur vniuerſalia et ecōuerſo per vniuerſalia particularia Iſtud ſic patet · ꝙ duplex eſt vniuerſale · vnū ſciz ꝑut eſt abſtractum et aliud cōfuſum · videlicet ſcd̄m ꝙ eſt in ꝑticulari · Dicim⁹ ergo ꝙ ad cognicōnez vniuerſalis abſtracti venimus per ꝑticularia ſicut patet in pueris in quibus prius opat' ſenſitiua q̄₃ intellectiua · q₂ ꝑus cognoſcunt ꝑticularia ꝑ ſenſus et poſtea vniūſalia ꝑ intellectū Hic eciaz phi inuenerunt modū argumentandi ꝑ inductionem · qui ex multis ꝓpoſitionibus ꝑticularibus vnam vniuerſalem cōcluſerunt hoc modo Sortes eſt animal · plato eſt animal · cicero eſt animal · ergo omis homo eſt animal Et econuerſo eſt in vniuerſali confuſo · quoniaz per tale vniuerſale venimus in cognicionez ꝑticularium · ſicut patz cum videmus hominē a remotis · tunc enī non cognoſcitur niſi ſubſtantia corporea · ſed poſtea ꝑ motū cernit' eſſe animal · dum vero magis appropinquat cernit' eſſe homo tandem cognoſcitur eſſe petrus · ¶ Nota ſcd̄m phm · ꝙ plura ſcire poſſumus ſed vnū ſolum intelligere · quoniā ſcire dicit habitū ꝑ quez plura ſcimus · intelligere autem dicit actum qui nō poteſt eſſe in intellectu duplicatus · Intellectus enī ad vnū ſolum ſe poteſt actualiter cōuertere Ex hoc patet ꝙ quando quis agit duos actus rationis ſimul vno tempe vnus erit intellectus et ali⁹ memorie ſiue conſuetudinis · verbi gracia · aliquis dicit horas et cū hoc querit in libro cōcordantias vel nūerat denarios · vnū illoruz ſcilicet querere cōcordantias eſt actus intellectus · ſed aliud ſcz dicere horas eſt actus memorie · ſicut eciaz animal brutum ſine regimine intellectus vadit ad domū ad quam ſepe iuit · ¶ Item nota ꝙ ad intelligentiam rei nō requiritur p̄ſcientia rei intelligibilis ſed preſentia ſimilitudinis eius tantū · q₂ res nō cognoſcit' ꝑ eſſenciam ſed per ſimilitudinē Et inde eſt ꝙ intellectus apprehendit remota ſicut ꝓpinqua ·

¶ De intellectū agente et poſſibili · Capl̄ · xlvi ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Nunc de intellectu agen te ⁊ poſſibili ſpecialiter
eſt dicēdū. Intellect⁹
igitur agens eſt q̄ abſtrabit ſpe
cies ab imaginatione ſiue fanta
ſia. ⁊ ſua irradiacōe facit vniuer
ſales ac poit eas in intellectu poſ
ſibili. Nam ſicut ad viſum corpo
ralem exigitur lux abſtrahens in
tentiones colorū id eſt ſimilitudi
nes a colorato. ⁊ ponit eas in ae
re. non quidē ſecūdū eſſentiā. ꝫ
ſecundū intencōnem. id eſt ſimi
litudinē. Hic intellectus agens
qui eſt lux aīe poit ſpecies abſ
tractas a fantaſia ī intellectu poſ
ſibili. non quidem actualiter. ꝫ
ſecundū intentionē. Quare autē
inter imaginacōnem ⁊ intellectū
poſſibilez ſit potentia media que
abſtrahat ſcꝫ intellectus agēs.
ſed inter ſenſum cōmunem ⁊ ima
ginationem non ſit potentia me
dia que abſtrahat. hec eſt ratio.
quia ſenſus cōmunis ⁊ imagina
tio ſunt eiuſdez ſpeciei. ſcilicet ſē
ſibilis. Sed imaginatio ⁊ intel
lectus poſſibilis nō ſunt potentie
eiuſdem ſpeciei. qm̄ altera eſt po
tētia anime ſenſibilis. altera aīe
rationalis. ¶ Intellect⁹ poſ
ſibilis dicit̄ qui poteſt recipere ta
les ſpecies. ꝫ nondum ſuſcepit
eas. cuius exemplū eſt tabula
nuda nullam habens picturam.
potens autē habere quancunqꝫ.
Sane cum intellectus poſſibilis
tales ſpecies receperit. tunc ſicut
habes ſupra vocat̄ intellectus in
effectu vel in habitu. Cuꝫ vero
illuſtratur multitudine ſpecierū
ſcibiliū tunc eſt intellectus ad
eptus. Qualiter autem iſte ſpe
cies remaneāt in intellectu poſſi
bili. vel q̄liter ad eas fiat ꝑ remi
niſcentiā reuerſio habes ſupra de
memoria. ¶ Porro intellectus
agēs ⁊ poſſibilis differunt ſicut
lux ⁊ illuminatum. Item ſicut ꝑ
ficiens ⁊ ꝑfectibile. Item ſicut
dicit philoſophus. Intellectus
agentis eſt omnia facere. ſed itel
lectus poſſibilis eſt omnia fieri.

¶ De intellectu ſpeculatiuo. et practico. Cap. xlvij.

Sequit̄ de intellectu ſpe
culatiuo ⁊ practico qui
ambo in cognitione con
ſiſtunt. Sed in hoc differūt. qꝛ
intellectus ſpeculatiuus cogno
ſcit verum in ratione veri. Prac
ticus autem cognoſcit verū in ra
tione boni. Item ſpeculatius itel
lectus vocatur cognitio ſpecula
tiua. Sed practicus dicitur cog
nitio affectiua. Iteꝫ finis ſpecu
latiui eſt verum. Finis autē pra
ctici eſt opus. ¶ Itē per ſpecu
latiuū recte intelligimus. ſed ꝑ
practicum recte viuimus. Intel
lectus practicus vocatur operati
uus. quia dicitur a praxis quod
eſt operatio. Iſte intellect⁹ pra
cticus diuiditur in ſynderesim ⁊
rationem. Ratio autē diuiditur
in partem ſuꝑiorem ⁊ inferiorē.
de quibus per ordinem eſt dicen
dum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

De ratione ⁊ ꝑtib⁹ ipſi⁹.
Cap. xlviij.

RAtio eſt vis anime non
ſolū cognitiua ſ; ⁊ moti
ua Ratio em̄ cū iudicat
aliquid eſſe bonū vel malū ⁊ ibi
ſiſtit. tūc dicit̄ cognitiua. Si au
tē ꝓcedit amplius ⁊ iudicat eſſe
bonū vt fiat. ſic eſt motiua. Si
vero adhuc vlterius procedit et
nō ſolū iudicat eſſe bonū vt fiat
ſed etiam illud appetit. ſic dici
tur liberum arbitrium. quoniã
liberū arbitriū cōprehendit ratio
nem ⁊ voluntatē. Ratio ſe habet
ad bonū ꝑticulare. ⁊ diuidit̄ in
partem ſuperiorem ⁊ inferiorem
Superior pars diuinis ⁊ eternis
intendit. Inferior autē de tranſi
torijs iudicat ⁊ ea diſponit. Itē
ſuperior pars accipit rationes ꝑ
leges diuinas. vt hoc eſt facien
dum quia deus precipit Pars aūt
inferior accipit rationes ꝑ leges
humanas vt hoc eſt faciendū q;
honeſtū eſt. vel qm̄ expedit rei
publice. Itē ſuperior pars ratio
nis dicitur vir. que licet ad con
templationē eternorū ſe extēdat
differt tm̄ ab intellectiua. quo
niam intellectiua negociatur in
eternis ꝑ modū intuitionis. rati
o autē non ſic. ſ; conferendo ⁊ ra
tiocinando Differt etiam ratio a
lio modo ab intellectu. qm̄ intel
lectus apprehēdit eſſe rei abſolu
te. ratio autē cum collacōne vni⁹
ad alterum. Inferior vero pars
rationis dicitur mulier. que quia
circa res corꝑales verſatur cōiun
cta eſt ſenſualitati. ⁊ ſepe alli
citur ab ea. videt em̄ ſemꝑ porri
gi ſibi pomū id eſt illecebram vi
cinam.

De potentijs aīe motiuis.
Capitulū. xlix.

TRiū motiuarum anime
rationalis talis eſt diui
ſio. Diuidit̄ em̄ vis mo
tiua in imperatiuā ⁊ conſiliatricē.
⁊ affectiuā. et conſiliatricem et
affectiuā ſimul. Vis imperatiua
eſt liberū arbitriū ⁊ ſynderis Cō
ſiliatrix eſt ipſa ratio que diuidi
tur in partem ſuperiorem ⁊ infe
riorem. Vis affectiua eſt volun
tas que diuidit̄ in thelesim ⁊ bu
liſim. Vis que ſimul conſiliatrix
eſt et affectiua eſt ipſe intellec
tus practicus.

De voluntate. Capitulū. l.

INter dictas potentias p̄
mo dicēdū ē de volūtate
q̄ int̄ motiuas ē ꝑcipua
cū ſit generalis motor oīm viriū.
Cū em̄ intellectus apprehendit
aliquid vt bonum volūtas impe
rat viribus affixis ipſis organis
ſicut viſui ad videndū. auditui
ad audiendū. ⁊ ſic de alijs ſenſi
bus. Similiter in motu locali vo
lūtas imꝑat virtuti aīali. ⁊ virtu
ti que eſt in neruis ⁊ muſculis.
⁊ ita mouet ad ambulandū vel
currendum. ⁊ ad huiuſmodi ſi
milia. S; fallit iſtud in potētijs

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

anime vegetabilis in quibus vo
luntas ſuū imperiū non exercet.
Nutritiua enī ⁊ generatiua ⁊ au
gmentatiua nō ſecundū noſtrū
arbitriū ſed naturaliter operant᷑
¶ Volūtas in duas ꝑtes diuidi
tur. ſcʒ in thelesim ⁊ bulisim . id
eſt in voluntatē naturalē ⁊ delibe
ratiuam. quarū prima ſcʒ volun
tas naturalis dirigitur per ſynde
reſim. ſecunda vero ſcʒ delibera
tiua per rationem. ¶ Nota ꝙ vo
luntas ꝓprie ⁊ ſtricte rationabili
um eſt tātūmodo. ſed large dici
tur etiaʒ eſſe brutorū. improprie
vero ⁊ quaſi metaphorice dici
tur eſſe vegetabilium. Unde vo
luntas primo modo ſumpta ſcʒ
ꝓut eſt rationabilium ꝓprie volū
tas dicitur. Secundo modo pro
ut volūtas brutorū eſt vocat᷑ ꝓpe
deſiderium. Tercō modo ꝓut eſt
voluntas vegetabiliuʒ vocat᷑ ap
petitus. ¶ Inter potētias nulla
liberior eſt q̄m voluntas. qꝛ nec
obligat᷑ organo ſicut imagina
tio eſtimatio ⁊ huiuſmodi. nec
cogitur ab obiecto. ſicut intelle
ctus cogitur vero. Vires etiā af
fixe organis immutant᷑ neceſſa
rio immutato organo quibꝫ om
nibus voluntas caret ¶ Unde ait
auguſtinus. ꝙ nihil adeo in nr̄a
potentia eſt ſicut voluntas. Si
autē ſcire volueris quare volūtas
nō cogat᷑ bono ſicut intellectus
vero hec eſt ratio. quia cōtra ꝑmū
nihil ita bonum eſt quod non a
liquid iperfectionis habeat. Sʒ
aliquid ita verum eſt ꝙ nihil fal
ſitatis habet. vt patet in hac ꝓpo
ſitione. Quodlibet totū maius ē
ſua ꝑte. Unde tali vero cogitur
intellectus aſſentire. Sed volun
tas nulli bono creato cogitur ad
herere. Item voluntas videtur in
terdum cogi per inordinatuʒ ap
petitum. ꝓut voluntas quādoqꝫ
trahit hominem ⁊ allicit vt bonū
ſpernat incommutabile. ⁊ rebꝫ
mutabilibus adhereat. Sed in
huiuſmodi coactōne etiam liber
tas quedam eſt. Unde Aug?.
Omne peccatum eſt adeo volun
tarium. quod ſi non eſt volunta
rium non eſt peccatum.

¶ De ſynderiſi. li.

Synderesis vis eſt aīme
motiua que ſemꝑ nata
eſt figi in ſuperioribus.
naturaliter mouens ⁊ ſtimulās
ad bonum. ac abhorrens malū.
⁊ in iſtis nunq̄m errat neqꝫ ſecū
dum ſynderesim eſt peccare.
¶ Sciendū etiā ꝙ ſynderiſis nō
extinguit᷑ etiam in diabolo ⁊ dā
nātis. Remanet enī i illis aliq̄s
actus eius. Synderesis autē q̄n
tum ad inſtinctum boni. ⁊ quā
tum ad diſplicentiaʒ mali culpe
abſolute conſiderate extincta eſt
in diabolo ⁊ damnatis. Secun
dum vero ꝙ culpa conſideratur
in cōparatione ad penā. ſic non
eſt extincta in illis ſynderiſis.
Et in hūc modū remanet eis ad
penā. Iſa. Vermis eoruʒ nō mo
rietur ⁊c̄. Habēt igit᷑ diſplicētiā

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

mali in collatione ad penam.
¶ De conſcientia. Cap. lij.
HOc nomen cōſcientia cō
ponitur ab hac prepoſi
tione con ⁊ hoc noīe ſciē
tia. Vn̄ conſcientia dicit duo ſci
licet ſcientiā. ⁊ ſecundū hoc con
ſcientia eſt habitꝰ naturalis nō
ſolum cognitiuuſ. ſed etiam mo
tiuus. Inclinat em̄ animā ad ꝓ
ſecutionem boni ⁊ fugam mali.
Alio modo conſcientia dicit acce
ptionem ex parte rationis quod
notatur in hac prepoſitione con
Primo igitꝰ modo ꝑut ſcꝫ cōſciē
tia includit ſcientiam in ſe habꝫ
ſe ſicut ſuperius ⁊ cōiūgitur ſyn
dereſi. ⁊ ſemꝑ eſt recta ¶ Secū
do modo ꝯiungitꝰ magis rationi.
⁊ ſic habet ſe ſicut inferius hoc
modo recipit errorē ⁊ cōturbatio
nē. In conſciētia em̄ ex parte in
feriori bene poteſt accidere error
Nam ratio cui cōſcientia ex ꝑte i
feriori iungitur habet verſari cir
ca particularia in quibus ſepe cō
tingit errare. Sicut patet i ſyllo
giſmo cōſcientie. in quo ſyndere
ſis ꝓponit maiorem ſic. Nullū ma
lum eſt faciendū. Ratio aſſumit
minorē. ſciꝫ hoc eſt malum. ſed
conſcientia concludit. ergo non
eſt faciendum. Circa primā non
eſt error. circa ſecundā qn̄qꝫ eſt
error. ⁊ ex hoc eſt falſitas in cō
cluſione. ¶ Cauēda ē cōſciētia
nimis larga. ⁊ etiā nimis ſtricta
Nam prima generat preſumptio
nē. ſecunda deſperationem. Itē
prima ſepe dicit malū bonū. Se
cunda ecōuerſo bonū malū. Itē
prima ſepe ſaluat damnandū. ſe
cunda ecōuerſo damnat ſaluan
dum. ¶ Nota aliud eſt cōſcien
tia. aliud timor conſciētie. Tūc
em̄ eſt cōſcientia qn̄ quis ſenten
tialiter iudicat aliquid eſſe faciē
dum vel vitandum. ꝯtra talē cō
ſcientiā facere. etiaꝫ ſi ſit eronea
peccatum eſt. Sꝫ contra timorē
conſcientie facere nō ſemper pec
catum eſt. quia talis timor non
eſt ſemper ex diffinitiua ſenten
tia rationis ꝑ quā iudicet ſe tene
ri ad aliquid. Sꝫ ex eo ꝙ vacil
lat inter dubia neſciens quid ſit
meliuſ. vel ad quid teneatur po
tius cū tn̄ nō omitteret q̄cq̄d ſci
ret eſſe placitū diuine voluntati.
¶ De ꝯſcientia quoqꝫ ſciendū
ꝙ qn̄qꝫ reſpicit preteritū. qn̄qꝫ
preſens. qn̄qꝫ futurū. Nam con
ſciētia accuſat de p̄terito. remur
murat de preſenti. ⁊ precauet de
futuro. Preterita nanqꝫ reſpicit
vt qn̄ conſcientia mentem de hoc
quod ſibi cōſcia eſt reprehendit
ſicut eſt de malo ꝯmiſſo vel bono
omiſſo. Preſentia etiam reſpicit
cōtradicendo ei cuius per conſciē
tiam habuimuſ oppoſitū. Futu
ra qꝫ reſpicit. vt qn̄ inſtruit ⁊ ſti
mulat mentē ad ea facienda vel
vitāda ad que ipſa conſcientia
iudicat nos teneri. ¶ Qđ autem
cōſcientia ſe extēdat vt dictū ē
tam ad facta q̄m ad faciēda po
teſt colligi ex diffinitionibus cō

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

ſcientie que tales ſunt. Dicit io
hannes damaſcenus. Conſcie
tia eſt lex intellectus noſtri Ba
ſilius dicit eam eſſe racōnale iudi
catoriū. Diffinitiones magiſtra
les ſunt iſte. conſcientia eſt cog
nitio ſuiipſius. Itē conſcientia ē
habitus animi agendorū ⁊ nō a
gendorū. Itē conſcientia eſt ha
bitus mentis boni ⁊ mali diſcreti
uus. Itē conſcientia eſt creduli
tas intentionis ad aliquid facien
dum vel nō faciendū cū animi de
liberatione firmata. Error con
ſcientie octo modis cauſatur. Pri
mo ex ignorantia qñ ſciz neſcit
quis quid eligendū ſit vel decli
nandū de tali errore ꝑ al. Cum
ignoremus quid agere debeam?
hoc ſolū habemus reſidui vt ocu
los nrōs dirigamus ad te. Secū
do ex negligentia. vt cum quis
negligit conſcientiam diſcutere
vel ſi neſcit ſe expedire ⁊ negli
git tñ ab alijs q̄rere. Tercio ex
ſuperbia. vt quando quis nō hu
miliat intellectum ſuum. vt ſóli
cet melioribus ⁊ ſapientioribus
ſe velit credere. cōtra quod apłs
Captiuātes oēz intellectū in ob
ſequium chriſti. hoc eſt dicere ꝙ
quilibet in credēdis plus debet cō
ſentire fidei q̄m ſibi. ⁊ in agēdis
plus debet alijs credere q̄m ſibi.
Quarto ex ſingularitate qua ho
mo ſenſum ſequens ꝓpriū non cō
format ſe alijs nec ſequitur vias cō
munes bonorū. De his dicitur Nu
meri. Extrema caſtrorū ꝯſūpſit

ignis. Quinto ex affectu inor
dinato qui ſepe inclinat conſcien
tiā ad id quod hō tunc appetit.
⁊ ſic facit eam a ſua rectitudine
deuiare. Sen. Perit omne iudi
cium cū res trāſierit in affectū.
Sexto ex puſillanimitate qua
quis timet nō timenda ſecūdum
rectū iudiciū rationis. Iſa. Dici
te puſilla. conforta. ⁊ noli timē.
Septimo ex ꝑplexitate qua ho
mo ſe credit int duo peccata po
ſitum eſſe. quorū alterū ſit impoſ
ſibile declinare. Sed ſciēdū
ꝙ perplexitas nihil eſt ſimplici
ter. poteſt tamē aliquis eſſe per
plexus ſecūdū quid. id eſt ſecū
dū erroneam conſcientiam. qua
depoſita erit liberatus. Octauo
ex humilitate cordis ⁊ puritate
Greg. Bonarū mentium eſt ibi
culpam agnoſcere vbi culpa nō
eſt Error primis ſeptem modis
acceptus reprehenſibilis eſt. Oc
tauo mō laudabilis eſt. Immo
nec error dici debet. ſꝫ humilis ſu
orū defectuū recognicō dummo
do non ſit nimia.

De operationibus anime
Capitulum. iiij.

Anima ſecundū diuerſas
potētias multas ⁊ diuer
ſas habet operationes.
Ipſa enī cognoſcit verū ꝑ intelle
ctū ſpeculatiuū. affectat bonū
ꝑ itellectū practicū. diſcernit cō
ferendo inter bonū ⁊ malum. verū
et falſū ꝑ rationē diſcernit. ſimul
et eligit per liberū arbitriū. ꝯſētit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

per voluntatem. inuenit medium
per ingenium · ſtimulat ad bonū
per ſynderesim · ¶ Anima etiam
in actibus ſuis ordinem habet ·
Nam quod ſenſus ꝑcipit imagi
natio repreſentat · cogitatio for
mat · ingenium veſtigat. ratio iu
dicat · memoria ſeruat · intelligē
tia comprehendit · ⁊ ad contēpla
tionē adducit · Anima preterea
cognoſcit res preſenteſ per ſēſū ·
abſētes per imaginationem · res
autem immateriales per ſui preſē
tiam in ſemetipſa · ac ſeipſam ꝑ
reflexionem ſui ſupra ſe. habet ⁊
alios actus anima pertinētes ad
corpus · ſicut eſt vegetare ꝑ vir
tutem naturalem · ſentire per vꝰtu
tem animalem · ⁊ viuificare ꝑ vir
tutem vitalem · de quibus dictū
eſt ſupra ·

¶ De quantitate anime Capi
tulum · liiij ·

Anima cuꝫ ſit ſimplex nō
habet quantitatē dimen
ſiuā ſꝫ virtualem · Vnde
patet ꝙ anima ſecundū eſſentiā
non eſt in toto corꝑe ſed in ꝑte
corporis determinata · ⁊ inde vir
tutē influit toti corꝑi · Et ad hoc
ponit calcidiuſ exemplū in arane
a · que in medio tele ſue reſidens
ſentit quemlibet motum ſiue inte
rius ſiue exterius in tela factum
Eodem modo anima in cētro cor
dis exiſtens ſui diſtēſione totū
corpus ſibi vnituꝫ ſenſificat viui
ficat atqꝫ mouet · Nec contra ſim
plicitateꝫ anime eſt ꝙ tres dicū
tur eē anime · ſcilicet vegetabiꝪ
ſenſibilis · rationalis · Cuius itel
ligentia ſuperius eſt expreſſa A
nima ꝗꝫ licet ſimplex ſit · tamen
ſecundum boetium differt in ea
quod eſt ⁊ quo eſt · ſicut ⁊ ange
lus ⁊ omne quod creatum eſt ·
que omnia differunt ſecundum
rationeꝫ vniuerſalis ⁊ particula
ris ·

¶ De immortalitate anime ·
Capitulū · lv ·

Animam eſſe immortalē
auctoritate oſtenditur
⁊ ratione · Dicit in libro
Sapie · Iuſtoꝝ anime in manu
dei ſunt · ⁊ non tāget illos tormē
tum malicie · Item ſpeſ illoꝝ im
mortalitate plena eſt · Itē in eu
angelio Querent homines mortē
⁊ non inuenient · Itē Gregoriꝰ
loquit de malis iferni · Ibi morſ
ſemper viuit · finiſ ſemper icipit ·
⁊ defectus deficere neſcit · Item
Iob · Qui manducat meam car
nē et bibit meum ſanguinem ha
bet vitam eternā · ¶ Oſtēditur eti
am anime immortalitas ꝑ ratio
nes · Omis namqꝫ corruptio cau
ſatur ex cōtrarietate · nihil auteꝫ
eſt quod ſubſtantie anime cōtra
rietur ¶ Preterea anima capax
eſt beatitudinis · deꝰ autē vt ait
augꝰ · ingēti libertate replet om
nes creaturas pro captu earum ·
ergo confert aīme beatitudinem
Ad beatitudineꝫ autem ſpectat
vita perpetua Preterea ſi anima
moreretur cuꝫ corpore homo nō

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

timeretur mortuus · ſicut nec lu
pus nec canis mortuꝰ · ergo relin
quitur aliquod viuens poſt mor
tē hominis quod timetur · Prete
rea cum deus iuſtus ſit habebūt
boni premium · mali penam · Sȝ
hoc nō ſit in hoc mundo cum ma
li videant̄ florere · Ducūt eīm in
bonis dies ſuos · boni vero tribu
lari · ergo fiet alibi · hoc aūt non
poteſt eſſe niſi aīa ſit immortalis
Preterea deꝰ fecit animā ad ima
ginem et ſimilitudinē ſuam · ſed
deus immortalis eſt · ergo ⁊ aīa

De libero arbitrrio · lvi ·

Liberuȝ arbitrium vt ait
Augꝰ · eſt facultas racō
nis ⁊ voluntatis qua eli
gitur bonū grā aſſiſtēte · malū ve
ro grā deſiſtente · In hac diffini
tione ponitur ratio ⁊ volūtas Ra
tio quidem vt conſiliarius · volū
tas autē vt imperator · Naȝ ratio
dicit illud eſſe bonum vel malū ·
voluntas autem dicit fiat fiat ·
Nota ꝙ libertas liberi arbitrij
eſt libera a coactione ſufficienti ·
ſed non libera a coactione effici
enti Nulla eīm coactio exterior ē
ſufficiens cauſa vt aliquid fiat · li
cet qnqȝ ſit efficiens · vt patet in
multis q̄ coacti ſunt negare chri
ſtum per tormenta · qm̄ in huiꝰ
modi coacta volūtas eſt · vt ait
Augꝰ · Qn̄ vero peccator trahit̄
a grā · tunc nō deſtruit̄ libertas
arbitrij · quia cecus aliquis vel
feſſus vel claudus in foueam ca
dens qn̄ extrahitur nō ſit hoc illo
inuito · Libertas arbitrij triplex
eſt · ſciȝ a ncc̄itate · a pcc̄ō · a mi
ſeria · Prima libertas ē nature ·
ſecūda grē · tercia glorie · Item
prima eſt bonorum ⁊ malorum ·
ſecunda eſt tantummodo bono
rum · tercia eſt in celo regnantiū ·
Ex his patȝ ꝙ libertas viato
rū eſt nolle vel velle peccare ⁊ eti
am poſſe peccare · Sed libertas i
paradiſo fuit poſſe non peccare ⁊
poſſe non turbari · Libertas vero
patrie eſt nolle ⁊ non poſſe pecca
re · nec poſſe turbari · patet igit̄
ꝙ liberū arbitrium liberius eſt in
bonis q̄m in malis · quia in bōis
eſt tātummodo ſeruitus miſerie
In malis eſt ſeruitus miſerie et
peccati · Sed in patria erit liber
rimum qn̄ omnis talis ſeruitꝰ de
ſtruetur · Nota quia deus licȝ
nō poſſit mala facere ⁊ ſimilit̄ āge
lus ⁊ anime beate · tn̄ eſt in eis li
berum arbitriū · quia bonū eligūt
⁊ malum declinant · nō ex infir
ma neceſſitate · ſȝ libera volūtate ·
Eodem modo dicenduȝ eſt de di
abolo ꝙ habet liberū arbitrium ·
bonū tn̄ ſemper reſpuit ⁊ malum
eligit · ſed hoc nō facit in eo vio
lenta coactō · ſȝ voluntaria obſti
natio Liberū arbitriū habet ſe
in quibuſdā idifferēter ad bonū
et ad malū · vt in primis pntibꝰ
ante lapſum · In quibuſdā pluſ
ſe ad malum q̄m ad bonū · vt in
regeneratis p baptiſmum In

quibuſdā neceſſario ſe habet ad
malum · vt in infidelib⁹ non rege
neratis · In quibuſdam ſe habet
neceſſario ad bonum · vt in cōfir
matis · ſicut fuit beata virgo p⁹
conceptionem filij ·

¶ De natura corporis humani ·
Cap · lvij ·

HOmo grece antropos di
citur quaſi arbor euerſa · Ha
bet enim ſe caput cū capil
lis ad modū radicis · brachia ve
ro cum cruribus ſūt rami · Sol⁹
etiaȝ homo eſt longi ⁊ lati corpo
ris · huiuſmodi ratio duplex eſt
ſcȝ naturalis ⁊ moralis · Natura
lis quidem eſt ratio · quia in alijs
animalibꝰ abūdat in capite ma
teria terrea deprimens ⁊ deficit ca
lor erigens quod nō eſt in homi
ne Eſt etiā ratio moralis · vt ſci
licȝ rectitudo ſtatue corporalis at
teſtaretur rectitudinē mētis ſur
ſum ad celeſtia tendētis · Accidē
tia anime tranſmutāt corp⁹ · qȝ
forma delectabilis imaginata mo
uet corpus ſicut ⁊ triſtabilis · et
ideo dicit auicēna q multum tri
ſtis ac leprā timens erit aliquā le
proſus · fit etiā econuerſo q corpo
ris paſſiones redundant in anime
conturbationeȝ ſicut patet i ſom
no · Item partes corporis huma
ni hnt ſimilitudinem totius mun
di · quia tanta eſt diſtantia inter
extremitates duorū longoruȝ di
gitorū vtriuſqȝ manus · quanta
eſt a vertice capitis vſqȝ ad plan
tam pedis · ſicut tāta eſt diſtā
tia a centro capitis ad oppoſituȝ
tropū in celo quanta eſt ab orie
te in occidente · Corpus humanū
ex quatuor cōpoſitum eſt elemē
tis · Sed apparet terra in oſſib⁹
⁊ carne Aqua vero in humoribꝰ
ſcilȝ ſanguine · flecmate · colera ·
melancolia · Item aer cōtinetur
in pulmone · ⁊ hoc patet quia ſē
per in motu eſt · Nam pulmo vē
tilabruȝ cordis eſt ne nimio calo
re diſſoluatur · Item ignis conti
netur i corde · ⁊ ideo inferius eſt
latum ⁊ ſuperius eſt acutuȝ quā
formā ignis tenet · ¶ Mēbra cor
poris triplicia ſunt Sūt enī que
dā radicalia vt epar · cor · cerebrū
genitalia · Inter que prima tria
ſunt de eſſe indiuidui · in quibus
vt ſupradictū eſt ſede habet ſpi
ritus naturalis vitalis ⁊ animalis
Sed membra genitalia ſūnt ad
cōſeruationē ſpeciei Alia ſūt mē
bra deſeruientia vt vene · arterie ·
⁊ nerui · per q̄ vehitur ille triplex
ſpūs vt habetur ſupra · ¶ Tercio
modo dicuntur membra officialia
ſicut manus pedes ⁊ huiuſmodi
Sunt etiā membra tā artificiali
ter ordinata vt mutuo ſibi deſer
uiant Nam ſuperiora inferioribꝰ
adminiſtrant gubernationem vt
patet in oculis · Itē inferiora p̄
bent ſuperioribꝰ ſupportationeȝ ·
vt patet in pedibus ⁊ cruribꝰ q̄
totū pondus aliorū membroruȝ
ſuſtinēt · Itē mēbra media imp
tiuntur vtriſqȝ defenſioneȝ ⁊ neceſ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

ſariorū conquiſitionem · vt patet
in manibus ⁊ brachijs · Jtem ſic
ſunt ordinata vt mutuo ſibi cō
doleant · Si enī vnum dolet mē
brum cōdolent omnia membra ·
et hoc eſt propter connexionem
⁊ colligantiam · Jtem ſic ordina
ta ſunt · vt vnuz membrum in pe
riculo pro alio ſe exponat ꝓ de
fenſione · vt patet i capite pro cu
ius defenſione alia membra peri
culis ſe exponunt · Jtez quando
vnum membrum deficit · alia de
fectum eius ſupplent · Vnde vi
demus aliquos carentes pedibus
cum manibus ambulare Jtē ma
gnus dolor in vno membro facit
minorem in alio non ſentire · Jtē
membra quorū motus ſubeſt libe
ro arbitrio tam ꝓmptam ſeruāt
obedientiam vt inter imperiū vo
luntatis ⁊ executionem operis
quaſi nulla mora videat̄ · ⁊ hāc
obedientiam videmus ſeruare o
culum in videndo · linguam in lo
quendo · os in comedendo · manꝰ
in operando · ⁊ huiuſmodi ·

De phiſonomia · lviij ·

DJuerſe membrorum diſ
poſitiones ſecundum ar
tē phiſonomie diuerſos
affectus ac mores indicāt in ho
mine · non ꝙ iſta ſigna neceſſita
tem imponant moribus hominū ·
ſed oſtendunt inclinationez na
ture · que tamē retineri poteſt fre
no rationis Sequamur igit̄ i
hoc tractatu magnos huiꝰ artis
auctores Ariſtotelem · Auicēnā
Conſtantinum Philemonem ·
⁊ alios · ⁊ Palemonem incipien
tes a cōplexionibus Melanco
licos triſtes ⁊ graues dicimus ·
Sanguineos autem oppoſita ho
rum videmus habere Jtem coleri
cī faciles ſunt ad iras · ⁊ flecmati
cī pigri ſunt ⁊ ſomnolenti Phi
ſonomia ſexus eſt ꝙ maſculinꝰ
animus vehemens eſt ad impetꝰ
ſtudioſus ⁊ animoſus · femine
autez miſericordes ⁊ timide · Ca
pilli molles ⁊ rari hebes ingenium
preloquuntur · Jtē capilli criſpi
pronūciant timiduz ⁊ lucri cupi
dum · Jtem capilli depreſſi nimiū
⁊ fronti imminentes ferum decla
rant animum · ⁊ his concordat ca
pitis vrſina capillatura · Jtem ca
pilli flaui ⁊ craſſi albi īdicāt īdoci
les · Capilli vero ſubnigri ſi ſint
moderate tenues bonos indicant
mores ⁊ bonam hominis compoſi
tionem · Caput nimis magnum
ſtolidum indicat Caput autem
globoſum ⁊ breue eſt ſine ſapiē
tia ⁊ memoria Jtem caput humi
le ſuperius ⁊ quaſi planum inſo
lentie ⁊ diſſolutionis dat indiciū
Jtem caput oblongum aliquan
tulum ⁊ malleo ſimile hominē cir
cumſpectū indicat ac prouidū ·
Frons anguſta nimium indo
cilem ac voracem declarat · Lata
vero paruitatez ſignificat diſcre
tionis · Jtem rotunda ſignat ira
cundiam · Jtem humilis ⁊ demiſſa

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

ſignat verecundum et nõ admit
tentem turpia ¶ Jtem quadrata
et moderate magnitudinis mag
ne ſapientie ⁊ magnanimitatis ẽ
indicium. ¶ Supcilia arcualia
vſqꝫ quo diungantur ad corium
naſi ſignificant ſubtilem ⁊ ſtudi
oſum in omnibus operibus ſuis
Si autem ibidem coeunt triſtez
hominẽ ⁊ parum ſapiẽtem demõ
ſtrant. Si vero arcuoſitas decli
nat ad tempora ⁊ ad gibboſita
tẽ genarum ſignificant negligen
tem Jtem ſupercilia ſi ſunt lõgo
rum et multorum pilorũ ſignant
ferum ⁊ magna meditantẽ ¶ O
culi qui tanq̃m guttule nitoris
nitidi relucent mores compoſitoꝰ
indicant. qñ varie mouẽtur ocu
li vt modo currãt modo quieſcãt
ſignificant mala reſolui iã in aio
ſed nondũ eſſe perpetrata. Ocu
li glauci ſplendore tñ micanteſ ſi
gnificant audacem ⁊ puigilẽ ad
maliciã Oculi magni trementeſ
et obſcuri deſignant vini potato
rem ⁊ intemperantiã veneris. O
culi pure nigri ſignant imbecillẽ
⁊ ſine virtute animi. qñ aũt gut
tule rubentes aliquãtulũ inſunt.
et tñ nigre apparẽt ſignãt iuſtũ
probum ⁊ ingenioſum. Vbi au
tẽ in nigris ocuꝪ guttule vehemẽ
ter rubent. ⁊ alique tendunt ad
quadraturã. ⁊ quedam ſunt pal
lide. quedã glauce. ⁊ circuli qui
forinſecus ambiũt pupillas ſunt
ſanguinolenti. ⁊ ſũt magni ocu
li ⁊ nitor pupille moueaꝭ vt mo

ueatur palpebra Tales inquam o
culi ſignant animũ qui omnem
excedat morem ferarꝫ. quicquid
enĩ nephandorũ cogitari poteſt
talibus oculis perpetrabile eſt.
nec etiã a domeſtico ceſſabũt ſan
guine. Oculi nimiũ pminentes
rubicundi ⁊ parui linguã decla
rant effrenatam ⁊ corpus inſta
bile. Oculi acriter intuẽtes ſi ſũt
humidi indicant hominez verecũ
dum ac in agendis velocẽ ⁊ pui
dum. Oculi qui frequenter clau
duntur atqꝫ reſerantur timidum
ac imbecillẽ declarant. Oculi mꝪ
te apertionis deſignant ſtulticiã
⁊ inuerecundiam. Si autẽ mul
te clauſiuẽ fuerint ſignificant mo
bilẽ ⁊ inconſtantẽ in omnibuꝰ fa
ctis ſuis ¶ Aures pminentes ⁊
valde magne ſignãt ſtoliditatẽ
⁊ garrulitatem ⁊ imprudentiam
ſed valde pue malignitatis ſunt
indicia. Aures nimium rotũde in
dociles ſignant. Aures oblõge ⁊
anguſte inuidie ſigna ſunt. Au
res iacentes ⁊ ſupra caput appli
cate pigriciam deſignant ¶ Ge
ne craſſe ſignãt ignauiam ⁊ vino
lentiam. Nimium autem tenues
malignitatem. Gene rotunde in
uidie arguuntur. ¶ Nares patu
le alacritatis ⁊ fortitudinis dãt
indicium. Longe vero ⁊ tenues
mobilitatis ⁊ leuitatis ſignũ ha
bent. Narium autem pars que iu
xta frontẽ eſt ſi nec alta nec hu
mili. ſed equali linea deſcendat
virile ſignum eſt. et conſtanti

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

am demõſtrat ac prouidentiam.
Nares minores debito furibus aſ
ſignant᷑. ¶ Omnis vultus cum
plenus eſt ⁊ craſſus ignauum ⁊
voluptatibus deditū ſignificat.
vultus dependens cogitatorē ſub
dolū indicat ¶ Labia tenuia in o
re maiori ſi ſuperius labiū aliq̃n
tulum exuberet ſuper iferius ma
gnanimū indicant ⁊ fortem. Te
nuia vero labia ꝑui oris imbecil
lem animum ⁊ verſutū indicant.
Labia cum ſoluta ab ore aliquã
tuluz dependent inertem demon
ſtrant. Nam in aſinis ⁊ equis an
tiquis hoc ſignū inueit᷑. ¶ Os ꝑuū
conuenit tam a vultibus mulieri
bus q̃m animis effeminatis. Os
quod vltra modū dilatat᷑ voracē
indicat immitē impiū. talis enī o
ris rictus marinis monſtris con
uenit. Mentū prolixum aliquã
tulum demonſtrat minus iracun
dū ⁊ minus perturbatum Qui ꝑ
uū ⁊ breue mentū habent immites
ſūt ⁊ inuidi. hos enī plato ad ſer
pentes referebat. Vtilis mētuz ē
cōmenſuratum ſecundum aliq̃d
ad quadraturã accedens . Mētū
ſi longe in prolixum diſtendat᷑
dolis aſſuetum oſtendit ¶ Vox
exiſtens ſimilis voci ouiū aut ca
prarū ſtulticie habet indiciū. Qui
autem in modū auiū vocem intē
dunt defacili fiunt leues Vox te
nuis ⁊ quaſi lugubris triſtem in
dicat ⁊ ſuſpicioſū. Quorum vox
incurrit in nares ita vt nares con
ſonent mendaces ſunt ⁊ maliuo
li. ac malis alienis gaudentes.
¶ Ceruix longa ⁊ tenuis ſignifi
cat eum qui maligna meditatur
Rotunda ceruix ꝓbat virtutem
animi ⁊ corporis humilitatem .
Ceruix breuis indiciū eſt eius q̃
cū temeritate audax ē. Ceruix
nimis erecta inſolentē ⁊ cōtuma
cē dicit ¶ Pectus quod multis
carnibus cōgeſtum eſt indociles
indicat. Pectus quod longius ē
q̃m venter prudentē indicat. Pe
ctus ſi cum ventre nimietate pilo
rum tegatur ſignat inſtabilez ho
minē ⁊ animuz ſine religione ac
pietate. Cum autē pectus capil
los prefert ſolū animoſum deſig
nat. ¶ Humeri tenues ⁊ qui in
acumine erecti ſunt inſidioſum
indicāt hominez. ¶ Brachia q̃n
in tanta ꝓlixitate extenduntur
vt erecto corpoē extremitas me
dij digiti appropīquet ad genu
licet forte menſura quatuor defici
at digitorū habiles oſtendit ho
mines ⁊ fortes . Cum autē proli
xitas hec ad femur deſinit vel pa
rum vltra declarat homines in ali
uolos ⁊ malis alienis gaudentes
¶ Manus nimium breues ⁊ exi
gue fortes demonſtrāt ⁊ ſagaces
Craſſe manus ſi digitos breues
vltra modum habeant declarant
tergiuerſorem inſidioſum ⁊ furē
Manus intorte et tenues loquacē
ſignant ⁊ voracem ¶ Vngues al
bi et plani ⁊ molles ac tenues et
obrubentes ⁊ bene perlucidi op
timum ingenium demonſtrant.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Vngues inflexi · ⁊ curui impru
dẽtes indicãt ⁊ rapaces · Vngues
breues nimium declarant malig
num · ¶ Digiti collecti ⁊ conglo
bati auarũ dicũt ⁊ malignũ · Di
giti parui ⁊ tenues ſtultũ demon
ſtrant · Digiti vero parui ⁊ craſſi
inuidum indicant ⁊ audacẽ · La
tera tenua ⁊ anguſta ⁊ depreſſa
timiditatem indicãt Latera refer
ta carnibus ⁊ dura oſtẽdunt ho
minem indocilem · hec enim ad ra
nas ſcd'm platonẽ referuntur
¶ Pars cruris que ſub genu eſt
⁊ vocat' ſura qñ plena eſt ⁊ quaſi
grauida intempatũ hominem ſig
nat ⁊ impudentem · Molles ſure
effeminatis aſſignant' ¶ Pedes
craſſi ⁊ breues valde infirmũ idi
cant hominẽ · Pedes nimium pro
lixi ad hominem doloſum referũ
tur · Pedes pertenues ⁊ nimium
breues prodũt hominẽ malignũ
¶ Qui longis paſſibus incedunt
magnanimi eſſe ſolẽt ⁊ efficaces ·
¶ Qui celeriter incedendo ſe com
primit ⁊ multũ deducit atq3 totũ
corpus cõplicat ſignificat timidũ
⁊ parcu3 ac verſutum · Qui bre
ues paſſus habet eiſdemq3 accele
rat malignus eſſe dicitur ac imbe
cillis ¶ Color cutis niger verſu
tum indicat · Color albus rubẽs
fortes ⁊ animoſos oſtendit · Co
lor vehemeter albus cũ palloꝛe de
fectũ virtutis ſignificat ex nimi
a victoria flecmatis Color igni
tus lucentibus oculis ad inſaniã
vergit · Color medius inter albũ
⁊ nigrũ qui declinat ad brunum
ſi clarus eſt oſtẽdit virũ ingenij
boni ⁊ bonorum morum ·

¶ Regule generales phiſono
mie · Cap̄ · lix ·

GEneraliter igitur tenen
dũ eſt ꝙ membra q̄ in ꝓ
portione ſunt naturali ꝙ
ad figurã colorẽ quantitatem · ſi
tum · motũ · indicant bonã mẽtis
habitudinem naturalem · Mem
bra vero que peruerſa ſunt figura
quantitate ſitu motu qualitate
peruerſam mentem indicãt · Pre
terea dicebat plato quecũq3 ſimi
litudo animaliũ aliquoꝝ in homi
nibus eſt · tales homines etia3 ta
liũ imitantur mores ¶ Notãdũ
inſuper ꝙ licet ꝑ ſigna membro
rũ naturalium mores hominu3 co
gnoſcantur · non tñ talia impo
nũt neceſſitatẽ ꝫ oñdunt inclina
tionẽ natuẽ · nec ſemper denunci
ant affectus hominũ ꝫ frequent'
⁊ ꝓbabiliter · Itẽ ꝓpter ſigna ex
teriora de quib9 dictũ eſt nõ ſta
tim proferendũ eſt iudicium · q2
forte ſignũ eſt ꝑ accidens ⁊ nõ ꝑ
naturã · forte viciũ eſt ꝑ cõtrariã
cõſuetudinem · vel rationis freno
tenet' Vnde narrat ariſtoteles ·
ꝙ diſcipuli hippocratis pictam
figurã portabant philemoni ex
cellenti phiſonomo · qui pronun
ciauit de ipſo ꝙ eſſet vir luxurio
ſus · illis autẽ indignantibus et
culpantibus philemonem ꝙ de
optimo viro taliter iudicaſſet ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

retulerũt hoc hippocrati qui cõ
feſſus eſt philemonẽ veruʒ iudi
caſſe · ſed ex amore philoſophie
⁊ honeſtatis dixit ſe cõcupiſcẽ
tias cordis ſui viciſſe · ⁊ accepiſſe
ꝑ ſtudiũ quod nature fuit dene
gatum · ¶ Deniqȝ ſciendũ ꝙ ſi
gna exteriora nõ referũt͛ niſi ad
eas paſſiones que naturaliter in
ſunt homini ſicut eſt ira. concupi
ſcentia ⁊ huiuſmodi · non auteʒ
ad eas que ſunt aĩe ſoliꝰ ſicut
eſt muſica · geometria · ⁊ ſimilia
Sciẽdũ q̊ȝ ꝙ in oculis principa
liter ↄſiſtit omnis perfectio phi
ſonomie · ⁊ ſi oculorũ iudiciũ cõ
firmat ceterorũ membroruʒ iudi
cium tunc rata eſſe dixit locus ·
Si autem contrariant͛ tunc ꝑua
lent iudicia oculorũ · ꝓpter quod
omnes phiſonomi affirmauerũt
oculum eſſe verũ cordis nunciũ ·

¶ De toto hõie · Cap̄ · lx ·

Poſtq̃m expeditũ eſt de
homine ex parte mentis
⁊ ex parte corpis · nũc
dicendũ eſt deipſo ꝓut eſt com
poſitus ex vtroqȝ · vbi ſpecialit͛
notatur dei potentia · quia natu
ras tam diſtantes coniunxit in v
nam perſonam · naturã videlicet
corpoream ⁊ incorpoream q̃ ma
xime diſtãt in predicamẽto ſub
ſtantie · Preterea cũ eſſʒ vna cre
atura que habebat cognitionem
intus per intellectũ · vt angelus
⁊ alia que habebat cognitioneʒ
per ſenſum vt quodlibet animal
brutũ · fieri debuit creatura ꝓpter
perfectionem vniuerſitatis que
hac cognitione duplici eſſet ꝑdi
ta · vt legere poſſet in libro ſcrip
to intus ⁊ foris · hoc eſt in crea
tore ⁊ ſuo opere ¶ Vnita eſt ani
ma corpori multiplici ratione · li
cet ſeparata dignior videretur ·
Prima ratio eſt vt per coniuncti
onem diſparium naturarũ erige
retur mens ad ſperandam vnio
nem que erit int͛ animã ⁊ ſpiritũ
increatũ · Alia eſt vt ſciʒ anima
ſeruiendo deo in corpore maius
meritʒ habeat · quia vbi maior
pugna maior eſt ⁊ victoria · per
cõſequens maior corona · Diffi
cultas enĩ operis multum valet
ad effectum merendi ¶ Tercia
vero eſt ꝓpter cõplementum vni
uerſi · Cum eni ſicut dictum eſt
quedã eſſʒ creatura pure ſpũal͛ ·
quedam pure corꝑalis · cõueni
ens fuit fieri creaturam mixtam ·
partim ſcʒ ſpiritualẽ · ⁊ partim
corꝑalem · ¶ Quarta ratio eſt ·
quia ſicut corpꝰ viuum valet ad
fructum penitentie · ſic poſt mor
tem reſuſcitatũ valebit ad cõſer
uationem ſtole duplicate · quia
non ſolũ anima ſed etiã corpus
premiabitur dote ſua ¶ Quinta
racõ eſt quia homo ex defectibꝫ
corporis multam habet materiaʒ
humiliationis Vñ illud humiliacõ
tua in medio tui ¶ Sicut ãt aĩa
ex ↄiũctõe ad corpꝰ plura bona
ↄſeq̃t͛ ſic ⁊ mł͛ta ↄtrabit icõmoda

¶ Primo peccati originalis inq̄
nationem. Job. Quis poteſt fa
cere mundum de immūdo. ¶ Se
cundo peccādi pronitate. Gen.
Proni ſūt ſenſus hominis ad ma
lum ab adoleſcentia ſua. ¶ Ter
cio bene operādi difficultatem.
Prouerb. Per agruȝ hoīs pigri
trāſiui. ⁊ ecce totū ⁊c̄. ¶ Quar
to intellectus hebetudinem. Sa
pientie. Corpus quod corrūpitur
aggrauat aīaȝ ⁊c̄. ¶ Quinto cō
tinuā impugnationē. Gal. Ca
ro concupiſcit aduerſus ſpm̄.
¶ Sexto curarū ſollicitudineȝ.
Math. Dico vob̄ ne ſolliciti ſitis
aīe vr̄e ⁊c̄. ¶ Septimo paſſionū
multiplicitatē. Job. Homo natꝰ
de muliere. ¶ Octauo glorie re
tardationē. Gloriā eni nō perci
piemus q̄mdiu in corpe detinemur
Propter hoc apꝰ. cupiebat diſ
ſolui et eſſe cum xp̄o.

¶ De ꝓprietatibus hominum.
Capitulum ſexageſimūp̄mū.

PRoprietates hominum
ſunt iſte. Diſcernere in
ter honeſtū ⁊ turpe. Vn̄
et ſolius hoīs eſt honeſtū ꝓſeq̄.
cū omnia bruta non niſi vtilia ⁊
delectabilia ꝓſequantur. Paſſi
ones ordinare ad limitē rationis
Supra mundū per intellectuȝ e
leuari. Et ideo ſi aliq̄n quis ꝑ ad
heſionem in terrenis ſe mundo īfe
riorem fecerit. iam quaſi honore
humanitatis exutus ꝓprietatem
accipit beſtie. vt dicatur fieri ꝑ cō
cupiſcentiā porcus. per iram ca
nis. ꝑ rapinam leo ⁊ ſic de alijs.
quod plato vocauit ſecundā ani
marū incorporationem. Amici
ciam habere ſecundū omne genꝰ
amicicie. ⁊ in hoc differt homo
a brutis que non habent amicicie
ſpeciem. que eſt delectationis
vel cōnutritorū vel huiuſmodi.
Intellectualibꝰ theoreumatibꝫ
ſpeculari ⁊ delectari talibus. Ve
recundari in turpi perpetrato ꝓp
ter quod inemendabiles dicuntur
inuerecundi. quia in aliquo mu
tati ſunt a ratione hominis. peco
rinam naturam aſſumētes. Per
fecte eſſe cōiugale animal. eo ꝙ
legibꝫ ordiatas faciat honeſtas
nuptias. Ciuile animal eſſe quia
diſtributiones ⁊ cohabitatiōes
⁊ federa ⁊ pugnas perfectas ha
bet ⁊ vrbanitatibꝫ ordiatas. Di
ſcipline eſſe ꝑceptibile ꝓpter racō
nis vſum. eſſe animal manſuetū
natura ꝓpter ciuilitatem. eſſe ani
mal riſibile. eſſe animal gloriabi
le ꝓpter perfectas gaudendi rati
ones. que ſoli cōtingūt homini.
eſſe microcoſmū. id eſt minorē
mūdum eo ꝙ omnis creature ali
quid habeat homo. videlicet eē
cum lapidibus. vegetari cuȝ ar
boribus. ſentire cum animalibꝫ.
intelligere cū angelis. ex dupli
ci natura eſſe compoſituȝ. ſcilicet
corpali ⁊ ſpūali. Creaturā eē di
gniſſimā. eē aīal rōnale mortale
¶ Humana fragilitas in hoc cōſi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

ſtit φ i homine eſt aſſiduitas de
ficiendi· impoſſibilitas ſtādi· fa
cilitas cadendi· difficultas reſur
gendi· vilitas naſcendi· incerti
tudo moriēdi· Defectus huma
nus eſt· quia quicquid habem⁹
aliunde habemus ⁊ iperfecte ha
bem⁹· ⁊ inſup amittere poſſum⁹
In homine quoq; eſt moriendi
neceſſitas ⁊ hoc eſt vel illata ne
ceſſitas ſicut fuit in adam· vel in
nata ſicut i nobis· vel aſſumpta
ſicut fuit in xpo·

¶ De primis parentibus· lxij

S Umma bonitas volens
cōmunicare bonū ſuū eti
am alijs· fecit creaturaz
rationalē que ſummū bonum itel
ligeret· intelligendo amaret· ⁊ a
mando poſſideret· poſſidendo bea
ta eſſet· Fecit autē deus primum
hominē· formando corpus ei⁹ ꝑ
miniſteriū angeloꝝ de limo terre
i agro damaſceno· ⁊ inſpirauit
in faciē eius ſpiraculū vite· hoc ē
animā creauit quā corpori facto
vniuit· Fact⁹ eſt autē homo ad
imaginē dei in naturalibus ⁊ ad
ſimilitudinem in gratuitis· Dici
tur autē homo fact⁹ ad imaginē
dei potius q̄m angelus· quia con
uenietiā habet homo cum deo in
tus ⁊ extra quod nō habet ange
lus· Intus eni habet couenienti
am ſecundū memoriā· intelligē
tiam· ⁊ voluntatē ſicut angelus
Sed extra conuenientiam habz
quam non habet angelus· Nam
ſicut a prē filius ⁊ ab homine ho
mo eiuſdem naturē· Preterea ſic
deus prelatus eſt omniū in ſuo v
niuerſo· ſic homo omniū in ſuo v
niuerſo· Item ſicut deus vbiq; ē
ſic aīma vbiq; eſt in ſuo habita
bili· id eſt in corpore· non quidē
per eſſentiam· ſed per potentias
¶ Dignitas hūana ē in hoc φ de
us fecit hominē ratione ſapientē·
vita innocentē· dominio potentē·
Primū notat in hoc φ factus ē
ho ad dei imaginē· ſecūdū q2 ad
ſimilitudinē· terciū q2 prepoſit⁹
ē homo aīantibꝰ ⁊ alijs creaturis
que oīa ſibi ſeruiunt· ¶ Ex his
nota φ voluntati bonoꝝ hominū
ſubdit nō ſolū creatura· ſ; etiam
ipſe deus· Ps· Voluntatē time
tium ſe faciet· Item angeli q̄ de
putant ad cuſtodiā· Itē demo
nes qui dant ad exerciciuz bono
rum hominū Item hoīes boni qui
ſūt ſocij tribulationū erūt ⁊ ſocij
cōſolationū· Itē hoīes mali q̄ bo
nos magis ꝓmouent pſequēdo
q̄m poſſet facere ſeruiēdo ¶ Cor
pus tale dedit deus primo homi
φ anime eſſet ſubiectū· vt eſſet
etiā obtemperās ſine rebellione·
eēt etiā ꝓpagabile ſine libidine·
eſſz etiā vegetabile ſine moꝛlita
te· eēt etiā ꝓporcōnabile quantū
ad ↄplexionē equalē· eſſet quo
q; aīe ↄforme· vt ſicut anima e
rat innocēs ⁊ tū poterat peccare·
ſic corpus eēt ipaſſibile vt tū poſ
ſet moꝛlitatē incurrere· ⁊ ido po
terat mori ⁊ non mori· poterat ha
bere ſufficientiam ⁊ indigentiā·

Nota

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

poterat obtemperare et rebellare.
⁊ hoc fuit ratione nature defecti
ue ⁊ ex nihilo create. nec per glo
riã cõfirmate. fuit tñ corpus illd
ita conditum vt in eo nulla eſſet
pugna rebellionis. nulla proni
tas libidinis. nulla immutatio
vigoris. nulla corruptio mortiꝰ
Hec autẽ immortalitas corpis
ade principaliter fuit ab aĩa ſicͣ
ab influente. a corpis equali cõ
poſitione ſicut a diſponente. a li
gno autem vite ſicut a vegetãte
A regimine vero diuine prouidẽ
tie ſicut ab interius conſeruante
⁊ exterius protegente ¶ Factꝰ
eſt itaqꝫ homo abſqꝫ õni culpa
⁊ miſeria. nec ad culpam habu
it fomitis incitamentum ¶ Inſu
per datuꝫ eſt ei quadruplex ad
iutoriũ. ¶ Vnũ eſt ad recte vo
lendum quod eſt conſcientia.
Secundũ ad murmurandũ ↄtra
malũ ⁊ ſtimulandũ ad bonum.
quod eſt ſynderesis. ¶ Terciuꝫ
fuit ſcientia illuminãs intellectũ
ad cognoſcendũ ſciꝫ deum ſuũ.
ſeipſũ. ⁊ mũdũ iſtum qui factꝰ
fuerat ꝓpter ipſum. ¶ Quartuꝫ
fuit caritas accẽdens affectũ ad
diligendum deũ ſuper omnia et
proximum ſuum ſicut ſeipſum.
Prima duo pertinent ad perfec
tionẽ naturaliũ. Alia duo ad ꝑ
fectionem gratuitorum. quoruꝫ
vnum fuit gratie gratis date. ſci
licet ſcientia. reliquũ grẽ gratũ
facientis ſcꝫ caritas ¶ Accepitqꝫ
homo triplicem oculũ ſciꝫ carnis
quo videret mundũ. Item ratio
nis quo videret animum. Itẽ cõ
templationis quo videret deum.
⁊ ſic oculo carniſ videret homo q̄
ſunt extra ſe. oculo rationis que
ſunt intra ſe. oculo contemplacõ
nis que ſũt ſupra ſe. Noticiã eniꝫ
dei habuit. cuius preſentiã qua
dam interiori aſpiratione cõtem
plabatur. non tamen ita excellẽ
ter vt ĩ patria. nec ita in enigma
te vt modo in via. Res etiaꝫ fac
tas nouit. quia nomina omnibꝰ
animantibꝰ impoſuit. Noticiam
quoqꝫ ſui habuit. quia qualiſ fa
ctus erat ſciuit. ⁊ quid agẽ vel
cauere deberet intellexit. Fuit q̊ꝫ
ſine penalitatibꝰ quia nec eſuri
uit nec ſitiuit. Item frigus vel e
ſtus. labor vel infirmitas eum n̄
leſit. nec mortẽ expectauit. quia
viuens erat ad gloriã transferen
dus. veſtibus nõ eguiſſet. ⁊ nu
dus verecundiam non ſenſiſſet.
natura in eo quo ad deformitatẽ
membrorum non erraſſet Conce
ptus fuiſſet ſine pudore. ⁊ partꝰ
ſine dolore. Motus membrorum
ſubiecti fuiſſent voluntati.

¶ De preceptis ſibi datis Capl'm ſexageſimũ terciũ.

Factum adã deus in pa
radiſu trãſtulit. ⁊ ibi de
coſta dormiẽtis euam ſi
bi ſociam formauit. hanc nõ fe
cit de capite. ne viro dominaretꝰ.
nec de pede viri ne contemneretꝰ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

ſed de latere vt amoris vinculuꝫ
probaretur. Duplex bonum illi
deus preparauit. vnū tēporale.
aliud eternuꝫ. Primū dedit ſecū
dum ꝓmiſit. Ideo duplex prece
ptū primus homo habuit. vnuꝫ
nature ad cuſtodiēdū bonū da
tum. aliud diſcipline ad ꝓmerē
dum bonū ꝓmiſſum. ⁊ hoc nō po
terat mereri melius q̄m per merā
obediētiā. que tunc mera eſt qn̄
preceptū ex ſe ſolo obligat ⁊ nō
ex alia cauſa. ⁊ tale dicitur prece
ptum diſcipline. qꝛ ꝑ ipſū diſci
tur quanta ſit virtus obedientie
Vnde ⁊ preceptū diſcipline dica
tur. quia vitare lignū ſciētie nō
ſuadebat natura ſed diſciplina.
¶ Preceptū vero natuꝛe duplex
fuit. Vnū de conſeruatione indi
uidui. vt ibi. De omi ligno pa
radiſi comede. Int̄ que ligna pa
radiſi fuit i medio ſpecialiter no
minatū lignū vite. Hic dictum
ab effectu. quia corpora primo
rum parentū debebat cōtinue ve
getare Aliud fuit preceptū natu
re pro conſeruatione ſpeciei. vt
illud. Creſcite ⁊ multiplicamini
¶ Circa preceptū diſcipline no
ta ꝙ aliquid prohibet̄ quia ma
lum. Exo. Nō furtum facias. A
liquid quia occaſio mali Math.
Non iurare omnino Hic prelat⁹
multa prohibere poteſt q̄ tamen
non ſunt expreſſa in ſua regula.
Et aliquid ad ꝓbacōnem obedi
entie. ⁊ tale fuit preceptū de lig
no vetito.

¶ De paradiſo. Cap. lxiiij.

Homo predictis fult⁹ au
xilijs accepit locuꝫ para
diſi terreſtris in habita
tionem tranquillam. Fuit auteꝫ
locus ille vt ait dam̄. exultatio
nis vniuerſe promptuariū. q̄ ter
ra excelſior poſitus eſt. ⁊ tempe
rato ac puriſſimo aere circumful
get. plantis ſemꝑ floridis coma
tus eſt bono odore plenus. nullū
qꝫ irrationabilium ibi habitat.
Sed hic queritur quomodo ſer
pens intrauit Rn̄ſio. Miniſterio
diaboli. Preterea habetur ex ge
neſi. ꝙ a dn̄o paradiſus planta
tur. Fōte qui diuidit̄ i quatuor
capita irrigat̄. Ligno vite ac ſci
entie decorat̄ ꝑ cherubim. ⁊ ꝑ flā
meum gladiū cuſtoditur. ¶ No
tandū inſuper ꝙ nulle ſunt ibi tē
peſtates. due qꝫ ſūt ibi hiemes
⁊ due eſtates. ⁊ bis fructificāt.
ibi arbores. Item in vtroqꝫ ſol
ſticio habent hiemem. ⁊ in vtro
qꝫ equinoxio eſtatem. Cui⁹ au
tem ratio eſt. quia paradiſus ſub
circulo equinoxiali ſitus eſt. Itē
ſemper habent equinoxium.

¶ De caſu primi hominis. Ca
pitulum ſexageſimumquintum.

Inuidens ergo diabolus
felicitati hominis in ſpe
cie ſerpentis ipſam muli
erem tanq̄m fragiliorē temptan
dam aggreditur. quam cum in
reſponſione dubitantem cerneꝛ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

foꝛtius inſtitit · ⁊ vincens eam e
tiam virum illa mediante deiecit
Proceſſit ergo ſic primo ſcilicet
querendo · Cur precepit vobis de
us ? Secundo aſſerendo · Nequa
q̄m inquit moriemini · Tercio ꝓ
mittendo · Eritis ſicut dij ſciētes
bonū ⁊ malū · Proceſſus iſte fuit
maxime verſutie · quia pꝛoceſſit
experiendo · impellendo · ⁊ alliciē
do · Experientiam eni accepit in
interrogatione · impulit ⁊ aſſerti
one · allexit in pꝛomiſſione Alle
xit vero diabolus mulierē per tri
plex appetibile · ſcȝ ꝑ ſcientiā q̄
eſt appetibilis rationi · ꝑ excellē
tiā ad moduȝ dei que eſt appeti
bilis iraſcibili · per ſuauitatē lig
ni que eſt appetibilis cōcupiſci
bili · Igitur vir peccauit quia li
gnum vetitū guſtauit · Vnde et
penam accepit vt i ſudore vult⁹
pane ſuo veſceretur · Mulier au
tem in duobꝫ peccauit Nā ſuper
biuit ⁊ vetitum comedit Vnde ⁊
duplicem maledictionem habu
it · ſcȝ ſub viri poteſtate eris · et
hoc ꝓpter primū · Item in doloꝛe
paries ꝓpter ſecunduȝ · Diabol⁹
vero in ſerpente inuidit · mentit⁹
eſt · decepit · Vnde ꝓpter primuȝ
dictū eſt ei · Supra pectus tuū
gradieris · Sed ꝓpter ſecunduȝ
dicitur ei · terraȝ comedes · Prop
ter terciū autem dicit̄ ei · Ipſa cō
teret caput tuū · ¶ Si ſcire volu
eris quis eorū plus peccauerit ſci
licet vir vel mulier · Notandū ꝙ
quantū ad aliqua plus peccauit

mulier · ⁊ quantuȝ ad aliqua ip
ſe vir Nam mulier plus peccauit
quo ad peioris finis intentionē ·
Voluit eīm fieri ſicut deus · ſȝ vir
intendebat nō cōtriſtare delicias
ſuas · Item mulier peccauit i plu
res quia in deū · in ſe · ⁊ in ꝓximū
Item mulier peccauit damnoſi⁹
quia plures maledictiones rece
pit · Vir autem peccauit plus q̄n
tum ad originem · quia ex certa
ſcientia · Item vir peccauit maio
ri ingratitudine · ¶ Querunt q̊
multi cur deus hominem fecerit q̄
peccare poſſȝ · ſed ad hoc aſſignā
tur plurime rationes · ¶ Prima
eſt vt oſtendat̄ dei potentia qui
ſolus inuertibilis eſt · omnis aūt
creatura mutabilis · ¶ Secūda
ratio eſt vt declaretur dei ſapiēti
a qua ex malo ſcit eligere bonū ·
quod nō potuit fieri niſi deus cre
aturam feciſſet vertibilem in ma
lum · ¶ Tercia vt manifeſtet̄ dei
clementia qua xp̄s ꝑ moꝛtē ſuaȝ
hominem perditum liberauit ·
¶ Quarta vt oſtendat̄ dei iuſti
cia qua nō ſolū reddit bonis pre
mia · ſed et malis ſupplicia Qui
ta vt homo non ſit peioris cōditi
onis q̄m alie creature quas omēs
ſic deus adminiſtrat · vt eas agē
ꝓprijs motibus ſinat · Vnde ⁊ ho
minem arbitrio ꝓprio relinquere
debuit · ¶ Sexta eſt laus huma
na · Laus eīm eſt viri iuſti ꝙ po
tuit tranſgredi ⁊ nō ē tranſgreſſ⁹
¶ Septima eſt decoꝛ vniuerſi ·
q꜡ oppoſita iuxta ſe poſita ma

gis eluceſcūt· ita mali bonos cō
mendant adinuicem comparati·
¶ Octaua ratio eſt· qꝛ boni exer
citantur ⁊ probant᷑ per malos ·
¶ Adam et eua poſt lapſum de
paradiſo expulſi ſunt· ſicut luci
fer de celo· ⁊ i hac valle lacrima
rum ⁊ miſerie habitātes facti ſūt
mortales· Nam ſicut in celo eſt
non poſſe mori· ſic in terra eſt nō
poſſe non mori· ⁊ in inferno ſem
per mori ¶ Ex his patet ꝙ pri
mus ſtatus hoīs fuit innocentie·
ſecundus gratie· tercius culpe·
quartus penitentie· quintus glo
rie· Duꝫ enī inordinate erexit ſe
ſupra ſe· cecidit miſerabiliter īfra
ſe· ſcꝫ a ſtatu innocentie ⁊ grē in
ſtatū culpe ⁊ miſerie. Itē qꝛ iobe
diēs ē ſuo ſuꝑiori iuſto dei iudici
o factum eſt· vt ſibi fieret inobe
diens ſuū īferius· ⁊ maxime cir
ca mēbra virtuti generatiue deſer
uientia·

¶ De ordine temptationis in
nobis· Cap· lxvi·

Ordo temptationis qui
fuit in primis ꝑntibus e
tiam in nobis cōpletur·
Nā ſicut ibi ſerpēs ſuggeſſit mu
lier delectata eſt· vir comedit·
ſic i nobis ſcd̄m Grego· Diabo
lus gerit ſerpentis officia· ſenſua
litas vero mulieris· ⁊ ratio tenet
viri locū per cōſenſum Vel dicas
ſecundū aug᷒· ꝙ ſuggeſtio ſer
pentis eſt primus motus ex fomi
te· Comeſtio vero mulieris ē de
lectatio cogitationis per inferio
rem partē ratiōis Sed comeſtio
viri eſt conſenſus ſuperioris par
tis rationis· Per hec enī tria ſciꝫ
ſuggeſtionem· delectationē· cō
ſenſum homo in temptationē du
citur· quia temptacō ꝑ ſuggeſti
onem inchoat᷑· ſꝫ per delectatio
nem progredit᷑· ꝑ conſenſuꝫ au
tem conſummatur· Sūt autē ali
a tria ꝑ que quis in temptacōne
detinetur· ſcꝫ opus prauū· cōſue
tudo ac deſperatio ¶ Sciendū
ꝙ temptacō eſt triplex· Prima
eſt a diabolo vel ꝑ modū ſugge
ſtionis vel ꝑ modū afflictiōis·
¶ Secūda eſt a mundo que vo
luptate ac vanitate allicit vel ꝑ
ſecutione frāgit ¶ Tercia eſt car
nis que ꝑ ſenſualitatē ac fomitē
ad peccatū impellit· quibꝰ etiaꝫ
ratio ꝯſentiēs pccm̄ ꝑficit· Due
temptationis ſpecies prime· ſciꝫ
diaboli ⁊ mundi ſūt extra nos ⁊
non habēt peccatuꝫ· Vn̄ aug᷒·
Temptatio non eſt peccatū cuꝫ
non conſentit᷑· ſed materia exer
cende virtutis ¶ Tercius mod᷒
tēptandi eſt intra nos ⁊ eſt pec
catuꝫ veniale· ſcꝫ qn̄ primus mo
tus tantū eſt· fit tn̄ mortale ſi cō
ſenſus aduenerit· ¶ Contra pre
dictos temptatores dedit nobis
deus tria remedia· quia ꝯtra dia
bolum habemus ſpiritus angeli
cos qui ad bonū nos ſtimulāt et
cōtra inſultus diaboli defendūt·
Itē contra mundū habemus exē
pla ſanctorum· quos nec alliciē
bant mundi blandimēta· nec ter

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

rebant ſupplicia Item contra car
neꝫ habemus bona naturalia. ſci
licet ſynderesim ⁊ vim iraſcibilē.
habemus etiā gratuita. ſciꝫ cari
tatē temperantiā ⁊ huiuſmodi q̄
bus carnis vicia mortificamus.
¶ Eſt āt differētia temptacōis
que eſt a diabolo ⁊ carne. tēpta
tiones eīm que a diabolo ſunt ſē
pe oriunt̄ preter rationem. vt nu
per ſaciatus famē patiat̄. ⁊ poſt
longā dormitionē ſomno pregra
uetur. Temptationes vero que
ſunt a carne frequenter ſurgūt p̄
ter neceſſitatem. ſed interduꝫ ex
creſcunt in ſuperfluitatem. vt ſi
cibus poſt ieiuniuꝫ īmoderate ap
petitur. vel in comedendo menſu
ra ⁊ modꝰ n̄ tenet̄ ¶ Temptacō
multiplex eſt. quedam eſt ꝓba
tiōis. hec eſt a deo ſcd̄m ꝙ dn̄s
temptauit abraham. quedā ex
aminationis hec eſt ab homine.
quedā precipitacōnis. hec eſt a
diabolo qui tēptauit primos pa
rentes ſic. quedā delectationis.
hec eſt a carne ¶ Temptationū
quatuor ſūt ſpecies. Prima eſt
aſpera hec ſit de laboribꝫ incōſue
tis in principio couerſionis. Se
cunda eſt vana. ⁊ orit̄ de ꝓſpe
ritatibus ſpūalibus. vt cū quis
de virtutū ſucceſſibꝫ gloriat̄. ¶
Tercia eſt dubia vt qn̄ quis am
bigit quid certum de aliqua re te
nere debeat. Vn̄ accidit ꝙ ſegni
or quiſqꝫ ad bonū reddit̄ qn̄ q̄d
agit bonū eſſe dubitat̄. ⁊ prom
ptior ſit ad malū qn̄ malum eſſe
neſcitur. ¶ Quarta eſt fraudu
lēta vt qn̄ ſe diabolus in angelū
lucis transfigurat ſub ſpecie ſciꝫ
virtutum inducens viciū. hoc ſit
quādo ſuadēdo honeſtatē iduāt
ſuꝑbiā. vel ſuadendo diſcretum
obſequiū induat nimiū carnis cō
modum. vel ſuadēdo iuſtū iudi
cium induat crudelitatē. vel ſua
dendo miſericordiā induat remiſ
ſionē ⁊ negligentiā. vel ſuadēdo
largitatē induat ꝓdigalitatē. ⁊
ſic de alijs. In talibꝫ autē ꝑicu
loſiſſimū eſt periculū nō videre.
¶ Primū appellat pſalmiſta ti
morē nocturnū. ꝑ noctē eīm ad
uerſitas deſignat̄. ¶ Secundū
appellat ſagittā volantē in die.
quia ꝑ diē proſperitas deſigna
tur. ¶ Terciū appellat negoci
um ꝑambulās in tenebris. ⁊ hoc
ꝓpter dubiū ꝑplexitatis. Quar
tū vocat demoniū meridianum.
Vnde dicit. Non timebis a timo
re nocturno. a ſagitta volāte in
die. a negocio ꝑambulante in te
nebris. ab icurſu ⁊ demonio me
ridiano. De his quatuor gene
ribꝫ tēptationū idē ait. Suꝑ aſ
pidē quo ad primū. ⁊ baſiliſcū
ambulabis quo ad ſecūdū. ⁊ cō
culcabis leonē quo ad terciū. ⁊
draconē quo ad quartū Propt̄
predictas deceptiōes diaboli nō
ſūt etiā licita facienda. ⁊ hoc in
quinqꝫ caſibꝫ ¶ Primus eſt ſi
diabolus ipſe ſuadet bonū aliq̄d
nō eſt faciendū. ne videamur ſu
is cōſilijs cōſentire. Vn̄ chriſtus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

ipſo ſuadēte noluit panē de lapi
dibꝰ facere · quod tamen opꝰ bo
num fuiſſet ¶ Secundus ꝙ ſi a
liquod bonū ꝓponat' cōtra legez
dei non eſt faciendū · Unde ma
chabei nolebāt comedere carnes
quas tpe neceſſitatis comedere li
cuiſſet · ¶ Terciꝰ qn̄ bonū ſit cū
ſcandalo aliorū · Corinth · Pec
cantes in frēs ⁊c̄ · ⁊ loquit' de ido
latito ¶ Quartus eſt qn̄ bonuz
ſit ꝓpter oſtentationē · Job · Si
oſculatus ſū manū meam ⁊c̄.
¶ Quintus cū impedit obediēti
a ſuperioris · quia licet ꝓpter mā
datū prelati malū nunq̄z debeat
fieri · poteſt tn̄ aliqn̄ bonuz ꝓpter
obedientiam intermitti ¶ Reme
dia cōtra temptatiōes ſūt memo
ria dominice paſſionis · mortifica
tio carnis · vtile exercitiuz · decli
natio actionū · cōculcatio princi
pij temptationum ·

¶ Incipit liber tercius qui eſt de
corruptela peccati · ⁊ pmo de ma
lo in genere · Capitulum primū

Malum triplex eſt vi
deliz culpe · pene · dā
ni · quod oppoīt' tri
pliā bono · ſcz hone
ſto · delectabili · ⁊ vtili · Nā cul
pe opponitur honeſtuz · pene op
ponitur delectabile · damno op
ponitur vtile · ¶ Malū eſt vtile
multis modis · Pmo p ſuaz ordi
nationē · quia p ſuam vilificatio
nem ponit' in loco inferiori in v
niuerſitate rerū · Unde ⁊ bene or
dinatur · ſicut ⁊ ordinate ponit'
diabolus in inferno ⁊ fur in pati
bulo ¶ Secundo modo eſt vti
le p ſuam coactionem Amaritu
do enī conſcientie cogit hominez
recedere a peccato · Iere · Argu
et te malicia tua ⁊ auerſio tua in
crepabit te · Idem Vide q̄m ma
lum ⁊ amarum eſt dereliquiſſe te
dominū deū tuū · ¶ Tercio ē vti
le per ipſius mali conſiderationē.
¶ Ex eo enī ꝙ homo videt ma
lum naturaliter pꝛoficit · qꝛ ſicut
homo naturaliter bonū appetit ·
ita naturaliter maluz horret ⁊ fu
git ·

¶ De peccati diffinitione ·
Capitulum ſecundum ·

Poſt malū in genē ſequi
tur de malo culpe in ſpe
cie · Diffinitur autē pec
catum multis modis · ¶ Primo
ſic ab auguſtino · Peccatū ē vo
luntas retinendi vel cōſequendi
quod iuſticia vetat · ¶ Secūdo
ſic ab eodē augꝰ · Peccatū ē dic
tū vel factū vel concupitum ꝯtra
legē dei · ¶ Tercio ſic ambroſio
Peccatū ē preuaricatio legis di
uine ⁊ celeſtiū inobediētia prece
ptorū ¶ Quarto ſic ab auguſti
no · Peccatuz eſt ſpreto incōmu
tabili bono rebus mutabilibus
adherere · Diffinitio prima dat'
ſcdm cauſā efficientē · ſecūda ſe
cūdū cauſā materialem · tercia ſe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

cundū cauſā formalē· quarta ſe
cūdū cauſā finalē· ¶ In quarta
diffinitione nota ꝙ in pcō duo
ſunt· ſcꝫ auerſio a creatore· ⁊ cō
uerſio ad creaturā· quoꝝ primū
eſt quaſi formale ⁊ ſecūdū qua
ſi materiale Et in actione nō eſt
peccatū racōne conuerſionis ſi nō
ſiſtatꝛ in creatura· ſed ratione a
uerſionis in qua eſt deformitas
⁊ contemptus· Qd āt racōne cō
uerſionis nō ſit peccatū principa
liter patet· quia poteſt fieri veni
aliter qñqꝫ· vt cum quis ī creatu
ra delectatur plus debito ſꝫ tamē
citra deū· qñqꝫ etiaꝫ poteſt quis
delectari ī creatura ſine omni pec
cato· vt cū delectatio naturalis
eſt tantū· ſecundū ꝙ viſus dele
ctatꝛ in viridi· guſtus in dulci. ⁊
ſic de alijs Interdū etiam poteſt
quis in creatura delectari merito
rie· qñ ſciꝫ ad deū refertur· Vñ
pſ̄ Delectaſti me dñe in f· t·
Sed tūc ſumitꝛ delectatio pro o
peratione ⁊ non ꝑ paſſione·

¶ Quid ſit peccatū ſecundum
rem· Capitulum tercium·

Tenendū eſt de pcō ꝙ
nō eſt ſubſtātia vel res
aliqua. ſed defectus vel
corruptio· Et dicitur peccatū ni
hil ꝓpter tria· ¶ Primo ꝓpter de
fectū· quia peccatū non eſt aliq̄
res naturalis ſed corruptio boni·
¶ Secūdo ꝓpter effectū· qꝛ pec
catū ānihilat hominē ⁊ deficere fa
cit a vero eſſe· ¶ Tercio ꝓpter de
ſpectū· quia vilem facit hominē
⁊ indignū premio· ¶ Circa pre
dicta tñ ſciēdū ꝙ aliud ē pecca
ti actus· aliud habitus· aliud
reatus· aliud macula· Peccati
actus aliquid eſt· ſꝫ qñ non āpli
us ſit deſinit eſſe etiā ſine grā Sꝫ
Sed peccati habitus qui ex ma
lis actibus relinquitꝛ etiā aliq̄d ē
⁊ remanet interdū etiā ceſſantibꝰ
actibus· ⁊ poſt infuſā grām ac
peccati remiſſionē· Peccati vero
reatus ſiue macula ſecundū rem
nihil eſt ⁊ tñ deformat animam
nō per modū poſitionis ſꝫ priua
tionis· ſicut trūcatio mēbri defor
mat corpus ⁊ maculat· Dicit e
tiam augꝰ· ꝙ ſicut abſtinentia
nulla ſubſtātia eſt· ⁊ tñ ea cor
pus languet· ita peccatū nō eſt
aliqua ſubſtātia· eo tamē natu
ra aīe corrumpitꝛ ⁊ ſemper deletꝛ
ꝑ grām· Notādū preterea ꝙ pec
catū qñqꝫ trāſit actu ⁊ remanet re
atu· ſicut pccm̄ actuale· Quan
doqꝫ ē ecōtra vt cū peccatū trāſit
reatu ⁊ remanet actu· ſicut patꝫ
in pcō originali poſt baptiſmū·
Qñqꝫ trāſit actu ſimul ⁊ reatu·
ſicut peccatū actuale poſt peni
tētiā ꝑfectā· Quādoqꝫ remanet
actu ⁊ reatu· ſicut peccatū origi
nale ante baptiſmū·

¶ Quid ſit peccatū ſecūdū no
mē· Cap· iiij·

Peccatū habet multa no
mina Vocatꝛ enī macula
⁊ hoc qm̄ imaginem dei

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

deformat· Item reatus · qm̄ ad
eternam penā obligat· Itez pol
lutio· ⁊ hoc quantū ad cōtagio
nē ꝯtractā ex terrena delectatio
ne· Item vocatur pena· ⁊ hoc in
quantū reſpicit peccatum primi
hominis ī quo natura noſtra fuit
corrupta· Item vocatur delictū
⁊ hoc ſecundū ꝙd eſt receſſus a
dignitate gratie habite· Item vo
catur culpa· ⁊ hoc ꝓut reſpicit pe
nam· Item offenſa· ⁊ hoc quia
contra deum eſt· Item preuarica
tio· ⁊ hoc in quantum mandatū
dei reſpuit· Vocatur viciū· id eſt
defectus bonorū naturaliū· Vo
cat̄ peccatū ꝓut eſt cōuerſio ad
bonū cōmutabile· Item vocatur
ſcelus ꝓpter iniuriam dei magnā
Itez vocat̄ nephas ꝓut eſt illici
tum perſone perpetrāti· Item vo
catur crimē· ꝓut eſt dignum ac
cuſatione ⁊ pena·

De peccati origine· Ca· v·

Quāuis peccatū eſt ꝯtra
riū ipſi bono· nō tamen
habet eē niſi ī bono· nec
ortū trahit niſi a bono quod qui
dem bonuz eſt liberū arbitriū ac
volūtas a qua peccatū eſt· ſicut
a prima origine· ⁊ in qua eſt· ſi
cut in ꝓprio ſubiecto· Volūtas
igitur eſt cauſa peccati· cauſa di
co non efficiens ſed deficiens· Vo
lūtas eñ ſecundū ꝙ habet reſpe
ctū ad ſuum principiū a quo eſt
ſcz ad deū nō eſt nata elicere ex
ſe niſi bonuz· ſed ſecundū ꝙ ha
bet reſpectum ad principiuz ex
quo eſt quod eſt nihil cū ipſa vo
luntas ſit ex nihilo tendit ad de
fectum· Si ergo velimus ſci
re vnde ſit malum culpe naturali
ter· dicemus ꝙ ex nihilo· Si ve
ro velimus ſcire vnde ſit formali
ter· dicemus ꝙ ex abſentia debi
ti boni· ſcz ſpeciei· modi ⁊ ordis
Sed ſi velimus ſcire vnde ſit ori
ginaliter· dicemus ꝙ a volūtate
ſiue a libero arbitrio· De pro
greſſu peccati nota ꝙ peccatū in
icipiatur ex cogitatione· procedit
⁊ creſcit in delectatione· pficit̄
in conſenſu· Circa ꝓgreſſū pec
cati ſciendū ꝙ quedā antecedūt
ipſum peccatum· quedā ſequun
tur· quedam circūſtant· Pec
catū antecedunt aliqua ex parte
auerſionis· aliqua ex parte con
uerſionis· Ex parte auerſionis
antecedunt ipſū peccatum iſta·
cōtemptus· omiſſio· ingratitudo
inobedientia· preuaricatio· Illa
vero que peccatuz antecedūt ex
parte ꝯuerſionis hec ſūt· cogita
tio· libido· concupiſcentia· dele
ctatio· peruerſa intentio· conſē
ſus· Alia ſunt que peccatum ſe
quunt̄· ſicut ē macula id eſt de
formatio imaginis dei· ⁊ reatus
id eſt obligatio ad penā eternā
Sūt adhuc alia que peccatum
comitant̄· vt ſūt pcōꝝ circūſtā
tie que peccatū aggrauāt vel di
minuūt· que notant̄ in hoc verſu
Quis· quid· vbi· ꝑ quos· quo
tiens· cur· quō· quando· Actio
eni deprauat̄ etiā illa que eſt de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

genere bonorũ qñq3 in principio
qñq3 in medio · qñq3 in fine · et
hoc ꝑ malã intentionem vel neg
ligentiam · vel vanã gloriaʒ · ¶
Vnũ peccatũ dicit͛ maius altero
tribus modis · ſcʒ cauſalitate vt
peccatũ luciferi · Vel generalita
te vt pcc͠m ade · Vel deformitate
vt peccatũ iude Vel difficultate
remittẽdi · vt peccatũ in ſpm̃ ſan
ctũ · Vel periculo ſicut peccatũ
ignorãtie · Vel inſeparabilitate ·
vt peccatũ cupiditatis Vel ꝓmi
tate vt peccatũ carnis · Vel offẽ
ſiõe vt peccatũ idolatrie · Vel ex
pugnãdi difficultate vt ſuꝑbia
Vel mentis cecitate vt ira ¶ Cir
ca peccati grauitatẽ nota q̄ nihil
eſt peccatũ viro ꝑfecto · q̄d nõ
ſit peccatũ imꝑfecto niſi in his q̄
vouit · Nã perfectio non mutat
genus peccati · ſed quantitatem
auget ·

¶ De diuiſiõe peccati Ca · vi ·

Diuiſio pcc͠orũ triplex ē.
Alia ei eſt ſecundũ cau
ſã efficientẽ ſecundũ ſe ·
vt hec · peccatoꝝ aliud eſt ex im
potẽtia · aliud eſt ex ignorãtia ·
aliud ex malicia · ¶ Alia ſumit͛
ſecundũ cauſam efficientẽ ratiõe
annexi · ſecũdũ quã ſumitur hec
diuiſio · Peccatũ aliud ex amoꝛẽ
male accedente · aliud ex timore
male humiliãte · hoc ē dicẽ q̄ ho
mo potius vult peccatũ ɔmittere
q̃m amato carere · aut malũ pene
quod timet incurrere · ¶ Sumũ
tur etiã pcc͠orũ diuiſiones ſecun
dũ cauſã materialẽ circa quã · ꝛ ſe
cundũ cauſã materialẽ cõtra quã
¶ Primo mõ ſumit͛ hec diuiſio
pcc͠m aliud cordis · aliud oris ·
aliud opis · Itẽ hec peccatuʒ ali
ud cogitacõis · aliud locutiois ·
aliud opacõnis · ¶ Secũdo mo
do ſumit͛ hec diuiſio · peccatũ ali
ud eſt in deum · aliud in ſeipſũ ·
aliud in ꝓximũ · In deũ diuidit͛
peccatũ ſic · Peccatũ aliud in pa
trẽ · aliud i filiũ · aliud in ſpiritũ
ſanctũ · ¶ Alijs trib⁹ modis pec
cat͛ in deũ · ſcʒ male ꝑ infidelitatẽ
de deo ſentiendo Itẽ blaſphemã
do Itẽ ſacramẽta indigne tractã
do · Alio mõ peccat quis in deum
ſcʒ ipſũ temptãdo · Et hoc fit tri
pliciter · quia qñq3 temptat q̃s
dei potẽtiã · vt cũ ſigna petit · qñ
q3 dei iuſticiã · vt cum ꝑ candens
ferrũ vel duellũ vel ſimilia iudi
cium querit · qñq3 dei miſericordi
am · vt cum quis dei bonitatẽ ex
aminãs cõmittit ſe ſtultis pericu
lis ¶ In ſeipſũ peccat quis ſimi
liter tribus modis · videlicet ne
ceſſaria ſibi ſubtrahendo · Itẽ ſu
ꝑflua ſumendo · Itẽ vltra vires
quippiam aggrediendo · ¶ In
proximũ peccat etiã quis tripli
citer · ſcʒ proximo ſua auferẽdo ·
Itẽ ſua ſibi in neceſſitate nõ com
municando · Iteʒ malo exemplo
proximũ ſuum in peccatũ trahen
do · ¶ Sumunt͛ preterea diuiſio
nes pcc͠orũ ſecundũ cauſã forma
lẽ · ꝛ hoc tribus modis · vel ſecũ
dum qualitatẽ · vel ſecundũ quã

titatē· vel ſecundū relationē·

¶ Secundū qualitatē ſumitur hec diuiſio·· Peccatorū aliud ē cōmiſſi· aliud delicti· Quorum primū eſt preuaricatio precepto rū negatiuorū· ſecūdū vero eſt preuaricatio preceptorū affirma tiuorū· Jtem predictū duplex ē cōtra duas ptes iuſticie· que ſūt declinare a malo ⁊ facere bonum· Jtē alia diuiſio ſumit̃ ſecunduȝ qualitatē ſic· Peccatorū quedā ſūt carnalia· quedā ſpiritualia· ſed carnalia maioris ſūt īfamie· ſpūalia vero maiorisꝰ culpe·

¶ Secundū quātitatē ſumitur hec diuiſio· Peccatorum aliud mortale· aliud veniale· quorum primū dicit̃ ꝑuerſio· ſecundum vero inordinatio· Quī mortale peccatum eſt auerſio totalis ab incōmutabili bono· ⁊ conuerſio ad bonuȝ cōmutabile· Sed pec catū veiale eſt amor voluptatis in creatura citra deū tñ· ¶ Secū dum relationē ſumit̃ hec diuiſio Peccatoꝝ aliud origiale· aliud actuale ¶ Vltimo ſumunt̃ diui ſiones ſecundū cauſā finalem· et hoc dupliciter· quia vel ſecundū ipſū appetibile· vel ſecunduȝ ac tum hominis appetentis· Secū dū ipſū appetibile ſumit̃ hec di uiſio· Omne quod eſt in mundo aut eſt cōcupiſcētia carnis· aut cōcupiſcentia oculorū· aut ſuꝑ bia vite Quorū primū eſt appe titus deliciarū· ſecūdū eſt appe titus diuitiarū· terciū eſt appeti tus honorū Secundū actum ho minisꝰ appetentisꝰ diuidit̃ peccatū in ſeptē vicia capitalia· ſciȝ ſuꝑ biam· inuidiā· irā· accidiā· aua riciam· gulā· luxuriam ¶ Nota ꝙ quinqȝ ſunt genera operū Nā quedā ſunt mala in ſe· vt illa q̄ ſecundū ſuam naturā ſūt mala· poſſunt tamen per aliquā circun ſtātiā fieri bona ſicut homicidiū· Quedā ſunt mala ſecūdū ſe· vt illa que ꝑ nullā circūſtātiaȝ pñt fieri bona· ſicut eſt odire deū vel fornicari ⁊ huiuſmodi· Quedaȝ ſūt bona in ſe vt ſunt bona ex ge nere· ⁊ tñ pñt fieri mala ex circū ſtācijsꝰ· ſicut eſt dare elemoſinā Quedā ſunt bona ſecundum ſe vt que per nullā circūſtantiā poſ ſunt fieri mala· ſicut diligē deuȝ ex caritate Quedā ſūt in differē tia· vt q̄ nec bona nec mala ſūt· poſſūt tñ bona vel mala fieri· ſicē eſt mouere pedē ſine deliberatio ne· vel comedere qn̄qȝ

¶ De effectu peccati· Ca· vij

Multa mala facit peccatū hoi· ⁊ ante mortem· ⁊ in morte ⁊ poſt mortem· Ante mortē peccatū opatur hec Naturalia vulnerat· vt ſignatur in illo qui incidit in latrones· qꝛ intellectus obſcuratur in cogni tione veri· et affectus tepeſcit in operatione boni· ¶ Gratuitis ſpoliat· Trenorum ¶ Diſperſi ſunt lapides ſanctuarij in c·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

No̅ opinione

Ne ãt aliquod bonuꝫ pereat illa
bona oꝑa que quis peccãdo mor
tificat alijs ſaluandis dabunt᷑ · ſi
cut qñ corꝑali morte quiſ morit᷑
frẽs ⁊ ꝓpinqui in bonis eius ſucce
dũt · Aiam maculat · Treñ · De
nigrata ẽ ſup car · fa · Ad penaꝫ e
ternã obligat · Geñ · Quacũqꝫ
die comederitis ex eo ⁊c̃ · Cõſci
entiã amaricat · Iliere · Vide q̃m
malũ ⁊ amarũ ẽ derel · te dñe · In
durat · Prouerb · Pecõꝛ cũ in ꝓ
fundũ peccõrũ venerit ⁊c̃ · Inſẽſi
bilẽ reddit · Geñ · Videbat᷑ eis q̃
ſi ludẽs loqui · Simile habeſ in ca
ne ſubmergẽdo qui nõ ſentit i col
lo lapidẽ donec in aquã extra na
uẽ ꝓijciat᷑ Animã occidit · quia
vera vita id ẽ deo priuat · Regũ
Saul irruit in gladiũ ſuũ · Sed
nota ꝙ peccm̃ veniale diſponit
ad mortẽ · mo᷑le vero infert moꝛ
tẽ · ħ obſtinatio detinet in morte.
Ad alia pcc̃a trahit · Greg̃ · Pec
catũ quod ꝑ penitẽtiã nõ diluit᷑
mox ſuo pondẽ ad aliud trahit.
Exẽplũ habem⁹ in cayn · q̃ egreſ
ſus in agrũ occidit frẽm ſuũ · Eo
dẽ mõ in figura · Egreſſ⁹ coꝛu⁹ de
arca intercept⁹ eſt aquis Et dy
na egreſſa vt videret ⁊c̃ · v̊gitatẽ
amiſit · Et iudaſ egreſſ⁹ xp̃m tra
didit · Et p⁹ adulteriũ dauid ſe
cutũ eſt homicidiũ · Et ſic patet
ꝙ peccm̃ ẽ pena pcc̃i · peccatũ em̃
quod in ſe eſt culpa dicit᷑ p̃cedẽn
tis peccati pena. ⁊ ita dicit᷑ aliq̃d
ſimul culpa ⁊ pena · Sed culpa
dicit᷑ rõne actõnis · Pena vero
ratiõe paſſiõis · qꝛ culpa ẽ quod
facimus · pena vero q̃d patimur
licet igit᷑ oĩs culpa ſit a nobis ·
nõ tamẽ oĩs pena ẽ a nobiſ · Im
mo quedã a nobis acta · quedã
a deo iflicta · q̃dã a p̃nis pn̄tibꝫ
ꝯtracta · ⁊ qꝛ euꝫ qui fecit quod
nõ debet iuſtũ ẽ pati quod debet
Ideo oĩs pena iuſta eſt ⁊ a diui
na ꝓuidẽtia ¶ Q᷒ aũt vnũ pec
catũ naſcit᷑ ex altero ſic appa̓et.
Supbia qꝛ vult oẽs p̃cellere do
let ſi aliquis ei equat᷑ ⁊ ſic ex ea
naſcit᷑ inuidia Inuidia vero qꝛ
de facili iraſcit᷑ ei cui inuidet · ideo
ex ea naſcit᷑ ira · Sꝫ ira cũ nõ po
teſt vindica̓e triſtat᷑ · ideo ex ira
naſcit᷑ accidia · Accidia vero cõ
ſolacõnẽ querẽs facit auarũ Aua
ricia ãt qꝛ i tꝑalibꝫ abundat p̃t
magis exercere gulã · Gula vero
ꝓpt᷑ veneriſ replecõeꝫ de facili ſpu
mat i libidinẽ · ⁊ ita generat lux
uriã · ¶ Bona q̃ ſiũt infructuo
ſa reddit quãtũ ad meritũ ⁊ quã
tũ ad premiũ · Sicut precĩſus ra
m⁹ ab arboꝛe nõ pꝛofert fructũ
ħ areſcit ⁊ abilitat᷑ ad incẽdiũ ·
De talibꝫ dicit᷑ deut · Maledic
tus eris igrediẽs ⁊ egrediẽs · ſcꝫ
eccleſiam materialem ad oradũ.
quia talium oratio non eſt meri
toria · Immo dicit auguſtinuſ ·
ꝙ ſi tales ſignant ſe cruce potiuſ
includunt in ſe diabolum q̃m ex
cludãt. qui iã in eis ꝑ effectũ ha
bitat · ¶ Ex homine infernum
facit · quia in peccatore eſt ignis
auaricie · fetoꝛ luxurie · tenebre

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

ignorãtie · vermis cõſcientie. ſitis
cõcupiſcentie · demones ꝑ effec
tum · ⁊ huiuſmodi · ¶ Vacuum
tandẽ hominẽ relinquit · Geneſ ·
Terra erat inanis ⁊ vacua · ⁊ me
rito · q2 mundo adherentes ſugũt
vbera arentia eo ꝙ relinquũt fõ
tem vite ⁊ venã aquarũ viuentiũ.
ac paludibus turbidis ſe ſaciãt ·
¶ Fallendo decipit ſicut lignuz
putridũ denocte lucens · ⁊ ſicut
eſca in hamo piſcem decipit ·
¶ Stultũ hominez demonſtrat ·
quia peccado quis ſibi opprimen
do imponit ligna · ⁊ ſup dorſũ ſu
um cremanda colligit · ⁊ illi ſer
uit qui eũ ꝓ ſeruicio torquebit ·
Aug9 · Stultũ eſt in tali ſtatu
viuere in quo quis nõ audet mo
ri · ¶ Sequit9 ꝙ peccatuz in mor
te grauat hominẽ · quia in morte
priuatur homo ſolatio viſibiliuz
que dilexit · ſciz cibo · potu · ami
cis · rebus · lumine requie ¶ Pro
prie priuat9 corpe quod nunq̃m
in tali forma recipiet · imo vellet
habere ſicut qñ ꝓ dimidia parte
corroſũ eſt vermib9 · ⁊ ſtupebit
anima peccatoris qñ corpus reſu
mendũ videbit Turbabit9 pcc̃oꝛ
in morte qñ videbit cõcurſum de
monuz ad animã parẽtes ad res
Treñ · Omnes inimici eius appre
henderũt eam inter anguſtias ·
¶ Poſtremo videndũ eſt quali
ter peccatũ premat hominez poſt
mortẽ · Confuſionez habebit ex
operũ denudacõne · Propheta ·
Reuelabo pudenda tua in facie
tua Exprobrationẽ xpi audiet
in iudicio · Math · Eſuriui ⁊ nõ
dediſtis mihi mãducare ⁊c̃ · Re
quie ⁊ luce priuabit9 · mathei · Li
gatis manib9 ⁊ pedib9 ꝓiĵcite e
um in tenebras exteriores · Vnd
nõ valebit ei cantus iſte · Requi
em eternã dona ei ⁊c̃ · Suffragi
is eccie non gaudebit · Iſa · Ver
mis eorũ nõ morietur · ⁊ ignis eo
rũ non extinguetur · In infernum
precipitat9 exemplum de lapide
molari quẽ proiecit ãgelus in A
poc̃ · in mare dicens · hoc impetu
mittetur babilon in infernum A
deo electis ⁊ omnib9 bonis ſepa
rabit9 · Math · Ite maledicti i ig
nẽ eternũ ⁊c̃ · A ſtatu penitendi
cadet · Iere · Trãſiit eſtas finita
eſt meſſis Omnis ſpes miſericoꝛ
die precidetur · Iſa · Non rema
nebit teſta vt portet9 igniculus ·
ſcz caritatis de incendio · aut hau
riat9 parũ aque de fouea ſcz diui
ne miſericoꝛdie ¶ Sicut itaq3
peccatũ nocet in peccato exiſtẽti
ac in ipſo moriẽti · ſic quoq3 mul
tipliciter nocet etiam peccatuz ip
ſum deſerenti ⁊ de illo penitenti ·
quia gloriã prime innocentie nũ
q̃m recuperabit · Sicut enĩ corru
pta de cetero virgo non erit · ita
ſemel peccans nunq̃m ſe non pec
caſſe gaudebit ¶ Iſtud multis
exemplis oſtenditur ¶ Nam
poſt ſanationem vulneris ſemꝑ
manet cicatrix · Item qui ſemel
furatur ſemper fur dicitur ·
Itẽ domus eius domus diſcalcia

ti de cetero poteſt dici. Itē ſymō
quem dn̄s a lepra mundauit. p⁹
emundationē tamen ſemꝑ voca
batur ſymon leproſus. Itē tem
plū quod reedificatū fuit poſt de
ſtructionez primi nullo modo fu
it ſimile in pulcritudine templo
priori ¶ Ad penā tempalem ob
ligat. vnde nō exibit inde donec
reddat nouiſſimū quadrantem.
Itē regnū celorū non intrabit do
nec lignū fenū ſtipula id eſt pe
na peccatorū tam mortalium q̄z
venialium que in preſenti ſoluta
nō eſt ſuꝑ ipſum cremetᷣ A glo
ria retardat. quod figuratuz eſt
in abſolon. qui poſtq̄m patri re
conciliatus fuit manſit tamē du
obus ānis ꝙ faciē illius nō vidit
Itē tamdiu differtur a gloria q̄
uſqꝫ fiat ſine omni macula ſicut
erat in baptiſmo. ¶ Tempus a
miſſum ⁊ premium quod ſibi con
quirere potuit cum premio nūq̄z
recuperabit. Hiere. Qui vendit
ad id quod vendidit nō reuerte
tur ¶ Obſcurat oculū cognitio
nis ⁊ hoc ꝓpter ſtercora hyrundi
nū que ipſū cecauerūt. vt ſignatᷣ
i thobia. ⁊ ꝓpter trabem que int⁹
erat Aug⁹. Oculis egris odioſa
eſt lux. ſicut noctuis ⁊ veſperti
lionibꝫ. Ad hec nota de quodā
ceco quē dn̄s licet illuminauerit.
non tn̄ ſtatim perfecte vidit. ſꝫ
vidit hoies primo quaſi arbores
ambulantes. Affectū reddit te
pidum ſicut in pede vulneratus.
etiam ſanatus claudicat. Et ar

bor mota de loco ſuo virtutis ſue
aliquid amittit. Vnde dictū eſt
homini poſt peccatū. Spinas ⁊
tribulos germinabit tibi. Et di
ctū eſt ſerpenti. ſuper pectus tu
um gradieris ¶ Faſtidiū homi
generat. Exo. Ania noſtra nau
ſeat ſuper cibo iſto leuiſſimo Au
g⁹. Palato non ſano pena ē pa
nis qui eſt ſano ſuauis. Idem di
xit de ſe poſtq̄z conuerſus fuerat
Pl⁹ valebat malū inolitū q̄z bo
nū inſolitū ¶ Ad bene operāduz
impedit. Gen̄. Vxor loth reſpi
ciens retro verſa eſt in ſtatuaz ſa
lis. ſcꝫ ꝙ ſterilem facit terram.
Idem. In dolore paries filios.
ſcꝫ bonorū operū. ¶ Ad reſiſtē
dū temptationibus debilitat Ju
das. Sampſon poſt crinīū pre
ciſionem amiſit vires. ⁊ arbor le
ſa per ſecurim citius a vēto deiīci
tur. ¶ Feruorem minuit carita
tis ſicut eclipſ ſolis diu poſtmo
dū nocet terre pro eo ꝙ modico
tēpe ſibi virtus radiorū ſolis ſub
trahitᷣ. Re. Dauid ſenuerat. ⁊
cū operiretᷣ veſtibꝫ nō caleſiebat
⁊ aqua calorem ignis vel minuit
vel extinguit. Dolorem ⁊ timo
rē de cetero ſemꝑ infligit. Dolo
rem quidez quia certus eſt de per
petrata culpa. Timorē autē. qꝛ
incertus eſt de venia Aug⁹. Pe
nitens ſemper doleat. ⁊ de dolore
gaudeat. ⁊ non ſemꝑ doluiſſe ſe
doleat ¶ Per peccatuz corrumpi
tur poteſtas liberi arbitrij dupli
citer. in agendo ⁊ in ſuſcipiēdo.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

In agendo quidem. quia non po
teſt ſemper facere quod oportet.
In ſuſcipiendo autem quia grati
am ſtabilem non poteſt ſuſcipē
in hac vita. ¶ Item corrumpit̄
ratio dupliciter ſcilicet quantuȝ
ad diſcretionem iudicij inter bo
num ⁊ malum ¶ Item quantum
ad deliberationem conſilij int̄ ex
pediens ⁊ inexpediens. ¶ Iteȝ
corrumpitur affectus dupliciť.
ſcȝ in ordine. ⁊ in modo. qꝛ nec
ſemꝑ eſt ordinatus. nec ſemꝑ
eſt moderatus. ¶ Peccatum no
cet multis. ſcilicet ipſi facienti. pſ̄
Peccatū meum contra me eſt ſē
per. Hiis qui ſunt in purgatorio
quos nō poſſunt peccatores iuua
re tam efficaciter ſicut ſi eſſent in
gratia. Ipſis damnatis. ⁊ hoc
per modum coniunctionis. quā
to enī pluēs ſunt in inferno. tan
to maior horror erit ibi ⁊ pena.
Fallit enī in inferno illa regula.
Solacium eſt miſerorum ſocios
habere penarum Saluatis ⁊ hoc
per malum ſubtractionis. Nam
ex conſortio ⁊ ſocietate glorifica
torum habetur gaudium accidē
tale. Deniqꝫ nocet ipſis viatori
bus tum pro eo ꝙ acies eoruȝ cō
tra demones minuitur in illo qui
peccatum perpetrat. tum pro eo
ꝙ aliquos exemplo malo corrū
pit ⁊ ſcandalizat ¶ Multa ma
la ſimiliter eueniūt homini ex eo
ꝙ in peccatum a quo per penitē
tiam ſurrexerat recidiuat ¶ Pri
mum eſt ꝙ homo fit impotentior

ad reſurgendum. Heb. Impoſ
ſibile eſt eos qui ſemel illuminati
ſunt ⁊c̄. ¶ Secundū eſt ꝙ vici
um fortificatur ad impugnādū
Aug. de ſe loquitur Plus inq̄t
valebat malum inolitum q̄m bo
num inſolitum. ¶ Tercium ē ꝙ
culpa fit difficilior ad r̄mittēdū
Hiere. Q̄ q̄ȝ vilis facta es nimis
iterans vias tuas. Unde etiaȝ di
citur ꝙ vulnus iteratum tardius
ſanatur. ¶ Quartum eſt ꝙ de
fit difficilior ad placandum. iij.
Regum. De ſemeꝑ qui ad pri
mam petitionē inuenit miſericor
diam. eo tamen pacto ꝙ ſtaēt
in hieruſalem. ⁊ hoc tranſgreſſus
quando ſecūdario petiuit ſine vl
la miſericordia occiſus ē. ¶ Qui
tum eſt ꝙ diabolus difficilior ē
ad expellendum Luc. Tunc aſ
ſumet ſeptem alios ſpiritus neq̄
ores ſe. ⁊ ingreſſi habitant ibi.
⁊ fiūt nouiſſima illius peiora pri
oribus ¶ Sequitur de corrupcō
ne ſpeciei modi ⁊ ordinis Unde
nota ꝙ bonitas naturalium com
parata ad animam q̄m ſpecioſā
facit dicitur ſpecies Sed compa
rata ad opus quod modificat di
citur modus Compata vero ad
finem ſcȝ ad deuȝ ad quem ordi
nat dicitur ordo. Alio modo eſt
corruptio ſpeciei. diſſimilitudo a
nime ad deum. Nam ſpecies ani
me eſt ſimilitudo dei. Corruptio
vero modi eſt diminutio extenſi
onis ſiue virtualis infirmacō po
tentie que ex hoc eſt ꝙ aīa non

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

ſuſtētatur cibo ſpirituali guſtā
do q̄m ſuauis eſt dominus. ¶
¶ Corruptio autē ordinis eſt ī aīa
cū aſpectus ⁊ affectus deorſuꝫ
eſt ad creaturas extra naturaleꝫ
ſitum. ¶ Cū eñ hec que ſūt quaſi
caput anime ſurſum ſunt ad deū
in naturali ſitu ⁊ ordine ſūt. Ali
oquin homo erit quaſi euerſus.
¶ Aliter priuatio ſpeciei eſt de
formitas ſiue carētia debite recti
tudinis volūtatis. Rectitudo āt
volūtatis eſt vt nō declinet a ſu
is extremis. ſcꝫ a deo principio.
⁊ a deo fine. vt videlicet omia q̄
habet a deo principio referat etiā
ad deum finem. Cū vero ſibi q̄s
quod habet attribuit aut ponit
aliū finem q̄m deū curuus eſt.
Item priuatio modi eſt exceſſus
ꝓprie voluntatis ſciꝫ cum vult a
liquid diuine voluntati contrari
um. Item priuatio ordinis eſt a
uerſio voluntatis a deo. ⁊ cōuer
ſio ipſius ad creaturam Item ali
ter creatura rationalis a ſūmo bo
no eſt ſecūdum triplicē cauſe ha
bitudinem. ſciꝫ efficientis cauſe
⁊ formalis ac finalis. ⁊ ideo na
ta eſt agere opa ſua a deo ⁊ ſecū
dū deū ⁊ ꝓpter deū. ⁊ hoc ſecūdū
modū. ſpeciē. ⁊ ordineꝫ ſibi inſi
tum. Sꝫ qm̄ eadem rational' cre
atura de nihilo facta fuit potuit
deficere in ſuis actōibus. vt ſci
licet opationes ſue nō eſſent a de
o. ac ꝑ hoc nec ſecundū deum.
nec ꝓpter deum. hoc autē eſt pec
catum ipſius ſpeciei modi ⁊ ordi
nis corruptiuum.

¶ De peccato originali ſecundum rem. Capitulum. viij.

EXpedito de peccato ī ge
nere dicenduꝫ eſt de pec
cato in ſpecie. ⁊ primo
de originali. poſtea de actuali.
Licet igitur anima non ſit ex tra
duce. tamen originalis culpa ab
anima ade tranſit ad animas po
ſterorū mediante carne ꝑ ↄcupi
ſcentiam generata. ita ꝙ ſicut
ab anima peccante īfecta fuit ca
ro ade ⁊ prona effecta ad libidi
nē. ita ſeminatā ſecū trahens īfe
ctionem viciat animā. Ex quo
patet ꝙ peccatū originale ⁊ eſt
in carne ⁊ in aīa. ſꝫ in carne ma
terialiter ⁊ originaliter. in aīa
vero formaliter ⁊ tanq̄ꝫ in ſubie
cto. Sola eñ anima ſuſceptibi
lis eſt virtutis ⁊ vicij. ⁊ tn̄ ſicut
dictū eſt ex cōiunctione ipſius
ad corpus corruptum contrahit
iſtud viciū. ſicut qn̄ cadit quis in
lutum fedatur ⁊ maculatur. tal'
autem infectō anime non tantū
eſt pena. ſed etiam culpa. Ipa
vero culpa que macula eſt delet'
in baptiſmo. pena autem que fo
mes appellat' ſiue peccā di ꝓni
tas remanet poſt baptiſmuꝫ. ſic
enim curatur in baptiſmo culpa
quantum ad reatum damnatio
nis eterne. ꝙ tamen remanet ip
ſa pena quantum ad actū ⁊ mo
tum concupiſcētie cum qua nos
optet q̄mdiu viuimus pugnare.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Non extinguitur concupiſcētia
p gratiam cōmunē in aliquo ho
mine quod dico ꝓpt' beatā virgi
nem in qua fuit extincta in cōce
ptione filij per grām ſingularem
¶ Ex predictis patet ꝙ pſona
corrumpit naturā ꝛ ecōuerſo na
tura corrupta corrumpit pſonā.
Nam p peccatū primi hoīs corru
pta eſt humana natura. ȝ natu
ra ſic corrupta corrūpit pſonas
alias. Nota aūt ꝙ corruptio p
ſone eſt reatus mētis. corruptio
vero nature eſt infectio carnis.
ꝗ put eſt principiū ad carnez alte
ram. ¶ Deniqȝ nullo mō debet
imputari deo infectio anime. li
cet eaȝ creando infundat ꝛ vniat
cum carne infecta. qm̄ ordinatiſ
ſimuȝ fuit ꝙ humana natura ita
conderetur ꝙ ꝯdita ꝓpagaret̄. ꝛ
ꝙ pro peccato puniretur. Vnde
ſicut in conditione ſeruatus eſt
ordo ſapientie. ꝛ in ꝓpagatione
ſeruatur ordo nature. ſic in punicō
ne ſeruari debet ordo iuſticie. ꝛ
ita patet ꝙ nō eſt cōtra diuinaȝ
eqtatē ſi ad poſteros culpa trāſ
mittitur. Dicendū ergo ꝙ origi
nalis culpe tranſfuſio nō eſt a de
o nec a natura condita. ſed a vi
cio primi hoīs perpetrata. ꝛ hoc
eſt quod ait Aug?. ꝙ peccatuȝ
origiale nō tranſmittit ad poſte
ros ꝓpagatio ſed libido Sic em̄
conditus eſt homo vt ſpiritus ꝑ
eſſet corpi. ꝛ corpus ſubeſſet ſpi
ritui. qm̄diu ille obediret ſuo cō
ditori. ꝛ ecōtra ſi ſpūs non obedi
ret deo iudicio iuſto corpus inā
peret ei rebellare. Sicut igitur ſi
adam ſtetiſſet corpus ſuū obedi
ens ei eſſȝ ꝛ tale ad poſteros trāſ
mitteret. ſic adā ex quo peccauit
caro eius facta eſt ſibi rebellis.
ꝛ oportet ꝙ tale ad poſteros tranſ
mittat. ꝛ ꝙ deus ſecūdū inſtitu
tionē primariā eidez corpori ani
mā īfundat. Ex hoc patet ꝙ pa
ter eſt cauſa peccati originalis in
filio. Sed cauſā hic intelligas i
genere cauſe efficientis. Omnes
p cōcupiſcentiaȝ nati naſcimur
filij ire. ꝓpter quod īcurrimus de
fectum multiplicem tam corpo
ris q̄m anime ad quos ſubſequi
tur pena mortis ꝛ pena carentie
diuine viſionis ꝛ amiſſionis glo
rie celeſtis. non ſolū in adultis.
verumetiaȝ in paruulis non bap
tiſatis qui pena mitiſſima inter ce
teros puniunt̄. quia ſolam penā
damni habent ſine pena ſenſus.
¶ Originale peccatum ſic curat̄
per baptiſmum in parente. ꝙ ni
hilominus ab eo qui curatus eſt
tranſmittit̄ in prolem peccatum
originale. ſicut videmus circunci
ſus generat filiū cum prepucio.
ꝛ granū nudum ſeminatum pro
creat granum cum palea Et hec
eſt ratio. quia homo generat fili
um non ſecundū ꝙ curatus eſt i
mente. ſed ſecundum ꝙ corrup
tus eſt in carne. non ſecundū ꝙ
ſpiritualis. ſed ſecūdū ꝙ carna
lis. ¶ De peccato origina
li ſecundum nomen. Cap. ix.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

ORiginale peccatū habet
multa noīa · ⁊ hoc multi
plici ratione · Secundū
eīm ꝙ origiale pccm̄ ꝯpatur ad
animā vocatur infirmitas · quia
reddit animā impotentem reſiſtē
di motibus Item feditas · quia
per ipſū anima maculatᷣ · Item
ꝓnitas ꝓpter cōtinuam inclinati
onem appetitus ad malum · Itē
coꝛruptio · quia ducit ad nihiluz
id eſt ad peccatum · Item viciū
quia eſt diminutio bonorum na
turalium Itē languoꝛ nature · qꝛ
durat in natura corrupta Habet
etiā nomina ſecūdū ꝙ compara
tur ad corpꝰ quia vocatur lex car
nis eo ꝙ lege diuina carni ſit īfli
ctum · Item lex membroꝝ quia
mouet oꝛgana ad opa concupi
ſcentie · Item tirannus · ꝓpter do
minationem quaſi violentam in
ipſo cōcupiſcibili · Itē fomes qꝛ
ſicut cinis fouet ignem ita ꝑ ipſū
fouetᷣ peccatū in carne ſecunduz
actū nutritiue ⁊ generatiue · Itē
ſtimulꝰ carnis · quia ſtimulat car
nem ad primos motus ⁊ animū
ad conſenſum · Habet quoqꝫ
noīa prout cōpatur ad actꝰ de
lectabiles · ſecundū hoc vocatur
cōcupiſcentia que ſonat vicium
in actu prout eſt in adultis Itē
cōcupiſcibilitas que ſonat viciū
in potētia ꝓut eſt in paruulis ·
Habet etiā nomen ſcđm ꝙ cōpa
ratᷣ ad primū hominem a quo cō
trahitᷣ ſic vocatur peccatum origi
nale quod eſt carētia debite iuſti
cie · De primis motibus · x ·

CVm peccatum aliud ſit
actum ⁊ aliud cōtractū
ipſum peccatum actua
le frequēter a primis motibꝰ ha
bet oꝛtum · Vnđ ſciendum ꝙ in
ſtatu innocentie non moueretur
ſenſualitas niſi ſecundū motū ra
tionis · Ideo ſtāte homine nō po
terat in eo eſſe peccatū etiā venia
le · Nunc autez quia ſenſualitas
rationi repugnat · ideo per pͥmos
motus neceſſe habemus ꝯmittere
peccatū veniale · Primi motꝰ
⁊ ſi ꝑticulariter ⁊ ſigillatim poſ
ſint declinari · oēs tn̄ nullo modo
poſſunt caueri · quia ſic ſunt pcā
ꝙ etiā ſunt pene peccati · ⁊ ideo
merito dicuntᷣ venialia, quia hoc
ipſo ſunt digna venia · Primꝰ
motus ſic deſcribitᷣ ꝙ eſt motus
ſenſualitatis ſecundū impulſum
fomitis impetuoſe tendēs ad fru
itionē creature delectabilis Du
plex motus primus diſtinguitᷣ
quantum ſpectat ad preſentem
materiam · ſcꝫ quidā primo pri
mꝰ qui eſt naturalis · alt̄ ſecūdo
primus qui eſt ſenſualitatis Cū
ergo loquimur de primis ꝙ ſint
peccata · intelligendū eſt de ſecū
do primis · quia primo primi nō
ſunt peccata cum ſint naturales ·
⁊ extra genus moris Quod pa
tet per hoc · quia non ſequuntur
imaginationē · ſed ſolūmodo na
turaliū qualitatū actionē Mo
tus autē ſecundo primi ſunt pec
cata · quia ſunt actꝰ inoꝛdinati

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

in genere moris. Quod patet ꝑ
hoc. quia tales motus ſunt ſenſu
alitatis que ſubiacet ĩ talibus do
minio volũtatis. Volũtas autē
eſt principiũ moraliũ. ſicut habe
tur in. vij. metaphiſice. Hinc ē
ꝙ ibi genus moris incipit vbi p̃
mo dominiũ voluntatis inueniť.
hoc autē eſt ĩ ſẽſualitate. quãuis
ergo ꝓpter racõnẽ predictã ſit in
ſenſualitate peccatũ. nõ tñ hoc e
rit mortale. ſed tãmõ veniale.
quia volũtas nõ habet dominiuz
cõpletũ ſup primos motus. qui
ſũt ſenſualitatis. vt in illis acti
bus qui ex imperio rationis pro
cedũt. ſed habet ĩ eis dominiũ in
cõpletuz. ſicut eſt in illis actibꝰ
qui nõ ꝑ imperiũ ratiõis ꝓcedũt
⁊ tñ volũtas tales motus ſenſua
litatis ĩpedire poterat. ⁊ ideo ſũt
peccatũ veniale. Primi ꝙ̃ motꝰ
idcirco ſenſualitati aſcribunť.
quia taliũ motuũ principiũ ē ſẽ
ſualitas ⁊ ſubiectũ. ¶ Dicẽdũ
ergo ꝙ primi motus ſecundum
predicta ſũt peccata venialia tri
plici ratione. Primo q: mouent
ad illicituz. Secundo quia ſunt
quodãmõ volũtarij nõ ſecũduz
ſe. ſed quia ſicut dictũ eſt nõ im
pediunť a volũtate vel etiã ꝓpter
apprehenſionẽ precedentẽ. Terci
o ꝓpter delectationẽ ãnexã. Cũ
enĩ anima ꝑ delectationem cõiũ
gitur creaturẽ obtenebrať ⁊ peio
rať. ſicut qñ cõiungiť deo illumi
natur ⁊ meliorať. ¶ Nota homo
ꝓnior eſt ad malũ q̃m ad bonũ
multis de cauſis. Prima quia ſic
dicit apl'us Corpꝰ quod corrũ
piť aggrauat animã trahens ſcz
illã ad malũ. ⁊ non ſic erigens
ad bonũ ¶ Secundo quia ſicut
dicit augꝰ. Plus valet maluz in
olitũ q̃m bonũ inſolitũ. ¶ Terci
o quia naturaliť eſt faciliꝰ deſcẽ
dere q̃m aſcẽdere. ⁊ vnus magiſ
trahit deorſũ q̃m decẽ ſurſum.
Quarto quia incitans ad maluz
preſens eſt. ſʒ finis virtutis ē ab
ſenſ. Delectabile autē apprehẽ
ſum ꝑ ſenſum vel imaginationẽ
quaſi de neceſſitate mouet cõcu
piſcẽtiã ¶ Quinto quia pluẽs
circũſtãtie requiruntur ad bonũ
q̃m ad malũ. ¶ Sexto quia tẽ
dimus ad noſtrũ principiũ ſcili
cet ad nihilũ. ¶ Septimo quia
fomeſ qui mouet ad malum ſem
ꝑ intra nos ē. gloria vero quam
querimus extra nos eſt ¶ Octa
uo quia vires aĩe ſunt actiue ad
diligendũ tꝑalia. Sʒ paſſiue ⁊
materiales ad ea que ſunt gratie
⁊ glorie. quia nõ pñt haberi vir
tutes ꝑ modũ acquiſitionis. ſed
ꝑ modũ receptionis. vnde malũ
poſſumus facere ꝑ nos. ſʒ bonum
nõ poſſumus ſine grã adiutrice.

¶ De moroſa delectatione. et
conſenſu in peccatum. Ca. xi.

Delectatio carnaľ moro
ſa mortale pcc̃m ē. Sʒ
nulla dicit moroſa niſi
quãdo ex conſenſu eſt. Unde nõ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

intelligitur hic mora temporis. ħ
conſenſus ¶ Sciendū ergo ꝙ
delectatio ſi ſiſtit citra conſenſuꝫ
veniale peccatum eſt Si vero ꝓ
cedit ↄſēſus vlterius. ita ꝙ vult
interius in delectatione volupta
ri. nec tamē vult in opus ꝓcede
re. talis inq̄m conſenſus eſt inter
mortalia cōputandꝰ. quod ma
xime intelligi debet ī peccatis car
nalibus. Verūtamen iſte conſē
ſus in illecebrā duplex eſt. quia
conſenſus in illecebrā aliquis eſt
ſubitus non per prehabitaꝫ deli
berationem. ſed ex ſola corrupcō
ne racōnis quā precedit appetitꝰ
ſenſualitatis in primo motu. ta
lis conſenſus dicitur ſurreptio. et
eſt peccatū veniale. Aliuſ eſt cō
ſenſus in delectationē motuū. q̄
ē ex deliberacōne rationis. ⁊ iſte
eſt peccatū mortale vt dictum ē
Si autē ratio cōſentit cū delibera
tione que ſit per ratiōes diuinas
hoc modo. quia omne lege dei ꝓ
hibitum eſt vitandum. tunc di
cetꝰ peccatū eſſe ī ſuperiori pte ra
tionis. Sed ſi deliberatio ſit ꝑ ra
tiones humanas hoc modo. Om
ne in quo tranſcenditur mediuꝫ
virtutis eſt vitanduꝫ. tunc dice
tur peccatuꝫ eſſe in inferiori par
te rationis. Adhuc ꝓcedit conſē
ſus vlterius quando ſcꝫ ꝓponit o
pus conſummare. tunc volūtas
pro facto cōputatur. etiam ſi fa
cultaſ deſit perficiendi opꝰ ipſū.
Si vero ſequitur conſenſus ⁊ o
pus ī hiis que diuina lege ſunt ꝓ
hibita peccatum eſt mortale ↄſum
matū ¶ Ex predictis collige di
ſtinctioneꝫ. quia delectatio du
plex eſt. ſciliꝫ naturalis ⁊ volun
taria. In delectacōne pure natu
rali nec eſt meritū nec demeritū
Voluntaria duplex eſt. quia a
lia eſt in creatore. alia in creatu
ra. Delectatio que in creatore ē.
bona eſt De qua pſ̄ Memor fui
dei mei ⁊ delectatus ſū. Que au
tem in creatura eſt duplex eſt.
Quedam eīm eſt ꝓpter deum. et
hec eſt bona. Sed ſumitur dele
ctatio pro operatione rationis.
non pro paſſione. De qua pſ̄.
Delectaſti me dn̄e in factura tu
a ⁊c̄. Quedā eſt contra deum. ⁊
hec ſimilitˀ duplex eſt. quia que
dā eſt nō cōtra deū ſed etiā citra
deum. ⁊ hoc eſt peccatum venia
le. Quedam vero contra deum ē
⁊ hoc eſt peccatum mortale.

¶ De peccato veniali. Ca. xij.

PEccatū veniale minoriſ
eſt culpe. Nam ī paruu
lis poſt baptiſmū p̄mo
ſurgūt venialia. poſt hoc morta
lia. Veniale autē peccatum ē vt
ait augꝰ. quod hominē vſqꝫ ad
reatum perpetue mortis non gra
uat. ſed penam meretur ⁊ facile
īdulgetur. Peccatum veniale ſē
per eſt a voluntate ad hoc mouē
te vel pertinente vel non cohibēte
¶ Peccatuꝫ aliquod dicitur ve
niale tribꝰ modis ¶ Primo mō

ex genere. ſicut verbū ociosū eſt
veniale. ¶ Secundo ex euentu.
ſecundū ꝙ ꝑ penitentiaȝ de mor
tali fit veniale ¶ Tercio ex cau
ſa · vt quando fiunt quedam ex
infirmitate vel ignorantia · que li
cet qñqȝ ſint mortalia tamen di
cunt᷑ venialia ſiue ꝛmiſſibilia ex
comparatione ad peccatū quod
fit ex certa malicia quod eſt irre
miſſibile ¶ Sciendū ꝙ peccatū
veniale nunq̄m poteſt mortale fi
eri · ita videlicet ſi intelligat᷑ idez
ſecundū ſubſtantiā quod prius
fuit veniale mortale fieri · ⁊ hoc
neqȝ quantū ad actū · nec quan
tum ad maculā · Ratio huius ē
quia nulla res poteſt mutaꝛe ſpe
ciem ſuā · peccatū autē veniale et
mortale ſunt diuerſe ſpecies pec
cati · Verūtamen actus qui ex ſe
eſt de genere venialis poteſt fieri
mortalis quatuor modis ¶ Pri
mo ex circūſtātia · quia quicq̄d
fit contra conſcientiā edificat ad
gehennā · etiam ſi fiat contra con
ſcientiam erroneam · Et hec eſt
ratio · qꝛ cum in peccato duo ſint
ſcȝ auerſio ⁊ cōuerſio · penes pri
mum iudicatur peccatuȝ · quoni
am auerſio a d͡o eſt quaſi forma
le · ⁊ cōuerſio ad creaturam qua
ſi materiale · Quamuis ergo le
uare calamū de terra videat᷑ leue
vel indifferēs · tamen qn̄ fit con
tra conſcientiam peccatū eſt · qꝛ
ſpernit᷑ bonum incōmutabile. ⁊
ita fit auerſio a creatore · ¶ Se
cundo ex cōplacentia · Vnde au

guſtinus · Nullū peccatū ē adeo
veniale quod non fiat mo͞rle dū
placet · ¶ Tercio ex diſpoſitiōe
quia per frequētem lapſuȝ in ve
nialia diſponitur homo ad mor
talia · Et ſecundū hoc intelligit᷑
illud Grego · Vitaſti grandia ⁊
vide ne obruaris arena · Hoc di
cit · quia ſepe de peccatis minimis
venit᷑ ad magna. ſicut de modica
ſcintilla qñqȝ ſurgit magnus ig
nis · Prouerb · Qui minima neg
ligit paulatim defluit · ¶ Quar
to ex progreſſu · quia quādo iſur
git veniale ſi non prohiberet᷑ poſ
ſet progredi vſqȝ ad mortale · n̄
ꝙ ipſum veniale in ſubſtantia fi
eret mortale · ſȝ quia ex ipſo oc
caſionaliter fieret progrediendo
mortale · Iſtud patet in primis
motibus qui inter venialia cōpu
tantur · Sed quando delectatio
conualeſcit in tantum ꝙ conſen
ſus accedit iam peccatum morta
le ē ¶ Differentia eſt inter mor
tale ⁊ veniale · quia peccatum ve
niale eſt libido ſiue voluptas in
creatura citra deum · Mortale ve
ro eſt libido ſiue voluptas in cre
atura ſupra deum vel eque deo ·
Rectus enī ordo eſt vt bonuȝ in
commutabile preferatur commu
tabili · ⁊ honeſtum vtili · ⁊ volū
tas dei noſtre volūtati · ⁊ ratio ſē
ſualitati · Quādo iſte ordo ꝑuer
titur tunc peccatum committit᷑ ·
¶ Vtrum aliquis poſſit eſſe vel
viuere ſine peccato veniali dum
eſt in hac vita videndum eſt ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Ad quod dicendū eſt ꝙ ſi loqui
mur de tota vita hoīs qui puenit
iam ad etatē adultā de excellēti
ac ſpeciali gratia eſt ꝙ talis ſine
peccato veniali ſit. ſicut dicit Au
guſtinꝰ de beata virgie. Si aūt
loquimur de aliqua pticula pſē
tis vite. ſic poteſt aliquis eē ſine
veniali peccato. Iſtud patz per
exemplū. quia nauta poteſt ſin
gula foramina nauis in numero
obſtruere ne aqua intret. ſed nō
poteſt omnia ſimul obſtruere vt
aqua nuſqm̄ itret. Unde caritas
etiaz perfecta non facit ꝙ pecca
tum veniale nō adueniat. ſed fa
cit ꝙ non duret. quemadmodū
caminus ignis nō facit vt gutta a
que ſibi nō apponatur. ſed facit vt
appoſita citius extinguatur. Per
fecta enī caritas ſtatim inflam
mat hominem vt de peccato veni
ali doleat ⁊ peniteat. quod nō fa
cit caritas imperfecta. Unde i ip
fectis aggerantur multa venia
lia per que fit ad proſtrationem
maior diſpoſitio.

¶ De effectu peccati venialis
Capitulum. xiij.

Effectus peccati venialis
multiplex eſt. Primus
quia ad penā obligat.
nō autem determiate ⁊ preciſe ob
ligat ad penā eternaz vel purga
toriā. vel preſentis ſatisfactiōis
ſed ad aliquā iſtarū penarum.
Quoniam ſecundū forum eccle
ſie preſentis ſatisfacit homo leuiter
Sed ſecundum forum purgato
rij punietur grauius. Secundū
forum vero inferni punietur pro
veniali grauiſſime. quia eterna
liter ſi cuz mortali ⁊ veniali deceſ
ſerit. Exemplū habemus de hoc
ꝙ menſura vini que valet in vno
loco ſex denarios. ſi ducitur vlte
rius valet vnuz ſolidum. ⁊ ſi du
citur adhuc vlterius valet duos
ſolidos. Pena tamen illata in in
ferno pro veniali incomparabili
ter minor eſt q̄m illata ibidem ꝓ
mortali. Unde ſolet dici ꝙ pena
illata i inferno pro mortali eſt
ſicut ſoliditas. Illata pro veni
ali ibidem eſt ſicut ſuperficies.
Illata pro veniali in purgatori
o eſt ſicut linea. Illata pro veni
ali in preſenti eſt ſicut punctus
Unde ſicut iſta quatuor ſunt im
pporcionabilia. ita inter penas
predictas magna eſt differētia
¶ Secundus effectꝰ eſt ꝙ pec
catum veniale animā maculat ⁊
ponit tale exemplū. Aliquando
enī denigratur aliqua imago de
picta in tantum vt videri nō poſ
ſit. Aliquando vero ſic obſcuratur
vt videri quidem poſſit. ſed non
plene diſcerni. ⁊ ideo pter talē
differentiam dicit Gregorius.
Veniale obſcurat. mortale obte
nebrat. ¶ De macula iſta dicitur
ꝙ in ſaluandis omne peccatuz ve
niale deletur in preſenti a gratia
finali. ⁊ hoc quantum ad culpā
⁊ non quantum ad penam. imo
illa ſoluetur in purgatorio. De
let autem gratia finalis peccatuz

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

veníale in ipſa diſſolucōne corpo
ris ⁊ aíme ex virtute ↄpletiōis
⁊ ſui ſtatus q̃muis non ſit mot⁹
cōtritiōis ad illud directus · ſe
cundū hoc intelligitur verbū au
guſtini qui dicit · ꝙ in purgato
rio poteſt eſſe abſolutio a pena ⁊
non a culpa · hoc ab antiquis di
ctum eſt · ſed modo ↄmuniter te
netur ꝙ peccatuꝫ veníale hinc de
feratur a multis etiam quantum
ad culpam ⁊ in purgatorio pur
gatur · quia dominus dicit de qui
buſdam peccatis ꝙ non remittā
tur neqꝫ in hoc ſeculo neqꝫ in fu
turo · Exponit Gregorius ꝙ ve
nialia dimittuntur in futuro · q̊d
ſi intelligatur quantuꝫ ad penā
tantuꝫ tunc expoſitio nulla eſt
Grego · quia etiam mortalia q̃n
tum ad penaꝫ purgant̃ que hic
ſoluta nō ſunt ¶ Tercius eſt ꝙ
minuit feruorē caritatis ſicut aq̃
in ignem proiecta · licet ignē nō
extinguat · feruorē tn̄ illius tēpe
rat ¶ Quartus eſt ꝙ potentias a
nime in operibus bonis laſſat · ſic
quādo ponitur onus ſuper equū
minus erit promptus ad ambu
landū · ¶ Quintus ē ꝙ retardat
a gloria · quia homo qui debēt et
poſſet ſtatim poſt mortē ad celū
euolare cogetur ꝓpter vēialia ad
tempus in purgatorio expectaē
Nunq̃m em̄ ab aliquo facies dei
videbitur donec ſoluat ꝑ penas
minimū quadrantem venialium
peccatorum · Oportet eni quem
libet ita mundum eſſe ante intro

ituꝫ paradiſi ſicut fuerat in inno
cencia baptiſmali ¶ Sextus eſt
ꝙ bona glorie celeſtis diminuūt
nō quidem illa que iam debentur
⁊ que habemus ibi per meritum
repoſita · ſed que deberent ſi veni
alia nō fierent · quia medio tem
pore poſſent aliqua bona fieri q̄n
illa fiunt ¶ Preterea poſt perpetra
tionem venialiuꝫ oportet nos ad
opera quedam conuertere ad ſo
lutionem hui⁹ moi debitorū · ꝑ q̄
nobis deberet creſcere cumulus e
terni premij · ¶ Septimus effe
ctus eſt ꝙ venialia ſepe fiunt oc
caſio mortalium peccatorum · et
hoc quatuor modis ſicut habes
ſupra titulo proximo · vbi dicit̃
ꝙ actus qui ex ſe eſt vēialis po
teſt fieri mortalis quatuor mois
¶ Hoc eſt etiam ſingularit̃ ad
uertendū ꝙ ſicut ad remiſſioneꝫ
peccati mortalis exigitur deſerti
o actus peccandi cū volūtate in
poſterum abſtinendi · ſic quoqꝫ
peccatum veniale in preſenti nō
dimittitur · niſi ⁊ actu ⁊ ꝓpoſito
deſeratur ·

¶ De ſeptem vicijs capitalibꝯ
in genere · Capitulum · xiiij ·

Peccatorū actualiū vnū
eſt inicīū · duplex radix
triplex fomentum · ſepti
forme caput · ¶ Vnū inicium di
cimus ſuperbiam · Juxta illud ·
Inicium omnis peccati ſuperbia
¶ Duplex vero radix eſt · ſcꝫ ti
mor male humilians · ⁊ amor male

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

accendens · tamen omnis timor
ortū habet ab amore Nullus enī
timet aliquid perdere niſi quia a
mat illud habere · Triplex pecca
ti fomentū eſt · ſciꝫ tria que ſunt
in mundo · hoc ē ↄcupiſcentia car
nis · cōcupiſcentia oculorū · ⁊ ſu
ꝑbia vite · ¶ Septiforme caput
eſt ſcꝫ ſuꝑbia · inuidia · ira · acci
dia · auaricia · gula · luxuria · In
ter que ſunt quinqꝫ ſpūalia · du
o vero carnalia · ¶ Sufficientia
horū ſeptē ſic poteſt colligi · Vo
luntas nrā deordinatᷣ · aut qꝛ ap
petit non appetendum . aut quia
refugit quod nō eſt refugiendū
Si primo modo aut eſt interiuꝰ
⁊ ſic eſt vana gloria Aut exteri
us ⁊ ſic eſt auaricia · Aut inferi
uꝰ ⁊ tūc eſt delectabile · Sꝫ illđ
delectabile aut eſt ad cōſeruacō
nē indiuidui ⁊ ſic eſt alimentuꝫ
quod appetitᷣ inordiate a gula ·
aut eſt ad cōſeruationē ſpeciei ·
⁊ ſic eſt coitus qui appetitᷣ a lu
xuria · Si autē volūtas deordia
tur · quia refugit quod nō eſt fu
giendū · ⁊ hoc poteſt eſſe triplici
ter · aut enī refugit ſecūdū ꝑuer
ſum inſtinctū racōnalis ⁊ ſic eſt
inuidia · Aut ſecundum inſtinc
tū iraſcibilis ⁊ ſic eſt ira · Aut ſe
cundū inſtinctū cōcupiſcibilis
ſic ē accidia · ¶ Ex his patet ꝙ
quatuor ſunt principalia appeti
bilia · ⁊ tres ſunt vires ſecunduꝫ
quarum inſtinctū eſt fuga · ide
o tantū ſūt ſeptē capitalia pecca
ta · ¶ Peccata que dicta ſūt qn̄
qꝫ publice ſe oſtendunt · vt quā
do directe ſiūt · qn̄qꝫ vero ſub q̄
dā ſpecie boni palliata decipiūt ·
Vnde ſuꝑbia qn̄qꝫ dicit Ad hoc
volo preeſſe vt poſſim ꝓdeſſe Ira
dicit · Non debent illata mala to
lerari ne cōſueſcāt inferri ¶ Inui
dia dicit · Alijs bona non cupio
ne in ſucceſſibus eleuentᷣ Accidi
a dicit · Ad hoc in laboribus mi
hi parco ne indiſcretionis argu
ar · Auaricia dicit Ad hoc multa
ſunt cōgreganda ne ꝓpter inopi
am committatᷣ furtuꝫ vel rapina
Gula dicit · Ad hoc eſt corpuꝰ ci
bis ⁊ potibus delicacōribuꝰ nutri
enduꝫ vt ſit fortius ad dn̄o ſerui
endū · Luxuria dicit · Ad tempꝰ
debet quiſqꝫ ad libitum viuere ⁊
poſtea fortiter penitere · ¶ Sep
tem vicia comparantᷣ ſeptem be
ſtijs · Vana gloria comparatur
leoni · Inuidia cani · Ira lupo ·
Accidia aſino · Auaricia ericio ·
Luxuria porco · Gula vrſo ¶ A
lio modo cōparātᷣ ſeptē vicia ſep
tē infirmitatibꝰ Vana gloria cō
paratᷣ inflationi · inuidia lepre ·
ira freneſi · accidia letargie · aua
ricia hydropiſi · luxuria febri ·
gula epilempſie ¶ Septē vicia
xpi paſſione curantᷣ · Capitiꝰ in
cruce iclinatio curat ſuꝑbiā Orō
ꝓ īimicīꝰ irā Aptio lateriꝰ īuidiā
Portacō crucꝭ accidiā Traditi
o ſpūs prī · corꝑis cruci · mrīs di
ſcipulo · veſtiū crucifixoribus ·
hec inquā curāt auariciā Flagel
latio luxuriā · potio fellꝭ gulam ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

¶ De ſuperbia · Cap̄ · xv ·

Nunc dicendū eſt de ſep
tem capitalibus vicijs ·
in ſpecie · ⁊ primo de ſu
perbia q̄ eſt regina omniū vicio
rum · ¶ Eſt autē ſupbia vt ait
aug⁹ · puerſe celſitudinis appeti
tus · Vn̄ ſicut idē auguſtin⁹ ait ·
ſuperbia omnibus inuidet · ſciꝫ
ſupioribus · quia illis nō equatᷣ
Inferioribꝰ ne ei equentᷣ · Pari
bus · quia ei equantᷣ · ¶ Super
bia dicitᷣ iniciū omnis peccati tri
plici ratione · ¶ Primo ꝓpter cau
ſam que inuenitᷣ in omi peccato ·
quia in omni peccato inuenitᷣ cō
temptus dei qui eſt quedā cauſa
peccati · Iſte autē contemptus ē
auerſio a creatore que in ōni pec
cato eſt · vbi preponitᷣ bonū ꝯmu
tabile bono incommutabili · q̄ꝛ
ſicut ſine caritate alie virtutes ni
hil ſunt · ita ſine ſuperbia alia vi
cia nihil ſunt · abſtrahe ſuperbiā
⁊ habebis gratiam · quia ſupbis
deus reſiſtit · humilibus autem dat
gratiā · Conuexū enī in quantū
huiuſmodi nō eſt receptiuū · ſed
cōcauū ¶ Secundo quia primū
fuit peccatorū · hoc ei genere pec
cauit diabolus in celo · ⁊ primus
homo in paradiſo ¶ Tercio q̄ꝛ
ex ea naſcuntᷣ alia vicia ſecūdū
prius ⁊ poſterius · hoc eſt medi
ate vel immediate · ſicut habetur
ſupra in titulo de effectu viciorū
¶ Eſt autem inter ſuperbiam ⁊
vanā gloriā differentia · quia li
cet vtrobiqꝫ ſit appetit⁹ ꝓprie ex
cellentie · tn̄ ſuperbus apparet ſi
bi magnus intra · ſed vani glori
oſus appetit in ore aliorū appare
re per laudē extra ¶ Diuerſa pec
cata dicuntᷣ radices ⁊ inicia ſiue
cauſe aliorum peccatorum · ſ; di
uerſis reſpectibus · Supbia enī
dicitur inicium ꝓpter tres cauſas
ſupra enumeratas · Libido etiaꝫ
dicitᷣ cauſa omnis peccati · ſicut a
it aug⁹ · ⁊ hoc ꝓpter delectacōnē
creature · que inordinate trahit a
nimam ⁊ auertit a ſummo bono.
Eſt enī libido improba volūtas
qua mouetur anima rationalis
ad hoc q̄ delectetur in creatura.
¶ Cupiditas etiā dicitur radix
omnium malorū · ſicut dicit apo
ſtol⁹ · ⁊ hoc ꝓpter eandem cauſā
ſicut libido · Eſt ei cupiditas ex
amore inordinato ad creaturam
¶ Luxuria etiaꝫ ſecundū caſſia
nū dicitur radix omnis peccati ·
quia carnales delectationes ſunt
nob̄ naturales · ad naturalia au
tē proni ſumus ⁊ difficulter reſi
ſtimus ¶ Inanis glorie ſeptēꝫ
ſunt filie ſecundū grego · ¶ Pri
ma eſt inobedientia · quia vani
glorioſus in nullo vult videri in
ferior · quod fieret ſi faceret man
datū ¶ Secunda eſt contētio.
quia vult vincere cū clamore ⁊ p
hoc apparere · ¶ Tercia eſt iac
tantia qua quis enumerat bona
ſua vt laudabilis appareat ·
¶ Quarta eſt hypocriſis q̄ que
rit hōibus in exterioribꝰ apparere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

¶ Quinta eſt ptinacia que fac
tũ ſuuz malũ vel dictũ defendit
ne erraſſe videat^r. ¶ Sexta eſt
diſcordia que cõtra omne dictũ
aſſumit ↄtrariũ ꝓpter vanã glori
am. ¶ Septima eſt nouitatuz
preſumptio qua quis noua inue
nit vel dicit vt laudet^r. ¶ Quatu
or ſũt ſpecies ſupbie q̃s aſſignat
Gre. xxxiij. ſuper iob ¶ Prima
eſt cũ homo a ſeipſo eſtimat ho
nũ habere quod habet. ¶ Secũ
da eſt ſi deſuper datũ credit. p
ſuis tñ meritis accepiſſe putat.
¶ Tercia eſt cũ iactat ſe habẽ
quod nõ habet. ¶ Quarta ẽ qñ
ceteris deſpectis ſingularit^r vult
videri. Per primã ⁊ ſecundam
ſpeciem iniuriat^r homo deo in ſe.
quia p primã põit ſe homo totaz
cauſam ſui boni Sed in ſecunda
ponit ſe cauſam principalem In
tercia vero ſpecie iniuriat^r homo
deo in proximo. In quarta aũt
iniuriat^r homo deo in hoc quod ñ
habet. ¶ Gradus ſupbie ſecũdũ
bernardũ ſunt duodecim. qui ſũt
curioſitas. mentis leuitas. inep
ta leticia. iactãtia. ſingularitas.
arrogantia. preſumptio. pecca
toruz defenſio. ſimulata confeſſi
o. rebellio. libertas. peccandi cõ
ſuetudo. ¶ Numerus iſtoruz ſic
accipitur. homo p ſupbiam iniu
riatur deo cui debet eſſe ſubdit?.
⁊ homini cui debet eſſe par. ⁊ ho
mini cui debet eſſe inferior. Sex
primi gradus terminant^r ſecund?
iniuriã ꝓximi cui debet eſſe par.

quatuor alij ſecundum iniuriaz
que fit homini ſuperiori. Duo vl
timi determinantur ꝓprie quantũ
ad iniuriã que deo imediate fit.
hoc ideo dicimus quia ſuperioẽs
gradus in deum redundant. ſed
mediante proxio. Gradus autẽ
vocat^r qñ fit a minori progreſſus
vſq3 ad maius. Primus eñi ma
lus eſt. ſecund? peior. ⁊ ſic aſcẽ
dẽdo inuenitur q vltimus ẽ peſſi
mus Vnde iniuria que eſt reſpe
ctu paris eſt minor Illa vero q̃
eſt r̃ſpectu ſuperioris eſt maior
Sed illa que eſt dei eſt maxia.
ꝓpter quod ⁊ taliter iſti gradus
ordinant^r ¶ Supbia multa ma
la facit. Primo id quod dei eſt v
ſurpat. ſcz gloriã. Iſa. Gloriaz
meã alteri nõ dabo In bonis eñi
opibus que facim? duo ſũt. vide
licet honor ⁊ vtilitas. Sed p̃mũ
ſibi dñs reſeruat. aliud nobis tri
buit. Vnde debemus deo ſuã pte
relinquere. ſi nrã pte nolum? ſpo
liari ¶ Secundo pfectos viros
impugnat. Supbia eñi ẽ quaſi
turris babilonis q̃ vſq3 ad celos
id eſt vſq3 ad celeſtes viros de
beat ptingere. Aug?. Supbia
etiã bonis opibus inſidiat^r vt pe
reant Vnde ſupbia inexpugna
bilis eſt ſicut caſtrũ in alto mon
te ſitũ. ¶ Tercio grã dei hoiez de
nudat. patet. quia ſupbis deus
r̃ſiſtit ⁊ c. ij. Re. Montes gelboe
nec ros nec pluuia veniat ſuper
vos. Vnde ſecundũ naturã con
uexum non eſt receptiuũ. ſed cõ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

cauũ· ¶ Quarto hominē deo pri
uat· Hugo de ſan·vic· Supbia
aufert mihi deum· inuidia pxi
mũ· ira meipſũ· ¶ Superbia de
o eſt odibilis Prouer· Tria ſũt
que odit dñs· paupere ſupbũ·
diuitē mendacē· ſenem fatuũ
Deũ impugnat· quia vexillum
inimicī ſui id eſt diaboli ponit in
caſtro· et deponit vexillum xpi·
ſcʒ crucē quā ſemp homo deberet
portare· ſecũdũ illud· Qui vult
venire poſt me ꝛc̄ ¶ Diabolo ho
minē aſſimilat· Ipſe eñ eſt rex
ſup oēs filios ſupbie· Vñ ſicut
dñs ait de caritate· in hoc cogno
ſcent oēs quia mei eſtis diſcipu
li ſi dil·ha·adinui· Ita diabolꝰ
poteſt dicere de ſupbia· in hoc co
gnoſcent oēs ꝛc̄· ¶ Hominem
ſtultũ demonſtrat· quia ancillā
ornat et dñām nudā relinquit·
Itē quia magna pro modico vē
dit· id eſt laude· Itē quia credit
ſe poſſe cũ ſupbia illuc attingē·
vbi diabolus iā exiſtens non po
tuit cum ſuperbia remanere·
Eijcit quia ſcandentes in altum
de facili cadunt· et qui ſe eleuant
ſub oſtio huili facile caput ledũt

¶ De inuidia· Cap·xvi·

Inuidia eſt vt ait augꝰ
odiũ felicitatis aliene·
Vel ſecundũ iohānem
dam· Inuidia eſt triſti
cia de alienis bonis· ¶ Dicitꝰ āt
inuidia a nō videndo· quia non
poteſt videre bona aliorũ· Vnde
diſplicentia boni q̄ ē inuidia pt
notari p viſionem interiorē & ex
teriorē· ſicut vult Seneca dicēs·
Quicquid mēte fugimꝰ ingeſtũ
oculis vix videmꝰ· ¶ Quinqʒ fi
lias habet inuidia ſecũdũ Gre·
¶ Prima ē odiuʒ· quod ē velle
malũ alicui et nolle bonũ· ¶ Se
cunda exultatio in aduerſis p
ximi· ¶ Tercia afflictio in pro
ſperis proxi· ¶ Quarta ſuſurra
tio que ē detractio latēs ¶ Qui
ta detractio· hec āt fit in apto in
tēdit qʒ melior apparere illo cui
detrahit· ¶ Inuidia mlta mala
facit ¶ De lumine cecatur· quia
bona pxi vidē nō pt· Vnde inui
dus cōparatꝰ noctue et veſpertili
oni Augꝰ· Oculis egris odioſa
ē lux· que puris ē amabilis De
vita moritꝰ Gre· Panis vitā for
tiũ roborat· puulorũ necat Vnd̄
inuidꝰ ꝯpatꝰ febricitāti cui etiaʒ
boni cibi ſunt ꝯtrarij ¶ Deo ꝯtra
riatꝰ· quia tā bonus eſt deus vt
ait augꝰ· qꝛ etiā de malis bonuʒ
eliciat· Sed econuerſo iſti tam
mali ſunt qꝛ de bonis malum eli
ciant· Iteʒ diuina bonitas omia
ſua communicat· iſti vero non·
Item deo placet bonum hominis
ac malum diſplicet· iſtis autem
econuerſo eſt bonum gratie et na
ture peruertunt· Vnde ſicut om
nia munda mundis· ſic iſtis om
nia ſunt immunda· et ſicut bōis
mala cooperantur in bonum· ita
inuidis bona cooperantꝰ in malũ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Vnde tales ꝯuertunt aurum in
cuprū · gemmas in lutuȝ · granū
in paleam · vinū in aquā · mel in
fel · dieꝫ in noctem · gaudium in
merorem · roſam in ſpinā · balſa
mū in ſterquiliniū · electuarium
in venenū ¶ Dominē maledicit
Iſa. Ve qui dicūt bonū malū ⁊c̄
¶ Stultū efficit Nimis eni errat
qui ſibi idcirco vult vnū oculum
erui ꝙ etiam alij vnus eruatur ·
Sic facit inuidus ⁊ diabolus · qꝛ
per hoc ꝙ alijs inuident ſibi magis
nocent ¶ Auctorē ſuū torquen
do ledit · Seneca · Vtinā inuidi
in omnibus ciuitatibus aures ⁊
oculos haberēt · vt de omnibꝫ ꝓ
fectibus torquerent ¶ Proxim
fraudulenter decipit · Vn̄ inuidꝰ
compatur cani qui blandit in fa
cie et mordet a tergo · Itē iude q̄
oſculo xp̄m tradidit · Iteȝ homi
ꝑfido qui ledit hominē qui nūq̄m
eum moleſtauit ·

¶ De ira · Cap · xvij

Ira eſt vt ait augꝰ · vl
ciſcendi libido Secūdū
Caſſiodorū · Ira eſt mo
tus animi concitatus ad penam ·
Hec eſt diffinitio ire ꝑ viciū nō
per zelū · De qua ⁊ hic eſt agen
dum · Ira igit duplex habet eē ·
ſcȝ eſſe nature ⁊ eſſe moris · pro
ut ergo deordinat ab optimo hȝ
eſſe morale quo vicium eſt · quia
ira non eſt peccatum ratione puē
paſſionis · imo pena · ſed cū hoc
dicit quandā actionē per quam
deordinat hominem · ⁊ quantuȝ
ad deum ⁊ quantū ad proximū
Vult eñ expetere a ſe vindictā
quam nō debet niſi a deo expete
re · vel a iudice ſub deo cōſtituto
¶ Vtrū āt teneat aliquis remit
tere iniuriaȝ inimico petenti nota
diſtinctionē · quia ex iniuria ſo
lent oriri tria ¶ Primū eſt rācor
in affectu · ſecundū rancoris ſig
num · terciū eſt actio contra iniu
riantem · Primum tenetur quili
bet ſtatim remittere · etiam ſi non
roget · Secundū remittere ve ni
am veraciter petēti · id eſt parato
emendaē ſecundū facultatē ſuā
Terciū non tenetur remittere ·
¶ Si vero ſcire volueris vtrum
ille cui facta eſt iniuria debeat a
miciciam querere · Sciendum ꝙ
duplex eſt debitum · Primum ē
neceſſitatis ſiue quo non eſt ſalꝰ
Secundum eſt perfectionis ·
Quantum ad primum debitum
non tenetur quis reconciliationē
q̄rere · Sed de ſecūdo dicit criſo
ſtomus · ꝙ talis debet reconcilia
tionem querere vt dupliceȝ coro
nam conſequatur · Vnam · quia
iniuriam paſſus eſt · Alteram · qꝛ
prior rogauit ¶ Dominus po
nit tres gradus circa reatuȝ ire cū
dicit · Omis qui iraſcit frī ſuo re
us erit iudicio · qui auteȝ dixerit
racha reus erit concilio · qui autē
dixerit fatue · reus erit gehenne
ignis · De his dicendum ꝙ vbi
creuit gradus culpe creuit ⁊ ordo
ſententie · Vnde recte ira ſine voce

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

iudicio· Ira cū voce cõcilio· Ira
cum ſermone cõtumelie gehēne
ignibus mancipat᷑· ¶ Secunduʒ
aug⁹· eni in primo eſt ira tantū
In ſecundo ira ⁊ vox· ¶ In tercio ē
ira ⁊ vox ⁊ certa expreſſio irriſio
nis· Dicit aūt Grego· ꝙ iudiciuʒ
eſt cauſe diſcuſſio· concilium ſen
tentie diffinitio· gehenna ignis
ſententie executio· ¶ Notandū
ꝙ reddere malū pro malo eſt fra
gilitatis· ſicut fecit ioab qñ int᷑
fecit abner ſciʒ interfectorē fris
ſui aſabel· Sed reddere malū ꝓ
bono eſt ꝑuerſitatis· ſic fecit iu
das tradendo dñm· Reddere bo
nū ꝓ malo eſt ꝑfectionis· ſicut
fecit ſtephanus qñ ꝓ inimicis o
rauit· Reddere bonū pro bono ē
equitatis· ſicut fecit aſſuerus qñ
mardocheū honorauit· ¶ Filie ire
ſecundū grego· ſunt ſeptē· ¶ Pri
ma eſt rixa· hec eſt voluntas au
dax vindicandi in iniuriaʒ facti
ꝓcedens ¶ Secunda eſt tumor
mentis· hec eſt volūtas vindicā
di fugiens aduerſantē ꝓpter eſti
matas inimicicias ¶ Tercia cõtu
melia que eſt volūtas ſe vīdicās
ꝑ exprobrationē malorū Quar
ta clamor· que eſt volūtas ſe vin
dicans in exaltādo vocē ꝑ vitupe
riū ad aliorū aures ꝑueniens·
¶ Quinta indignatio· que ē vo
luntas ſe vindicans ꝑ ſignū mo
leſtie exterius declaratū ¶ Sex
ta blaſphemia que eſt voluntas
ſe vindicans ꝑ obprobrium deo
vel ſanctis illatū· ¶ Ex ira veni
unt multa mala· Hoſpiciū ſpūs
ſancti ꝑturbat· Vñ grego· ¶ Dū
ira animū pulſat ſcõ ſpūi hoſpiti
um ſuū turbat· Nā ſicut in pace
factus eſt locus dei· ſic in diſcor
dia locus diaboli· Tales etiā ſūt
incendiarij domus dei ¶ Pš· Incē
derunt igni ſanctuariū tuū in ter
ra· ¶ Vnde iſti ſūt ſimiles draco
ni qui emittit ex ore ignē Quod
dei eſt ſibi vſurpat ſcʒ vindictā
Pš· Mihi vindictā ⁊ ego retri
buā ei· Talis ſe facit iudicē ⁊ deū
vult eſſe tortorē· ſicut dicit aug⁹
¶ Dicit eni malus in orōibus ſuis
¶ Dñe occide malū inimicū meū·
Rñdet tibi de⁹· Quē veſtrū am
bo eni eſtis mali· imo talis vult
eſſe actor ⁊ iudex in eadē cauſa·
Stultū ſe demrāt· qꝛ ꝑ cor ſuuʒ
mittit gladiū vt ledat ⁊ feriat tu
nicā inimici Immo ſi ſapienter fa
ceret prius ſe de ſeipſo vindicare
deberet· irā ſcʒ ꝑ zelū aduerſ⁹ irā
ſuā ꝑ viciū aſſumēdo· ¶ Limā pur
gacōis ↄuertit in rubiginē depra
uationis· Aduerſitates eñ que
ipſū deberēt a pcc̄o mūdare ꝑ im
patientiā magis inquināt· ⁊ for
nax mutat eis aurū i cuprū ⁊ fla
gellū ex grano facit paleaʒ· ¶ Du
ram ſententiā expectabit in iudi
cio· cū eñ dñs improperabit qui
buſdam Nudus fui ⁊ non coope
ruiſtis me· ¶ Quid dicturus eſt
iſtis qui non ſolum nudos nõ ve
ſtiunt· ſed etiam veſtitos ſpoli
ant᷑ Bellum mundi· carnis· et
diaboli contra ſe inſtaurant·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Sed ſapientes ſedant minōres
guerras ꝓpter maiores que immi
nent· Jtem malam faciunt cōmu
tationē· quia auferenti palliū bo
ne fame dant tunicam innocentie
Remedia ire ſunt ſilentij obſer
uatio· Prouer· Cum defecerint
ligna extinguet̄ ignis Preterea
ſicut ex colliſione duorū corpoꝝ
eliciť ignis · Sic ex amaris ver
bis aliquorū ira Prouer. Reſpō
ſio mollis frāgit iram· ſermo du
rus excitat furorem Jdem· Qua
ſi qui canem auribus ⁊c̄· Domi
nice paſſionis cōſideratio· Greḡ·
Si paſſio dn̄i ad memoriā reuo
ceť · nihil adeo durū qđ nō equa
nimiter toleretur· Hoc ſignatur
Numeri· vbi reſpicientes ſerpētē
eneū ſanabanť · Premij toleran
tie animaduerſio Vnde Grego·
Conſideratio premij minuit vim
flagelli·

¶ De Acadia·xviij·

Acadia eſt de virtutum
laudabili exercitio vtri
uſqꝫ hōis languida deie
ctio· Jtē alia diffinicō· Acadia
eſt diffidentia de ꝓprijs viribus
⁊ auxilio dei implendi ardua·
¶ Duo nomia ſūt hui⁹ vicij ſcꝫ
triſticia acadia· Horū autē no
minū hec eſt ratio · qꝛ in iſto pec
cato ē auerſio a ſpūali bono qđ
eſtimať graue· ſicut eſt ieiunaē
⁊ hui⁹modi· ⁊ ratione hui⁹ dici
tur triſticia· eſt etiā ibi cōuerſio
ad creaturā ſcilicet ad quietem·
que eſtimatur leuis · ⁊ ratioē hu
ius diciť acadia ¶ Patet ex hiſ
qꝫ hoc viciū put vocatur triſticia
oppoñitur leticie ſpirituali que ē
in exercitio ſpirituali· Sed pro
ut vocatur acadia oppoitur for
titudini que conſiſtit in aggredi
endis arduis ⁊ ſuſtinēdis aduer
ſiſ· Acadia denominatur ab ace
dine· quia per eam habet anima
tedium de omni ſpirituali diffici
li· ¶ Acadia ſecundū Grego·
ſex habet filias· ¶ Prima voca
tur malicia· que eſt ſecūdū Au
guſtinuꝫ voluntas machinandi
malum alicui· Cum enim quis
iniuriatur alicui tūc iraſcitur et
poſtea triſtatur ¶ Secūda de
ſperacō· quia diffidentia merito
rum mater eſt diffidentie premi
orum· ex quo iteruꝫ oritur triſti
cia Tercia puſillanimitas que
naſcitur ex diffidentia prouemi
ente ex conſideratione ꝓprie infir
mitatis vel operis arduitate·
¶ Quarta rancor qui eſt inuete
ratum odium· ſicut enim ex cari
tate ſūt opa bona ex quibꝰ ē cō
firmatio caritatis· ita ex ira ē ac
cidia· ex acadia vero vetuſtas
ire· Quinta torpor circa p̄cepta
id ē quedā inſēſualitas ꝓpt̄ quā
homo nō poteſt induci ad execu
tionē mādatorū dei Sexta eua
gatio mētis circa illicita· hec āt e
uagatio qn̄qꝫ ē pticularis · ⁊ cer
tā hꝫ materiā, ⁊ ſic ꝯueit oībꝰ vi
cijs · qn̄qꝫ ē generał ⁊ icertitudi
nał· hec ē ꝓpa euagatio acadie.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Qui em̄ abſorptus eſt triſticia·
non habens in ſe vbi delectetur·
euagat̄ ad omnia querens delec
tationem· ¶ Ex accidia eueni
unt multa mala· Preceptuz dn̄i
negligit· Geneſis In ſudore vul
tus tui· ¶ Maledictōnē incurrit
Exemplū de ficu cui dominꝰ ma
ledixit· qꝛ folia tantū habuit·
¶ Diſcrepat a ceteris creaturis
Exemplū eſt in corporibus ina
nimatis· ſicut in ſole ⁊ luna que
quotidie mane ſurgunt ⁊ finiūt
curſum ſuum Idē patet in corpo
ribus animatis· ſicut ſunt arbo
res ⁊ herbe· que licet in hieme nu
da ſint· tn̄ virtutem ſeruāt· ⁊ tē
pore ſuo redeūt ad cōſueta· Idez
oſtēdit̄ in ſenſibilibꝫ· Prouer·
Vade ad formicā ⁊c̄· ¶ Precioſū
tempus perdit· quia nihil eo pre
cioſius eſt· quia breui hora poſſet
quis obtinere veniā ⁊ grām ⁊ glo
riā· Et tn̄ ſecundū bernarduz ni
hil vilius reputatur· quia dicūt
homines ocioſi· Venite deducaꝰ
tēpus ¶ Spūale lucrū negligit·
quia qui non mercatur in nundi
nis· poſtea nō habebit Prouer·
Propter frigus piger arare nolu
it ⁊c̄· ¶ Incitamenta viciorum
colligit· Prouer· Per agrū hoīs
pigri trāſiui· ⁊ ecce totū repleue
rant vrtice· cooperuerūt ſuperficī
em eiꝰ ſpine· Nota qꝫ aqua cor
rumpitur quiete· ⁊ ferrum cōtra
hit rubiginem· ⁊ porcus mactā
dus permittitur i quiete pingue
ſcere ¶ Locū diabolo preparat·
homo ocioſus eſt quaſi puluinar
diaboli· ⁊ ollam tepidam libent̄
muſce inſident que feruentez fu
giunt ¶ Temptationibꝰ patet
Vnde legitur in collationibꝫ pa
trū qꝫ monachū operātē vnus de
mon pulſat ocioſum innumeri·
Ocioſitas em̄ eſt nutrix cogitati
onum· magiſtra diſſolucōnum·
mater nugarum· nouerca omniū
v̄tutū· Eſt em̄ homo accidioſus
quaſi vrbs abſqꝫ murorū ambi
tu· ⁊ quaſi ſignuz poſitum ad ſa
gittā· ¶ Morem peruertit· quia
vult metere ⁊ non ſeminaꝛ· ſicut
cattus qui libēter piſces comedit
ſed eos non libenter capit· Señ·
Incertū eſt quo loco mors te ex
pectet· ideo tu illam in omni lo
co expecta· ¶ Furez fodientem
parietem nō repellit· quia mors
fur eſt ⁊ quotidie tollit vnum al
terum· id eſt vnū diem· Math·
Si ſciret vtiqꝫ paterfamilias qua
hora ⁊c̄· ¶ Receptaculum ſordi
um ſe facit· Bern· Omnium tem
ptationū ſentina eſt ocium· Ip
ſum em̄ eſt occaſio luxurie· Re
gū· Factuz eſt eo tempore quo
reges ſolent ad bella ꝓcedere ⁊c̄·
¶ Item occaſio ē nugarū· Act·
Athenienſes ad nihiluz vacabāt
⁊c̄· ¶ Itez occaſio eſt curioſita
tis· Thimo· Diſcunt circuire do
mos ⁊c̄· ¶ Stultitiam oſtēdit
quia tonitrua audiens nō ſurgit
Tonuit autem chriſtus in cruce
ſcilicet in paſſione· ⁊ in predica
tiōe· Etiam tonabit i die iudicij

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

¶ Item ſtultus eſt qui immūdi
cias de oculo non eiicit. Mathei.
Stulte eiice primum trabem de o
culo tuo ¶ Ad celeſtia venire ne
gligit. quia vix ad locum quis
peruenit qui vnum pedem mouꝫ
hodie ꝛ poſt annum mouet aliū
ſicut ꝛ illi quorū motus ē pes in
tellectus ꝛ non pes affectus cū
tamen ſit affectibus ambulādū

¶ De auaricia. Cap. xix.

Auaricia ē vt ait tullius
immoderatꝰ amor habē
di Itē auaricia eſt ſecū
dum bernardū quarūlibet rerum
inſatiabilis ꝛ inhoneſta cupido.
Auaricia ſecundū apl'm dicitur
idolorū ſeruitus. quia homo aua
rus exhibet creature quod debet
creatori. ſcꝫ fidem. ſpem. ꝛ dile
ctionem. hec eñ auari exhibent
pecunie. ¶ In hoc ergo ſpeciali
ter reprehendunt' iſti qui rei viliſ
ſime amorem ſuū exhibent. ſcili
cet pecunie q̄ de terra tollit'. quā
natura infimā ordinauit ¶ Di
cit' i Eccō. ꝙ auaro nihil eſt ſce
leſtius. ꝛ hoc eſt ꝑpter quatuor
cauſas ¶ Primo quia omnia fe
re ſcelera ꝑpter auariciā perpetrā
tur. vt furta. homicidia. ꝑiuria.
ꝛ huiuſmodi ¶ Secundo quia
contra legē ē naturē. Lu. Quecū
qꝫ vultis vt fa. vo. ho. ꝛc̄ ¶ Ter
cio quia cōtra legē ſcriptam eſt.
Lu. Eſtote miſericordes ſicut et
pater veſter miſericors eſt.

¶ Quarto quia cōtra legē eſt v
niuerſalem que eſt in omnibꝰ re
bus que ꝯpellunt' ſe dare. Aua
rus vero q̄ſi captiuas detinet res.
ne ſe ꝯmunicare poſſint. ¶ Utruꝫ
autem cuiq̄m liceat thezauros cō
dere notandū eſt ꝙ eſt theſauri
zaē ex affectu auaricie abſqꝫ oī
intentione neceſſitatis ꝓprie vel a
liene. ꝛ hoc mō theſaurizare omi
bus eſt ꝓhibitū ¶ Alio mō the
ſaurizare eſt ex prouidentia. et
hoc vel conſideracōne neceſſitatis
ꝛ ſic conceditur ꝑntibus ſeculari
bus ob neceſſitatē filiorū educan
dorū. vel filiarū ꝯiugio tradenda
rum. nō autē ditandarū. ſed ſer
uato modo ꝛ ſtatu perſone. Vel
theſaurizare eſt ex conſideratiōe
publice vtilitatis. ſcꝫ regni defē
dendi. . vel cultus dei ampliādi.
ſic conceſſum eſt regibus theſau
rizare. Perſonis vero eccleſiaſti
cis nunq̄ꝫ theſaurizare licet. neqꝫ
pecuniā tenere intentione ſeruan
di Ambro. Aurū habet eccīa nō
vt ſeruet. ſed vt eroget. ¶ Ex
predictis patꝫ ꝙ duplex poteſt
eſſe amor pecunie ſiue tꝑaliū. ſci
licet reſpectu neceſſarij vel reſpe
ctu ſuꝑflui. Contra primū ꝓhi
bet dn̄s prefocantem ſolicitudinē
Contra ſecundum prohibet the
ſaurizationē. ¶ Auariciā ſequū
tur mlt'a mala. Primo qꝛ a deo
maledicit'. Augꝰ. Maledictus
diſpenſator auarꝰ cū illiꝰ largꝰ
ſit dn̄s ¶ Semp eget Hiero. A
uaro tā deeſt q̄d hꝫ q̄ꝫ q̄d nō hꝫ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Stultus mercatoꝛ eſt qui regnū
celorum immo ipſum chriſtū vē
didit ꝑ paucis denarijs · ⁊ i hoc
ſepe peioꝛ eſt auarus homo q̄ȝ ip
ſe iudas q̄ triginta denarijs chri
ſtum vendidit · iſte autem inter
dum pro vno denario ¶ Corpꝰ
euiſcerat · quia diuitie acquirūtꝰ
cum labore · poſſidētur cum timo
re · amittuntur cum dolore Vnde
ipſi laborant ⁊ alij labores eorum
ſepe intrāt · ſcȝ fures vel raptoresꝰ
vel certe mali filij Iſti ſimilesꝰ ſūt
aranee · que faciendo telaȝ pro ca
pienda muſca ſeipſam euiſcerat
¶ Mentem ſuffocat Augꝰ · Nau
fragium fugis ⁊ plumbū ample
cteris · Vnde ſocrates maſſaȝ ar
genti proijciens in mare dixit ·
Mergām te ne mergarꝰ me ¶ In
quinat Exo · Filij iſrahel ſeruie
bant in luto ⁊ latere · ¶ Excecat
Exemplū in thobia · qui exceca
tus eſt ſtercore hirūdinū · Coꝛ
dilacerat · Vnde diuitie cōparā
tur ſpinis ¶ Inſaciabilis ē · Vn
de cōparātur ſacco ꝑtuſo ⁊ infer
no · qui nūq̄ȝ dicit ſufficiāt · ⁊ ma
ri cui omnia influūt ⁊ tamen nō
redundat · ⁊ idropica qui quan
to magis bibit · tāto magis ſitit ·
¶ Filie auaricie ſcd̄m gregori
um ſunt ſeptē ¶ Prima obdura
tio coꝛdis q̄ fit omittendo · Iſtā
filiam vocauit Iſidorus inhuma
nitatem · ¶ Secunda violētia
Hec fit nocendo alicui palam ꝑ
facta mala · quā vocauit Iſidorꝰ
rapacitatem ¶ Tercia inquietu
do · hoc eſt appetitꝰ lucri Quar
ta periurium quod ſepe incidit i
emptione ⁊ vendicōne · ¶ Quin
ta fallacia que fit per verba deci
pietis i occulto ¶ Sexta frausꝰ
hoc eſt deceptio per facta · ⁊ hoc
fit in preſentia illius qui decipitꝰ
¶ Septima proditio que ē ideȝ
q̄d deceptio · que fit in abſentia
decepti ·

¶ De gula · ¶ Capitulū · xx

GVla eſt vt ait auguſti
nus immoderata cibi aui
ditas Item gula eſt vo
rax edacitas nature finibus non
contēta · ¶ Quinq̄ȝ modisꝰ pecca
tur circa gulam vt dicit Grego ·
¶ Primo cum quis horam come
dendi preuenit · ⁊ hoc fit ꝓpter im
patientiam expectandi tempusꝰ
debitū · ¶ Secundo cum quis q̄
rit cibaria precioſa ⁊ delicata De
quibus ouidiusꝰ · Eſt virtus pla
citis abſtinuiſſe bonis · Sed con
tra hoc fecit diues ille qui epula
batꝰ quotidie ſplendide · ¶ Ter
cio qn̄ quis mēſurā excedit ſcȝ ni
misꝰ comededo ¶ Sciēdū āt ꝙ vni
ē mediū ⁊ mēſura debita q̄d alte
ri ē exceſſꝰ nimiusꝰ Vn̄ mēſura nō
cōſiſtit in cibi q̄ntitate · ſȝ in come
dentis qualitate Verūtamē q̄dā
ſuū ieiuniū recōpēſāt poſtmodū
nimietate ſupflua · ſȝ q̄d ē hoc ali
ud q̄ȝ dare duos obulos ꝑ vno
denario Quarto qn̄ q̄s nimis ar
dēt ⁊ feſtie comedit · n̄ eiusꝰ ciba
rioꝝ · ſȝ cōcupiſcētia i vicio eſt ·

¶ Quinto qn̄ quis nimis ſtudio
ſe ſua cibaria pparat. Vn̄ Ber.
Nō ſapoēs ſed fames excitet ap
petitū. In omnibus his ſumēda
ſunt nō que voluptas ſed que re
quirit ncc̄itas. ¶ Contingit eti
am peccatū eē circa diminutionē
cibi. ſicut circa ſupfluitatē. ¶ Fi
lie gule ſunt quinqꝫ ſecūdū gre
go. videlicet ſcurrilitas. q2 gu
la mouet ad verba ſcurrilia Mł
tiloquiū. ſcꝫ detractō. vituperia
ꝛ alia verba inania Inepta leti
cia. id eſt laſciuia carnis. ſiue ge
ſtus corpis inordinat9 laſciuiā
mētis demōſtrās Immūdicia ſci
licet que ſolet puenīe ex gula vt
eſt vomitus ꝛ eructationes feti
de ꝛ luxurie. Ebetudo mentis id
eſt ſubuerſio rationis. ¶ Gula
duo complectitur ſcꝫ comeſſacō
nē ꝛ ebrietatē. ꝛ ꝓprie loquendo
parſimonia opponit9 comeſſatio i
ſobrietas vero ebrietati ¶ Gula
nocet multipliciter. De padiſo
eijcit hoiem. exemplum in adā.
Spiritualia bona pdit. exēplū
in eſau. qui p cibo vendidit pmo
genita. Diabolo domum prepa
rat. exemplum in euāgelio Mit
te nos in porcos. Seruū cōtra ſe
animat Prouer Qui delicate nu
trit ſeruum ſuum ſentiet eum cō
tumacē. Luxuriā inducit. exem
plū de loth. Homicidia pficit ex
emplū i iohāne baptiſta qui in
cōuiuio perijt. Inducit mortem
nature. Prouerb. Propt crapu
lā multi perierūt. Gen. quacūqꝫ

hora co. e. Inducit mortē culpe.
Apłus Vidua in delicijs viuēs
mortua eſt Inducit mortē gehē
ne. Luce. Diues epulo ſepultus
eſt in iferno. ¶ Remedia gule
ſunt quatuor. ¶ Primū eſt ſpi
ritualium cibariorū frequens ſū
ptio. Math. Nō in ſolo pane vi
uit homo ¶ Secundū future car
nis noſtre conſideratio. Hiero9.
De facili cōtemnit omnia qui ſe
ſemper cogitat moriturū ¶ Ter
ciū eterne cene meditatio. Luce.
Homo quidā fecit cenā magnā
¶ Quartū famis xpi ꝛ ſuorūꝫ pē
ſatio. Treno. Recordare paup
tatis mee abſinthei ꝛ fellis.

¶ De Luxuria. Ca. xxi.

Luxuria eſt ex imūdis
deſiderijs veniens lubrica
mētis ꝛ carnis proſtitu
tio. ¶ Itē luxuria eſt libidino
ſe voluntatis appetitus. ꝛ intelli
gas hic appetitum qui eſt ex cō
ſenſu rationis. quia talis appeti
tus eſt mortale peccatum. Dicī
tur etiam mortale peccatuꝫ quā
do ratio non cohibet huiuſmodi
appetitū cū poſſꝫ. ¶ Differētie
luxurie ſūt octo ¶ Pria ē forni
catio q̄ ē ſoluti cū ſoluta ¶ Secū
da ē meretriciū q̄d fit dupliciter
ſcꝫ p vagā libidinē cū diuerſis
peccādo. vel cū publice venali cō
cūbendo ¶ Tercia adulterium
quo coniugalis thorus vialotur.
¶ Quarta ſtuprum quo vir
ginalis integritas corrumpitur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

¶ Quinta ſacrilegium quo cõti
nentia deo ſacrata leditur vt in reli
gioſis et clericis in ſacris ordini
bus et in his qui emiſerunt votũ
continentie. ¶ Sexta inceſtus
quo vinculum conſanguinitatis
vel affinitatis vel cõpaternitatis
corrumpitur ¶ Septima peccatũ
contra naturaʒ ſiue zodomia quo
naturalis vſus coeundi ꝑuertitur
¶ Notandum autẽ ꝙ aliquid ẽ
contra naturã ſpeciei. aliquid cõ
tra naturã generis ¶ Primo mõ
omne peccatũ mortale contra na
turam eſt. quia in racionali crea
tura remurmurat ſinderiſis cõtra
omne peccatum. ¶ Secũdo modo
peccatum zodomie contra naturã
eſt. quia nõ ſolum in homine ſed
eciam in brutis diuerſi ſexus in
coitu cõueniunt Unde ſi alio mõ
ſit contra naturam generis eſt.
¶ Octaua eſt libidinoſus coitꝰ
coniugalis qui multipliciter acci
pitur. Coitus enim cõiugalis
alius eſt licitus. alius fragilis.
alius impetuoſus. ¶ Licitus tri
pliciter fit. vt qñ fit cauſa prolis
ad cultum dei. vel cauſa reddendi
debitum. vel cauſa fornicationis
vitande non in ſe ſed in coniuge
Primus eſt pietatis. ſcd's iuſti
cie. tercíꝰ cautele. et in his nullũ
dicitur peccatum eſſe. ¶ Fragilis
eſt qñ fit cauſa delectationis et
tunc diſtinguitur. qꝛ ſi amor illiꝰ
delectationis ꝓponitur deo mor
tale peccatum eſt Si vero poſt
ponitur veniale ẽ ¶ Impetuoſus

eſt qui ex ſola libidine ꝓueniẽs
metas honeſtatis et racõnis trãſ
cendit. qd' fit quinqꝫ modis. Pri
mo cauſa ſatiande libidinis ꝑ me
retricias blandicias Secũdo cum
fit contra naturalem moduʒ Ter
cio cum fit tempore prohibito.
Quarto cum fit loco prohibito.
Quinto cum acceditur ad preg
nantem vicinã partui. vel q̃ eſt
in fluxu mẽſtruoſo ¶ Filie lux
urie ſunt octo ſcd'm Gregorium
Prima eſt cecitas mentis. quia
ſcd'm Augꝰ. in opere luxurie to
ta racio abſorbetur ¶ Secũda incõ
ſideratio. ſciʒ mortis et inferni.
Tercia inconſtancia ſcʒ ad cogi
tandum et deſiderandum nunc
iſtud nunc illud. Quarta amor
ſui. ſcʒ quo aliquis deſiderat lon
gam vitam ad hoc vt luxuriãdo
expleat voluptatem ſuã. Quita
precipitacio qua quis precipitã
ter currit ad peccandũ exponẽs
ſe periculo mortis ꝓpter luxuriã
faciendam Sexta odium dei qd'
fit. quia deꝰ abſtrahit ſe ab eis.
et punit eos qui ſequũtur carnis
delicias ad quas ĩclinat luxuria
Septima affectus pñtis ſeculi
ſcʒ appetitus honorũ diuiciarum
ſcĩencie. fortitudis et huiuſmõi.
ꝑ que luxurioſus fineʒ ſuũ conſe
quitur Octaua eſt deſperatio fu
turi ſeculi que eſt diffidẽcia glẽ
vel venie cõſequende. et hec eſt
filia luxurie cõſummate ¶ Lux
uria nocet multipliciter Deo eſt
contumelioſa. qꝛ templum eius

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

inquinat · Demonibus placita ·
Job · behemoth dormit in locis
humentibꝰ · Subiecto ꝓprio no
cua Apłs · qui autē fornicatur
peccat in corpus ſuū · Proximū
ſcādalizat Oſee · facti eſtis laq
us ſpeculationū et rete expan
ſum ſup montem thabor Animā
ꝓpriā damnat · ij · Regum xij ·
nō recedet gladius meꝰ de domo
tua · hoc dicitur ad dauid ꝓpter
berſabee · Viliſſimo dn̄o ſubiciat ·
ſcilicȝ carni et ſenſualitati Gen̄ ·
quia audiſti vocem vxoris tue
plus q̄ȝ me · maledicta terra in
opere tuo Mentē infatuat Oſee ·
vinum et mulieres auferunt cor

¶ Remedia luxurie ſunt occaſi
ones fugere Job · pepigi fedus
cum oculis meis Prouerbiorum ·
Qui tangit picem inquinabitur
ab ea Ecc̄ · qui tenet eam quaſi
qui apprehendit ſcorpionē Mor
tis extrema cogitaē Prouerbiorum
Fili memorare nouiſſimā tua et in
eternum non peccabis De ſe nō
preſumere · qȝ dauid cecidit ſanc
tiſſimus · ſalomon ſapientiſſimꝰ ·
ſampſon fortiſſimꝰ · frequēter ſe
occupare Hieronimꝰ · ſemp ali
quid opis facito vt diabolus oc
cupatum te inueniat · Carnē do
mare · Euan · hoc genus demo
nij non eicitur niſi in orationibꝰ
et ieiunio Temptacōni in princi
pio reſiſtere Gen̄ · ipſa conteret
caput tuum ·

¶ Qn̄ ſeptē vicia ſint mortalia
vel venialia Capł · xxij ·

Omnia peccata predicta
quāuis ſemp ſint peccata
nō tn̄ ſemp ſunt morta
lia Vn̄ videndū eſt qn̄ vnūqđqȝ
ſit mortale vel qn̄ veniale · Vana
glā igit̄ ex gn̄e eſt veniale · qȝ ge
nus opis ſumit̄ ex obiecto · va
num aūt ſcđm ſe nō eſt obiectū
mortalis pcc̄ ſed venial̄ Unde
cū vana glā ſit hꝰ pcc̄ obiectū
patet ꝙ non ſp eſt mortale pec
catū Erit tn̄ vana glā mortalis
dupliciter · ſciȝ racōne finis ꝓpter
quā laus appetit̄ · opus namqȝ
tale eſt q̄le eſt illud ꝓpter qđ ap
petit̄ Itē rōne opis in quo laus
querit̄ · Circa pmū ergo dicend̄
ꝙ q̄druplici fine laus appetitur
Primo ad vitādū malū infamie
ſic ſamuel ſe laudauit · i · Regȝ
Scđo ꝓpter vtilitatē aliq̄ȝ ſpū
alem · vt eſt glā dei vel edificatio
ꝓximi · ſicut Paulꝰ ſe cōmenda
uit ij · ad Cor · Tercio ꝓpter lu
crū auaricie · ſic pharisei q̄ deuo
rabant domos viduarȝ ſimulan
tes longam orōēȝ Math · xxiij ·
Quarto ꝓpter aliquē actū veni
alis pcc̄ · ſicut qn̄ quis laudari
vult · eo ꝙ venialit̄ in laude delec
tet̄ · Primū eſt ꝓuidencie · ſcđm
eſt caritatis dei et ꝓximi Terciū
eſt peccatū mortale Et idē intel
ligendum eſt qn̄cumqȝ mortale
peccatū ponit̄ finis alicuiꝰ opis
Quartū eſt veniale · ¶ Sequit̄
ſcđa cauſa q̄re vana glā ſit pecca
tū mortale · ſcȝ rōne opis ꝑ qđ
laus appetit̄ ſiue querit̄ · hoc aūt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

poteſt fieri tripliciter· quia laus
quãq; querit̃ p opa illicita· quãq;
p opa ex ſe indifferẽtia· quãq; p
opa virtutũ ¶ Si p̃mo mõ ſic ẽ
tale peccatũ quale ẽ illud illicitũ
ſcz mortale vel veniale ¶ Si ſcdo
mõ ſic eſt peccatũ veniale vt hrẽ
diuicias vel veſtes p̃ciosas · cũ
abuſu taliũ in laudez Verũtamẽ
ſi talia de ſe ſũt ordinata vt ſint
occaſio mortalis peccati· ſciz q̃
mulier cũ ornatu meretricio ad
capiendas aĩas p̃parat̃· vel ſi fac
tum illud ẽ illicitũ ex ꝓhibicõne
ſuꝑioris vt torneamẽta et hꝰmõi
cum accederet preceptũ eccleſie
ſic ſunt pccã mortalia ¶ Si tcio
mõ id ẽ ſi laus querat̃ p opa vir
tutũ· hoc dupliciter· q: vel appe
titus laudis adiungit̃ opi virtu
tis tanq̃z incidens· ſicut cõtingit
in cantu vel in p̃dicacõe quãq; tũc
eſt veniale Vel laus eſt finis pri
cipaliter p̃ſtitutus opi v̾tutis et
opanti· ita q̃ ibi cõſtituit finem
vltimũ et ſic eſt mortale· q: tunc
inheret ei vt fini vltiõ ¶ Nota q̃
maius eſt peccatũ gloriari de bo
nis ſp̃ualibꝰ q̃z de bonis tpalibꝰ
q: minus hñt motiuũ eo q̃ minꝰ
appareant extra q̃z tpalia ¶ In
uidia ex ſuo genere eſt mortale
peccatũ· q: cũ inuidia ſcdm Re
mingium eſt dolor de alieno bono
cõtrariat̃ directe caritati que non
emulat̃ ſed congaudet veritati·
Coꝝ· xiij· Caritati vero nihil ẽ
contrariũ niſi mortale peccatuz·
tñ illud qd ex gnẽ eſt mortale

poteſt eſſe veniale inquãtũ vel in
p̃mo motu cõſiſtit· vel extra ſuã
racõnem trahit̃ ¶ Dolor ergo de
alieno bono eſt q̃druplex· quia
vel eſt p̃mo p̃mus motus ex na
tura veniens· ſicut quidã nãliter
inuidi ſunt et hoc nullũ eſt pecca
tum· cũ nullo mõ ſit in ptãte nrã
Vel eſt ſcdo p̃mꝰ· qñ ſciz appe
titus ſine cõpleta deliberacõe tali
paſſione afficitur· et ſic eſt veni
ale peccatum Vel eſt actus volũ
tarius cum deliberacõne· et ſic ẽ
mortale peccatuz Vel trahitur p
intencõnem extra ſuam racõnem
vt quando dolor de alieno bono
ſurgit ex cauſa bona· ſicut qñ do
let aliquis de bono temꝑali alte
rius· quia videt illud redundare
in detrimentũ anime ſue· vel eciã
in detrimentũ cõmunitatis· et ta
lis eſt dolor bonus· q: maius bo
num magis eſt appetendum·
¶ Notanduz vero q̃ p dolorem
boni cõprehenditur gaudium de
malo quod ex ipſo cauſat̃ ¶ Ira
ex ſuo genere eſt peccatum mor
tale· quia ſcdm Caſſio· Ira eſt
motus animi cõcitatus ad penã
ꝓuocanti inferendaz· Talis aũt
motus contrariatur caritati que
non irritatur· nec cogitat maluz
i· Corinthеoꝝ xiij· Ira igit̃ vel
dicit iram zeli q̃ eſt deteſtacio vi
cij· et hec non eſt peccatum ſed
eſt pfectionis· poteſt eciam ſibi
quis p hunc moduz iraſci· ſicut
dicit gloſa ſup illud pſalmiſte·
Iraſcimini et nolite peccare ac̃·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Quid eſt inquit homo penitens
niſi iraſcens ſibi ? Vel dicit remiſ
ſionem affectus circa ꝓximū ꝑ
quā homo non dolet de malo ꝓx
imi · nec gaudet de bono eius · li
cet eciam nō doleat de bono · nec
gaudeat de malo eius · ſed eſt ei
indifferēs · et ſic nō eſt mortale
ſed eſt imꝑfectio caritatis · Vel
dicit actualē impacienciā abſq;
appetitu vindicte · et talis mot⁹
eciā deliberatiuus eſt veniale pec
catum · q2 habet incōpletam racō
nem ire · ſicut patet ex ſupdicta
diffinicōe Vel dicit impacientiā
cum appetitu vindicte · Et hoc ē
tripliciter · quandoq; enī hoc eſt
a natura · ſicut in melancolicis in
quibus ſcd̄m philoſophū conti
nue mordet natura · ꝓpter quod
ſemper ſunt turbulenti · et ſic nul
lum eſt peccatum cum ſit motus
natural' · Quandoq; eſt ab appe
titu indeliberato · et tunc eſt veni
ale · ſicut alij ꝑmi motus · Qn̄q;
eſt a volūtate deliberatiua · et tūc
eſt peccatum mortale ¶ Accidia
ex genere eſt veniale peccatum ·
quia ſcd̄m Auguſtinū · Accidia
eſt tedium eterni boni · hoc autē
non opponitur caritati · ſed dicit
diminucōnem feruoris caritatis
in quo conſiſtit omne veniale ·
Iſtud ergo tediū vel eſt motus
natural' · et ſic nullū eſt peccatū
Vel eſt motus appetitus cōtriſ
tati de opere ſpūali laborioſo · et
ſic eſt veniale q̄uis eciā appeti
tus ille ſit deliberatiu⁹ · q2 conſen
ſus in veniale nō eſt niſi veniale
Accidia vero ſicut dictū eſt ex
genere et per ſe venialis eſt Vel
hoc tedium redūdat in omiſſionē
eorum que ſunt neceſſaria ſaluti ·
et tunc eſt mortale Si aūt tediū
illud ex omiſſiōe boni et difficul
tate aggrediendi bonū ducit in
deſperationem tunc iam accedit
ad peccatum in ſpiritūſanctum ·
et ſi tediū illud ita creſcit ꝙ eciā
ducit in tedium vite in tantum ꝙ
inicit ſibi manus · tunc iam ſimi
lis erit iude qui laqueo ſe ſuſpen
dit · ¶ Auaricia ſcd̄m tuliū eſt
immoderatus amor habendi Et
hic conſiſtit vel in appetendo vel
in acquirendo · vel in retinendo ·
Si primo modo hoc eſt quinq;
modis ¶ Primo q2 appetit alie
na appetitu cōpleto · qui ꝓcedēt
in opus ſi adeſſet facultas · ſic ē
mortale peccatum ¶ Scd̄o quia
appetit illicita voluntate cōpleta
vt ſi aliq̄s indignus conat' benefi
cium eccleſiaſticum adipiſci · ſic
iterū eſt mortale ¶ Tercio ſi ap
petit talia ſiue ſint aliena ſiue illi
cita cum voluntate condicionata
ſcilicet ſi poſſet habere ſine offen
ſa dei ac iniuria proximi · et tunc
vel nullum vel veniale peccatum
eſt · ſiue talem condicōnem actu
aliter addat · ſiue habitualit' eā
intendat · ¶ Quarto ſi ſimplicit'
appetit habere ſupflua et hoc ap
petitu ſuffocante mentem a cura
ſiue a conſideratione diuinorum ·
et hoc eſt peccatum mortale ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Quinto ſi ſuperfluo amore inheret temporalibus · tamē infra dei amorē hoc veniale ē. ¶ Si aūt auaricia cōſiſtat in acquirendo hoc eſt tripliciter · qꝛ vel acquirit res iniuſte quocūq3 modo · et tunc eſt mortale · Vel acq̄rit res ꝑ tale opus aut artem aut officiu3 q̄d per ſe mortale peccatum eſt · ſi etiā eſſ3 ſine lucro et tunc eſt mortale · Vel acquirit talia ꝑ opa illicita que ſunt venilne peccatu3 · vt cū quis verba iocoſa cōponit ad lucrum ſalua tamen honeſtate · et hoc eſt veniale · niſi aliquis ꝓpter delectacōnem diſſolutionis totaliter det ſe talib9 · tunc enim eſt mortale · Dico aūt ꝓpter delectacōnem · qꝛ ſi aliquis ꝓpter neceſſitatem per talia ſuſtentationem ſibi cōquireret cum aliam artem lucroſam neſciret · nō reputarem eum in ſtatu damnandorum ·

Si autē auaricia conſiſtat in retinendo · hoc poteſt eſſe quinq3 modis ¶ Primo qꝛ retinet ſcienter ea que reſtituere tenet · et animo retinendi ſic eſt peccatū mortale ¶ Secūdo quia retinet ea que ad neceſſitatem ſuam ꝑtinent et ſuorum · vel ad cōſeruacōnem ſtat9 ſui et ſuorum ſcd̄m ꝙ decet ſua3 dignitatem hoc non eſt peccatū ¶ Tercio quia retinet ſuperflua reſpectu vtriuſq3 iam dictorum et hoc tempore extreme neceſſitatis alicuius · ſic eſt peccatū mortale ¶ Quarto quia retinet ſuperflua etia3 cītra extremā neceſſitatem ex inſatiabili cupiditate · ſic eſt mortale peccatū · Precipuū autē ſignum talis affectus eſt ꝙ aliquis pocius res putreſcere ſinit apud ſe q̄m vtiliter alijs diſpenſet ¶ Quinto quia retinet ſuperflua quedam ex inordinato amore temporalium per quem modicum deficit a medio largitatis ſaluo tamen ſtatu virtutis · ſic ē veniale · ¶ Nota ꝙ auaricia ex genere eſt mortale peccatum · qꝛ ab Apoſtolo idolatrie compat9 · non ꝙ ſit de ſpecie illius cum nō habeat actum eius · ſed quia aliquid ſimile facit idolatrie · ſcilicet ſeruiendo creature pocius q̄3 creatori ¶ Gula eſt ex genere veniale peccatum · quia appetitus comedendi ex ſua ratione ſubiacet dominio volūtatis · Gula eſt immoderatus appetit9 edendi · q̄d eſſe poteſt quinq3 modis · Primo ſi eſt ibi ſolus appetitus cibi et hoc nunq3 eſt peccatu3 · nec etiā delectatio cibum conſequens eſt peccatum inquantum ordinatur contra defectum ſibi contrariu3 · hec enim pure ſunt naturalia in quibus nec eſt meritū nec demeritum ¶ Secūdo ſi appetitui neceſſitatis adiungitur appetitus delectationis et voluptatis ex cibo hoc eſt veniale peccatum ¶ Tercio ſi eſt ibi tranſgreſſio precepti vt cum aliquis ſine neceſſitate ſoluit ieiunium eccleſie · vel quādo religioſus comedit carnes cū hoc in ſuo ordine ſit ꝓhibitu3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

ſub p̄cepto · ſic eſt peccatuȝ mor
tale · Quarto ſi appetit⁹ edendi
eſt cū libidine · vt quando nimio
et finali affectu inheret delecta
cōni cibi · et hoc eſt peccatuȝ mor
tale ¶ Quinto ſi ducitur in cōſue
tudineȝ talem que facit totam vi
tam hōis delectacōnib⁹ huiuſmo
di deputari · hec tamen vicina ſunt
mortali peccato / q̄ ebrietas ab a
poſtolo int̄ mortalia peccata cō
putatur · Ebrietas tamen qn̄qȝ
eſt veniale peccatum / vt quando
vltra neceſſitatem quis accipit ſe
cunduȝ menſuram / tamen p̄cepti
bilem Quando vero quis egredi
tur a menſura p̄ceptibili ſcd̄m ra
cōnem bene ordinataȝ ad diſcer
nenduȝ / et hoc in tali menſura ex
qua euertit̄ ſtatus mentis effre
nata libidine / quādo hoc deo p̄po
nit tunc peccat mortalit̄ · Si q̄s
autem alium inebriat · ita ſciliceȝ
inuitans eum ad potum vt inten
dat ſtatum mentis eius euertere
et hoc facit in eius nocumentum
peccat mortalit̄ · quia magis au
fert ei · q̄ȝ ſi auferret aliqd̄ tēpo
rale · quia vſum racōnis ei tollit ·
¶ Luxuria ex ſuo genere ē mor
tale peccatuȝ · q2 eſt contra illud
preceptum · non mechaberis ·
Concupiſcentia luxurie diſtin
guitur quinqȝ modis · Primus
eſt cum cōcupiſcentia cōſiſtit in
p̄mo motu tm̄ · et ſic eſt veniale
peccatū · Scd̄s eſt cum ſequit̄
conſenſus in delectacōnem · licet
non in opus · et ſic eſt mortale
peccatum · Tercius eſt cum con
ſentitur eciā in opus / et ſic iterum
eſt mortale peccatuȝ · Quartus
modus eſt cum concupiſcentia
non ſolum tenet̄ corde / ſed et paſ
citur viſu · et ſic iterum eſt mor
tale Math · v · Qui viderit muli
erem ad cōcupiſcendam eam ⁊c̄
id eſt hoc animo et fine attēdat
mulierem · vt eam concupiſcat ·
quia ſcd̄m Auguſtinū · hoc non
eſt iam titillare · ſed plene cōſen
tire libidini Bene aūt dicit ad cō
cupiſcendam eam · q2 ſi aliquis
videret mulierē vt rem pulcram ·
et vlterius nō p̄cederet · tunc vel
nullū eſſet peccatū vel ſolū pecca
tum curioſitatis · Quintus mod⁹
eſt in ſtultiloquio · vt cum quis
mulierem p̄catur vel p̄pter libi
dinem habet cū ea familiaria col
loquia tunc eſt mortale peccatū
Sextus modus vocat̄ ab Aplō
turpitudo · Gloſa · vt in oſculis
et amplexibus · hoc eſt eciā mor
tale peccatum · et tanto grauius
p̄cedentibus quanto magis p̄ ta
lia libido accenditur p̄pter nimiā
approximacōnem ad ignem · ¶
Notādum vero q̄ tangere muli
erem p̄ter intencōnem nō eſt pec
catū · Similit̄ tangere nō cū intē
tione ſed ex neceſſitate · Sȝ tan
gere ex libidīe vel oſculari ad ſe
nō p̄tinentē peccatū eſt mortale
Septim⁹ eſt cum cōcupiſcentia
p̄cedit in opus · et hoc cōſtat eſſe
mortale · Nota q̄ eſt differētia
int̄ primos motus generatiue et

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

nutritiue · quoniã pmus motus
in generatiua ſemp peccatuz eſt
niſi p ſacramentũ matrimonij ex
cuſetur · ſed non ſemp in nutriti
ua · quoniã potencia cõcupiſcibi
lis non tantũ corrupta eſt in nu
tritiua ſicut in generatiua · De hac
materia require ſupra titulo pxi
mo vbi agit̃ de ſpẽbus luxurie ·

¶ De peccato in ſpiritũſanctũ ·
Capl̃ · xxiij ·

QVamuis omne peccatuz
generaliter ſit contra deũ
trinũ et vnũ · appropiate
tamen dicit̃ peccatum aliqđ eſſe
in patrem · aliqđ in filiũ · aliqđ
in ſpiritumſanctũ · In patrẽ enĩ
peccat̃ ex impotentia In filiũ ex
ignorantia In ſpiritũſanctũ ex
malicia · hoc eſt qñ voluntas pt
et ſcit reſiſtẽ alicui malo · et tũc
ex ſola malicia illud eligit · Pec
catum in ſpiritumſanctum mere
pcedit ex improba voluntate li
beri arbitrij · et directe ipugnat
graciã ſpirituſſancti · et ideo colo
rem nõ habet excuſacõis · quia
quãtum eſt de ſe directe impug
natiuũ eſt medicĩ et remedij · per
quod fieri habet remiſſio peccati ·
¶ Peccatum in ſpiritũſanctum
dicit̃ irremiſſibile in hoc ſeculo et
in futuro · non quia dimitti non
poſſit · ſed quia raro dimittitur ·
aut vix in hoc ſeculo quantũ ad
culpam · Item qꝛ non modicum
et quaſi nihil dimittit̃ in futuro
quantũ ad penam · Item qꝛ non
legit̃ dimiſſum · ꝓpter qđ dicitur
irremiſſibile · ſicut melchiſedech
dicit̃ eſſe ſine patre · qꝛ non legit̃
de eius patre · Item qꝛ aduerſat̃
fonti remiſſiõis ſcꝫ ſpirituiſancto
Item ꝓpter impotenciã hoĩs · qui
vix poteſt ſe preparare ad graciaz
quẽ tanta moles peccati premit
¶ Sciendũz ꝙ ſumit̃ hoc nomẽ
irremiſſibile tripliciter · ſcꝫ nega
tiue vt qđ nullomõ poteſt rmittu
hoc modo peccatũ angeli et dam
natorũ eſt irremiſſibile Itẽ priua
tiue · vt qđ nõ habet cõgruenciã
ex ſe q̃re remitti debeat · licet ex
cõgruo dici poſſit omne peccatuz
remitti · hoc mõ quodlibꝫ peccatũ
mortale eſt irremiſſibile · Itẽ con
trarie ſcđm ꝙ hꝫ aliq̃ culpa con
trariam diſpoſicõnem ad remittẽ
dum · hoc modo peccatũ in ſpiri
tumſanctũ eſt irremiſſibile · quia
contrariat̃ gracie remittenti pecca
tum · et hoc p deſperacõem vel p
ſumpcõez vel alias ſpecies hui⁹
peccati · Sex ſũt ſpecies peccati
in ſpiritũſanctum ſcꝫ deſperatio
pſumptio · impugnacõ veritatis
agnite · inuidẽtia caritatis frẽe ·
obſtinatio · finalis impenitentia
¶ Horum numerus ſic accipit̃
In remiſſione tria ſunt · videlicet
ipſe remittens et ille cui remittit̃
ac diſpoſitio remittendi in eo cui
remittit̃ · In ipſo remittente duo
ſunt · ſcꝫ miſericordia et iuſticia
Contra primũ eſt deſperatio · cõ
tra ſcđm preſumptio ¶ Item in
eo cui remittitur duo ſunt ſcilicꝫ
dolor de cõmiſſo et ꝓpoſitum de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

non cōmittendo · contra primum
eſt obſtinatio · contra ſcd̄m aūt
finalis impenitencia ¶ Preterea
diſpoſitio remittendi in eo cui re
mittitur duplex eſt ſcʒ cognitio
veri et amor boni · contra primuʒ
eſt impugnatio veritatis agnite
contra ſcd̄m eſt inuidētia gracie
fraterne · ¶ De finali impeniten
cia nota ꝙ ſi dicat cōtinuacōnem
peccati vſqʒ ad finem · ſic in omi
peccato in quo quis decedit eſſet
finalis impenitēcia negatiue · ſed
finalis inpenitencia ꝓut eſt vna
ſpecies peccati in ſpiritūſanctuʒ
ſcd̄m ꝙ hic ſumitur · ſic dicitur
ꝓpoſitum non penitendi ·

¶ Enumeratio peccatorum ·
Capl̄ · xxiiij ·

Peccata cordis ſunt hec ·
ſcʒ cogitacio · delectacio
cōſenſus · deſideriū mali
voluntas ꝑuerſa · infidelitas · in
deuotio · preſumptio · deſperatio
timor male humilians · amor ma
le accendens · ſuſpitio · inuidia ·
ira · odium · timere ſeruilit̄ · exul
tacio in aduerſis ꝓximi · cōtemp
tus pauperum vel peccatorum ·
ꝑſonaruʒ acceptio · perfidia · af
fectus parentū carnalis · inepta
leticia · ſeculi triſticia · impacien
tia · auaricia · ſupbia · ꝑplexitas
obſtinatio · malicia · tediū boni ·
accidia · incōſtancia · penitencia
penitencie · dolor ꝙ non fecit am
pli⁹ mali · hypocriſis · amor pla
cendi · timor diſplicendi · verecū
dia de bono opere · amor ꝓuatus
ſenſus ſingularis · ambitio dig
nitatū · vana gloria de bonis na
ture vel fortune vel gracie · verecū
dia de paupibus amicis · cōtemp
tus admonicōnum · im miſericor
dia · ¶ Peccata oris ſunt hec ·
crebra iuratio · piuriū · blaſphe
mia · nomen dn̄i irreuerent̄ aſſu
mere · veritatem impugnare · deū
de aura et alijs inſtruere · contra
deum murmurare · irreuerenter ho
ras dicere · detractio · adulatio ·
mēdaciū · vituperiū · maledictio
infamatio · contentio · cōminatio
impugnatio caritatis frīe · impu
gnatio veritatis agnite · ſeminatio
diſcordie · ꝓditio · falſū teſtimo
nium · mala conſilia · deriſio · con
tradictio obediētie · inuertere fac
ta bona · i eccleſijs placitare · ad
iram hominem ꝓuocare · reprehē
dere in alio q̄d ipſe facit · vanilo
quiū · multiloquiū · ſtultiloquiuʒ
ꝓferre verba ocioſa vel ſupflua
vel curioſa · iactācia · verborum
politio · peccatoruʒ defenſio · cla
mor · riſus · cachinn⁹ · turpiloqū
lenociniū · cantare cantilenas ſe
culares · in cantu diuino magis
ſtudere vocem frangere q̄ʒ deuote
pſallere · murmurare · verba ſcur
rilia ꝓferre · in iniuſta cauſa ad
uocare · malum commendare ·
¶ Peccata opis ſunt hec · gula
luxuria · ebrietas · ſimonia · ſorti
legia · ſacrilegia · violatio dierū
ſolemniū · indigne cōmunicare ·
votorum fractio · apoſtaſia · diſ
ſolutio in officio diuino · ſcāda

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

lizare ſiue exemplo malo ꝓximū
corrumpere · ledere hominem in re
bus · vel in perſona · vel in fama
furtum · rapina · vſura · deceptio ·
ludus · vēditio iuſticie · exactio
nes ac theolonia iniuſta · auſcul
tare mala · ioculatoribus dare ·
neceſſaria ſibi ſubtrahere · ſupflu
a ſumere · vltra vires quippiā ag
gredi · cōſuetudo peccandi · recidi
uatio · ſimulatio · tenere officium
ad qđ nō ſufficiat vel qđ ſine pec
cato non agitur · coriſare · nouita
tes inuenire · maiorib? rebellare ·
minores opprimē · delinqre viſu ·
auditu · olofactu · tactu · lucta ·
oſculis · itineribus · muneribus
nutibus · mandatis · ſcripturis ·
Circūſtancias aggrauantes ad
mittere · que ſunt tempus · locus
modus · numerus · pſona · mora
ſciencia · etas · temptationes nō
ꝑuenire · ſeipſum ad peccandum
cogere · ¶ Peccata omiſſionis
ſunt hec ſcʒ de deo non cogitare ·
ipſum nō timere vel amare · grās
de beneficijs nō agere · opa que
quis facit ad ipſum non referre ·
de peccatis pteritis ſicut debet nō
dolere · ad graciā recipiendā non
ſe ꝑparare · gracia accepta nō vti
nec eam cōſeruare · ad inſpiratio
nem diuinaʒ ſe non cōuertere · vo
luntatem ſuam voluntati diuine
non conformare · ad oracōnes di
cendas non attendere · oracōnes
debitas omittere · ea que tenetur
ex voto vel pcepto vel officio ne
gligē · cōmunionē vel cōfeſſionē
ſemel in anno non expedire · pa
rentes non honorare · ſeipſum nō
cognoſcere et reprehendere · con
ſcienciam negligere eccleſias et
predicacōnes fugere · temptatio
nibus non reſiſtere · penitencias
iniu ſtas negligent facē · ea que
ſtatim facienda ſunt differre · bo
nis proximi non congaudere ·
et malis eius non condolere · iniu
rias non remittere · malo exēplo
alios ad peccandum prouocare ·
beneficia alijs facta improperare
fidem proximo nō ſeruare · et be
neficijs eius nō reſpondere · delin
quentes nō corripere · lites nō ſe
dare · ignorantes non inſtruere ·
afflictos non conſolari · paupe
ribus nō ſubuenire · infirmos nō
viſitare · admonicōnibus non ac
quieſcere ·

¶ Incipit liber quartus de huā
nitate chriſti ·

Sicut deus eſt rerum
principiū effectiuū
in creacōne · ſic et re
fectiuū in redemp
cōe · et pfectiuū in
retribucōne Quī ſic
pater omnia creauit per verbum
increatum · ſic omia recreauit et
renouauit per verbum incarnatū
Porro circa incarnacōnē chriſti
talis fuit ordo · ſalutacio āgelica
Reſponſio virginea · ſanctifica
tio materna · conceptio diuina
de quibus nunc eſt agendum ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

¶ De ſalutacōne angelica ca. i.

MIſſus eſt gabriel q̄ fuit
de ordine archangelorū
ad beataꝫ virginem cui
ad ſenſū apparuit viſione corpo
rali quāuis ei loqueret̃ locucōne
ſpūali. ¶ Ad iſtud nobile ſacra
mētum nūcius debuit eſſe āgel⁹
ꝓpter tria. Primo ꝓpt̃ cognacōeꝫ
virginitatis ad naturam āgelicā
Scḋo ꝓpter ordinem ꝑdicōnis
ſeu preuaricationis humane. qꝛ
ſicut ibi venit diabolus in ſerpen
te ad mulieꝛeꝫ ita hic deus venit
ꝑ angelū ad virginem. vt ſic ex
oppoſito medicinā reſpōderat mor
bo. et reparatio lapſui. ac remediū
nocumento. ¶ Tercio quia ſicut
illa gracia fuit reparatio nature hu
mane ſic fuit et ruine angelice.
Vnde cōmuni beneficio cōmunit̃
vtraqꝫ natura debuit miniſtrare.
¶ Diuiditur ſalutacio beate vir
ginis in tres partes. Primā ꝑtē
incepit angelus cum dixit. Aue
gracia plena dominus tecum.
Secundam ſubiunxit elizabeth
cum ait. et benedictus fructus
ventris tui ¶ Terciam appoſuit
eccleſia. vt in reuerentia Marie
nomen haberet̃ Nam maria non
eſt de textu. ¶ Iſta ſalutatio cō
mendabilis eſt in quatuor.
Primo propter autorem. quia
miſſus eſt angelus a deo. Scḋo
ꝓpter nuncium. Non enī homo
dignus fuit hoc nunciare ſed an
gelus nec quilibet āgelus ſed ga
briel. Tercio ab ea que ſalutat̃.
quia virgo nec quelibet v̾go ſed
maria. ¶ Quarto ab ipſo modo
ſalutandi qui indicat innocētiam
virginis cum dicitur aue. Item
graciam cōuerſationis cum dicit̃
gracia plena. Iteꝫ excellentiam
cōcepcōnis cum dicit̃ dn̄s tecum
Item priuilegium prerogatiue
ſingularis cum dicit̃. benedicta
tu in mulieribus. Salutacōnes
quedaꝫ inueniunt̃ optatiue ſalu
tis. ij. Regum. xvi. Salue rex
Quedaꝫ gracie Apoſtolus Gra
cia vobis et pax. Quedam gau
dij Thobie. v. Gaudium ſemꝑ
tibi ſit. Quedam benedictionis
Ruth. ij. Benedicat tibi domi⁹
Hec auteꝫ ſalutacio angelica ex
omnibus conflata videt̃. cōtinet
enī ſalutē cum dicit aue. Itē graꝫ
cum dicit gracia plena. Itē gau
dium cum dicit dominus tecum.
Item benedictionē cum dicat bn̄
dicta tu in mulierib⁹. Preterea
in hac ſalutatione notat̃ triplex
ꝑrogatiua btē v̾ginis ſcꝫ nature
cum dr̄. aue. Gracie cum dr̄ grā
plena. Glorie cū dicit̃ bn̄dicta
tu in mulierib⁹ ¶ Nota deniqꝫ
vi. in angelica legacōe. Primo
q̄m reuerenter beatā virginē ſalu
tauit. cū dicit. Aue gracia plena
dominus tecum. Scḋo q̄ꝫ excel
lenter cōmendauit Ibi. benedcā
tu in mulierib⁹. Tercio q̄m dul
citer confortauit Ibi. ne timeas
maria. Quarto q̄ꝫ diligenter le
gacōem ſuam cōpleuit Ibi Ecce

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

cõncipies et paries ꝛc. Quinto
quã eleganter modum expoſuit
Ibi Spiritusſanctus ſupueniet
in te. Sexto q̃z cõueniẽter ꝑlem
naſciturã deſcripſit Ibi Ideoqz
qd naſcetur ex te ſanctum voca
bitur filius dei.

¶ De reſpõſione v̾ginea. ca. ij.

DVos legimus in ſcriptu
ra dialogos Vnũ inter
euam et diabolum quo
mors cõcludebatur. Alterũ inter
mariam et archangelum quo vi
ta oriebatur ¶ Vide autẽ tria q̃
fecit beata v̾go in ſalutatione an
geli ſcz deliberacõnem. qꝛ cogita
bat qualis eſſz iſta ſalutatio In
terrogacõnem. qꝛ querebat quõ
fiet iſtud Item cõſenſum ſiue obe
dientiam. qꝛ reſpondit Ecce an
cilla domini. Nec in deliberatione
fuit ſubita ſicut eua. nec interro
gando dubia ſic̃ zacharias. nec
in conſentiendo tarda ſicut ſara.
¶ In reſponſione cõſenſus beate
v̾ginis quatuor verba inuenies
ꝑ q̃ quatuor virtutes marie redo
lent. ait enĩ Ecce qd eſt ſignum
obedientie prompte. ancilla qd
eſt ſignum humilitatis ꝑfecte.
fiat michi qd eſt caritatis infla
mate. ſcdm verbum tuum quod
eſt ſignũ fidei deuote. ¶ Septẽ
verba locuta eſt btã virgo. Pri
mũ. vinũ nõ hñt Scdm. fili qd
feciſti nobis ſic Tercium. quod
cumqz dixerit vobis ꝛc. Quartũ
ſalutauit elizabeth Quintũ. quõ
fiet iſtud qm̃ virũ nõ cognoſco.
Sextum Ecce ancilla domini ꝛc.
Septimũ. magnificat aĩa mea
dñm. Verbum primũ fuit pieta
tis. ſcdm caritatis. terciũ inſtru
ctionis. quartuz conſolationis.
quintũ diſcrecõnis. ſextũ humi
litatis. ſeptimũ oracõnis. Nota
ꝙ verba predicta omnia fuerũt
breuia ꝑter vltimum.

¶ De ſanctificatione materna.
Capl. iij.

SAnctificatio triplex eſt
Quedaz eſt cõmunis vt
q̃ fit ꝑ ſacramenta. que
dam ſpecialis vt q̃ fit ꝑ graciam
ſpiritusſancti. quedã ſpecialiſſi
ma vt q̃ fit ꝑ graciã ſingularem.
Prima remouet culpaz et cõfert
graciã. remanet tamen fomes et
promitas ad peccandum. et tal̾
in baptizatis eſt. Scda remouz
culpam et promitatem peccandi
mortaliter. et talis fuit ſanctifi
catio Iohãnis baptiſte in vtero
et Iere. Tercia remouet culpã
originalem et ꝓnitatem ad pec
canduz tam venialiter q̃z morta
liter. et talis fuit in beata v̾gine
¶ Et ſciendũ ꝙ licet gracia ſan
ctificacõnis in vtero ſit quantum
ad eſſentiam maior q̃z gracia ſa
cramentalis. tamen quãtum ad
aliquos effectus maior eſt iſta.
quia baptiſmꝰ imprimit caracte
rem et aperit ianuaz regni. et ha
bilitat hominem ad alia ſacramẽ
ta quorum nihil facit ſanctifica
tio in vtero ex ſe. Verumtamen
gracia ſanctificationis in vtero

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

vtero precellit in hoc graciã bap
tiſmalez· qꝛ taliter ſanctificatus
non poteſt peccare mortaliter· et
ad venialia minus inclinat eum
fomes · ꝓpter qđ minora et pau
ciora venialia cõmittit · et talis
gracia fuit in iohanne baptiſta·
et ideo ne in vacuum graciam dei
reciperet fugit hominũ ſocietatez
et artiſſimam in ſe penitenciam te
nuit ne leui ſaltem maculare vitã
famine poſſet· Patet igitur ꝙ in
ſanctificacõne in vtero confertur
gracia media inter graciam ſacra
mentalem et graciam plene cõfir
macõnis in patria que habet ſibi
cõiunctum finem vltimum· Ad
confirmationem enim pfectam
tria ptinent Primũ eſt inſepara
bilis cõiunctio racõnis ad deum
Secundũ eſt inflexibilis ſubiec
tio inferiorum potenciarũ anime
ſub imperio racõnis · Terciũ eſt
indiſcontinualis cõuerſio actua
lis tocius hoĩs in deum · quando
homo diuina dulcedie affectus
ex toto corde et ex tota anima et
ex omnibus viribus ſemp actu
tendit in deuz· et in quodcumqꝫ
aliud in quantũ in eo relucet de?
Primũ horum habet graciã ſanc
tificationis ſimpliciter vt ſcilicet
nullus qui eius particeps fuerit
poſſit peccare mortalit· ſecundũ
habuit beata virgo · et ideo nec
venialiter vnquã peccauit· ſicut
dicit Auguſtin?· terciũ autẽ non
poteſt cõuenire gracie vie · eo ꝙ
hoc ex dei fruitione cauſetur que

tantũ eſt in patria· ¶ Tres fue
runt ſanctificacõnes matris dei·
Prima fuit ſanctificatio in vtero
et hec tres effectus habuit· ſcꝫ
originalis culpe expiationem ·
et gracie infuſionem · et fomitis
tantam reſtrictionẽ ꝙ nõ poſſet
eam in aliqđ peccatum ducere ·
licet tamen ipſe fomes maneret
ſcđm eſſenciam ¶ Scđa ſancti
ficatio fuit ĩ ſpiritusſancti obum
bratione et filij dei conceptione ·
que tribus premiſſis duo ſupad
didit· ſcꝫ omnimodã fomitis ex
tinctionem et confirmacõnem in
bono· ita ꝙ que prius tantũ po
terat non peccare· iam non poſſet
peccare· hos duos effect? expreſ
ſit angelus Luce· i· Spiritusſan
ctus ſupueniet in te quãtum ad
primũ Et virtus altiſſimi obum
brabit tibi· quantum ad ſcđm ·
Iſta vero cõfirmatio non fuit li
beri arbitrij ablatio· ſed eius per
graciã completio· Preterea ſpiri
tusſanctus ſupuenit in eam nõ
ſolum ad ſanctificãdum ſed eciã
ad fecũdandũ· cuius v̾tute vir
go cõcepit· v̾go peperit· et poſt
partum virgo pmanſit · ¶ Ter
cia ſanctificatio fuit ĩ filij inhabi
tacõne· qui nouem menſibus in
vtero eius manſit· et hec omib?
p̄dictis duos effect? addidit ·
vnus fuit ꝙ omnes diſpoſicões
fomitis ſublate fuerunt· ſicut qñ
morbus curatus eſt adhuc ma
nent interdum reliquie curande ·
Scđs fuit dedicatio ad diuina·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

ita ꝙ etiaꝫ licitis vſib⁹ mūdanis
ſciꝫ matrimonialib⁹ eam aptari
eſſet impoſſibile. qꝛ tunc nō ſolū
mens ſed et corpus luce diuinita
tis reſplenduit. vt ſignatum eſt
Ezech. xliij. ¶ Ex p̄dictis col
lige ꝙ fomes et pſonaꝫ inficit et
naturā. pſonam quidem quā ad
malum ꝓnā facit ac ſtimulat ad
peccatum. Naturam vero qꝛ car
nem inficit prout eſt principium
ad carnē alteraꝫ Sed beata v̾go
in prima ſanctificatione que fuit
in vtero mundata fuit ab origiā
li peccato inquantū fomes reſpi
cit pſonam ſuaꝫ. qꝛ nihil in eius
pſona purgandum remanſit In
ſc͛da vero ſanctificatione que fu
it quando ſpiritusſanctus venit
in eaꝫ purgata fuit a fomite ꝓut
iſe fomes naturam reſpicit in cō
pacione ad ꝓlem ꝓpagandā.
non opere nature. ſed opere ſpiri
tusſancti. Remotus enim fuit
eſſencialiter. ꝓpter quod pars
ab ea ſepanda in corpus xp̄i de
fomite nihil habuit ſicut nec mr̄.
¶ Nota ſimiliter ex predictis et
ex ſequentib⁹ ꝙ beata virgo ex
prima ſanctificatione excellebat
puritate omnes baptizatos Ex
ſecūda ſanctificacōne excellebat
puritatem ade quaꝫ habuit ante
peccatum. p cōfirmacōnem excel
lebat angelos Quoniam nec illi
creſcere poſſunt in p̄mio ſubſtan
ciali ſicut nec decreſcere. ſed btā
virgo ꝓficere potuit in merito et
non deficere. ¶ Puritas quadru

plex fuit mr̄is dei in q̄ ſibi nulla
creatura poterit compari Prima
eſt puritas ſanctificacōis in vte
ro. Omnis enī racōnal' creature
puritas vel eſt natuꝛe vt in ange
lis. vel eſt gracie gratis date vt
fuit innocentia p̄mi ſtatus hōis.
vel eſt gracie gratuꝫ facientis. et
iſta tercia maior eſt alijs duab⁹
Vnde cū in illa ſpecie gracie ſanc
tificatio matris fuerit ſuprema.
patet ꝙ vicit puritatē omnis cre
ature pure Sc͛da eſt puritas in
nocentie in vita in qua ſimilit͛ ex
cellit omnē creaturaꝫ quia beata
virgo vixit ſine omi peccato. et
hoc oportuit eſſe maxime gracie
q̄ nō ſolum naturā ipſius ꝑficēt
ſed eam ſupra legeꝫ corrupte na
ture extolleret. ¶ Tercia eſt pu
ritas virginee caſtitatis. in qua
excellit et angelos et homines.
Angelos quidem quia ſecundū
Hiero. hoc retinuit per virtutem
caſtitatis qd͛ in angelis eſt neceſ
ſitas nature Item excellit in hoc
homines quia primuꝫ exemplar
fuit huius integritatis ¶ Pſal.
Adducentur regi virgines poſt
eam. Preterea oſtenditur iſtud
alia racōne quia ſumma hec puri
tas fuit que pocius potuit ſuum
ſecum quaſi cōtrarium pati. q̄m
poſſit violari. talis v̾ginitas fu
it domine noſtre que gaudium
matris habet cū virginitatis ho
nore. et ideo nec primam ſimilē
viſa eſt nec habere ſequentem.
¶ Quarta ē puritas ſc̄ificacōnis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

ex ſuperuencõne ſpiritusſancti ·
et pñcia dei ¶ In q̃ ſilr̃ excellit oẽm
creaturã · cum em̃ eſſe matrẽ dei
ſit dignitas ſupior que pure cre
ature cõmunicari pt̃ · neceſſe eſt
grãz ad hoc diſponentez eſſe ma
iorez omni grã pure creature · oz
ergo p̃uilegiũ ſanctificacõis ſue
in hac pte omnẽ ſanctificacõnez
excedere aliorum ·

¶ De ɔcepcõne dñica · ¶ Ca · iiij ·

Mox vt virgo beatiſſima
aſſenſuz angelo prebuit
dicens · fiat michi ſcd̃m
verbũ tuũ · ſpũſſcũs ſup eã veit
ac filiũ dei cõcepit · Hec aũt tria
ſimul fuerũt tpe nõ natura ¶ Tũc
impleta ſunt p̃ambula figurarũ
et documẽta ſcp̃turarũ ac deſide
ria ꝓphetarũ · ꝓpt̃ qd̃ eciã aduen
tus xp̃i dr̃ pleitudo tpis · Quaẽ
aũt xp̃c nec p̃us nec poſt vene
rit nõnulle ſunt rõnes · Prima ẽ
vt ordinẽ vniuerſi non turbaret
Singula namq; ſiũt ſuis tpib⁹
quãto magis i maximo dei ope
ſcz filij incarnacõne · Scd̃a ne fi
des et ſpes ex ꝓmiſſa incarnacõe
pirent · ſi em̃ tardaſſet veire quo
tidie decreuiſſet et tepuiſſet Sed
p̃us venire nõ fuiſſet neceſſe · qr
nõ ꝓdeſt medicina ſpũalis ſine
affectu recipiẽtis · Tercia vt ſu
p̃me infirmitati culpe immediate
ſuccedẽt melioratio · ſicut ſimũ
acutũ ſtati ſequit̃ criſis et ſana
tio · Quarta vt homo de lege nã
li et ſcp̃ta p̃us cõuinceret̃ et hoc
cõueniẽt · ſicut ait Aug⁹ · quia
ſi xp̃c ſtatim veniſſet dicẽt hõ q
p legem nãlez ſaluari poterat · et
ſupfluũ credẽt aduentũ chriſti
Similit̃ dicẽ poterat de lege ſcp̃
ta · ſed cõpto q nec ſic nec ſic ſal
uari poterat · cũ oẽs ad inferos
deſcenderent tunc venit ipſe · qr
tunc erat tempus miſerẽdi eius ·
Quinta vt ſicut p̃m⁹ hõ ſuit con
ditus ſexta die ad tocius mũdi
cõplementũ · ſic ſcd̃s hõ fieret in
ſexta etate ad tocius creature p
fectionẽ · Sexta em̃ etas apta
eſt ad exerciciũ ſapiẽ · ad remiſſi
onẽ culpe · ad meritũ vite eterne
et ad tranſitum de ſtatu miſerie
ad ſtatuz glẽ · et iſta notant̃ in
ſexta etate ratione perfectionis
ſenarij · Sexta qr xp̃c nõ debu
it venire in principio tpis cũ ad
uent⁹ eius nimis fuiſſet feſtin⁹ ·
nec in fine vltimo · qr tunc nimis
fuiſſet tardus · ſed decebat ſalua
torẽ int̃ tp̃c morbi et tp̃c iudicij
introducẽ tp̃c remedij · Septiã
qr decebat ductorẽ pfectũ tunc
ſe oñdẽ cũ eſſet oportunitas cur
rẽdi ad brauiũ hoc ẽ i fine tpm ·
ẽt tñ añ terminũ vt ptimorẽ iudi
cij ſtimulati p ſpez attracti et p
exẽpli pfectionẽ aiati ſeq̃ poſſe
m⁹ efficacit̃ ducez nr̃m · Octaua
qr decebat mediatorẽ quedã mẽ
brorũ ſuorũ p̃cedẽ q̃daz ſequi ·
¶ Incarnacõez xp̃i multe figure
p̃ceſſerũt et ꝓphẽie de quo aliq̃s
aſſignemus · Abrahã deſcendit
in egiptũ vt pegrinaret̃ ibi · La
pis p̃ciſus ẽ de monte ſine maib⁹

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Fluuius egrediebat᷑ de loco vo
lup· ad irrigā· ꝑadiſum Sapiā
edificauit ſibi domū excī· co· vij·
Tronū fecit ſibi ſalomō de ebore
grādem Nouū faciet dñs ſup ter
rā femina circūdabit virū Jonas
in mare ꝓiicit᷑ et mare ſedat᷑ Stil
labūt mōtes dulcedine Deſcēdi
in or· nu· po· ↄua· Vellus gede
onis rorificat᷑· Manna ſeruat᷑ in
vrna aurea Virga aaron floret
flos de radice yeſſe aſcēdit Emit
tit᷑ colūba de archa noe Mittit᷑ li
gnū in aq̄s marath· ꝑadiſus plā
tat᷑· Moyſes po· in fiſcellā ſcir
peam Jſrael induit ioſeph tunica
polimita· Jn ſole poſuit tab· ſuū
Duo viri ferūt in vecte botrū de
terra ꝓmiſſiōis Mittit᷑ ioſeph in
ciſternā· vrbs fortitudis nr̄e ſiō
ſaluator po· in ea murus Emitte
agnū dñe Rorate celi deſ᷑ Aſcē
det dñs ſr nu· le· Mia et veritas
obuiauerūt ſibi Gēma carbūculi
in ornamēto auri· Simul in vnū
diues et paup· Ego ꝑm⁹ et no
uiſſim⁹ Dicere· in caritate ꝑpetua
dilexi te et ideo at· ↄc Mittit᷑ da
niel in lacū leonū appet i camino
q̄rtus ſilis filio dei Vmbra deſcē
det i horologio· x· ḡdib⁹ Jgnis
appet᷑ in rubo nō cōburēs Solē
nube tegā Quid lucidi⁹ ſole et h
deficiet· A ſūmo celo egreſſo eius

Racões icarnacōis xp̄i· ca· v

Er verbū igit᷑ incarnatū
facta ē huāni gn̄is repa
tio· nō iō qr alit᷑ ſaluari
nō potuerit· ſed qr null⁹ mod⁹
al⁹ fuit ita cōgru⁹ ipſi repatori
et repabili ac repacōi· Cōgrue
bat inq̄ȝ iſte mo⁹ repatori· queȝ
decebat oſtendē ſuaȝ potenciā ſa
pientiā et bonitatē Quid autē
potēcius q̄ȝ cōiungē extrema ſū
me diſtātia hoc eſt creatorem et
creaturā· Magna enī fuit potē in
ↄiunctione diſpariū elemētoꝝ·
maior in cōiunctione illorum ad
ſpm̄ creatū· maxia in ↄiunctiōe
iſtorū oim ad ſpm̄ increatū vbi
et maxima eſt diſpitas Quid
vero ſapiēti⁹ q̄ȝ ꝙ ad ꝑfectiōeȝ
tocius vniūſi fiēt ↄiunctio ꝑmi ⁊
vltimi· hoc ē vbi dei qd eſt oim
pn̄cipiū et huāne nāe que i opib⁹
ſex dierū fuit vltiā oim ↄaturarū
Quid eciā beniuolenti⁹ q̄ȝ ꝙ cre
ator rerū ↄmunicaē ſe voluit reb⁹
ↄatis· et hec benign̄tas fuit mag̃
in ↄiunctōe ſui oib⁹ reb⁹ ꝑ pn̄tiā
Maior qr ↄmunicauit ſe hois ho
bus ꝑ graȝ Maxia qr cōmunicat
ſe hoi et ꝑ ↄn̄s gn̄ibus ſingulorū
in vnitate ꝑſone· Fuit eciā iſte
mo⁹ ↄgruiſſim⁹ ipſi repabili· qr
hō ꝑ peccatū corruit i infirmitatē
et ignorātiaȝ et maliciā· ꝑ que i
eptus fact⁹ eſt ad vtutē diuinā
imitādaȝ et ad veritatē ↄgnoſcē
dā et ad bonitatē diligendaȝ· iō
de⁹ hō fact⁹ eſt· ꝑ qd reddidit ſe
hoi imitabilem cognoſcibileȝ ac
amabileȝ· Fuit ſilr iſte mo⁹ cō
gruentiſſim⁹ nr̄e repacōni· q̄ dñs
in forma ſerui ꝓcuraret ſalutem
ſerui· Sunt et alie rationes q̄re
fuit cōueniens deum incarnari·

¶ Prima quia preuaricator abſtulit nobis deū Vnde conueniēs fuit vt reparator redderet nobis deū ¶ Secūda qꝛ humilitas decuit deum · ſed non potuit humiliari vſqꝫ ad penas in natura diuina oportuit ergo ꝙ in alia · Tercia vt ꝓphecias adimpleret · Yſa · Ego qui loquebar ecce aſſum · Abac · Apparebit in fine et non mentietur · ſi moram fecerit ex ſpecta eum qꝛ veniens veniet ut doceret vincere pocius ꝑ iuſticiā qȝ ꝑ potenciā Quarta ꝓpter vitā dum incōueniens · quia ſi deꝰ incarnari nō potuit vel neſciuit vel noluit videt̃ in eo eſſe impotencia ignorantia vel inuidia qđ abſit · Quinta vt tanta eſſꝫ humilitas in redēptore quanta fuit ſuꝑbia in preuaricatore · qꝛ ſuꝑbia fuit tanta vt homo vellet eſſe vt deꝰ Vnde humilitas tanta debuit eē vt deus fieret homo Sexta vt amorē noſtrū excitaret et noſtrā ſpem erigeret · Septima vt exēplum imitāde virtutis nobis daret in forma viſibili et humana · Quāuis opera trinitatis ſint indiuiſa · ita ꝙ quicq̄d opat̃ vna ꝑſona opetur et alia · tamē ſolꝰ filius accepit carnem et nō pater vel ſpiritusſanctus · Et habemꝰ ſimile in tribꝰ domicellis induentibus tercīā ipſarum de quibꝰ p̄t dici · quicq̄d facit vna facit alia tamen ſola induitur Eodē modo dicēdū eſt ꝙ opus incarnacōis quādoqꝫ attribuitur patri vt ibi Cum venit plenitudo temporis miſit deus filium ſuū Quādoqꝫ attribuit̃ filio vt ibi Exiui a patre et veni in mūdum Quandoqꝫ attribuitur ſpiritusancto vt dr̃ in ſimbolo Qui conceptus eſt de ſpiritusancto Sꝫ hec ideo dicūtur quia opus incarnacōnis fuit maxime potencīe et ſapiencīe et bonitatis que tribus ꝑſonis att̃buūtur ¶ Sunt aūt multe racōnes quare filius et non pater incarnatus ſit vel ſpiritusſanctus

¶ Prima vt ꝑ eandē ſapienciā qua mūdum condiderat fieret reparatio · Secūda vt qui filius eſt in deitate eſſet et filius in humanitate Tercia ne idem eſſet pater et filius ſi pater de homine naſceretur · Quarta qꝛ congruentius mittebat̃ qui eſt ab alio q̄m qui eſt a nullo · Quinta ꝓpter cōfirmationem hereditatis nobis ꝓmiſſe · ne ſcilicet poſſemus dicere Dñe tu habes filium cui cōpetit hereditas quā homini promiſiſti Sexta vt patris erga nos oſtēderetur caritas Johēs · Sic deꝰ dilexit mūdū · vt fi · ſu · no · da · Septiā vt oſtendat̃ ꝙ deus pr̄ nihil hēt qđ nō ſit ꝑatus nob̃ dare · cum filiū ſuū dederit vnigenitum Octaua vt ſicut filius dei factus eſt homo ſic homo fieret filius dei Apoſtolꝰ Miſit deus filium ſuū vt adop · fi · re · Nona vt eſſet occaſio ſalutis qui dicit̃ occaſio ruīne · qꝛ homo appetēdo ſcientiā diuinā q̄ filio appropat̃

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

cecidit ¶ Decima qz imago dei
buit p imaginez reparari ¶ Unde
cima qz ſicut verbum mētis me
diante groſſiori natura emittitur
ſcz p vocem ſic verbum eternum
p aſſumpcōnem humane nature
¶ Duodecima qz medius inter
pſonas debuit eſſe mediator dei
et hominū. ¶ Tredecima qz ſapi
entia patris reparare debuit appeti
torem ſapientie. Gen. Eritis ſic
dij ſcientes bonum et malum.
¶ Decimaquarta qz decētiſſime
cōiungitur humilitas cum ſapiē
cia. Prouerbiorum. vbi humilitas
ibi et ſapiencia. vnde filiū dei pci
pue decuit incarnacio ¶ Decima
quinta qz idee non ſunt niſi dei ſa
piencia q̄ filio appropriatur. vnde
cum ſingule idee ſingulorum ſint
cauſe. tunc demū ſunt pfecta et
completa. cum p vnionē ad ſuū
principiū redierunt ¶ Decima
ſexta ſi pater fuiſſet incarnatus.
tunc nulla pſona fuiſſet ſine pri
cipio ¶ Decimaſeptima qz opor
tuit incarnatam pſonam tamq̄z
ſacerdotē ſupplicare p natura nr̄a
aſſumpta. ſed magis decuit filiū
ſupplicare patri q̄z econuerſo.
¶ Decimaoctaua ſi ſpiritusſcūs
fuiſſet incarnatus tunc duo eſſēt
filij ¶ Decimanona qz nullum
magis decet reducere ad diuinaz
cognitionem q̄z verbum quo ſe
pater declarat qd eſt viſibile car
ni ſicut et verbum voci ¶ Viceſi
ma qz nullū magis decet reducē
hominē ad filiacōnem adoptiuā
q̄z filium naturalem.

¶ De modo incarnacōnis chriſti
Capitulum. vj.

In cōmuni repacōne oim
decens erat vt fieret occur
ſus triū de triplici ierar
chia. ſcz diuina angelica et huā
na. Unde in miniſterio incarnati
onis fuit concurſus angeli nūcia
tis. et virginis concipientis. ac
verbi dei carnem aſſumentis ¶
Cum filius in mundum mittitur
non fit loci mutacio. ſed nature
huāne aſſumptio. qz ipſius mitti
nō eſt eū eſſe alicubi vbi prius
nō fuit. ſed aliter ibi eſſe q̄z prius
fuit. et hec alteritas non eſt ex
pte eius qui eſt cū ſit imutabilis
ſed ex pte eius in quo eſt qz vni
tur noſtre carni. Unde mutacio
non fit ex pte ſui ſed ex pte nr̄i.
¶ Preterea in loci mutacōne exi
gitur non eſſe vbi quis prius erat
ſed nec hoc eſt i filij miſſione. qz
poſt incarnacōez fuit in pātre ſic
prius ¶ Chriſtus aſſumpſit na
turam noſtram quinqz modis.
ſcz miſericorditer Aplus. Secūm
ſuam miſericordiā ſaluos nos fe
cit. Utiliter ſcz p ſalute nr̄a. ps.
Operatus eſt ſalutem in medio ter
re Sapienter. qz aſſumpſit bonū
nature reprobando malum culpe
Yſa. Butirū et mel comedet ac.
Fortiter qz ſic ſuſcepit noſtram
naturaz qz nunq̄z depoſuit eam.
qz poſt mortez fuit vnita deitas
carni in ſepulcro. et aīme in infer
no Mirabiliter. qz cōiuncta ſunt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

in incarnatione ſummū et imum
hoc eſt deus et limus ¶ Verbū
caro factū eſt quinqȝ modis ſcȝ
ſcd̄m carnē q2 ſcd̄m veritatē car
nis Yſa. Vere languores nr̄os
ipſe por. Preter carnē. q2 preter
opacōnez carnis Math. Q8 enī
in ea natū eſt de ſpūſancto eſt.
Supra carnē. q2 meritis nr̄is nō
exigentib9 Aplūs. Non ex ope
ribus iuſticie q̄ fecimus nos ⁊c̄
Propter carnē. q2 ad ſaluandaȝ
carnē. et hoc quātum ad fideles
efficiēter. licet quantū ad omēs
ſufficienter Luc. Vocatū eſt no
mē eius ihesus. q2 ſal. fa. po. ⁊c̄
Contra carnem. q2 ad maiorem
damnacōnem infidelium. vnde ſi
nō veniſſem ⁊c̄ ¶ Opus aſſump
cōnis nature noſtre nō animatio
ſed incarnatio nominat᷑. cum tn̄
a digniori res cōſueuerint noiari
Hoc aūt eſt ꝓpter multas rōes
ſcȝ vt expreſſior fiat nominatio.
Et vt ꝓfundior explicet᷑ digna
tio miſerentis Et quia nobis ma
gis nota eſt ps carnis Et vt ma
ior exprimat᷑ humiliatio. eo q
magis a deo diſtat caro q̄ȝ aīa.

¶ De vnione et natura aſſump
ta Capl᷑. vij.

Sicut in deitate vna eſt
eſſentia et tres perſone.
ita in chriſto eſt ecōuer
ſo ſcȝ vna pſona et tres eſſentie
ſcȝ deitas et anima et caro. hoc
eſt eternum nouū et antiquū. q2
deitas eſt eterna. ſed anima eſt
noua. q2 in aſſumpcōne creata.
caro vero antiqua quia ab adaȝ
ꝓpagata Et xp̄c ſcd̄m naturaȝ
deitatis eſt genitus. ſcd̄m aīām
vero creatus. ſed ſcd̄m carnem
factus. ¶ Vnio fuit triplex in
chriſto ſcȝ. deitatis ad animaȝ et
econuerſo. deitatis ad carnem et
ecōuerſo. et anime ad carnem et
ecōuerſo. Due priores vniones
ſemp manſerunt. tercia ſepata
fuit in morte. Vnio igit᷑ deitatis
ad humanaȝ naturam non eſt in
vnitate nature ſed perſone Non
dico pſone humane ſed diuine.
hoc eſt non aſſumpte ſed aſſumē
tis. nec perſone cuiuſlibet ſed ſo
lius verbi. Quia enī impoſſibile
eſt q diuina natura cōcurrat cū
alia ſicut ps ad conſtitucōnem
tercij. vel q ipſa tranſeat in aliā
vel alia in ipſam ꝓpter ſimplici
tatem et vnitatem ipſius pfectiſ
ſimam. ꝓpterea diuinitas et hu
manitas non vniūtur in vnitate
natuᷓ ſed pſone. et ſic intelligit᷑
illud in ſimbolo athanaſij vbi di
cit Nam ſicut aīa rōnalis et caro
vnus eſt homo ita deus et homo
vnus eſt xp̄s Ibi namqȝ ponit᷑
ſimilitudo quantuȝ ad vnitatem
pſone et nō natuᷓ. q2 caro et aīa
differūt in hoie quantū ad eſſen
tiam. cōſtituūt tn̄ vnā pſonam.
eodē mō inter diuinitatē et huma
nitateȝ xp̄i eſt differentia. et tn̄
vna eſt pſona. Et q2 diuina na
tura i nullo ſuppoſito p̄t ſubſiſtē
p̄ter q̄ȝ in ꝓpa hypoſtaſi. iō vnio
illa nō p̄t eſſe in pſona hois ȝ dei

et ꝓpterea deus in vna ſuarū pſo
narum fecit ſeipſum ſuppoſitum
humane nature. vnde tm̄ eſt ibi
vna pſonalitas et vnitas pſona
lis ſcȝ ex pte aſſumentis ¶ Ad
eſſe namq pſone triplex exigit
diſtinctio. ſcȝ ſingularitatis et
natural incōmutabilitatis ac ex
cellencie ſiue dignitatis. ꝓpter p
mū nulluȝ vniuerſale eſt pſona.
ꝓpter ſcdm anima nō eſt pſona
ſed ꝓpter terciū chriſtus ſcdm q
homo non eſt pſona. ¶ Ex his
patȝ que ſit vera vel falſa int has
quatuor ꝓpoſicōnes. Prima. p
ſona pſonam aſſumpſit Scda.
natura pſonā aſſumpſit Tercia.
natuā naturā aſſumpſit Quarta
pſona naturā aſſumpſit. Prime
due ſimpliciter ſunt falſe Tercia
vno modo eſt vera alio modo eſt
falſa ¶ Si enī ſumat natura put
eſt cōmunis tribus pſonis ſic eſt
falſa. Si vero ſumat natura put
eſt in pſona filij ſic ē vera. Qrta
vero ꝓpoſitio ſimpliciter eſt verā
¶ Ad intelligenciā horum nota
q tres fuerūt opiniones de incar
nacōne chriſti. Prima dicebat
q filius dei aſſumpſit hominem.
Scda dicebat q aſſumpſit huā
nam naturaȝ. Tercia dixit q aſ
ſumpſit hominem et veſtem. ¶
Prima opinio non ſuſtinetur in
ſcholis niſi p expoſicōnem. quia
ponit q in chriſto ſunt due pſo
ne qd falſum eſt ¶ Scda cōmu
nis eſt et celebris. et ponit ſcȝ q
chriſtꝰ eſt vnum ſolum. licet ſit
aliquid ſcdm q homo Item po
nit q aſſumens nō eſt aſſumptū
Itē q ille homo eſt diuina eſſen
tia et econuerſo. Item q omnis
ꝓprietas filij dei ineſt illi et ecō
uerſo. ¶ Tercia opinio tamq̄
heretica reprobat. quia ponit nō
eſſe duas naturas in vna pſona
chriſti. et q due ſubſtancie hu
mane nature nō ptinent ad pſo
nalitatē filij dei ſed extrinſecus
habent ſe ad ipſam Diciā ergo
q tanta eſt ibi vnio vt quicqd
dicit de filio dei dicat de filio ho
minis et ecōuerſo. his tamen ex
ceptis in quibus vnio exprimitur
vel clauditur negatio. Si enī ſit
vocabulum in quo aliq repugnā
tia includit. ſicut eſt vnire incar
nari aſſumere aſſumi. in quibus
includitur reſpectus vnionis v
nius nature ad alterā. tunc non
tenet pdicta regula. ſimiliter nō
tenet ſi in vocabulo includitur ne
gatio alicuius. cuius oppoſituȝ
alteri cōpetit. ſicut incipe eſſe cre
ari et filia. Nota q ꝓpe loquēdo
cōpoſitio eſt corpoꝝ. coniunctio
corpis et aīe. Vnio eſt diuine
nature ad humanā. tn̄ vnū poni
tur qnq p reliq ¶ Quinq ſta
tus fuerūt pmi hois. de qlibet ſta
tu accepit xp̄s aliqd. Primꝰ ſta
tus fuit innocētie de q accepit im
munitatē peccati. Scds eſt grē
de q accepit plenitudinem gracie
Terciꝰ culpe de q accepit recōpen
ſacōneȝ pene. Qrtus fuit pnē de
quo accepit ꝓpaſſionē doloris et

triſticie. ¶ Quintus glorie. de q̄
accepit plenam fruicōez. ¶ Cor
pus xp̄i ſcd̄m Dam. formatuꝫ
fuit ex ſanguine beate v̄ginis nō
ex carne. Nā vere mr̄is eſt ſcd̄m
phōs tantūmodo materiā miniſ
trare. ſed dare virtutē formatiuā
q̄ actiue materiaꝫ formet eſt pa
tris et nō matris. Cum igit̄ btā
virgo ꝓpetatem vere mr̄is habeat
oportet ꝙ materiaꝫ contulerit q̄
ſcd̄m naturā ſit cōueniens huāni
corpis. et tamē virginalem inte
gritatem nō polluat. Talis autē
materia nō eſt caro. qꝛ phūs di
cit ꝙ id quod eſt actu pars nō
eſt materia gn̄ationis cum ſit po
tencia totum. Caro aūt eſt actu
pars. Vnde nō eſt materia gn̄a
cōnis. Talis q̄ꝫ materia nō fuit
ſemen femineū. qꝛ hoc puritati
virginis nō cōueniebat. nec eciā
ſcd̄m pħm eſt neceſſariuꝫ ad ge
neracōnem. qꝛ mulieres aliq̄ ſine
ſeminatione cōcipiunt. Talis er
go materia fuit ſanguis. qꝛ ille
ſcd̄m pħm eſt eciā in nobis ma
teria gn̄ationis. Qd̄ autem dicit
Aplūs ad Rōs. Qui factus eſt
ei ex ſemine dauid intelligendū
eſt originaliter nō materialiter.
Virtus auteꝫ formatiua in beata
virgine nō fuit ex patre carnali.
ſed ex virtute altiſſimi.

¶ Vtilitas incarnacōis. ca. viiȷ.

Amiſimus p̲ peccatū ꝓpaꝫ
excellentiā. mentis inno
centiam. ac dei amicitiaꝫ
hoc aūt recup̲are oportuit p̲ bn̄ſ
cium ſaluatoris. ¶ Excellentiaꝫ
eīn̄ recuperare non potuimus niſi
p̲ reparatorem excellentiſſimum
quia ſi p̲ meram creaturam repa
rati eſſemus. tunc oporteret nos
eſſe ſubiectos illi creature ¶ In
nocentia quoqꝫ reacquiri nō po
terat. niſi per ſatiſfactorem ſuffi
cientiſſimū qui videlicet deus eſſꝫ
et homo. Deus quideꝫ qui ꝓ om
nibus ſatiſfacere poſſet. homo ve
ro de genere adaꝫ qui peccauerat
Ille namqꝫ cōgrue ſatiſfacit qui
poteſt et debet. ſed nō poteſt niſi
deus. nec debet niſi homo ¶ Ami
citia ſimiliter reformari non pote
rat niſi p̲ mediatorem conuenien
tiſſimum. qui ſciliꝫ vtriqꝫ parti
cōformis eſſꝫ et vtriqꝫ parti ami
cus. hoc vero chriſto conuenit q̄
eſt deo ſimilis per diuinitatem.
venit deus in incarnacōne tanq̄ꝫ
dominus ad ſerū os vt eos corri
geret. tanq̄ꝫ magiſter ad diſci
pulos vt eos inſtruēt. e ttanq̄ꝫ
medicus ad egrotos vt eos ſana
ret. per primuꝫ oſtendit deus po
tenciam. per ſcd̄m ſapienciam.
per tercium bonitatem. ¶ Qua
tuor fructus diuine incarnacōis
aſſignat Bernardus dicens.
Manna de celo deſcēdit. gaude
ant eſurientes. De vinea celi bo
trus erupit. gaudeāt ſitientes.
Oleū effuſū eſt. gaudeāt egro
tantes. Lapis ſine manibus de
monte p̄ciſus eſt. timeant negli
gentes. Chriſto homini pluēs
actus cōueniūt nob̄ multū ſaluti

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

feri · ꝓpter quos diuerſis reb⁹ na
turalib⁹ et artificialib⁹ compat̄ ·
Ipſe nanq₃ chriſtus dicit̄ caput
ꝓpter ſenſum et motum ſpūalem
quē ſuis membris influit · Medi
ator · q₂ ꝑticipat ꝓprietates hu
mane nature et diuine · et ideo ef
ficaciter inter deū patrem et nos
poterit mediare · Fundamentū ·
ꝓpter fidē₃ qua in nobis illumiāt
intellectum · Paſtor · inquantū
nos incorporat eccleſie per ſacra
mentorum ꝑticipationē · hoſtia ·
q₂ ſoluit obligacōnem cōtractā
ꝑ peccatū originale · et eciā pccā
actualia · Hoſtium · ꝓpter carita
tem qua ꝑficit affectum · Sacer
dos · q₂ ipſe ſe rogat · ipſe ſe ex
audit · ipſe ſeru⁹ rogat ſe dn̄m ·
et ipſe deus exaudit ſe hominem
Via in exemplo · vita in p̄mio ·
Item enumerat Bernardus ·
quatuor vtilitates aduētus dn̄i
dicens · venit medicus ad egro
tos · redemptor ad venditos · ad
errantes via · ad mortuos vita ·
Sunt adhuc multe vtilitates in
carnacōnis chriſti Quia deus fac
tus eſt homo vt fieret homo deus
Dominus factus eſt ſeruus · vt
fieret ſeruus domin⁹ · deus de cel̄
ad terras deſcēdit · vt hō de terris
ad celos aſcenderet · Deus fact⁹
eſt filius hominis vt homo fieret
filius dei Immortalis factus eſt
mortalis vt mortales fierent im
mortales · Diues in omēs fact⁹
eſt paup̱ · vt paupes fierēt diui
tes · Obſcurata ē lux · vt nos
illuminaret · Eſuriuit panis · vt
nos reficeēt Sitiuit fons · vt nos
inebriaret · Triſtata eſt leticia ·
vt nos letificaret · Pauebat fidu
cia · vt nos cōfortaret · Laſſata ē
via · vt iter noſtrum ad celeſtia
dirigeret ·

De mirabilibus incarnacōnis
Capl̄ · ix ·

Excellebat īcarnatio xp̄i
noſtram cōcepcōnē₃ plu
rib⁹ ꝑ qđ apparet q₂ ibi
natura ꝑdidit ſua iura · Inueniū
tur enim ibi multa tam ex parte
matris q̄₃ ex parte prolis q̄₃ eciā
ex parte modi · q̄ non ſunt ſcđm
viam nature · ſed ſunt ſcđm potē
ciam virtutis infinite q̄ ſolius dei
eſt · Mira igitur fuerunt in ma
tre que ſcđm Bernđū₃ fuit ſine
pudore fecunda · ſine grauamine
grauida · ſine dolore puerpera ·
ibi portauit ſtella ſolē · palmes
vitem · riuus fontem · filia patrē₃
creatura creatorem · Fuit inq̄m
mater patris · filia ꝓlis · fuit q₃
prole poſterior · cōtento minor ·
mater et virgo fuit · et cum deo
filium cōmunē habuit · Maledic
tionē legis euaſit vbi maledicte
fuerunt virgines et coniugate ·
Virgines quidem q₂ non genue
runt · cōiugate vero · q₂ in dolore
pepererunt Sed vtrumq₃ beata
virgo euaſit · quia virgo genuit
et dolorem nō ſenſit Aug⁹ · Spe
culu₃ nō rumpit radius ſol̄ · inte
gritatē₃ v̄ginis ingreſſus ā egreſ
ſus viciare non potuit deitatis ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

¶ Mirabilia q̃ fuerunt in prole
q̄ in inſtāti fuit ibi ſanguinis ſe
paratio · cōſolidatio · figuratio ·
animatio · deificatio · Et q̄ iſta
non fuerunt ſucceſſiua patet ex
ſcriptura · Hiere · Femina circū
dabit virum · patet eciā ex v̄tute
agente ſpiritusſancti cuius eſt
ſubito operari Quāuis autē mē
bra corpis chriſti fuerunt in con
ceptione cōpleta et pfecta vſq̃
ad anime ſuſcepcōnē · ipſorum
tamen diſtinctio ſcd̄m Aug? ·
tam pua fuit et tenuis q̄ huāno
viſui vix poſſz ſubici · qr in tanto
fuit minus corpus illud q̃z alius
cōceptus cum formatur · quantū
infra · xlvi · dies augeri potuiſſet
in vtero Vnde miraculoſum fuit
q̄ in tam paruo corpore recepta
fuit anima Sed hoc factum fuit
ideo vt cōceptio chriſti quātum
ad tempus manendi in vtero nō
eſſet noſtre cōceptioni diſſimilis
Preterea ab inſtanti cōcepcōnis
ſciuit omnia eciā ſcd̄m q̄ homo
Item in fruicōne perfecta fuit ·
Vnde quantū ad hoc non ſolum
fuit viator · ſed eciā comphenſor
Item mūdus fuit ab omni pecca
to · et plen? erat gracia et veritate
Habuit q̃ patrem in celis et ma
trem in terris · ſed patrē ſine mrē
et matrē ſine patre Item p incar
nacōnē ipſe dominus factus eſt
ſeruus · Aeternus factus eſt tem
poralis Immenſus factus eſt p
uulus · fit ſumm? innus · Incō
phenſibil̄ fit localis · fit ſimplex
compoſitus · Dicit Auguſtinus
Videt̄ inuiſibilis palpat̄ impal
pabilis · immortalis occiditur ·
Idem Auguſtin? · Quis vnquā
eſtimare poſſet vt portaret̄ mani
bus femineis portitor orbis · pa
nis angelorum aleretur · virtus
celorum infirmaretur · vita oīm
moreretur ¶ Hic q̃ notandū
q̄ ſicut i diuinis eſt trinitas pſo
narum in vnitate ſubſtancie · ſic
in chriſto eſt trinitas naturarū
in vnitate pſone · qr ſicut in diui
nis p diuerſas pſonas nō diſtin
guitur eſſentia · ſic in chriſto p
diuerſas naturas nō diſtinguit̄
pſona ¶ Deniq̃ incarnatio xp̄i
fuit mirabilis ex modo · quia cū
tres modi producendi hominem
preceſſiſſent ¶ Primus videlicet
nec de viro nec de muliē ſicut in
adam · Scd̄s de viro ſine muliē
vt in eua · Tercia de viro et mu
liere ſicut in omnibus cōcupiſci
biliter natis · ¶ Ad cōplementū
decuit vniuerſi quartum modū
introduci · vt ſcilicz homo de mu
liere fieret ſine viro per virtutem
operatoris ſummi In cōceptione
ergo filij dei ſimul cōcurrit v̄tus
innata · infuſa · increata Virtus
innata naturam miniſtrauit · vir
tus infuſa purificando ad vnionē
verbi aptauit · aptacōne dico cō
gruencie · virtus increata ſubito
perficit qd̄ natura nō potuit niſi
ſucceſſiue ·

¶ De natiuitate chriſti · Capl̄
decimum ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Natiuitas chriſti triplex
eſt ſcȝ diuina · humana
gratuita · Prima eſt ex
patre · Sc̄da ex matre · Tercia
fit in mente · de patre naſcit̄ eter
naliter · de matre tp̄aliter · in mē
te ſpūaliter · et iſte tres natiuita
tes ſumūtur ſcd̄m tres ſubſtanci
as que ſunt in chriſto ſcȝ diuini
tas · caro et ſpirit9 · Nam ex pa
tre naſcitur deus · ex mr̄e naſcit̄
caro · in mente naſcit̄ ſpūſanct9
ꝑ graciā · Ex patre naſcit̄ ſemꝑ
ex matre naſcit̄ ſemel · in mente
ſepe Scd̄m natiuitatē diuinam
chriſtus habet patrē ſine matre ·
Scd̄m humanaȝ habet matrem
ſine patre Scd̄m gratuitā habet
patrem et matrem ſcd̄m illud ·
Qui fecerit voluntatē patris mei
ꝛc̄ · Has tres natiuitates repreſē
tat eccleſia in die natiuitatis ei9
¶ Primā id eſt diuinā in miſſa
que cantat̄ in nocte · eſt eīm nob
hec natiuitas occulta Iſayas ·
Generationē eius q̄s na ¶ Scd̄aȝ
in miſſa que cantat̄ in aurora · qꝛ
natiuitas huāna fuit ꝑtim occul
ta · ꝑtim manifeſta · occulta qui
dem quantū ad modū · ſed mani
feſta quantū ad factū ¶ Terciā
in miſſa q̄ cantatur in die · qꝛ nati
uitas gratuita eſt manifeſta · in
qua chriſtus ꝑ affectū ꝯcipitur
per effectū naſcit̄ · ꝓpter ꝑfec
tum nutritur · Iſa · vij · Timore
tuo ꝯcipimus et peperimus ſpm̄
ſalutis · De diuina itaqȝ genera
tione habetur in libro primo ſed
nunc de humana ꝓſequendū eſt
¶ Nota itaqȝ ꝙ ſecundū verba
apoſtoli vt ait · Apparuit gracia
dei ſaluatoris noſtri omnibus ho
minibus erudiens ꝛc̄ · natiuitas
chriſti fuit graciosa · glorioſa · co
pioſa · fructuoſa · Gratioſa id eſt
gratis nō noſtris meritis exhibi
ta · Apparuit eīm gracia Glorioſa
qꝛ dei ſaluatoris noſtri Copioſa
quia omnibus hominibus Fruc
tuoſa · quia erudiens nos Et iſte
fructus natiuitatis xp̄i duplex
eſt · ſcilȝ reſpectu p̄ſentis tp̄is et
reſpcū futuri Itē reſpcū p̄ntis tē ·
duplex eſt fructus · Prim9 eſt
declinatio mali Ibi · vt abnegā
tes impietatē quo ad malum qd̄
eſt contra fidem · et ſecularia deſi
deria quo ad malū qd̄ eſt contra
bonos mores Scd̄s fructus eſt
operatio boni · id eſt ſobrie quo
ad nos · iuſte quo ad proximū ·
pie quo ad deum · Itē reſpectu
futuri tēporis duplex eſt fruct9
Primus quo ad gloriam anime
qui notatur ibi · Exſpectantes
beatam ſpem Scd̄s quo ad glo
riam in reſurrectione corpis xp̄i
Ibi et aduentum glorie magni
dei ¶ Apparuit in natiuitate xp̄i
benignitas et huānitas ſaluato
ris de triplici latibulo · ſcȝ de ſinu
patris in quo celabat̄ · de vmbra
legis in quo figurabatur · de ven
tre matris in quo formabatur ·
Ipſe namqȝ agnus ſoluit ſigna
cula libri ſignati ¶ Natiuitas
chriſti fuit vtilis · honeſta et io

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

eundẽ Quid autẽ vtilius ſalute hominis? ¶ Vocabis inquit nomẽ eius iheſum · qui ſaluũ faciet populuȝ ſuũ certe a formidine timoris · ab immanitate languoris · a detencõne carnis a ſubiugacõe hoſtis · Quid honeſtius ꝑtu virginis · vbi v̓go eſt que generat deus q̄ generatꝰ · ſpiritusſanctus eſt qui generationem operatur? Quid iocũdius ortu dei et hoīs? Gauiſi ſunt quidẽ qui p̄ceſſerunt vt abraham qui exultauit vt videret diem dñi Itẽ qui ſequũtur Aplũs · Gaudete in dño ſemꝑ · Item qui p̄ñtes erant vt angeli decantãtes · et paſtores vidẽtes et iohãnes in vtero eũ ſentiens · et ſimeon ãplexans · ſed maxīe v̓go eum generans Luce · ij · Exultauit ſpũs meus in deo · Protulit in natiuitate btã virgo nobis fructum qui fuit ſeminatus in cõceptione · germinauit in natiuitate · collectus ē in pannorũ inuolucõne · ad domũ allatus in purificacõne · flagellatus in ſtipite · ventilatus in falſorum teſtimoniorũ accuſacõne · cõmollitꝰ in paſſione · purgatꝰ in reſurrectione · comeditur in quotidiana eũchariſtie ſuſcepcõe · et ĩ celeſti fruicõne · Beata itaq; virgo ē celum que xp̄m rorauit Ipſa nubes que ipſũ pluit Ipſa terra que ſaluatoreȝ germinauit · in natiuitate dñi fuit beata virgo terra · de cuius limo formatus eſt adã Terra de qua orta eſt veritas · terra de q̄ſta fructꝰ ſublimis · terra bona in quaȝ ſemen cecidit · terra fluens lacte et melle · terra germinans herbam virentem · terra de qua egrediebatꝰ fons irrigãs vniuerſam ſupficiem terre ·

¶ De circũciſione dñi · Ca · xi ·

Circumciſionem accepit chriſtus multiplicı̃ rõne Primo vt legem quã dedit alijs et ipſe cõpleret · Sc̄do vt humilitatem oſtenderet · quia cerimonialibus ad que non tenebatur ſe ſubiecit Ipſe namq; dominus legis fuit · Tercio vt ſanguinem ſuum ꝑ nobis nõ ſolum in etate virili ſed eciã in infancia funderet · Quarto vt nos circumcidendos fore ſpiritualiter demonſtraret · Quinto vt hereticos confunderet qui dixerunt eum nõ verum corpus ſed fantaſticum habuiſſe · Sexto vt iudeis ſatiſfaceret · qui ſcandalizati fuiſſent · ſi circumciſionem non accepiſſet · Septimo vt legem veterẽ approbaret · que vſq; ad ip̄m ſeruãda fuit Legalia enĩ ſc̄dm Auguſt · fuerunt ante paſſionem dñi viua poſt paſſionẽ mortua · ſed poſt q̄ȝ claruit veritas euangelij per mundũ ſepulta ¶ Circumciditꝰ iheſus nõ ſolum circumciſione legali ſed eciam ſpirituali · Vnde poſſumus circumciſioneȝ domini quadruplicẽ aſſignare · Primo circumcidit euȝ pater in natiuitate cultello paupertatis · Sc̄do circumciderunt eum ſui parentes

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

octauo die cultello legis ¶ Tercio
circumcidit ſeipſuz in omni vita
ſua cultello humilitatis . Quarto
circumcidūt eum iudei in paſſiōe
cultello crucis . et hoc per milites
pilati . Circumciditur eciam ihe
ſus in ſuis quadrupliciter ¶ Primo
p detractores qui auferunt ami
cos et famā ¶ Scdo p raptores
qui auferūnt bona temporalia .
Tercio p hereticos qui auferunt
animā . Quarto p tirannos qui
auferunt corpus . Circumciſio
noſtra ſpiritualis duplex eſt .
Prima mentis in pñti a culpa .
Scda corporis in futuro a pena
Prima ſignata eſt p circumciſio
nem ſolemnē q̄ facta eſt in egip
to . Et hec triplex eſt ſciz incipi
enciū a vicijs cultello iuſticie .
Item pficienciū a ſupfluis cultel
lo miſericordie Item pfectorum
a neceſſarijs cultello caritatis per
fecte . ¶ Scda ſignata eſt per
circumciſionez factam in terra p
miſſionis in galgal . qz octaua
reſurrectionis p petrā chriſtum
circūcidemur ab omnib9 miſerijs
Ex q patet q efficacior eſt nrā
circumciſio ſpiritualis q̄m iudeo
rum carnalis . qz illorum circum
ciſio licet peccatuz originale tule
rit . tamen paradiſi ianuam non
aperuit ſed noſtra vtrumqz fa
cit . ¶ In hac materia duo nob
tanguntur . Primum eſt chriſti
humilitas in circūciſione Scdm
eſt eius ſublimitas i nominis im
poſicōne Vocatum eſt inquit no
men eius Iheſus ¶ Dignitas
autem huius nominis eſt multi
plex . eſt enī ab eterno cōſecratū
vt dicit Bernardus . Ab antiq
prefiguratum . ſcilicet in Joſue .
A pphetis deſideratum Iſay . No
men tuum in deſiderio anime . A
ſanctis patrib9 prophetatum .
Bernardus . Dulce nomen ihe
ſus pphetatum ſalomonis oracu
lo A deo nominatum Apoſtol9 .
Dedit illi nomē qd̄ eſt ſup om̄e
nomen. Ab angelo prenūciatum
vt legitur in Luca . A beata vir
gine predicatum Luc . Sanctū
nomen eius . Ab apoſtolis mag
nificatū Actu . Ibant apoſtoli .
gauden . 7c . A martiribus teſti
ficatum . qz p nomine iſto paſſi
ſunt A confeſſoribus collaudatū
Pſalmiſta . Laudate pueri dn̄m
A ſanctis virginibus pguſtatū
Canti . Oleum effuſum nomen
tuū . Bernōdus . Iheſus eſt mel
in ore . melos in aure . iubilus in
corde Ab omnib9 ſanctis exalta
tum . ps . Magnificate dn̄m me .
7c . Petrus . Non eſt aliud no
men ſup terraz in q oporteat nos
ſaluos fieri . In hoc noīe iheſus
ſūt quinqz littere que poſſūt eſſe
inicia iſtarum dictionū . Iocun
ditas merentiū . eternitas viuen
tium . Sanitas languentium .
Vbertas egentium . Sacietas
eſurientiū ¶ Hoc nomen iheſus
xpo conuenit dupliciter . ſcilicet
racōne nature vt q ex diuina na
tura erat ſaluator autoritate et ex

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

humana natura miniſterio. eciã
vendicaret ſibi nomẽ ſaluatoris
Racõne decentie qꝛ decuit vt ex
re nomen haberet. Unde quia ſal
uat a peccato. a diabolo. et ab
inferno. merito nomẽ habet illi
beneficio cõgruens. Racõne effi
cacie. quia chriſtus nos ſua paſ
ſione ſaluauit.

¶ De baptiſmo xp̄i. Ca. xij.

In baptiſmo dñi notat̃
ſua ipſius huilitas et no
ſtra vtilitas. Ipſius hu
militas notat̃ in q̃tuor. ¶ Primo
qꝛ venit iheſus ſcʒ dator ſalutis
et non indigens ſalute ¶ Sc̄do
qꝛ ad iordanem. vbi creator ele
mentorũ ſubiecit ſe humili elemẽ
to aque. ¶ Tercio qꝛ ad iohẽm
ſcʒ dñs ad ſeruũ. Rex ad ſcuti
ferum. ſol ad luciferũ ¶ Quarto
qꝛ venit vt baptizaret̃ ab eo ſcʒ
fons a riuo. plenitudo a ſtilla au
tor baptiſmi a miſtro. Utilitas
noſtra notat̃ in quatuor. que cir
ca xp̄m baptizatum euenerant.
¶ Primo qꝛ xp̄us confeſtim qñ
baptizatus fuit aſcẽdit de aqua
ꝑ qd̾ notat̃ in nobis gracie infu
ſio. homo enĩ ꝑ baptiſmuʒ libera
tus a culpa aſcẽdit ad virtutes
¶ Secũdo apertũ eſt celum per
qd̾ notatur hominis poſt baptiſ
mum decedentis euolatio. Tercĩo
deſcendit ſpiritusſanctus corpo
rali ſpecie ſicut columba in ipſuʒ
per qd notat̃ ꝙ baptiſmus facit
hominẽ ſpiritusſancti templum.
Quarto vox patris facta eſt hic
eſt filius meus dilectus. in quo
notatur ꝙ per baptiſmum de fi
lio ire fit filius gracie. ¶ In bap
tiſmo chriſti notant̃ ſubſtancia
lia baptiſmi noſtri ſcʒ baptizãs
baptizandus. materia. forma.
intencio. Baptizans fuit iohẽs
in quo nob̾ miniſterij ſanctitas
deſignat̃. Baptizatus fuit xp̄s
ſcʒ noſtrum baptiſmũ cõſecrans
quia contactu ſue mũdiſſime car
nis vim regeneratiuã dedit aquis
Materia fuit aqua magis cõueni
ens et cõmunis ceteris liquoribꝰ
ad baptiſmũ noſtrum exiſtens
Forma notatur ꝑ teſtimonium
trinitatis. fuit enim pater ibi in
voce. filius in carne. ſpiritusſanc
tus in columba Intencio ſequit̃
formam. voces enĩ vt ait ph̄us
note ſunt earũ que ſunt in anima
paſſionum. ꝑ vocem patris que
audita ẽ in baptiſmo chriſti no
tantur quinqꝫ dignitates et ex
cellencie eiuſdẽ domini iheſu chri
ſti. Cum enim dicitur hic eſt cõ
mendatur chriſtus a vera eſſen
cia. quia ſolus deus verum habet
eſſe. omne enim eſſe a forma eſt
Deus autem eſt forma ſine ma
teria vt dicit Boecius. Cum di
citur filius idem chriſtus cõmen
datur a ſimilitudinis paterne cõ
uenientia. Ex eo namqꝫ dicitur
filius. quia fuit vt ille. propter
qd̾ filius dicitur imago patris
pocius eciam quam ſpiritusſanc
tus propter rationem quam ha
bes in primo libro vt ſupra.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

¶ Cum dicitur meus commendatur a ſubſtancie indifferencia. Dicit enim meus id eſt michi conſubſtancialis ¶ Cum dicit dilectus commendatur ab amoris beniuolentia. Joh. Pater diligit filiū et omnia que habet dedit in manu eius. ¶ Cum dicit in quo michi bene complacui. commendat a ſpeciali complacentia Sed nota quod placitum eſt quieta voluntas. vnde complacui mihi cum ſpiritu sancto in filio in quo ſecundum naturam aſſumptam quieui.

¶ De plenitudine gracie chriſti Capitulum. xiij.

Poſt hoc conſiderandum eſt verbū incarnatum quantum ad plenitudinem cariſmatū ſpiritualiū que ſunt plenitudo gracie in affectu. et plenitudo ſapiencie in intellectu plenitudo meriti in opere et effectu.

¶ Circa primū tenendum eſt quod in chriſto a ſui conceptione fuit plenitudo gracie quantū ad graciam perſone ſingularis. et quantū ad graciā capitis. et quantū ad graciam vnionis. et hec triplex gracia eſt eadem in eſſencia ſed differt in effectu. Gracia enim perſone ſingularis eſt gracia habitualis quam habuit xpus pleniſſime et perfectiſſime. excepta fide et ſpe. quas virtutes non habuit Sed id quod eis in patria ſuccedit. quia fidei ſuccedit cognitio ſpei. ſpei ſuccedit comprehenſio rei. ¶ Secundum autem quod predicta gracia perſone ſingularis exuberat in chriſto ita quod influit in membra corporis ſui miſticū ſenſum et motū ſpiritualem ſecundum fontalem plenitudinem omnis gracie in chriſto habitantis dicitur gracia capitis ¶ Vnde nota quod chriſtus ſecundum vtranque naturam dicitur caput eccleſie. quia non ſolum inquantū deus ſed inquantū homo influit ſenſum et motū ſpiritus et gracie in omnes qui adherent ei vel per fidem rectam vel per fidei ſacramentū. ſed inquantum deus talem graciam influit autoritate. inquantum vero homo. influit ei per modum meriti. et quod illud meritum non ſolum ex congruo ſed eciam ex digno meruit membris graciam. hoc habuit ex vnione ad verbū. ¶ Ex predictis collige quod chriſtus inquantū homo dicitur caput eccleſie triplici racione. Primo propter influenciā gracie ſicut dictum eſt. Secundo propter conformitatem nature quā habet caput ad membra. quia licet chriſtus excellit membra ſua quantum ad naturam diuinitatis. tamen conformis eſt illis in natura humanitatis. Tercio dicitur caput methaphorice quia ſecundum quod xpi corpus verum conſtat ex puriſſimis membris ita et corpus eius miſticū ex puris fidelibus. Nā de plenitudine eius accipiunt omnes beneficium gracie et ſpiritus qui ad eū accedūt vel per fidem rectam vel per fidei ſacramentū. Alia racione xpus ſecundum quod homo dicitur caput eccleſie

ſciꝫ ꝓpter nature conformitatem
quā caput habet ad totū corpus
Nam ſicut corpus xp̄i naturale
conſtat ex puriſſimis membris.
ita corpus xp̄i miſticū ex puris
fidelibus. ¶ Preterea ſciendum
ꝙ eadeꝫ gracia ꝑſone ſingularis
habilitauit humanā naturā xp̄i
ad vnionē ꝟbi vt videliꝫ natuā
chriſti digna eſſet vniri tante cel
ſitudini. hec vocat̄ grā vnionis ꝑ
quā xp̄s non tantū felicitate glē
verum eciā adoratione latrie dig
nus fuit. verum non eſt ſcd̓m ꝙ
eſt cōſtructio tranſitiua. cū dicia
tur gracia vnionis ¶ Tunc enim
aliud eſt gracia. aliud eſt vnio.
ſed ſcd̓m ꝙ eſt cōſtructio intrā
ſitiua. vt ſit ſenſus. grā vnionis
id eſt vnio huāne natuē ad diui
nam que gratis et ſine meritis da
ta eſt humanitati xp̄i. Hic dif
fert gracia vnionis a gracia ꝑſo
nali. et a grā capitis. ſicut vnio
differt a gracia habituali. ꝓpt̄
quod dicit̄ in Job. ꝙ ſpūſſanc
tus datus eſt ei nō ad menſuram
qđ dupliciter exponit̄. Primo
ſic nō ad menſuraꝫ id eſt totalit̄
et non ꝑticulariter. qꝛ quicquid
potuit deus de ſpūſancto dare de
dit ei. Scd̓o ſic nō ad menſuraꝫ
id eſt ſup omnem ꝓporcōnem re
ſpectu aliorū hominum. De hoc
qđ dicit Job. Plenū grā et veri
tatis. ¶ Nota ꝙ multipliciť diſ
tinguitur plenitudo. Prima eſt
ſufficientie q̄ in quolibet iuſto re
peritur Scdā eſt copie q̄ fuit in
apoſtol' ij. Actu. Repleti ſunt
omnes. hec fuit in beato ſtepha
no. vn̄ ſtephan9 autē ⁊c̄. ¶ Ter
cia eſt vniuerſitatis q̄ eſt in eccle
ſia cui nullū donū deeſt Quarta
excellencie q̄ fuit in beata ꝟgine
q̄ oēs ſanctos in grā excellebat.
Ecci. xxiiij. In me omis gracia
vie ⁊c̄. et Luc. Aue grā plena.
Quinta ſupfluētie q̄ fuit in xp̄o
Job. Plenū gracia et veritate.
¶ Circa innocentiā xp̄i ſciendū
eſt ꝙ habuit immunitatē omnis
culpe. et quantum ad actum et
quantū ad poſſe. quia nec pecca
uit nec peccare potuit nec a prē
peccatum originale traxit. quia
patrem carnalem nō habuit. nec
peccatum a matre traxit. qꝛ ſpiri
tuſſanct9 a fomite totaliter eam
liberauit.

¶ De plenitudine ſapiēcie xp̄i.
Cap. xiiij.

Sicut in xp̄o fuit omnis
plenitudo grē. ita et oīs
plenitudo ſapiēcie nō ſo
lum quantuꝫ ad cognita. verum
quātū ad modos et differencias
cognoſcendi qui ſunt quinqꝫ.
¶ Primus eſt cognitio ſempiter
nalis ex parte diuinitatis et hoc
modo cognoſcit omnia ſimul ſcꝫ
finita et infinita. quia apud deū
eſt oīs infinitas finita Deus em̄
videt multa vno ideſt ſeipſo vn̄
non differt ibi qđ videt et qđ vi
det. qꝛ videt ſe ꝑ ſe. et in ſe videt
oīa. nō ſolū que fecit. ſed et que
facere potuit. que ſunt infinita.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Scd'ˢ modus eſt cognitio ſenſu
alis et ſẽſualitatis ex pte carnis
et iſte modus eſt cognitio p ex
pientiã quo xp̄s nõ ſciuit oĩa
ſimul · qꝛ chriſti ſenſus non eſt
pceptiuus rerum niſi ad obiecti
pñciam · ¶ Tercius modus eſt
ſpũalis ex pte mentis · et iſte tri
plex fuit ſcz p naturã · p graciã ·
p gloriam · Per naturã igit̃ eſt
modus tercius cognoſcendi quo
modo cognouit xp̄us omnia que
ſpectãt ad vniuerſi cõſtitucõem
Sed longe excellentius q̃z adã
eciã exiſtens in natura inſtituta
¶ Quartus modus eſt p grãz ·
hoc modo cognouit chriſtus oĩa
que ſpectant ad humani gñis
redempcõnem · longe tamen ex
cellentius q̃z aliquis pphetaruz
vel eciã angelorũ · Non enĩ ſoluz
habuit chriſt9 ſcientiã p habitũ
innatum vt adam et angeli · ſed
eciaz p habitum infuſum · velut
ſancti p graciã illuminati · cogni
tionem vero nõ habuit p habitũ
acquiſitum · qui ppter impfecti
onem in chriſto nõ fuit · Q̃ntus
modus eſt p gloriam · hoc modo
cognouit chriſtus omnia · finita
quidẽ cognitione actuali · infini
ta vero non niſi cognitione habi
tuali vel exceſſiuã · Anima enim
xp̄i p gloriam cõprehenſionis ca
piebat quantũcumqꝫ cape potu
it natura finita vnita infinito ·
¶ Sciendũ qꝫ res dupliciter ha
bent in arte cognoſci · ſciz vel ab
ipſo artifice · vel ab alio artem cõ

templante · Vtroqꝫ modo cogno
uit chriſtus res · Primo modo p
naturam deitatis · Scd'ˢo modo
p gloriam comprehenſionis ·
¶ Patet ex p̄miſſis quinqꝫ diffe
rentie cognitionis que in chriſto
erant · Per primũ modũ habuit
cognicõnem vt deus · Per ſcd'ˢm
vt homo · Per terciũ modum vt
viator · Per quartum vt illumi
nator · Per quintum vt compre
henſor Chriſtus ſcd'ˢm vtramqꝫ
naturam dicitur lux · quia ſcd'ˢm
diuinitatem illuminat intus ani
mam · et ſcd'ˢm humanitatem in
format exterius vitaz · et hoc tri
pliciter · ſcilicet miraculis · predi
cacõnibus · exemplis · et primũ
eſt potencie · ſcd'ˢm ſapiencie · ter
cium bonitatis ¶ Nota preterea
qꝫ ſcientia chriſti hominis limpi
diſſima eſt inter ſciẽtias creatas
quia nihil habet admixtũ de ſuo
contrario vel actu vel potencia ·
preſertim cum nõ poſſit aliquid
ignorare ppter vnionem ad ver
bum · tamen quia anima chriſti
creatura eſt nõ eſt ſciencia eius
ita limpida ſicut dei · q̃zuis ſciat
oĩa que ſcit deus ¶ Q̃d' dicitur
ihesus pficiebat etate et ſapiẽcia
corã deo et hoib9 nõ eſt intelligẽ
dum qꝫ in ſe pfecerit · q̃ ab inſtã
ti cõceptionis ſapientia plen9 fuit
ſed pocius in alijs q̃ doctrina ſua
et exemplo ſuo pfecerũt · et hoc
coraz deo id eſt ad gloriam dei ·
et hoibus id ẽ ad vtilitatẽ hoim ·
pficiebat tamen ihesus eciam in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

ſe cognicōne expimentali et ſenſuali. quia didicit ſcdm̄ apoſtolum ex his que paſſus eſt obedientiam.

¶ De merito chriſti. ¶ Ca. xv.

Simul fuit chriſtus viator et cōprehenſor ab inſtanti conceptionis ſue. Ex tunc enī cepit mereri et frui. Meruit autem inquantuz viator non inquantum comprehenſor. ¶ Perfectio et plenitudo meriti chriſti notat̄ in iſtis ¶ Primo quantū ad eum qui merebatur. quia nō tantū erat homo ſed ecīā deus. ¶ Scdō quantuz ad tempus quo merebatur. quia ab inſtanti cōceptionis ſue vſqꝫ ad horam mortis. ¶ Terciō quātū ad id ꝑ quod merebatur. qꝛ ꝑ habitum ꝑfectiſſimū caritatis. et per exercitiū ꝑfectiſſimum virtutis ¶ Quarto quantuz ad eum cui merebatur. quia nō tantum ſibi ſed ecīā nobis. omnibus enī opibus ſuis que ꝓcedebāt ex libero arbitrio meruit ſibi vitam eternā iam habitam et nobis habendā Illis dico operib⁹ que retulit ad nos. et eſt ꝓbabile ꝙ retulit oīa opera ad nos cum in mūdum venerit ꝓpter nos. ¶ Quinto quātum ad id quod merebat̄ nobis quia veniam. gloriam et graciā. ſtolam ꝗꝫ carnis et apertionem ianue celeſtis Ante incarnacōem enī chriſti diabolus habuit manum attrahentem. et manum impellentē Attrahentē dico potentē in culpam. impellentem ſine obſtaculo ad limbum Sed xp̄us primam manū ſuo merito debilitauit. Scdā̄z vero penitus amputauit Igitur in merito chriſti radicata ſunt omnia merita nr̄a. ſiue ſatiſfactoria pene. ſiue meritoria vite eterne. qꝛ nec ab offēſa creatoris digni ſumus abſolui nec immenſitatem premij quod deus eſt digni ſum⁹ aſſequi. niſi ꝑ meritum hominis dei ¶ Sexto quantū ad id quod merebat̄ ſibi qꝛ licet non mereretur glorificationem mentis quam iam habebat meruit tamē ſibi humilitate paſſionis acceleracōnem reſurrectiōis glorificacōnem ſui nominis. dignitatem iudiciarie poteſtatis. ſicͣ ait apoſtolus. Chriſtus factus eſt obediens vſqꝫ ad mortem ⁊c̄ et ſequitur ꝓpter quod et deus exaltauit illum quo ad primū. et dedit illi nomen quod eſt ſuꝑ omne nomē quo ad ſcdm̄. vt in noīe iheſu xp̄i om̄e. ge. fle. ⁊c. quo ad terciū. ¶ Septimo quātum ad modum quo merebatur Dicit̄ enim aliquis mereri tripliciter. ſcilicet de indebito faciendo debitū. vel de debito faciendo magis debitū. vel de debito vno modo faciendo debitum alio modo. Primis duobus modis meruit nobis et non ſibi. quia non poterat ſibi facere de indebito debitum vel de debito magis debituz cum a principio fuerat ſanctiſſimus. nec in ſanctitate potuerāt ꝓficere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Tercio mō ſibi meruit · qz bonuz
glorie qđ ſibi fuit debitū p grām
vnionis · fecit ſibi debitū aliomō
ſcilicz p meritum bone actionis
Meruit em̄ ſibi vitā eternaz iam
habitā · ſicut nobis habendam ·

¶ De volūtate chriſti · ca · xvi ·

Voluntas in xpo duplex
fuit · ſcz creata et increa
ta Et dictum eſt ſupra
in pmo libro de voluntate ipſius
increata · ¶ Voluntas xpi crea
ta duplex erat ſcz racōnis et ſen
ſualitatis · Et voluntas racōnis
eſt duplex · ſcz racōnis vt racio
eſt · et racōnis vt natura eſt · Vo
luntas igitur racōnis vt racio eſt
cōformauit ſe in omnibus vounl
tati increate · ſed voluntate racio
nis vt natura eſt et volūtate ſen
ſualitatis voluit aliqđ ꝯtrium
quod non voluit voluntate racio
nis vt racio eſt · ſciz non mori · et
in hoc iſte voluntates nō fuerunt
ſibi cōtrarie · licet volita cōtraria
fuerint · quomiā ſcđm voluntatē
diuinam chriſtus qđ iuſtū erat
voluit · ſed ſcđm voluntatē racio
nis iuſte cōſenſit · ſed ſcđm volū
tatem carnis penam recuſauit · et
ſic vnaqueqz volūtas quod ſuū
erat retinuit · ſcz volūtas diuina
iuſticiam · voluntas racōnis obe
dienciam · voluntas carnis viuē
Vnde patet ꝙ aliquod velle eſt
illicitum racōni qđ non eſt illici
tuz ſenſualitati · ſicut fuit in xpō
velle non mori · ¶ Quāuis autē
voluntas non moriendi fuerit a
ſenſualitate · fuit tamen occaſio
naliter a racōne · quia chriſtus ſi
cut voluit fecit illud horribile ve
nire in imaginationem · et in eſti
macōnem · quo facto naturaliter
mortē metuit et refugit · hoc autē
voluit ꝓpter noſtram inſtructio
nem Sic racio ꝓ ſenſualitate ad
uocauit dicens · Pater ſi fieri po
teſt tranſfer a me ꝛc̄ · hec peticio
fuit tam ſenſualitatis q̄z rōnis ·
Sed ſenſualitatis fuit tamquā
affectātis · racōnis autē tamq̄m
ꝓponentis · et hoc chriſtus fieri
voluit ad triplicem inſtructionē
noſtram ¶ Prima eſt vt ſciamꝰ
non eſſe peccatum aliqđ ſenſua
litati velle qđ eſt contrarium vo
luntati diuine · ¶ Secūda vt mar
tires chriſti non deſperent ſi mor
tem horreant cum illam et filius
dei exhorruerit · ¶ Tercia eſt vt
diſcamus diſcrete petere · ſcilicet
ſupponendo voluntatem naturaz
volūtati diuine · et hoc notatᷣ in
cōditione appoſita · ſi fieri poteſt
et ibi Verūtamen non ſicut ego
volo ſed ſicut tu ꝛc̄

¶ De defectibus quos aſſump
ſit chriſtus · Capꝉ · xvij ·

Non ſolum xpus aſſump
ſit humanā naturaz · ſed
et defectus circa naturā ·
q̄s videlicet ipſū decuit aſſumē ·
vnde cum pene ſint exercitatiue
virtutis perfecte et teſtificatiue

humane nature non ſimulate aſ
ſumpſit penalitates tā corpales
q̄ʒ ſpūales · que reſpiciūt naturā
noſtrā in cōmuni ſicut famem et
ſitim in abſentia alimēti · triſtici
am et timorez in pñcia nocumēti
et huiuſmodi vt eſt calor frigus
laſſitudo ⁊c̄ · Nec tamen omnes
defectus corpales aſſumpſit · ſic
ſunt defectus egritudinū multi
formiū Nec omnes ſpirituales ·
ſicut ſunt peccatum · ignorantia
rebellio carnis ad ſpiritū · Prete
rea · qꝛ nullus innocens debet iui
tus penā ſuſtinere cum hoc eſſet
contra ordinem diuine iuſticie ·
chriſtus ſic penalitates accepit ·
vt tamen pati non poſſet inuite ·
qꝛ paſſio ſua nō fuit contra volū
tatem diuinitatis · nec contra raci
onis voluntatē licet fuerit contra
voluntatē ſenſualitatis et carnis
¶ Dicimus eciam ꝙ xp̄c vere ti
muit · et vere doluit · et vere triſtis
fuit · ꝓut iſta notant ꝓpaſſionez
non ſcd̄m ꝙ ſignant paſſionem
Differt aūt ꝓpaſſio a paſſione ·
qꝛ tunc affectio dicitur ꝓpaſſio ·
quādo anima ſic afficit᷑ ꝙ oculū
mentis nequaq̄ʒ turbat · Paſſio
vero dicit᷑ quādo ita fortis eſt ꝙ
oculum mentis turbat · et facit a
rectitudine vel a dei cōtemplatio
ne deuiare · et tunc racio ledit᷑ et
patit᷑ · Vnde differunt iſta duo
ſicut diſpoſitio et habitus ·

¶ De paſſione xp̄i · Ca · xviij ·

Circa paſſionem domini
cōmendam᷒ in ope paci
enciā inſuperabilem · in modo hu
militatem admirabilem · in cauſa
caritatē ineſtimabilem · ¶ Circa
opus notat᷑ ꝙ chriſt᷒ ſuſtinuit
in tactu clauorū aſperitatem · in
auditu opprobriorū cōfuſionem
in odoratu ſputorum feditatem
In guſtu aceti et fellis amaritu
dinem In oculis lacrimarū effu
ſionem · in corde timorem ¶ De
modo paciendi hoc tenenduz eſt
ꝙ chriſt᷒ paſſus eſt paſſione ge
nerali · qꝛ ſcd̄m omnia membra
corpis · Yſa · Vidimus eum non
habentē ſpeciē ⁊c̄ ¶ Itē paſſione
acerba Treñ · O vos omnes qui
tranſitis ⁊c̄ ¶ Fuit aūt paſſio xp̄i
maxima tum racōne intenſionis
ꝓpter optimā diſpoſicōnem paci
entis · tū ꝓpter eius innocentiam
tū ꝓpter eius honoris excellenciā ·
honorabilis enī ſi cōfunditur pl᷒
leditur et precipue inter ſuos ·
Item grauis fuit eius paſſio ꝓp
ter ipſius virtuoſitatem · qꝛ vilis
homo de morte dolere nō debet cū
turpitudo ſua tunc finem habeat
Itez paſſione ignominioſiſſima
Yſa · Vidimus eum deſpectum
et noui · Nec aūt ignominia attē
ditur in tribus · In patibulo cru
cis · q̄ fuit ſupplicū peſſimorum ·
Et in cōſortio iniquorū ſcʒ latro
num cū quibus erat deputatus ·
Et in loco caluarie ¶ Curat autē
xp̄c paſſione generali infectōeʒ
vniuerſalem · paſſione acerba li
bidinē · paſſione ignominioſa ſu
pbie pſumpcōeʒ In mō paſſiōis ·

attenditur caritas maxima qua
nos liberauit ab inferno dando
veniã · qua mũdũ renouauit lar
giendo gratiam. qua celũ aperuit
cõferendo gloriã ⁊c · ¶ Hec tria
notant᷑ in titulo crucis · Nã ꝓpt᷑
primum dicitur ieſu⁹ · ꝓpter ſecũ
dũ nazarenus · ꝓpter terciũ rex
iudeorũ · Chriſt⁹ quinqꝫ vicibꝰ
ſanguinẽ ſuũ fudit viu⁹ ⁊ ſemel
mortu⁹ · ſcʒ in circunciſione · in
oratione · in coronatione · in fla
gellatione · in crucifixione · in lã
ceatione · Per primum docemur
peccata abijcere · Per ſecunduʒ
mentis anguſtiaʒ pro ſalute nr̃a
tenere · Per terciũ animam nr̃am
virtutibꝰ ornare · Per quartum
carnem noſtrã domare · Per quin
tum membra noſtra mãdatis dei
ligare · Per ſextũ vulneratũ cor
in dei amore habẽ · ¶ Poſtremo
quia iſte paſſiones non attinge
bant in xp̃o diuinam naturã ſed
humanã · Ideo in morte xpi fac
ta eſt diuiſio aĩe a carne · vt tñ
ſalua eſſet vnio tam carnis q̃m a
nime cum diuinitate ¶ Hoc eti
am ſciendũ ꝙ xp̃s ſi paſſus non
fuiſſet tamen ſenio defeciſſet q̃n
tum pertinebat ad conditionem
humane nature in ſe conſiderate
ſine vnione · ſed in poteſtate na
ture vnite fuit vel ſic deficere vel
non ·

¶ De effectu paſſionis xpi ·
Cap · xix ·

Effeſtus paſſionis xpi
multiplex eſt ſicut patʒ
in his verſibus Paſſio debilitat
ſcʒ virtutẽ demonũ · Job · Qua
ſi ĩ hamo capiet leuiathan Spo
lians ſcʒ infernũ · Iſa · Voca no
men ei⁹ ſpolia detrahe · ¶ Infor
mat ſcʒ per exemplũ · Petrus ·
Xp̃us paſſus ẽ ꝓ nobis vobis re
linquens exemplũ · Vñ xp̃s eſt
quaſi liber poſitus in pulpito cru
cis · vbi diſcimus obedientiã · pa
tientiã · humilitatẽ · caritatẽ ·
Diſce autẽ ſpecialiter quomodo
ſe habuit ĩ capitulo quod ſibi te
nebat᷑ · Vñ Bern̄ · Stetit ieſus
corã preſide inclinato capite · vul
tu placido · ſermõe raro · voce ſub
miſſa · defixis in terrã aſpectibꝰ ·
paratus ad obprobria · ⁊ ad ver
bera promptus · Honorat imita
tores ſuos · Heſter · Sic honora
bit᷑ quẽ rex volu · Excitat ad pu
gnã ſcʒ ſpũalem · Mach · Oſtẽ
derunt elephãtis ſan · ¶ Inflam
mat ſcʒ ad diligẽdũ · Ber · Su
ꝑ omia te mihi reddit amabilem
bone ieſu calix quẽ bibiſti opus
noſtre redemptionis · ¶ Repat
ruinã ãgelicam · Ipſe eni xp̃s ẽ
lapis ãgularis qui facit vtraqꝫ v
num ¶ Pacẽ ſcʒ dat inter deuʒ
⁊ hominẽ · inter hominẽ ⁊ hoiem ·
inter ãgelum ⁊ hominem · Ecc̃i ·
Et in tempore iracundie factus
eſt recõciliatio · ¶ Itẽ armat ſcʒ
contra mundũ · carnẽ ⁊ diabolũ ·
Vnde figurat᷑ ꝑ clipeũ quẽ ioſue
leuauit cõtra hay ¶ Sanat ſciʒ
mẽtis vulnera · Numeri · Aſpiciẽ
tes eneũ ſerpentez ſanabant᷑ ·

¶ Viuificat · ſcʒ ſpūaliter · Ap⁹ Cū eſſemus mortui ꝯuiuificauit nos · Aug⁹ · Mortuus ē vnicus ne maneret vnicus · Ducit ſciliʒ ꝑ mare hui⁹ mundi Exo · de virga moyſi · ¶ Dulcorat · Exo · De ligno miſſo i aquaſ marath · ¶ Obumbrat · Cant · Sub vmbra ei⁹ quē deſiderabā ſedi · ⁊ fructus eius dulcis gutturi meo · ¶ A culpa reuocat Iſa · Attrit⁹ eſt ꝓpter ſcelera nrā ¶ Reſerat · ſciʒ celū · Iſa · Dabo clauem dauid · id ē crucē ſuꝑ humerū eius ¶ Illuminat · Vnde crux ē quaſi cādelabrū tabernaculi · Itē thobi · Illuīatus eſt ꝑ fel piſcis Ornat · Vñ dixit ſancta agnes Et ſāguis ei⁹ ornauit genas meas ¶ Xp̄s paſſione ſua vicit diabolū quē ligauit · infernuʒ quē ſpoliauit · mortē quā ſuperauit · mūdū quē cōtempſit · ſuppliciuʒ quod ꝑtulit · celum quod aperuit · ¶ Paſſio xpi tollit ſeptē vicia · tollit ei ſupbiā capitis inclinatio · ꝑ quā videbat᷑ titulū crucis ſugere in quo ſcriptum erat rex Inuidiam brachioꝝ extenſio · q̄ſi ad amplexum inuitans · Auariciā multoꝝ erogatio · que i paſſione tradidit · Bernar · Diſce xp̄iane quantuʒ debeas diligere xp̄m qui dedit nobis carnem ſuam in cibum · ſanguinē ſuū in potū · animam in preciū · aquam lateris i lauacrū · veſtem crucifixoribus · corpus diſcipuliſ · matrē iohanni · Accidiā feſtinatio ad

paſſionem · Iram mollis reſponſio · Gulam fellis ⁊ aceti potio · Luxuriā lateris apertio ¶ In redemptione noſtra fuit gratia mirabilis · Primo ex parte motiui · quia caritas dei vidit ꝙ nec ꝑ amicos · nec ꝑ preciuʒ poteramus nos redimere · Propterea fratrē noſtrū ſe fecit · naturam noſtraʒ aſſumendo · ⁊ precium dedit ſanguinem eius fundendo Vnde pſ̄ Redime me ⁊ miſerere mei quia vnicus id ē nō habens amicos ⁊ pauꝑ ſum ego · ſcʒ non habens preciū ¶ Secūdo ex pte redimētis qui cū liberare poſſʒ de potētia fecit hoc opus ex miſericordia · vt ad amorem nos aſtringeret ⁊ vt iuſticie ſue ſatiſfacēt ¶ Tercio ex pte redempti qui opprimebatur criminū ſeruitute ⁊ detinebatur in carcere Sed cōtra p̄mū magnum erat vt filius dei ſeru⁹ fieret vt ſeruus fieret liber Cōtra ſecundū magnuʒ fuit ꝙ dn̄s ad carcerē ſerui deſcendit vt ſeruus exiret · ¶ Quarto ex parte iuſticie quia nulla iuſticia hoc dictabat · vt innocens puniret᷑ ꝑ reo · ¶ Quinto ex parte excellentie diuine · quia miruʒ erat ꝙ inpreciabile ponebatur ſub precio vil' creature · ¶ Sexto ex parte precij dati · Si eni redemiſſet nos ſale adhuc ad gratias teneremur · nūc āt redemit nos aīa corpe ⁊ vita · vt nihil horū ſibi ſubtrahere⁹ ¶ Circa paſſionez dn̄i nota ſeptē ſuauitates · Capitis inclinati

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

onem ad oſculũ in ſignũ noſtre
recõciliationis · Brachiorũ exte
ſionẽ ad amplexum in ſignũ rece
ptionis in gratiã de peccato redeũ
tis · Lateris aptionem ꝑpter effu
ſionẽ precij nr̃e redemptiois ꝛ ab
lutionis · exiuit eni ſanguis ꝛ aq̃
Clauorũ in manibꝰ ꝛ pedibus in
fixionẽ ꝑpter memoriã nr̃e recor
datiois Iſa · Si obliuiſci poteſt
mulier infantis ꝛc̃ · Corpis denu
dationẽ in exemplũ nr̃e cõfeſſio
nis que ſcꝫ debet eſſe nuda · Cru
cis portationẽ i exemplũ noſtre
imitationis · Corone ſpinee im
preſſionem vel impoſitioneꝫ in ſi
gnum noſtre glorificationis ·

De effectu paſſionis dñi dic
Augꝰ · Per redemptoris nr̃i mor
tẽ de tenebris ad lucem · de morte
ad vitam · de corruptione ad in
corrupcõnem · de exilio ad patri
am · de luctu ad gaudiuꝫ · de ter
ris ad celeſte regnuꝫ vocati ſumꝰ

Itẽ dicit augꝰ · ꝙ xp̃s fuit ſa
cerdos per quẽ reconciliati ſumꝰ ·
fuit ſacrificiũ quo reconciliati ſu
mus · fuit templũ in quo reconci
liati ſumus · fuit deus cui recõcili
ati ſumꝰ · Xp̃s fuit mediator
populi iudaici ꝛ gentilis · ꝛ ſecũ
dũ hoc dicitur lapis angularis ·
Itẽ dominũ ꝛ angelorũ · ꝛ ſecun
dũ hoc dicit pacificus · Item dei
ꝛ hominũ · ꝛ ſecundũ hoc dicit
redemptor Bern̄ · Quid vltra de
buit facere ꝛ non fecit? abſoluit
vinctuꝫ · illuminauit cecũ · redu
xit erroneum · reconciliauit reũ ·

Itẽ Augꝰ · Ecce pro impio pie
tas flagellat · pro ſtulto ſapien
tia illudit · pro mendace veritas
necat · damnatur iuſticia pro in
iquo · miſericordia affficit ꝑ cru
deli · ꝑ miſero explet ſinceritas
aceto · iebriat felle dulcedo · mo
ritur vita pro mortuo · Xp̃s
ꝑpter noſtram infirmitatẽ medici
nas in ſe accepit · Curauit enim
nos per dietam quãdo ieiunauit
quadraginta diebꝰ ꝛ quadragin
ta noctibꝰ ꝛc̃ · Per ſudorẽ qñ fa
ctus eſt ſudor eius ſicut gutte ſã
guinis · Per minutionem qñ cla
uis ꝛ lancea pforatꝰ eſt · Per po
tionem quando guſtauit acetuꝫ
cum felle mixtum · Per empla
ſtrum quando facies eiꝰ eſt ſpu
tis illita · Per electuarium quan
do corpus ꝛ ſanguinem ſuum de
dit in cena diſcipulis ·

De cruce xpi · Cap̄ · xx ·

In cruce criſti nota hoc
ſupplicium quo nullum
maius Tren̄ · O vos om
nes qui tranſitis ꝛc̃ · Nulluꝫ dico
maius ex eo ꝙ paſſus eſt ipſe iu
ſtus ab iniuſtis · pro iniuſtis cũ
iniuſtis Ex iniuſtis cauſis ſub in
iuſtis iudicibus ꝛ iniuſtis penis ·
Obprobrium quo nullum viliꝰ ·
Sap̄ · Morte turpiſſima ꝛc̃ · Pre
cium quo nullum cõueniencius ·
quia ſicut per lignũ venit culpa
ſic ꝛ per lignum redemptio · Mi
ſterium quo nullũ profundius ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Eph. Vt poſſitis comprehendē
cum omibus ſanctis ⁊c̄. Quod
expoſuit aug9. de cruce. Exem
plū quo nullū perfectius. Pe.
Xp̄s paſſus eſt pro nobis ⁊c̄.
Crux xpi multis rebus compat᷑
Jpſa em̄ eſt clauiꝭ celi. vectiꝭ ar
ce. Nauis maris. Arbor daniel.
Palma fructuū ſalemois. bacu
lus iacob quo iordanez tranſiuit
Speculū imitatiois. ſcala aſcē
ſionis. hamuꝭ quo leuiathan ca
pitur. torcular quo xpi ſanguiꝭ
exprimit᷑. cythara q̄ demon ſau
lis cōpeſcit᷑. paluꝭ in quo ſerpēꝭ
eneus ſuſpendit᷑. thau quo frō
tes fideliū ſignant᷑. Cādelabruz
quo tabernaculū illuminatur. li
gnum aquas marath dulcorans
virga moyſi per mare rubruz dei
populū ducens. gladius ipſum
goliad decapitans. vexilluz ad
pugnam ſpiritualem colligens.
cathedra diſcipuloꝝ xpi erudiēꝭ
Equus dei amicos honorans. cli
peus ioſūe hay impugnās. liber
miſteria ꝓfunda cōtinēs. altarē
oblacōnem acceptiſſimā recipiēꝭ
¶ Septem verba xp̄us in cruce
ꝓtulit. Primū. Pater ignoſce
illiꝭ. Hodie mecū eris in paradi
ſo. Mulier ecce filius tuuꝭ Sitio
Hely hely lamazaba. Pater in
manus tuas cōmendo ſpiritū me
um Conſūmatū eſt. Per pri
mū verbum docemur iniurias di
mittere. Per ſecundum petētes
exaudire. Per terciū ꝑnteꝭ hono
rare. Per quartū ſalutē nr̄am deſi
derarē. Per quintū ad deum in ne
ceſſitatibus clamare. Per ſextū
auxiliū noſtrū in dō ponē. Per
ſeptimum vitā noſtraz fine debi
to cōſūmmare. ¶ Quatuor bra
chia crucíꝭ ſignificāt q̄tuor virtu
tes quibus extēdi debet homo no
ſter interior. Significat eni ꝑs
ſuperior caritatē. inferior humili
tatē. a dextris obedientiā. a ſini
ſtris patientiā. Jtē quatuor bra
chia crucis notāt quatuor bene
ficia crucis. ſignat eni pars ſupe
rior ianue celeſtis apercōnem. in
ferior inferni deſtructionem. a
dextris gratie collacōnem. a ſini
ſtris peccatoꝝ r̄miſſionē ¶ Qua
tuor fuerūt ligna in cruce. ſic̄ di
cit magiſter in hiſt. Pes nanq̄
crucis fuit de cedro. ſtipes de cy
preſſo. tranſuerſale de palma. ta
bula de oliua. Signat autem ce
drus altitudinē contēplationis.
Cypreſſus famā bone opatiois.
Palma fructū iuſticie. Oliua le
nitatem miſericordie.

¶ De deſcēſu xpi ad inferos
Cap. xxi.

Anima xp̄i poſt mortem
deſcendit ad infernum
ſiue ad limbū ad liberati
onē eoꝝ qui xpi membra exiſtē
tes de hoc ſeculo tranſierūt. Dia
bolus eni dum manus in eum ex
tenderet in q̄ nihil iuris habebat
merito in aliјs amiſit poteſtatem
Alia cauſa quare xp̄s deſcendit
ad inferos eſt. vt tantus eſſ; de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

ſcenſus quantus fuit liberandorū
caſus · Primus enī homo ſic i ſta
tera liberi arbitrij poſitus erat vt
poſſet ad vitam aſcendere · et ad
mortē deſcendere ꝓut vellet · ſed
peccato peracto ſic alterū brachi
um ſtatere ꝑ onus culpe depꝛeſſuꝫ
eſt · vt eſſꝫ in imo inferni · alterū
vero in ſummo celi · non aūt aſcē
det brachiū depreſſum niſi deſcē
deret aliud brachiū · deſcendit er
go dn̄s vſqꝫ ad infernū vt hoieꝫ
captiuū eleuaret vſqꝫ ad celum ·
¶ Tercia ratio quare xp̄s deſcē
dit ad infernū ſcꝫ vt ſicut viuus
fuerat lumen mūdi per preſētiaꝫ
corpalem · ita mortuus eſſet lumē
inferni per diuinitatis maieſtatē
¶ Quarta ratio eſt vt idē xp̄us
hoc exequeret ꝑ efficaciā · quod
paſſiōe ſua meruerat ſecūdū ſuf
ficientiā ¶ Duo autē meruit ꝑ
ſuā paſſionē ſcꝫ ſatiſfactionem
et ianue aptionē · et ideo hec duo
effecit in deſcenſu ſuo ad iferos
quia per ſatiſfactionē ſoluta fuit
vincula captiuitatis · per aperti
onem ianue facta eſt illuſtratio
ipſius carceris etiā ſecundū luceꝫ
exteriorem · Liberauit auteꝫ chri
ſtus omnes illos qui meriti ſui ca
paces eſſe poterant · ſicut fuerunt
ſancti patres qui non ꝓpter pene
reatum · ſed tantum ꝓpter reatū
nature detinebant · Damnati aūt
huius meriti capaces nō ſunt · ne
qꝫ paruuli in limbo · quia de cor
pore xp̄i non ſunt per fidem vel
ꝑ fidei ſacramentū ¶ Dicenduꝫ

autem ꝙ aīa xp̄i per triduū mor
tis ſue cum ſāctis patribus i lim
bo fuit · Ibidem fuit et latro cui
dn̄s dixit · hodie mecū eris in pa
radiſo · Et nomie paradiſi notatur
ibi dei fruitio · quia peracta paſſi
one tā ipſe latro qꝫ alij qui erāt
in limbo viderunt deum ꝑ eſſenti
am · ¶ Ad quem infernū xp̄s de
ſcenderit ſi ſcire volueris · notan
dū tibi eſt ꝙ nomē inferni ſumi
tur dupliciter · ſcꝫ pro pena · et ꝓ
loco pene · Secundū primū mo
dum dicitur ꝙ demones ſemper
infernū ſecum portant · Item in
fernus prout ſumitur pro loco pe
ne ſic infernus quadruplicit di
ſtinguitur · Vnus infernus ē dā
natorum in quo eſt pena ſenſus
et damni · ac tenebre exteriores
et interiores · id eſt abſentia gra
tie · Supra hunc locum eſt pur
gatorius in quo eſt pena ſenſus
et damni ad tempus · et ſunt ibi
tenebre exteriores et non interio
res · quia gratiā habent · Supra
iſtum eſt limbus puerorum vbi
eſt pena damni et non ſenſus · et
ſunt ibi tenebre exteriores et inte
riores · Supremus locus inter hec
eſt limbus ſanctorū patrū · vbi
fuit pena damni et non ſenſus ·
et fuerunt ibi tenebre exteriores
ſed non tenebre priuationis grē.
Ad hūc locū xp̄us deſcendit ac
ſuos inde liberauit · et ſic infernū
momordit et partem abſtulit · ꝑ
tem reliquit · Mortē vero quo ad
electos penitus deſtruxit ſic dicitur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

in oſea · Ero mors tua o mors ·
ero morſus tuus inferne Dic q̄
locus ſinus abrahe dicebatur · qꝛ
abraham ibi fuit · Sed nūc celū
empirreū eſt ſinus abrahe · quia
iam eſt ibi abrahaꝫ · a nullo p̄di
ctorū locorū eſt tranſitus ad ali
um · niſi quia olim a ſecūdo fuit
tranſitus ad quartum · hoc eſt de
purgatorio ad limbum ſancto
rum patrum ¶ Ex iā dictis pa
tet quare cātamus libera aias om
niū fideliū defunctorū de manu i
ferni · ⁊ de pro · la · ⁊c̄ · quia ifer
nus ſumit̄ ibi ꝓ purgatorio · ſic̄
⁊ ibi ſumit̄ ꝓ limbo qn̄ xp̄us ad
inferos deſcendiſſe dicit̄ vel ifer
num deſtruxiſſe · ¶ Ex predc̄is
collige q xp̄s mortuus eſt i cor
pore · deſcēdit ad inferos in aia
⁊ ſurrexit in vtroqꝫ · ¶ Dicēdū
etiā q xp̄s in illo triduo tot⁹ fu
it in ſepulcro · ſ; non totuꝫ · quia
totus dicit̄ perſonā · totum vero
naturam · ¶ Similiter dicēduꝫ
q cum vnio anime cū corpe faci
at hoiem · xp̄s in illo triduo non
fuit homo · licet anima ⁊ caro vni
ta tūc eſſent cum verbo ·

¶ De reſurrectione dn̄i · Cap
xxij ·

Xpriſtus tercia die reſur
rexit a mortuis reſumen
do corpus nō tale quale
prius habuit · ſcꝫ impaſſibile et
immortale · Caro eñi xp̄i que in
natiuitate floruit ⁊ i paſſione de
cidit · per glorioſam reſurrectio
nem refloruit · Tunc renouata ē
vt aquile iuuentus xp̄i · Tunc
leo catulum ſuſcitauit · Tunc fe
nix reuixit · Tunc ſicut dicitur i
hieremia · Figulus ex eodem lu
to fracti vaſis fecit aliud vas ſi
cut placuit in oculis eius · Tūc
ionas de ventre ceti illeſus exiuit
Tunc veſtitum eſt candelabruꝫ
auro · Tunc ſuſcitatum eſt tab̄
naculum domus dauid quod ce
cidit Tunc refulſit ſol qui prius
erat in nubilo · Tunc viuificatuꝫ
eſt granum frumēti quod cadēs
in terram mortuum fuerat · Tūc
ceruus reſumpſit cornua · Tunc
ſampſon tulit portas cū poſtib⁹
Tunc ioſeph eductus de carcere
tondetur ⁊ conſtituitur dn̄s egip
ti · Tunc conciſus ſaccus circūda
tur leticia · ¶ Domin⁹ probauit
reſurrectionem ſuam eſſe veram
primo per angelos qui non men
tiuntur · Math · Reſpondens āt
angelus dixit mulierib⁹ ⁊c̄ · Itē
ꝓbauit p inimicos quorum vali
diſſimū ē teſtimoniū Math · Et
quidā de cuſtodibus reuerſi ſūt
⁊c̄ · Probauit eaꝫ nō arte magi
ca factam · ⁊ hoc per comeſtioēꝫ
Probauit eam non eſſe fantaſti
ci corpis · ⁊ hoc per tactū · Pro
bauit eam in eodem corpe factā
quo paſſus eſt · ⁊ hoc per cicatri
cum oſtenſionem · Probauit eā
fuiſſe i corpore glorificato vnito
deitati · ⁊ hoc per ingreſſuꝫ dom⁹
ianuis clauſis · ¶ Probauit eti
am dn̄s reſurrectionē ſuā multis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

apparitionibus. Apparuit enim
ipſa die reſurrectiois quinquies
ſcz marie magdalene. Joh. xx
Mulieribus. Math. vlt. Petro
Sedno inuenit͛ modus. Luc̄. i
fine. Eūtibꝫ in emaus. Luc̄. in
fine. Diſcipulis ianuis clauſis.
qn̄ thomas nō fuit cū eis. Joh.
xx. Item apparuit inter reſurre
ctionē ⁊ aſcenſionē quinquies.
ſcz thome cū alijs Joh. xx. Ad
mare tiberiadis. Jo. xx. In mō
te thabor. Math. vlti. In hieru
ſalē qn̄ comedit cū diſcipulis.
Luc̄. in fine. ⁊ Marc̄. In monte
oliueti quando aſcēdit. Luce vl
ti. Et primo Act. ¶ Multis de
cauſis ſurrexit dn̄s. ſciz vt ſcrip
turas impleret. qn̄ enī dixit dn̄s
Ecce aſcendimus hieroſolimā.
⁊c̄. ſubiunxit. ⁊ tercia die reſur
get. vt nos ad reſurgendū ꝓuo
caret ſpiritualiter. quia turpe eſt
vt ſedeat ſeruꝰ qn̄ corā eo ſurgit
dn̄s. vt futurā reſurrectionez in
ſe probaret. et vt potentiam ſue
diuinitatis oſtenderet. quia mor
tuos viuificare non eſt opus na
ture. ſed potentie diuine. non ē
enī regreſſus a priuatione ad ha
bitum. vt nos ad contemnendū
omnia terrena pro adipiſcenda
tali gloria animaret Reſurrexit
ergo velociter. quia tercia die.
Nā ſicut ianuis clauſis ad diſci
pulos intrauit. ⁊ ſicut ſalua v̾gi
nitate de vtero mr̄is natꝰ exiuit.
ſic eum mortuū nec petra in quā
iacuit. nec militum cuſtodia po

tuit retinere. Integraliter. quia ī
corpore ⁊ in anima. Socialiter
quia multa corpa ſcōrū qui dor
mierunt ⁊c̄. Eternaliter. Apꝰ.
Xp̄s reſurgens ex mortuis iam
non morit͛. ¶ Similiter ſurgen
dū eſt nobis ſpiritualit͛. ſicut et
eiſdem mōis reſurgemꝰ in die iu
dicij corpaliter. ¶ Reſurrectio
xp̄i eſt cauſa ⁊ figura nr̄e reſurrec
tionis ſpūalis. Cauſa dico moti
ua. ⁊ hoc dupliciter. quia cauſa
motiua ē in cōparatione nr̄i. Dū
enī ↄſideramus gloriā reſurrectō
nis xp̄i mouenī ad reſurgēdū in
nouitate vite. Itē cauſa motiua
eſt in cōſideratione dei pr̄is. qm̄
pater dās reſurrectionē filio mo
uet͛ ad dandā eandem gloriā fr̄i
bus ſuis. ſicut rex qn̄ facit filiū ſu
um militez mouet͛ amore filij vt
multos faciat cū eo milites. Figu
ra vero fuit. quia ſicut xp̄s reſur
rexit in nouitate vite. ita ⁊ nos ī
nouitate vite ābulemus ¶ Item
ſicut diē reſurrectiois xp̄i p̄ceſſit
dies mortis in paſceue. ⁊ dies q̄
etis in ſabbato ſequēti. ita nr̄am
glorioſā reſurrectōnē p̄cedit ī no
bis mortificatio viciorū. ⁊ quies
ↄtēplationis eternorū. ¶ Nota
ꝙ ſicut duplex ē mors ſciz aīe p
culpā. corpis p extinctionem.
ita duplex ē reſurrectō. ſciz aīe
p grām. ⁊ corpis p gloriā. ⁊ ſic
mors aīe cauſauit mortē corpis.
ſicut habet͛ in Gen̄. ita ecōuerſo
reſurrectō aīe cauſabit reſurrecti
onē corpis glorioſā. ¶ Sc̄edū

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

ꝙ quidam reſuſcitantur ficte ſi
cut ſamuel · quia licet vere ſauli
appuerit vt dicit eccleſiaſtic⁹ ·
tamen non vere reſuſcitatu⁹ fuit
Quidā ipfecte ſicut lazarus ite
rū moriturus · Quidā pfecte · ſi
cut xp̄s ſemp victurus · Et pri
ma reſuſcitatio ſignat ꝯuerſio
nē ſiue penitētiā hypocritarum ·
Secūda ꝯuerſionē recidiuātiū ·
Tercia conuerſionē pſeuerātiū ·

¶ De aſcēſione dn̄i. Ca · xxiij

Differētia eſt inter aſcē
ſionē ⁊ aſſumptionē · et
euolationē · qm̄ aſcēſio
ptinet ad xp̄m · aſſumptio vero
ad btām virginē · ꝫ euolatio ad
alios ſanctos ¶ Ratio hui⁹ eſt
qm̄ aſcēſio fit ꝓpria virtute aſcē
dentis · Aſſumptio āt virtute cri
ſti aſſumentis · qua filius ſpecia
liter obſequit᷑ mr̄i · Euolatio ve
ro fit miſterio āgelorū · ¶ Alia
eſt dr̄ā qꝛ loc⁹ euolantiū ē diſtic
tio chororū · Locus āt aſſumpte
virgis ē ſup choros āgelorū · Lo
cus vero xp̄i aſcēdentis eſt vltra
locū aſſumpte virgis · ¶ Circa
xp̄i aſcēſionē ſūt octo ꝯſideran
da que circumſtabāt aſcēſionē
⁊ colligunt᷑ in officio de aſcenſi
one · ¶ Primū eſt ꝙ videntib⁹
illis id eſt diſcipulis eleuatus ē ·
vt ſcꝫ deſideriū veniēdi ad ipſuꝫ
excitaret᷑ in eis · ¶ Secūdū eſt
ꝙ nubes ſuſcepit eū ab oculis eo
rū Per vmbram nubis ſignatur
ꝙ in hoc mortali corpe ieſū in al
to videre non poſſum⁹ · ¶ Terci
um quia eleuatis manib⁹ fereba
tur in celū · Eleuauit autē man⁹
ꝓpter duo · ſciꝫ vt ſuos pri offer
ret · ⁊ vt inimicos manu alte erec
ta pcuteret · ¶ Quartū eſt ꝙ be
nedixit eis vt eos ꝯtra hoſtē mu
niret ⁊ bonis celeſtibus augeret ·
¶ Quintū ē ꝙ aſcēdit in iubila
tione · quod refertur ad voceꝫ io
cunditatis redemptorū aſcendē
tiū cū ipſo · qui prius voce lacrima
bili clamauerūt in portis inferni
aduciſti deſiderabilis quē ⁊c ·
¶ Sextū ē ꝙ aſcēdit in voce tu
be · ⁊ hoc refert᷑ ad ſonū predica
tionis apl'orū · qui ſonus fuit in
eis tūc iniūctus dicēte dn̄o · Eū
tes in mundū vniuerſū pre · euā
ge · oi ⁊ c · Ex tūc enī in oēm ter
rā exiuit ſon⁹ eorū · ¶ Septimū
eſt ꝙ aſcēdens in altū captiuam
duxit captiuitatē · id ē captiuos i
captiuitate iferni · quos ſecū vic
tor eduxit · ¶ Octauū ē ꝙ dedit
dona hoib⁹ · qꝛ omia nr̄a deſurſuꝫ
ſunt quo xp̄s aſcēdit · horū pria
duo hn̄tur ex epl'a · ꝫ terciū ⁊ qr
tū ex fine euāgelij ſcd̄m lucā Itē
quintū ⁊ ſextū ex ps̄ · Itē ſepti
mū ⁊ octauū ex ps̄ · ¶ Aſcēdit
xp̄s regreſſus ad celū multiplicit᷑
ſcꝫ tāq̄m bonus obediēs ꝯpleta
obediētia quo ad prē · Tāq̄m bo
nus mediator facta pace ⁊ ꝯcor
dia quo ad hoies · Tāq̄m ſtren
nuus ꝓpugnator ꝯtra demones ·

¶ Aſcẽdit xp̄s pluribꝰ de cauſ.
ſcꝫ ad quieſcendū ſibi poſt labo
rē quo fatigatus fuit . xxxiij . an
nis nobis ſeruiēſ . Ad interceden
dū ꝓ amicis ꝓ quibꝰ vtilit̄ labo
rauit . Bernꝰ . Securū acceſſum
habes o hō ad deū . vbi habes fili
um mediatorē . matrē interuētri
cē . filius oñdit pr̄i latus ⁊ vulne
ra . mater oñdit filio pectꝰ ⁊ vbe
ra . ibi nulla p̄t eſſe repulſa . vbi
tot ↄcurrūt amoris inſignia Cri
ſtus ergo optimus aduocatus ē
quia tot habet linguas pro nob̄
loquētes quot vulnera ꝓ nobis
ſuſcepit . Ad ↄquerēdū de inimi
cis pro quibꝰ vires ſuas inutilit̄
expendit . Iſai . Inuacuū labo .
Itē aſcẽdit xp̄ſ vt nobis locū p̄
pararet . Ioh̄ . Vado parare vobis
locū . Vt fiduciā in ipſū ſperādi
nobiſ tribueret . Vt in corpalem
poſſeſſioēꝫ eterne hereditatis noſ
mitteret Vt ſp̄m ſanctū mitteret
Ioh̄ . Si enī nō abiero paclitꝰ
nō veniet ad vos . ſi āt ⁊c . Vt de
ſideriū noſtrum poſt ſe traheret .
Cañ . Trahe me poſt te . Vt viā
nobis ad celū oſtenderet . quia ſi
cut dicit Lucas . Eduxit dñſ pri
muꝫ diſcipulos ſuos foras ciuita
tē in bethaniā . vt ipſa eductiōe
cognoſcerēt hic ſe nō hr̄e manē
tē ciuitatē . q̄ āt in bethaniā edu
xit eos priuſ q̄ interpretat̄ domꝰ
obediētie ſignat̄ q̄ ꝑ opa obedi
entie trāſituri eſſent ad celeſtia .
poſt hoc trāſire fecit eoſ in mōteꝫ
oliuarū . vt ꝑ montē intelligatur
eminētia ſp̄ūs in ↄtēplatione . ꝑ
oliuas aūt pinguiſſimi pectoris
deuotio . Vlterius vero poſt iſta
nō reſtat niſi ſaltus aīe in celū .
¶ Exaltatuſ fuit xp̄ſ triplicit̄ .
ſcꝫ in terrā ꝑ vite meritū Super
terrā ꝑ crucis ſuſpendiū . Super
celos ꝑ aſcēſionis iubilū ¶ Aſcē
ſio xpi fuit āgelis mirabiliſ Iſa .
Quis eſt iſte qui venit de edom
Demonibꝰ terribilis . Reḡ . Nō
fuit tantum gaudiū heri ⁊ nudi
uſtercius . Ve vobis . Hec ſunt
verba philiſtinorum qn̄ vociſera
bant̄ filij iſrahel dū adduceretur
arca federis de ſplo i caſtra . vt ꝑ
eam adiutorium haberēt diuinū
in prelio . Hominibus ſalutaris
ſicut ſupra patꝫ ex multiplici fru
ctu aſcenſioniſ chriſti . Aſcēdit
chriſtus multipliciter . ſcilicꝫ pa
tenter . quia vidētibus illis eleua
tus eſt . Potenter quia eleuatis
manibus ferebatur in celum ¶
Gaudenter quia in iubilatione a
ſcendit . Decenter quia cum du
abus turmis regrediebatur . ſciꝫ
hominum ⁊ angelorum . Non au
tem dico q̄ ibi fuerint angeli in
adiutorium neceſſitatiſ . ſed i ob
ſequium dignitatis . homines q̄ꝫ
illos dico ques de infernis libera
uit . et qui poſt reſurrectionē vſ
q̄ꝫ ad aſcenſionem mortui ſunt
de numero ſaluandoruꝫ . nec pur
gatorio vlterius indigentes Cle
menter . quia benedixit eis .
¶ Xp̄s nō ſtatim poſt reſurrec
tionē aſcendit triplici ratione
p.

¶ Prima eſt quia differēda fu
it aſcenſio vt multiplicāter ꝓba
ret̄ reſurrectio vt dicit̄ in Act.
In multis argumentis ꝑ dies q̄
draginta apparēs eis. ¶ Secū
da eſt vt patientiā noſtrā infor
maret qua mercedē debemus eq̄
nimiter expectare. ſicut agricola
nō ſtatim poſt ſeminationez me
tit. ſʒ fructuū maturitatē expec
tat. ¶ Tercia ꝓpter diſcipulorū
cōſolationē. Vn̄ dicit glo. Act.
p̄. Sicut. xl. fuerūt hore mortis
xp̄i. ita quadraginta diebꝰ cuz
eis ꝯuerſatus eſt poſt reſurrectiō
nē. quia ꝯſolatio diuina excedit
triſticiā humanā ¶ Nota ꝙ xp̄ō
conuenit deſcēdere de celo triꝰmo
do ſecundū naturā diuinā. quia
deus illuc venire dicitur vbi ſpeci
ali affectu apparet. Sʒ aſcēde
re cōuenit ei ꝓprie ſecundū natu
ram humanā. quia ſecundū illā
ſolummodo mutat locū ⁊ non ſe
cundū naturā diuinā.

¶ De cōſeſſu xp̄i ad dexterā. Capitulum viceſimūq̄rtum

Aſcendens xp̄s ad celuz
ſedet ad dexterā dei omi
potētis. Duo intelligū
tur ꝑ dexterā. Primū eſt equali
tas maieſtatis ad quā xp̄s ſedet
ſecundū diuinitatē De hac dex
tera ad heb̄. Talez habemus pō
tificem qui conſedit i dextera ma
ieſtatis in excelſis. Secundo in
telligunt̄ per dexterā potiora bo
na glorie in quibus xp̄s ſedet ſe
cundū humanitatē. qm̄ collatū
eſt ei a deo quicquid cōferri po
tuit. ⁊ licet ab inſtanti cōceptio
nis xp̄s acceperit bona grē ⁊ glo
rie in anima. eadem tamen bona
fuerūt in aſcēſione manifeſta et
in loci congruentia cōpleta. De
hac dextera dicit̄ Col. iij. Que
ſurſū ſunt querite vbi xp̄s eſt in
dextera dei ſedens. vbi dicit glo.
ꝙ ſurſū vbi xp̄s ſedet ſunt potio
ra bona gratie ⁊ glorie ¶ Dicit̄
ergo ꝙ aſcēſio xp̄i fuit tam ad
locum q̄m ad dignitatē. In q̄n
tū quidem fuit ad locū. ſic aſcē
dit ſuꝑ omnes celos. id eſt vſqʒ
ad digniſſimum locū celi empir
rei. ſiue ad altiſſimam eius ꝑtē.
eo ꝙ nobiliſſimo xp̄i corpi con
gruit talis locus. Non eſt tamē
dicēdū ꝙ corpus xpi ſic obliga
tum ad illū locū. ſed quia ſibi il
le locus ſit ſecūdū ꝯgruentiā de
putatus. In quantū autē aſcen
ſio fuit ad dignitatem ſic ſedet
ad dexteram pris. nō tn̄ quo ad
ſitū qui pr̄i non cōpetit. ſed quo
ad excellentiaz duplicē. ſicut di
ctum eſt. quia per dexteram itel
ligitur vel equalitas maieſtatis
q̄ ꝯpetit xp̄o ſcdm̄ diuinitatē. vel
ꝑfectio premij q̄ ſibi competit ſe
cūdū hūanitatē. ¶ Pretereūdū
q̄ʒ nō ē ꝙ credimꝰ xp̄m ad dex
trā pr̄is ſedentē. Stephanꝰ aūt
vidit eū a dextris dei ſtātē. quia
nos credimꝰ eū regnantē ⁊ quie
ſcentem que notant̄ in ſeſſione.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Sed ſtephanus in tribulatione
poſitus habuit propugnatorem
⁊ ſuſceptorē. Unde vidit eū ſtā
tem. ¶ Merito xp̄s dicitur ſedē
ad dextrā dei. Sedere quidem qꝛ
laborauit. Ps̄. In laboribꝰ ſui a
iuuentute mea. Ad dextrā āt qꝛ
diu fuit in ſiniſtra aduerſitatis.
Ps̄. Afflictꝰ ⁊ humiliatus ſum
nimis Dei vero dicit̄. quia poſt
abiectionem merito ſequi debet
gloria. Unde qui ſe humiliat ex
altabitur.:.

¶ Incipit liber quintus de vir
tutibus ⁊ gratia ſpiritus ſancti.

Quemadmoduz de
us de celis deſcēdit
nō ꝑ eſſentiam ſuā
incōmutabilē. ſed
ꝑ influentiā ab ip
ſo manātez. ita nec ſpūs rationa
lis eleuat̄ ſupra ſe ꝑ ſitum localē.
ſꝫ ꝑ habitū deiformē. Un̄ neceſſe
eſt ſpiritui rationali ſi debet eē di
gnus eterne beatitudis ꝙ parti
ceps fiat influentie ſpiritualis.

¶ De origine grē. Cap. primū.

Ad bonum grē nō poteſt
quis per ſe venire. cū nō
ſit hoc ſecūdū limites na
ture. ſed ſecundū influentiā lar
gitatis diuine. Sicut enī creatu
ra ꝑ ſua defectibilitate ſuo prīci
pio ſemper indiget vt ſit in eſſe
naturē. ſic idem principium pro
ſua bonitate influere non ceſſat
creature rationali vitam ſpiritu
alez. vt bene ſit in eſſe gratie quā
habere non poteſt ſine deo largi
tore. Verumtamen inexcuſabil̄
eſt homo ſi gratiam gratum faciē
tem non recipit. quia gratia gra
tis data ſemper preſto eſt liberū
arbitrium excitare ⁊ commonē.
cuius eſt huic admonitioni con
ſentire. ⁊ hoc eſt quod i ſe eſt fa
cere. quo facto. poterit homo gͣti
am gratum facientem habere. qꝛ
hoc eſt ad gratiam gratum faciē
tem ſe preparaē. Quāuis enī gra
tia habeatur dei dono efficiente.
nō tamen ſine libero arbitrio cō
ſentiente. quia ſicut ait auguſti
nus. Qui creauit te ſine te. non
iuſtificabit te ſine te ¶ Item gra
tia gratum faciens a tribus eſt.
ſed aliter ⁊ aliter. Eſt enim a de
o efficiente. a gratia gratis data
liberum arbitriū excitante et mo
uente. a libero arbitrio conſentiē
te. Quāuis enim liberum arbitri
um non poſſit gratiam efficere in
homine. poteſt tamen ſe ad hoc
habilitare ⁊ preparaē ꝙ habeat
Sicut enim quis non poteſt illu
minare domum. poteſt tamen a
perire feneſtram. quo facto. ſol
intrat ⁊ domum illuminat. Qḋ
autem dico de libero arbitrio cō
ſentiente intelligo in adulto. qꝛ
in paruulis ſufficit fides ⁊ ſacra
mentum eccleſie. ⁊ meritum cri
ſti excuſat impotentiam ſui.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

¶ Sciendū etiā ꝙ habilitacō ſi
ue preparatio ad gratiaȝ triplex
eſt · ſcȝ efficiens · formalis · ma
terialis · Prima eſt a deo · Secū
da a gratia gratis data · Tercia
a nobis · Anima nanqȝ habet fa
cultatē ⁊ inſtrumenta cognoſcē
di ⁊ diligendi deum ex natura ·
Sed nō habet cognicōnē verita
tis ⁊ ordinē dilectōis niſi ex gra
tia · ¶ Ad opera bona tria nos in
citant · ſcȝ natura que ſcripta ē i
corde hominis dicēs · Quodcūqȝ
vultis vt faciāt vobis hoies ⁊c ·
Ratio que dicit ea eē delectabi
lia · vtilia · ⁊ honeſta · Grā que
dicit ſeruiendū eſſe dō quia ſum
me bonus · que dicit ſubueniēdū
pximo quia dei filius · quia dei
imago · quia in beatitudine ſocius
Gratia non datur ei qui ſe ad gra
tiam non habilitat · ⁊ de hoc mul
ta exempla habes ſcȝ in illo qui
manū ad largientē nō extendit ·
quia deus in quātū in ſe eſt dat
omnibus affluenter In illo qui
oculos contra lumē claudit · cum
tamen deus faciat oriri ſolem ſuū
ſuper bonos ⁊ malos In illo qui
fontē recipiens fundū vaſis ſurſū
erigit · quia deus ſicut ait aug9 ·
ingenti libertate atqȝ vbertate re
plet omēs creaturas ꝑ captu ea
rū · In illo qui domū ſuaȝ cingit
ſpinis ne ingrediatur amicus · Ip
ſe vero deus ſtat ad oſtiū ⁊ pul
ſat · In illo qui zizaniaȝ de agro
ſuo non extirpat ꝓpter quod fru
ctus ꝓficere non poſſunt In illo
qui lignum igni ſubtrahit · quia
tunc ignis deficit · In illo qui os
ad ſumēdū cibū aperire negligit
quia talis merito debet fame mo
ri In illo qui tempore pugne ar
ma proijcit talis ſepe capitur et
vulneratur · In illo qui remos in
tempore tempeſtatis a ſe reijcit ·
quia talis ſepe mergitur In illo
qui exiſtens in egritudine medi
co contradicit ¶ Gratia nobis a
deo procedit ſicut radius a ſole ·
ſicut germen a radice · ſicut mel
a flore · ſicut riuus a fonte · ſicut
imago ab artifice · ſecundum ex
emplar interius ⁊ facturam exte
rius ·

¶ Diſtinctio grārū · Ca · ij ·

GRatia dicitur tripliciter
Primo generalit · ⁊ ſic
gratia eſt adiutoriuȝ di
uinum creature gratis impenſū ·
⁊ indifferenter ad quemcūqȝ a
ctū · ſine huius adiutorio grē nihil
poſſumus facere · imo nec i eſſe du
rare · ¶ Secundo dicitur gratia
ſpecialit · ⁊ tal' grā dicitur ḡtis da
ta ſcȝ donū quo ſe hō ꝑparat ad ſuſ
cipiēdū ſpūs ſci donū · huius enim
grē ē reuocare liberū arbitrium a
malo · ⁊ excitare ad bonū · ſine q
nullus facit ſufficienter quod i ſe
eſt vt ſe prepa͛et ad ſalutem ·
¶ Tercio dicitur grā ꝓprie ſcilicet
donū datum diuinitus ad meren
dū quod quidem donū grā ḡtuȝ
faciens appellatur Sine iſta ergo
nullus poteſt mereri nec in bono

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

proficere nec ad gloriā ꝑueniē·
¶ Jſta triplex grā innuit̃ in ver
bis apl'i vbi ait· Grā dei ſum id
quod ſum· ecce prima Et gratia
eius in me vacua nō fuit· ecce ſe
cunda· Sed grā eius ſemꝑ i me
manet· ecce tercia· Preter predi
cta dicit̃ gratia ĝtis dās ·vt eſt
deus· Jtē grā grē ſignū vt eſt ꝓ
phetia ⁊ poteſtas faciēdi miracu
la ¶ Gratia gratū faciens diſtin
guitur in operantē ⁊ cooperantē·
Gratia operans dicit̃ preueniēs
⁊ incipiens ac liberans· quia pec
catum expellit· Gratia cooperās
dicitur ſubſequens ac ꝑficiens ⁊
adiuuās ·quia liberū arbitrium
adiuuat ⁊ ei cooperatur i merito
¶ Multipliciter diſtinguitur bo
nū· eſt enī bonū per eſſentiam ·
⁊ hoc eſt deꝰ· Vnde nemo bonꝰ
niſi ſolus deus· Eſt etiā bonū ꝑ
participationē· ⁊ illud diſtigui
tur in bonū grē ⁊ glorie· Jtem ē
bonū nature· vt ait augꝰ· Omē
quod eſt in quantū eſt bonū ē·
Geñ· Vidit deus cūcta que fece
rat ⁊c̈· Jtē eſt bonū in genē· hoc
eſt bonuꝫ ex obiecto· ſicut ē ele
moſina· nam ibi ē actus in debi
ta materia· etiā ſi deſit forma cir
cūſtantiarū· Jtē eſt bonū ex cir
cumſtātia· hoc autē eſt qn̄ bonū
ex genere veſtit̃ debitis circūſtā
tijs ·ſicut eſt dare elemoſinā idi
genti tempore debito ex ꝯpaſſio
ne ⁊ huiuſmodi ¶ Jtem eſt bonū
virtutis· hoc eſt qn̄ additur ope
ri ꝑfectō ex ꝑte operātis q̄ ē per
habitū mentis bene conſtitute·
Jtem eſt bonū meritoriū· vt quā
do additur ipſi operi debiti finis
intentio ſuper motum naturalem
· Jtem eſt bonum gratie · vt eſt
ipſe habitus gratum deo faciens
Jtem eſt bonum glorie · vt ē bo
num remunerationis eterne·

¶ De effectu grē· Cap· iij·

Effectꝰ gratie eſt ꝙ ex
citat liberuꝫ arbitriū ad
bene cogitādū· ⁊ ſanat
ipſum mutando affectum Jpſū
roborat perducendo ad actum·
Jtem gratia deum homini recon
ciliat· a peccato quoqꝫ liberat· ⁊
penam eternam in temporalem
commutat· Jteꝫ gratia opera no
ſtra meritoria facit · ⁊ bona per
peccatum amiſſa reſtituit· atqꝫ
ſtabulū in pallaciū ꝯuertit· Jtē
per gratiam efficit̃ anima ſpōſa
xp̄i· filia regis eterni· ⁊ templū
ſpiritus ſancti· Jtem gratia ipſā
animam purgat· illuminat· ⁊ ꝑ
ficit Jtem gratia menteꝫ eleuat·
deo aſſimilat· ⁊ ſpirituali ſolacō
cibat· Jtem gratia expellit tene
bras peccati· reformat imaginem
dei· informat meritum noſtrum
¶ Nota ꝙ q̄muis virtus ĝtuita
ſimul inſit anime cum ĝtia· non
tamen habet effectum ſuum tā
cito ſicut gratia· Quoniam effe
ctus grē ē facere gratū deo ⁊ facē
dignū vita eterna· hic effectus
ſtatī ineſt puero poſt baptiſmū

Virtutis autē effectus ē elicere a
ctū meritoriū de potentia. ⁊ hic
effectus non ſtatī est in puero
poſt baptiſmū. Hoc autē nō eſt
ꝓpter defectū virtutis. ſed ꝓpter
impotentiā nature agentis. puer
enī non eſt habilis ad actꝰ volū
tarios. ¶ Vnde ſciendum ꝙ tri
plex eſt perfectiō. Prima ē grē
⁊ cauſat eſſe gratuitum. ¶ Secū
da eſt virtutis ⁊ cauſat bonū a
ctum. ¶ Tercia eſt operis vtu
tis ⁊ cauſat meritū. Prima perfe
ctio perficit aīam. ſecūda pficit
anime potentias. tercia pficit ip
ſos actus.

¶ De virtutibꝰ ⁊ primo quid
ſit virtus. Capitulum. iiij.

Nunc de virtutibus eſt a
gēdū. ⁊ primo quid ſit
virtus Virtus eſt vt ait
auguſtinus bona qualitas men
tis qua bene viuit᷑. q̄ nemo male
vtit᷑. quā ſolus deus in homine o
perat᷑. Hec diffinitio dat᷑ in ꝯpa
ratione ad agentē. Itē ſcd̓m au
guſtinū. Virtus eſt habitus mē
tis bene ꝯſtitute. Hec dat᷑ in cō
paratione ad ſubiectū in quo ē.
Itē dicit phus. Virtus eſt habi
tus volūtarius in medietate exi
ſtens quo ad nos terminata rati
one ꝓut ſapiens determinabit.
Hec diffinitio dat᷑ in cōpatione
ad actū circa quē eſt. Itē phus
Virtus eſt diſpoſitio pfecti ad
optimū. Hec diffinitio dat᷑ ſecū
dū cōparationē ad finē. Itē Iſi

dorus. Virtus eſt animi habitꝰ
naturē decus. vite ratio. morū pi
etas. cultus diuinitatis. honor
hominis. eterne beatitudinis me
ritum. Hec diffinitio datur i cō
paratione ad effectum. Diffini
tio auguſtini ſic exponitur. Vir
tus eſt bona qualitas. hic quali
tas ponitur ꝓ genere. Bona ve
ro dicitur ad differentiam mala
rum qualitatum anime Dicitur
qualitas bona quoniam a bono
deo datur. ⁊ bonos tantum iha
bitat ⁊ bonos facit. ⁊ ad bonum
perducit. Mentis ponitur ad dif
ferentiam qualitatum que ſunt
in corpore. Qua bene viuitur po
nit᷑ ad differentiā qualitatū qui
bus recte intelligit᷑. ſicut ē ſcien
tia. Qua nullus male vtit᷑ ponit᷑
ad drām qualitatū quibꝰ ⁊ bn̄ ⁊
male vti poſſumꝰ. Quā ſolus de
us in hoīe opatur ponit᷑ ad drām
virtutū cardinaliū que habent᷑
per acquiſitionē. ¶ Circa aliam
diffinitionē augꝰ. notandū ē ꝙ
ibi ponitur habitus mētis bn̄ con
ſtitute ad ſimilitudinē regni qd̓
tūc bn̄ inſtituit᷑ qn̄ recte conſuli
tur et bn̄ imperat᷑. ⁊ iuſte obedi
tur. Eodē modo bene inſtituta
eſt mēs ſi ratio recte cōſulit. ſi vo
luntas bene imperat. ⁊ ſi ſenſua
litas debito modo obtemperat.
¶ Ethimologia virtutis eſt hec
Virtus enim dicitur quaſi vis in
tus. ⁊ hec vis cōſiſtit in aggreſ
ſione arduorum. ⁊ i tolerātia ad
uerſorum. ⁊ in abſētia placitorꝝ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Jtem virtus dicitur quaſi viroꝛ
nitens · Jtē virtus dicit᷑ q̄ſi viruꝫ
tuens Jtē virtus dicit᷑ quaſi viri
bus nitens · Jtē virtus dicit᷑ qua
ſi viri ſtatus ·

¶ De q̄litate v̄tutū · Cap · v ·

CVm virtus in medio cō
ſiſtat · iſtud mediū ē in
tribꝰ · ſcꝫ in agēdis ſciꝫ
inter ſupra ⁊ citra modū · Ap̄ꝰ ·
Rōnale ſit obſequiū nr̄m Jn ha
bēdis ſcꝫ int᷑ ſupfluū ⁊ indigētiā
Prouer · Diuitias ⁊ paupertates
ne dederis mihi · Jn ſuſtinēdis ·
ſcꝫ int᷑ eleuari in pſperis ⁊ deijci
in aduerſis · Vn̄ Nō declinabis
ad dextrā vel ſiniſtram · ¶ Multi
plex ē pfectio ſciliꝫ ſufficiētie ·
hāc hn̄t oēs exiſtētes in caritate ·
Ordis · huiꝰ ꝓpriū eſt ſeruaē cōti
nētiā · Religiōis · huiꝰ ꝓpriū ē re
nunciare oībus · Prelatiōis · ad
hos ptinet aiam ponē p oībꝰ ſu
is · Securitatis · huiꝰ ꝓpriū ē ha
bere morte i deſiderio · ⁊ vitā i pa
tiētia ¶ Ad pmā pfectōnē tene
tur quilibet · ad vltimā vero nul
lus tenet᷑ · Sꝫ ad tres medias te
net᷑ aliqs ex cauſis · ¶ Virtꝰ cō
pat᷑ multis rebꝰ · ſcꝫ auro · Ecc̄ ·
Aurū pbat foꝛnax · Theſauro ·
Math · Sile ē regnū celoruꝫ the
ſauro · Gēmis Ecc̄ · Quaſi vas
auri ſolidū oꝛnatū oī lapide p̄cio
ſo · Armis · Re · Quō ceciderunt
foꝛtes i bello ⁊ interie · ar · bel · Ar
boribꝰ · Mat · Ois arboꝛ bo · fru
bo · fa · De hoc hugo de ſāc · vic ·
Arboꝛ ſapiētie p timorēꝫ ſemina
tur · p grāꝫ irrigat᷑ · p fidē radica
tur · p deuotionē germinat · p de
ſideriū creſcit · per caritatē roboꝛa
tur · per ſpem viret · per circūſcri
ptionē frondet · per diſciplinaꝫ
floꝛ̄et · p virtutē fructificat · p pa
tientiā matureſcit · p moꝛtē carpi
tur Cōpatur etiā virtus floribꝰ
Cant · Fulcite me floribꝰ · Fōti
bus · Can̄ · Fons oꝛtoꝝ p · a ·
Semitis · Prouer · Vie eiꝰ vie
pulcre ⁊ oēs ſe · eiꝰ · Veſtibus ·
Ps̄ · Aſtitit regina a dextris tu
is · Stellis baruch Stelle lumē
dederūt · Pigmētis · Cant Que
ē iſta q aſcēdit ⁊c̄ Cibarijs Vn̄
math · Meus cibꝰ ē vt fa · vo · pa
tris ⁊c̄ · Alis · Ps̄ · Aſſumo pen
nas eius ſicut co · ⁊c̄ · Tres ſunt
bone cōditiones virtutis · q̄ ſunt
tēptationis remotio · actuuꝫ mł
tiplicatio · i bono delectatio · Pri
mū ipſā virtutē in radice firmat ·
Secūdū q̄ſi floribꝰ decorat Ter
ciū ſapoꝛe fructuū delectat ¶ Si
militer dicendū ē q̄ ad cōſūmacō
nē virtutū q̄tuoꝛ iſta ꝯcurrunt ·
ſcꝫ diſpoſitio ꝑparās · habitꝰ in
foꝛmās · opatio ꝓbās · p̄miū co
ronans ·

¶ De equalitate virtutum ·

VJrtutes oēs in eodē hoīe
ſūt eq̄les · licet int᷑ ſe diſ
tincte ſint ⁊ ꝓprias habē
tes excellētias Et hec equalitas
in multis conſiſtit · Equales nā
qꝫ ſunt virtutes ipſe inter ſe ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

¶ Primo quantum ad eſſentiaꝫ
quia omnis virtus ſimplex eſt.
¶ Secundo quantū ad equaleꝫ
radicationē in anima ſecundū ꝙ
in ipſis eſt. ¶ Tercio quantum
ad relationem ad eundem finē.
quia omnes ꝓpter deum operant̄
ꝛ ordinantur. ¶ Quarto quan
tum ad equalem effectuꝫ. quia
equaliter faciunt dignū vita eter
na ¶ Quinto quantū ad equalē
facilitatē ad actus ſuos quantū
in ipſis eſt niſi impediantur. Si
cut virtutes equales ſunt predic
tis modis. ita ſunt inequales ali
is modis ¶ Primo quantū ad
vſum. quia virtutes ſunt ſicut ar
ma. ſed ſicut miles neſcit equali
ter pugnare cum omnibus gene
ribus armoruꝫ que habet. immo
melius pugnat cum illis que fre
quētius vſitauit. ſic eſt de virtu
tibus ¶ Secūdo quantū ad au
ctoritatē. quia ſecundū hoc ma
ior omnibus virtutibus eſt cari
tas. ꝛ quelibet virtus poteſt eē
maior alia ſecūdū aliquam pre
rogatiuam quā habet. vel ſecun
dum aliquem effectum ¶ Ter
cio quatum ad feruorem. quia
vna virtus alia frequentius ope
ratur. ¶ Sciendum etiam ꝙ ea
dem virtus numero non eſt ſibi
equalis ſemper. Creſcūt eñ vir
tutes multis modis. ſcꝫ quantū
ad intentionem. quantū ad radi
cationem. quantum ad potentiā
virtutis. quantum ad maiorem
expreſſionem diuine ſimilitudis

quantum ad diuturniorem per
manentiam. ¶ Preterea notan
dum eſt ꝙ creſcente vna virtute
creſcunt omnes. ꝛ habes exem
plum i cythara in qua ſi debet eē
debita ꝓporcio ſonorum neceſſe ē
vt qñ vna corda tenditur ꝛ oēs
alie tendantur. ne in armonia ſi
at diſſonantia ¶ Quare autem
polleat aliquis vſu vni⁹ vitutis
amplius q̄m alterius multe ſunt
rationes ¶ Prima ē quia deo ſic
placet qui etiam dator eſt virtu
tis ¶ Secūda eſt natura com
plexionis que magis eſt cōſona
operibus vnius virtutis q̄ꝫ alteri
us. ¶ Tercia eſt vſitatio. quia
ſciꝫ magis exercitauit ſe circa v
nā virtutē q̄m circa aliā ¶ Quar
ta eſt quia minus impugnatur
a vicio contrario illi virtuti.
¶ Quinta quia maiorem habet
diſcretioneꝫ in operib⁹ vnius vir
tutis q̄m alterius. quelibet enim
virtus habet ſuas ꝓprias ratioēs
¶ Sexta eſt difficultas ſtat⁹.
quia cum de vno quis conuertit̄
licet habeat maiorem caritatē q̄ꝫ
alius qui diu fuit in caritate. nō
eſt tamen ita expeditus ad bene
agendum ſicut ille ꝓpter reliqui
as peccatorū que adhuc inherēt
¶ Magnitudini ſcientie reſpon
dere debet magnitudo virtutis. ꝛ
hoc multiplici ratione. ſcꝫ racōne
exempli diuini. Ioh. Plenum
gratie ꝛ veritatis. Luce. Potens
in opere ꝛ ſermone. Act. Cepit
ieſus facere ꝛ docere. Ratione ex

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

empli humani. Math. Qui aūt fecerit ⁊ docuerit ⁊c. Ratiōe exempli naturalis. qm̄ lux ⁊ calor in ſole ꝓporcionant᷑. Ratiōe obligationis Luce. Cui plus cōmittitur ⁊c. Ratione pene declinationis. Luc. Seruus ſciens volūtatē dn̄i ſui et non faciens ⁊c.

De connexione virtutū. Capitulum ſeptimum.

Connexe ſibi ſunt cōcatenateq; virtutes. ita vt qui vnā habet omēs habeat. Prima ratio eſt largitas dei dantis qui nō dat vnā ſine alia. Secunda ratio eſt. quia ſicut vnum membruz indiget alio. ſic eſt in virtutibus. Tercia ratio eſt. quia ſicut in cithara ſi vna corda defuerit non eſt armonia ꝑfecta. ita nec in anima ꝑfecta erit ſpiritualis melodia niſi oēs aſſint virtutes. Quarta ratio eſt. quia contra ſingula vicia ſunt alique virtutes vt omnia vicia impugnent᷑. Nam ſicut miles mundi non eſt expeditus niſi omnia arma habeat. ita nec miles xpi ſi aliqua virtus ſibi defuerit. Quinta ſimilitudo eſt. quia ſicut ſtelle ⁊ planete ſemp in ſperis ſuis ſunt. ita virtutes oportet eſſe in anima. Sexta ē quia anima eſt quaſi vas auri ornatuz omni lapide id eſt virtutibus. Septima quia anima ē ſicut ortus nobilis cui non deeſt decor alicuius floris vel arboris. Octaua quia anima eſt ſicut apoteca cui non deeſt medicina. alicuius pigmenti vel radicis. Ea que de cōnexione virtutū dicta ſunt intelligi debent de virtutibus gratuitis que omnes quo ad habitus ſunt cōnexe. ſicut ꝙ ad actus meritorios ſunt equales Et licet ſimul ſint virtutes. tn̄ alique dicunt᷑ matres virtutum. nō ꝙ habitus virtutis genet virtutis habitū. ſed motus motū. ſicut dicit Bern̄. Lectio inquit parit cognitionē. cognitio amorem. amor frequentiam. frequētia familiaritatem. familiaritas fiduciaz. fiducia facilem impetracōnem. Secundū hunc moduz quatuor dicūt᷑ eſſe mr̄es virtutū ſciliz fides origine. quia ex motibus fidei ſurgunt motus aliaruz virtutum. Caritas educatione. prudēcia regimine. humilitas cōſeruatione. Vicia vero nō ſūt ꝯnexa ſicut virtutes. Ratio huius eſt. quia vicia ſunt in nobis ex operibus noſtris que ſimꝉ nō ſūt. Virtutes autē theologice nō ſunt in nobis ꝑ acquiſitionem. ſꝫ ꝑ infuſionem. Alia ratio eſt. qꝛ vicia ſunt oppoſita ad inuicem. ſicut auaricia ⁊ ꝓdigalitas ꝙd non eſt in virtutibus

De commendacōne virtutū Capitulum octauum.

Virtus commendabilis ē Primo a cauſa efficiente que deus eſt Ipſam em̄

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

vt ait aug⁹ · ſolus deus in hoĩe
operatᷣ Secūdo a materiali in q̃
eſt · quia non niſi bonos inhabi
tat · Non eſt ſic de bonis naturali
bus ⁊ fortuitis · quia talia pluit
deus ſuper iuſtos ⁊ iniuſtos · ¶
Tercio a cauſa formali · quia de
cor eſt ſpūalis · Ps̃ · Omnis glo
ria ei⁹ fi · re · Quarto a cauſa fina
li Aug⁹ Premiū virtutis eſt ip
ſe qui virtutē dedit · ¶ Virtus ē
bona multipliciter · Primo in ſe ·
quia ſicut ait aug⁹ · Virtus eſt
bona qualitas mentis · Nota q̃
bona eſt poſſeſſio que ꝓpinqua ē
ciuitati · hec autē intra ciuitatem
eſt quia in anima Secundo i cō
paratione · Heb̃ · Optimuz ē grā
ſtabilire cor · ¶ Tercio in opera
tione quia bonuz facit opus hoīs
quod non eſt meritoriuz niſi ex
virtute ꝓcedens · Greg̃ · Nihil hz
viriditatis ramus boni opis niſi
māſerit i radice caritatis ¶ Quar
to in cōmutacōne quia de lupo fa
cit agnū · ⁊ tenebras cōuertit i lu
cem · Malū enī culpe mutat in bo
nū gratie · ⁊ malū pene mutat in
bonū glorie · quod ſignatᷣ in con
uerſione aque in vinū ¶ Quinto
diſtinctione · quia ꝑ virtutes di
ſtinguuntᷣ filij dei a filijs diaboli
Job · In hoc cognoſcent omēs
quia mei eſtis di · ¶ Sexto i ex
ēplificacōne · quia oēs ſancti ſtu
debāt virtutib⁹ · Vnde commen
damus in abel innocētiā · in abra
ham obedientiā · in ioſeph conti
nentiā · in moyſe manſuetudiēz ·
in dauid humilitatē ⁊ ſic de alijs
¶ Laudabilis eſt virtus ꝓpᷣ mlᷣ
ta · ſcz quia eſt magne dignita
tis · xp̄m enī doctorem habuit ·
Vnde illud · Diſcite a me q̄ꝛ mi
tis ſum ⁊ humilᷣ corde · Quia ma
gne ſublimitatis · Tullius · Vir
tus vna ē altiſſimis defixa radicī
bus · Ps̃ · In cuſtodiendis illis
retributio multa · Quia magne
vtilitatis · Boetius Nūq̃m ſine
pena ſunt vicia · nunq̃m ſine pre
mio virtutes · Quia magne ſecu
ritatis Tullius · Hoc demū ſapi
entia eſt vt omnia tua in te poſi
ta eſſe dicas · Cōmendabilius ē
ſtudiū virtutis ſtudio ſcientie ·
Ratione exēpli · quia ſancti ſic
fecerūt · Ratione auctoritatis ·
Ap⁹ · Non in ſermone eſt regnū
dei · ſed in virtute · Ratione effe
ctus · quia virtus peccatū expel
lit · ſcientia vero inflat · Ratiōe
originis · quia virtus a deo iſun
ditur · ſcientia ꝑ ſtudiū acquiri
tur · Ratiōe finis · quia virtutis
finis eſt gloria ⁊ non ſcientia ·
Ratione obiecti · quia virtutis
obiectum eſt bonū · ſcientie ve
rum · Racōne materie in qua · q̄ꝛ
virtus non eſt niſi in filijs dei · ſci
entia non ſemper · Ratione ſecu
ritatis · q̄ꝛ ſecurius ē eē bonū q̃m
ꝓbm · Ratione honeſtatis · quia
ē maior gloria ſequi dn̄m q̃z ari
ſtotelē · Ratione vitādi mali · q̄ꝛ
p̄mi ꝑntes ſi extēdiſſent manum
ad lignū vite ſicut ad lignū ſciē
tie · nō incurriſſent tot mala in ſe ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

et in poſteris.

¶ De effectu virtutum. Capitulũ. ix.

Virtutis gaudium precellit gaudiũ mundi in iugitate Prouer. Secura mens quaſi iuge cõuiuiũ. ꝫ gaudiũ hypocrite ad inſtar puncti ſicut dicit iob. ¶ In puritate conſcientie. ſicut mũdius quieſcitur in floribꝰ q̃ꝫ in luto ¶ In dignitate. glo. ad R. Sa. Elatio animi eſt de hiſ q̃ digna ſunt. gaudiũ mundi quaſi de indignis eſt ¶ In ſalubritate. Sap̃. Nihil vtilius in vita hominibus. econuerſo. Prouerb. Extrema gaudij luctꝰ occupat ¶ In libertate. Apꝰ. In libertate vocati ſumus. Peccator autez ligatus eſt. Pronerb. Funibꝰ pccõrũ ſuorũ vnuſquiſqꝫ cõſtringitur ¶ In diuina preſentialitate. Augꝰ. Tale bonũ eſt deus vt nemini eũ deſerenti bene ſit ¶ Nota cõtrariũ in malis ¶ Virtus operatur mira multipliciter. ſcꝫ i celo vbi vim facit. Vnde regnuz celorũ vim pa. ⁊ vio ¶ In mũdo. quia cuſtodit hoiem ne cõburatᷣ igne concupiſcẽtie. ⁊ ne mergatur in aquis voluptatis. ⁊ ne inquinetᷣ luto incõtinentie. ⁊ ne laceretᷣ ſpiniſ auaricie. ¶ In corde humano. quia vulneratũ ſanat. inquinatũ mundat. mortuuz viuificat. excecatũ illuminat ¶ In inferno. quia ignis infernalꝭ nõ poteſt ledere virtuoſũ. ſicut nec ignis materialis ſalamandram.

¶ Virtuſ rationabilem illumiat ad cognitionẽ veri. cõcupiſcibilem excitat ad amorẽ boni. Iraſcibilem ꝯfortat ad deteſtacõez mali. Itẽ deo aſſimilat. quia primo per virtutis vigorẽ. filio autez ꝑ veritatis ſplendorez. ſed ſpiritui ſancto per caritatis feruorẽ. Angelis ꝯformat. Hiero. In carne preter carnẽ viuere natuẽ ẽ ãgelice. non humane. Mentem iocundat. ornat. ſubleuat. honorat. ſanat. viuificat. cibat. ditat. mũdat. Item virtuſ mala preterita expellit. preſentia expugnat. a futuris premunit. Itẽ virtꝰ bene inſtituit mentem. Dilectũ hominem deo efficit. Fructum tã meriti q̃m premij adducit. Temporalia diſcrete diſponit Que in ſe ſunt indifferẽtia bona facit. Sicut ea que dicta ſunt declarant nobiſ effectuſ virtutum generales. ita ſunt etiã ſingularũ virtutũ effectus aliqui ſpeciales. ſicut eſt ꝙ humilitas deo ſubijcit. penitentia reducit. iuſticia deducit. obedientia ꝯducit. patientia perducit. perſeuerantia introducit. puritas deo iungit. caritas deo vnit.

¶ De merito virtutũ. Ca. x.

Meritum eſt boni operis efficatia ad optinenduz id quod non habetᷣ. vel ad habendũ iuſtius quod habetur. Vnde per meritũ de nõ debito fit debitũ. ⁊ ipſum debituz fit

magis debitū ſicut rex dat equū
quē miles nō meruit. ſed ꝑ vſuz
equi meretur eundez equū iā da
tum. Ad intelligendū predicta
ſciendū ꝙ tripliciter diſtingui
tur meritū ſciz congrui digni et
condigni. ¶ Merituz cōgrui eſt
per quod diſponitur ſubiectum
vt poſſit recipere gratiā ſecundū
rationē diuine iuſticie. Iſtud vo
catur diſpoſitio materie. ſciz dū
quis facit quod in ſe eſt. ¶ Meri
tum digni dicit idoneitatē operā
tis ad aſſequendū id quod mere
tur ¶ Meritū cōdigni dicit equa
litatē meriti ad remunerationez.
dico autē eq̄litatē nō arithmeti
cam. ſed geometricā. id eſt non
quantitatis ſꝫ ꝓportionis. et iſtd
patet quia deus ſemper remune
rat ſupra meritū ſicut punit citra
cōdignū. Vnde non eſt inter me
ritū et premiū equalis quantitas
ſed ꝓporcio. quia apud deū non
eſt iuſticia cōmutatiua cū nulli
debeat aliquid. ſꝫ diſtributiua.
Vocat̄ aūt iuſticia cōmutatiua
iuſticia fori qua datur vnus pa
nis pro denario. vel vlna panni
pro ſolido ¶ Iuſticia vero diſtri
butiua eſt principiuz quo diſtri
buunt̄ bona ſecundū ꝓporcionē
ad merita. et iſta eſt apud deū.
Vnde Apl̄s. Vnuſquiſqꝫ merce
dem accipiet ſecūdū laborē ſuū.
Dicendū ergo ꝙ nullus ſibi me
ret̄ primā gratiā merito digni.
vel merito ꝯdigni. ſꝫ tantummō
merito congrui Similit̄ exiſtēs

in caritate nō poteſt alteri mereri
primā gratiam merito cōdigni.
et merito cōgrui. Poteſt autem
exiſtens in gratia mereri ſibi au
gmentū gratie ex cōdigno. et ꝑ
conſequens merito digni et meri
to congrui prout iſta ſuperius ex
poſita ſūt. Prefati tres modi me
rendi generaliter habent̄ Vnd̄ ſi
alij inuenient̄ ad eoſdē tres redu
ci poterūt. ¶ Cū ergo dicitur be
ata virgo meruit portare xp̄m.
intelligendū eſt ꝯpatiue. id eſt
meruit ꝙ ipſa potius portare de
buit q̄m alia. vel poteſt intelligi
de merito digni Itē mali dicūt̄
mereri tꝑalia. quia nullū bonuz
irremuneratū ſicut nullū malum
impunitum. Sed iſtud dicitur
improprie. quia opera in morta
li facta non ſint directe bona cū
nō ſint formata caritate. tamen
quia opera talia aliquid boni ha
bent. dn̄s interpretat̄ ea vt bona
et aliquid dat pro eis. ¶ Item
peccator meret̄ quandoqꝫ gratiā
occaſionalit̄. quia paupes inter
dū obtinent benefactoribꝰ grām
ſuis precibus. quarū precū occa
ſio fuerunt elemoſine. ¶ Itez ſa
tis improprie ſumit̄ merituz vbi
dicitur. Felix culpa que talem
meruit habere redemptorez. Ibi
eñ ponit̄ meruit pro exigebat.

¶ De habilitatione ad gratiā
Cap. xi

Quauis nullus ſibi mere
at̄ primā grām ſicut di

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

ctū eſt · poteſt tñ peccator ſe abi
litare ad grām faciendo qđ in ſe
eſt · quia nulli taliū gratia dene
gat᷑ · hoc āt non eſt ex merito di
gni vel condigni ſed cōgrui ·

¶ Hec vero ꝯgruitas multo ma
gis eſt ex parte bonitatis dei gra
tiam conferentis q̄m ex pte hois
ſe ad gratiā abilitātis · quia i pre
patione ad gratiā · ⁊ etiā in infu
ſione grē habet ſe aīa ad moduꝫ
materie · ipſe vero deus vt princi
piū mouens ⁊ efficiens · ¶ Alia
ratiōe patet · quia iſta ꝯgruitas
magis eſt a deo q̄ꝫ ab hoie · quia
habilitatio que ē ex pte hoiꝰ ſolū
modo diuine dat locuꝫ miſericor
die ꝙ ſalua iuſticia poſſit alicui
conferri gratia · quia iniuria fiēt
diuine iuſticie ſi tali daretur gra
tia in quo eſſet adhuc obex grē ·
id eſt pcā voluntas · ¶ Sufficí
ens igitur habilitatio ad gratiā
eſt ſi homo facit qđ in ſe ē · facere
auteꝫ quod eſt in ſe tria comple
ctitur · ſcꝫ vt homo actū peccati
⁊ volūtatē peccandi deſerat · ⁊ co
netur in bonū vt eſt ſibi poſſibile
¶ Nota ꝙ oē meritū vel demeri
tū acquiritur in hac vita · Item
nō bonū facere ſed benefacere lau
dabile eſt · non enī verbis · ſꝫ ad
uerbijs meremur ·

¶ Ex quibꝰ creat᷑ meritū · xiij

Opera meritoria totalit᷑
ſunt a grā · ⁊ totalit᷑ ſiūt
a libero arbitrio · licꝫ pn
cipaliuꝰ a grā · quia grā compara
tur ad liberū arbitriū ſicut ſeſſor
ad equū · Sicut eni ſeſſor equū
dirigit · ita gratia dirigit liberuꝫ
arbitriū in exercitio virtutum ·
p nos enī malum facere poſſumꝰ
ſed non bonum · ¶ Ad efficaciā
merendi tria valent · ¶ Primuꝫ
eſt difficultaꝰ operiꝰ quod patꝫ
in martirio · ¶ Secundū prom
ptitudo voluntatis · Apꝰ · Hila
rem datorem dili · ¶ Terciū ma
gnitudo caritatis Ipſa enim cari
tas eſt pondus ſanctuarij · ſecū
dum ꝙ omnia que in tēplo erant
ponderabant᷑ Ad hoc āt ꝙ aliqđ
opus ſit meritorium tria requirū
tur · Primo ꝙ ipſū opus fiat i ca
ritate · quia opera que fiūt extra
caritatē mortua ſunt ſicut carbo
extinctus Secūdū ꝙ fiat ex ca
ritate · Multa eni fiūt i caritate q̄
tamen non ſunt meritoria ex eo
ꝙ non fiūt ex caritate · id ē quia
non referunt᷑ ad finē debitum ·
¶ Terciō ꝙ ſit ipſū opus referi
bile ad bonū · hoc ideo dico · quia
mala non poſſunt bona intentio
ne fieri · Alioquin ſequeretur ab
ſurditas ſcꝫ ꝙ idem opus eſſet
meritoriū ⁊ demeritoriū ¶ Attē
dunt᷑ in merito tria ex parte ho
minis · ſcꝫ ſubiectū hoc eſt aīa
Itē liberū arbitriū · Itē intentio
ſiue finis · His tribuꝰ reſpondent
tria ex parte dei · ſcꝫ grā · virtus
⁊ caritas · Et gratia quidem red
dit ſubiectum deo gratū · Virtꝰ
autē habilitat liberum arbitriū ·

Caritas vero intentionẽ dirigit
ad finẽ debitũ. Dicit trimegiſt⁹
ꝙ meritũ cõſiſtit penes liberũ ar
bitriũ occaſionalit. hoc dicit. qꝛ
liberũ arbitriũ facit ad meritum
ꝫ nõ ſufficit. Penes virtutez for
maliter. hoc dicit. quia ex virtu
te tanq̃m ex forma ꝓcedit mot⁹
⁊ elicit̃ de potẽtia. Penes motuz
virtutis eſſentialit. hoc dicit. qꝛ
mot⁹ eſſentialiter eſt meritum.
quia penes ipſiuz eſt. Penes gra
tiam efficaciter. hoc dicit. quia
ſine grã nullus motus eſt merito
rius. Penes opus inſtrumenta
liter. hoc dicit quia opus exteri
us eſt quaſi cauſa inſtrumẽtalis
ipſius meriti. ¶ Nota generalit̃
ꝙ non meremur ſine grã. Neqꝫ
paſſionib⁹ in q̃ntũ paſſiones Ne
qꝫ motib⁹ nature. Dicit eni phi
loſoph⁹. Natura neqꝫ boni neqꝫ
mali ſum⁹. Neqꝫ inuiti. Aug⁹.
Nemo inuitus bene facit. etiaz ſi
bonũ eſt quod facit. Neqꝫ libero
arbitrio ligato. Quicquid ei nõ
habet vſũ ratiõis ⁊ liberi arbitrij
in eo nõ eſt meritũ vel demeritũ
ſicut infantes. dormiẽtes. inſani.
animalia bruta.

¶ De fine actionũ. Ca. xiij.

Quia meritũ vel demeritum
circa finẽ actionũ attẽdit̃.
ideo nota rgulas de hac materia
Ex fine dicit̃ actus bon⁹ vel ma
lus. Malus actus nõ fit ex fine
bonus. Vna intentio multos ac
tus informat. vt ſi quis intendit
vnũ ſolidũ dare ꝓ deo. ita ꝙ q̃ti
die vnũ denariuz det. ſi quãqꝫ ſui
obliuiſcit̃ ⁊ non defert donatio
nẽ alicui⁹ vel aliquoꝝ denariorũ
tamẽ donatio eſt meritoria ꝓpter
primã intentionẽ. ¶ Finẽ ſub fi
ne poterit quis ponere. verbi grã
Aliquis tẽdit ire ad forũ. ad hoc
ire intendit vt emat medicinas.
ad hoc emit eas vt curet̃ ab infir
mitate. ad hoc curari deſiderat vt
deo ſeruiat. In iſto fine precedẽ
tes volũtates omẽs ſũt meritorie
ꝓpter vltimã. Secundũ vltimũ
eni finẽ omnes precedentes volũ
tates iudicant̃ bone vel male.
¶ Diuerſi fines nõ ſunt faciẽdi
quorũ vnus nõ ſit ad aliũ referi
bilis. verbi grã. Aliquis intẽdit
ire ad vnã domuz. ad hoc vadit
vt luxuriet̃. Ad hoc vult luxuri
ari vt ſanioꝛ ſit. Ad hoc vult eſſe
ſanus vt deo ſeruiat. Iſte finis
vltimus illã volũtatẽ que ẽ luxu
riari nõ infoꝛmat. ſed potius ecõ
uerſo illa volũtas iſtã intentiõez
defoꝛmat. quia vna intentio per
uerſa plures deprauat volũtates.
¶ Nota ꝙ actio coꝛpalis poteſt
referri ad finẽ temporalẽ. dũmo
do poſtmodũ referatur ad deum
Actio autẽ ſpũalis vt predicare
non poteſt referri ad finẽ tempa
lem. etiã ſi illud tpale referat̃ ad
deũ Et hoc eſt quod dicit aug⁹.
Debemus mãducare vt euange
lizemus. nõ euangelizaẽ vt mã
ducemus. Si autẽ in actiõib⁹
tpalib⁹ finis ꝓximus ponat̃ de⁹
⁊ finis vltim⁹ tpale ꝑuerſiſſimũ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

eſt. Pene autē licet cōſtituē du
os fines. ſcꝫ tpalem ⁊ eternum.
ita ꝙ eternū ſit finis vltimus.

¶ Quid mereamur Ca. xiiij.

Opera bona ſūt meritori
toria trium. ſcꝫ vite eter
ne. augmenti grē. remiſ
ſionis pene. ¶ Primū itaqꝫ ſciꝫ
premiū ſubſtātiale vite eterne re
ſpondet radicī operis id ē caritati
Premiū vero accidentale reſpon
det generi operis ſicut ⁊ augmē
tum gratie. quia operibꝰ excellē
tibus ⁊ operibus ſupererogatio
nis meremur maius augmentuꝫ
gratie q̄m alijs opibus. Remiſſi
o autē pene reſpondet penalita
ti operis Nā opa que magis ſūt
penalia magis ſunt meritoria re
miſſionis pene Eſt eni regula in
theologia ꝙ pena pene reſoluto
ria eſt ¶ Nota igitur licet tota
vis merendi vitā eternā ⁊ etiam
alia ↄſiſtat in caritate. non tñ to
tus effectus. quia merēdi effec
tus ↄſiſtit etiā penes magnitudi
nem operis. ſicut patet i merito
remiſſionis pene. quod nō ſolum
ↄſiſtit in caritate. ſed etiā in ope
ribus penalibus. Et huiꝰ exem
plū habemus in xp̄o qui meruit
nobis apcionē ianue paradiſi cū
effectu. hoc autē meritū nō erat
in ſola caritate. ꝫ in caritate ⁊ ex
cellētia operis. id eſt in ſua paſ
ſione ¶ Dicendū ꝙ de premio
ſubſtantiali meret̄ homo tātum

vno opere quantū ꝑ mille manē
te radice eadem et non creſcente.
valent tamen opera huiuſmodi
ad multa alia. Vñ verſus Iocū
dat ſtabilit auget peccata remit
tit. Debilitat remouꝫ exercitat
atqꝫ repellit. Iocundat ſciꝫ mē
tem. Stabilit ſcilicet virtutes.
Auget ſciꝫ meritum accidentale
premij. Peccata remittit ſcilicet
quantum ad penam que iam di
miſſa ſunt quo ad reatuꝫ per gra
tiam. Debilitat ſcꝫ fomiteꝫ Re
mouet ſcꝫ accidiam. Exercitat
ſcilicet hominem in aſſuefactōne
boni. Atqꝫ repellit ſcꝫ temptacō
nes diaboli. ¶ Nota ꝙ primam
grām nullus poteſt mereri ꝓprie.
⁊ hoc multiplici ratione ¶ Pria
quia talis radicem merendi non
habet. id eſt gratiam ¶ Secū
da ꝓpter ſtatus indignitatē. qꝛ
peccatoꝛ nō eſt dignꝰ pane quo
veſcitur. ¶ Tercia quia nulliꝰ
hois opus deo placet niſi placeat
ipſe prius. Vnde dicit̄ in Gen.
Qꝛ dʼ deꝰ priꝰ reſpexit ad abel q̄ꝫ
ad munera eiꝰ. ¶ Quarta quia
naturaliter ātecedit cauſa ſuuꝫ ef
fectū. ſic ⁊ grā precedit om̄e me
ritū cū ipſa ſit cauſa meritorū.
Ipſa eī ſecūdū augꝰ. volūtateꝫ
nrām ꝑuenit vt velimus. ⁊ ſeqt̄
ne fruſtra velimus. Grā ſicut ſu
pra dictū eſt ꝑ bonū vſū eius eti
am merito ↄdigni meret̄ augeri
in via. vt aucta mereat̄ ⁊ pficī i
patria. ⁊ hic a deo cuiꝰ ē grāꝫ in
fundere. augere. ⁊ pficere ſcdm̄
m. iiij.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

cooperationem volūtatis nr̄e Nā
ſicut deus ē ipſius grē fontale pn
cipiū influēdi. ſic ipſe ſolus eſt
principiū augendi per modū in
fundentis. grā vero p modū me
riti ꝛ dignitatis. ſꝫ liberū arbitri
um p moduꝫ cooperātis. Sicut
liberū arbitriū p grām meretᷣ me
rito ꝯdigni augmentuꝫ grē i ſta
tu vie. ſic etiā meretᷣ merito cōdi
gni ipſius cōplementuꝫ in ſtatu
patrie. ¶ Qꝺ autē ex cōdigno
mereamur vitā eternā multe ſūt
cauſe. ¶ Prima effectiua doni
ſpūs ſci cooperātis in merito.
¶ Secūda veritas dei pmittētis
Tercia ē pſuaſibilitas liberi ar
bitrij cōſentientis ꝛ finaliter per
ſeuerātis ¶ Quarta difficultas
ſtatus merēdi. ¶ Quinta digni
tas xpi nr̄i capitis interueniētis
ꝙ glorificari debꝫ cū ſuis mēbris
¶ Sexta liberalitas dei tribuen
tis quē nō decet pua reddere.
¶ Septima ē obſequiū fideliter
ſibi obtēperantis. ¶ Octaua no
bilitas operis qꝺ ex caritate pce
dit. quod tm̄ ponderatur in con
ſpectu iudicis quantū amor ex
quo procedit. ꝛ ideo non poteſt
ſufficienter niſi ſūmo bono remu
nerari. ¶ Opera que nō fiūt in ca
ritate licet nō valeant ad vitam
eternā. valent tamē ad alia mul
ta Vn̄ vſus. Aptat cor. minuit
penaꝫ. differt ꝛ dat bona terre.
Occupat aſſueſcit delectat miti
gat arcet Aptat cor ſcꝫ ad ſuſce
ptionē grē. Minuit penā ſcꝫ illā
que deberetᷣ ſi nō fieret illud opꝰ
Differt ſcꝫ penā inferni. nō āt
illā que iam debetur. Et dat bo
na terre ſcꝫ tpalia. Occupat ſci
licet ne ſit homo interim ociosꝰ.
Aſſueſcit ſcꝫ ad bonū operandū
Delectat ſcꝫ mentē Mitigat ſci
licet fomitē. Arcet ſcꝫ fluxū pcā
¶ Vltimo ſciēdū ꝙ nullū bonū
erit irremuneratū. ꝛ nullū malū
erit impunitū.

¶ Diuiſiones ꝛ dr̄e virtutū. Cap. xv.

Virtutes ſecūdū macro
bium dicūtᷣ qn̄qꝫ politi
ce. qn̄qꝫ purgatorie. qn̄
ꝙ purgati aiui. qn̄qꝫ exempla
res. Primas docet ſalomō i puer
bijs. Secundas in eccleſiaſte.
Tercias in cāticis. Quartas i de
o legimus ¶ Politice nāqꝫ dicū
tur ſecūdū ꝙ regūt vitam nr̄ām
humanā quo ad opera exteriora
ꝛ ſecundū ꝙ pugnāt ꝯtra vicia
¶ Purgatorie dicuntᷣ ſecundū
ꝙ ſūnt iā in victoria viciorum.
ꝛ reſpiciunt ptim exteriora.
¶ Purgati aiui dicūtᷣ qn̄ iā de
uictis vicijs poſſeſſor virtutum
quieſcit raro inſurgētibꝰ motibꝫ
primis. ¶ Exemplares dicuntᷣ
que in mēte diuina cōſiſtūt. Nā
idee virtutū in deo ſūt. ꝛ ipſe re
rū omniū eſt exemplar. Ariſto
teles diuidit virtutes i itellectua
les ꝛ ꝯſuetudiales. Intellectua
les autē diuidit in prudētiā. artē
intellectū. ſciētiā. ſapiētiā. Vir
tutes morales diuidit i principa

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

les que ſūt tēperantia ⁊ fortitudo
⁊ iuſticia. ⁊ in adiūctas vt ſūt
mãſuetudo liberalitas ⁊ huiꝰmo
di. ¶ Itē ꝑ hia moraliſ diuidit̄ in
ethicā economicā ⁊ politicã. Ha
rū prima mores quo ad ſeipſum
iſtruit. ſecūda familiā diſpoit.
tercia vrbes ⁊ regna regit. ¶ Cir
ca virtutes hoc tenendū eſt qꝫ cū
vna ſit grā gratificãs animā. ſep
tē tñ ſunt virtutes quibus huma
na vita regit̄. tres quidē theolo
gice ⁊ q̄tuor cardinales. ¶ Et licet
he virtuteſ ſint gratuite per infor
mātē grām. poſſunt tñ informes
fieri per culpā. ⁊ iterū informari
per penitentiā. adueniente grā q̄
eſt habituū virtus origo finis ⁊
forma. De hac lege ſola caritaſ
excipitur. que informis eſſe non
poterit ſicut cetere virtutes cū ip
ſa ſit virtutū forma. Nam cū ha
bitus aliarū virtutū habent̄ ſine
grā ⁊ caritate in quibus ꝯſiſtit vi
ta virtutū tunc ſunt informes.
cū aūt grā ſupuenerit tūc formā
tur ⁊ decorant̄. ac deo fiunt acce
ptabiles Unde virtutes iformeſ
ſunt ſicut colores in tenebris ⁊ ſi
cut carbones extincti. ⁊ ſicut ra
mi aridi. ⁊ ſicut ale mortue. ⁊ ſi
cut aurū obſcuratū. ⁊ ſicut gem
me cōuerſe in ſilices. E conuerſo
virtutes formate ſūt ſicut colores
in luce viſibiles quidem ⁊ aſpec
tui complacentes. ⁊ ſicut carbo
nes ardentes. ⁊ ſicut rami viren
tes. ⁊ ſicut ale viuentes ac valē
tes. ⁊ ſicut aurū fulgēs. ⁊ ſicut
gemme vas aureū decorātes.
¶ Drā eſt int̄ virtutes ⁊ precep
ta ⁊ dona ⁊ fructus ⁊ beatitudi
nes. quia virtutes potentias diſ
ponūt. precepta opera reſpiciūt.
dona virtutibꝰ facilitatē addūt.
fructus guſtui ſaporē ſpūalē ap
ponūt. Beatitudines ipſi virtu
ti ſtatū ⁊ premiū ſiue vie ſiue pa
trie cōiungunt. Alia ē drā. quia
virtutibus operamur bene. donīſ
operamur expedite. beatitudibꝫ
operamur ꝑfecte. fructibꝫ frui
mur deo.

¶ Differentia virtutum cardi
naliū ⁊ theologicarū. ¶ Cap. xvi.

Differentia virtutū theo
logicarū ⁊ cardinalium
hec ē. quia virtutes the
ologice mouēt in finē. cardiales
vero mouent ad ea que ſūt ad fi
nē. ¶ Alia drā eſt theologicarũ
virtutū finis ⁊ obiectū eſt ipſe
deus. ẜ cardinaliū virtutū finis
eſt deus. ⁊ nō ē obiectum ꝓpe
Itē v̓tuteſ theologice hn̄tur ꝑ in
fuſionē. cardiales vero ꝑ acq̄ſiti
onē Itē v̓tuteſ theologice mouēt
ad opa ex rōnibꝫ ſūptiſ a iure di
uino. ẜ cardiales a iure naturali.
Itē v̓tutes theologice attēdunt̄
q̄ntū ad actus interiores. cardi
nales vero q̄ntū ad opa exterio
ra. Itẽ theologice nō hn̄tur ſine
donis. cardinaleſ vero ſine donīſ
haberi poſſūt. Itē theologice ſūt
diſcretie actuū in deū. cardialeſ
vero ſūt diſcretie actuū i ꝓximū

v.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Jtem in theologicis ſic eſt ꝙ ha
bitus generant actus · ſed in car
dinalibus eſt econuerſo · qꝛ ibi ac
tus generāt habitꝰ ſcḋm qḋ dic
phus · Quales inquit ſunt actꝰ
tales ſunt habitus ·

¶ De virtutibus theologicis i genere · Capitulum · xvij ·

Anima in quātū ad ſupe
riorē ptē in q̄ ꝯſiſtit ima
go trinitatis rectificari
habet per tres virtutes theologi
cas · Unde ſicut imago creatoris
ꝯſiſtit in trinitate pſonarū ꝛ vni
tate eſſētie · ſic imago recreacōis
cōſiſtit in trinitate habituū cum
vnitate grē · ¶ Per hos aūt tres
habitus virtutū aīa fertur in ſū
mā trinitatē ſcḋm tria appropri
ata tribꝰ pſonis · ita ꝙ fides diri
git in ſumme verū credēdo ꝛ aſſē
tiēdo · Spes vero in arduū innitē
do ꝛ expectādo · Caritas autem
in ſūme bonū deſiderādo ꝛ aman
do · ¶ Virtutes āt theologice dif
ferūt inter ſe multipliciť ¶ Prīo
ſecūdū actus ꝓprios · Nā fides
facit deo aſſentire · ſpes cōfidere ·
Caritas facit deū diligere ¶ Se
cūdo differūt ratione ſubiecti ·
Nā fides ē in rationali · ſpes i ira
ſcibili · caritas in cōcupiſcibili ·
ꝛ ambe ſūt in volūtate que p ſimi
litudinē actuū accipiūt nomen
harū pſonarū ¶ Tercō differūt
ratione obiecti · Nā fides eſt cir
ca verū · ſpes circa arduū · caritas
circa bonū ¶ Quarto rōne effec
tus · Nam fides in preſenti deum
ſequitť Spes in celū vſ; comitatť
Caritas perenniter amplexatur
¶ Quinto differūt ratiōe finis ·
quia per fidem deus cognoſcitur
vt virtus · per ſpem habetur vt
eternitas · per caritatem diligitť
vt bonitas ·

¶ De fide Ca · xviij ·

Fides ſecundum apl'm
eſt ſubſtantia reruz ſpe
randarū argumentū nō
apparentium · ¶ Jn hac diffini
tione fides dicitur ſubſtātia · id ē
fundamentū ſubſtans edificacō
ni ſpirituali · quod eſt gratia et
gloria · Jpſa nanqꝫ fides facit iā
aliqualiter res ſperandas in nob
ſiſtere per gratiam ꝛ faciet tandē
per gloriam · ¶ Vel ideo fides ē
fundamentū grē ꝛ glorie · quia
ipſa eſt primus habitus virtutū
Primus dico nō tempore ſed na
tura · ¶ Rerum ſperandarum di
citur · quia fides per aſſenſuz facit
in nobis ſubſiſtere res ſperandas
¶ Argumentum dicitur · id eſt
arguens mentem · quia fides icli
nat intellectum ad credendum ·
ea que non apparent · propter
quod fides dicitur potiꝰ argumē
tum q̄m concluſio · quia fides ꝓ
bat de non apparentibus ꝙ ſint
et non probatur · ¶ Non ap
parentium dicitur · quia fides
ſua luce ꝛ veritate manifeſtat ea
que non apparent tam preterita
q̄m futura q̄m etiam preſentia ·

Preterita quidem · quia ſcd̃m a
poſtolū · fide itelligimus aptata
eſſe ſecula · Preſentia vero ſicut
ait augꝰ · Uidemus inquit deo ali
quid poſſe ⁊ nos intelligere non
poſſe · Futura aūt · quia per fidem
credimusꝰ reſurrectionē mortuo
rum ⁊ huiuſmodi · ¶ Fidesꝰ dici
tur multipliciter · ſcꝫ habitus in
formatus caritate illuminās men
tē ad credenda · Act · Fide puri
ficās corda eorū ⁊c̃ ¶ Qualitas
informās · Jacobus · Fides ſine
operibus mortua eſt · ¶ Motusꝰ
fidei · Augꝰ · Fides ē credere qđ
non vides · Facilitas credendi ·
Math · Nō inueni tātā fidem in
iſrł · ¶ Deuotio fidei · Math · O
mulier magna ē fidesꝰ tua · ¶ Ar
ticulusꝰ fidei · Vn̄ in ſimbolo atha
naſii · Hec ē fidesꝰ catholica vt cre
damus ⁊ ꝯfiteamur vnū eē deū ·
⁊c̃ · ¶ Sicut in alia ſciētia que
dā ſūt ātecedentia vt ſuppoſitio
nesꝰ · quedā vero ſequentia vt cō
cluſiones · quedā autē quaſi me
dia · vt ꝓpoſitiones ꝓbātes Jta
in doctrina fidei quedaꝫ ſunt ad
modū ſuppoſitionū in vniuerſali
antecedētia articulos · ſcꝫ ꝙ ſcri
ptura tradita ⁊ expoſita ſit inſpi
ratione ſpūs ſci · ⁊ ꝙ vera ſunt q̄
loquitur deus in ſcriptura ⁊ ꝑ ſā
ctos ſuosꝰ ⁊ huiuſmodi · Quedā
ad modū ꝓpoſitionū vt ſunt arti
culi fidei · ¶ Nota ꝙ fides ē qua
ſi media inter opinionē ⁊ ſcienti
am · quia opinio ſe hꝫ ad vnam
ꝑtē ꝯtradictioisꝰ cū formidie alte

riꝰ ꝑtis Fides aūt ſe habet ad vnā
partē ꝯtradictōnisꝰ ſine formidi
ne alteriusꝰ partisꝰ · ⁊ ſine cauſe co
gnitione · Sciētia vero ſe habꝫ
ad vnam ꝑtē ꝯtradictionis ſine
formidine alteriꝰ partis · ⁊ cum
cauſe cognitiōe ac per media ne
ceſſaria · Vnde et ſcientia eſt ne
ceſſariorum · ⁊ ita patet ꝙ fides
participat cum vtroqꝫ · ¶ Ad fi
dei perfectōnem pertinent ſeptē
¶ Primum eſt ꝙ ſit prime veri
tati innixa · ſicut fides moyſi qui
ſe negauit filiuꝫ filie pharaonis
magis eligēsꝰ affligi cū ꝓplo dei
q̄m tꝑalis peccati habere iocūdi
tatē · Secundum ē ꝙ ſit caritate
formata ſicut marie magdalene
quā fides ſaluā fecit · ⁊ cui dimiſ
ſa ſūt peccata multa · quia d · ⁊c̃
¶ Terciū ꝙ ſit deuocōe feruida
ſicut illius mulieris cui dixit do
minꝰ O mulier magna eſt fides
tua · ¶ Quartū ꝙ ſit bonis ope
ribus ꝓbata · ſicut fides cornelij
¶ Quintū ꝙ ſit fortitudie robo
rata ſicut fidesꝰ ſtephani ⁊ lauren
tij · ⁊ aliorū martirū · qui per fidē
fortesꝰ facti ſunt in bello · ¶ Sex
tū ꝙ ſit obediētia decorata ſicut
fides abrahe · ¶ Septimuꝫ ꝙ ſit
huilitate ſubiecta ſicut fides ma
rie virginis que ait · ecce ancilla
domini · fiat mihi · ¶ Nota ꝙ fi
des magis innititur auctoritati
q̄m rationi · quia ſecundum gre
gorium fides non habet merituꝫ
cui humana ratio prebet experi
mentum intellige ſufficiens ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Quãuis eni fides ratõibꝰ firme
tur · tamen nec talibus · nec etiã
experimento ſenſibili debet quiſ
credere contra fidem · ſicut patet i
eucbariſtia vbi ⁊ viſus ⁊ guſtꝰ
⁊ tactus ⁊ olefactus dicit eẽ pa
nẽ ⁊ vinũ · ſed fides dicit eſſe cor
pus ⁊ ſanguinẽ dñi nrĩ ieſu xpi
Vñ Augꝰ · Quod intelligimus
inq̃z debemꝰ rõni · q̃d credimꝰ de
bemus auctoritati · quod opina
mur debemus errori ¶ Nota ꝙ
duplex eſt cognitio de deo ſciliꝫ
naturaliſ ⁊ accidentaliſ · Natura
lis cognitio eſt duplex · ſcꝫ ante
peccatũ qua homo cognoſcebat
deũ apte in creaturis · Jteꝫ poſt
peccatũ · ⁊ hec eſt per ſpeculum
⁊ in enigmate · ¶ Accidentalis
vero cognitio triplex ẽ · Prima
eſt acquiſitiua ꝑ rationes natura
les quã habuerũt pħi · ⁊ dicitur
ſcientia ¶ Secunda eſt que ha
betur teſtimonijs ſcripturarũ et
miraculorũ · ⁊ hec dicit᷑ fideſ ifor
mis · ¶ Tercia eſt que habet᷑ ꝑ
infuſionẽ grẽ gratũ facientis · ⁊
hec dicit᷑ fides formata · Et ꝑ ta
lem cognitionẽ aſſentit anima p̃
me veritati ꝓpter ſe ⁊ ſupra omĩa
Vnde aduenientẽ ea pereunt oẽs
alie cognitiones accidentales ad
minus quo ad actum · Cum enĩ
alie cognitioneſ veniũt in anima
tũc fideſ tãq̃z velocior p̃occupat
motus omniũ · ¶ Cum fides ſit
de non apparentibꝰ ⁊ difficile ſit
occulta credere neceſſaria ſũt du
o ad hoc vt firmit᷑ credat᷑ veritaſ

¶ Primum eſt illuſtracõ verita
tis animam eleuans · ¶ Secun
dum eſt rectificacõ auctoritatiſ
animam firmans · Quorum pri
mum eſt per fidem · ſecundum ꝑ
ſcripturã autenticaꝫ ⁊ per ſpiritũ
ſanctum editam · Auctoritaſ er
go prebet fulcimẽtũ fidei · ⁊ fides
aſſentit auctoritati · vtrumqꝫ ve
ro ꝑ xp̃m eſt · ꝓpter quod ⁊ ſplẽ
dor ⁊ verbũ dicit᷑ · quia menteꝫ ꝑ
fidem illuminat ⁊ veritatẽ per do
ctrinã oſtendit · Hoc quoqꝫ ſci
endum eſt ꝙ vna tãtũ eſt fideſ
tam in preſentibus q̃m in preteri
tis q̃m etiaꝫ futuris · licet magis
clara ſit ⁊ explicita i eis q̃ ſequũ
tur xp̃m q̃m in eis qui preceſſer̃t
eius aduentũ ſicut nouum teſta
mentũ clarius eſt q̃m vetuſ ¶
Quod eni nos credimꝰ eſſe factũ
ſancti prẽs ãtiqui credebãt futu
rũ · exceptis illis articulis qui ad
huc reſtãt cõplendi ſicut ẽ reſur
rectio mortuorũ ⁊ iudiciuꝫ extre
mũ ⁊ remuneratio bonorũ · ⁊ pu
nitio reprobotũ ·

¶ De effectu fidei · Ca · xix ·

Fides multa bona facit ·
in homine · Saluat · vñ
dictum eſt marie mag
dalene · Fides tua te saluaꝫ fecit
vade in pace ¶ Mentẽ purgat ·
Act · Fide purificãs corda eorũ ·
¶ Contra mundũ pugnat · He
bre · Sãcti ꝑ fidẽ vicerunt regna
¶ Poſtulata ipetrat Vñ O mu
lier mg̃na ẽ fides tua · Perſeuerã
tiã dat · Apꝰ · Tu ãt in fide ſtaſ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

¶ Temporalia contemnit. ¶ He
breorum. ¶ Fide moyſes grandiꝰ
effectus negauit ſe filium ⁊c̄.
¶ Iuſtificat. Apꝰ. ¶ Credidit a
braham deo ⁊ reputatum ē ei ad
iuſticiā. ¶ Beatificat Vn̄. Quia
vidiſti me thoma credidiſti. be
ati qui non viderūt ⁊ crediderūt
¶ Sup fundamentū fidei edifi
cant quidā aurū ꝯtemplationiſ
quia qui ꝯtemplant̄ ſine fide q̄
ſi qui nitit̄ videre ſolem ſine ocu
lis. Quidā argentū predicatio
nis. quia qui p̄dicat ſine fide nō
loquitur eum qui ſecundū deum
eſt fidelē ſermonē. Quidaz lapi
des precioſos bonoꝝ operū. quia
qui bene operāt̄ ſine fide eſt ſicut
qui facit ſtructurā ſuper arenā.
Item alij edificant ligna ſcilicet
amorē ardentiorē tpalium. Alij
fenum ſciz fimum delectationuz
carnaliū. Alij ſtipulā ſcz ocioſo
rum verborū ⁊ operū infirmorū.
Iſti quidem ſaluant̄ merito fun
damenti. ſic tamē quaſi p ignē
quo exuret̄ edificiū nō idoneū tā
to fundamento. ¶ Fides habet
quoſdā effectꝰ eſſentiales ⁊ pri
cipales. vt ē facere filios dei ⁊ fa
cere dignos vita eterna. ⁊ facere
ſimiles deo. ⁊ purgare animaz a
tenebris peccati ſiue infidelitatis
⁊ iſti effectus ſūt a deo. Alios
habet effectus voluntarios ⁊ ſe
cūdarioſ. vt eſt credere ⁊ dirige
re opera aliaꝝ virtutū ⁊ imperarē
omnibꝰ ſuo mō. ⁊ iſti effectus
ſunt a libero arbitrio.

¶ De articuliſ fidei. ¶ Cap. xx
Si reſpectus habeatur ad e
os qui ſimbolū ediderunt.
tunc articuli ſunt duodecim ad
numerum duodecim apoſtolorū
Si autem conſideremuſ que radi
caliter ſunt credenda. tūc articu
li ſunt quatuordecim. quorū ſep
tem ſpectant ad diuinitatem. ⁊
ſeptem ad chriſti humanitatē.
⁊ hec ſignata ſunt in ſeptez ſtel
lis ⁊ in ſeptem cādelabris aureis
in quorum medio filius hoīs am
bulabat. ¶ Sunt ergo ſeptē ar
ticuli fidei qui pertinent ad diui
nitatem. ¶ Primus eſt vnū eē
deum qui notatur ibi. ¶ Credo in
deum. ¶ Secunduſ eſt patrem
eſſe deum. ibi. patrem omnipotē
tem creatorem celi. ¶ Tercius ē
filium eſſe deum. ibi. ⁊ ieſum cri
ſtum filium eius vnicuz dominū
noſtrum. ¶ Quartus eſt ſpiri
tum ſanctum eſſe deum. ibi ¶ Cre
do in ſpiritum ſanctum. ſic patz
ꝙ predicti quatuor articuli ſūt
de vnitate diuine eſſentie ⁊ trini
tate perſonarum ¶ Quintus ē
credere remiſſionem peccatorum
his qui ſunt in eccleſia. ibi. ¶ Sā
ctam eccleſiam catholicam ſanc
torum communionem remiſſioēz
peccatorum. ¶ Sextus eſt mor
tuorum reſuſcitatio. ibi carnis re
ſurrectionem. ¶ Septimus eſt
bonorum remuneratio. ſub quo
comprehenditur etiam maloruz
punitio. ibi. vitam eternam. ¶
Et iſti tres vltimi articuli ad di

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

uinitatẽ pertinent· quia virtute
diuinitatis ſit peccatorũ remiſſio
que eſt anime viuificatio ⁊ corpo
rum reſurrectio· atq₃ corpis ſit
⁊ anime glorificatio· ¶ Alij ſep
tem ſunt articuli qui pertinẽt ad
xp̄i humanitatẽ· Primus ē crē
dere filiũ dei eſſe ꝯceptum de ſpi
ritu ſancto· ibi· Qui conceptus
eſt de ſpũ ſcō ¶ Secundus eſt
filiũ dei natũ ex maria virgine·
ibi· Natus ex maria vigine·
¶ Tercius eſt filiũ dei pro nobis
mortuum ī cruce· ibi· paſſus ſub
pontio pylato crucifixus mortu
us ⁊ ſepultus ¶ Quartus filiũ
dei deſcendiſſe ad inferos ſecun
dũ animā· ibi· deſcendit ad īfer
na ¶ Quintus filium dei reſurre
xiſſe· ibi· tercia die reſurrexit a
mortuis ¶ Sextus eũdẽ aſcen
diſſe ad patris equalitatem· ibi·
aſcendit ad celos ſedet ad dexte
ram dī patris oīpotentis ¶ Sep
timus filiũ dei iudicaturum bonos
⁊ malos· ibi· Inde venturus eſt
iudicare viuos ⁊ mortuos· Iſti
quatuordecim articuli colligũt
ex ſimbolo qđ apoſtoli ediderũt
¶ Articulum primũ ⁊ ſecundũ
de diuinitate poſuit petrus· terciũ
um andreas· quartum bartholo
meus· quintũ ſymon· ſextũ tha
deus· ſeptimũ mathias ¶ Item
primũ articulum de humanitate
xp̄i poſuit iacobus maior ⁊ etiã
ſecundũ· terciũ iohannes· quar
tũ thomas· quintum matheus·
ſextũ iacobus minor· ſeptimũ phi
lippus· ¶ Tria ſunt ſimbola· p̄
mũ apoſtolorũ· ſecundũ niceni
ꝯſilij· terciũ athanaſii· primum
factũ eſt ad fidei inſtructionē·
ſecundũ ad fidei explanationē·
terciũ ad fidei defenſionē·

¶ De ſpe· Ca· xxi·

Spes eſt certa expectati
o future beatitudinis ex
dei grā ⁊ meritis ꝓprijs ꝓ
ueniens· ¶ In hac diffinitione
non ſumit certitudo demonſtrati
onis in qua plene vni parti ꝯſē
tit· ſꝫ certitudo opinionis q̄ vni pti
ꝯſētit· quia ratiōe ꝓbari videtur
nec tamen omnino ſed cum for
midine· Huius autem expectati
onis cauſa principalis eſt dei grā
⁊ non noſtra merita· quia ⁊ ope
ra noſtra non ſunt meritoria niſi
ex dei gratia· Sine meritis tamē
ſperare aliquid non eſt ſpes· ſi
cut ait Grego· ſed preſumptio·
¶ In predicta autem diffinitio
ne ſpei diffinitur motus ſpei· et
non virtus· Sed virtus ſpei dif
finitur ſic· Spes eſt audacia mē
tis de largitate dei concepta habē
di vitam eternā per bona merita
¶ Inter fidem ⁊ ſpem differētia
talis eſt· Fides enī eſt de preteri
tis ⁊ futuris· Spes autē de futu
ris tantũ eſt· Fides eſt de bonis
tam ſibi q̄m alijs· Spes autē de
bōis q̄ ſibi tm̄· Conueniũt tñ ī hoc
q2 tā fides q̄ꝫ ſpes de inuiſibilib9 ē
Certitudo ſpei ex tribus orit· ſcꝫ
ex diuina largitate· ex abũdātia
meritorũ. ex guſtacōe eternorũ·

Nota ꝙ ſpes ꝓut eſt viatorum ſic eſt cuꝫ certitudine opinionis vt dictū eſt. Spes āt eoruꝫ qui ſūt in purgatorio ⁊ qui fuerūt in limbo ē cum certitudie ſcientie. Vñ declinat aliquo modo a ſpe ꝓprie dcā. Spes vero in ſtepha no qñ vidit celos aptos Et q̄ fu it in paulo qñ dixit. ſcio cui cre didi ⁊c̄. Et que fuit in adā ante pccm̄ fuit in certitudie viſiois. tñ ſatiſ debilioris q̄m in celo. Vñ ſpes ſic ſumpta adhuc eſt min⁹ ꝓprie dicta. ¶ Ex his patet ꝙ i patria nō eſt ſpes. qꝛ beatitudo eſt omniū bonorū ſimul tota poſ ſeſſio. Vnde ibi nihil eſt futuruꝫ quod ſperet᷑ Et licet ſanctis ad huc ſit futura reſurrectio corpo rum ſecundū rem. tñ preſens eſt ſecundū cognitionē. Spes autē ſic futurū reſpicit ꝙ priuat tam preſentiā rei q̄m cognitionis pro ut ſpes ꝓprie ſumit᷑. ¶ Duplex eſt ſpeſ ſcꝫ ſuffragij ⁊ prime au ctoritatis. Prima ē ponenda in ſanctis. Secūda ē in ſolo deo. Et hec triplex ē. ſcꝫ venie. Ps̄. In te dñe ſpe. ⁊c̄. Gratie. Ps̄. Sperātē autē i dño miſericordia circūdabit. Glorie. Prouerb. Qui ſperat in deo ſaluabit᷑. ¶ Effectus ſpei multiplex eſt. A tribulacōne liberat. Ps̄. In te dñe ſperauerauerūt pres nri. ⁊c̄. Exemplū de zuſanna ⁊ daniele ¶ Confortat Macb. Mater pe untes ſeptē filios ſub vno diei tē pore ↄſpiciens bono aio ferebat ꝓpter ſpem quam in deum habe bat. ¶ Mentē eleuat. Iſa. Qui ſperāt in dño mutabūt fortitudi nē. aſſumūt pēnas vt aquile ⁊c̄. ¶ Saluat. Pſal. Qui ſaluos fa cit ſperātes in ſe. Tēporalia mi niſtrat. Pſal. Oculi omniū in te ſperāt ⁊ tu das illis eſcā Spes autē ↄpatur multis rebus. Dici tur eñ galea. Theſ. Et galeam ſpem ſalutis. Anchora. Heb. di cit᷑ de ſpe. quā ſicut anchoraꝫ ha bemus anime tutā ac firmā. Me dicina. Pſal. Sperās in dño nō infirmabit᷑. Gēma Prouer. Gē ma gratiſſima expectacō preſto lantis. Solaciū. Hebre. Vt for tiſſimū ſolaciū habeamus qui cō fugimus ad tenendā ꝓpoſitā no bis ſpem ¶ Clauis. Glo. ſup illud pſalmi. Spera in dño Per ſpem intrat ad vidēdū id quod creditur. Lignū vite. Sap̄. Si corā hoibuſ tormenta paſſi ſunt. ſpes illorū imortalitate plena ē.

¶ De caritate. Capitulū. xxij.

Caritas ſecunduꝫ apl'm diffinit᷑ ſic. Caritas eſt finiſ precepti de corde pu ro ⁊ conſciētia bona ⁊ fide non fi cta Et fuit᷑ hic fiſ ↄſūmationis qꝛ caritaſ ē ↄſūmatio ſiue ꝑfecti o ois p̄cepti. p̄t etiā dici finis ter miacōis p̄ceptorū. qꝛ oia opa q̄ ſūt i p̄cepto tēdūt ad caritatē vt magis ac magis habeat᷑ De cor de puro. id ē itellectu puro dicit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Glo. ⁊ ſumitur intellectus pro
actu intelligendi ſecunduz quē
cauſatur motus caritatis. quāto
enī quis magis deū intelligit. tā
tō magiſ diligit niſi alias ipedia
tur. ⁊ ita hec prepoſicō de notat
cauſam efficientē Bern̄. Vis ſci
re quare ardenter deū nō diligis
quia eū non cognoſcis. ⁊ quia
ineffabilem pietatem quam tibi
nocte ⁊ die oſtendit non cogno
ſcis. Quantum ergo in cogniti
one eiuſ aſcendiſ. tanto in amo
re eius inardeſcis. Et conſciētia
bona id eſt ſpe. quia qui puram
habet conſcientiā ſecure ſpectat
Et fide nō ficta id eſt ſimulata
vel non fragili ſed inter aduerſa
forti. Vnde proſper i libro de vi
ta cōtemplatiua deſcribit carita
tem ſic. Caritaſ eſt vt mihi vide
tur recta voluntas ab omnibus
terrenis ac preſentibus prorſus
auerſa. iuncta deo inſepabiliter
⁊ vnita igne quodā ſancti ſpūſ
a quo eſt ⁊ in quem refertur icē
ſa. inquinamēti omis extranea.
corrumpi neſcia. nullo vicio mu
tabilitatis obnoxia. ſuper omia
que carnaliter diligimuſ excelſa.
affectionū omnium omnipoten
tiſſima. diuine contemplationis
auida. in omnibus ſemper inuic
ta. ſumma actionum bonarum.
ſalus morum. finis celeſtium pre
ceptorum. mors criminum. vita
virtutum. virtus pugnantium.
palma victorū. ſanctarū mentiū
arma. cauſa meritorum bonorū.
premiū perfectorū. ſine qua nul
lus deo placuit. cū qua nō potu
it aliquis peccare. fructuoſa i pe
nitentibus. leta in proficiētibꝰ.
glorioſa i perſeuerātibus. victo
rioſa i martiribus. operoſa i om
nibus omnino fidelibus. ex qua
quicquid eſt boni operis viget.
¶ Caritas quantum ad actum
diffinitur quatuor modis. Pri
mo ſic in tercio libro ſententiarū
Caritas eſt dilectio qua diligi
tur deus propter ſe. ⁊ proximus propter
deū ⁊ in deo ¶ Secūdo ſic Quid
ē caritas niſi vita copulans ama
tum cuz amato. ¶ Tercio ſic ſe
cūdū Augꝰ. Caritaſ eſt virtuſ
qua videre deum ⁊ perfrui deſide
ramus. ¶ Quarto ſic ſecunduz
augꝰ. Caritas eſt virtus que a
nimi noſtri rectiſſima affectio ē
Harum diffinicōnum prima da
tur in comparatione ad deum. ſe
cunda in comparatione ad eius
poſſeſſorem. tercia in comparatio
ne ad terminum. quarta in cōpa
ratione dilecti ad dilectum.

¶ Differentia inter caritatem et alios amores Capl'm. xxiiij

AMor triplex eſt. ſcz gra
tuitus. naturaliſ. ⁊ vi
ciosus. Amor gratuitꝰ
eſt laudabiliſ quia virtuſ. ⁊ hꝫ
finē pricipalem bonū incōmuta
bile. Hic diuiditur in amiciciam
⁊ concupiſcētiam. Secundum
amiciciā diligit quis deuz puriſſi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

me· non reſpiciens vtilitatem ſu
am· ſed bonitateꝫ amati ſui· hoc
modo plus diligit homo deuꝫ q̄ꝫ
ſeipſum· Secundū ꝯcupiſcenti
am vero diligit quis deum· quia
remunerationem in eo expectat
¶ Amor naturalis nec laudabil'
nec vituperabilis eſt· ⁊ habet ſi
nē indigentiam vel vtilitatē ꝓpri
am· Iſte ſimiliter diuiditur in a
micicīā ⁊ concupiſcentiā· Secū
dū amicicīā diligimus hoc amorē
nos ⁊ nr̄am pfectioneꝫ· ⁊ nr̄am
conſeruationeꝫ· ⁊ magis ea que
magis ſunt neceſſaria· vt caput
pro quo totū corpus exponim9·
hec cōmunis nobis ⁊ brutis eſt·
Secundū concupiſcentiā vero
diligimus deum· quia neceſſitati
noſtre ſubuenit vel ſubueniet·
quia hoc amore non diligit' res
ꝓpter ſe· ſed ꝓpter vſū eius· Vn
de hoc modo plus diligit homo ſe
dilectione naturali q̄m deum.
¶ Amor vicioſus vituperabilis
eſt quia peccatum· ⁊ habet finē
voluptatē ſiue delectationē i cre
atura· Hic amor diuidit' etiā in
amicicīā ⁊ concupiſcentiā ¶ Se
cundū amicicīā diligimus hoc a
more delectationē creature ꝓpter
ſe q̄muis in nobis non habeatur
Secundū cōcupiſcētiā vero di
ligimus voluptateꝫ creature ꝓpt
nos ¶ Amor iterū multiplex eſt
ſcꝫ naturalis erga ſe· pius erga
parentes· iocūdus erga ſocios·
iuſtus erga omnes· violentus
ergo inimicos· ſanctus erga deū

Item differentia eſt inter amo
rem ⁊ dilectionem ⁊ caritatem·
quia amor ꝓprie eſt nature· ⁊ di
citur amor quaſi animorū vnio·
hic quietat appetitū in re amata
Dilectio eſt amor ꝓximi· et di
citur dilectō quaſi duo ligans·
ſociat eñ amantem ⁊ amatuꝫ in
amore vt ſcꝫ mutuo ſe diligant
Caritas eſt amor i deū· hic ami
cum determinat ⁊ iudicat omib9
cariorem· Vnde dicitur caritas q̄
ſi cara vnitas· vel quaſi carū deo
faciens ¶ Alia eſt drā inter pre
dicta· quia amamus deū ꝓpt ſe·
diligimus eum ſuper omīa· Ca
ritas vtrūqꝫ cōplectitur ſcilꝫ ꝓpt
ſe ⁊ ſuper omnia· Aug9· Quan
tum amabo te o bone ieſu· amor
tuus eſt ſicut fons· amor tuus ſi
cut ſitis· ex toto te me amas· ſci
o ergo quid faciā· ponā totū me
um contra totum tuum· ⁊ ex to
to me te amabo· quia ampli9 nō
poſſum· ſed plus potero cum da
re volueris· Vnde ſcio q̄ nunq̄ꝫ
quieſcam donec tot9 amor fiam
¶ Diligere deū in hoc differt a
dilectōne proximi· quia dilige
re deuꝫ eſt velle ei bonū quod hꝫ
ſcꝫ q̄ ſit omnipotens ⁊ ſūme bo
nus ⁊ huiuſmodi· Item diligere
deum eſt velle eius precepta ſer
uare cum intentione fruendi eo·
Item diligere deū eſt velle ipſū
poſſidere ⁊ poſſideri ab ipſo Item
diligere deum eſt voluntateꝫ dei
voluntati ſue in omnibus prefer
re· Diligere vero proximum eſt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

velle ſibi ſūmū bonū. nō ꝑ eſſen
tiā ſed ꝑ gratiā Itē diligere ꝓxi
mū eſt idē velle ⁊ idem nolle i bo
no. Itē diligere proximuz ē ſuc
ceſſum bonū ei optare ⁊ querere.
Itē diligere proximuz ē velle ei
hoc quod ſibi. ¶ Eſt itē drā int
dilectionē dei ⁊ ꝓximi. quia deū
diligimus in ſe ⁊ ꝓpter ſe. proxi
mū vero diligimus in deo ⁊ ꝓpter
deū. qn̄ dicimus eſſe duplicem ca
ritatē ſcʒ dei ⁊ ꝓximi. hec dupli
citas non intelligit̃ quātū ad ha
bitus. ſed quantū ad actus. qꝛ
vno habitu caritatiſ ⁊ diligitur
deus ⁊ proximus Caritas qn̄qꝫ
dicit habitū. Apꝰ. Caritas dei
diffuſa eſt. Qn̄qꝫ motū Cant.
Ordinauit in me caritatē. Quā
doqꝫ ſignum. Vnde. Maiorez ca
ritatem nemo habet. id eſt maiꝰ
ſignū caritatis. Quādoqꝫ tercīā
perſonam in trinitate Ioh. De
us caritas eſt ⁊c̄. ⁊ ſic ſumitur ꝑ
ſonaliter. Quandoqꝫ ſumit̃ eſſen
tialiter. ⁊ ſic tota trinitas dicit̃
caritas. Quandoqꝫ ſumit̃ ꝓ fer
uore caritatis. Vn̄. Dimiſſa ſūt
ei peccata multa.

¶ De effectu caritatis. Capi
tulū. xxiiij.

Caritas peccatum expel
lit. Vnd̄. Dimiſſa ſunt
ei peccata multa. Legē
cuſtodit Apꝰ. Qui diligit legē
impleuit. Deum homini iungit.
Ioh. Qui manz in caritate i deo
manet ⁊c̄. Mentem virtutibꝰ or
nat. Apꝰ. Caritas patienſ eſt.
benigna eſt ⁊c̄. Perfectōnē ad
ducāt. Apꝰ. Adhuc excellentio
rē viam vobis dabo ⁊c̄. Gloriaz
tribuit Ioh. Si quis diligit me
⁊c̄. ⁊ ſequitur. Ad eū veniemꝰ
⁊ manſionē apud eū faciemus.
Dilectione dei dignum efficiāt.
Ioh. Si quis diligit me dilige
tur a patre meo. ¶ Caritas in
cordibus noſtriſ diffunditur cū
ad ꝓximū dilatatur Effundit̃
per predicacōnem ⁊ per opera mi
ſericordie Infunditur per illumi
nationem gratie. Superfundit̃
ꝑ opera perfectionis ⁊ ſuperero
gationis. Per caritatez venit de
us ad homines in incarnatione.
⁊ in homines in gratie collatione
Per ipſām caritatem homies cur
runt ad deum bona operatione.
⁊ perueniunt ad deum in glorifi
catione ¶ Amoris eſt vulnerare
quia intima cordis penetrat. Cā
tic̄. Vulnerata caritate ego ſū.
Languidum facere. ⁊ hoc per de
ſideriū eſſendi cū amato. Cāt.
Nunciate dilecto quia amore lā
gueo. Inebriaē. quia ſic tendit
in amatum ꝙ ſuiipſius ⁊ omniū
reruz preter illū obliuiſcit̃ Cāt.
Comedite ⁊ bibite ⁊ inebriami.
Liquefacere qꝛ cor in diuina dul
cedine ſic reſoluitur ꝙ appetituſ
appetibili mirabili amicicia vnit̃
Cant. Anima mea liquefacta
eſt vt dilectus ⁊c̄. ¶ Amor ha
bet vim diffuſiuam in bona ope
racōne. ¶ Vnitiuam in proximi
dilectione. ¶ Transformatiuā

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

vt in iuſtificatione Itē aliter hoc
oſtendit᷑ · quia vim habet diffu
ſiuā vt patet in rerū creatione ·
Vnitiuam vt patꝫ in xp̄i icarna
tione · Tranſformatiuā vt patet
in glorificacōne ·

¶ Quibus rebus caritas cōpa
retur · Cap̄ · xxv ·

Caritas eſt bonorū prin
cipiū · quia a deo · Ipſa
eſt bonorū mediū · quia
ſecundū deū. Ipſa etiā eſt bono
rū finis · quia ꝓpter deū Vel alit᷑
Caritas dicit᷑ bone opatiois pri
cipiū · quia mouet ad illud · Gre
go · Caritas opatur magna ſi ē
Dicit᷑ ⁊ mediū · quia opera ifor
mat · Dicitur quoqꝫ finis · quia
opera dirigit ⁊ ad finem debitū
ꝑducit ¶ Quō caritas dicat᷑ fis
Sciendū ꝙ triplex eſt finis · ſci
licet cōſūptiois · cōſummatiois ·
terminationis ¶ Primo modo
caritas eſt finis peccatorū · quia
illa conſumit ¶ Secundo modo
caritas eſt finis preceptorū · quia
illa perficit ¶ Tercio modo tam
vita eterna q̄m etiā ipſe deus eſt
finis noſtri laboris · Sed vita e
terna debet eſſe terminus quo qui
eſcitur · Deus vero terminus in
quo quieſcit᷑ ¶ Caritas dicitur
forma virtutum multipliciter
Primo quia mouꝫ omnes virtu
tes ad opera exteriora · per que ꝑ
ficiūtur virtutes ⁊ merent᷑ auge
ri · ¶ Secundo quia omnes v̄tu
tes mouent᷑ ad finē caritatis · ſci
licet ad bonū · Caritas enī habet
bonū pro fine ⁊ obiecto · Alie āt
virtutes habent bonū nō pro ob
iecto ſed ꝑ fine tātū · ⁊ ille finis
virtutū ꝑfectionem denotat.

¶ Tercio quia caritas augmen
tat virtutū delectacōeꝫ · ⁊ tollit
faſtidiū · ⁊ alleuiat onera ꝓpter
ipſius deſideriū · ¶ Quarto quia
complet animā ⁊ perficit · nō qui
dem in eſſe nature · ſed in eſſe gra
tuito ⁊ meritorio ¶ Caritas mlt
tis rebus ſimilis dicitur · quia cō
parat᷑ auro quod fornax tribu
lationis probat Aurore quam ſe
quitur dies eternitatis Arce noe
in qua qui non fuit inuent⁹ perijt
Arbori fructus proferenti · Ale
ad celeſtia ſubleuanti · Bitumi
ni animam deo coniungēti · Cla
ui celum aperienti · Corone men
tem decoranti Capiti ſenſū ⁊ mo
tum influenti · Caritas enī influ
it ſenſum ⁊ rationem merendi ali
is virtutibus · influit etiaꝫ motū
id eſt affectum mouēdi merito
rie · Diei mentem illuminanti E
bori thorum deo exhibenti · Fumi
deo attrahenti · Firmamēto aq̄s
voluptatis ab aquis eternitatis
diuidenti · Fonti mentem irrigā
ti · Gemme animā ornanti · Gla
dio flammeo paradiſum cuſto
dienti · Igni affectum accendē
ti · Iugo ſuauiter prementi · Mā
ne de celo deſcendenti Roſe rubē
ti · Radici humorem gratie quē
a ſummo trahit ad virtutes tranſ
mittenti · vt ſic nutriantur ⁊ con
ſeruentur in bono Soli fulgēti ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Theſauro in agro lateti. Vincu
lo rationes omēs diligendi in di
lecto colligenti. Vino inebriāti
Veſti peccatorū turpitudinē co
operienti. Vnguento vulnera le
talia curanti.

De excellentia caritatis. Capitulum. xxvi.

Caritas excellit ṽtutes
alias in multiꝰ. Primo
in dei cōformitate. Job.
Diligamꝰ deū qm̄ ipſe prior di
lexit nos. Secundo in ſpeci
ali dignitate. Rich. Caritas ē
regina virtutū. Tercio in pre
cioſitate. qꝛ eſt aurum de ophyr
Quarto in ſpecioſitate. quia
planeta veneris eſt. ⁊ aīme pul
critudo. quia ſicut pulcritudo ex
terioris hoīs ē ex decēti membro
rū ordinatione ⁊ venuſtate colo
ris. ſic ⁊ pulcritudo aīe ē ex decē
ti ordinacōne actuū ⁊ habitu ve
nuſto. hec āt facit caritaſ in aīa
cuiꝰ actus ordinatus ē. ⁊ venu
ſtus habitus. Quinto ſuppor
tatione laboris. Augꝰ. Omia gra
uia ⁊ immania leuia facit amor.
Sexto in vigoroſitate. Can
tic. Fortis ē vt mors dilectio.
Septimo in vtilitate. Augꝰ
Habe caritatē ⁊ fac quicqd vis.
Octauo i dulcedie. qꝛ caritaſ
ſecundū actū ſuū facit delectari
nos in deo. non ſolū in patria. ſꝫ
etiā in via.

De ſignis dilectōis. xxvij

Signa dilectionis ſunt
hec. quia amicuſ amicū
libenter audit. libēter de
ipo loquiꝰ. ſepe de illo cogitat.
ſine tedio ſibi obſequiꝰ. corpus
⁊ res pro illo exponit. offenſam
cauet. offenſū placat. cōgaudet
proſperitati. condolꝫ aduerſita
ti. gaudet de ſua preſentia. dolet
de ſua abſentia. Vnde tullius.
Homo intuens verum amicum
quoddam exemplum intuetur
ſui. Diligit ⁊ odit quod ille. co
naꝰ ei placere. timet diſplicere.
trahit alios ad eius amiciciam.
munera ab eo data nō alienat.
conſilijs ſuiſ acquieſcit. petit ab
ipſo fiducialiter. Qualiter qſ
ſcié poſſit vtrum habeat caritatē
Nota quidam ſciunt ſe non ha
bere caritatem. vt qui ſūt in actu
peccandi vel in ꝓpoſito. Quidā
dubitant ſe habere. quia ratōes
habent pro vtraqꝫ parte. vt ſūt
illi qui incipiunt facere quod i ſe
eſt. Quidam putant ſe habere.
ſicut qui mlta bona opera faciūt
vel fecerunt. ⁊ diu abſtinuerūt
a peccato. adhuc tamē ſuſtinēt
motus temptationuꝫ ⁊ imaginā
tur turpia. Quidam experiunꝰ
ſe habere caritatem vt illi qui gu
ſtant diuinam dulcedinem. qui
bus fomes fere extinctus eſt. ⁊
quaſi ſemper vel bona faciūt vel
affectant. Quidam certi ſunt ſe
habere. vt quibus deuſ reuelauit
qualis fuit paulus.

De gradibꝰ amoris. xxviij.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Gradus amoris ſunt iſti Primꝰ eſt cū diligo me ꝓpter me· iſte amor non eſt bonus· Secundus cū diligo deū ꝓpter me· hic mercēnarius· et tunc erit bonus ſi principalis finis eſt deus· Tercius eſt cū diligo deū ꝓpter ſe· id eſt quia bonus· hic eſt valde bonꝰ· quia talis amor vno tantū oculo id eſt dextro deū reſpicit· Quartus cū diligo me ꝓpter deū· hic eſt optimus· quia in tali amore nihil q̄rit homo de ſuo· etiā in ſeipſo· ſꝫ ſolummodo que dei ſunt· ¶ Super omia diligendus eſt deus· quia cum ſit primum ex hoc ipſo eſt ſūmum· et hoc ipſo q ſūmum eſt ſūme bonū· et hoc ipſo q ſummē bonū eſt ſūme beatum· et hoc ipſo q ſumme beatū eſt ſūme beatificatū· et hoc ipſo ſumme fruēdū· et hoc ipſo eſt ei ſūme ꝑ amorem inherendū· et in eo tanq̄ꝫ in fine quieſcendū· ¶ Tria generaliter diligunt· ſcꝫ vtile· honeſtū et delectabile· ꝓpt̄ primū diligē da eſt tribulatio· quia vtilis· ꝓpter ſecundū diligenda eſt virtus amplius quia honeſta· ꝓpter tercīū diligendus eſt maxime deus quia delectabilis· imo ꝓpter hec omnia diligendus eſt deus· quia ipſū diligere eſt vtile· honeſtum et delectabile· ¶ Gradꝰ caritatis in quantuꝫ ipſa tollit peccatum ſunt iſti· Primo tollit caritas peccatū mortale· nō quātū ad habitū· ſed quantū ad actū

Liberat enim a peccato mortali· ſed non a poteſtate cadendi in illud· Secūdo modo caritas tollit peccatum mortale quantum ad actum et habitum· ſed veniale neutro modo ſicut patet i aliquibus ſanctificatis· Tercio modo caritas tollit peccatum mortale vtroqꝫ modo· et veniale quo ad actum· ſed non quo ad habitum talis fuit caritas in beata virgine ante concepcōnem xp̄i· Quarto caritas tollit vtrūqꝫ vtroqꝫ mō· ſic fuit in beata virgine in conceptione et poſt· Tunc em̄ fuit in ipſa ſublatus fomes peccandi totaliter· Quito tollit caritas vtrūqꝫ vtroqꝫ modo· et inſuper oēm miſeriā· Sed hec fiet in patria· ¶ Perfecta eſt caritas quando eſt habitu magna· motu interiori directa· opere exteriori ſolliciita· radice ſtabilita· feruore diſcreta· dulcedine conſolatoria· ¶ Diligitur deus toto corde· id eſt intellectu ſine errore· tota anima· id eſt voluntate ſine cōtrarietate· tota mente· id eſt memoria ſine obliuione·

¶ De ordine caritatis· Ca· xxix·

Ordo caritatis ſecunduꝫ auguſtinū eſt diligere primo quod ſupra nos ē id eſt deum· Deinde quod nos ſumꝰ Poſt hoc quod iuxta nos eſt· id eſt proximum· ¶ Vltimo quod infra nos eſt id eſt corpus·

ꝓpriuz· In eodem gradu cõtineri
debet corpuſ ꝓximi· quia vtrun
qꝫ tenet ratione͂ inferioris boni re
ſpectu ſpũs nr̃i· Secũdum am
broſiũ diligendus eſt primo de
us· ſecũdo ꝑntes· inde filij· poſt
domeſticí· vltimo inimicí Sꝫ hoc
de exhibitione quidã intelligũt.
¶ Aliquis diligitᵣ magis altero
multipliciter· ſcꝫ maiori affectu
Sic ſup omnia diligendus ē de
us· Sꝫ inter hoies magis dilige͂
di ſunt ꝑntes q̃m filij· deinde con
ſanguinei ſecũdũ graduſ cogna
tionis· Maiori effectu· ſic plus
diligendi ſunt filij q̃m ꝑntes· ꝫ
eqꝫ ꝑtinentibꝫ prius ſuccurre͂dũ
eſt magis indigenti Ad maiore͂
gratiaꝫ ſic magiſ ſunt diligendi
q̄ magis ad gratiã ſe habilitant
Ad maioreꝫ gloriã ſic diligendi
ſunt ſcd̃m graduſ ꝑticipandi bo
nũ grẽ ¶ Nota ꝙ idem eſt ordo
dilectionis nature ⁊ grẽ· hoc ex
cepto ꝙ homo dilectõne natura
li magis diligit ſe q̃m deũ· Sed
ecõuerſo ē in dilectõne gratuita
Preterea ſcie͂dũ ꝙ idem ordo ca
ritatis ſecũdũ aug᷒· qui eſt i vi
a erit ⁊ patria· quia cũ gloria ꝑ
ficiat naturã quicquid nõ eſt im
ꝑfectionis in natura manebit in
gloria·

¶ De dilectione proximi·
Cap̃·xxx·

Mutuo ſe debent homies
diligere. quia omeſ ſunt
membra vni᷒ corpis cri
ſti miſtici· quia vno ſpũ ſancto
viuificantᵣ ſpũaliter ⁊ vniuntur·
quia vnã fide͂ habent· quia vnũ
baptiſmũ receperũt. quia vnũ pa
tre͂ habent ⁊ dñm· quia tendunt
ad vnũ regnũ· ¶ Dilectionem
ꝓximi ſuadet ius nature· Mat·
Quecũqꝫ vultis vt faciãt vobis
ho· ⁊c̃· Jus ſcriptuꝰe· Vñ· Dili
ges dñm deũ tuũ ⁊c̃· Exempluꝫ
creatuꝰe· quia ſimile ſimili cõgau
det· ⁊ oĩe aĩal diligit ſibi ſimile
¶ Melius ē diligere q̃m diligi q̃
druplici racõne· Primo quia ꝙ
diligimus ſcimus· ſed ꝙ diligi
mur nõ ſcimus· ꝫ credimus·
Secũdo quia ꝙ diligimus ꝓprie
virtutis eſt· ꝫ ꝙ diligimur alie
ne· Tercio quia cũ diligim᷒ ob
ligam᷒ alioſ· cũ vero diligimur
alijs obligamur ¶ Quarto quia
cũ diligimus meremur nobiſ. cũ
autẽ diligimur alij merentᵣ ſibi·
¶ Per dilectionem proximi ef
ficimur imitatores xpi Jo· Hoc
eſt p̃ceptũ meũ vt diligatis ⁊c̃·
Saluatoris diſcipuli· Vnd̾ Jn
hoc cognoſcũt oẽs qꝛ mei eſtis
diſcipuli Cõte͂platoꝛeſ dei· Jo·
Qui diligit frẽm ſuũ i deo manꝫ
⁊ videt deũ ¶ Societas fraterna
vtilis eſt ratione ſubleuationis·
Prouer· Ve ſoli· q̃m ſi ceciderit
nõ habet ſubleuante͂· Racõne cõ
ſolationis· Ps̃· Ecce q̃m bonuꝫ
Ratione excitationiſ· Seneca·
Semꝑ ante oculos tuos ponen
dus ē aliquis cuius exemplo ꝓfi
cias· quia niſi ad regulaꝫ praua
nõ corrigeſ· ꝓuer· Ex modica

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

ſcintilla augetur ignis.

De dilectione inimicorum.
Cap. xxxi.

Circa dilectionē inimico
rū nota q̄ alia eſt dilec
tio affectus ⁊ alia effe
ctus Dilectio affectus duplex
eſt. quia alia eſt innocētie. alia
beneficētie. Dilectione innocētie
tenemur diligere inimicos. quia
nō debemus eis optare malū i q̄n
tū malū. ſed in quātū eis expedi
ens eſt vel rei publice. Affectus
dilectōnis beneficētie duplex ē.
ſcȝ principalis ⁊ ſecundarius.
Affectus principalis eſt velle ini
micis ⁊ optare bona ſpiritualia.
ſicut eſt grā ⁊ gloria. ⁊ hoc mō
tenemur affectu diligere inimi
cos Affectus āt dilectōis bene
ficientie ſecūdarius ē optare inimi
cis tpalia bona. hoc mō non tene
mur ſemp diligere inimicos. qȝ
non ſemp expedit eis habere bo
na tpalia. Eodem modo diſtin
guēdū eſt de dilectione effectus
qui ſimiliter ē innocētie ⁊ beneficē
tie Primo mō tenemur omēs
diligere inimicos. quia tenemur
eis mala nō inferre. niſi forte ꝓpt
bonū pſone vel rei publice Se
cūdo modo diſtinguēda eſt dile
ctio beneficētie. quia ſi ē benefici
um ſpūale neceſſariū ad ſalutem
tunc tenemur inimicis illud impē
dere ſicut orare pro eis. nō quidē
in ſpeciali ſȝ in ɔmuni. ita ſcȝ vt
nō excludamus eos ab oracōibꝰ
cōmunibꝰ. Si vero ē beneficium
tpale ad hoc nō tenemur niſi i ca
ſu neceſſitatis Nota tamē q̄
duplicem poſſumus habere inimi
cū. ſcȝ pſone nrē vel ecāe. Igitr
inimico pſone bñfacere pfectōis
eſt. niſi in quantū beneficiū ipſi
vel alteri occaſionaliter nociuum
eſt. quia i tali caſu ſubtrahere be
neficium vtile eſt. Inimico autē
eccleſie beneficiū ſubtrahere per
fectius eſt ⁊ melius. niſi quādo
per beneficium ſperatur reconcili
andus eccleſie. Ex predictis
patȝ q̄ optarē bona tpalia inimi
cis ecāe impfectōnis eſt niſi per
accidens. ſcȝ quando creduntur
p hoc cōuerti. Inimicis vero pſo
ne optare bon a tpalia pfectōis
eſt. niſi p accidens ſcȝ q̄n putan
tur eis vel alijs fore nocua. No
ta q̄ licet amicū diligere ſit ma
gis debitū. tamē inimicū diligē
magis eſt remiſſionis pene meri
torium. ⁊ ad alia multa valet.
Primo qȝ magis accedit ad pfe
ctionē. maioris ei vtutis eſt. qȝ
magis gratuitū. Secūdo qȝ mo
tus caritatis qui ē diligē inimicū
magis meritorius eſt remiſſiois
pene. ſȝ hoc ratione difficultatis
Licet i amicū ſit magis meritori
us vite eterne rōne intētionis. A
mor eni naturalis feruētiorē facit
motū caritatis ſicut ⁊ diſpoſitio
materialis ɔfert forme. Terciū
quia inimicū diligere expreſſius
ſignū caritatis eſt. quia ɔtra mo
tū nature ē. Vñ ⁊ valde difficile
ē niſi aſſit grā p quā vicatr natura

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

¶ Nota q̄ ille cui iniuria facta
eſt nō debet recōciliationem que
rere ex debito neceſſitatis · ſȝ ſi fa
cit ↄplet debitū pfectionis · Vn̄
dicit criſ · q̄ talis debet recōcilia
tionē querere vt duplicē grām cō
ſequat᷑ · vnā quia iniuriā paſſus
eſt · alteraȝ quia prior rogauit ·

¶ Sequitur Capitulum trice
ſimumſecundū · De virtutibus
cardinalibus in genere ·

PEr virtutes cardinales
rectificatur anima in ſu
is viribus · Nā prudētia
rectificat rationalem · fortitudo
iraſcibilē · temperātia ↄcupiſcibi
lē · Juſticia vero rectificat omēs
vires generaliter ꝓut nomē iuſti
cie cōprehendit nō ſolū iuſticiaȝ
ſpecialem que eſt in ↄmutationi
bus vel in diſtribucōnibꝫ · ſȝ etiā
legalē iuſticiā que eſt omnis vir
tus ꝓut actus eius ad proximuȝ
ordinat᷑ · ꝛ iuſticiā generalē que
eſt omis virtus prout eius actus
ptinet ad debitū obedientie pre
ceptorū · Jpſa eni iuſticia cōpre
hendit virtutes ordinantes ad ꝓ
ximū · vt ē equitas · liberalitas ·
ꝛ ordinātes ad ſeipſū ſicut ē pe
nitētia ꝛ innocētia · ꝛ ordinātes
ad deum · ſicut ē latria · pietas ꝛ
obedientia ¶ Propt᷑ hoc iuſticia
dicit᷑ circuire oēs vires · ꝛ q̄ nō
tātū eſt virtus ſpecialis · ſȝ etiaȝ
generalis cōprehendens totius a
nime rectitudinē cū ipſa dicatur
rectitudo volūtatis ¶ Jtē p v̄tu
tes cardiales hō in operibus iſtru
itur ꝛ cōtra vicia armat᷑ · Primū
fit dupliciter · quia inſtruit᷑ quo
ad ſe p prudentiā · ꝛ quo ad pro
ximū p iuſticiā · Secūdū etiam
fit dupliciter · q̄ homo armatur
in proſperis p tēperātiā · ꝛ in ad
uerſis p fortitudinē · Jtē dicit au
guſtinus · q̄ prudētia ē in eligēdis for
titudo in tolerandis · temperatia i
vtēdis · iuſticia in diſtribuēdis
Jtē dicit auguſtinus · q̄ prudentia eſt
in precauendis inſidijs · iuſticia
in ſubueniēdo miſeris · fortitudo
in perferēdis moleſtijs · temperā
tia in coercēdo a delectationibus
prauis · Jtē dicit auguſtinus in muſica
ſua q̄ ſuccedet prudentie cōtēpla
tio · fortitudini firmitas adheren
tie · temperātie mēſura delectatio
nis · iuſticie debita ordinatio ad
deū ꝛ proximū ¶ Jſte quatuor
virtutes appellant᷑ cardinales ·
quia ſicut oſtiū vertitur i cardie ·
ita i his vertit᷑ ꝛ regit᷑ vita hoīs
Vocāt᷑ ꝛ politice · quia hominem
poliūt ꝛ ordinant in vita ciuili ·
Dicunt᷑ ꝛ humane · quia huma
no ſtudio acquirunt᷑ niſi diuini
tus īfundant᷑ · Appellāt᷑ ꝛ ↄſue
tudinales · quia nō ex vno actu
ſȝ ex cōſuetudine innaſcuntur ·
Vel quia honeſtas hūana ſe ma
gis in iſtis exercitat ſicut ꝛ ſcō
rum deuotio ſe magis exercitat i
v̄tutibus theologicis ¶ Jſte vir
tutes ſuos habent gradus perfec
tionis ſecunduȝ quos aliter eas

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

poſſident incipientes aliter pficiē
tes ⁊ aliter perfecti · Dicuntur
iſte virtutes qn̄q; politice ſecun
dū q̄ regunt vitã hominis quo
ad opera exteriora put pugnant
contra vicia · ⁊ hoc modo ſunt in
cipientium · Purgatorie dicunt̄
ſecundū q̄ iam ſunt in victoria
viciorū · ⁊ conſiſtunt partim in
tra ⁊ partim extra · ⁊ ſic ſunt pro
ficientium · Dicuntur purgati a
nimi ſecundū q̄ iam deuictis vi
cijs quieſcit homo · ita q̄ raro p̄
mi motus inſurgūt · ⁊ hoc modo
ptinent ad pfectos · Exempla
res dicunt̄ prout ſunt in mēte di
uina · Nam ſicut omniū rerū de⁹
exemplar eſt ita ⁊ idee virtutū
in ipſo cōſiſtunt ·

Sequitur De prudētia ·
Capitulum triceſimū terciū ·

PRudentia ſecundū q̄ ē
virtus politica eſt vt ait
macrobius ad rationis
normã que cogitat queq; agit
vniuerſa dirigē · ac nihil pter re
ctum velle vel facere · Pruden
tia vero ſecūdū q̄ virt⁹ eſt pur
gatoria eſt vt idem ait mundũ
⁊ omnia que in mundo ſunt diui
norũ contemplatione deſpicere ·
omnem anime cognitionem i ſo
la diuina erigere · Prudentia āt
prout eſt virtus purgati animi
eſt ſola diuina noſcere · ⁊ ea tā
q̄m nihil ſit aliud intueri Prudē
tia ſane exemplaris eſt ipſa mēs

diuina cui ōnia nuda ſunt et ap
ta · Partes prudentie ſecūdum
tulliū ſunt intelligētia · prouidē
tia · memoria · Intelligētia vero
eſt per quā animus proſpicit ea
que ſunt · Prouidentia aūt ē vir
tus vt idem tullius ait p quā vi
detur aliq̄d futurū anteq̄m factū
ſit · Memoria eſt ſecūdū eūdē p
quā repetit quis ea que fuerant ·
Nota q̄ duplex eſt iudicium
rationis · ſcilicet diſcretiuum et
diffinitiuum · Judicium diſcreti
uum eſt quo ratio iudicat aliq̄d
eſſe faciendum vel non faciendū ·
Circa tale iudicium eſt ſcientia
⁊ nō virtus · Judicium vero dif
finitiuum eſt quo ratio imperat a
liquid fieri vel non fieri · ⁊ circa
iſtud eſt virtus · Vnde i primo
iudicio ſe habet ſcientia ad ope
rationes bonas vt conſiliarius ·
Jn ſecūdo vero iudicio ſe habet
virtus vt imperator · Pruden
tia habet regere ceteras virtutes
in actionibus ſuis ſecundũ om
nes partes philoſophie moralis
que ſunt ethica ſiue monaſtica ·
⁊ iconomica · ⁊ politica · Quarũ
prima ſcilicet ethica mores quo
ad ſeipſum inſtruit · Secunda
ſcilicet iconomica · familiã diſpo
nit Tercia ſcilicet politica vrbes
et regna regit · Triplex eſt
prudentia · Prima prudentia
eſt cordis · ⁊ hec eſt in diſpoſiti
one preſentium · ⁊ in in recogita
tione preteritorum · ⁊ in preuiſi
one futurorum · Vnde deutero ·
v ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Vtinā ſaperēt preſentia ⁊ intelli
gerēt ſcʒ preterita · ac nouiſſima
ꝓuiderent ſcʒ futura · Secūda ē
oris · ⁊ hec eſt in moderacōe ſer
monū · Prouer · Qui moderatur
labia ſua prudens eſt · Ps · Po
ne dn̄e cuſto · ori ⁊c̄ · Tercia eſt
opis · ⁊ hec ꝯſiſtit vt ait tullius
in fuga mali ⁊ electōe boni · Ps
Declina a malo ⁊ fac bonū ⁊c̄ ·

Nota ꝙ alia eſt prudētia mū
dana · alia hūana · alia diuina ·
Prima eſt in tꝑalibꝫ ꝯquirēdis
Secūda in cōmodo carnis · Ter
cia in obſequijs diuinis · Officiū
prudentie eſt actus aliarū virtu
tū dirigere ſicut ſupra dictū eſt.
Bern̄ · Diſcretio nō tā virtus ē
q̄m auriga virtutū · Nolle fallē
nec falli poſſe · vt dicit Seneca ·
Res ſcd̓m veritatē eſtiare · Se
neca · Tūc ꝑ rationē recte viues
ſi diuina prius exiſtimes · ſi dig
nitatē rebus nō ex opinione mul
torū · ſed ex earū natura cōſtitu
as · Nobis cōmiſſa ad dei gloriā
⁊ ꝓximi edificationē diſpenſare
Luc̄ · Quis putas ē fidelis ſeruus
⁊ prudēs ⁊c · Mutabilitatē fuge
re · Sen̄ · Scito te in quibuſdā ꝑ
ſeuerarē debē quia cepiſti quedā
nec incipere ·

De temperātia · Ca · xxxiiij

Temperātia ſecūdū Ma
crobiū ꝓut eſt virtꝰ po
litica ē nihil appetere pe
nitendū · in nullo legē moderatio
nis excedere · ſub iugo ratiōis cu
piditatē domare · Temperātia ꝓ
ut eſt virtus purgatoria eſt oia
relinquere in q̄ntū natura patitr ·
que corꝑis vſus requirit · Tem
perātia prout eſt virtus purgati
animi eſt terrenas cupiditates n̄
ſolū reprimere · ſed penitus obli
uiſci · Temperātia ꝓut eſt virtꝰ
exemplaris eſt quedā in ſe ꝑpe
tua intentione cōuerſatio · Par
tes temperantie ſecūdū tulliū ſūt
tres · ſcʒ ꝯtinentia · clemētia · mo
deſtia · Cōtinētia ſecūdū eun
dem tulliū eſt virtus ꝑ quā cupi
ditas ꝯſilij gubernatione regitur
Clementia ē per quā motus a
nimi in odiū alicuiꝰ temere conci
tati cōgruitate vel hilaritate reti
nentr · Modeſtia eſt virtus per
quā pudor honeſtus carā ⁊ ſtabi
lē comparat auctoritatē · Spe
cies temperātie ſūt tres · ſcʒ ſobri
etas · cōtinentia modeſtia · Pri
ma cōſiſtit circa guſtū · in qua po
nit modū ſobrietatis · Secun
da circa tactū cōſiſtit quātū ad
vim generatiue · qꝛ ibi ponit mo
dū caſtitatis · Habʒ ei hō vehemē
tē appetitū ꝯſeruādi ſe in eſſe idi
uidui ꝑ nutritiuā · ⁊ ꝯſeruādi ſe
in eſſe ſpeciei ꝑ generatiuā · Iſti
autē appetitus reſtringuntr ꝑ ſo
brietatē ⁊ ꝯtinentiā · Tecia conſi
ſtit in dictis ⁊ factis · Factū āt
ꝓut hic accipitr ꝑtinet ad tres ſē
ſus ⁊ circa ꝓprias eorū materias
ſcʒ viſū · auditum · ⁊ olefactū ·
Pertinʒ etiā hoc factū ad tactū
nō quidem qui eſt i generatiua ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

ſed ad alios tactus quorū orga
na ſunt manus ad ꝑcutiendum
vel capiendum ⁊ pedes ad ambu
landū. In omnibus iſtis modū
ponit modeſtia. ¶ Dignitas tem
perantie in hoc eſt ꝙ animā deco
rat. quia ſicut i naturis forma de
centior eſt q̄m materia Sic et in
moribꝰ plus cōmendatᷣ modus
q̄m ipſa actō. ꝓpter hec temperā
tia ꝯparatur ſoli qui mediuꝰ pla
netarū eſt ⁊ decentior eſt īnt om
nesꝰ ¶ Meritū cumulat. quia me
diū tenuere beati. Vnde dicitᷣ ꝙ
verbis nō merēmur ſ; aduerbijs.
id eſt nō in eo ꝙ facimꝰ aliquid.
ſ; in eo ſi bn̄ facimus Iſtud pat;
in illa vidua que obtulit duo mi
nuta. ⁊ magis cōmendata ē q̄;
qui mḡna dona miſerūt in gazo
philaciū. ¶ Viciosos appetitus
refrenat ſicut ſupra dictū ē. Vn̄
ꝯpatur freno ⁊ remo ⁊ lime q̄ ſu
ꝑfluū; rubigis tollit de ferro
¶ Actiones temperat ſecūdū ꝙ
aplꝰus inſtruit dicens. Racōna
bile ſit obſequiū veſtrū ¶ Medi
um ſeruat. Bern̄. Tene tibi me
diū ſi non vis ꝑdere modū. De
hoc medio dicitur. Medio tutiſſi
mus ibis. Iſtud mediu; voluit
nos dn̄s tenere qn̄ fecit euā nō de
capite nec de pede. ſed de coſta.
⁊ qn̄ fecit hoiem ꝑtim corꝑalem
ꝑtim ſpirituale̅. vt dignitate na
ture eſſet ſub natura angelica. ⁊
ſuper corporeā creaturam. Xp̄o
aſſimilat q̄ ſtetit in medio diſci
pulorū. ſedit in medio doctoru;
ſuſpenſus eſt in medio latronū.
locatus eſt in preſepio in medio
duū animaliū. Viſus eſt a iohā
ne in apocalipſi. ambulās in me
dio cādelabrorū aureorū ¶ Natu
rā ꝯſeruat. q̄; natura i medijs de
lectatur. ꝑ extrema corrūpitᷣ.
Vn̄ ꝑhus. Excellentia ſenſato
rū corrumpit ſenſus. Ferculis e
ternis cibat. Vn̄ temperātia ꝯpa
ratur ligno vite quod erat in me
dio paradiſi.

¶ De fortitudie. Cap. xxxv

Fortitudinis ſecundum
Macrobiū prout eſt vir
tuꝰ politica ē aīmū ſupra
periculi metū agere. nihilq; niſi
turpia timē. tolerare fortiter ad
uerſa vel proſpera ¶ Fortitudi
nis purgatorie ē animo nō terre
ri a corpore recedēte nec altitudi
nē abhorrere. ¶ Fortitudiꝰ pur
gati aīmi ē paſſioneꝰ ignorarē nō
vincē vt neſciat iraſci ⁊ nihil cu
piat. Fortitudis exēplaris ē ꝙ
ſēꝑ idē ē nec aliqn̄ mutatᷣ. Par
tes fortitudis ſcd̄m tulliū ſunt q̄
tuor. ſc; mḡnificētia. fidētia. pa
tiētia. ꝑſeuerātia. Magnificētia
ſecūdū eūdē ē mḡnarū ⁊ excelſa
rū rerū cū āpla q̄dā aīmi ꝓpoſicō
ne cogitatio atq; adminiſtratio.
¶ Fidētia ē vtꝰ ꝑ quā magnis
⁊ honeſtis rebꝰ multū i ſe aīmꝰ
ex ſpe certa fiducie collocat Pa
tientia eſt honeſtatiꝰ ⁊ vtilitatis
tam rerum arduaru; atq; diffici
liū volūtaria ⁊ diuturna ꝑpeſſio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Perſeuerãtia eſt virtutis ĩ ratiōe
bene ꝯſiderata ſtabilis ⁊ perpetu
a permanſio. ¶ Multi ſunt effe
ctus fortetudinis. Primus ē q̃
de hoſtibꝰ triūphat. Math. Ju
das vir fortiſſimus ⁊c̃. Secūdꝰ
homini bona ſua ſeruat Luc. Cū
fortis armatus ⁊c̃. Terciꝰ quia
ditat. Prouer. Manus fortium
diuitias parat. Quartus celoruꝫ
regnuꝫ expugnat. Math. Reg
nū celorū vim patit̃. Quintꝰ eſt
ꝙ ornat. Prouer. Fortitudo et
decor indu. eius Sextꝰ q̃ in ex
tremis aſſecurat. Prouerb. Leo
fortiſſimꝰ beſtiarū ad nulliꝰ pa.
oc. Septimus remunerationem
expectat. Prouer. Mulierē for
tē quis inueniet ⁊c̃. ¶ Fortitudo
ꝯſiſtit in quinqꝫ. ſcꝫ in aggreſſi
one arduorū. Ps̃. Viriliter agi
te ⁊ cõfor. In cõtemptu terreno
rū. Heb. Moyſes negauit ſe fili
um filie pharaonis magis eligẽs
cū populo dei ⁊c̃. In ſuſtmẽtia
tribulationū. Cañ. Fortis ē vt
mors dilectio. In reſiſtentia tē
ptationū Apꝰ. Nemo coronabi
tur niſi qui le. cer. In ipugnatio
ne viciorum Job. Militia ē vita
ho. ſup ter. ¶ Multa iuuāt forti
tudinē. Primū eſt exhortatio.
Vñ legit̃ de Juda macha. ꝙ ar
mauit ſocios nō clipeo vel haſte
municõne. ſ; ſermonibꝰ optimis
Secundū exempla robuſtorū.
Vnde legit̃ de eleazaro ꝙ elegit
fortit̃ mori ꝓ paternis legibus.
exempluꝫ virtutis ⁊ fortitudis

poſteris relinquens. Terciuꝫ ex
ercitatio in pugnis Vnde legit̃
in ioſue. ꝙ dñs nō deleuit ſtatim
hoſtes filiorū iſrł. ſ; reliquit ali
quos vt per eos haberēt exerciti
um preliãdi. Quartū ſpes remu
nerationis. ij. paꝛ. Confortent̃
manus vr̃e ⁊ non diſſoluant̃. erit
eni merces opi vrõ. Quintū ho
ſtiū debilitas. Grego. Debilis
eſt hoſtis qui non poteſt vincẽ
niſi volentē. Sextū orationis ad
iutoriū. Exo. Cū eleuabat ma
nus moyſes vincebãt filij iſrł.
Si autē dimittebant̃ vincebat a
malech. Septimū armorū ſpiri
tualiū apparatus. Vñ ſampſon
vicit philiſteos in mãdibula aſi
ni. id tēperãtia ⁊ ſimplicitate.
Octauū memoria dnice paſſioīs
q̄d ſignificatū ē in dauid qui cõ
tra goliã venit i baculo ⁊ funda.
Nonū cibꝰ ſpūalis. Ps̃. Panis
cor hoīs ꝯfir. Reg. Ambulauit
helyas in fortitudie cibi illiꝰ Vñ
⁊ petrꝰ potatꝰ ſpūs ſc̃i gr̃a cõ
fortatꝰ ē dicẽs. Oportet deo ma
gis obedire q̃m hominibꝰ. Idem
vero apꝰ. ante talē ꝯfortationē
dixit. Neſcio hominem.

¶ De iuſticia. Cap. xxxvi.

IVſticie politice ſecūduꝫ
macrobiū ē obſuare v
nicuiqꝫ quod ſuum eſt.
Juſticie purgatorie ſecundū eū
dem eſt ad vnam huius propoſi
ti viam vniuſcuiuſqꝫ virtutis of
ficiū cõſeruare. Juſticie purgati

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

animi eſt ita cum ſuperna mēte
ſociari vt ſeruet cum ea fedus ꝑ
petuuz imitando. ¶ Juſticie ex
emplaris eſt ꝙ perenni lege a ſē
piterni operis ſui cōtinuatiōe nō
flectitur ¶ Partes iuſticie ſecū
dū tulliū ſunt ſex. ſcꝫ religio. pi
etas. gratia. vīdicatio. obſeruā
tia. veritas. ¶ Religio ſecūdū
eundem tulliū eſt que ſuperiorꝰ
cuiuſdā nature q̄m diuinā vocāt
curam ceremoniāqꝫ affert ¶ Pi
etas eſt per quā cōiunctꝰ ſāgui
ne ⁊ beniuolentia officium ⁊ dili
gens tribuitur cultus ¶ Gratia
eſt in qua amiciciarū ⁊ officiorū
alteriuſ memoria ⁊ remunerandi
voluntas cōtinet. ¶ Vindicatio
eſt virtus ꝑ quā vis ⁊ iniuria et
omne quod obfuturū eſt defen
dendo atqꝫ vlciſcendo ꝓpulſatur.
¶ Obſeruātia eſt virtus ꝑ quā
homines aliqua dignitate antece
dentes cultu quodā ⁊ honore di
gnantur. ¶ Veritas eſt ꝑ quā
immutata ea que ſūt aut fuerūt
aut futura ſūt dicunt. ¶ Nota
ꝙ iuſticia nō tam eſt virtus ſpe
cialis q̄m generalis vt habes ſu
pra de virtutibus cardinalibus i
genere. ¶ Juſticia dicitur in li.
ſap̄. eſſe perpetua multiplici rati
one. Primo quia perpetuat ani
mam ſtabiliendo eā in loco debi
to. ſcꝫ ſub deo ⁊ ſuper corꝑales
creaturas. Secundo quia mane
bit in patria ſecundū eſſentiā. ⁊
ſecundū vſum. Alie vero cardia
les virtutes ⁊ ſi maneant ſecūdū
eſſentiam in patria. non tamen
ſecundum omnem vſum. Tēpe
rantia enī nō refrenabit motus il
licitos Prudentia nō cauebit ab
inſidijs. fortitudo non aggredie
tur terribilia. ¶ Juſticia ꝑuerti
tur tripliciter. ſcꝫ amore. videlicet
perſone vel pecunie. Jſa. Ve q̄
iuſtificatis impiū pro muneribꝫ
Timore. Euange. Nolite timē
eos qui occidunt cor. Rancore.
Euang. Vn̄ ſciēs ꝙ per inuidi
am tradi. eum ⁊c̄. Plura mouēt
ad rectitudinē iuſticie. Primū
eſt rectitudo corporis humani.
quia indecens eſt valde in recto
corpore curuum habere animum
Secunduz quia vt ait Auguſti
nus Juſticia eſt in corde hoīs na
turaliter. Tercium quia bruta a
nimalia docent multa que ad iu
ſticiam pertinent vt innocentiaꝫ
concordiaꝫ ⁊ huiuſmodi. Quar
tum ſcriptura. Ecc. Vſqꝫ ad
mortem certa pro iuſticia ¶ Ef
fectus iuſticie eſt multiplex. qꝛ
beatificat. Math. Beati qui eſu
riunt ⁊ ſitiunt iuſticiam. Et pe.
Si quid patimini propter iuſti
ciam beati. Exaltat Ecc. Qui
operat iuſticiam exaltabitur.
Appetitum concupiſcentie refre
nat. Jſaias. Erit iuſticia cingu
lum lumbi eius. Locum deo pre
parat. Pſalmiſta. Juſticia ⁊ iu
diciū prepa. ſe. A morte eterna
liberat. puer. Juſticia liberabit
a morte. Coronat Thim. Repo
ſita ē mi. co. iuſti. Remūerat. pſ̄

Retribuet mihi dominus ſecūdū
iuſticiam meam· Iuſticia conſi
ſtit in fide. Ap?· Credidit abra
ham deo ⁊ reputatū eſt ei ad iu
ſticiā In oratione· Ps̄· Clama
uerūt iuſti ⁊ dn̄s exaudiuit eos
In ſancta meditatione· Ecc̄·
Beatus vir qui in ſapientia mo
rabitur· ⁊ qui in iuſticia medi·
In humiliacōne· Math· Sic de
cet nos implere omnē iuſticiam·
Glo· Perfecta ē iuſticia ſubde
re ſe minori· In erudicōne· Pro
uer· Seminanti iuſticiam· mer
ces fidelis· Alcwinus· Iuſticia
eſt nobilitas animi vnicuiqꝫ ꝓ
priam attribuens dignitatem·
deo obedientiam· ſuperiori reue
rentiam· pari concordiaz· mino
ri diſciplinam· inimicis patienti
am· miſeris ꝯpaſſionem operoſā

¶ De donis· Cap̄· xxxvij·

Licet omnes habitus da
ti diuinit? poſſint dici ge
neraliter dona dei· Spe
cialiter tamen ⁊ appropriate ſep
tez ſunt dona ſpiritus ſancti que
ꝑ ordinem Iſaias enumerat· a ſu
premo incipiens vſqꝫ ad vltimū
deſcendendo· ¶ Septem igitur
dona ſunt multiplici ratione·
¶ Primo vt per hoc expellātur
ſeptem vicia· ita ſcꝫ vt timor ex
pellat ſuperbiam· pietas inuidi
am· ſcientia iram que eſt quaſi
quedaz inſania· fortitudo acidi
am· conſilium auariciam· intelle
ctus gulam· ſapientia luxuriā·
¶ Secundo dicuntur ſeptez do
na eſſe propter expediendas vi
res naturales· Nam iraſcibilis in
diget expediri tam in proſperis
q̄m in aduerſis· In proſperis q̄
dem per timorem In aduerſis au
tem per fortitudinem· Concupi
ſcibilis indigꝫ expediri quantū
ad affectum reſpectu proximi
quod fit per pietatem· ⁊ quantū
ad affectum reſpectu dei quod
fit per guſtum ſapientie· Ratio
quoqꝫ indigꝫ expediri in verita
tis ſpeculatione quod fit ꝑ donū
intellectus· ⁊ in veritatis electi
one quod fit per donum conſilij·
atqꝫ in electi executione quod
fit per donum ſcientie· Per hoc e
nim donuz recte conuerſamur in
medio nacōnis praue ⁊ peruerſe
¶ Tercio dicuntur ſeptez dona
ꝓpter regimen actiue vite ⁊ cōte
platiue· ¶ Vita contemplatiua
tria dona debet habere· ſcilicet ti
morem ad reuerentiam maieſta
tis· intellectum ad intelligentiā
veritatis· ſapientiam ad guſtū
bonitatis· ¶ Actiua vero vita
debet hr̄e pietatē ad agendū· for
titudiēz ad ſuſtinendū· ſcientiā
ad directōnē pietatis· ꝯſiliū ad
directōnē fortitudis· ¶ Plurima
q̊ꝫ dona ſūt ad intellectū ſpectā
tia· q: lux cognicōis multū expe
dit ad dirigēdos pedes nr̄os in vi
am rectā· ꝓpter eandem cauſā fit
donorū cōbinatio· vbi quaſi ſēp
adiūgit vnū directū cū alio ꝗd

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

ſpectat ad actionē vel paſſionē
Dicit greḡ. ſup ezech. ꝙ ſumꝰ
ꝑ ſapientiā maturi. ꝑ intellectū
prouidi. per conſilium cauti. per
fortitudinem animoſi. per ſcienti
am diſcreti. per pietatem miſeri
cordes. per timorem humiles.

¶ De dono timoris Capitulū
xxxviij.

Timor eſt vt ait augꝰ.
fuga mali. ¶ Species
timoris ſunt ſeptē. Pri
mus timor eſt naturalis quo ſciꝫ
quilibet timet naturalit̄ nocumē
tum natuē. Iſte timor nec ē me
ritorius nec demeritorius. quia
non ſubiacet libero arbitrio ⁊ di
citur naturalis nō a natura īſtitu
ta ſed deſtituta. quia iſte timor
eſt pena pro peccato primorum
parentū inflicta. hoc timore cri
ſtus naturaliter mori timuit.
¶ Secundꝰ timor eſt humanꝰ
quo ſcilicet quis nimis timet pel
li ſue. Iſte timor naſcit̄ ex nimi
o amore preſentis vite. ⁊ ē qn̄qꝫ
mortalis actus eius. id eſt cum
potius peccaret quis mortalit̄ q̄ꝫ
amitteret vitā ſuā. ⁊ qn̄qꝫ veni
alis eſt vt cū potius faceret veni
ale peccatū q̄m permitteret ſe oc
cidi. ¶ Tercius eſt timor mūda
nus quo ſciꝫ aliquis timet nimis
rebus ſuis. hic naſcit̄ ex nimio
amore rerū tꝑalium. ⁊ eſt quan
doqꝫ mortalis. quādoqꝫ venial̄
penitus eodem modo quo dictuꝫ
eſt de humano. ¶ Quartus eſt
timor ſeruilis quo ſcilicet aliq̄s
timet peccare propter gehennaꝫ
principaliter. ¶ Quintus eſt ti
mor inicialisꝰ quo ſciꝫ timet gehē
nam ⁊ dei offenſam. Vnde qua
ſi duos habet oculos. vnum ad
penam. alium ad deum. ⁊ hic ē
principalior. ¶ Sextusꝰ eſt tīor
filialis quo ſcilicet quis timet of
fenſam dei tātummodo vel ſepa
rationem a deo. ¶ Numerus pre
dictorum timorum ſic accipitur
Aliquis timor eſt a ſpiritu ſanc
to ſicut timor inicialis ⁊ filialis.
Aliquis timor eſt a ſpiritu ſanc
to ⁊ non cū ſpiritu ſancto. ſicut
timor ſeruilis. Aliquis eſt cum
ſpiritu ſancto ſed non a ſpiritu
ſancto cum non ſit donum. ſicut
timor naturalis. Aliquis nec ē a
ſpiritu ſancto nec cuꝫ ſpiritu ſā
cto ſicut timor humanus ⁊ mū
danus. quos nec ſpiritus ſancti
gratia ſecuꝫ operatur. nec ꝑ ſpi
ritum ſanctum dant̄. ¶ Eſt ad
huc alius timor reuerentie qui ſo
lus inter timores erit in patria. ſi
cut dicitur in pſalmo. Timor do
mini ſanctusꝰ permanet in ſeculū
Reuerentia vero eſt reſilitio a cō
ſiderata magnitudine dei in pro
priam paruitatem. ¶ Timor do
mini multa bona operatur. Pec
catuꝫ expellit. Eccleſiaſtici. Ti
mor domini expellit peccatum.
¶ Sapientiam gignit. Eccleſi
aſtici. Radix ſapientie timor do
mini Negligentiā abiicit Ecc̄i
Qui timet deum nihil negligit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Mentem ſtabilit. Prouer. Niſi i
timore dñi te tenueris inſtanter
cito ſubuertet᷑ ↄc. Spūaliter di
tat. Ps. Non eſt inopia timēti
bus eū. Bona opera cumulat.
Ecā. Qui timet deū faciet bona.
Cor delectat. Ecci. Timor dñi
delectabit cor. Vitā ꝓlongat.
Prouer. Timor dñi apponet di
es. Deuotionez irrigat. Ecci.
Timor dñi fons vite. Eternalit᷑
remunerat. Ecci. Timenti deū
bene erit in extremis.

De timore ſeruili. xxxix.

Timor ſeruilis donū ſpiri
tus ſancti eſt. nec tamē
a ſpū ſācto eſt. ſicut au
rora eſt a ſole. nec tamen eſt cū
ſole. Timor tñ ſeruilis ſpiritui ſā
cto locū preparat. vt eum ſicut
ſeta filū introducat. Seta nāqꝫ
ſic filum introducit vt ipſuz pre
cedat. ſed cum ipſo non perma
neat ſicut ait aug9 Timor ſerui
lis eſt bonū quo nemo bene vtit᷑
quia licet habitus timoris ſeruil᷑
bon9 ſit in ſe ſecūdū ꝙ etiā donū
ſpūs ſancti eſt. tñ actus eius qñ
qꝫ peccatū eſt Timor itaqꝫ ſer
uilis duo facit. Primū eſt ꝙ pre
parat viā caritati. Secundū eſt
ꝙ retrahit a peccato metu pene
tantū. Ratione primi bonus eſt
Sed racōne ſecundi diſtinguit᷑

Vnde notādum ꝙ vſus timo
ris ſeruilis duplex eſt. ſcꝫ vel cū
quis vtitur eſſentia habitus tātū
Vel cum vtitur ſeruilitate. Pri
mo modo vſus eius bon9 eſt. Nā
ille vſus eſt abhorrere penas eter
nas quod bonū eſt cū ſit etiā i ti
more iniciali. Secundo modo v
ſus eius eſt mal9. quia ſic vſus
eius eſt vitare malū ex coactiōe
per penaz. cuius tamen affect9
habetur in voluntate. ↄ ſequere
tur effectus ſi ſeparetur impuni
tas. vt ait Aug9. et ſic intelligi
tur dictū aug9. qui ait ꝙ timor
ſeruilis bon9 eſt. nō tamē qui ti
met ſeruilit᷑ bene agit. quia agē
bonum eſt ex bonitate facti. ſed
agere bene id eſt meritorie ē ex
bonitate agentis qui agit ex vir
tute caritatis ↄ gratie.

De timore iniciali. Ca. xl.

Timor inicial᷑ ideo ſic di
ctus eſt. quia eſt pmo
incipientiū qui adhuc i
anguſtia ſunt ſuper peccato ſuo
quod cōmiſerūt. Sed hec angu
ſtia foras mittitur quando cōſci
entia ſerenatur ad plenum. Per
fecta quoqꝫ caritas dicit᷑ foras
mittere inicialem timorem in quā
tum habet naturā timoris ſeruil᷑
ſecūdū hoc ſcꝫ ꝙ habet oculum
ad penaz. timor eñ inicialis ha
bet duos oculos. Vnū ad glori
am qui eſt ei eſſentialis. alteruz
habet ad penā qui eſt ei acciden
talis. ſed timori ſeruili eſſentia
lis Preterea timor inicialis abſti
net a peccato veniali ꝓpter penā

purgatorij · i quo caſu poteſt cō
uenire cū ꝑfecto qui timet etiaꝫ
penā purgatorij in quātū ē dila
toria glorie ſiue ſeparatiua ad tē
pus · Duplex eſt amor · ſciꝫ fili
alis vt quo deū diligimꝰ ꝓpter ſe
tantū · ⁊ mercēnarius vt quo di
ligimus deū ꝓpter ſe prīcipaliter ·
⁊ ſecūdario habito reſpectu ad
mercedem · huic duplici amori re
ſpondet duplex timor ſciꝫ filial'
⁊ inicial' Nā filialis timor reſpō
det amori filiali · Inicialis vero
reſpondet amori mercēnario ·

¶ De timore filiali · Cap · xli ·

Timor filialis ꝓprie timꝫ
offendere · quia ſi ꝓpter
peccatū nō ſeparet' a de
o · tamē a peccato abſtineret ne
ipſū offenderet · ⁊ in hoc differt
timor filialis a timore iniciali · q̄
ꝓprie ē timor ſeparatiōꝰ · quia ꝓpt'
ↄſciētiā peccati timet a deo ſepa
rari · Timor vero filialis tātūmō
timet offendere ¶ Alia ē drā · qꝛ
timor inicialis ē imꝑfectorū · ſed
filialis ꝑfectorū ē · Tercia ē dif
ferētia quia cum in timore pene
duo ſint ſciꝫ punctio ⁊ cautela ·
ipſa pūctio ꝑtinet ad timorē ini
cialē · talis enī pūctio eſt ex cō
ſcientia peccati de quo neſcit an
ſit dimiſſū · Cautela vero ꝑtinet
ad timorē filialē · Sicut enī ꝑfe
ctus cauet peccatū qꝛ deū offen
dit · ita ꝑ cōſequēs cauet penā · ſꝫ
tū ꝑ accidens Timor filialis dicī
tur etiā ſanctus ⁊ caſtus ·

¶ De dono pietatis Cap · xlij

Donū pietatiſ cōſiſtit in
tribus ſcꝫ in cultu dei et
in veneratione ſacre ſcri
ptuē · ⁊ in honoē ꝓximi ¶ Cul
tus dei cōſiſtit in ꝓfeſſione diuīe
maieſtatis · ⁊ hec eſt theoſebia
¶ Veneratio ſacre ſcripture cōſi
ſtit in hoc vt ei firmit' credat' · vt
ſollicite cuſtodiat' · vt fidelit' di
ſpenſet' ¶ Honor ꝓximi conſi
ſtit in reuerētia ſuꝑiorū · in cōfor
mitate equaliū · in ſubuentione
inferiorū ·

¶ De dono ſciētie · Ca · xliij ·

Scientia donuꝫ idem ē in
eſſentia qd' prudentia q̄
ē virtuſ politica · ſꝫ diffe
rūt in rōne agēdi Prudentia eni
ꝓcedit ex prīcipijs iuris natura
lis · Scientia vero donum ex prī
cipijs fidei · ꝓprius actus ſcientie
doni eſt docere recte cōuerſari in
medio nationis praue ⁊ ꝑuerſe ·
¶ Tria vero requirūt' ad hoc vt
aliquiſ bñ ↄuerſet' in medio nati
onis praue ⁊ ꝑuerſe · Primū ē ꝙ
habeat rōnes quibꝰ ſe defendat
ab impugnātibꝰ fidē ſuā · Vnde
ſciētia donū nō tātū ſuppoñit ea
que ſcripta ſūt i libris theologie
ſꝫ etiā q̄ ſcripta ſūt in tota philo
ſophia · quibꝰ iuuat' ad proban
dā fidē · Secūdū ē ꝙ a malo ab
ſtineat · Terciū ē ꝙ bene ⁊ prudē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

ter temporalia administret. Pre
terea sciētie doni est dirigē opa
ad normā rationis. ⁊ ad ↄformi
tatem dei. Itez per sciētie donū
scitur ne sub specie boni malū la
teat. Item consilium regit pieta
tem. ꝓpter qđ etiā hec duo dona
combinantur Itē ꝑ donū sciētiā
scit homo quid sit. ⁊ a quo sit. ⁊
ad quid sit. Sciētia donū ē sci
entia faciēdorū. ⁊ ideo ratione sci
entie consistit in cognitione secū
dū quā nō est virtus. sed ratiōe
faciendorū consistit in imperio. ⁊
secundum hoc est virtus.

De dono consilij. Ca. xliiij

Consiliū sumit̄ tribus modis. qñqꝫ eni dicit̄ cōsili
um deliberacō de reb᷑ va
lētibus ad finē in quē intēdim᷑.
⁊ tale cōsiliū ꝑtinet ad prudenti
am. vel est idē cū prudentia. Qñ
ꝙ dicitur consilium ꝑsuasio rerū
excellentium ad quam non tene
mur. secundū ꝙ dicitur hoc esse
cōsilium. Si vis ꝑfectus esse va
de ⁊ vende oia ⁊c̄. Qñqꝫ dicit̄ cō
siliū prudentia valde exercitata
in medio cōtemplatiuorū ⁊ acti
uorū donorū. ⁊ deliberatio de ope
rib᷑ arduis siue teneamur ad ea
siue nō. ⁊ secūdū hoc sumitur cō
siliū donū. Et ita cōsilium ⁊ pru
dentia sunt idez in essentia. tamē
consilium abundat super prudē
tiam in vno accidente. scilicet ꝙ
eius est etiam imperare. Nota
ꝙ sicut ad sciētiā donū ꝑtinet re
probare malū ⁊ eligere bonū. ita
ꝑtinet ad cōsiliū cauere ꝑicula q̄
sunt in hoc exilio. Item sicut do
nū scientie habet regere pietatē.
ita donū consilij habet regere for
titudinem. in hoc eni͞ differūt cō
siliū ⁊ scientia ꝙ consiliuz est cir
ca difficile ⁊ arduū. ħ scientia ē
circa bonū ⁊ malum.

De sapientia ⁊ intellectu. Capitulum. xlv.

Sapientia ⁊ intellectus
differūt. quia sapientia
est cognicō dei absolute
Intellect᷑ vero ē cognitio colla
tiue scilꝫ in ↄꝑatione ad creatu
ras. Item ē differētia alia quia
intellectu cognoscit̄ deus ꝑ illu
minacōnem de auditis in scriptu
ra Sapientia vero cognoscitur
ipso experimento. Item per itel
lectum deum cognoscimus. per
sapientiam vero dulcedinem e᷑
gustamus. Vnde sapientia dici
tur quasi sapore virtutum condi
ta scientia. Item sicut dicit gre
gorius. per itellectū sumus ꝓ
uidi. per sapientiam maturi.

De beatitudinibus in genere. Capitulū q̄dragesimūsextū.

Beatitudines septē sunt
secūdū distinctōnē gra
duū q̄muis octo sint se
cūdū essentiā quas saluator enu
merat in sermone in monte scilꝫ

pauptas ſpūs · mititas · luct9 ·
eſuries iuſticie · miſericordia · cor
dis mūdicia · pax · ¶ Harū beati
tudinum numerus accipit' ſcdm
integritatē pfectōnis ¶ Requi
runt' āt ad pfectōnē itegritatis
tria · ſcʒ receſſus a malo · pceſſus
in bono · ⁊ pfectus ſtatus in op
timo · Sane malū aut pcedit ex
tumorē ſupbie · aut ex rācorē ma
licie · aut ex languore cōcupiſcē
tie · Cōtra hec tria ſūt tres btitu
dines · ſcʒ pauptas ſpūs contra
malū tumoris · mititas cōtra ma
lū rancoris · luctus cōtra maluʒ li
bidinis · Itē profectus in bono
attenditur ſecūdū diuinā imita
tioēʒ que ē ſecūdū duas vias dei
ſcʒ miſericordiā ⁊ veritatē De q̄
bus in pſ · Vniuerſe vie dñi mi
ſericordia ⁊ veritas · Igit' ſecun
dū has duas vias ſumūt' due be
atitudies · ſcʒ eſuries iuſticie · af
fectus miſericordie · ¶ Preterea
ſtatus in optimo attēdit' in duo
bus · ſcʒ in limpida cognitione ·
⁊ trāquilla affectione · ⁊ ſecun
dū hoc ſumunt' due vltime beati
tudines ſcʒ mundicia cordis ad
deū vidēdū · ⁊ pax mētis ad p
fecte fruēdū · Per beatitudines
excludunt' ſeptē vicia capitalia ·
Pauptas ſpūs excludit ſupbiā
Māſuetudo irā · Luctus inuidiā ·
qm̄ qui luget p peccatis aliorū n̄
inuidet illis Eſuries iuſticie acci
diā · Miſericordia auariciā · Mū
dicia cordis gulam · quia cordis
mūdicia nō ſeruit ventri ad mo
dum bruti animalis Pax exclu
dit luxuriā · qm̄ guſtato ſpū de
ſipit ois caro ¶ Sicut in enume
ratione donorū ē ordo artificialis
quia primo ponunt' digniores ·
ita in beatitudinibus eſt ordo na
turalis vbi digniores ponuntur
vltimo ·

¶ De prima beatitudie · Ca ·
xlvij ·

Pauptas ſpūs ſumit' hic
pro abſtinētia ab amo
re mundi.id eſt ab amo
re carnaliū voluptatū ac diuicia
rum · ⁊ pprie excellētie · Hec tria
complectitur amor mundi · Vn̄
dicitur ſup Lucā · Paupes ſūt q̄
non querunt illecebroſa · Super
matheū q̄ʒ dicit' · Paupes ſpiri
tu ſunt humiles deū timentes · A
lia gloſa dicit · q̄ paupes ſunt q̄
nihil habent ⁊ omnia poſſident ·

¶ De ſecunda beatitudine ·
Cap · q̄dragesimūoctauū ·

Mitis ē ſicut dicit grego ·
qui nec patit' nec redu
cit · Eſt āt mititas eadē
cū māſuetudie · Habetur em̄ ex
gloſa ſup Math · q̄ māſuetus ē
qui nullā amaritudinē animi ſē
tit · Ex quo patet q̄ māſuetudo
eſt purgati animi · ⁊ poteſt dici
q̄ manſuetudo eſt ſpecies forti
tudinis mediāte patientia · Dif
ferunt tamen manſuetudo ⁊ pa
tientia aliquo modo · qm̄ patien
tia eſt in ſuſtinentia moleſtiarū

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

corꝑaliū. Mãſuetudo vero in ſuſtinentia contumeliarum.

De tercia btitudīe. Ca. xlix

Luctus ē lugere ꝑ pc cō-
tra odiē ipſū. ita ꝙ inſur-
gamus ad deſtructōnē
ipſius. Lugē autē de malo vt fugiam⁹ ipſū in quantū auertit ab amato. ſic lugē eſt ſolius caritatis. Lugere vero de aliquo malo ſpeciali eſt cuiuſlibet virtutis. q̄libet enī virtus luget de ſuo cōtrario.

De quarta btitudīe Ca. l.

Eſuries iuſticie eſt vehe-
mens deſideriū iuſticie ſi-
ue ſūmi boni. Eſuries aūt
iuſticie potius ē btitudo q̄m eſuries aliarū virtutū cardinaliū. qꝛ ꝑ iuſticiaȝ imediate cōiungimur deo. quod nō fit ꝑ alias cardinales v̊tutes. Juſticia enī ꝓut hic ſumit' cōprehendit fidem. ſpem. et caritatē. que imediate cōiūgūt nos deo.

De q̄nta btitudine Ca. li.

Miſericordia ē ꝑ quam ꝓ
terrenis mereamꝰ celeſtia
Opa miſericordie ſūt q̄-
tuor decā. videlicȝ ſeptē corꝑalia et ſeptē ſpūalia. Corꝑalia ſunt hec. viſitatio infirmorū. potatio ſitientiū. cibatio eſurientiū. redēptio captiuorū. veſtitio nudorū. collectio ꝑegrinoruȝ. ſepultura mortuorum. Vn̄ verſus. Viſito poto cibo redimo tego colligo cōdo. Prima ſex de iſtis habet' i euāgelio. ſeptimū in thobia. Opera miſericordie ſpūalia ſūt hec Delinquenti ignoſcere. peccātē corrigē. ignorātē docere. titubanti conſulere. meſtū cōſolari. pro ſalute ꝓximi orare. iniurias ſuſtinere. Et hoc vltimū dicit' ꝓpterea opus miſericordie. quia reſpōſio mollis et humilis patiētia frangit irā. et hoc piū ē ſciȝ furorē irati mitigaē. Cōſule caſtiga ſolaē remitte fer ora. Jta vt ſub eodeȝ intelligantur cōſiliū et doctrina.

De ſexta. Capitulū. lij.

Mundicia cordis ē q̄ clari-
ficat' cor et mundat' ad vi-
dendū deū et ardentiſſime
diligendū. Accipit' autē mūdicia cordis hic nō ꝓ virtute. ȝ pro ſtatu quodam qui eſt purgati animi.

De ſeptima. Capl'm. liij.

Pax eſt ſtatus virtutis i
quo eſt delectatio i deo
ſine cōtradictōne carnis
mundi et diaboli. Vel ſi eſt aliq̄ inefficax tamē eſt. Vn̄ patet ꝙ eſt pax ſtat⁹ purgatiſſimi animi Pacificis magis attribuit' eſſe filios dei q̄ȝ aliis. quia licet miſericordia maxime aſſimilet hoiem deo quātū ad opa exteriora. tamē q̄ntū ad interiora magis aſſi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

mulat deo pax·

¶ De octaua beatitudie Cap liiij·

Octaua beatitudo eſt de qua dicit᷑· beati qui per ſecutionem patiunt᷑ ꝓpt̄ iuſticiā· qm̄ ipſorum eſt regnuz celorum· hec virtus ſciz ſuſtinentia pſecutionū ꝓpter iuſticiaz/annexa eſt patientie· Cū eni pacificus ſit abſq3 cōtradictione mūdi· carnis· ⁊ diaboli Patz ꝙ idē paratus erit ſupare tēptationem mortis· Vnde ſuſtinētia mortis ꝓ xp̄o i eodē gradu eſt cū pace Propt̄ hoc dicimus ꝙ octo ſūt beatitudines quantuz ad eſſentiam· ſed tantū ſeptē quantū ad diſtinctionem graduū· quoniā ſupra pacē nō eſt virtus alia Dicit enī· Aug? Pax eſt finis ⁊ cōſūmatio omniū virtutū ¶ Octaua btitudo dicit᷑ redire ad caput duobus modiſ· Primo quia idē premiū ſibi ꝓmittit᷑ quod prime beatitudini ſcz regnum celorum· Secundo quia omēs probat ab vltima vſq3 ad primam vtrū vere ſint· Grego· Qualis vnuſquiſq3 apud ſe lateat illata cōtumelia probat· ¶ Ex dictis colligitur ꝙ habitus virtutū cardinalium principaliter diſponunt ad actus cōtemplatiue· habitus āt beatitudinū diſponunt ad perfectionem vtriuſq3·

¶ De ſenſibus ſpiritualibus· Capitulum ·lv·

Per ſenſus ſpūales percipit anima ſpūalia. quia videt ſponſi ſui pulcritudinē ſub ratiōe ſplēdoris· Audit ſuauē armoniā ſub ratione verbi Guſtat ſūmā dulcedinē ſub ratione ſapientie cōprehendētis vtrūq3 ſcz verbū ⁊ ſplendorem· Odoratur ſummā fragrantiā ſub ratione verbi inſpirati in corde Tāgit ſummā ſuauitatē ſub racōne v̓bi incarnati ⁊ inter nos habitantis corpaliter· ⁊ redeuntis ſe nobis palpabilē ⁊ oſculabilez per ardētiſſimā caritatē· ¶ Ex predictiſ patet ꝙ ſenſuſ ſpiritualeſ dicuntur ꝑceptiones mentales circa veritatē contemplandā· que quidē cōtemplatio incipit a ſenſu ⁊ peruenit ad imaginacōnem· de imaginatione ad rationē· de ratione ad intellectū. de intellectu ad intelligentiam· de intelligentia ad ſapientiam ſeu noticiā exceſſiuā que incipit hic in via· ⁊ conſummatur in patria·

¶ De fructibꝫ ſpūs Ca·lvi·

Fructus duodecim non dicūt nouoſ habituſ· ſꝫ ſtatus ɔſolacōnū quibꝫ ɔſolat᷑ ſpūs iuſtorū· ⁊ iſte delectationes cōſequunt᷑ opa pfecta Sūt āt iſti fructus caritas. gaudium· pax· patiētia· longanimitas· bonitas· benignitas· manſuetudo· fides· modeſtia· cōtinētia· caſtitas·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

¶ De dulia ⁊ latria. Ca. lvij.

Latria eſt reuerētia ⁊ ſer
uitus deo exhibita. Vñ
ſi creature exhibet honor
deo debitus eſt idolatria. Latria
comprehendit quinqꝫ. ſciꝫ fidē.
ſapientiā. reuerentiā. ſacrificiū.
orationem. Prima duo ſunt cor
dis. ſequentia duo ſunt operis.
vltimū eſt oris. ¶ Dulia debet
creature in quantū eſt imago di
¶ Vnd' dulia eſt honor qui debe
tur ſāctis Vñ de btā virgie ſcie
dū ꝙ in quantuꝫ ipſa eſt pſona
ſcā debet ei dulia. ſꝫ in quantuꝫ
eſt mater dei debet ei iperdulia.
id eſt ſupior dulia. Sane ſi per
ſona cui debet dulia ē in prelatio
ne ꝯſtituta debet ei reuerentia q̄
conſiſtit in obedientia pceptorū
⁊ in exhibitione honorū Si aūt
eſt pſona ſimplex debet ei reuerē
tia tm̄ que cōſiſtit in exhibicōne
honorū. Ypdulia debet creature
excellenti. ſicut ē caro xpi. beata
virgo. ⁊ crux xpi. ¶ Vnde ſciē
dū ꝙ ligno vere crucis chriſti in
qua pependit ſi nō ſit figuratum
vt ſignū crucifixi debet ei iperdu
lia. quia inſtrumentū fuit nr̄e re
demptionis. Crucibꝫ aūt factis
in quantū ſūt ligna ſiue res tales
nihil debet Sed crucibus factis
in ſignū xpi crucifixi debet latria
Imaginibꝫ eni eadem debetur o
ratio ſiue adoratio que debet illis
quorū ſūt imagines. Vnde non
imagines in quantū res facte. ſꝫ
illa quorū ſūt imagies adoramꝰ.

¶ De decem preceptis in gene
re. Capitulum. lviij.

Preceptū eſt imperiū fa
ciendi aliquid vel non fa
ciendi. Preceptorū alia
ſūt affirmatiua vt honora prēm.
alia negatiua vt nō mechaberis
Precepta affirmatiua ſtricte ſu
mendo dicunt precepta Sed ne
gatiua prohibitiōes. Precepta
affirmatiua obligāt ſemp. ſꝫ nō
ad ſemp. Negatia vero obligāt
ſemp ⁊ ad ſemp. Precepta deca
logi poſſunt intelligi vel data vel
innata. Primo modo tātuꝫ perti
nēt ad populuꝫ iſrahelititū. Se
cūdo modo omnes obligant. qꝛ
quicquid cōtinet decalogꝰ expli
cite. hoc cōtinet lex nature q̄ ſcri
pta ē in corde cuiuſlibet implicite
Iſtud eni preceptū legis nature
Quod tibi non vis fieri alij ne fe
ceris. includit hec pcepta. Non
occides. nō furtū facies. ⁊ huiꝰ
modi que decalogus ponit expli
cite. ¶ Quedā precepta tradun
tur impatiue. ſcꝫ illa que ſunt af
firmatiua. Quedā autē indicati
ue ſcꝫ negatia. ⁊ hoc ideo. quia
difficilius eſt facere bonū q̄m de
clinare malū. Plures eni in faciē
do bonū requirunt circūſtantie.
In quibuſdā pceptis ꝓhibet ac
tus ⁊ affectꝰ. vt patet in hiſ.
Nō mechaberis. nō cōcupiſcas
vxorē ꝓximi tui. quia appetitꝰ
eſt nimis inordinatꝰ ad illa In
quibuſdā ſolūmō ꝓhibet actus
vt cū dicitur. Non occides. hoc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

dico ſecundū formā tradendi nō
ſecundū veritatē intelligendi ·
Nā ſecundū veritatē intelligēdi
omia precepta negatiua coercēt
manū ⁊ animū ¶ Multis mois
ligamur · ſcilicet lege nature · vt
eſt diligere deū ſup omia · ⁊ nul
li facere quod nobiꝯ fieri nolum⁹
Preceptis diuinis · ſic ligabat᷑
adam ꝑceptis ſibi datis · ⁊ iudei
ſuis votis · quia ſecundū aug⁹ ·
vouere eſt volūtatiꝯ · ſꝫ reddē ne
ceſſitatiꝯ · Vñ quibuſdā etiā cōſi
lia ſunt precepta ſicut religioſis
qui vouerūt talia · Decretis pa
trū · vt ē ieiunare vigilias aliq̄s
ſanctorū ⁊ huiuſmodi ¶ Cōſue
tudine ſecundū ꝙ in francia pri
mogenitꝯ ſuccedit in regno · ¶
Mādatis ꝑlatorū · Vñ ſup cathe
drā moyſi ſederūt ſcribe ⁊c̄ · Cō
ſcientia · quia ſecūdū aug⁹ · q̄d
quid fit cōtra cōſcientiā edificat
ad gehennā ¶ Numerus precep
torū ſumitur ſic · quia quedā or
dināt nos ad deū · q̄dā ad proxi
mū · quod deus inſinuare voluit
qñ in duabꝫ tabulis illa dedit ·
¶ In prima tabula ſūt tria pre
cepta que pertinēt ad deū · quo
rū primū ꝑtinet ad prēm · quia ē
de diuina vnitate · Secundū ad
filium · quia eſt de iuramenti veri
tate · Terciū ad ſpiritū ſāctum ·
quia eſt de ſpirituali vacacōne ·
¶ In ſecūda tabula fuerūt ſep
tem precepta ad proximū ꝑtinē
tia · quorū primum eſt de exhibē
dis hōis · vt eſt illud · honora pa
trem ⁊c · Reliqua ſex ſunt de ca
uēdis malis que inferri poſſunt
corde vel ore vel opere · Ope ledi
muꝯ proximū triplicit᷑ · ꝓpter qd᷑
dant᷑ tria ꝑcepta · Primū ē · non
occīdes · Secundum eſt · nō me
chaberis · Terciū eſt · non furtū
facies ¶ Ore quoqꝫ ledimus pro
ximū · ⁊ cōtra hoc eſt illud · non
dices ꝯtra proximū tuū falſum te
ſtimoniū · Corde ledimus proxi
mū duplicit᷑ · qñqꝫ ſcilicet reſpe
ctu rei irrationalis · Vñ dicitur ·
Nō cōcupiſcas rem proximi tui

¶ De primo precepto · Ca · lix

PRimū preceptū tres ha
bet clauſulas · Prima ē
Non habebis deos alie
nos corā me · vbi prohibemur ad
orare creaturā ſpūalē ſcilicet āge
los · Secūda ē · Non facias tibi
ſculptile · hoc eſt imagīes fictas
que nulliꝯ rei naturaliꝯ ſunt rep̄
ſētatiue · Tercia eſt · neqꝫ omni
um ſimilitudinum ſcilicet imagi
nū naturalis rei · ⁊ ſequit᷑ que ē i
celo deſup vt ſolis ⁊ lune · ⁊ que
i terra deorſū vt hōis bouis ⁊ ſimi
lium · Neqꝫ eorum que ſūt i aq̄s
ſub terra · ideſt piſciū · Nō adora
bis ea ſcilicet actu exteriori · ne
qꝫ coles ſcilicet affectu interiori
¶ Ex his patet ꝙ non repreben
duntur chriſtiani qui faciūt ima
gines · non quidem ad orādum
et colendum · ſed ad memorādū
Honor autem qui exhibetur ſan

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

ctis non eſt latrie ſed dulie. Se
cundū rationē allegoricā. prima
clauſula huius precepti oſtēdit
iudeos ⁊ ſarracenos eſſe idolatras
qui deos habent alienos. Judei
quidem meſſiam. id ē antixp̄m.
Sarraceni vero machametum.
Cōtra ſecundā ſcʒ non facias ti
bi ſculptile faciūt hereticī. qui nō
credūt de d̄o niſi q̄d imaginatio
ne ⁊ fantaſia cōfingunt. Contra
terciam faciūt mali xp̄iani Nam
ſupbus colit ſimilitudinē eorum
que ſunt in celo deſup. quia ſup
omia diligit prelaturā. Auarus
colit ſimilitudinē eorū que in ter
ra ſunt. Voluptuoſi colunt ſimili
tudinē eorū que ſunt in aquis.
hoc eſt delicias.

Peracto de primo precepto nunc peragendum eſt de ſecūdo precepto. Capitulum. lx.

Secundum eſt. Nō aſſu
mes nomen dei tui in va
nū. Hic ꝓhibet̄ iuramē
tū quod fit ſine cauſa ⁊ ꝑiuriū.
Vterqꝫ enī ſciʒ pro nihilo iurās
⁊ falſo iurās aſſumit nomen dei in
vanū. quia primus ſine cauſa no
minat ſūmā veritatē. Secūdus
autē nominatā cōtemnit. Tri
bus modis peccat quis in ꝑiurio
vel iurādo ꝯtra ꝯſcientiam. vel iu
rādo illicitū. vel veniēdo ꝯtra iura
mentū. Preterea ſciendū ꝙ iu
ramenta que q̄s facit ex certa ſci
entia ſonāt in blaſphemiam. vt
q̄n iurat quis ꝑ iteſtina dei ⁊ ſimi
lia. Vel ſonant in irreuerentiam
ſicut q̄n iurat quis ꝑ vulnera xp̄i
⁊ ſunt peccatū mortale etiā ſi ve
rū eſt quod iurat Iſtud peccatū
nō ſolū intelligit̄ ſecundū predi
ctā rationē litteralē. ſed etiā ſecū
dū intentionē moralē. Aſſumi
tur enī nomē dei multipliciter in
vanū. ſcʒ corde. ore. opere. Cor
de ſicut mali qui noīe tātum ⁊ ſi
ne re dicunt̄ xp̄iani. qui licet ſac̄
mentum baptiſmi receperunt. ta
men rem ſacramenti id eſt grām
nō hn̄t. Ore ſcʒ mala iuratione.
voti trāſgreſſione. predicacōne q̄
fit vana intentione. ⁊ indeuota
oratione. De qua dicitur Popu
lus hic labijs me honorat. cor au
tē ⁊c̄. Ope ſecunduʒ ꝙ ipocrite
nomen dei aſſumūt in ſimulatiōe
opis exterioris. nō i pietate cor
dis Vnde ſumunt illud in vanū
q̄r receperunt mercedem ſuam.

De tercio precepto. Capitulum ſexageſimumprimum.

Tercium eſt. Memento
vt diē ſabbati ſāctifices
non facies omne opus.
In hoc p̄cepto quoddaʒ eſt mo
rale. vt vacatio que eſt ad deum
orādo colendo meditando. quod
dā eſt ceremoniale. vt aſſignati
o diei ſeptime que figurabat tro
pologice ceſſationē a peccato. al
legorice quietē corpis xp̄i i ſepul
cro. anagogice requiē eternā in

celo · Iſtud ergo preceptũ tripli
citer poteſt accipi · Primo modo
generaliter vt ceſſemus a vicijs ·
Secũdo modo ſpecialiter vt ceſſe
mus ab operibꝰ corꝑalibus que
impediunt vacationem ad deum
Tercio ſpecialiſſime vt eſt in vi
ris contemplatiuis · qui ab omni
bus mũdanis ſe ſeparãt vt tota
liter deo vacent · Preterea prima
vacatio eſt neceſſaria · ſecũda de
bita · tercia perfecta · ¶ Sciẽdũ
ergo ꝙ ſicut ſabbatuꝫ dicitur re
quies ſiue vacatio ad deum ſic di
es domica poteſt dici dies ſabba
ti · ⁊ quelibet dies ſtatuta ad di
uinam venerationeꝫ quibus ceſſã
dum eſt ab opere ſeruili · id eſt
a peccato impediente vacationẽ
ad deũ · Oꝑa eni ſeruilia determi
nant ab eccleſia oꝑa mechanica
agricultura mercatum placitum

¶ De quarto precepto · Capi
tulum ſexageſimũſecũdũ ·

QVartũ eſt · Honora pa
trem tuum ⁊ matrem ·
Huic precepto additur
promiſſio ſcꝫ · vt ſis longeuus ſu
per terrã · quia cõgruũ eſt et con
ueniens vt conſeruatio vite alie
ne mereatur conſeruationem vi
te proprie ¶ Pater dicitur i hoc
mandato homo qui eſt principi
um per generationem quo ad eẽ
nature · vt pater carnalis vel qui
eſt principiũ ꝑ miniſteriuꝫ rege
neracõnis quo ad eſſe gratie vt ẽ
pater ſpiritualis Sumitur alio
mõ pater nõ ſecundũ rationẽ ꝓ
priã ꝫ cõmunẽ pro ſene qui dici
tur pater etate · vel pro rege qui
dicitur pater defenſione · ¶ Ho
nor hic duplex eſt · ſcꝫ exhibiti
o corporalis in ſuſtentatione · ⁊
ſpiritualis in reuerentia ⁊ obediẽ
tia · Sed obedientia diuerſifica
tur ſecundũ diuerſitatẽ patrum
quia patri ſpirituali debemꝰ obe
dire in ſpiritualibus · Prelato ſe
culari ſcilicꝫ regi in temporalibꝰ
reipublice · Pri carnali in diſpo
ſitione rei familiaris ·

¶ Sequitur Capitulum ſexa
geſimumtercium · De quin
to ꝑcepto domini ·

QVintũ eſt · Nõ occides ·
Hic explicite prohibet
homicidiũ · ꝫ implicite ois
motus ire contra proximũ ſiue il
le ſit cordis tantum vt ira · ſiue o
ris vt contumelia · ſiue operis vt
percuſſio citra morteꝫ · vel depila
tio · Prohibetur hic omnis inciſi
o iniuſta · ¶ Sed iniuſta fit tri
pliciter · ſcilicet ex cauſa · vt in il
lo qui occiditur ſine culpa · Vel
ex ordine. vt cum ille qui nõ eſt
miniſter legis occidit · Vel ex a
nimo · vt quando miniſter quidẽ
legis occidit · ſed libidine vindi
cte nõ amore iuſticie · ¶ Diſtin
guitur homicidij genus duplex ·
ſcilicet verũ quod dicit corꝑale.
⁊ iterꝑtatũ qd dicitur ſpũale ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Homicidiū ſpirituale duobꝰ mo
dis fit. Vno modo omittēdo. vt
cū quis videt aliū in extrema ne
ceſſitate ⁊ non ſubuenit ei interꝑ
tatiue dicitur eū occidiſſe. Alio
mō fit omittendo. ⁊ hoc qñqꝫ fit
corde ſciꝫ odiendo. Job. Qui o
dit frēm ſuū homicida eſt. Qñqꝫ
ore ſciꝫ detrahendo. qꝛ ille cui de
trahit̄ occidit̄ in cōſcientia illius
qui audit detractionē in qua pri
us viuebat ꝑ bonam famā. quā
doqꝫ opē ſcꝫ malo exemplo alte
ri occaſionē ruine preſtando. ⁊
tunc interpretatiue dicit̄ illū oc
cidere.

De ſexto. Capitulū. lxiiij.

Sextū eſt. Nō mechabe
ris. In hoc precepto ſicͤ
dicit aug9. ꝓhibet̄ om
nis illicitus cōcubitus. ⁊ illorꝫ
mēbrorū omnis illegittimus vſ9
De hac materia quere ſupra in li
bro tercio in capitulo de luxuria
⁊ capitulo ſequenti.

De ſeptimo. Capitulū. lxv.

Septimū ē. Non furtum
facies. Hic ſecundū au
guſtinū prohibet̄ cōtre
ctatio rei aliene ex cupiditate.
Cōtrectatio rei aliene poteſt fie
ri licite tribus modis. Primo
modo qñ ñ fit ex cupiditate ſed
obediētia ſicut fecerūt filij iſrahel
auferēdo vaſa egiptiorum. Se
cundo quando fit ex cautela. vt ſi
aliqͥs furet̄ gladiū furioſi ne ſibi
vel alijs noceat Tercio qñ fit ex
neceſſitate. vt cū quis ad mortē
eſuriens furatur panem. quia in
neceſſitate omia ſunt communia

De octauo. Capitulū. lxvi

Octauū. Nō loqueris cō
tra proximū falſū teſtio
niū. Hic ꝓhibet̄ ōne ge
nus mendacij. ſicut dicit aug9.
Quod determinatur per tres dif
ferentias. Eſt enim mendaciū
perniciosum quod nocet Officio
ſum quod prodeſt. Jocoſū qđ
delectat. Includitur etiam ī hoc
ꝑcepto taciturnitas veritatis tē
pore neceſſitatis. tamen ⁊ cauſa
⁊ oportunitas facit ipſā tacitur
nitatem veritatis eſſe licitam.

De nono ⁊ decimo preceptis Capl̄m ſexageſimūſepti.

Nonum ⁊ decimū precep
tum eſt hoc Non concu
piſces domum proximi
tui nec deſiderabis vxorē ei9. nō
ſeruū. non ancillā. nec bouem.
nec aſinū. nec omnia que illius
ſunt. Duo prohibent̄ hic ſcꝫ
ꝯcupiſcētia carnis in vxore pro
ximi. ⁊ cōcupiſcentia oculorum
ī re aliena. Nam ad hec duo ma
xime inclinat̄ natura corrupta.
Ad vnū ꝓpter conſeruationē ſui
in eſſe ſpeciei. ad aliud ꝓpter con
ſeruationē ſui in eſſe indiuidui.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

¶ Hic nõ prohibet᷑ appetitus q̄
eſt ex corruptione fomitis · vel a
ſenſualitatis delectatione · quia
impoſſibile eſt ꝙ ille cõcupiſcen
tie non ſint in nobis · Sʒ ꝓhibe
tur appetitus qui eſt ex cõſenſu
rationis ¶ Quãuis iſtud precep
tũ ad duo tãtũ determinet᷑ tamẽ
intelligit᷑ ibi prohiberi vniuerſa
liter omnis cõcupiſcẽtia male vo
lũtatis ·

¶ De conſilijs in genere Capi
tulum ſexageſimumoctauum ·

Conſiliũ ꝑut hic diuidit᷑
ꝯtra ꝑceptũ eſt ꝑſuaſio
boni melioris ad quod non tene
mur · Cõſilia in multis differũt
a preceptis · Primo quia ad pre
cepta tenemur · ad conſilia vero
nõ · q2 ꝑcepta ſeruare ẽ ncc̃itatis
ꝯſilia vero volũtatis · Itẽ lex ve
tus dat ꝑcepta · euãgeliũ vero ſu
ꝑaddit cõſilia · Itẽ ꝯſiliũ ꝑtinet
ad ꝑfectos · ꝑceptũ ãt ad ꝑficiẽ
dos · ꝓmiſſio ad ipfectos · ꝓ
hibitio vero ad ꝑuerſos Precep
ta ſepant nos ab illicitis · ſed cõ
ſilia a cõceſſis · Itẽ ꝑ precepta de
clinamus peccatũ · ſꝫ ꝑ cõſilia de
clinamus occaſiones peccandi ·
Itẽ ꝑ precepta maxime negatia
penã fugimus · ſꝫ ꝑ cõſilia premi
um cumulam9 Itẽ ꝯſiliũ ſeruatũ
affert ꝑmiũ · nõ ſeruatũ non ad
ducit ſuppliciũ · nõ ſic preceptũ
Itẽ ad precepta ꝯſtringimur ex
debito · ſꝫ ad cõſilia nõ niſi ex vo
to Itẽ ꝯſiliũ ꝑ votũ fit preceptũ ·
ſicut ait Aug9 · Vouere inquit ẽ
volũtatis · reddere vero ncc̃itatis
Itẽ meli9 ẽ deuotuʒ in minoribꝫ
q̄m indeuotũ in maioribꝫ ꝓmiſſi
omibꝫ iuenire · Vñ meli9 ẽ nuda
precepta ſeruare cũ deuotiõe q̄ʒ
ſe ad cõſilia obligare ꝛ in his ne
gligentẽ eſſe · ¶ Nota ꝙ in lege
moiſaica fuerũt iudicialia · ꝛ cere
monialia · ꝛ moralia · Lex autẽ
euãgelica iudicia tempat ꝑtẽ au
ferẽdo · figuras euacuat rerũ veri
tates exhibendo · precepta ꝯſum
mat conſilia adijciendo · Adijcit
autẽ tria ſcʒ inſtructõnẽ documẽ
torũ · ꝓmiſſionẽ premiorũ · ꝛ per
fectionẽ ꝯſiliorũ · ꝛ ideo dicitur
lex moiſaica differre ab euãgeli
ca · quia illa figurarũ · hec verita
tis · Illa pene · hec grẽ · Illa litte
ralis · hec ſpũalis · Illa occidẽs ·
hec viuificãs · Illa timoris · hec
amoris · Illa ſeruitutis · hec lib
tatis · Illa oneris · hec honoris ·

¶ De ꝯſilijs i ſpecie · Ca · lxix

Conſilia q̄ xp̄s adiecit ꝑ
ceptis iſta ſũt · ¶ Primũ
pauptatis q̄ ꝯſiſtit i ab
dicacõe ꝓprietatis Vñ Luc · Qui
nõ renũciauerit oibꝫ q̄ poſſidet ñ
ꝑt me9 eẽ diſci · Math · Ois qui
reliq̄rit domũ vel frẽs aut agros
ꝛc̄ · ꝓpt nomẽ meũ cẽtuplũ acci
piet ꝛ vitã eternã poſſidebit · De
hoc Hiero · Monach9 hñs obolũ
nõ valet obolum · ¶ Secundũ
eſt obedientie · Vnde illud · Su
ꝑ cathedrã moyſi ſederũt ſcribe ꝛ
pharisei q̄ dicunt facite · Math ·

Si quis vult venire poſt me ab
neget ſemetipſũ ¶ Sciendum
autem ꝙ duplex eſt obedientia
ſcʒ perfecta que ſe extendit ad
oia que nõ ſunt cõtra dñm vel cõ
tra regulã quã quis ꝓfeſſus eſt.
⁊ q̃ diſpenſationi prelati nõ ſub
dunt̃ ¶ De hac obediẽtia dicit ber
nardus. Perfecta obediẽtia le
gẽ neſcit. terminis nõ artat̃. nõ
cõtinet̃ ꝓfeſſionis anguſtia Ad
hãc nullus tenet̃ debito neceſſita
tis. ꝫ ſolũ ꝑfectiois ſicut tenemũ
ſemꝑ emulari cariſmata meliora
¶ Alia ẽ obediẽtia iꝑfecta ſuf
ficiens tñ ad ſalutẽ qua quis obe
dit tantũ in his q̃ ſeruare ꝓmiſit
vel in his q̃ in illis implicite conti
nent̃. ſicut ſũt illa ſine quibꝫ reli
gionis ꝓfeſſio nõ ſeruat̃. vt reci
pere officia ⁊ huiuſmodi. ⁊ tal̃
obediẽtia neceſſitatis ẽ. ¶ Cum
ergo dicat btũs benedictus in re
gula. ꝙ ſi ꝑlatus ꝑcipiat aliq̃d i
poſſibile temptãdũ ẽ facere. loq̃
tur de obediẽtia ꝑfecta. quã dũ
ſeruat ſubditꝰ in hiſ ad que nõ
obligat̃ ad ꝑlati preceptũ cõſilij
ẽ ⁊ magne ꝑfectiõis ⁊ nõ ncã
tatis. ꝫ ſi ſeruat ad ſimpliceʒ ad
monitionẽ tale quid maioriſ per
fectionis eſt. ⁊ nõ neceſſitatis.
¶ Terciũ caſtitatis de qua dicit̃
Sũt eunuchi qui ſeipſos caſtra
uerũt ꝓpt regnũ celorũ. Ad idem
pertinet illud Math. Audiſtis
quia dictũ eſt ãtiq̃s Nõ mecha
beris. ego autẽ dico vobis qui vi
derit mulierẽ ad cõcupiſcendaʒ
eaʒ ⁊c̃. Hic oſtenditur ꝙ nõ ſo
lum damnabilis eſt cõſenſus ad
opus mechie. ſed conſenſus ad
delectandũ ¶ Nota ꝙ cõcupi
ſcere ex ſubito motu veniale eſt
Sed cõcupiſcere ex deliberatiõe
perficiendi mortale eſt ¶ Predi
cta aũt tria cõſilia ſũt ſpecialia
⁊ ſubſtãtialia omĩs perfecte reli
gionis. quia ſuos obſeruatores
elongant a malo nõ ſolum quã
tum ad culpã ſed etiã quantum
ad cauſã. omne nãqʒ malũ orit̃
ex triplici radice. ſcilʒ ex cõcupi
ſcentia carnis. ⁊ cõcupiſcentia
oculorũ. ⁊ ſuꝑbia vite. Predic
ta vero tria cõſilia ꝑfecte nos e
longant ab hac radice triplici.
¶ Quartum cõſiliũ eſt caritatiſ
Math. Diligite inimicos vr̃os.
Iſtud quantum ad dilectioneʒ
affectus eſt preceptũ Sed quã
tum ad dilectionem effectus ẽ
conſiliũ. quia inimico velle grãm
⁊ gloriã nccãtatis ẽ. Sʒ oñdere
illi ſigna beniuolẽtie hoc eſt per
fectionis et conſilij. Vñ ad hoc
non omẽs tenemur. Sane nega
re homini ſigna familiaritatis q̃n
do veniam petit vel quando neceſ
ſitas expoſcit vindicta eſt. Vñ
quando ſe ille qui hoſtiſ habetur
ad familiaritatem ingerit ſi habe
atur preſumptio ꝙ non ſimulate
vel irriſorie faciat. quia tunc dili
git et inter amicos deputandus
eſt. Sed ꝙ aliquis vltro ſe ad
familiaritatem inimico ingerat.
hoc perfectionis eſt. Vñ ꝙ aliqꝰ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

iniuriam paſſus reconciliationē
et amicicia͂ querit nō eſt debitū
neceſſitatis ſine quo nō eſt ſalus
ſed eſt ꝑfectōis ⁊ ꝯſilij quo ma
gnū expectatur premiū. Quin
tū eſt māſuetudinis Math. Si
quis te ꝑcuſſerit in vna͂ maxilla͂
⁊c. Hoc ſic intelligit. Paratus
ſis alia͂ ſuſtinere patiēter. ⁊ iſtud
eſt patiētie reſpectu leſionis cor
porū. Sed ad idem ꝑtinet aliud
quod eſt patientie reſpectu ab
lationis rerū. ſicut eſt illud Qui
tecū vult iudicio ꝯtendere ⁊ tuni
ca͂ tua͂ tollere. relinque ei ⁊ palli
um. ¶ Nota ꝙ contingit ſua re
petere coram iudice fideli dupli
ter. Aut cū ꝯtentione ⁊ fraude.
aut cum caritate. Primum nulli
licet. Secundum vero licet imꝑ
fectis ⁊ infirmis. ꝑfectis autē
nō. Vnde non repetere ꝯſiliū eſt
infirmis. ꝑfectis vero preceptū
Illis autē qui abrenunciauerunt
ꝓprietati nō licet repetere ſua vt
ſua. ſed vt ꝯgregationis. nec ꝓ
ter ſe ſed ꝓpter cōmune bonum.
¶ Sextū eſt miſericordie ⁊ ero
gationis. vt illud. Omni petēti
te tribue. Et illud. Si vis perfe
ctus eſſe vade ⁊ vende omia que
habes ⁊ da paupibus. Nota ꝙ
daē ſupfluū eſt neceſſitatis. ſed
dare quibꝫ egemus eſt conſilij.
Aug. Melius eſt minus egere ꝗ̄
plus habere. ¶ Quod autē dicit do
minus Omnia que vultis vt faci
ant vobis hoīes vos eadem facite
illis. ſic eſt intelligēdū. Quecū

ꝙ vultis rationabiliter et dicta͂
te caritate vt faciāt vobis ⁊c. Vn̄
ſi peteremus rem aliqua͂ ⁊ nō indi
geremus nō vellemus racōnabili
ter iam dari nobis ¶ Septimū
conſilium eſt de ſimplicitate ver
borum. vt ibi. Sit ſermo veſter
eſt eſt. non non. cuius ſenſus ē.
Si affirmatio vel negatio eſt in
ore. ſit ⁊ in corde. Ad hoc cōſiliū
reducitur ⁊ illud audiſtis quia dic
tum eſt. Non periurabis. Ego
autē dico vobis non iurare omni
no. Nota ꝙ iurare quantū ad in
firmitatē pertinet ꝑmiſſionis eſt
Nō autem iurare quantum ad ꝑ
fectionē pertinet cōſilium eſt.
¶ Prohibet etiam dn̄s iurare per
creaturas. ſciz per celum vel per
terram. vel per capillum ꝓpter ido
latriam. ne ſcilicet aliquid credamus
numinis eſſe in illis. Fiunt tamē
interdum iuramenta per euange
lia ⁊ cruces. ideſt per eum cui hec
ſunt dedicata. ¶ Octauū conſili
um eſt de vitanda occaſione pec
candi. Vn̄ dicitur. Si oculus tu
us ſcandalizat te. erue eū ⁊ ꝓijce
abs te. Secundum auguſtinū
nullum membrorum ad literam
erui precipitur. ſed occaſio pec
candi. Poteſt enim eſſe occaſio
peccandi ex aſpectu. ⁊ tūc ocu
lus ſcandalizat te. Cum autem
ſit bona intentione. tunc dicitur
oculus dexter Vel poteſt eſſe oc
caſio ex contactu ⁊ cum bona in
tentione. tūc manus dextera ſca͂
dalizat Item poteſt eſſe occaſio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

peccandi ex alio. ⁊ hoc a cōſilia
rio q̄ dicit̄ oculꝰ. vel ab adiutoꝛē
qui dicit̄ manus ⁊ dexter qui eſt
conſiliariuſ. vel adiutoꝛ in ſpūa
libus. Huiuſmodi ergo ſi ſcan
dalizant abijciēda ſūt. quia oc
caſiones peccati ſunt fugiende
Nonū ꝯſiliū eſt de rectitudīe itē
tionis ac ſimplicitate finis Unde
dicit̄. Attendite ne iuſticiā vrā̄z
faciatis corā hoibus vt videamini
ab eis Itē iſtud Neſciat ſiniſtra
tua quid faciat dextera tua. Itez
illud. Sic luceāt opera vrā corā
hoibus vt glorificet̄ pater veſter
qui in celis eſt. ¶ De his nota ꝙ
contingit cōſtituere duos fines.
ſcꝫ tempalem ⁊ eternū. Sꝫ ſi et
nus finis eſt vltimꝰ hoc bene licꝫ
Actio autē ſpūaliſ vt predicatio
nō poteſt referri ad finē tpalem.
ita etiā ꝙ illud tpale referat̄ ad
deū. quia nō ſunt facienda mala
vt veniāt quecunqꝫ bona. ⁊ hoc
eſt quod ait Augꝰ. Nō debemꝰ
euangelizare vt manducemus.
ſed mādu care vt euangelizemꝰ.
¶ Nota etiā ꝙ debemꝰ ⁊ tenemī
illos actus referre ad deū quorū
habemus dominiuꝫ ex imperio ra
tioniſ. vt eſt māducare. cogita
re. eligere ⁊ ſimilia. Sꝫ nō tene
mur referre actus viriū inobediē
tiū racōni. vt eſt nutritiua. reſpi
ratiua ⁊ huiuſmodi. ¶ Decimū
cōſiliū eſt de cōfoꝛmitate operis
ac doctrine. vt ibi. Alligāt one
ra grauia ⁊ impoꝛtabilia. digito
autē nolūt ea mouere. Dicunt e

nim ⁊ nō faciūt. Ad idē Ipocrita
eijce primū trabē de oculo tuo ⁊c̄
¶ Nota in predicacōne aſſeritur
aliquando tentio generaliter. ſci
licet de his que pertinent ad ſta
tum ſalutis Aliquando vero aſſe
ritur tentio ſecundum ſtatum ꝑ
fectionis. vtpote religionis. ¶
Primo modo tenetur predicatoꝛ
facere quod dicit cum aſſerat om
nes ad hoc teneri. Secundo mo
do non tenetur niſi ⁊ ipſe perfec
tionem illam vouerit. ¶ Utrum
autem malus peccet predicando
diſtinguitur. quia exiſtens in
peccato notorio peccat ſi ꝑdicat
ſiue ex neceſſitate officij hoc faci
at ſiue ex volūtate. quia ſcāda
lizat. Exiſtens autez in peccato
occulto ſi ꝑdicat ⁊ non ſtudet ex
dicto ſuo cōpūgi adhuc vide
tur peccare. quia videtur contem
nere. ¶ Undecimum conſiliuꝫ ē
de vitanda ſollicitudine. vt ibi.
Nolite ſolliciti eſſe. ⁊c̄. Et ibi.
Nolite cogitare de craſtino.
¶ Sciendum ꝙ triplex eſt ſolli
citudo. Prima eſt laudabilis. et
eſt prouidentie ſpiritualis. Un
de apoſtolus ad corinthios Qui
ſine vxore eſt ſollicitus eſt que
ſunt domini. quomō placeat deo
Item ad Romanos de prelatis.
Qui preeſt in ſollicitudine. ⁊c̄.
Secunda eſt tolerabilis ⁊ eſt il
la ſollicitudo cure tempoꝛal quo
ad corpus. Unde dicitur Luce.
Martha martha ſollicita es ⁊c̄.
Tercia ē vituperabilis. ⁊ iſta ē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

ſupflue theſaurizãtionis quo ad
auariciã Eccs. Peccatori dedit
de⁹ afflictõnẽ vt addat ⁊ ꝯgre
get. ⁊ hec vanitas ẽ caſſa ſollici
tudo mẽtis. Sollicitudo ꝑma ꝑ
cipit̃ Scd̉a ꝑmittit̃ Tercia ꝓhi
bet̃. ¶ Duodecimũ ẽ fraterne cor
reptionis. vt ibi. Si peccauerit
in te frater tuus cor ⁊c. ¶ Nota
ꝙ corripere frẽm qñq; eſt cõſiliũ
vt qñ corripitur ſuꝑ venialib⁹.
qñq; eſt preceptum vt corripere
de mortalibus Jſto ſecundo mõ
ad omnes pertinet. ⁊ obligat ſẽ
per. ſed non ad ſemper. quia ꝓ
loco ⁊ tpe ſciz qñ vacat ⁊ licet et
creditur ꝙ vtilis ſit correptio.
¶ Sciendum ꝙ triplex eſt cor
reptio. ſcz amoris. timoris. pu
doris. Nunc ordinẽ fraterne cor
reptionis docet dñs in euangelio
Primo enĩ innuit fratrem eſſe re
uocandum amore cum iubet euz
ſingulariter cõuenire dicens. cor
ripe eum inter te ⁊ ipſum ſolum.
Si hoc non valet docet eum ſecũ
do reuocandum eſſe timore. vbi
ait. Si te non audierit adhibe ti
bi vnũ vel duos teſtes. Tercio
doc; vt ſi nec hoc valuerit ꝙ r̃uo
cetur pudore. Vnd̉ dicit ꝙ ſi nec
illos audierit dic eccleſie. Si ãt
eccleſiam nõ audierit ſit tibi eth
nicus ⁊ publicanus. id eſt excõ
municari debet ⁊ ſic deuitari. ¶
Sane predict⁹ ordo fraterne cor
reptionis intelligitur tantum de
criminalibus. quia de culpis cõ
munibus ſolent clauſtrales ſe in

ſuis capitulis̃ accuſare. non ꝑmiſ
ſa admonitione. ¶ Verũtamen
accuſans alium caueat diligẽter
ne hoc faciat ad infamandum. ſꝫ
ad corrigenduz. quoniam ſi q̃s
ex deliberatione contrarium face
ret mortaliter peccaret.

¶ Sequitur nunc liber ſextus
de medicina ſacramentali.

Celeſtis medicus
humani generis
r̃parator tali mo
do ſanauit egro
tuz ſicut optime
competebat egrotanti ⁊ occaſioi
egrotandi. ⁊ ipſius egritudinis
curationi. Egrotus igitur homo
eſt. morbus autez originalis̃ cul
pa eſt. Origo vero iſtius culpe
licet principaliter fuerit ex conſẽ
ſu rationis. occaſionem tamẽ ſũ
pſit ex ſenſibus carnis. Ad hoc
autem ꝙ medicina reſponderet
morbo oportuit ꝙ non tantum
eſſet ſpiritalis. verũetiam aliqd
haberet de ſẽſibilibus ſignis. vt
ſicut ſenſibilia fuerunt anime oc
caſio labendi. ita eſſent ei occaſi
o reſurgẽdi. Preterea medicina
noſtri vulneris conſiſtit in eccle
ſiaſticis ſacramentis.

¶ Sequitur Capitulum pri
mum de diffinitioibus ſacramẽti

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Sacramētū eſt vt ait au
g⁹. inuiſibilis grē viſibil
forma. Hec diffinitio
generalis eſt. ⁊ ↄuenit ſacramen
tis tā noue legis q̃ȝ veteris. quia
tam illa q̃m iſta ſunt ex ſimilitu
dine repreſentātia. ⁊ ex inſtitu
tione ſignificantia. Secundū āt
ꝙ ea diffinitio cōuenit ſacramen
tis noue legis ſic ſupplenda eſt
ita vt eius ſimilitudinem gerat ⁊
cauſa exiſtat. quia nō ſolum ex
ſimilitudine repreſentāt vel ex in
ſtitucōne ſignāt. ꝫ etiā ex virtu
te diuina ſāctificant ⁊ gratiā con
ferūt. p quā aīa curat ab infirmi
tatibꝫ viciorū. Et hoc eſt quod
aug⁹. inſinuat in alia diffinitio
ne dicēs. Sacramētū inquit eſt
illud in quo ſub tegumēto reruȝ
viſibiliū diuina virtus ſaluteȝ ſe
cretius ⁊ ſecurius opatur. Eſt
et tercia diffinitio hugonis de ſā
cto victore qui ait. Sacramētū
eſt materiale elemētū extrīſec⁹
oculis ſuppoſitū ex inſtitutione
ſignās ex ſimilitudīe repreſētās
ex ſcificatione aliquā gratiā inui
ſibilē cōferēs. Tria tangunt
hic que ſūt de ratione ſacramenti
ſtricte ⁊ ꝓprie accepti. Primuȝ
ē naturalis ſimilitudo ex qua ha
bet aptitudīeȝ ſignificādi. Secū
dū ē actualis inſtitutio ex qua
habet ordinationē determinataȝ
reſpectu hui⁹ ſignificati. Terciū
ē ſpūalis ſāctificatio. ex qua ha
bet virtutē efficiendi illud ſignifi
catū. Itē dicit aug⁹. ꝙ ſacramē
tum eſt ſacre rei ſignū. Iſtud āt
nō eſt diffinitio ꝫ potius ethimo
logia ſacramēti.

De inſtitutione ſacramento rum. Capitulum ſecundū.

Sacramenta legis gratie
xp̄s inſtituit tāq̃ȝ noue
legis lator. in qua voca
uit ad premia. dedit precepta. i
ſtituit ſacramenta. Xp̄s eni ver
bū pr̄is cū ſit ſūme virtutis. ſum
me veritatis. ⁊ ſūme bonitatis.
Ratione bonitatis ꝓmiſit premi
a beatificātia. Ratione veritatis
dedit precepta dirigentia. Rati
one virtutis inſtituit ſacramēta
adiuuantia. vt ſic per ſacramēta
reparetur virtus ad implenda p̄
cepta. ⁊ per precepta perueniat
ad premia. Inſtituit autem
chriſtus ſacramenta in verbis ⁊
elementis. vt ait Auguſtinus.
Accedat inquit verbū ad elemē
tum ⁊ fit ſacramentum. ⁊ eſt ibi
elementū pro materia. ⁊ forma
verborum pro forma. Ad hoc
vero inſtituta ſunt ſacramenta i
verbis ⁊ elementis vt haberent e
uidentiam ſignandi ⁊ efficaciam
ſignificandi. quia dum elemēta
oculis. et verba auribus ſe offe
runt qui ſunt duo ſenſus p̄cipue
cognoſcitiui dant euidentiam ſi
gnificationis. deinde verba ſanc
tificant elementa vt plenior fiat
humane curationis efficacia.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Inſtituit aũt deꝰ ſacramenta
diuerſimode. Quedã ſcz ante ad
uentũ ſuũ vt matrimoniũ et peni
tenciã · ſed hec duo cõfirmauit et
cõfirmauit lege euangelica. dum
penitenciã predicauit et nupcijs
interfuit · Alia quinqꝫ ſacramẽta
ſolus chriſtus inicíauit · cõfirma
tionem quidez manũ imponendo
puulis · Vnctionẽ vero diſcipu
los ad curanduz mittendo q̃ infir
mos vngebant oleo · ſicut dicitᷣ
in Marco · Baptiſmũ autẽ ſuſci
piendo · deinde formam dando ·
Ordinem vero primo poteſtatẽ
ligandi et ſoluẽdi tribuendo · cõ
ficiendo ſacramentum altaris ·
Eucharistiam vero compando
ſe grano ſinapis · et cõficiendo ac
dando diſcipulis imminente paſ
ſione ſacramentum corpis et ſan
guinis Inſtituta ſunt ſacramen
ta eciam multiplici de cauſa · Pri
mo ꝓpter humiliacõnem q̃ homo
querit ſalutem in inferioribus ſe
Sc̃do ꝓpter erudicõnem qua hõ
ꝑ viſibilia ad cognoſcenda inui
ſibilia rapiatᷣ · Tercio ꝓpter ex
ercitationem qua noxiam homo
declinet occupacõnem et ocium
Quarto ꝓpter cõgruitatem me
dici ad medicinã · quia cũ medi
cus ſit deus et homo cõgruenter
medicina continere debet aliquid
diuinũ · ſciz inuiſibilem graciaz ·
et aliq uid humanũ · ſciz viſibilẽ
gracie formam · Quinto eſt con
gruitas ex parte infirmi · qꝛ cum
infirmus ſit homo cõſtans ex coꝛ
pore et ſpiritu · Spiritus autem
in corpore cũ nõ bene capiat ſpiri
tualia niſi in corpalibus cõgruũ
fuit dare medicamenta ſpũalia
in rebus corpalibus ſicut pillule
in nebula Sexto eſt ꝓpter aug
mentum meriti Multũ enĩ valet
ad meritum qñ deo creditᷣ in his
vbi humana racio non prebet ex
perimentum · Patet ergo ex pre
dictis que ſit ſacramentoꝛuz cau
ſa efficiens · quia diuina inſtitu
cio · que formalis · qꝛ gracie ſanc
tificatio q̃ finalis · qꝛ humane in
firmitatis curatio ·

De effectu ſacramentoꝛum ·
Capl̃ · iij ·

Effectus ſacramentoꝛuz
noue legis multiplex ẽ ·
Primo enĩ a peccato mũ
dant · ſc̃do in bono confirmant ·
tercio corpori chriſti miſtico incoꝛ
porant · quarto iuſtificant · qñto
ad futurã vitam ꝑparant · ſexto
erudiendo illuminant · ſeptimo a
malo ꝓſeruant · Iſta patent in
ſeptem ſacramentis per ordinem
Nam primũ opatur baptiſmus
ſc̃dm confirmatio et ſic de alijs ·
Sacramenta dicuntur gracie
vaſa et cauſa · nõ ꝙ in eis gracia
ſubſtanciãliter cõtineatur et cau
ſaliter efficiatur · cum in ſola aĩa
habeat collocari · et a ſolo deo in
fundi · ſed qꝛ in illis et ꝑ illa gra
ciam curacõnis a ſummo medico
oportet hauriri · licet non alliga
uerit potenciã ſuam ſacramentis
quin et ꝑ alias vias graciam ſuã

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

cõferre valeat· Sacramẽta vero ſp hñt ſignificacõem veritatis· ꝫ nõ ſp efficaciã curacõis· nõ ppť defectũ ex pte ſui ſed ex pte ſuſcipientis· qꝛ grã nulli datꝛ repugnãti et ĩpugnãti fontẽ grẽ Vñ et ſacramẽta nõ ſcĩficãt ñ accedẽtes digne ñ et abſqꝫ oĩ fictione accedant· Nõnũqꝫ tñ ṽtute ſacramẽtorũ fit de attrito cõtritus· ita ꝙ defectus dignitatis vel ꝑpacõis ex pte ſuſcipiẽtis ſuppletꝛ ṽtute diuina in ſacramẽtis· dũmõ nõ accedat ſe ſciens ĩ mõrli vel ĩ ꝑpoſito peccãdi Vñ ſciendũ ꝙ quidã ſuſcipiũt ſacramentũ tñ vt ficte accedẽtes· quidaꝫ rem tñ vt q̃ ꝑ cõtritionẽ et fidei deuocõeꝫ recipiunt grãm ꝑuſqꝫ veniant ad ſacramẽta Quidã ſuſcipiũt et ſacmẽtũ et rẽ vt digne accedẽtes· Sacramentũ dr̃ a ſacrando et hoc pt̃ fieri triplicit̃· â ſanctitatẽ efficiẽdo tñ· â ſignificãdo tñ· â ſilr̃ efficiẽdo et ſignificãdo· Primo mõ ſacramẽti rõ ɔuenit reb⁊ ſignatis ꝑ ſacramẽta tã veteris q̃ꝫ noue legis Scd̃o mõ ɔuenit ſignis veteris legis Tercio mõ ɔuenit ſacramẽtis noue legis Hui⁊ exemplũ habem⁊ in naturis· qꝛ mediciña dr̃ ſanare efficiẽdo tñ Sꝫ vrina ſana dr̃ ĩdicãdo tñ Creticatio ṽo ſanat efficiẽdo et ſanãdo· Quicqꝫ ſũt q̃ aĩaꝫ iuſtificãt ꝫ diũſimode Deus eñi iuſtificat autoritate· grã iuſtificat formalit̃ expellẽs morbũ ſpũalez Impletio mãdatorũ iuſtificat vt dieta· Sacmẽta vero tamq̃ꝫ vaſa medicinalia in q̃bꝰ cõfertꝛ grã Sacdos aũt miniſterio Exemplũ hoꝝ habem⁊ in curacõe morbi corpalꝛ De⁊ eñi ſanat corp⁊ autoritate· mediciã effectiue· dieta cõſeruatiẽ Vas mediciẽ contentiue· vt dr̃ vulgariter pixis iſta ſanauit me· medicus vero ſanat vt miniſter·

De numero ſacmẽtorũ· ca· iiij

Sacramenta noue legis ſũt ſeptẽ ſcd̃m diuerſitatem hoĩm in eccleſia Primũ ẽ ĩtrantiũ vt baptiſm⁊ Scd̃ꝫ ĩpugnantiũ vt cõfirmacõ Terciũ vires reſumentiũ vt euchariſtia Quartũ reſurgentiũ vt penitẽcia Quintum exeuntiũ vt extrema vnctio· Sextũ miſtranciũ vt ordo Septimũ nouos milites introducẽtiũ vt mrĩoniũ· Sacmenta figurata ſũt in ſeptez ſignaculis q̃b⁊ fuit veteris teſtamẽti pagiã ſigillata· que agn⁊ q̃ hꝫ clauem Dauid q̃ claudit et nemo aperit reſeruauit Itẽ in ſeptez tub̃ q̃b⁊ ãgeli cecinerũt· Itẽ in ſeptẽ ſtellꝛ q̃s hẽbat filis filio hoĩs in dextera ſua Itẽ in qĩqꝫ panib⁊ et duob⁊ piſcib⁊ q̃bus dñs turbã ſatiauit Itẽ in ſeptẽ oculꝛ ſup vnũ lapidẽ Itẽ in ſeptẽ lucñis tab̃naculi ſuꝑpoſitis candelabro Itẽ in ſeptez circuicõnib⁊ hiericho Itẽ in ſeptẽ lotionibus naaman in iordane·

Sacramẽta ſũt ſeptẽ qꝛ diſponũt ad ſeptẽ virtutes hñdas· nã baptiſm⁊ ſacmẽtũ eſt fidei· cõfirmacõ ſpei· eucharistia caritatis

pñīa iuſtie· extrema vnctio pſe
ueran̄tie que ē fortitudinis cōple
mentū· ordo prudēcie· mr̄imoniū
tp̄ancie· Alia rō eſt numeri ſac̄
mētorū· qr ordinant̄ cōtra triplicē
culpam et cōtra q̄druplicē penaꝫ
Vnū baptiſmꝰ ordinat̄ cōtra pec
catū originale· pñīa cōtra mōrle
extrema vnctio cōtra venīale Or
do cōtra ignorāciaꝫ· eucbariſtia
cōtra maliciā· cōfirmatio ↄtra im
potenciā· mr̄imoniū ↄtra cōcupiſ
centiā q̄m tp̄at et excuſat· Alia
rō eſt numeri ſacramētorū qr ſa
cramēta ſūt cauſe ſanatiue morbi
ſpūalis ad modū corp̄aliū· Me
dicina vō corp̄alis eſt q̄druplex
ſciꝫ curatiua· cōſeruatiā· p̄ſerua
tiua· melioratiā Simili mō et ſacra
mēta curāt· baptiſmꝰ em̄ curat ſi
mul totalit̄· Pñīa vō curat pau
latim quātum ad penā quouſq3
nullīꝰ pene hō debitor ſit· Extre
ma vnctio curat a morbis leuio
ribꝰ ſcꝫ a venialibꝰ ſic̄ baptiſmꝰ
et pñīa curat a mōrlibꝰ letalibꝰ·
Sic ergo p̄dicta tria ſacramēta
ſunt q̄ſi medicīe curatiē· cōfirma
tio ē medicīa cōſeruatiā ſanitatis
ſpūalis· in q̄ dat̄ ſpūſſcūs ad ro
bur et ad ↄſeruacōeꝫ grē date in
baptiſmo Mr̄imoniū ē medicina
p̄ſeruatiā· Ordo ē medicīa melio
ratiua in q̄ augmētat̄ grā· Euca
riſtia hec oīa facīt ſil̄· Curat em̄
venialia que ſūt occaſio ruine ma
ioris· cōſeruat eciā graꝫ inuentā
in hoīe et augmētat· ſicq3 melio
rat et nihilominꝰ a pcc̄ō p̄ſeruat

De diſpenſacōe ſacramētorū
Capl̄·v·

Poteſtas diſpenſacōis ſa
cramētorū regularit̄ ſpe
ctat ſolū ad genus huā
nū In cibꝰ aūt ſacramētis diſpē
ſandis neceſſaria eſt diſpēſantis
intēcio q̄ qs intēdat facē qđ xp̄s
inſtituit ad huāꝫ ſalutē Vel ſaltē
facē qđ facīt eccl̄ia in q̄ claudit̄
in gn̄ali intencio p̄dcā· qr ipſa ec
cleſia ſic̄ ſacramenta a xp̄o acce
pit ſic ad fideliū ſalutē diſpenſat
Rurſū qr ordo dignitatis exigit
vt maiora maioribꝰ· minora mi
noribꝰ ↄmittant̄· quedā reſpici
unt excellenciā dignitatis vt ſac̄
mentū ↄfirmacōis et ordis Vnde
ↄferunt̄ ab epis Quedā vero re
ſpiciūt indigenciā neceſſitatis vt
baptiſmꝰ et mr̄imoniū q̄ruꝫ vnū
regn̄at alteꝝ vero gn̄at· et hoꝝ
diſpēſatio eciā p̄ſonis iferioribꝰ
ↄcedit̄ maxīe i articulo ncc̄itatis
qđ dico rōne baptiſmi Quedam
āt ſacram̄ta ſūt q̄ſi media vt euca
riſtia et pñīa et vnctio extrema
et iſtorū diſpēſatio ad ſolos p̄ti
net ſac̄dotes· q̄ ſunt q̄ſi in medio
int̄ epōs et minores p̄ſonas cōſti
tuti· Sacramēta diſpēſari p̄nt
a bonis et mal̄· a fidelibꝰ et infi
delibꝰ intra eccleſiaꝫ et extra· qr
ſi diſpenſari poſſent tātū a bonis
nullꝰ eſſꝫ c̄tus de ſuſcepcōe ſacra
mēti· cū nullꝰ ſit c̄tus de bonitate
miniſtri ſic̄ nec de p̄pa· et ita ſemp
oporteret iterari· et malicia vniꝰ
p̄iudicaret aliene ſalui· Idcirco

ſacramētoꝝ diſpenſatio ꝯmittit̄
homini nō racōne ſanctitatis que
variat̄ ſꝫ racōne autoritatis que
ſemꝑ manet quantum eſt de ſe.
¶ Sciendum aūt ꝙ ſacramenta
quedā hūt ſubſtācialia. quedā
vero ſacramētalia Quantū autē
ad ſubſtancialia non plus valet
opatio homi miniſtri q̄ꝫ mali. qꝛ
deus ibi opatur vt autor. homo
vt miſter. ſed in ſacramentalibꝰ
ſicut ſunt orōnes plus p̄t valere
opatio homi q̄ꝫ mali. hoc autē eſt
ꝑ accidens nō ꝑ ſe id eſt quantū
ad aliquos effectus accidētales
nō quātū ad eſſenciales Quāuis
igit̄ apud hereticos ſint ſacramē
ta vera. nō tn̄ recipientibꝰ vtilia
niſi ad eccleſie redeant vnitatem
Vnde Aug⁹. Eccleſia compata
padiſo indicat poſſe baptiſmum
hoies foris accipe. ſed ſalutē non
tenere Nam et flumina de padiſi
fonte foris largit̄ manauerunt.
nec tamē in meſopotamia nec in
egipto quo illa flumina ꝑuenerūt
eſt felicitas vite q̄ de padiſo vera
citer cōmemoratur.

¶ De caractere et iteracōne ſacramentorum. Capl̄. vi.

Triplex eſt ſtat⁹ fideliū
in acie eccleſiaſtice ierar
chie. ſciꝫ fidei genite. fi
dei roborate. fidei multiplicate.
Scdm̄ primū fit diſtinctio fide
lium ab incredulis in baptiſmo.
Scdm̄ aliū fit diſtinctio fortiū
ab infirmis. et hoc in ſacramento
confirmacōnis Scdm̄ terciū fit
diſtinctio clericoꝝ a laicis et hoc
ꝑ ſacramentū ordinis. Hinc eſt
ꝙ hec tria ſacramenta caracteres
imprimunt ꝑ quos indelibilit̄ im
preſſos ſemꝑ diſtinguūt. Vnde
nullaten⁹ iterari pn̄t. ¶ Caracter
igit̄ baptiſmalis eſt incipientiū.
cōfirmacōis vero ꝓficientiū. ſed
ordinis ē ꝑfectorū ¶ Predicta
triplex diſtinctio fit ad ſilitudi
nem diſtinctiōis alicui⁹ exercit⁹
Prima eſt cōmunis. ſcꝫ toci⁹ ex
ercitus ab alio exercitu et hoc fit
ſpūaliter ꝑ baptiſmū Scda eſt
ſpecialis ſcꝫ militū a popularibꝰ
hoc aūt fit ꝑ cōfirmacōeꝫ Tercia
eſt ſpecialiſſima. ſciꝫ ducum ab
vtriſqꝫ et hoc fit ꝑ ſacramentū or
dinis ¶ Preterea qꝛ caracter eſt
ſignū diſtictiuū ſpūal e delibile
ideo nō ꝯfertur in ſacramētis que
ſolent iterari. ſicut eſt pnīa. mrī
monium et huiuſmodi ¶ Notandū
eciā ꝙ caracter baptiſmalis ē fun
damentū oim̄ caracterum alioꝝ
et iō illo nō habito nō pn̄t ceteri
caracteres impmi. ac ꝑ hoc oꝫ de
nouo fieri vt illi caracteres habe
ant̄. Vn̄ ſi q̄s ordinat̄ nō bapti
zatus nihil p̄ſus agit̄ Quāuis
tria ſacramenta vt dictū eſt ꝓpt̄
caracteris impſſionē nō iterent̄.
tn̄ ꝯmune eſt hoc oibꝰ non iterari
ſuꝑ eandē materiā et pſonā et ex
eadē cauſa. et hoc eſt ideo ne fiat
ꝯtumelia ſacramēto. Ex hoc eni
credi poſſet ꝙ ſacramēta p̄us diſ
penſata fuiſſent inefficacia et in
epta. Quedā ſunt de ſacramētoꝝ

ſubſtancia · quedā de cōgruentia Si eā q̄ de ſubſtancia ſunt omit tant̄ euacuant̄ ſacramenta et ſūt iteranda · omiſſio vero illorū q̄ ſūt de cōgrūentia non euacuat ſacra menta ·

De differētia ſacramētorum · vij

Ab inicio conſtituta ſunt ſacramēta ad curacōnez hoim · et ſemp cū morbo cōcurrunt In lege em̄ nature fue runt oblacōnes · ſacrificia et deci macōnes In lege autem ſcripta approbata eſt circumciſio · et ad iuncta eſt expiatio atq; ſupad dita oblationis decimacōnum et ſacrificiorū multiformis diſtinctō In lege aūt noua inſtituta ſunt ſacramēta numero pautiora · vti litate potiora · v̓tute efficaciora · et p̄minentia dignioꝛa · atq; ſig nacōne euidentiora · in q̄bus eſt impletio ſimul et euacuatio oim̄ p̄dictorum · ſicut dicit Hugo de ſancto victore · Primi tpis ſacra mēta fuerūt ſicut vmbra · Medij tpis ſic̄ imago ſeu figuā Poſtre mi tpis ſcz grē · ſicut corpus qd̓ intra ſe veritatē cōtinet et graciaz quā ſignificacōe repn̄tant · et pn̄ cialiter conferunt ac ꝓmittunt · Predicta patet q̄ eiuſdez mūda tionis ſilitudo in oblatione legis nature ſed occulte inuenitur In circūciſione vero euidētius iuenit̄ et exp̄mit̄ · p baptiſmū autē ma nifeſtius declarat̄ Itē ſacramēta veteris legis nutriebant puulos exercebant impfectos et duros onerando domabāt Sz ſacramēta noue legis cōferunt qd̓ vetera de longinquo monſtrabant · Vnde p̓ora ſacramēta ꝑparauerunt et p duxerunt ad noua ſicut via ad terminū · ſicut ſignū ad ſignatuz ſicut figura ad veritatez · et ſicut impfectū ad pfectum · Alia eſt differētia · q2 cōmune eſt oibus ſacramētis q̄ cōſiſtāt in reb9 ſen ſibilibus inuiſibilem grāz ſignāti bus Sz ſpeciale eſt ſacramentis noue legis q̄ ꝯſiſtant et in v̓bis Itē ſacramenta noue legis effici unt qd̓ figurāt · ſed hoc nō faciūt ſacramenta veteris legis · Itē ſac mēta noue legis iuſtificāt et quā tum ad opus operās · et quātum ad opus opatum · ſed ſacramēta veteris legis iuſtificāt ſolū quātū ad opus operans · q2 nō valebāt facientibus niſi quantū ſe illoruz caritas et deuotio fidei extēdebat Iſtud nō intelligit̄ de circūciſiōe que cum non fuerit in lege data nequaq̄z int̄ precepta legalia cō putat̄ q2 ipſa in puulis tollebat originale et grāz conferebat qd̓ nō faciebant ſacramenta legalia Itē in lege diſtinguebat circum ciſio populū dei ab alijs gentib9 ſz nūc diſtinguit caracter baptiſ malis · Itez legalia ſcd̓m Aug9 fuerunt an̄ paſſionē dn̄i viua · et ſtatim poſt paſſionē dn̄i mortua et poſt q̄z claruit veritas euāgelij ſunt ſemp ſepulta · Noſtra vero ſacramenta vſq; ad finem mūdi ſemp in ſuo vigore manebunt ·

¶ De baptiſmo. Capl. viij.

Baptiſmus eſt ianua oim ſacramentoꝝ qꝛ nulli cõfert᷑ ante ip̄m in eccleſia aliqd̓ alioꝝ ¶ De ſubſtancia baptiſmi ſunt quinqȝ. Primū eſt expreſſio forme vocalis a dño inſtitute. q̄ eſt hec. Ego baptizo te in noie prīs et filij et ſpūſſancti. abſqȝ omiſſione vel addicõne dictionis. abſqȝ ꝑpoſteracõne ordis et abſqȝ cõmutacõne nois. Dis q̄tuoꝛ modis forma verboꝝ violatur ſcȝ omiſſione. adiectione. trãſpoſicõne. et ꝯmutacõne. id ē ſi ponit᷑ loco prīs et filij et ſpūſſcī nomē potētis ſapiētis et benigni. qꝛ in quocūqȝ ideomate baptizetur nō debent poni appropꝛiata tribus pſonis ſȝ expreſſa noīa pſonarū Similit᷑ loco baptizo nō dȝ dici immergo vel intingo Sc̓dm eſt ablutio p elementum aque in toto corpore vel ſaltē in digniori pte Terciū eſt ꝙ immerſio illa fiat ab vno et eodem tp̄e et qñ forma verboꝝ exprimit᷑. ita ꝙ non vnus puerū mergat et alius v̓ba proferat Quartū eſt intencio vel ſpecial᷑ vel gñalis. Special᷑ aūt intencio eſt vt iſte baptiſandus mundet᷑. Gñalis eſt facere id qd̓ facit eccleſia. Intencio q̊ȝ illius requirit᷑ qui baptizat᷑ ſi eſt adultus. qꝛ qui inuite baptizant᷑ nō recipiūt ſacramentū. Quintū eſt fides ipſius baptizãdi. qꝛ in adultis requirit᷑ fides ꝓpꝛia ſȝ in puul᷑ aliena. qꝛ peruuli in fide eccleſie baptizantur. ¶ Baptiſmus merito fit in aq̄ et nō in aliquo alio liquore. qꝛ cum homo p peccatū p̄mi pntis incurrerit immūdiciã et ignorantiã et cõcupiſcentiam p baptiſmū ab his tribus malis liberamur Et hoc notat᷑ in ꝓpꝛietatibus aque ſcȝ puritate pſpicacitate. frigiditate. Nã baptiſmal᷑ aqua ſua puritate nos mundat. ſua pſpicacitate illuminat. atqȝ ſua frigiditate ab eſtu concupiſcentie nos temperat Item baptiſmus fit in aqua ne quē inopia excuſaret. et ne ꝓpter defectū periculum ſalutis hoīes incurrerent ſi in alio liquore fiēt. et vt inueniat᷑ apud oēs cõmunis materia baptizandi ¶ Triplex eſt baptiſm⁹ ſcȝ flumis flamis et ſangnis Int᷑ hos tales eſt differentia. Baptiſmus fluminis a tota pena liberat et a culpa. et graciã in habitu infundit. et caracterem imprimit. Baptiſmus flaminis delet culpã non ſemel tantum ſed pluries et habet graciã in vſu in quo ꝯſiſtit meritum Baptiſmus ſanguinis liberat ab omni temptatione. et ꝯfert ſtatim premiū quod ꝓpꝛiū eſt martirum ſtatim euolare Ex his patȝ quis ſit melioꝛ inter hos baptiſmos quia ſe habent vt excedentia et exceſſa. ¶ In baptiſmo quoddam eſt ſacramentum tantū vt ablutio exterioꝛ. quoddaȝ res tantum vt gracia interioꝛ quoddaȝ res et ſacramentum vt caracter. ¶ Octo ſunt de ſolem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

nitate baptiſmi que non ſunt de
ſubſtancia. Vnctus. Sal. oleū
cariſma. cereus. cariſmale. ſali
ua. Flatus virtutem baptiſma
tis iſta figurant Hec cū patrinis
non mutant eſſe ſed ornant. In
q̄tuor locis baptiſādus inungit̄
ſciz in fronte vt fidem publice ꝓ
teſtet̄ In vertice vt agenda ſub
tilius ab eo intelligant̄. Int̄ ſca
pulas vt iugum chriſti ſuauius
portet̄ In pectore vt dulci corde
deus diligat̄. ¶ Baptiſmꝰ fuit
inſtitutus multipliciter qn̄ xp̄us
baptizatꝰ eſt. formalit̄ qn̄ dixit
Ite docete om̄es gentes ⁊c̄ Fina
liter qn̄ ait nicodemo. niſi quis re
natus fuerit ⁊c̄. Effectiue quā
do xp̄s paſſus ē. Effectus bap
tiſmi multiplex ē. Ad ſacramēta
ꝑparat q: baptiſmus eſt ſacmētū
intrantiū Apoca. Mundat q: ſig
natū ē in mari rubro vbi ſubmer
ſi ſunt egipcij. Notandū autē ꝙ
in baptiſmo delet̄ originale pctī
macula. fomes vero nō tollit̄ ſed
remittit̄ Penā relaxat. vn̄ puer
induit̄ veſte candida Mētē illu
minat. vn̄ ponit̄ ſal in ore pueri.
Concupiſcibilē ad bonū inflam
mat. vnde datur candela puero.
Iraſcibilem cōfortat. vn̄ iſrahel
vicit amalech poſt trāſitū maris
rubri. Grāz tribuit qd̄ ſignificat̄
p columbā que ſedit ſup chriſtū
baptiſatū Caracterē imprimit hoc
ſignat̄ p mare vitreū in Apoca.
Fomitem mitigat quod ſignat
aque frigiditas. communionem

eccleſie preſtat. ſicut Ihere. cir
cumciſio p̄ſtat. q:uis ſanctifica
tus fuerit in vtero mr̄is. A ſatiſ
factione exteriori liberat q: bap
tiſmus nō requirit gemitum neq:
planctū intellige exteriorē Nam
interior exigit̄ in adulto ſcz con
tricio. Poteſtatē diaboli diminu
it qd̄ ſignat exufflatio Januam
celi aperit qd̄ ſignat̄. q: xp̄o bap
tizato apti ſunt celi ¶ Notandū
aūt ꝙ paſſio xp̄i aperuit ianuaz
ꝑadiſi p cauſam meritoriaz et ſa
tiſfactoriā gn̄alem Baptiſmus
aūt aperit p cauſam efficientē ſin
gularem. facit enī iſtum ſingula
rem hominem euolare Os ad lau
dandū. aures ad audiendū apit
vnde ponitur ſaliua in aurē pueri
et ſal in os. Templū xp̄i efficit.
vnde dicitur baptizato. Exi im
mūde ſpiritus et da locum adue
nienti ſpirituiſancto Laudabilē
coram deo reddit. vnde balſamꝰ
eſt in criſmate ¶ Solent pueri
baptizādi vſq: ad paſcha et pē
tecoſten reſeruari. n̄ vrgeat ncc̄i
tas vel timeat̄ piculū. ad ſignan
dū ꝙ in baptiſmo fit reſurrectio
ſp̄ualis. et ꝙ gracia ſpiritusſan
cti dat̄. ¶ Baptiſmus xp̄i et io
hannis cōueniūt in materia et in
modo mergendi. ſed differūt in
forma. q: baptiſmus iohannis
tradebatur in noie venturi Diffe
rebāt et in effectu. quia baptiſ
mus xp̄i iuſtificat. iohannis nō
Itez in fine. q: baptiſmus iohīs
aſſuefacit ad baptiſmū xp̄i.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

De cathecíſmo et exorcíſmo. Capi. ix.

Cathecíſmus et exorcíſmus
tanq̃ preparatorij premit
tuntur baptiſmo vt in ipo
gracia efficacius operet̃. Trib9
de cauſis cathecíſmus inſtitutus ẽ
Primo ꝓpter inſtructionẽ de arti
culis cõmunibus ad fidei ſuſcep
cõnem. Scd'o ꝓpter reſponſionẽ
ad fidei ꝓfeſſionem. Tercio ꝓpter
ſponſionẽ ad fidei obſeruationẽ
Quia vero adult9 peccatũ ꝓpriũ
habet et ꝑ ſe reſpondere poteſt re
quiruntur hec ab eo. Paruul9 autẽ
qui nõ habet actuale peccatum
nec ꝑ ſe reſpõdere poteſt requirũ
tur hec ab eo per vicarium qui ꝓ
ipſo reſpõdet de fidei obſeruãtia
Exorciſmus ideo ſtatutus eſt vt
a baptizando poteſtates diaboli
depellant̃. Nam ꝓpter peccatuʒ
hoīs diabolus poteſtateʒ in hoīeʒ
accepit. et eciã in illa que veniũt
in vſum hoīs. Vnde tam adulti
q̃ʒ ꝑuuli exorciſari debent ad ex
pulſionẽ tam noxie poteſtatis.

De confirmatione. Ca. x.

Confirmatio ſacramentũ
eſt pugnantiũ. De ſub
ſtantia cõfirmacõis ſũt
ſex. duo ex ꝑte ſacramenti in ſe.
ſcilicet materia c̃ſmatis et forma
verborũ. q̃ talis eſt ſcd'm morẽ
cõmunis eccleſie. ſigno te ſigno
crucis. confirmo te criſmate ſalu
tis in noīe patris et filij et ſpũſſcĩ
Duo ex ꝑte miniſtri. id eſt dig
nitas pontificalis et intencio debi
ta Duo ex ꝑte ſuſcipientis. ſciʒ
frons in qua debet fieri criſmatio
et q9 ꝯfirmandus ſit baptizatus
Vnctio criſmatis tripliciter fit
in tribus ſacramentis. quarum diuͤ
ſitas ex fine accipitur In baptiſ
mo fit in vertice ad ſignificanduʒ
fidei ſuſcepcõnem. q2 vertex eſt
locus celle rationalis. In cõfir
macõne fit in fronte ad deſignan
dam audaciam cõfirmationis cu
ius impedimentũ eſt timor et ve
recundia. q̃ ſpecialiter manifeſtã
tur i pallore vel rubore frõtis ex
ꝓpinquitate cellule imaginalis
In ordine fit in manib9 ad deſig
nandam poteſtatem cõſecrandi
ſacramentum dominici corporis.
Huius ſacramenti multiplex ẽ
vtilitas. q2 graciaʒ in baptiſmo
datam cõfirmat. ps. Confirma
hoc deus qd' operatus es in nobis
ſcʒ in baptiſmo. Ad miliciã ſpũ
alem preparat. Vnde confirmandi
tanq̃ʒ pugnaturi pugiles iungũ
tur ne ab inimicis de facili teneãt̃
Et q2 omẽs xp̄iani debent eſſe in
bello xp̄i. ꝓpterea et omnes hoc
debent recipe ſacramentũ. vt faci
lius poſſint contra mũdum carnẽ
et diabolum pugnare. Ad cõfeſ
ſionem conſtantem noīs chriſti
animat. queʒ oportet verum deũ
et verum hominẽ cõfiteri. Primo
vt cõfiteamur eum ſcd'm diuinã
naturam patri et ſpirituiſancto
coequalem qd' notatur in forma

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

verboꝝ vbi fit exp̄ſſio trinitatis
Sc̄d̄o vt cōfiteamur eum ſc̄d̄m
humanā naturaꝫ crucis ſupplicıū
ꝑtuliſſe quod notat᷑ in crucis cō
ſignificacōne Intus et extra ſpiri
tuali decore nos ornat · Intus q̄
dem ꝑ cōſciencie puritatem · ſed
extra ꝑ odoreꝫ bone fame · et hec
duo ſignant᷑ in criſmate quod cō
ficitur ex oleo ꝓpter primum · et
balſamo ꝓpter ſc̄d̄m · In bonis
agendis et malis ſuſtinendis ro
borat · datur eñi hic ſp̄uſſanctꝰ
ad robur · Animam et corpus ar
mat · Animā quideꝫ ꝑ impreſſio
nem caracteris cōtra puſillanimi
tatis vicium · corpus ꝑ clipeum
crucis cōtra inſultus demonum ·
Contra verecundiā et timorē in
cōfeſſione nōis xp̄i audaciā preſ
tat · Primū notatur in criſmate
frontis qui eſt locus verecundie
ſc̄d̄m in poteſtate miſtri Poſt
pugnam coronat · quod notat᷑
in vitta que circa caput ꝯfirmati
ligatur · Quedā ſunt circa con
firmacōnem que nō ſunt de ſacra
menti eſſe · ſed de bene eſſe · vt ſūt
hec ꝙ ieiunis a ieiuno det᷑ · ꝙ ab
aliquo epiſcopo p̄ntetur qui et
patrinus efficiat᷑ · ꝙ vitta capiti
circumligetur · per iſtud ſacramē
tum fiunt fideles plene xp̄iani ·
Plenitudine dico copie q̄ tamē
in baptiſmo pleni facti ſunt ple
nitudine ſufficientie · Sacramen
ta ſe habent in dignitate vt exce
dentia et exceſſa · Nā eucariſtia
preminet in eſſe · baptiſmus in ef

fectu · ſed matrimonium in mini
ſterio · ſignant eñi cōiunctioneꝫ
chriſti et eccleſie · confirmatio in
dignitate miniſtri · quia non con
fertur niſi ab epiſcopis · penitēn
cia in frequenti peccatorum remiſ
ſione · et ſic de alijs ſacramentis ·

De ſacramēto eucariſtie · ca · xi ·

Eucariſtia eſt ſac̄mentū caritatis tam diuine q̄ꝫ noſtre qꝛ deus in hoc ſac̄
mento magne dilectionis ſignū
nobis oſtendit · et noſtre dilecti
onis affectum ꝑ idem ſacramen
tum ſpecialiter erga ſe inflāmat
De ſubſtancia huius ſacramē
ti ſunt quatuor · Primum eſt ꝙ
conſecrans eucariſtiam ſit ſacer
dos · Secūdum eſt ſpecies pa
nis et vini · Tercium eſt intencio
conſecrantis · Quartum eſt for
ma verborum et cum intentione
cōſecrandi · hec videlicet · hoc eſt
eñi corpus meū · iſta aūt ſuper ca
licem · hic eſt enim calix ⁊c̄ ·
Ad intelligendū iſta plenius
nota circa intencionem ꝙ aliud ē
intencio et aliud attencio · quia
intencio ſemper eſt neceſſaria vel
ſpecialis vel generalis ſicut dic
tum eſt de baptiſmo · Attencio
autem nō eſt de ſubſtantia ſicut
quando rapitur mens in prolatio
ne verborū ad alia q̄d quādoqꝫ
cōtingit ex infirmitate · quando
qꝫ eciam ex negligentia incuria
et tunc peccatum eſt ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

¶ Sciendum preterea ꝙ non ſo
lum requiritur intencio conſecran
tis ſed eciam intencio illud ſacra
mentum inſtituentis · Unde ſi ali
quis ſacerdos ſtaret in foro et ſu
per omnes panes ꝓferret formã
verborum eciã cum intentione cõ
ſecrandi nõ fieret ibi tranſſubſtã
ciatio · et hoc nõ eſſ; ꝓpẽ defectũ
virtutis verborum cum ſacerdos
vna vice poſſet cõſecrare tot hoſti
as quot toti mundo ſufficerent ·
ſi eſſet neceſſitas eccleſie · ſed eſt
ꝓpter defectum intencõnis illius
qui hoc ſacramentũ inſtituit qui
non intẽdit ꝙ cum tali ludibrio
et ſtulticia fieret conſecratio · ſed
ꝓ vtilitate vel neceſſitate eccleſie
gñalis vel particularis ¶ Circa
formam quoqꝫ verborum ſciendum ·
ꝙ cum dicitur hoc eſt enĩ corpus
meũ · Iſta cõiunctio enĩ non eſt
de ſubſtancia forme ſed de bene
eſſe ipſius · Unde omitti nõ deb;
Aliud eſt nãqꝫ forma neceſſaria
ſine qua nõ poteſt tranſſubſtanci
atio fieri · et aliud ẽ forma debi
ta ſine qua nõ debet fieri Eodem
mõ dicendũ eſt de ſpẽbus panis
et vini Unde notatur ꝙ materia
eucbariſtie alia ẽ debita alia ne
ceſſaria · Materia neceſſaria euca
riſtie eſt panis frumẽtin⁹ · quia
ſine illo nõ poteſt eſſe confectio
Materia vero debita eſt ꝙ panis
ille ſit azimus · qꝛ licet in fermen
tato poſſet confici tamen hoc nõ
dꝫ fieri duplici de cauſa · Prima
cauſa eſt qꝛ panis azimus ꝯgruit
inſtitucõni · xp̃us enĩ dedit diſci
pulis corpus ſuũ ꝯfectum in tali
materia · Secũda eſt quia talis
panis conuenit eciam ſignato ·
chriſtus enim ſine omni fermẽto
peccati fuit ¶ Similiter dicendũ
ẽ de materia calicis · qꝛ alia ẽ ma
teria neceſſaria · alia debita · Ma
teria neceſſaria calicis eſt vinum ·
quia ſanguis chriſti nõ poteſt in
alia materia confici q̃m in vino ·
Materia vero debita eſt ꝙ aqua
vino miſceatur · Et hoc duplici
racõne ¶ Primo qꝛ talis materia
conuenit inſtitucõni · Chriſtus
enim ſanguinem ſuũ ſub tali ſpe
cie dedit · Scdo quia talis mate
ria conuenit eciam ſignificato · qꝛ
eccleſia per aquam ſignificatur ·
que chriſto ꝑ fidem et caritatem
iungitur ¶ Sciendum ꝓpterea
ꝙ in aceto et in agreſta nõ confi
citur · quia acetum nõ eſt vinum
ſed fuit ſicut agreſta non eſt vi
num ſed erit · In cõfectione ſan
guinis tam modicum aque deb;
miſceri vino ꝙ abſorberi poſſit
ab illo · alioquin impedit᷑ conſe
cratio ſcꝫ ſi vinũ ab aqua vincit᷑
Iſtud deſignat ꝙ cum ad xp̃m
cõuertimur non ipſe in nos · ſed
nos in ipſum mutamur · quia cor
pori ſuo miſtico incorporamur ·
Si vna gutta vini imponitur
ex aliqua negligentia ſanguini
non ꝓpterea deſinit eſſe ſanguis ·
neqꝫ propter admixtionem ſan
guinis in ſanguinẽ mutat᷑ ſꝫ vtra
qꝫ ſpecies in ſua natura ꝑmanet.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Sed ſi multum de vino ponitur ad vnam guttam ſanguinis · ſicut quandoqꝫ fit in ablutione · tunc ibi deſinit eſſe ſanguis quia ſpecies vini illius gutte ſub qua eſt ſanguis abſorbetur a multo vino adiuncto · ¶ Circa ſacramentum eucariſtie quoddã eſt ſacramentũ tantũ vt ſpecies panis et vini · Quoddã eſt ibi res tantũ vt corp9 chriſti miſticũ · Quoddam eſt ibi res et ſacramẽtum vt corpus chriſti verũ qđ traxit de virgine · illud enim eſt res primi et ſacramentũ ſcdi ¶ Sub vtraqꝫ ſpecie tot9 chriſt9 eſt indiuiſus ſciꝫ corpus et anima et deus · ac ꝑ hoc vtrobiqꝫ eſt vnũ et ſimpliciſſimũ ſacramentuꝫ · Sub ſpecie namqꝫ panis eſt corpus chriſti ꝑ cõuerſionem · et ſanguis ꝑ connexionem · et anima ꝑ cõiunctionem · ac deitas ꝑ vnionẽ · Iſta enĩ q̃tuor diuidi non poſſunt nec ab inuicem ſepari · Eodem modo dicendũ eſt de ſangne · Preterea totus chriſtus ſic eſt in tota ſpecie ꝙ in qualibet eius parte · ſiue ſpecies ſit illa itegra ſiue diuiſa · ac ꝑ hoc non eſt ibi vt circũſcriptus vel occupans locum vel hñs ſitum vel vt ꝑceptibilis ꝑ aliquẽ ſenſum corporeũ · ¶ Exemplum huius habem9 in ſpeculo qđ ſi diuidatur in multas ꝑtes in qualibet apparet imago que p̄us apparebat in integro · Idem exemplũ eſt de ſermone quẽ multis recito et quilibet auditorum recipit illũ totum · Vnde quamuis ſermo ſit vnicus in ꝓferente totus tamen eſt in quolibet audiente · Hoſtia frangitur in tres partes ꝓpter multas racões ¶ Primo ꝓpter tres ꝑſonas diuinas in vna eſſentia · ſicut tres partes in diuiſione hoſtie vnus tamen chriſt9 ¶ Scdo ꝓpter tres ſtatus eccleſie ſcilicet militantium · triumphantium et in purgatorio ardentiũ · Tercio ꝓpter tres ſtatus chriſti quib9 fuit mortalis mortuus et immortalis · Quarto ꝓpter tres aperciones in corpore domini tempore paſſionis · ſcilicet manuũ · pedũ et lateris Quinto ꝓpter tres ſubſtancias in chriſto ſcilicet deitatis · anime et corporis · ¶ Sacramentuꝫ corporis chriſti prefiguratum eſt multipliciter ſcilicet in oblacõne melchiſedech in qua figura habemus formam exteriorẽ ſacramenti · et primũ effectum · ſcilicet refectionem · Ibi enim p̄ceſſit figura ſpiritual' refectionis in pane et vino · in eucariſtia vero eſt refectio ſpiritualis vite Item in manna vbi ſignificatur effectus gracie · Item in agno paſchali quo figurabatur liberatio a ſeruitute egipciaca ¶ Ita nr̄ agnus eſt ſignum liberationis a diabolo · Item in diuerſis ſacrificijs de quibus habetur in leuitico quibus figurabatur oblatio paſſionis chriſti ibi fuit hoſtia quo ad reconciliationem · et victima quo ad ſatiſfactionem ꝓ pcc̃is

nr̄is · et holocauſtū quo ad totā
corporis leſionem · In oblatione
manne de qua legitur Iudicū
ꝑ quā ſignificabat̄ in quo debēt
fieri oblatio · et ſuꝑ quē · quia in
fide ihesu xp̄i qui ꝑ petram deſig
nat̄ In virga ionate mellita vbi
figuratur quis offerre debeat · qꝛ
ionathas · Per fauū autē mellis
deſignatur deuotio offerentis ·
Figura ſanguinis chriſti fuit vi
num ad deſignandā refectionē ·
Can · Introduxit me rex i cellā
ſuam · Itē aqua ad deſignandaꝫ
ablutionem · Vnde vidi aquam
egredientē ꝛc̄ · Item ſanguis ad
deſignandū redempcōem · Heb ·
Sine ſanguinis effuſione nō fit
remiſſio ·

De dignitate eucharistie et
mirabilibus q̄ ibi fiunt · Ca · xij ·

DIgnitas ꝛ excellētia hu
ius ſacramēti apparet in
multis Primo ſicut iam
predictū eſt tam ante legem q̄ꝫ
in lege fuit prefiguratū · Scd̄o ·
qꝛ a ꝓphetis prenūciatum · p̄s ·
Panem angelorum manducauit
homo · p̄teritū ponitur ꝓ futuro
ꝓphetali certitudine · Tercio qꝛ a
chriſto iſtitutū · et hoc dupliciter
ſcilicet verbo et facto · Verbo vt
patet in Iohe · Ego inquit ſum
panis vite qui de celo deſcendit ·
Facto vero vt in Ma · Accipite
et comedite hoc eſt corpus meū ·
Quarto · qꝛ ab apoſtol̄ obſerua
tum · i · Cor · xij · Conuenientibꝫ
vobis in vnū ꝛc̄ · Quinto · quia a
ſummis pontificibus ſolemnizatū
qui ordinauerunt cantū et orati
ones · et locum et tempus et veſ
timenta et vaſa diuerſa q̄ omnia
ſunt ad decorem huius ſacramēti
Maxima dignitas apparet in
hoc ſacramento · qꝛ cum chriſtus
cōſtet ex tribꝫ ſubſtancijs · ſciꝫ
deitate · aīa et corꝑe · ipſa quideꝫ
deitas excellit oīa · p̄s · Magnus
dn̄s et laudabilis nimis · Itē aīa
eius p̄cellit omēs animas cum ſit
plena grā et veritate · id eſt pfec
tiſſima in affectiua et in cogniti
ua · Item corpus eius excellit oīa
corpa · qꝛ de ſanctificato corpore
fuit ſumptū beatiſſime virginis ·
et deitati vnitū · ergo in xp̄o no
biliſſimū in celo et nobiliſſimū in
terra vnita ſunt · Multa mirabilia
ſunt in hoc ſacramēto · Primum
eſt ꝗ ibi corpus chriſti in tanta
quātitate eſt ſicut fuit in cruce et
ſicut iam eſt in celo · nec tamē ex
cedit t̄minos illiꝰ forme · Scd̄m
ꝗ ſunt ibi accidētia ſine ſubiecto
Terciū · ꝗ panis ita conuertit̄ in
corpus xp̄i ꝗ tn̄ non fit materia
corpis xp̄i · nec eciā annihilatur
Quartum ꝗ corpus nō augetur
ex multarū hoſtiarū cōſecratione
nec minuit̄ ex hoſtiarū ſumpcōe
Quintū ꝗ idē corpꝰ nūo in pluri
bus locis eſt idē ſub oībꝰ hoſtijs
cōſecr̄tis · Sextū · ꝗ qn̄ diuidit̄
hoſtia nō diuidit̄ corpꝰ xp̄i · ſed
ſub qualibet pte eſt totus xp̄s ·
Septimū · ꝗ quādo tenet̄ hoſtia
in manibus et cū videtur oculis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

corpus chriſti non tangitur nec
videtur · ſed hec tantūmodo áccia
ſpecies ſunt · Octauū ꝙ ſtatim
cum deſinit eſſe forma · tunc eciā
deſinit eſſe corpus et ſanguis xp̄i
Nonū ꝙ cum nō ſit ibi panis vel
vinum tamen accidentia habent
effectum eundem vt prius · ſciꝫ
ſatiare et inebriare et huiuſmodi
¶ Nota ꝙ deo ꝯuenit eſſe vbiqꝫ
ſimpliciter et ꝓprie · creature con
uenit eſſe in vno loco tantū Cor
pus chriſti medio modo ſe habꝫ
Cū enī ſit creatura nō debet coe
quari creatori i hoc ꝙ ſit vbiqꝫ ·
cum vero ſit vnitū diuinitati de
bet i hoc excellere alia corpora vt
ſimul et ſemel in locis pluribus
poſſit eſſe ſub iſto videlicet ſacra
mento · ¶ In ſacramento eucha
riſtie quoddaꝫ eſt ſupra naturā
ſed non ſuꝑ intellectū · vt ꝙ ſint
ibi accidentia ſine ſubiecto in lo
co determinato Quoddaꝫ eciam
eſt ibi ſupra naturā et intellectū
vt ꝙ ibi eſt chriſtꝰ tantus quan
tus fuit in cruce · nec tamen exce
dit terminos illius parue forme ·
¶ De mirabili tranſſubſtanciati
one nota ꝙ triplex eſt mutacio
Vna eſt artificial' vt qn̄ fit vitrū
de cineribus · Alia eſt naturalis
et hec eſt duplex · ſcꝫ accidētal'
et ſubſtancialis · Accidental' vt
qn̄ idē ſubiectū manet in diuerſ'
accidentibꝰ ſibi inuicē ſuccedētibꝰ
Subſtancialis eſt vt qn̄ eadem
materia manet ſub diuerſis for
mis ſubſtancialibus ſicut patet
in tranſmutatione elementorum
ad inuicem · Tercia mutacio eſt
ſuꝑnaturalis vt qn̄ nec materia
nec ſubiectum manet ſed tantū
accidentia ſine ſubiecto · et talis
mutacio eſt in tranſſubſtanciacō
ne In rerum mutacōne poteſt cō
ſiderari triplex difficultas · vel
ex ꝑte termini a quo · vel ex ꝑte
termini ad quē · vel ex ꝑte diſtā
cie terminorum ad inuicem · Pri
mo modo creatio eſt mirabilior
omnibꝰ mutacōnibus · quia eſt
de non ente ſimpliciter Secundo
modo conuerſio panis in corpus
chriſti eſt mirabilior omnibus
mutacōnibꝰ · quia eſt ibi in ens
actu prius exiſtens · Tercio mō
incarnatio ē mirabilior quacūqꝫ
mutacōne · quia ibi eſt vnio infi
nite diſtantium · ¶ Guimūdus
diſtinguit quadruplicem muta
cōnem ſubſtancialeꝫ · Prima eſt
a non ente in ens · et hec dicit' ge
neratio · Secunda ab ente in nō
ens vt corruptio · Tercia ab ente
in ens quod mō non eſt ſed erit
iam · vt eſt ꝓductio Quarta ab
ente in ens iam exiſtēs · et talis
eſt cōuerſio panis in corpus xp̄i
Hec mutacio non habet ſimilitu
dinē in natura · ſed eſt alteracōni
quaſi contraria · quia hic mutat'
vna ſubſtancia in aliā et manēt
accidentia · ſed in alteracōne econ
uerſo ē · quia ibi mutant' accidē
tia et manet eadem ſubſtancia ſi
cut patet i corꝑalibꝰ qn̄ de albo
fit nigrum · et in ſp̄ualibus qn̄ de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

iuſto ſit impi⁹ vel ignorāte ſciēs
¶ Nō φ hec ꝓpoſitio de multiplr̄
ſumit᷑ . qn̄q; cauſā notat vt cū dr̄
xp̄s nat⁹ ē de ſpū ſcō . qn̄q; mām
vt cū dr̄ xp̄s natus ē de v̄gine .
qn̄q; idēptitatē ſubſtancie vt cū
dr̄ fili⁹ natus ē de pr̄e . qn̄q; tran
ſubſtantiacōez ſiue ꝯuerſionē vt
cū dr̄ corpus xp̄i fieri de pane .
qn̄q; ordinē vt cū dr̄ creaturā eē
de nihilo .

¶ De effc̄u eucharistie . ca . xiij

DIgne ſuſcipiētes corp⁹
xp̄i bonū multiplex ꝯſe
quūt᷑ . Primū eſt xp̄i cō
memoratio Math . Hoc facite in
meā ꝯmemoracōez . ſcz mee dilec
cōis . liberacōis . imitacōis Item
iterior viuificatio . qꝛ nō nunq̄z ꝑ
v̄tutē hui⁹ ſacramēti fit de attrito
ꝯtrit⁹ . Gen . Lignū vite ꝯmeſtū
vitā p̄ſtabit Sic ꝑ grām purga
mur . illuiam̄ . ꝑficim̄ . viuificam̄
et bene redit vita ꝑ cibum ꝑ quē
mors intrauit Corpis xp̄i miſtici
incorꝑatio de nouo facienda Vn̄
dictū ē Aug . Nec tu me mutab
in te ꝛc̄ Iſtd̄ nō intelligit᷑ de vni
one corpis miſtici de nouo facien
da ſꝫ de augmētanda n̄ eīn vnit
diſſilia Itē ſpūalis refectio . p̄s .
In loco paſcue ꝛc̄ . De⁹ eīn nō
tm̄ inſtituit ſacramētū qd̄ nos in
eſſe grē gnaret vt baptiſmū . vel
qd̄ genitos roboraret vt ꝯfirma
cōez . verūeciā qd̄ roboratos enu
triret vt eucharistiā . ꝓpt qd̄ hec
tria ſacramēta dant᷑ oibꝫ q̄ ad fi
de accedūt . Itē deuocōis augmē
tatio . p̄s . Impinguaſti in oleo ꝛc̄
Nutrimentū eīn qd̄ hic dat᷑ nob
quantū ad eſſe gratuitū in trib⁹
attendit᷑ ſcz in ꝯſeruacōe deuo
cōis ad deū et dilcōis ad ꝓximū
et delectātes intra noſmetipſos .
Itē fomitis mitigatio . p̄s . Sup
aquā refectionis educauit me .
qꝛ ſicut aq̄ refrigerat . ſic et iſtud
ſacramentū a feruore ꝯcupiſcen
tie Grē collacō Exo . Deſcēdēte
māna deſcēdebat ꝑit᷑ et ros Itē
v̄tutū roboratio . p̄s . Panis cor
hois ꝯfirmat Itē peccatoꝝ remiſ
ſio . qꝛ ꝑ iſtū cibū ſemꝑ fit repa
tio deꝑditi . vn̄ qn̄ dr̄ in orōe dn̄i
ca Panē nr̄m cotidianū da n . h .
Statī ſeq̄t᷑ et dimitte nob de . n .
Iſtud itelligit᷑ de veialibꝫ et nō
de mortalibꝫ . qꝛ ſic alimentū nāle
ꝓdeſt viuenti et nō mortuo ſilr
alimētū ſpūale Itē ꝯtra diabolū
armatio . p̄s . Paraſti in ꝯſpcū
meo ꝛc̄ Itē ſpēi eleuatio Aplūs
Quō n̄ cū illo oia do Itē amoris
excitatio Bern . Diſce xp̄iane
quantū debeas diligē xp̄m q̄ dedit
nob carnē ſuā in cibū . ſanguinē
in potū Aiām in p̄ciū . aq̄m lateris
i lauacrū . Itē fidei ꝯmēdatio . qꝛ
in hoc ſacramento eleuat᷑ ſup nām
et ſup ſenſus et ſupra intellectū
Aplūs . Captiuātes oēm intellec
tū in obſequiū xp̄i Itē āgelica ꝯui
uatio . p̄s . Panē angelorū . Itē
celeſtis regni collatio Job . Qui
mādu . car . me . ꝛc̄ Itē ſpūal de
lectacō Sap . Panē de celo p̄ſti
tiſti eis . hn̄tem oē delectamentū

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Item intellect9 illuīatio Regū·
Guſtauit ionathas de melle et il
luminati ſūt oculi ei9· De effcū
eucharistie dicit Bern· Corp9
xp̄i eſt egrotis medicina· pegri
nātibus dieta· debiles cōfortat·
valētes delcāt· languorez ſanat·
ſanitatē ſeruat· fit hō manſuetior
ad correpcōez· paciētior ad labo
rez· ardētior ad amorē· ſagacior
ad cautelā· ad obediendū pmp
tior· ad grāꝝ actionē deuotior·
Sic rite cōmunicantib9 multa bō
opa veniūt vt dictū eſt· ſic idig
ne corp9 xp̄i ſumētib9 multa ma
la occurrūt Nulli9 em̄ opus placꝫ
deo ñ placeat ipſe ꝑus Indigna
nāqꝫ ꝯmunio pcc̄as hoīez illaq̄at
dānacōez ꝑpat· pximū ſcādali
zat· mentē excecat· tēptacōni ſb
iugat· deū irritat· vitā tpalē bre
uiat· gratuitis ſpoliat De his oi
bus p ordinē dr̄· ps· Fiat inq̄t
menſa eorū corā ipſis in laqueū
Ecce p̄mū· et i retribucōez Ecce
ſcd̄m· et in ſcādalū Ecce terciū·
obſcurent̄ oculi eorū ne videant
Ecce iiij· et dorſū eorū ſp icurua
Ecce v· effunde ſup eos irā tuā·
Ecce vi· fiat hītatio eoꝝ deſerta
Ecce vij· et in tabnacul' eorū nō
ſit qui inhabitet Ecce viij·

De ſumētibus eucharistiā et de mō ſumendi· Ca· xiiij·

Corpus xp̄i q̄tuor mod'
ſumit̄· quidaz ſpūaliter
tm̄ vt q̄ accipiūt rē ſacra
mēti id ē grāz et nō ipm ſacmen
tum corporis christi De hoc mō
ſumendi dicit Auguſtin9 Crede
et manducaſti id eſt corpori xp̄i
miſtico incorporatus es Quidā
ſacramentaliter tantū vt ꝯmuni
cantes in peccato mortali Quidā
ſpūalit̄ et ſacramētalit̄ vt q̄ acci
piūt rē et ſacmentū ſic cōmunicā
tes in grā· Quid' nec ſpūalit̄ nec
ſacmentalit̄ vt q̄ nec ſacramētuꝫ
nec rē accipiūt Primi nō mandu
cantes māducant Scd̄i māducā
tes nō māducāt· Tercij māducā
tes māducāt Q̄rti nō māducātes
nō māducāt· Circa ꝯmuniōez
ꝯmittit̄ peccatū trib9 mod'· Pri
mo cū q̄s ſtatuto tpe ꝯmuniōez
dimittit Jo· Niſi māducaueritis
carnē filij hoīs ⁊c̄ Scd'o cū quis
ſuo tpe ꝯmunicans male accedit
Aplūs· Qui aūt ſumit indigne
iudiciū ⁊c̄· Tercio cū poſt ꝯmu
nionē a pcc̄as ſe nō cuſtodit· et
iſte multiplex malū incurrit Pri
mū· qr xp̄m quez ſuſcepit igno
miniose a ſe expellit· et certe tur
pi9 eicit̄ q̄m nō admittit̄ hoſpes
Scd'o· qr tales quodāmō ſimilitu
dinē iude gerit Judas em̄ poſtq̄z
cū xp̄o cenauit ip̄m tradidit Sic
et abſolon fratrez ſuū ad ꝯuiuiū
inuitauit et eū poſt occidit Tercīo
vero· qr ordinē honeſtatis ꝑutit
Venturo em̄ reuerētiam exhibet
et pn̄ti nullā Sic filiis eſt ill' q̄ cū
ramis oliuaꝝ et clamore xp̄o oc
currerunt et ip̄m poſtmodū cru
cifixerunt· Qualiter ad ꝯmu
nionem accedendum ſit diſcere
poſſumus in eſu agni paſchalis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Comedebant eñ iudei acĉctis
renibus calciatis pedibus · bacu
los habentes in manibus · cū lac
tucis agreſtibus · et feſtinanter
Per primū ſignificatur puritas
caſtitatis · Lucas · ſint lumbi vr̄i
precincti · Per ſcd̄m affectus
deuocōnis · Canti · vij · q̄z pulcri
ſunt egreſſus tui in calciamentis
fi · p · Per terciū memoria dn̄ice
paſſionis · Geñ · Jn baculo meo
tranſiui iordanē iſtuz · Per quar
tum amaritudo cōtricionis · p̄s ·
Cibabis nos pa · la · Per quintū
promptitudo bone voluntatis et
operacōnis · Prou̇ · Vidiſti hōiez
velocem in opibus ſuis · coraz re
gibus ſtabit Jtē quales eſſe
debeant cōmunicantes oſtendit̄
in veſtibus ſacerdotalib⁹ · requi
runt̄ eñ iſta · Judiciū diſcrecōis
mundicia caſtitatis · mortificacō
carnis · conſtancia fortitudinis ·
pſeuerantia longanimitatis · per
fectio caritatis · Primuz notat̄
in ſuphumerali · Scd̄m in alba ·
Tercium in cinctura · Quartū in fa
none que ponit̄ in brachio ſicut
clipeus · Quintū in ſtola · Sex
tum in caſula · Corpus xp̄i ſu
mitur velatum accidentibus mul
tiplici racōne · Primo ꝓpter meri
tum quantū ad bonos · q̄r ſcd̄m
Greg⁹ Fides nō habet meritum
cui humana racio prebet experi
mentū · Scd̄o ꝓpter dignitatē
quantū ad malos · exemplū de
bethſamitibus qui percuſſi ſunt ·
qm̄ archam dn̄i viderūt · Tercio
ꝓpter imbecillitatem quantū ad
omnes Non eñ poſſem⁹ videre
claritatem corpis chriſti glorifi
cati · exemplū de moyſe in cuius
faciem nō poterant filij iſrahel intē
dere qm̄ reſplenduit Quarto ꝓpt̄
vitanduz horrorem crudelitatis
ſi chriſti carnē dentibus attrecta
remus · Tres ſunt cauſe quare
laicis nō datur iſtud ſacramentū
ſub duplici ſpecie · Prima eſt q̄r
poſſent credere ꝙ totus xp̄s non
eſſet ſub vtraqz ſpecie · Secūda
ꝓpter periculū q̄r de facili poſſet
effundi ſanguis · Tercia vt veri
tas reſpōdeat vmbre · q̄r in lege
nihil habebant eciam offerentes
de libamine ·

De abſtinencia a cōmunione Capl̄ · xv ·

Abſtinent a cōmunione
quidam ꝓpter culpam
ꝓpriaz · et aliqui ſine cul
pa mortali · ſed ꝓpter ſacramēti
reuerenciā ſicut qui ſenciūt ſe mi
nus mundos mente vel carne · vel
eciaz indeuotos et iſti bene faciūt
dūmodo poſſint iuſte et ſine alio
rum ſcandalo ſuperſedere Vnde
vbi non inſtat neceſſitas cōſulen
dum eſt talibus · vt de cōmunio
ne exſpectent quouſqz parati ac
deuoti et circūſpecti poſſint acce
dere · nulla tamen neceſſitas debz
compellere vt aliquis ſcienter in
mortali peccato cōmunicet · Pec
catum facit indignū cōmunione
tribus modis · aut in habitu vt
qn̄ quis accedit non contritus de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

peccato preterito ⁊ incōfeſſus.
¶ Aut in actu vt quando immu
tat formam ſacramenti ⁊ irreue
renter ipſum tractat. Aut in pro
poſito vt quando habet volunta
tem peccandi in futuro ¶ Poteſt
etiam propter reuerentiam ſacra
menti excluſio fieri a communio
ne tripliciter ¶ Primo ꝓpter reue
rentiam ſacramenti exterioris.
ſic excludit pollutio ⁊ immundi
cia corporalis ¶ Secundo ꝓpt᷑ re
uerentiam rei contēte ſub formis
ſic excludit defectus iudicij ⁊ ra
tionis in pueris ⁊ amentibus.
Tercio propter reuerentiaꝫ rei ſi
gnificate. id eſt vnitatis corporis
miſtici. ⁊ ſic excludit vinculum
interdicti. vel ſuſpenſioīs vel ex
cōmunicatiois etiā iniuſte. ſic er
go pro ſola reuerentia ſine omni
culpa excluduntur multi a com
munione ¶ Hoc primo patet in
pueris. qui tamen ſi ſunt prope
etatem adultam ſicut decem āno
rum vel duodecim ⁊ apparent in
eis ſigna reuerentie ⁊ diſcretiois
poſſunt ſumere alias non. Item
patet in furioſis qui excludunt
ſine culpa. qui tamen communi
care poſſunt quando habent dilu
cida interualla. Item cum quis
habet lutoſas manus licet hic ſit
ſine culpa. tamen pro ſola reue
uerentia nō debet tangere corp⁹
xpi. ¶ Tria genera hominuꝫ ex
cludebantur in lege ab eſu agni
ſcilicet incircūciſi qui ſignant e
os qui accedūt ad communionē
irreuerenter. Regum Legitur ꝙ
percuſſus eſt oza quia tetigit ar
cam domini. Item alienigene. hi
ſignant infideles. De talium cō
munione dicitur in geneſi. Fera
peſſima deuorauit filium meum.
Immundi qui ſignant habentes
mortale peccatum. Vñ ꝓpheta.
Mūdamini qui fertis vaſa domi
ni. De his tribus nota verſus.
Indigne ſumis ſi non ſumis reue
renter. Vel non catholice vel hñs
mortale ſcienter. ¶ Qui non cō
municant ſuo tempore multa in
currunt mala Primo quia talis
vtilitate multiplici priuatur. de
quo habes ſupra de effectu euca
riſtie. ſi eniꝫ raab ſaluata eſt qꝛ
ſuſcepit nuncios domini. multo
fortius qui ipſum chriſtum ſuſci
piunt. Secundo quia conſtituti
onem eccleſie tranſgreditur. ſta
tuit enim eccleſia ꝙ qui nō com
municat in paſcha viuens ab in
greſſu eccleſie arceatur viuens.
⁊ moriens careat eccleſiaſtica ſe
pultura. Tercio quia maledicti
onem incurrit. Prouer. Ve ſoli
quoniā ſi ceciderit non habet ſub
leuantem. ſed bene ſolus eſt qui
chriſtum non habet. Quarto qꝛ
vices deo non reddit ſiue rependit
Aug⁹. Verecundum eſt illi ho
ſpicium denegare qui ſolet omnē
pulſanteꝫ admittere. Quinto qꝛ
vires ſpirituales perdit. quilibet
enim qui eſt ſine mortali eſt mē
brum corporis miſtici. membrū
autem debet ſuſtentari alimento

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

corpori⁹ xp̄i veri· alioquin effici
etur aridum ſicut ⁊ membrū cor
poreum ad quod non tranſmitti
tur corporalis cibi nutrimentum

¶ De officio miſſe· Cap̄· xvi.

PRerogatiuas plurimas
habȝ miſſa Primo quia
celebratur a ieiunis· Se
cūdo qm̄ tātū in eccleſia ⁊ ſuper
altare niſi quandoqȝ ꝓpter cauſaȝ
fiat ſubtentorio vel ī alio loco ho
neſto· Tercio quia oportet cele
brantem eſſe ſacerdotem Quarto
quia oportet eundeȝ eſſe indutū
ſacris veſtibus· Quinto quia tā
tummodo fit in die ⁊ non in noc
te niſi in natiuitate domini· Sex
to quia celebrat̄ acenſo lumine·
etiam ſi mille ſoles lucerent ſuper
terram· Septimo quia ibi ſonāt
verba diuina ⁊ angelica ⁊ huma
na· diuina quidem quando dicit̄
vel cantatur pater noſter ⁊ legū
tur verba domini in euangelio·
Angelica vero quando cantatur
Gloria in excelſis· humana aūt
ſicut in collectis ⁊ huiuſmodi·
Octauo quia ibi audiuntur tria
nobiliora ideomata que mund⁹
habet· ſciȝ hebraicū vt ibi· ſaba
oth ⁊ oſanna· Itē grecū cum di
citur kyrieleiſon· Itē latinuȝ vt
in alijs que ſunt ibi· Nono quia
miſſa ſuo modo tam plena eſt mi
ſterijs ſicut mare guttis· ſic ſol
athomis· ſicut firmamentū ſtel
lis· ⁊ ſicut celum empireum an
gelis· Decimo quia ſacerdotes ī
ſolemnibus eccleſiis habent ī miſ
ſa plures miniſtros· ſcȝ diaconū
ſubdiaconū acolitos Vndecimo
quia angelis ibi exiſtētibus ſuf
ficit in preſentia tāte maieſtatis
eſſe ſcolares· Duodecimo qꝛ ibi
eſt dominus celi ⁊ terre· Officiuȝ
miſſe moraliter eſt ita· Introit⁹
ſignificat inchoationem boni· ꝙ
autem introitus duplicatur· hoc
ſignificat ꝙ in noſtra inceptione
debemus declinaē a malo ⁊ facere
bonū· kyrieleiſon quod nouē vi
cibus variat̄ ſignat inuocationeȝ
miſericordie dei qua nouem mo
dis indigemus· Primo tribus
modis quantum ad peccatorum
remiſſionem quam ꝑpetrauim⁹
corde· ore· ⁊ opere· Secundo tri
bus modis quātum ad gratie col
lationem ſcilicet fidei· ſpei ⁊ cari
tatis· Tercio modo quantuȝ ad
glorificationem qua gaudebim⁹
ſupra nos in deo· intra nos de no
bis· ⁊ iuxta nos in proximo·
Gloria ī excelſis ſignat gratiarū
actionem· Collecta ſignat de
uotam orationem· Epiſtola et
euangelium notant veteris ⁊ no
ue legis obſeruationem· Gradu
ale et alleluia ſignāt vite ⁊ acti
ue ⁊ contemplatiue perfectionē
Offertorium contribulati ſpūs
ſacrificium· Secreta ſignat ſta
tum vie· prefatio ſtatum patrie·
Sanctus ſanctus ſanctus ſigni
ficat exultationem angelorum p̄
ſentiū· Canon tranſitū mēbroꝝ

in corpus chriſti miſticum. Pater noſter ſignificat filiationem per grām. Agnus dei liberationē per miſericordiā diuinā. triplicatur agnus dei vt liberemur a malis preteritis pn̄tibus ⁊ futuris. Complenda ſignat boni operis cōſummationem. ¶ Circa quedam alia que ſunt in miſſa nota ſignificacōnem allegoricā. Intelligimus enim per altare crucem. Per calicem ſepulcrum. Per patenam lapidem ſuppoſitum. per corporale ſyndonē in qua corp9 xp̄i fuit inuolutum. Nota qꝫ licet omēs miſſe ſunt eque bone q̄ntū ad opus operatum cum in omnibus ſit idem chriſtus. multum tamen differunt quantum ad opus operans. Unde melius ē audire miſſaꝫ boni ſacerdotis q̄ꝫ mali. ſicut in menſa corporali eundē cibum iocūdius accipimus a mūdo miniſtro q̄m immundo ¶ Nota qꝫ periculuꝫ eſt ſi celebrat cecutiens vel manus habēs tremulas aut caducū morbū. aut delirus. aut nimis ideota. Unde talibus iniungendum eſt qꝫ abſtineant a miſſa. Preterea quando aliq̄s bis celebraturus eſt non debet ſumere ablutionem in priori. alioquin ad ſecundam miſſaꝫ accedere non eſt ieiunus.

¶ De negligētia que fit i miſſa Cap. xvij.

Si per negligentiam euenerit qꝫ perlecto canone nec vinum nec aqua reperiatur in calice ſtatim infundi debet vtrūqꝫ. et ſacerdos iterabit conſecrationē ab illo loco ſimili modo ⁊ perficiet vſqꝫ in finem. ita tamen vt dimittat duas cruces q̄ fieri ſingulariter ſuper hoſtiam conſueuerit Uel melius poteſt dici qꝫ aliam hoſtiam ſumat ⁊ canonem a principio incipiat. Quod ſi de ſimplici vino vel aqua fiat cōſecratio. vinum reputabitur pro ſacramēto ſed aqua non. Si quid de ſāguine ceciderit ſup corporale vel ſuper pallam altaris. vel ſuper albam aut caſulam. pars illa reſcindatur ⁊ in loco reliquiaruꝫ ſeruetur. prius tamen extrahatur ſacr̄mentum quantuꝫ poterit ⁊ ſumatur. deinde abluat᷑. ⁊ ablutio iterum ſumatur Si vero ſuper terrā vel lapidem vel lignum ceciderit. lingendus ⁊ extergendus ⁊ radendus eſt locus ille ⁊ puluis i ſacro loco reponendus ¶ Porro ſi in ipſum ſāguinem muſca vel aranea vel aliud tale ceciderit quod vix ſine vomitu aut mortis periculo ſumi poteſt. perfundatur ⁊ lauetur quanto poteſt cautius in calice. ⁊ hanc ablutionem ſumat ſacerdos. ſed muſca vel aranea ſuper piſcinam crematur Quod ſi ſuper pallā altaris de corpore chriſti ceciderit. vel ſuper aliud veſtimentū. non incidatur. ſed vino abluatur ⁊ a miniſtro ſumatur. Si infirmus corp9 domini reiciat ſuſcipiatur prout diligētius po

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

teſt ⁊ ſumatur.

¶ De penitentia. Ca. xviij.

PEnitentia eſt vt ait ambroſius plangere preterita mala. ⁊ plangenda iterū non ꝯmittere. Item Gregorius. Penitere eſt anteacta peccata flere. ⁊ iterum flenda nō cōmittere ¶ Circa predictas diffinitiones nota ꝙ quedaȝ dantur per eſſentiā. vt homo eſt animal rationale. quedā per cauſam. vt dies eſt ſol lucens ſuper terram. Diffinitio autem penitētie data eſt per cauſam ⁊ non per eſſentiā Verūtamen penitentia diffinit̄ per duplicem actum Vnum qui eſt reſpectu preteriti. ſcilicet pterita mala plangere. alterum reſpectu futuri. ſcilicet plangēda non committere. ⁊ primus act⁹ eſt in re. ſecundus in propoſito. ¶ Penitentia duplex eſt. quedam interior ⁊ hec eſt de iure naturali. Quedam exterior que fit ad arbitriū hominis. Prima nō eſt ſacramentum ꝓprie. Secūda vero ſacramentum eſt. Non enī penitentia per ſe ſuſcepta dicitur ꝓprie ſacramentum eccleſie. cuȝ talis ante baptiſmum poſſit fieri ſed penitentia iniuncta per miniſtros eccleſie ſacramentum eſt. ¶ Notandum ꝙ lugere pro peccatis ꝓprijs eſt actus penitentie. ſed lugere pro malis alienis alterius virtutis eſt. ſcilicȝ miſericordie. lugere vero ꝓ bonis eternis eſt actus tercie beatitudinis de q̄ dicitur. beati qui lugent ⁊c̄.

¶ De duracōne penitentie ſciendum ꝙ exteriorem non oportet eſſe perpetuam. ſed circa interiorem diſtinguitur. Eſt enim interior ſecundum habituȝ ⁊ hec debet eſſe perpetua. Alia eſt ſecundum actum. ⁊ hanc nō oportet eſſe perpetuam. Semper eniȝ tenetur quis ad interiorem penitentiam habitualem qua vellet nō peccaſſe. ⁊ vult de cetero non peccare. ſed ad exteriorem penitentiam nō ſemꝑ tenetur ¶ Preterea alius eſt dolor rationalis qui eſt peccati deteſtatio. alius eſt ſenſibilis qui eſt paſſio. ⁊ primus dolor ſemper debet eſſe in penitētia. ſecundus non eſt de neceſſitate. Item quāuis homo nunq̄ȝ ſit certus de peccati remiſſione. tamen ꝓpter hoc non oportet eſſe penitē tiam exteriorem perpetuam. qꝛ non exigitur in talibus certitudo ſcientie. ſed ſufficit certitudo ꝯiecture probabilis. vt eſt quando fecit homo probabiliter quod erat ex parte ſua dolendo. confitēdo. ſatiſfaciendo. cauendo ¶ Cū in omni ſacramēto noue legis ſit aliqua materia viſibilis elementi que ſit ſignum et cauſa gratie. oportet etiam in ſacramēto penitētie eſſe. ſed tunc materia ſenſibilis large accipitur pro omni re. ſiue res illa ſit exterior ſubſtātia ſiue actio humana. Vnde ſecundū hoc in penitētia ꝓut eſt ſacra

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

mentum ſunt reꝰ ⁊ verba Verba
quippe ſũt in confeſſione ⁊ abſo
lutione. res autem ipſa actio hu
mana ¶ Ad intelligendum iſta
pleniꝰ nota ꝙ ſicut in medicinis
corporalibus quedam conſiſtũt
in ſola paſſione curati. vt eſt ſec
tio vulneris. quedaꝫ vero in ac
tione eiuſdem. vt eſt exercitatio
corporis Ita in ſacramentis que
dam conſiſtunt in paſſione eius
qui ſanctificatur. ⁊ non in actio
ne niſi per accidẽs. vt baptiſmꝰ.
cõfirmatio. eucariſtia. extrema
vnctio. ordo. Quedam vero cõ
ſiſtunt eſſentialiter in actu ipſiꝰ
qui ſanctificatur. vt alia duo ſa
cramenta. ſcilicet penitẽtia ⁊ ma
trimonium. In primis ergo que
ſine actu noſtro operãtur requi
ritur exterior materia que ſigni
ficat ⁊ cauſat rem ſacramenti. In
alijs vero ipſe actꝰ noſter eſt ꝑ
materia ſenſibili. Ex predictis
patere poteſt ꝙ quoddam ẽ hic
ſacramentum tantum vt actus
penitentis exterior. Quoddam
eſt res tantum. vt remiſſio pecca
torum. quoddam eſt reꝰ ⁊ ſacra
mentum. vt contritio tantum.

¶ De qualitate penitentie. Capitulum decimũnonum.

Eſt penitentia quedam
vera. Auguſtinus. Pei
tentia vera eſt penitẽda
nõ committere. ⁊ commiſſa defle
re. Quedam eſt falſa. Yſido. Ir
riſor eſt et nõ penitens q̃ adhuc
agit quod penitꝫ. Quedam eſt
coacta. Ps. Conuerſus ſum in
erumna mea ⁊c̃. Quedaꝫ eſt ſe
ra. Auguſtinus. Si tunc peiteꝰ
quando peccare non poteꝰ. pecca
ta te dimittunt. nõ tu illa. Que
dam eſt iniqua. Math. Iudas
penitẽtia ductuꝰ eſt ⁊c. Quedã
eſt deſperata. Sap. Pre angu
ſtia ſpiritus dicentes intra ſe pei
tentiam agentes. Quedã eſt ſã
cta ⁊ meritoria. Bernardus O
felix premiuꝫ humilitatis. o bo
na ſpes confidentium. q̃m facile
vincis inuincibilẽ. q̃m cito treme
bundum iudicem conuertiꝰ in pi
iſſimum patrem ¶ Debet eſſe pe
nitentia amara. Hiere. Planctũ
vnigeniti fac tibi. Voluntaria.
Dicit augꝰ. Cum gaudio debet
facere immortalis futurus quecũ
ꝙ faceret pro differenda morte
moriturus. Perfecta. Augꝰ.
Nulla penitẽtia eſt ſera dummo
do ſit vera. Accelerata. Prouer.
Ne tardes conuerti ad dñm Hie
ronimus. Nauicule herenti in ſa
lo funem potiuꝰ precide q̃m ſolue
ſFortis. Hiero. Per calcatum ꝑ
ge patrem ⁊c̃. Perſeuerans Cã
ticoꝝ. Laui pedes meos quomõ
iterum inquinabo illos. Item re
ſurrectiõ ſpiritualis debet eſſe cũ
xp̃o ſemper victuro. non cuꝫ la
zaro morituro. Penitentia debꝫ
eſſe prompta ⁊ non diu dilata.
Primo quia diu expectamur.
Vnde Yſa. Expectaui vt facẽs

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

vuas ⁊ feciſti labruſcas. Secū
do quia ad magna vocamur. Ge
neſis. Ego ero merces tua mag
na. Tercio ne ab eternis nuptijs
excludamur. ſicut factum eſt fa
tuis virginibꝰ que ſe differebāt
pparare. Quarto ne ab hoſtibꝰ
ipediamur. ſicut filij iſrl a pha
raone vt nō egrederēt de egipto.
Quinto quia relinquere peccatū
etiā penis cōpellimur. Gregoriꝰ
Contemnendus eſſet hic mūdꝰ
etiā ſi rebꝰ proſperis abūdaret.
ac cum tot aduerſitatibꝰ animū
pulſat. cum tot calamitates inge
minat. quid aliud q̄ꝫ ꝙ nō ame
tur clamat. Sexto ne blande ſe
ducamur. ſicut auis per fiſtulaꝫ
aucupis. ⁊ ſicut piſcis per eſcā
in hamo. ⁊ ſicut vrſus per mel.
Septimo ne morte preueniam̄.
Grego. Nihil certius morte ⁊c.
Octauo ne conſuetudine tenea
mur. ſicut arbor de facili nō euel
litur cum bene radicatur. Hiere.
Nunquid ethiops poteſt muta
re pellem ⁊c. ¶ Ad agendaꝫ pe
nitentiam mouent quatuor de q̄
bus Bernꝰ. Nimis durum ē cor
qđ non emolliunt beneficia. nec
terrent ſupplicia. nec alliciunt ꝓ
miſſa. nec caſtigant flagella.
¶ Impedimenta penitentie ſūt
hec puſillanimitas aggrediendi
Tales ſūt ſicut equus vnbraticꝰ
qui a trunco vel vmbra terretur.
Pudor confitēdi. ſed ſicut dicit
Augꝰ. Verecundia magna pſ
ē penitētie. Job. Qui timet prui

nam cadet ſuper eum nix. ¶ Hor
ror ſatiſfaciendi. ſed contradicit
Apꝰ. Hoc momentaneum et le
ue tribulationis pondus ⁊c. De
lectatio peccandi. Hiero. Tem
porale eſt quod delectat. eternū
quod cruciat. Spes diu viuēdi.
ꝫ dn̄s dicit ꝙ ſecuris iam ad ra
dicem arboris poſita eſt. Deſpe
ratio gratiam obtinendi. ꝯtra qđ
dicit Ezechiel. Quacunqꝫ hora
peccator inge. Timor recidiuan
di. Augꝰ dicit de deo. Quando
cecidi erexit me. q̄ndo ſteti tenu
it me. qn̄ iui duxit me. Exēplū
delinquendi. Sed ſtultus eſt q̄
vidit aliquem cadentem ſi nō ſit
in eodem loco cautior Conſuetu
do peccandi. ſicut balaam cōſue
tus mōſtris non curauit ꝙ aſina
loquebatur. Confidentia de dei
miſericordia ipſum quando peni
tuerit recipiendi. ſed hoc eſt pec
care in ſpem Grego. Miſericordi
am dei debemꝰ erubeſcere ſi iuſti
ciam eius nolumus formidare.

¶ De effectu penitentie. Capi
tulum viceſimum.

PEr penitentiam abſolui
tur homo a pcc̄o. reſtitui
tur eccleſie. reconciliat
xp̄o. donis ſpiritualibus ditat.
de filio diaboli filius dei efficit.
paradiſus aperitur. hec eſt que
angelos letificat. impium iuſtifi
cat. amiſſa bona reuocat. penam
eternam vitat. Item penitentia

eſt ſecūda tabula poſt naufra
giū ad quam peccator poteſt re
currere q̃mdiu eſt in ſtatu preſē
tis vite · quñcunq; et quotienſcūq;
diuinā clementiam voluerit iplo
rare ¶ Duplex eſt eni naufragi
um · ſcʒ peccati originalis et pec
cati actualis · ſed de primo libera
mur p tabulaʒ baptiſmi · qui vir
tutem et efficaciā a tabula cruc'
xp̄i accepit · ¶ De ſecūdo autē
liberamur p tabulā penitētie quā
diuina clementia prouidit homi
quia pro pecc̄o actuali nō poteſt
iterū baptiſari ¶ Nota ergo q
a reatu peccati liberamur per gra
tiam · a ſequelis autē peccatoruʒ
p penitētiā et per ptes penitētie ·
a miſeria vero per gloriam ¶ Itē
nota qualiter opa mortificata re
uiuiſcunt · quia licet verum ſit q
a priuacōne ad habitū non ſit re
greſſus in vita naturali · nō eſt ta
men verū in vita morali Nam a
priuatione ad habitū volūtariū
eſt regreſſus · ſciʒ a morte culpe
ad vitā grē · Vnde dicendū q ſi
cut peccata actualia tranſeūt a
ctu et remanent merito · Secun
dum autem q manent dicuntur
mortificari l' viuificari · bona igit'
opera q̃mdiu ſunt coīuncta radi
cī merendi dicunt' viuere · quādo
ab illa ſeparant' dicuntur mori ·
quando reuertuntur dicuntur vi
uificari · quia redeunt ad ſtatum
ſue originis videlicet caritatis · et
quia valent ad maiorem radicati
onem caritatis ·

¶ De partibus penitentie in cō
muni Capitulum viceſimūp̄mū

Partes penitentie integra
les ſunt tres · ſcilicet con
tritio · confeſſio · ſatiſfa
ctio · Quamuis enim complemē
tum peccati poſſit eſſe i actu cor
dis ſolius vel cordis et oris ſimul
vel trium ſimul · tamen ad perfe
ctōnem penitentie exigitur horū
triū aggregatio · licet ad eſſe ſim
plex ſufficiat contritio in actu ·
et confeſſio ac ſatiſfactio in pro
poſito · Non enim exigitur i his
que habent eſſe ſucceſſiuum q p
tes integrales ſint ſimul ſed exi
gitur hoc in toto quod habet eē
permanēs ¶ Ad autem tres ſint
partes penitentie ſic oſtenditur ·
Penitentia eni eſt quoddā ſpō
taneum iudicium in quo cōtritio
eſt quaſi quedam citatio vbi ſeq
tur rei apud iudicem ſpontanea
confeſſio · Deinde ſequitur emē
de per iudicem impoſite ſolutio ·
Sed in hoc differt iudiciuʒ fori
a iudicio poli · quia ibi confeſſus
in iure condemnatur et hic abſol
uitur · Alia eſt ſufficiētia iſtarū
partium · quia cum omne pecca
tum cōmittatur corde vel ore vel
opere · iuſtū eſt vt iſta tria curē
tur per contrariuʒ · ſcilicet vt pec
cator culpam animo deteſtetur ·
verbo accuſet et facto puniat ·
Itē per peccatū offendit homo
deum et eccleſiā et ſeipſum · ſed p
ↄtritionē reconciliatur homo deo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

ꝑ cõfeſſionẽ deo ⁊ eccleſie. ⁊ per
ſatiſfactionẽ ſibi Jtẽ iſte tres ꝑ
tes penitẽtie ſũt tres diete quibꝰ
itur in terram ꝓmiſſionis De qui
bus dicit̃ in exodo Jbimꝰ viã tri
um dierũ Jtẽ iſte tres ꝑtes viuiſi
cant moralit̃ tres mortuos quos
dñs ſuſcitauit. qꝛ ꝑ ꝯtritionẽ ſuſ
citat̃ puella i domo. ꝑ ꝯfeſſionẽ
iuuenis in porta. ꝑ ſatiſfactionem
lazarus de ſepulcro.

De contritione. Ca. xxij.

Contritio ẽ dolor volũta
rie aſſumptꝰ ꝓ pccãs cũ
ꝓpoſito cõfitẽdi ⁊ ſatiſfa
ciendi. Hec diffinitio integralis ẽ
⁊ ponit̃ ibi dolor pro genere. vo
lũtarie aſſumptus ponit̃ ad drãm
doloris naturalis qui nõ eſt meri
torius cũ nõ ſit in genere moris.
ſꝫ volũtas ponit eũ in genere mo
rali Pro peccatis ponit̃ pro mate
ria doloris ad drãm doloris iuidie
qui eſt de alieno bono Sic ergo
diffinit̃ ꝯtricõ ꝓut eſt actus vir
tutis Sed prout eſt pars ſacm̃e
ti penitentie oportet ꝙ aliquid i
cõparatione ad alias ꝑtes adda
tur. ⁊ ideo ponit̃ cũ ꝓpoſito cõfi
tendi ⁊ ſatiſfaciendi Nota ſex
effectꝰ cõtritionis Primꝰ eſt qꝛ
peccatũ annihilat Grego. Cõtri
tio eſt dolor annihilãs pccm̃. vt
patet in latrone Hodie mecũ ⁊c̃
Secundus eſt quia intellectum
ſerenat Jſido. Cũ fletu a nobis
caligo detergit̃ mũdatis oculis
mentis in ſupna recipimur Tercí
uſ eſt quia mentẽ trãquillat Gre
go. Si nos virtus ꝯpunctionis
in intimis afficiat. ois ſtrepitꝰ pra
ue ſuggeſtionis obmuteſcit.
Quartus eſt quia animã ditat.
Criſ. Nemo ad deũ aliqñ flens
acceſſit qui nõ qđ poſtulauit ac
cepit Mathei. xv. Venite ad me
oẽs qui laboratis ⁊ onerati eſtis
⁊c̃. Quintus eſt ꝙ hoiem ad ma
gna facienda ducit Criſo. Hec
ẽ humiliati cordis vera cõpuncti
o magna agere ⁊ humilia loqui
Sextus ẽ quia deo conglutinat
Criſo. Nihil ita cõglutinat deo
vt penitẽtis lacrime Nota ꝙ cor
dicit̃ durũ qñ diuine inſpirationi
ſe tãgẽti nõ cedit. ſꝫ obuiat in af
fectu peccati demorando. Frãgi
vero dicit̃ qñ incipit a ꝓpoſito pec
candi reſipiſcere. licet non dum to
talit̃ cõuertat̃ Conteri autẽ dici
tur qñ voluntas ꝑfecte ab effec
tu peccati reſilijt In cõtritione
duplex eſt dolor. vnus volunta
rius qui non eſt aliud q̃m peccati
diſplicẽtia. alius eſt ſenſibilis
Primus eſt de eſſentia ꝯtritiois
⁊ de hoc dolore intelligitur illud
Hiere. Luctũ vnigeniti fac tibi
Quia hō debet ex ratione magis
velle nũq̃m peccaſſe q̃m vnigeni
tũ viuẽ Secũdꝰ vero dolor nõ re
q̃rit̃ de ꝯtritionis ncc̃itate ſꝫ de eꝰ
ꝑfectione. qꝛ talis dolor nõ ẽ in
nrã ꝑtãte Nota ꝙ ꝯtricõ poteſt
tm̃ intẽdi ꝙ nõ ſolũ culpa ſꝫ etiã
tota pena dimittit̃. hoc ãt ꝑt du

pliciter fieri. Vno mō ex pte cari
tatis q̄ displicentiā pcti causat. q̄
sic ɔtingit tm̄ incedi caritatē in a
ctu q̄ cōtritio inde sequēs mere
bit absolucōnē ab oi pena. Alio
mō fit illud ex pte doloris sensibi
lis quē volūtas in cōtritione exci
tat. quia eni ille dolor pena q̄dā
est tātū pt itēdi q̄ sufficiat ad de
letionē culpe ⁊ pene Pña ē int at
tritionē ⁊ ɔtritionē. sicut int infor
me ⁊ formatū scdm̄ quod dicit
de fide informi ⁊ fōrta Vtrū aūt
attritio fiat ɔtritio distinguēdū
ē. q̄ cōtritio dicit cū grā tritio.
hoc āt pt esse dupliciter Vno mō
p cōcomitātiā q̄ grā associat mo
tui exiſtēti in aia ⁊ illū informat
q̄muis nō eliciat. Alio mō p cau
sā ita q̄ motus a grā eliciat. Pri
mo mō attritio fit ɔtricō. quia a
ctus ille simplex manēs i aīa for
mat adueniēte luce Secūdo mō
ipossibile ē q̄ attritio fiat ɔtritio
Si querit q̄m diu quis de pec
cato dolē debeat. Rñdeo q̄ sicut
dicit hugo de sāc. vic. De quā
do absoluit hoiem a viculo pecca
ti ligat eū viculo ppetue detesta
tiois Sz detestatio pcci ppetua
duplex ē Quedā sciz in habitu
ad quā sēp hō teneť etiaz p⁹ pec
cati pfectā r̄missionē De q̄ dicit
Aug⁹ loquēs de peitēte Semper
doleat ⁊ de dolore gaudeat ⁊ non
sēp se doluisse doleat. Alia ē dete
statio in actu. ad hāc hō nō sēp
teneť Sciendū q̄ beati ⁊ dānati
⁊ hi qui sunt in purgatorio non

hūt ɔtritionē. hui⁹ ratio est. q̄ i
cōtritione ꝓprie sūpta tria sunt.
scz grā. dolor. ⁊ effectus meriti
satisfacientis. in beatis āt nō est
dolor. ⁊ in dānatis nō ē grā. ⁊ q̄
sūt in purgatorio nō merent

De ɔfessione Ca. xxiij

Confessio ē vt ait aug⁹.
p quā morbus latēs spe
venie apit Hec cōfessio
sacramētal ē q̄ est ps penitentie
⁊ cōuenienter describit p materi
am q̄ est peccatū. ⁊ p actū qui
ē apire. ⁊ p finē qui ē spes venie
Duplex ē ɔfessio. quedā est
mētalis q̄ fit deo. ⁊ hec est de iu
re naturali. q̄dā vocalis q̄ fit hoi
hec nō est de iure naturali Igit
ante incarnacōnē xp̄i sufficiebat
cōfessio mētalis. q̄ deus nondū
erat homo. sed postq̄m factus ē
hō debet confessio fieri hoi vicario
xp̄i In hoc ei q̄ mistris sacram
torū dedit ptātē ligādi ⁊ soluen
di insinuauit cōfessionē eis tāq̄z
iudicibus debere fieri. Hic ergo
christus instituit confessionez ta
cite. sed apostoli promulgauert
eam expresse. Quamuis igitur
in contricōne dimittatur peccatū
tamen confessio vocalis est neceſ
saria. vel in re quando habetur o
portunitas. vel in proposito q̄n
eam articulus necessitatis exclu
dit ⁊ non cōtemptus religionis.
⁊ ista necessitas cōfitēdi post con
tritionem non est in tali casu
propter necessitatez remedij. cū
peccatum iam dimissum sit. sed
v

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

ꝓpt̄ obligationē ꝑcepti. ↄfeſſio
autē ⁊ ſatiſfactio neceſſaria eſt.
non ſolū ꝓpter recōciliationē i iu
dicio dei. ſed etiā i iudicio eccle
ſie. Quas eni circūſtantias tene
amur cōfiteri nota ꝙ circumſtā
tiarū quedam ſunt trahentes ad
aliud genus peccati. vt coire cuȝ
muliere cōiugata. ⁊ has tenetur
homo cōfiteri. Quedā vero ſunt
aggrauātes ſicut in eadē ſpecie.
⁊ harū quedā ſunt nō aggrauā
tes notabiliter. ſicut ſciētia ⁊ hu
iuſmodi. has nō tenet̄ homo cōfi
teri. quia ſūt quaſi venialia pecca
ta. Quedā autē ſunt aggrauan
tes notabilit̄. ⁊ has ſecundum
quoſdam oportet cōfiteri. nō eñ
ſufficiāt illi qui centū marcas de a
lieno habuit dicē. ecce accepi a
lienū. cū hoc poſſȝ verificari ſi ac
cepiſſet vnū denariū. ſecundum
alios cōmunius ſed non tutius o
pinātes non oportet. Que ſint
autē circūſtātie aggrauātes pec
catum notantur in hiꝰ verſibuꝰ.
Aggūat ordo. locus. mora. cau
ſa. ſcientia. tempus Lucta puſil
la modus culpe genus ⁊ ſtatus
altus. Conditio numerus etaꝰ
et ſcādala ſexus. Quāuis pec
cata alicuius nota ſint ſacerdoti.
tamē oportet ea ↄfiteri. quia nō
ſunt ei nota vt iudici. Quādiu
poſſit differre aliquis cōfeſſionē
due ſunt opiniones. Quidaȝ eñ
dicunt ꝙ peccator tenetur cōfite
ri ſtatim habita oportuitate ſuf
ficiēti. Alij dicūt cōmuniuꝰ ꝙ cū

cōfeſſio ſit int̄ precepta affirma
tiua non obligat niſi pro loco et
tempore. Eccleſia autēȝ determi
nauit in decretali ꝙ homo ↄfitea
tur ſemel in anno. quia ſemel in
āno habet quilibet de neceſſitate
cōmunicare. In caſibuꝰ tamē
quatuor tenet̄ quis ante hoc tem
pus cōfiteri. primo ratione ſacra
menti qui vult cōmunicare vel ce
lebrare. Secundꝰ ratione ꝑiculi
vt ſi eſt in periculo mortis. Ter
cio eſt ratione conſciētie. vt ſi di
cat ſibi ↄſcientia ꝙ ſtatim tenea
tur. Quarto ratione dubij. vt ſi
non ſperat ſibi amplius illo āno
copiam cōfeſſoris occurrere quā
modo habet. vel ſi habet caſuȝ de
quo ſoluꝰ papa poteſt abſoluere
⁊ habet modo copiam penitenti
arij dñi pape. Sed querit̄ vtrū
cōfeſſio facta in mortali valeat
Dicendū ꝙ cōfeſſio eſt in reme
dium et in preceptū. In quātū ē
in remedium non valet in morta
li. ſuſcepta tamē abſoluitur ho
mo a ꝑcepto ſicut etiā ficte ſuſci
piens baptiſmum. Vtrum aūt
confeſſio ſit iteranda notandum
eſt ꝙ regulariter nullus tenetur
confeſſionem ſemel bona fide fac
tam amplius iterare. Sunt tamē
quatuor caſus in quibus homini
expedit confeſſionē iterare. quo
rum duo ſunt propter cōfeſſoreȝ
⁊ duo propter confitentem. Pri
mus eſt igitur ſi cōfeſſori deficiat
clauiꝰ potētie eo ꝙ non habet au
ctoritatē ab illo pccō abſoluē.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Secundus eſt ſi deficiat in eo cla
uis ſcientie quia neſcit diſcerne
re inter mortale ⁊ veniale. Terci
us eſt ſi confitens dimidiauit cō
feſſionem. oportet enim ꝙ vni fi
at cōfeſſio omnium que habent
in memoria. ſi vero aliqua exci
derint a memoria non ideo repu
tari debet cōfeſſio dimidiata.
Quartus ſi contempſit vel negle
xit ⁊ oblitus eſt ſatiſfactionem
nam ſi ſciret ⁊ implere vellet nō
oporteret confeſſionē iterare.
Si vero aliquis cadit in peccatū
poſtq̄m bona fide fecit cōfeſſioē ȝ
queſtio eſt vtrū teneat cōfeſſio
nē prius factā iterare. ⁊ hec opi
nio cōmunior eſt ꝙ nō in ſpecie
ſed in genere. licet aliter quidaȝ
dicant. Nota ꝙ ꝯfeſſio facta
per nuncium vel epiſtolā licet ſit
quoddā opꝰ bonū ⁊ meritoriū.
tamen in quantuȝ eſt pars ſacra
menti nō poteſt ſic fieri. quia de
terminatam habet materiam ſcȝ
actum ſermonis quo conſciētia
hominis manifeſtari conſueuit.
Vnde ſine neceſſitate non licet a
liter confiteri In neceſſitate vero
poteſt defectus ꝑ actū equiualē
tem ſuppleri.

De qualitate ⁊ effectu con
feſſionis. Capitulū. xxiiij.

Qualis eſſe debeat cōfeſſi
o notat in his verſibus
Sit ſimplex humilis cō
feſſio pura fidelis. Vera frequēs
nuda diſcreta libens verecunda
Integra ſecreta lacrimabilis ac
celerata. Fortis ⁊ accuſans ⁊ ſit
parere parata. Ad multa va
let confeſſio. A morte liberat. q̄ꝛ
ſicut cōfeſſus i foro ꝯtentioſo dā
natur. ſic in ſpirituali liberatur.
Deū homini manifeſtat. Augꝰ
Si nollem cōfiteri nō me tibi ab
ſcondere. ſȝ te mihi. Vulnera mē
tis ſanat. Hie. Vulnus nō intel
lectū tardius ſanat. Paradiſuȝ
aperit. Augꝰ. O bonū verbum
peccaui quod portas aperit pa
radiſi. Exemplum i latrone dex
tro. Peccata tegit Vnde quedā
gloſa. Si homo detegit deꝰ tegit
Miſericordiā diuinam emollit.
Gloſa ſup illud. Delictū meuȝ
cognitū tibi feci. Si homo agno
ſcit deus ignoſcit. Animū iocū
dat. Pſ̄ In voce exultationis ⁊
confeſſionis. Interceſſoēs multi
plicat. Sacerdotes eni orant pro
ſuis confeſſis. Cōſcientiaȝ mun
dat. Augꝰ. Cōfitendo ſit homo
de fedo pulcer. Fedꝰ diaboli rū
pit. ſicut cū aliquis ſecretuȝ alte
rius detegit. Deo cōiungit. Au
gꝰ. Quid ꝓpius auribus tuis q̄ȝ
cor ꝯfitens ⁊ vita que ex fide eſt
In viam ſalutis dirigit. Qui ab
ſcondit ſcelera ſua nō diriget.
ergo econuerſo. Peccatū delet.
Pſ̄. Dixi ꝯfitebor ⁊c. Satiſfa
ctionē ſupplȝ. Glo. ſup math.
Iubemur cōfiteri pccā nrā vt eru
beſcentiā patiamur ꝓ pena. Ma
lū ꝑcauet. Exēplū de dēte putri
do qui extrahit ne alij putreſcāt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

¶ Cui debeat fieri ɔfeſſio · xxv ·

GEneraliter tenet ꝙ ɔfeſ
ſio debȝ fieri ſacerdoti ha
benti claues que ſūt ſciē
tia diſcernēdi · ⁊ poteſtas ligan
di ⁊ ſoluendi · ¶ Sciendū āt ꝙ
ſicut baptiſmus ē ſacramentū ne
ceſſitatis · ita ⁊ penitentia · Vnd̄
ſicut baptiſmus duplicem habet
miniſtrū · vnum cui baptizare cō
petit ex officio ſcȝ ſacerdotē · aliū
cui committitur diſpenſatio bap
tiſmi ratione neceſſitatiꝰ · Ita et
miniſter penitentie duplex eſt ·
vnus cui cōfeſſio fit ex officio ſi
cut eſt ſacerdos · alius autē eſt q̄
audiēdo cōfeſſionem vicē ſupplē
poteſt ſacerdotis in neceſſitate vt
eſt laicuſ · Dicūt tñ aliqui ꝙ cū
deeſt copia ſacerdotis nō oportet
cōfiteri laico · ſȝ ſufficit ſoli deo · ſi
cut dicit frater petrus · Quāuis
oēs ſacerdotes claues habeāt · nō
tamen poſſunt omēs ligare ⁊ ſol
uere ſicut excōmunicati ⁊ ſuſpen
ſi ⁊ heretici damnati · Hoc autē
nō eſt ꝓpt defectū ordinis · ſed
quia nō habent materiaȝ ſcilicet
ſubditoſ qui auferunt eiꝰ cuȝ ex
communicant · Poſſunt tamen
tales baptiſare · quia hoc eſt ſac̄
mentū neceſſitatis Poſſunt quo
qȝ tales eucariſtiā ɔſecrarē · quia
hoc ſubſtantialiter adheret ordi
ni · ligare autē ⁊ abſoluere accidē
taliter adheret ordini ¶ Dicēs
etiam ꝙ nullus poteſt abſoluere
confitentē niſi ſolus ſacerdos ꝓpri

us · Sed ꝓprius ſacerdos dicitur
ſex modis Primo paſtor eccle
ſie · Secundo per determinatioēȝ
ſuperioris vt vicarij · Tercio per
priuilegium quibuſdaȝ indultū
vt ſunt fratres predicatores ⁊ mi
nores ⁊ cruciferi · Quarto per li
centiam proprij ſacerdotiſ · Non
tamen licenciētur niſi diſcretis ·
honeſtis ⁊ notis · Quinto prop
ter neceſſitatem · qꝛ inſtante mor
tis periculo quilibet ſacerdos po
teſt abſoluere · ⁊ peregrini abſol
uuntur ab illis apud quos ſunt ·
Sexto propter defectum ſui ſa
cerdotis quādo ſcilicet ideota eſt
vel proditor confeſſionis · vel ſo
let confitentes mulieres procari ·
tunc enim ſi nō inuenit aliquem
qui auctoritatem habeat · effici
tur ei ſacerdos proprius non qui
libet ſed diſcretus · ⁊ qui eſt no
tus vel ex ordine vel ex perſona
¶ Item frater petrus Innocenti
us quintus ¶ Nota ad effectū
aliquem duo requiruntur · ſciliȝ
potentia actiua in agente · ⁊ ma
teria debita in ſuſcipiente · Hinc
eſt ꝙ ad effectū ligādi ⁊ ſoluē
di requiruntur · ⁊ poteſtas claui
um que datur in ordinatione · ⁊
materia debita id eſt ſubdituſ q̄
habetur ex iuriſdictione · Vnde
dico ꝙ non ſufficit confiteri cuili
bet ſacerdoti · ſed oportȝ proprio
qui duplex eſt vel ex iuriſdictiō
ne ordinaria ſicut parrochialis
ſacerdos vel epiſcopꝰ eius vel pa
pa · vel ex iuriſdictiōe delegata

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

ſicut iſte cui committit poteſta
tem audiendi aliquis horū trium
Vel eſt legat⁹ domini pape. Jtē
nullu⁹ tenetur peccata confiteri
que nō habet Qui autē abſolut⁹
eſt a penitentiario epiſcopi vel
pape iā non habet iſta peccata.
ergo non tenetur ea confiteri. te
netur tamē ſacerdos exigere pec
cata ſiqua habet que non ſit con
feſſus ei ⁊ confiteri ꝓpter ſtatuta
eccleſie. vel ſaltē preſentare ſe co
ram eo ⁊ dicere ſe confeſſum fore
⁊ ſacerdos debet ei credere ⁊ eucari
ſtiam dare. Sufficit eni ei cō ſci
entiam ſuam iſto modo ſcire cuz
aliam certitudinē de peccatis oc
cultis non poſſit habere.

De ſigillo confeſſionis. Capitulū. xxvi.

Ea que geruntur exteri⁹
in ſacramētis ſunt ſigna
rerū que interius contin
gunt. ⁊ ideo cōfeſſio qua quis ſa
cerdoti ſe ſubijciat ſignū eſt interi
oris ſubiectionis q̄ quis deo ſub
ijcitur. Deus āt peccatū illius q̄
ſe ſibi ꝑ penitentiā ſubijcit tegit
Vnde oportz de ſacramēti neceſſi
tate ꝙ ſacerdos cōfeſſionem celet
Sunt ⁊ alie huius celationis vti
litates. q: ꝑ hoc hoīes ad cōfeſſi
onem magis attrahunt ⁊ ſimpli
cius peccata cōfitent. Sacerdos
etiā non ſolū debet celare peccatū
quod in cōfeſſione recipit. ſed e
tiam alia omnia ꝑ que poſſz pec
cator vel peccatū deprehendi.

Poteſt autē penitens facere vt
id quod ſacerdos per confeſſionē
ſibi factam ſciebat vt deus ſciat
etiaz vt homo. ⁊ hoc facit dum li
cenciat eum ad dicendum. ⁊ ideo
ſi dicat non frāgit ſigillū cōfeſſio
nis Si autē queritur vtrū id
quod ſacerdos ſcit ꝑ cōfeſſionem
quod etiam ſcit alio modo poſſz
reuelaē. ſuper hoc diuerſe ſunt o
piniones. Sed hec eſt verior ꝙ
ſiue ſacerdos ſciat illud peccatuz
ante confeſſionem ſibi factam ſi
ue poſt non tenetur celare quan
tum ad id quod ſcit vt homo
Nota ꝙ iſte modus dicendi
dico tibi in confeſſione non clau
dit tale dictum ſigillo confeſſio
nis. quia non ſeruatur ibi forma
confeſſionis.

De ſatiſfactione. Ca. xxvij

Sicut in belli⁹ reſtituta a
micicia nō ſtatiz remitti
tur debitū damni illati.
ita poſt remiſſionez culpe in con
tritione remanz debitum pene ſa
tiſfactorie. Iniungit autē ſacer
dos quedā ad ſatiſfactionis fun
damentuz ſicut abſtinere a pec
cato ⁊ reſtituere ablatuz. quedā
iniungit ad ſatiſfactiōis expedi
tionem. vt eſt vitaē conſortium
malorum. quedam iniungit ad
ſatiſfactionis ſubſtātiam. vt ieiu
nare vigilare. daē elemoſinam.
ꝑegrinari. ⁊ huiuſmodi opa pe
nalia. q̄dā iniūgit ad ꝑfectōnez

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

et ſecuritatem ſatiſſactionis vt
ſunt opera ſupererogationis.
¶ Satiſfactō debet reſpondere
culpe in tribus In numero. Pſ.
Lauabo per ſingulas noctes lec
tum meum lacrimis meis. In pō
dere. Aug9. Libenter debet facere
inmortalis futurus quecunqȝ fa
ceret pro deſtruenda morte mori
turus. In menſura. Grego. Tā
to tpe debet homo eſſe in penitēti
a quanto fuit in culpa Iſta tria
requiruntur in penitētia ſecūduȝ
conuenientiam non ſecūdum ne
ceſſitatē.

¶ De partibus ſatiſfactionis in communi. Capitulū. xxviij.

Satiſfactionis quedam
ſūt ptes pricipales ſcȝ o
ratio. ieiuniū. elemoſina
Quedā vero ſūt ptes ſecūdarie
que ad has reducūt. vt vigilie
peregrinationes ⁊ diſcipline.
Dicendū ergo ꝙ omia opera car
nē affligentia reducunt ad ieiu
niū. omia vero opera ſpūalia ad
orationē. oia autē opa miſericor
die ad elemoſinā. ¶ Sufficien
tia partiū pricipaliuȝ poteſt acci
pi reſpectu termini a quo eſt mo
tus ſatiſfactionis. quia per ieiu
niū reuocamur a concupiſcentia
carnis. per elemoſinā a concupi
ſcentia oculorū. per orationeȝ a
ſuperbia vite. Alio modo ſumit
iſta ſufficientia ex parte termini
ad quem fit ſatiſfactio. quia p
ieiuniuȝ bene ordinat homo in ſe
ipſo. per elemoſinā ad proximū
p orationē ad deum. Tercio mō
ſumit hec ſufficientia ex pte ma
terie de qua fit ſatiſfactō. quia p
elemoſinā fit ſatiſfactio de bonis
exteriorꝰ ſubſtātie. p ieiuniū de
bonis corpis. p orationē de bōis
mētis. Quarto modo ſumit hec
ſufficientia ex parte modorū ſatiſ
faciendi. Fit eni ſatiſfactio tribꝫ
modis. vel p punicōnē. vel ſecū
dū redemptionē. vel p ſupplicati
onē. Primū faciamus ieiunādo.
Secūdū elemoſinas dādo. Ter
ciū orādo. Quarto ſumit hec ſuf
ficientia ex parte effectuꝰ. Per
ſatiſfactionē eni tria magna bo
na nobis proueniūt. ſcȝ impetra
tio grē. remiſſio pene. expurgati
o reliquiarum culpe. Ad primū
videtur valere elemoſina propt
multiplicationem interceſſorum.
ad ſecundum ieiunium. ad terci
um oratio.

¶ De ſingulis partibus ſatiſfactionis. Capitulum. xxix.

Elemoſina dupliciter po
teſt accipi. aut intentio
ne ſubleuandi neceſſita
tem proximi ⁊ ſic eſt opus miſe
ricordie. aut intentione recompē
ſandi pro debito offenſe diuine
et ſic eſt opus iuſticie. Vnde pri
mo modo proprie pertinȝ ad me
ritū vite. Secundo modo ad me
ritū dimiſſionis pene. qꝛ elemoſi
na ſic dicta ē ꝓpe ſatiſfactoria.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

¶ De ieiunio quoqȝ ſciendum
ꝙ in carne ſunt duo · vnū eſt na
tura que debet ſuſtentari · aliud
eſt vicium quod debet domari ·
Jeiuniū ergo quod naturaȝ ſer
uat ⁊ viciū domat bonū eſt ⁊ ſatiſ
factoriū · aliud vero non ¶ Ora
tio etiam dupliciter habet fieri ·
aut pro impetratione bonorū · et
ſic eſt pars cōtemplationis · aut
pro amotione malorū · ⁊ ſic eſt
ꝓprie pars ſatiſfactionis ·

¶ De iuſtificatione impij ·
Capitulum triceſimum ·

Juſtificatio ē motus ab
iniuſticia ad iuſticiā Jn
iuſtificatione impij qua
tuor requirunt᷑ · ſcȝ motus liberi
arbitrij · ⁊ cōtritio · ⁊ infuſio grē
⁊ remiſſio culpe · Horum prima
duo ſunt ex parte ſuſcipientis ·
Alia vero duo ex parte agentiꝰ
Predicta quatuor ſunt ſimul te
pore non natura · prioritas autȝ
⁊ poſterioritas que ſecundū or
dinē nature ē reducit᷑ aliquo mō
ad ordinem cauſe ⁊ cauſati · Jnt᷑
iſta vero videtur hic ordo cauſali
tatis eſſe · Cauſaliter enī motus
liberi arbitrij prior alijs tribus ē ·
quia requirit᷑ cōſenſus volūtatis
in huiuſmodi mutatione · Volū
taꝰ aūt ⁊ liberū arbitriū ſumuntur
hic pro eodē · ꝓpterea motuꝰ iſte
appellat᷑ motus liberi arbitrij ·
Jſte qȝ motuꝰ quo liberū arbitri
um conſentit deo vt primo moto
ri vocat᷑ motus fidei · quia habet
aliquid cognitionis ⁊ aliquid af
fectionis ſicut fides ¶ Dicimus
ergo ꝙ motus liberi arbitrij ſiue
motus fidei in deū cauſaliter ē pri
or q̄m motꝰ q̄ de pccō q̄s cōuerti
tur · quia ſicut i generatione pec
cati prior ē cōuerſio q̄m auerſio ·
cū cōuerſio cauſet auerſionē · ita
in eius deſtructione prior ē ꝯuer
ſio ad deū per liberū arbitriū q̄m
auerſio a creatura ꝑ cōtritionem
de peccato · Quod enī eſt primū
in cōpoſitione · vltimū eſt in reſo
lutione · Jſti vero duo modi ſcȝ
liberi arbitrij et contritionis ſunt
priores q̄ȝ gratia infundatur · qꝛ
ſunt cauſa preparatoria vt gratia
detur · Quāuis enī deus ſine ꝑpa
ratione poſſet impiū iuſtificare ·
tamē requirit᷑ preparatio ex ꝑte
nrā · qm̄ ſicut requiritur prepara
tio materie in naturali mutatiōe
ad recipiendū formaȝ · ita in mu
tatione volūtaria · ſed hec non ē
ex impotentia agentis · ſed ſuſci
pientis · ¶ Alia ratio ē · quia i iu
ſtificatiōe pccōris fit introducti
o vnius forme ⁊ expulſio alteriꝰ
ſcȝ ꝯtrarie · ideo requirunt᷑ predi
cta duo ſcȝ motus liberi arbitrij
diſponēs ad grē ſuſceptionē · et
contritio id ē diſſenſuꝰ a pccō diſ
ponens aliq̄d ad culpe expulſio
nē · grā vero ꝑ͛us ifundit᷑ q̄m cul
pa remittat᷑ · qꝛ ꝑ grām culpa re
mittit᷑ · ſic i itroductōne forme ꝑ͛
or naturaliter eſt forma que ex
pellit ex parte agentis q̄m illa q̄
expellenda eſt remoueri poſſit ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

¶ Qualiter autem iuſtificatio fi
at in inſtanti vel ſucceſſiue nota
diſtinctionem. Poteſt ⁊ iuſtifi
catio dupliciter accipi ſicut gene
ratio. Vno modo vt dicat motuꝫ
ad iuſticiam cum termino eiuſdē
⁊ ſic fit ſucceſſiue. vt quādo ſuc
cedit ſucceſſiua preparatio. Alio
modo poteſt accipi vt dicat ſolū
modo mutationē ſine motu. hoc
modo iuſtificatio fit in inſtanti ⁊
hoc triplici ratiōe. Prima eſt qꝛ
fit virtute infinita ⁊ ſimplici ime
diate. Secūda eſt quia fit i ſub
iecto ſimplici ſcꝫ in mente. Ter
cia eſt quia ipſa forma tam que
expellitur ſcilicet culpa q̄m que
introducitur ſcilicet gratia omni
no ſimplex eſt. Vt illud quod
ait Auguſtinus. ꝙ maius eſt iu
ſtificare impiū q̄m creare celum ⁊
terram. Dicendum eſt ꝙ maius
eſt quantum ad id quod fit q̄d
melius eſt. ſꝫ non quo ad modū
faciendi. q̄muis eni in iuſtificacō
ne impij fit reſiſtentia formalis.
ſcꝫ contrarij ad contrarium. non
tamen eſt reſiſtentia effectiua.
quo aliquid reſiſtat agenti ſcili
cet deo. cuius virtuti nihil reſiſte
re poteſt. In iuſtificatione impij
aliquid eſt ex parte dei. ⁊ aliq̄d
ex pte peccatoris. ⁊ aliquid ex
parte eccleſie Ex parte dei ſunt
duo ſcilicet miſericordia qua re
atum indulget. ⁊ iuſticia qua e
mendā aliquantulaꝫ exigit. vt
hic vel in purgatorio Hec ſignā
tur per duos diſcipulos quos mi
ſit dominus in omnē locum quo
erat ipſe venturus. tunc quidem
corporaliter. nunc auteꝫ per gra
tiam ſpiritualiter. Ex parte pec
catoris ſunt etiam duo. ſcꝫ dolor
⁊ amor. ⁊ hec ſunt due mole q̄
bus peccatum conteritur. que ſe
cundum legem nō debent diabo
lo in pignore obligari Ex parte
eccleſie ſimilit̄ ſunt duo. Primū
eſt meritum et precipue xpi. cu
ius meritum eſt inexhauſibile.
⁊ etiam aliorum ſanctorum qui
fecerunt opera mlta ſupereroga
tionis. que omnia ſub poteſtate
clauium ſunt poſita. vt ſi minus
eſt in vno membro eccleſie recō
penſetur in alio. Vnde ſi aliquis
non eſt membrum eccleſie nō in
fluit in ipſum meritum predictū
Secundum eſt indulgētia quā
dat eccleſia per papaꝫ ⁊ epiſco
pos. tamen vt ipſa indulgentia
tantum valeat quantum permit
titur exigitur auctoritas. ⁊ cau
ſa ſcilicet communis vtilitas ex
parte dantis. exigitur etiā fides
formata ⁊ obedientia. hoc eſt vt
ſoluat id propt̄ quod datur ex
parte recipientis.

¶ De penitentia venialium. Capitulum. xxxi.

PEnitentia eſt remediuꝫ
inſtitutū ad expiandū
peccatum cui debetur pe
na ſenſibilis. que cum debeatur
peccato non ſolum mortali. ſed

etiam veniali. patet ꝙ penitētia
eſt remedium contra vtrunqȝ. ta
men penitentia non eſt ſimplicit̄
de venialibus ſed de mortalibꝰ.
quia penitentia introducta ē ad
reconciliandum amicicia͂ q̄m pec
catum mortale tollit. Licet igit̄
penitentia non ſit de venialibus
ſimpliciter tamen erit ꝑ accidēs.
⁊ hoc tribus modis. Primo rati
one dubij. vt qua͂do creduntur
eſſe mortalia. Secundo ratione
ſtatuti vt eſt quando homo qui
tenetur confiteri ſemel in a͂no nō
habet niſi venialia peccata. Ter
cio ratione periculi. vt quando ve
nialis delectatio ad hoc ꝑducta
eſt ꝙ niſi homo ſe auertat ab ea
trahit in mortale. ¶ De remiſſio
ne peccati venialis ſciendum ꝙ i
duobus caſibus non remittitur.
Primꝰ eſt ſi talis habeat morta
le quoniam ſine mortali nunq̄m
remittit̄ veniale. licet econuerſo
poſſit fieri ſcȝ ꝙ mortale dimitta
tur ſine veniali. cum enī peccatū
mortale tollat caritateȝ que vni
uerſa operit delicta. ꝯſtat ꝙ exi
ſtenti in peccato mortali nullum
veniale remittitur. Secundus ē
quando voluntas fixa manet i af
fectu alicuiuſ peccati venialiſ de
terminati. quoniam illd̄ idem tol
li non poteſt. ⁊ hoc multiplicī ra
tione. Prima eſt quia ōne pecca
tum remiſſione indiget quo ad
duo. ſciȝ quo ad culpam ⁊ quo
ad penā. ꝫ non poteſt eſſe ſecun
da remiſſio ſine prima. quia q̄m
diu homo culpam habet debitor
eſt pene. culpa autem in deordi
natione voluntatiſ conſiſtit. Vn̄
voluntas ſic manens reordinari
non poteſt. alioquin duo oppo
ſita ſimul eſſent in eodeȝ. Alia ra
tio eſt quia manente cauſa nō po
teſt tolli effectus ſed volūtas in
ordinata ad aliquid ē cauſa pec
cati venialis. Vnde manente vo
lūtate fixa in illo non remittitur
peccatum veniale. ¶ Sciendum
etia ꝙ vnum peccatū veniale po
teſt r̄mitti ſine altero. quia pecca
tum mortale quod maioris eſt
adherentie poteſt remitti ſine ve
niali. ⁊ ideo vnuȝ veniale ſine a
lio. Alia ratio eſt quia peccatuȝ
mortale ita deo diſplicet ꝙ facit
etiam ipſum peccantē deo diſpli
cere. ꝫ veniale q̄muis deo diſpli
ceat cum inordinatum ſit. nō ta
men facit peccantem deo diſplice
re. quia non priuatur gratia ſed
obnubilatur in quantum eius ꝓ
ceſſus ad exteriora impeditur. et
propt̄ hoc veniale non impedit
quin aliud remitti poſſit. Tercia
ratio eſt quia venialia nō habēt
connexionem ad inuicem nec ex
parte auerſionis. quia non auer
tunt a ſummo bono. nec ex ꝑte
conuerſionis. ideo vnum remitti
poteſt ſine alio. Mortale autem
non. quia connexionem habent
ad inuicem ex parte auerſioniſ.
quodlibet enim mortale auertit
a deo. licet non habeant connexi
onem ex parte conuerſionis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

¶ Ex predictis collige ꝙ aliter
ſe habent mortalia ad inuicem ⁊
aliter venialia ad inuicē · ⁊ alit̃
mortalia ad venialia · Mortalia
eni ſic ſe habent ꝙ vnū nō dimit
titur ſine altero · veialia vero ſic
ſe habent ad inuicē ꝙ vnū remit
ti poteſt ſine altero · Mortalia āt
ſic ſe habent ad venialia ꝙ mor
tale remittitur ſine veiali · ſed nō
veniale ſine mortali · ¶ Cuius du
plex eſt ratio ¶ Prima eſt quia
mortale et veniale ſe habēt ſicut
habitus ⁊ diſpoſitio · ſ; ſublato
habitu poteſt diſpoſitio manere
⁊ nō ecōuerſo · Secūda ratio eſt
quia mortale opponitur caritati ·
veniale autē feruori eius · ſ; ſub
lata caritate tollitur feruor ipſiꝰ
⁊ non econuerſo ·

¶ Per quid peccatum veniale
dimittat̃ · ¶ Capitulū · xxxij

Ad peccati venialis remiſ
ſionē non exigit̃ nouuſ
caritatis habitꝰ / ſed ſuf
ficiat nouus motus · quia peccatū
veiale nō tollebat virtutis habi
tu; · ſed impediebat ipſius actū
¶ Notandū etiā ꝙ peccatū veni
ale non dimittitur ſine ꝯtritione
Cuiꝰ hec eſt ratio · quia q̄mdiu
manet volūtas in aliquo veniali
nunq̄m dimittit̃ · ſed voluntate;
auertere ab eo quod quis prius
volebat / eſt diſplicere ei quod vo
luit · talis autem diſplicentia do
lor contritionis dicitur · ¶ Sed
ſciendum ꝙ contritio poteſt ac
cipi tripliciter · vel in habitu · vel
in actu · vel medio modo · ¶ Cōtri
tio in habitu non ſufficit ad pec
cati venialis dimiſſionem · quia
tunc quicūqꝫ haberet penitentie
virtutis habitum · non poſſet ha
bere veniale peccatu; · ⁊ ſic pecca
tum veniale nō poſſet eſſe cū grā
¶ Contritio quoqꝫ in actu non ſē
per requiritur · quia ſequeret̃ ꝙ
peccatu; quod quis in memoria
nō habet remitti nō poſſ; · Prop
ter hoc requiritur cōtritio medio
modo · ſc; vt peccatu; diſpliceat
actualiter vel explicite vel impli
cite · Dico autem implicite · quia
talis actus ſufficit · quia diſplice
ret explicite peccatū veniale ſi co
gnitio ferret̃ ad illud · ¶ Notan
dum etiā ꝙ tam feruens poteſt
eſſe motus caritatis in deū ꝙ oia
pccā venialia conſumat etiā ſine
actuali cognitione · quia quādo
quiſ feruenter in deum fertur diſ
plicet ei omne quod a deo retar
dat · ⁊ ita licet explicite de pecca
to veniali nō cogitat · tamē i illo
motu cōtinet̃ implicite diſplicen
tia peccati venialis vel vnius vel
omniū · ¶ Sciendū etiam ꝙ i cō
tritione de venialibus ꝓpoſitum
non peccandi venialiter non exi
gitur / ſicut in contritione de mor
tali exigebatur · ſ; ſufficit ꝙ diſ
pliceat ei ⁊ peccatū preteritum ⁊
infirmitas qua ad pccm̄ veniale
iclinat̃ q̄muiſ ab eo ōmino immu
niſ eſſe ñ poſſit · ita tñ ꝙ volūtas

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

non maneat fixa in vno veniali.
quia illud retentū nec dimittere
tur in ɔtricōne generali nec i ſpe
ciali. Huius āt ſententie hec ē ra
tio. quia peccata mortalia ſunt i
poteſtate noſtra vt vitent᷑ nō ſo
lum ſingula. ſ; etiā omnia. Veni
alia vero et ſi ſingula vitari poſ
ſint. nō tamen omnia. qđ ex in
firmitate nature cōtingit. ¶ Mul
ta ſunt per que tollunt᷑ pccā veni
alia q̄ p tria cōprehendunt᷑. Pri
mo ſicut omnia que gratiā confe
rūt vt omnia ſacramēta eccleſie
Secūdo illa quibꝫ impedimēta
feruoris ⁊ grē tollūt᷑. ſicut ⁊ aq̄
bñdicta que virtute inimici repri
mit ⁊ epiſcopalis benedictio ¶
Tercio exercitiū humilitatis ex
parte nrā ſicut eſt tunſio pecto
ris. orō dnical᷑. elemoſina. ieiu
niū. ⁊ huiuſmodi. ¶ Ratio bo
nū eſt cū venialia dimittant᷑ per
feruorez caritatis q̄ implicite vel
explicite cōtinet ɔtritionē. omia
illa que nata ſunt de ſe feruorez
caritatis excitare dicunt᷑ pccā ve
nialia dimittere. talia vero ſunt
oia que predicta ſunt. Unde cū
ſecundū quantitatē feruoris ſit
quantitas remiſſionis. patz q̄ p
ut p̄ pnumerata maior vel mior
excitat᷑ feruor. qui vel implicite
vel explicite ɔtritionē ɔtinet plu
ra vel pauciora venialia dimittū
tur. nō tamen ſemper omnia

¶ De extrema vnctōne.
Capitulum. xxxiij.

Mediator dei ⁊ hoīm non
ſolū vocat᷑ ieſus in quan
tū habet ſaluare. ſ; etiaz
xp̄s in quantū habet vnctionis
grām in alios diffundere. Tribꝫ
vicibꝫ fuit inunctus dauid. Pri
mo in domo patris ſui in ſignum
regni futuri. hec ſignat vnctōez
in baptiſmo. Secundo in ebron
ſup iudaz. ⁊ poſtea multa bella
habuit. hec ſignat vnctionem i
confirmatione. Tercio iterum in
ebron ſup oēm iſrahel. poſt hāc
in pace regnauit. hec ſignat vn
ctionem in extremis. ¶ De ſub
ſtātia huius ſacramenti ſunt qui
q̄. Primum eſt q̄ hāc inunctō
nem faciens ſit ſacerdos. Secun
dum eſt intentio. Terciū ē ma
teria ſcilicet oleum infirmorum.
Quartū forma verborū hec ſcz.
Per iſtam vnctōnē ⁊c̄. quā for
mā debet dicere inungens. Quin
tum eſt locus inūgendus. quia
fit ad oculos. ad aures. ad na
res ⁊c̄. ¶ In hoc ſacramēto forma
verborum eſt deprecatiua. quia
iſtud ſacramentū videt᷑ valere p
modū ſuffragij. Dat᷑ eni ad ef
fectū quē homo p opa ꝓpria poſ
ſet conſequi niſi infirmitas impe
diret. ¶ Unđ nota q̄ in aliquo
ſacramento forma verborū eſt in
ſola oratione ſicut hic. Dixit eni
iacobus. Inducat preſbiteros vt
orent ſup eū. In quibuſdā ſacra
mentis conſiſtit in ſola enunciati
one ſicut in babtiſmo. Ait eni do
minus baptiſantes eos in nomie

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

patris non faciens de oracōne mē
tionē In aliquo ſacramēto ſicut
quidā dicūt ꝯſiſtit forma in ora
tione ⁊ enunciatione vt in ſacra
mento penitentie. ꝯſueuerūt eni
cōfeſſores primo orac̄ dicētes ab
ſolutionem ⁊ remiſſionem ⁊c̄. et
poſtea dicūt. abſoluo te ⁊c̄. Cū
eni in peccato offendatur ⁊ de
us ⁊ eccleſia cōtra primū merito
ſit oratio. ⁊ contra ſecundū abſo
lutio Iſtud ſacramentū nō dat
niſi adultis qui pcā venialia vi
detur habere cōtra que inſtitutū
eſt. Nec dat alijs niſi infirmis i
periculo mortis ꝯſtitutis Sanis
eni non dat hoc ſacramentū. q2
habent aliud remedium paratuȝ
ſcȝ penitentiā. Nec debet dari ni
ſi poſtulantibus qui deuotioneȝ
ſurſū erigūt. Si ſepe q̄s ad mor
tē infirmat ſepe poteſt inungi. ſȝ
in vna infirmitate nō debet aliq̄s
bis inungi. niſi eadē īfirmitas vl
tra ānū ꝓtrahat. ita ꝙ in vno an
no ꝓpt vnā infirmitatē nequaq̄ȝ
bis inungat. Effectus huius ſa
cramēti eſt multiplex. Primus
eſt ſanitas duplex. vna prīcipa
lis ſcȝ liberatio ab infirmitate ſpi
rituali que cōtrahit p venialia.
quibꝰ aīa debilis efficit ad exe
quendū actū grē vel glorie. Ali
a eſt ſanitas ſecundaria que eſt
quaſi effectus ⁊ ſignū prioris ſa
nitatis. ſcȝ ſanitas corpalis. et
hoc verū eſt qn̄ ſanitas corpalis
expedit ſanitati ſpūali. Tūc enī
iſtud ſacramētū cauſat vtrūq; i

ſuſpicientibus digne. Interduȝ
enī vtilis eſt ſanitas corpalis ſci
licet ad meritū glorie cumulādū
Valet etiaȝ ad deuotionem excī
tandā. ⁊ ad velocem tranſitum i
celum. In hoc ſacramento ſicut i
ceteris tria ſunt. Vnum eſt ſacra
mentum tantum ſcȝ vnctio exte
rior. aliud eſt res tantum ſcȝ ef
fectꝰ duplicis ſanitatis vt dictū
eſt. Tercium eſt ſacramentuȝ et
res ſcilicet quedam vnctio ſpiri
tualis interior. id eſt mētis iocū
ditas ⁊ ſolacium.

De ſacramento ordinis Capitulum. xxxiiij.

Quinq; ſacramēta de qui
bus dictū eſt pertinent
ad ſtatū pſone. ſed illa
duo de quibus dicendum eſt per
tinent ad communē ſtatū ecc̄ie.
quia ordo pertinet ad generatio
nem ſpūalem. tercium vero perti
net ad generationem carnalem.
Ordinem precedit primo tonſu
ra. quia in omni tranſitu a ſtatu
in ſtatum cōuenienter interponi
tur aliq̄ diſpoſitio media. Vnde
in tranſitu a ſtatu laicorū ad ſta
tū miniſtrorū dei cōuenienter pri
mo tonſura interponitur. Fit eti
am in hac tonſura aliquorum ca
pillorum reſeruatio in moduȝ co
rone. quia in miniſterium illius
aſſumuntur cui ſeruire regnare ē
Eſt itaq; duplex ſignū diſtinc
tiuum in ordinatis. ſcȝ exterius
tonſura. ⁊ interius caracter. Ad

eſſe autē oꝛdinis tonſura non pre
exigit̾ ſed ad bñ eē. quia diſpo
ſitio cōgruitatis eſt ipſa tonſura
ad oꝛdinem. ⁊ nō neceſſitatis.
Hugo de ſancto victore oꝛdinē
ſic deſcribit. Oꝛdo eſt ſignaculū
quoddā in quo ptās ſpiritualis
traditur oꝛdinato ⁊ officiuꝫ.
Hic nota ꝙ ſicut in naturali
bus dedit deꝰ ſupiora corpa in re
gimē inferioruꝫ. ſic in ſpirituali
bus quoſdaꝫ poſuit ſuperiores ⁊
quoſdā iferiores. vt illi poteſta
tem habeāt ſuper iſtos. ſicut ſūt
clerici qui preſunt in ſpūalibus.
et principes ſcꝫ iudices ſeculares
qui preſunt in tempalibꝫ. De
ſubſtantia huiꝰ ſacramenti ſunt
ſex. Primū eſt poteſtas oꝛdinā
tis. quia opoꝛtet ꝙ ſit epiſcopꝰ
Secundū eſt materia. ſcꝫ vn
ctio in ſacerdotibus. ⁊ tactus il
loꝛum que tangenda ſunt. Ter
cium eſt foꝛma verboꝛum. Quar
tum eſt ſexus virilis. quia muli
er non recipit caracterē oꝛdinis
Quintum eſt intentio. Sextū ē
ꝙ oꝛdinādus ſit baptiſatꝰ. bap
tiſmus eſt eni ianua omniū ſacra
mentoꝛum. Quoddā eſt hic ſa
cramentū tātū vt inſtrumētū vi
ſibile quo ptās tradi oñdit̾. ꝗd
dā eſt res tm̄ ſcꝫ grā que ꝯfert̾.
quoddā eſt res ⁊ ſacramentum
vt caracter. Septē ſunt oꝛdines
Primus eſt hoſtiarius. Secun
dus eſt lectoratꝰ. Tercius exoꝛ
ciſatus. Quartus acolitatus.
Quintus ſubdiaconatus. Sex
tus diaconatus. Septimus pre
ſbiteratꝰ. qui eſt omniū oꝛdinū
pfectiſſimus ⁊ terminus alioꝛū.
Aliȷ̈ autem ſunt quaſi ſex gradꝰ
quibus ad thꝛonum aſcendit̾ ſa
lomonis. Actus hoſtiarioꝛum ē
cuſtodire locum confectionis ſa
cramentoꝛum ab his qui immun
di determinati ſunt. id eſt ab ex
cōmunicatis. Actus lectoꝛum ē
ꝓphetias legere. Actꝰ exoꝛciſta
rum eſt arcere demones per cōiu
rationem ne dominentur in corpo
re nondum baptiſato. Actus a
colitarum eſt deſignare lumē eu
angeliȷ̈ i lumine corpoꝛali. Actꝰ
ſubdiaconoꝛum eſt oblationes
accipere ab offerentibus ⁊ eas
offerre diacono. Legere autem
epiſtolam non eſt actus eoꝛum
principalis ſed cōueniens Actꝰ
diaconoꝛum eſt oꝛdiare hoſtias
in altari. p̄dicare autem vel legē
euangelium eſt conſequēs. Ac
tus preſbiteroꝛū eſt ꝯſecrare coꝛ
pus ⁊ ſanguinem xp̄i. ⁊ hic eſt
actus principalis. Alius eſt cō
ſequens ſcꝫ ligare vel ſoluere. ꝑ
quem actuꝫ preparatur corpus
miſticum vt ſit aptum ⁊ idoneū
ad perceptioneꝫ corpoꝛis xp̄i ve
ri. In quolibet oꝛdine caracter
imprimit̾. ꝫ quando fiat hoc nūc
dicendum eſt. Hoſtiariȷ̈s quidē
imprimit̾ qn̄ dat̾ eis clauis ⁊ di
citur eis ſic. agite tanq̄m rationē
reddituri deo pꝛo rebꝰ que claui
bus iſtis recludūtur. Lectoribꝫ
caracter imprimit̾ cuꝫ epiſcopꝰ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

ei librum cū debita forma verbo
rū porrigit. Exorciſtis imprimi
tur cū dat eis liber exorciſtarum
cū forma verborū Acolitis impri
mit in verbis que dicit epiſcop⁹
cū dat acolito candelabrū. Sub
diaconis imprimit qn̄ eps cū for
ma verborū dat calicē vacuū. et
cetera vaſa quorū vſus eſt in con
fectione eucariſtie. Diaconis ⁊
preſbiteris imprimit qn̄ eps ipo
nit manū capiti cū verbis ad hoc
ſtatutis. ¶ Predictos ordines
xp̄s exercuit. Hoſtiariatū quā
do vendentes ⁊ emētes eiecit de tē
plo. Lectoratū exercuit cū i me
dio ſeniorū librū Iſaie apiens le
git. Exorciſtatū qn̄ demoiacos
ſanauit Acolitatū qn̄ dixit. ego
ſum lux mundi. Subdiaconatū
qn̄ lintheo ſe precinxit ⁊ pedes di
ſcipulorū lauit. Diaconatū quā
do in cena corpus ⁊ ſanguinē ſuū
diſcipulis miniſtrauit ⁊ dormien
tes apl'os excitauit. Preſbitera
tū qn̄ ſe i ara crucis obtulit. ⁊ q̄n
do in cena panē ⁊ vinū in corpus
ſuū ⁊ ſanguinē mutauit.

¶ De qualitate ordinādoruz. Capitulum. xxxv.

Qualitas ordinandorum
cōſiſtit duobus. ſcz i fa
ciendis ⁊ in deuitandis
Facienda ſunt hec. Sit in mori
bus pudic⁹. xliij. di. pagrapho
prīo ¶ In habitu honeſtus. xli
di. pagra. prīo ¶ Cibo ⁊ potu
temp̄atus. extra de vita ⁊ hone
ſtate clericorū. a crapula ¶ Cō
petenter q̄muis nō eminent litte
ratus. extra de electione. cuz no
bis ¶ Māſuetus ⁊ modeſtus.
xli. d. pagra. prīo. ⁊ p̄ totū.
¶ Tonſurā deferat clericalez. ex
tra de vita ⁊ honeſta. cleri. cleri
cus ¶ Hoſpitalis. xvi. q. pri.
quoniā. ¶ Doctor in predicati
one. xliij. d. pagra. p̄ ¶ Corre
ctor viciorū p̄ virgā diſcipline.
lxxxvi. d. c. ij. ¶ Exemplum
prebeat bone vite. iij. q. vij. c.
porro in fi ¶ Bone fame. i. d. c.
poſt ¶ Reſidentiā in ecc̄ia ſua fa
ciat vel beneficio. extra de clericis
nō reſi. p̄ totū. ¶ Vnicuz ſuffici
at bn̄ficiū hn̄s curā aiarū. extra
de prebendis de multa ¶ Bonus
ſit gubernator familie. xlviij. d.
c. neceſſe. ¶ Hec ſunt clericis vi
tāda. Omne crimē mortalis pec
cati. extra de tpib⁹. ord̄. ex teno
re. ¶ Nō litigioſus. xlvi. di.
¶ Nō cupidus. xlvij. di. Non
luſor. extra de vi. ⁊ hones. cleri.
clerici. ¶ Nō negociator. extra
ne cleri. vel. mo. p̄ totū. ¶ Nō
exerceat venationes clamoſas.
extra de cleri. venatore p̄ totū.
¶ Nō ſit incōtinens nec mulieri
bus cohabitet. extra de cohi. cle
ri. a nobis ¶ Nō ſit in cōmeſſa
tionib⁹ ⁊ fabulis. xli. di. ¶ Nō
interſit ſpectaculis inhoneſtis.
extra de vita ⁊ hones. cum decorē
¶ Nō immiſceat ſe negocijs ſe
cularib⁹ extra ne. cleri. vel mo.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

n. ſ. Joculatoribꝰ ⁊ hiſtrionibꝰ
nō debet intendere. extra de vita
⁊ hone. cleri. clerici. ¶ Tabernas
debet vitare niſi in itinē. extra de
vita ⁊ ho. cleri. clerici. ¶ Horas
nō debet negligere extra de cele.
miſſarū. c. dolētes ¶ Juſtū iudi
ciū nō debet vendē. p. q. i. ſi q̄s e
piſcopꝰ ¶ Ecc̄aſtica ſacramen
ta nō pacto ꝫ gratis debet dare.
extra de ſimo. ſuam. ⁊. q. p totū
¶ Nō ſit excōicatus vel ſuſpenſꝰ
aut irregularis. extra de ſētentia
excōmunicationis. cū illorum.
¶ Nō apoſtata. extra de apoſta
tis ca. vltio. ¶ Nō ſit ſimoniacꝰ
in ordīe vel beneficio. i. q. i. ⁊ ext̄
de ſimo. q̄ſi p totū ¶ Nō ſolemni
ter penitēs. l. di. ex penitētibꝰ.

¶ De ipſa ordinatione. Capitulum triceſimumſextum.

Ante ordinis ſuſceptionē
ſe quiſqꝫ per cōfeſſionē
preparet. xxiiij. di. ca.
vltio. ¶ In mortali pcc̄o nō ac
cedat. extra de tpibꝰ ordinatio
nū. ad aures. Primā tonſurā nō
negligat. ¶ Nullꝰ ordinet niſi
examinatio p̄cedat. xiiij. d. per
totū. ¶ Nō accipiant ſimul mio
res ordīes cū ſubdiaconatu. nec
duo ſacri ordīes ſimul ꝫ gradati
extra de tempo. ordiationū. lr̄as
¶ Nec p ſaltuꝫ q̄s accipiat ordi
nē. lij. di. ca. i. Nec ab alieno e
piſcopo ꝫ a ſuo. xxx. d. perlec
tis ¶ Nec ɔtra epi ꝓhibitionē.
nec ſine titulo. extra de vi. ⁊ ho.
cū ſcđm apl'm ¶ Neqꝫ furtiue
extra de eo qui furtiue ord̄. c. i.
⁊ vlti. ¶ Miſſā in qua ordinatur
totalit̄ audiat ¶ Tāgat omia q̄
ſunt tāgenda vnuſq̄ſqꝫ in ſuſce
ptiōe ſui ordis. xxv. d. plectiꝰ
¶ Nō accedat niſi intitulatus et
preſentatus. extra de ſcrutinio.
ca. vnico. ¶ Jeiunus a ieiuno re
cipiat ordines. extra de tpibꝰ or
dinationū. lr̄as. ¶ Multa ſunt q̄
īpediūt ꝓmouendū etiā ſine cul
pa. licet nō ſine cauſa ¶ Nō debꝫ
eīn ꝓmoueri ignotus. extra de
pegrinis. c. ij. Bigamus xxvi
di. a cunctis. Neophitꝰ. xlviij
di. qm̄. Corpe viciatꝰ. xvi. q.
p̄. legi. De illegittimo thoro na
tus. extra de filijs preſbiterorū.
ca. p̄. Seruus. extra de ſeruis n̄
ord̄. c. i. ⁊. ij. Obligatus ad rati
ocinia q̄nqꝫ repellit̄ ab ordinibꝰ
Ex predictis patꝫ dignitas cle
ricalis ꝙ ordīes nō cōferuntur a
quolibet. nec cuilibet. nec in q̄li
bet loco. neqꝫ in quolibet tpe. ne
qꝫ in qualibet hora ſed tpe miſſe.

¶ De matrimōio Ca. xxxvij

Matrimoniū eſt legitima
cōiunctio marꝭ ⁊ femi
ne inter legitimas perſo
nas indiuiduā vite cōſuetudinē
retinēs. Matrimoniū p ſpōſalia
inicia t̄ Per conſenſum animoꝝ
ratificat̄. Per verba de p̄ſenti ex
primit̄. Per carnalē copulā con

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

ſūmat̄ ⁊ pficit̄ ¶ Ad hoc autem
ſciendū ꝙ duplex ē pfectio
Prima ē in eſſe ſimplicit̄ Secun
da vero in eſſe cōpleto · ſicut pa
tet in puero in quo eſt perfectio
quātū ad eſſe hoīs ſimplicit̄ · ſed
nō ē in eo pfectio quātū ad eſſe
cōpletū ſcȝ ſecūdū quātitatē ⁊ o
peratōnē hoīs · Eodem modo di
cendū eſt de mrīmonio in quo ē
duplex pfectō · Prima ē que fa
cit matrimoniū ſcȝ cōſenſus aio
rū p verba de preſenti expreſſus
⁊ ad hāc pfectōnē nō exigitur
copula carnalis · Secūda ē pfe
ctio que matrimoniū cōſūmat ·
⁊ ad hāc exigit̄ copula carnalis
¶ Bonuȝ mrīmonij eſt triplex
ſcȝ Fides vt neuter alieno thoro
maculet̄ Proles vt ad cultū dei
nutriat̄ Sacramētū vt nō diſſol
uatur · licet eñi eccia poſſit diuor
tia ꝓpter ipedimēta mrīmonij fa
cere · nūq̄m tñ pt nec debet matri
moniū qd̓ legitime celebratū eſt
diſſoluē · quia quos deꝰ cōiūxit
homo nō poteſt quātecūqȝ ſit au
ctoritatis ſepare · Soluit̄ tñ ma
trimoniū p mortē ¶ Vñ ſciendū
ꝙ duplex ē ꝯiūctio i mrīmonio
⁊ duplex ē morꝰ correſpōdens il
li · Eſt eñi cōiūctio ſpūalis p cō
ſenſū aiorū. hec aūt ſoluit̄ p mor
tē ſpūalē qñ homo morit̄ mundo
p religionꝪ ingreſſū · Alia eſt cō
iūctio carnalis p cōiunctionem
ſexuū q̄ ſoluit̄ p mortē ſcȝ corpo
ralem · ¶ Cauſa mrīmonij q̄dru
plex ē · ſcȝ efficiēs vt cōſenſus a
nimorum p verba de preſenti ex
preſſus Materialis vt ipſe perſo
ne legitime · formalis vt benedi
ctio · anuli ſubarratio ⁊ huiuſmo
di · Finalis cauſa duplex eſt · V
na principalis ſicut ē ꝓlis ꝓcrea
tio ⁊ fornicationis vitatio · quia
matrimoniū nō ſolū ē i officiū ſȝ
etiā in remediū · Inſtitutū āt fu
it primo ſolū in officiū · Alia cau
ſa eſt ſecūdaria ⁊ illa mlṫiplex
ē · Vñ v̓ · His ligat alma notat ·
ius trāſfert auget amorem · Ho
ſtes cōciliat ⁊ eo diſcernit̄ heres
¶ Quadruplex mrīmoniū diſti
guit̄ Primū ē carnale inter viruȝ
⁊ mulierē · Secūdū morale inter
deū ⁊ aiaȝ in eccia militāti p gra
tiā · Terciū ē allegoricū inter cri
ſtū ⁊ ecciam · Quartuȝ ē anago
gicū inter deū ⁊ animā in eccleſi
a triumphāti p coniunctōnē glo
rie ¶ Poteſt q̄ꝰ accedere ad vx
orē q̄tuor de cauſis · ſcȝ cauſa ꝓlꝭ
cauſa reddēdi debitū · cauſa vitā
de incontinētie. iſtis tribus mois
nō eſt peccatuȝ · Quarto pt fieri
cauſa explēde libidis · ⁊ hoc mō
peccatū ē vel mortale vel veniale
ſcd̓m ꝙ libido eſt vel mortalis
vel venialis ¶ Fit āt peccatū q̄n
qȝ mois in cōiugali coitu · Vnde
v̓ · Q̄nqȝ mois peccat vxore ma
ritus abutēs Tpe mēte loco cōdi
tione modo · ¶ Nota ꝙ vxor di
miſſa ꝓpter fornicatōnē recōcili
at̄ viro multis modis Vñ v̓ · Vl
tio mechat̄ retinet ve recōciliat̄
Abſēꝰ ꝓſtituit vis frauꝰ reuocat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

mulierē ¶ Tria ſūt ornamenta
ſpōſe Anulus in digito · monile
in pectoē · corona in capite · Pri
mū ſignat opis puritatem · qꝛ in
manu ē opꝰ Secundū affectꝰ
ſinceritatē · qꝛ in pectore ē affec
tus Terciū cōtēplationis clarita
tē · quia ī capite eſt ꝑſpicatas in
tellectꝰ ¶ Beata virgo multis
de cauſis fuit deſpōſata viro Pri
mo vt deſignaret ipſa btā virgo
eccleſiā deſponſatā xp̄o · q̄ ſimili
ter ē virgo · Secūdo vt ꝑ ioſeph
origo eiꝰ oſtenderet̃ · qꝛ ꝑ viroꝝ
genealogia texit̃ · Tercio vt io
ſeph eſſet teſtiꝰ caſtitatis ipſius
Quarto ne īfamaret̃ ſi generaret
ſiue pareret nō hñs maritū · Qui
to ne velut icōtinēs dānaret̃ · qꝛ
de tribu erat ſacerdotali · ⁊ tales
cōburebant̃ · alie āt adultere la
pidabāt̃ · Sexto vt virgo viri
ſolatio ſuſtētaret̃ · Septimo vt
ꝑtus diabolo celaret̃ Octauo ne
iudei xp̄m tāq̄ȝ illegitimū iuſte
ꝑſequi viderent̃ Nono ne legi q̄
commēdat mr̄imoniū dn̄s cōtra
riari videret̃ ¶ Nota ꝙ duodeci
ſūt ipedimēta mr̄imonij · Vn̄ v̄ ·
Error cōdicio votū cognatio cri
mē · Cultus diſparitas vis ordo
ligamē honeſtas · Si ſis affinis
ſi forte coire nequibis Hec ſociā
da vetāt cōnubia iuncta retrac
tant ·

¶ Incipit liber ſeptimus de fi
ne mundi ·

Finale iudiciū q̄
dam ſunt ātecedē
tia · quedaȝ quaſi
ꝯcomitātia · ⁊ que
dā ſequētia ¶ An
tecedentia iudiciū tria ſūt · ſcȝ pe
na purgatoria · eccle ſuffragia ·
⁊ ꝑſecucō ātixp̄i ¶ Cōcomitan
tia iudiciuȝ duo ſunt · viȝ confla
gratio mundi ⁊ reſurrectō corpo
rū · ¶ Cōſequentia iudiciū duo
ſūt · ſcȝ pena infernalis ⁊ gloria
celeſtis · de quibus per ordinem
eſt dicendum ·

¶ De purgatorio · Capitulū
primum ·

Purgatoriꝰ ignis cor
poralis eſt · ꝑ quem
tantummodo ſpiritꝰ
iuſtorum qui in hac
vita non impleuerunt penitenti
am nec ſatiſfactionem condig
nam affliguntur ¶ Hi qui ſunt
in purgatorio ſpem habent eua
ſionis · quia ſciunt ſe non eſſe in
inferno · ⁊ tamen propter pena
rum magnitudinem hoc aliquā
do non aduertunt · ¶ Multe ſūt
ratiōes quare oportet eſſe purga
torium · Prima ratio eſt quia ſe
cundum auguſtinū tria ſunt ge
nera hominū · Quidam eni ſunt
valde mali quibus eccleſie ꝑces
non ſuffragantur Quidam val
de boni quibꝫ nō ſunt neceſſarie
Quidā nō valde mali q̄ hn̄t venia
lia · ⁊ hiꝭ debet̃ pena purgatoria

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Secunda ratio eſt quia ſicut ſū
ma bonitas non patitur ꝙ bonū
remaneat irremuneratum· ita ſū
ma iuſticia non patitur ꝙ malū
maneat impunitum· Tercia eſt
quia diuine lucis tāta dignitas
eſt ꝙ eam ſoli mundi cordis poſ
ſunt oculi cernere· Vnde oportꝫ
ꝙ quiſqꝫ veniat ad mundiciam
baptiſmalem anteqꝫ conſpectui
domini preſentetur· Quarta eſt
quia culpa ē offenſiua maieſta
tis diuine· ⁊ damnoſa eccleſie·
⁊ deformatiua in nobis imagis
diuine· ſed offenſa reqrit in nob
punitionem· ⁊ damnuꝫ requirit
ſatiſfactōnem· ⁊ deformatio ex
purgationem· ꝓpter hoc eſt necē
ꝙ peccato pena vel hic vel alibi
reſpondeat punitiua· Quinta ē
quia contraria cōtrarijs curanꝰ·
ſed peccatum oritur ex delectati
one ⁊ libidine Vnde deleri habꝫ
per penā· Sexta eſt· quia nulli
debet negligētia ſuffragari· ſed
ſi nō puniretur talis in futuro vi
deretur cōmodū reportaē de neg
ligentia penitentie dilate· Sep
tima eſt quia iuſtum eſt vt ſpi
ritus qui cōtempto ſummo bono
ſe ſubiecit infimo id eſt peccato
ſubijciatur poſtea inferioribus
id eſt penis ¶ Nota ꝙ anime
poſtqꝫ ſufficienter in igne fuerit
purgate ſtatim euolant ad glo
riam· ⁊ hoc patet multiplici racō
ne· Primo quia poſt purgatio
nem nulla remanet ad gloriam
in aīa diſſimilitudo· vnde debꝫ
illi merito iungi· Secundo quia
ianua celi ſemper illis eſt aperta
qui obſtaculum nullum habent.
Tercio quia neceſſe eſt illos ſpi
ritus quibus eſt caritas ſurſum e
leuans ⁊ nihil retardans ſurſum
ad gloriam eleuari· Quarto qꝛ
cum deus pronior ſit ad miſeren
dum q̄m ad puniēdum· merito
debet purgatos cōiūgere glorie·
quos purgandos ſubiecit pene·
Quinto quia nō punit deus bis
in idipſum· Vn̄ cum iſte anime
ſufficiēter ſatiſfecerit in penis ig
niuꝫ· nō debet amplius puniri in
dilatiōe premiorum· Sexto qꝛ
poſt purgationem nō debet taꝉ
eſſe in purgatorio neqꝫ in limbo
qui nō eſt de numero illoruꝫ pu
erorum· neqꝫ in inferno quia nō
habet mortale peccatum· ergo o
portet eſſe in celo· quia poſt mor
tē nō ſūt alia receptacula anima
rum· Septimo quia efficacior ē
caritas q̄m iniquitas· ſed iniqui
tasꝰ ſtatim ducit ad ſuppliciū· er
go caritas ſtatiꝫ ducet ad premi
um· Octauo quia ceſſante impe
dimento corpora grauia ferūtur
deorſum et leuia ſurſuꝫ· Sic ſpi
ritus maloruꝫ remoto carnis one
re ſtatim feruntur ad locum ſup
pliciorum propter peccati graui
tatem· Spiritus vero bonorum ſi
nō habent impedimenta alicuiꝰ
culpe vel pene debite ſtatim ferū
tur ad locum premiorum·

¶ Sequitur capl'm ſecundū·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

De acerbitate purgatorij. Cap. ij.

In purgatorio duplex ē pena. vna damni de carētia diuine viſionis. alia eſt ſenſus de afflictione ignis. Et quantum ad vtrūq3 minima pena purgatorij maior ē maxia pena mūdi Iſtud patet de pena damni.. quia affectus quo deſiderat' ſummū bonum poſt hāc vitam ab animabꝫ intētioꝛ eſt q̄m aliquis affect9 rei temporalis in hac vita. maxime cū iā tempus habendi aduenerit. ꝓpterea carētia eius moleſtius tolerat' Iſtud quoq3 patet verū eſſe de pena ſēſus. quia cum doloꝛ non ſit eſſentialiter ipſa leſio ſed leſionis ſenſus. tāto magis dolet aīa quāto magis ſentit ſenſitiuū aliquod. Ideo ab igne in ipſam agēte maxime affligit'. Ratio acerbitatis pene purgatorij hec ē. q2 cū deus plus querat emēdam q̄m penā. plus ponderat in penitētia virtutē bone volūtatis q̄m penā afflictionis. Vñ deus ponderat plus modicā penā volūtariā in p̄ſenti q̄m multo maiorē nō ita volūtariā in futuro. ſicut plus val3 modicū auri q̄m multū plumbi. Vnde opoꝛtet quod ibi deficit in volūtate vt hoc ſuppleat' in acerbitate. De igne qui purgat animas eſt loquendū dupliciter. vel quātū ad id quod primo affligit. ſic eſt coꝛpoꝛeus. vel q̄ntū ad id quod proximo affligit ⁊ immediate ſic eſt incoꝛporeus Primo modo dicitur ignis vere. Secūdo modo dicitur ignis ſimilitudinarie. ſicut dicit' leo verus ⁊ leo pictus. Vtrunq3 tangit Gregori9 q̄n dicit. In eo ardent dum ardorē ſuum vident Ille autē ignis coꝛpoꝛeus dupliciť poteſt ꝯſiderari. Prio vt eſt inſtrumentū nature. Sic agere poteſt in coꝛpus ⁊ nō in animā. Secūdo prout eſt inſtrumentum diuine iuſticie. Sic agit in animam imprimendo illi ſpeciē ſuam per quam affligit'. quia violenter illa ſpecie informatur. Sicut enī anima ſecundū oꝛdinē nature vnitur coꝛpori vt inſtituat vitam ſic merito ſecundū oꝛdinez diuine iuſticie vnit' igni a quo ſuſcipiat penam. Nota q̄ demoēs non puniunt aīas in purgatorio. ſed illuc eas adducunt. vel etiam aſſiſtunt. vt cōmuniter dicitur. Ex permiſſione tamen dei demones in hac vita quādoq3 bonos affligunt. ſed hec eſt ratio. quia in preſenti durat pugna int' hominē ⁊ demonē qui habet in eo ꝑtātem exercitij. ꝫ poſt hanc vitam nō ſic. Vnde et aer iſte caliginoſus eſt aſſignatus demoībꝫ magis propter temptandi officiū q̄m propter ſupplicium. De locis penalibus quot ⁊ vbi ſint. require ſupra li. iiij. in cap. de deſcenſu xp̄i ad inferos Sciēdū tamē de loco purgationis q̄ dupliciť aſſignat'. aut ſcd3 legē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

cõmunem · ⁊ ſic eſt in vno loco ·
ſcʒ in ꝑte inferni circa limbū pa
trū · Aut ſecundū diſpenſationē
ſpecialem · ſic purgant̄ anime a
liq̄n in diuerſis locis in quibꝰ pec
cauerūt · hoc autē fit ꝓpter aliquā
ſuā releuationem ꝑ ſuffragia eo
rum quibus apparent in illis lo
cis · vel etiā propter aliquā viuē
tium edificationē Ignis iſte plꝰ
vel minus cruciat ſecundū ꝙ q̃s
qꝫ plus vel minus de cremabili ſe
cū tulit · oportet enī prius q̃ꝫ dei
facies videat̄ ꝙ lignū fenū ſtipu
la id eſt maiora vel minora ⁊ me
diocria venialia per cremationē
totaliter conſumantur · Predic
ta vero pene diuerſitas n̄ eſt ex
diuerſitate ignis agētis · ſed ſub
iecti patientis · ſicut ſub eodē ſo
le vnus plus eſtuat alter minus ·
vt dicit Grego · Neceſſe autē eſt
vt ait augꝰ · ꝙ tātum vrat dolor
q̄ntum deſerat amor · tanto enī
quiſqꝫ torquet̄ diutius quāto af
fectus eiꝰ venialibus adherebat
fortius ·

¶ De ſuffragijs eccleſie · Capitulum tercium.

Sicut pertinet ad ſeueri
tatem diuine iuſticie bo
nos ꝓpter venialia i pur
gatorio puniri · ita ꝑtinet ad bo
nitatē miſericordie diuine eoſdē
per ſuffragia eccleſie releuari ¶
Proſunt ergo ſuffragia defunc
tis non ad meritū vite eterne ſed
ad ſolutionē pene · ⁊ hoc ad pē
narū mitigationem · vel ad celeri
orem liberationem ¶ Sunt aūt
q̄tuor modi generales ſuffragio
rum ad quos omnes alij reducū
tur · ſciz oratio · ieiunium · elemo
ſina · ⁊ ſacramentū altaris · quo
rum numerus ſic accipitur · quo
niam defuncti poſſunt abſolui a
pena in purgatorio duobus mo
dis · ſcilicet per viā gratie vel ꝑ
viā iuſticie Per viam gratie du
pliciter · Primo per interceſſionē
publicam capitis que eſt in obla
tione ſacramenti altaris · Secū
do per interceſſionem quaſi pͥua
tam membrorum · ſcilicet per orati
onē iuſtorum Similiter per viā
iuſticie dupliciter · Primo ꝑ mo
dum redempcōnis pene · ſcʒ in ie
iuniorū afflictione · Si aūt que
ratur qn̄ incipiat valē defuncto
illud quod ꝓ ſe fieri mandauit ·
Dicēdū eſt ꝙ opꝰ operās id eſt
meritū auctoris ſtati ꝯſequitur
mortuus de bonis que precepit ꝓ
anima ſua fieri · ſed nō opꝰ ope
ratū · id eſt fructꝰ ipſius operis
vſqꝫ quo opera fiāt · quia primū
valet ex merito abſoluto · ſed ſe
cundum ex merito condicionali

¶ Quorum ſuffragia ꝓſint ⁊ quibus · Ca · iiij ·

Ad hoc ꝙ defunctis vale
leant ſuffragia requirit̄
aliquid ex parte facien
tis · et aliquid ex parte mortui
recipientis ¶ Ex parte facientis
requiritur ꝙ ipſe ſit i caritate · et

ꝙ intẽtionẽ ſuã dirigat ad illos
quibꝫ vult vt opa ꝓſint Diſtin
guẽdũ tamẽ eſt hic ꝙ ſuffragia
per malũ poſſunt dupliciter fieri.
vel vt ꝑ auctorẽ ⁊ ſic non ꝓſunt
niſi forte ꝑ accidens ſcꝫ in quãtũ
ꝑ elemoſinas mali hõis excitant᷑
boni pauperes ad orandum ꝓ de
functis. Vel vt per miniſtrum.
⁊ hoc dupliciter. vel quia facit ea
vt miniſter publicus dei ⁊ eccle
ſie. ſicut quando ſacerdos malus
celebrat miſſaꝫ vel agit exequias
mortuorũ ⁊ talia ſemper ꝓſunt.
quia malicia miniſtri nõ nocet o
peri boni auctoris. ſicut patꝫ in
dño iuſto dante elemoſinã ꝑ ma
lũ ſeruũ. Si vero facit ea vt mini
ſter priuate pſone exiſtentis i ca
ritate ſiue ꝓ aĩa defuncti ſiue al
terius. talia proſunt. quia licet
opus illud ſit mortuũ quo ad mi
niſtrũ. nõ tamen quãtum ad au
ctorẽ. Sed ſi malus miniſter fa
cit de mãdato eius qui nõ ẽ in ca
ritate nõ ꝓſunt Aliqd etiã exigi
tur ex parte recipientis ad hoc ꝙ
ſuffragia ꝓſint illi. Primum eſt
ꝙ ipſe ſit in caritate Vñ nõ valꝫ
his qui ſunt in inferno. quia ſũt
a corpe xp̄i miſtico ſeparati Vñ
nulla ſpũalis influẽtia ꝑueit ad
eos. ſicut nec influẽtia corporis
valet membris a corpe amputa
tis. Secundũ eſt indigẽtia. vñ
nõ valet beatis. quia nõ ſũt ad
huc in via ſꝫ in termino. nec pñt
ad altiora aſcẽdere. ſꝫ potius ecõ
uerſo illorũ ſuffragia ꝓſunt nob

Vtrũqꝫ eſt in his qui ſũt in pur
gatorio. ſcꝫ caritas et indigẽtia
Vnde ſicut poteſt homo ſatiſface
re pro altero viuente qui ꝑ ſe nõ
valet. ita poteſt ⁊ pro defuncto
Nota ꝙ ſuffragia defunctis
ꝓſũt ſed magis ⁊ minus pro di
uerſitate meritoruꝫ in mortuis.
vel pro caritate viuorũ quantuꝫ
magis ſolicitant᷑ pro aliquibus
q̃m pro aliis. Illa eñ ſuffragia
que ſpecialiter fiunt pro aliqbꝫ
plus valent illis q̃m aliis. licet e
tiam aliis aliquo modo cõmunicẽ
tur. Suffragia que ↄmuniter fi
unt pro defunctis omnibꝫ q̃ꝫuis
omnibus pro modulo ſuo ꝓſint
illis tamen amplius qui dũ eẽnt
in ſtatu vie magis meruerunt vt
ſibi prodeſſent. Quãuis autẽ vt
dictum ſuffragia nõ ꝓſint his q̃
ſunt in celo nec illis i inferno. ta
men aliquo modo proſunt etiaꝫ
illis Vnde nota ꝙ valent illis q̃
ſunt in purgatorio ꝑ modũ pur
gationis Valent ſaluatis in celo
ꝑ modũ cõiunctionis. qꝛ multi
plicatio ſaluandorũ augmentat
gloriam actualem. Valent etiã
damnatis in inferno ꝑ modũ di
uiſionis. qꝛ q̃ntũ plures ſaluant᷑
ꝑ meritũ ecc̃e tãto pauciores dã
nabũt᷑. ⁊ ita minor erit pena ꝑ
ſubtractionem ↄſortii illorũ Va
lẽt etiã ipſis faciẽtibꝫ ꝑ modum
meriti. Qd̉ pro ꝑuulis defun
ctis celebrãt᷑ miſſe mortuoꝝ. hoc
nõ fit ꝓpt᷑ illorũ idigẽtiã cũ ſtati
euolẽt. ſꝫ potiꝰ pro grãꝝ actõne

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

¶ Vtrum indulgentie defunc
tis valeant. Capitulum. v.

Papales indulgẽtie pro
ſunt defunctis in purga
torio vt patet. q2 crux
datur aliqñ pro duab? vel trib?
vel decẽ animabus. In eccleſia
eni theſaurus meritorũ tã xp̄i q̃z
pfectorũ. de quo ſol? papa qui
habet claues huius theſauri pro
neceſſitatib? eccleſie poteſt acci
pere ꝛ diſpenſare. Alij autẽ ſicut
epiſcopi non habent poteſtatez
generalẽ ȝ limitatã. ꝛ nõ niſi p
ſũmi pontificis diſpenſationẽ.
¶ Dicendũ ergo ꝙ papa ꝓprie
nõ abſoluit defunctos a pena. ȝ
quaſi p eis de ꝯmuni theſauro ec
cleſie ſoluit. ſicut alit̃ liberat cre
ditor debitorẽ cũ a debito eũ ab
ſoluit. ꝛ aliter amicus debitoris
duni pro eo debitũ ſoluit. ſed vi
uentes vtroq3 modo abſoluit pa
pa. ¶ Illi autẽ quibus dat̃ idul
gentia nõ poſſũt eã vlterius dare
neq3 viuis neq3 defũctis. ꝛ hoc
duplici ratiõe. Primo quia idul
gentia nõ eſt donũ collatiuũ gra
tie ȝ priuatiuũ pene. priuatiuuz
ãt cũnihil ſit alijs ꝯmunicari non
p̄t. Secũdo quia dare indulgẽ
tiã auctoritatis ꝛ iuriſdictõis
eſt quã nõ habẽt laici ex eo ꝙ in
dulgentias recipiunt. Vñ nõ poſ
ſũt impendere defunctis indulgẽ
tiam per auctoritatem. ſed ſolũ
modo boni operis ſui per caritatẽ
ſuffragium. papa vero vtrunq3
poteſt.

¶ De aduentu antichriſti.
Cap̄. vi.

Anteq̃m dominus veniat
ad iudiciũz regni roma
ni fiet defectio. Nam ſi
cut dicit gloſa ſuper apoſtolum.
prius erit diſceſſio ab vtroq3 im
perio qua impleta aderit ãtichri
ſtus. Hic ex parentuz ſeminibꝫ
concipitur. ſed poſt conceptum
deſcẽdet ſpiritus malignus i ma
tris vterum. cuius virtute ꝛ ope
ratione deinceps puer naſcetur a
letur adoleſcet. ꝓpter quod ꝛ fili
us perditionis dicitur. ¶ Naſce
tur aũt in babilone de tribu dan
ſicut dicit gloſa ſuper Apocalip̄.
Poſt hoc veniet in hieruſalem ꝛ
circuncidet ſe dicens iudeis ſe eẽ
chriſtum illis promiſſum. Vnd̃
plebs iudaica ſpecialiter adhere
bit illi. ſicut dicit Haymo ſuper
apocalip. Donec helya ꝛ enoch
predicantibus qui ex illis ſaluan
di fuerint ad chriſtum conuertã
tur. Primo deputabitur angel?
bonus ad cuſtodiam ãtichriſto
ſed quãdo ita obſtinabitur i pec
cato ꝙ dicz ſe eſſe deum ꝛ extol
let ſe ſuper omne illud quod dici
tur deus aut colitur. ſicut dicit a
poſtolus. tunc primo deſeret e
um angelus ex toto. nec habebit
eum poſtmodum ad promotio
nem. ſed ad accuſationem.

¶ De mala vita antichriſti.
Capitulum ſeptimum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Antixp̄s erit luxurioſus
in ꝯcupiſcētijs femiarū
vt habet in daniele · xi ·
In ap̄to tn̄ ꝑ hypocriſim ſimila
bit ſcitatē vt facili9 decipē poſſit
Cor ꝑ ſupbiā magnificabit · ⁊ ſi
cut dicit in daniele · viij · Cōtra
principem pricipū cōſurget · id ē
ꝯtra deū · Et vt dicit glo · ſuper
dan̄ · vij · In tantū eleuabit per
ſupbiā vt leges ⁊ cerimonias mu
tare conet vel curſū tēporuʒ · Tā
te quoqꝫ preſumptiois erit q̄ nō
putat ſe a deo puniendū ꝓpt hoc
q̄ iudiciū differtur · Pſ̄ · Auſe
runtur iudicia a facie ei9 · Erit
etiā blaſphemus · ſicut in Apoca
lip · xiij · Vn̄ dan̄ · vij · Sermo
nē ꝯtra excelſū loquet · Ad ma
iorē āt ꝯtumeliā dei faciet imagi
nē ſuam adorari · ⁊ omnes ſuo ca
ractere ſignari in manu dextera ·
⁊ in frōtib9 ſuis · ſicut habet A
poca · xiij · Cōfitebit eni ſe veruʒ
filiū dei ⁊ filiū hoīs · ita vt in tem
plo dei ſedeat tanq̄m ipſe ſit de9 ·
⁊ ſe faciet adorari · iudei nanqꝫ tē
plū quod romani deſtruxerāt re
edificabūt · Affirmabit etiam
nullū āte ſe fuiſſe xp̄ianū · ſʒ oēs
an̄ antixp̄os fuiſſe · Dicit in glo
ſa ad thimo · ij · Quia ſicut i xp̄o
oīs plenitudo diuinitatis habita
uit · ita ⁊ in ātixp̄o pleitudo iniq̄
tatis · q2 i ātixp̄o erit caput oim
malorū · ſcilicet diabolus ·

De quatuor modis quibus
decipiet · Cap · viij ·

Merito ꝯpat ātixp̄s i Ge
neſi ceraſti qui ē ſerpēs
cornutus · quia quatuor
cornib9 armabit · ſcʒ callida per
ſuaſione · miraculorū opatione ·
donorū largitione · tormētorum
exhibitione · Prim9 ergo mod9
ſubuertēdi hoīes erit callida per
ſuaſio · predicabit eni legē nouā
prauā eſſe · ⁊ legē xpi pro poſſe
deſtruet · Predicatores q̄ꝫ ſui diſ
current per vniuerſas ptes mūdi
Impedient nihilominus apo
ſtoli ātixp̄i ne ſcriptura ſecūdū
veritatē exponat a catholicis doc
toribus · vel a fidelibus audiat ·
ipſi āt bonos ſe ſimulabūt · ⁊ ta
mē mala ſuadebūt · Secūdus
mod9 ꝑuertendi erit ꝑ falſa mira
cula · q2 ꝑ magicā artē faciet illa
Vn̄ glo · ſup Apoca · xiij · Magi
ca arte faciet ſtatuā loqui ⁊ futu
ra p̄dicere · Faciet etiā ſicut dicit
apoca · xiij · ignē de celo in terram
deſcēdere · Glo · id eſt malignuʒ
ſpiritū faciet ſup ſuos deſcēdere ·
vt loquant varijs linguis · Spi
ritus eni malignus deſcēdet in e
os in cōſpectu hominū · ſicut ſpi
ritus ſc̄us deſcēdit in apl̄os xp̄i
Vn̄ iactabūt ſe meliores eē apo
ſtol̄ xp̄i qui ſpiritū ſcm̄ accepe
runt in cōclaui · Itē ꝑ artē magi
cā ſimulabit ſe moriturū ⁊ ferret a
demonib9 in aera q̄ſi aſcenderit
in celū · ⁊ ſic putabit ab omnib9
reſurrexiſſe qui prius mortu9 ꝑ
triduū putabat · ⁊ tūc mirabūt
ipſi ⁊ adorabūt eū atqꝫ laudabūt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Eccleſia vero non faciet mira
cula De hoc modo decipiendi di
citur in pſalmo. Inſidiatur in ab
ſcondito quaſi leo i ſpelunca ſu
a. Glo. Recte antixpus cōparatur leo
ni exiſtēti in ſpelūca. quia in eo
vis et dolus operatur. vt dicit Glo.
ibidē Vis eni p leonem. dolus per
ſpeluncā intelligitur. Grego. dicit
Penſemus que erit humane mē
tis illa temptatio. quando pius
martir corpus tormentis ſubijcit.
et tamen tortor ante oculos eius
miracula facit. Sicut eni anticri
ſtus finget ſe a mortuis reſurge
re. ita etiā fingz ſe ad celos aſcē
dere. Apoc. xiij. Et plaga mor
tis eius curata eſt Glo. Arte ma
gica aſcendet antichriſtus in ae
ra ferentibus eum demonibus.
Faciet quod arbores ſubito florere
et areſcē. mare turbari. naturas
in diuerſas figuras mutari. mor
tuos etiam in conſpectu omniuz
ſuſcitabit. Tercio decipiet p
munera Ipſe nanqz antichriſtus
inueniet theſauros abſconditos
per quos ad ſequendum ſe incli
nabit plurimos. ditabit etiaz di
uites huius ſeculi. et tunc eorum
falſam felicitatem ad decipiēduz
alios oſtentabit. Quarto cō
pellet p minas et tormenta quos
aliter vincere non poterit. Tāta
vero ſicut ait dñs tunc erit tribu
latio vt in errorē ſi fieri poteſt eti
am electi dei ducentur Hoc inui
tur Apoca. vbi dicitur. Pedes e
ius ſimiles auricalco ſicut in cami
no ardenti. per pedes vltima xpi
membra. per caminuz vero tribu
latio vehemens deſignatur. Ex
hibebit enim cūcta que in prece
dentibus martiribus ſunt impleta
genera tormentorum. ſed in illis
regionibus tunc fideles vehemē
tius ſunt vexandi vbi fuit domi
nus crucifixus. Et ſicut dicit hay
mo ſup apocalipſim. illa tempta
tio non per partes ſed ſimul totū
examinabit mundum. Soluen
tur enim demones qui modo liga
ti ſunt. nec poſſunt nocere quātū
vellent. Fideles illo tempore
non predicabunt. quia tanqz ex
cōmunicati habentur tunc boni.
nec vendetur eis nec emetur ab
eis quicquam. niſi habeant caracte
rem. id eſt ſignū aliquod ad lit
terā vt adherentes ſibi cognoſcā
tur. et alij interficiantur. aut nomē
eius beſtie. id eſt confeſſionem o
ris. aut numerum nominis eius
id eſt multiplicationem operū.
vt habetur in apocalipſi. Sicut
antichriſtus crudelior erit omni
bus pſecutoribus. ita ſancti tūc
temporis fortiores erunt omnibus
retro martiribus.

De ſequacibus antixpi. Cap. ix.

Predictis quatuor modis
antichriſtus multos ſibi
attrahet. Vnde Apoca.
xij. Cauda eius trahebat terciā
partem ſtellaruz celi et miſit eos
in terram. Trahet autem malos

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

per munera · bonos p tormenta ·
ſimplices p predicacōnez et mira
cula Qui enī iuſti et ſancti crede
bant adherebunt illi p ſue arbi
trio volūtatis · Habebit igit ſecū
malos et maleficos reges q̄z et pri
cipes Unde Apoca · xiij · Vidi de
mari beſtiaz aſcendentē glo · id ē
antichriſtum hn̄tem octo capita
id eſt principes vniuerſos · et cor
nua · x · id ē eos q̄ impugnant de
calogum · Nota igit q antixp̄s
Primo veiet in benignitate et mi
raculorum opatione et tunc a iu
deis ſuſcipietur qui ei ſpecialiter
adherebunt · ad quoꝝ ꝯuerſionē
venit helias et enoch · et tūc anti
chriſtus in aptam pſecutionem
conſurget ·

De gog et magog · Ca · x ·

De gog et magog dicūt
quidaz q ſunt decē tribo
vltra mōtes caſpios clau
ſe nō tamen ita quin bene poſſent
exire ſi pmitterent · ſed nō pmit
tunt a regina amazonū ſub cuius
regno et ꝯditione viuūt · has di
cunt iudei in fine ſeculi exituras
et venturas in iheruſalem et cum
ſuo meſſia eccleſias deſtructuras
Alij dicūt q p gog et magog
intelligit exercitus antichriſti q̄
in fine ſeculi veiet expugnare ec
cleſiam · Per gog ſcd̄m gloſam
illi intelligunt p quos latēter dia
bolus pſequitur fideles · Per ma
gog autez illi p quos aperte · vel
idez qui tempore antichriſti plus
occulte et poſtmoduz apte eccle
ſiam pſecuntur Scd̄m Auguſ ·
Gog refert ad gentes · Magog
ad diabolum quia gog interpre
tatur dogma · magog detencio ·

De helya et enoch · Ca · xi

Inter occultum aduentū
antichriſti qui eſt p na
tiuitatem et manifeſtuz
eius aduentum p predicacōnem
et aptam perſecucōnem venient
helyas et enoch · ſic dr̄ Malach ·
vltimo Et cōuertent corda patꝝ
ad filios · Gloſa · Ad inſtructio
nem poſterorū de fide ſaluatoris
in quē et ipſi crediderunt · et cor
da filiorū ad patres eorū · Gloſā
quia ſuſcipient fidem quā illi ha
buerunt Unde et iudei et xp̄iani
pari tunc in chriſtū religione cō
ſentient De eoꝝ predicacōne
et ſancta ꝯuerſacōne Apoca · xi ·
Dabo duobus teſtibus meis ſcz
Helie et enoch · et ꝓphetabunt ·
id eſt predicabunt diebus mille
cclxvi · Glo · in tribus ānis ſicut
ipſe chriſtus predicauit · amicti
ſaccis · Gloſa · Predicantes peni
tenciam et oſtendentes · Hi ſunt
due oliue · id eſt ſpiritu ſancto
pleni · et duo candelabra · Gloſa
id eſt dantes lumen alijs ·
Tandem antichriſtus occidet eos
in iheruſalez et iacebunt corpora
eorum in plateis tribus diebus et
noctibus et dimidio · qr nullus
audebit corpora eorum ſepelire ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

ꝓpter metum antichriſti. Occiſo
res aūt eoꝝ valde leti erunt ꝓpter
mortem illoꝛuz. poſt dies tres et
dimidium reſurgent et occiſores
eoꝝ audient vocē talem Helias
et enoch aſcendite huc et aſcen
dite in celū in nube. Antichriſt⁹
vero. xv. diebꝰ poſt illoꝝ mor
tem regnabit.

¶ De duracōne bui⁹ ꝑſecucōnis
Capl'. xij.

REgnabit antixp̄s ſicut
dicit Gloſa ſup aplm̄ tri
bus ānis et dimidio Vn̄
Dan̄. xij. Jurauit angelus ꝑ vi
uentē ineternū. q2 in tēpore vni⁹
anni. et tēpora ſcz duoꝝ annoꝝ
et dimidiū tpis id ē dimidij anni
Glo. Hoc ſpacio dicit' duratura
deſolatio ſub antixp̄o ſiue ꝑſecu
tio. Niſi aūt vt dicitur in Math.
breuiati fuiſſent dies illi non fiēt
ſalua omnis caro. Greg⁹. q2 enī
ſuperbos n os et infirmos aſpicit
deus. dies quos ſingulariter ma
los intulit miſericorditer breuia
tos dicit. Et Gloſa ſup Math.
Hec tribulatio quāta ceteris gra
uior. tanto breuitate moderatior

¶ De morte antixp̄i. Ca. xiij.

POteſtate ſua domini⁹ occi
det antixp̄m ſicut dicit
Glo. ſup aplm̄ ſiue ꝑ ſe
ſiue ꝑ michaelem. Occidet' autē
in monte oliueti in babilonem et
in ſolio ſuo in illo loco circa quez
dn̄s aſcendit. Interfecto autez
antixp̄o non ſtatim veniet dn̄s
ad iudicium. ſed ſcd̄m Glo. ſup
Dan̄. conceduntᷣ. xlv. dies ad
refrigerium ſanctorum et ad pe
nitenciā ſubuerſorum. quantum
autē ſit ſpacium inter illos. xlv.
dies et finez mūdi nemo ſcit. Mi
niſtri vero antixp̄i poſt mortem
illius gaudebūt ducētes vxores
et dicētes. Licet princeps noſter
mortuus ſit. tamen habem⁹ pacē
et proſperitatē. et cū talia dixe
rint repentin⁹ eis ſupueniet inte
ritus Iudei vero tunc cōuertentᷣ
ad fidem et ſancta eccleſia vſqꝫ
in finē mundi pacifica ꝯquieſcet
q2 ex tūc fraudulentia et ſeuicia
diaboli penitus deficiet.

¶ De cōflagratione elementoꝝ
Capl'. xiiij.

IGnis p̄cedet faciem iudi
cis permaximus. q2 vir
tute dina non ſolū ignis
qui eſt in ſpera ſua ſed eciā oīs
ignes qui in terra et ſuper terram
ſunt cōcurrent ad mundi confla
gracōnem. Iſte autem ignis ha
bebit officium quatuor ignium.
ſcilicz ignis infernalis reprobos
puniendo. Et ignis purgatorij
bonos a venialibus purgando.
et ignis terreſtris vegetablia et
ſenſibilia cōſumendo. Et omniū
bominum corpora incinerando.
Et ignis elementaris elementa
ſubtiliando et ad innouationem
diſponendo. Per illum igitur
ignem ita terre facies exuretur qꝫ
figura huius mundi peribit ſicut

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

et olim factum fuit p diluuium.
Et merito primū dei iudiciū fuit
p aquaz contra ardorem luxurie
qui tunc viguit. Vltimū vero iu
dicium p ignem contra teporem
caritatis que tunc q̄ſi ſeneſcente
mundo refrigeſcet. Jgnis iſtius
actio erit ſucceſſiua. habebit enī
inicium. medium et finē. Primo
nanqȝ iudicis aduentū p̄ueniet
et ſimul' p ignem illū fiet purga
tio iuſtorum et punitio malorū.
et incineratio corpoꝝ cū cōſump
tione terrenaſcētium ſicut dictū
eſt. Quo facto ſtatim erit reſur
rectio corpoꝝ cum aduentu iudi
cis ad iudiciū. et tunc inflamma
bitur totus mūdus p circuitum.
Terminato vero iudicio tanta ca
liditas illi? ignis exequet̄ ſentē
ciaz iudicis. inuoluet enī peccato
res et trahet eos in infernū. et ita
patet q̄ ignis ille aduentū iudi
cis et precedet et concomitabit̄ et
ſequet̄. Poſt predicta fiet mū
di innouatio Sed inter purgati
onem et innouacōnez multiplex
eſt differencia' Primo qr purga
tio erit penaliū qualitatū detrac
tio. ꝫ innouatio erit pulcrioris
forme inductio Scd'o qr purga
tio eſt elementoꝝ ab impuritate
quaz hñt ex cōmixtione ad puri
tatem mutacio. Jnnouatio vero
eſt celoꝝ a ſtatu' veteri in ſtatuz
nouū cōmutacio. et hoc p ceſſacō
nem a motu. Jn celis enī ꝑpter
impmixtionem nulla impuritas
eſt. ſed tantū impfectio motus

Vnde non erit in eis purgatio p
ignem. ſed ceſſatio a motu. Sic
aūt purgabunt̄ elementa q̄ p̄ci
det̄ ab igne vis cōbuſtibilis. ab
aere obſcuritas. ab aq̄ glaciat̄
frigiditas. a terra vero grauitas
et opacitas.

De reſurrectione generali.
Cap̄l. xv.

Deus ſicut eſt potētiſſim?
in cōſtitutione naturaꝝ
Jta eſt clementiſſim? in
collacōne grāꝝ. iuſtiſſim? in ret
bucōne ſtipendioꝝ. q̄m igit̄ bō
meruit et demeruit in aīma ſimul
et corpore' puniet̄ et premiabit̄
in vtroqȝ. Vnde in eiſdē oportet
ipſum reſurgere. Ad vocem autē
tube reſurgent mortui ſicut dicit
Aplūs. dupliciē autē intelligit̄
illa vox. Scd'm quoſdam enim
vox tube eſt imperiū xp̄i reſurgē
impantis. Sed ſcd'm alios vox
tube eſt manifeſta xp̄i apparitio
Vnde Gre. Tubam ſonare nihil
aliud eſt q̄z mūdo iudicē dei filiū
demōſtrare. Reſurgent igit̄ oēs
nulla exiſtente in eis differēcia.
quantū ad ordinē tpis ꝫ magis
quantū ad ordinem dignitatis
Nam mali ſurgent deformes et
paſſibiles. Jn bonis autē natura
ſeruabit̄ et vicia detrahent̄ Oēs
vero tam boni q̄z mali reſurgent
integri corpe debita ſtatura ſcd'z
etatē plenitudinis xp̄i Reſur
rectio igit̄ tria corrigit in natura
ſcȝ defectū ſic i pueris et mutila
tis ſiue in diminuta naturā mēbroꝝ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

ſupfluum ſcz vnguium crinium
et huiuſmodi Errorem ſicut eſt
in monſtruoſicate membrorum ·
Reſurgēt q₃ corpa eoꝝ numero
q̄ prius erāt ex eodem puluere in
quē redacta fuerāt ita ꝙ in quaſ
cumq₃ auras vel ſinus puluis ille
diſperſus fuerat ad eandē animā
redeat q̄ primitus ipm vt viueret
et creſceret animauit · nec ſolum
ſurgent corpa quantu₃ ad mem
bra principalia · ſ₃ eciā₃ ſaluis ca
pillis et ceteris mēbris que faciūt
ad decorē · Reſurgent eni̅ hoies
ad eſſe · et quantū ad integꝝ eſſe
et quantū ad decorum eſſe Et re
ſurget vnum quodq₃ corpus in
optimo ſuo eſſe et primo · Du
plex eſt mors · ſcz aīe p culpā
et corporis p penā · His reſpōdet
duplex reſurrectio · ſcz aīe p gra
ciam · et corporis p gloriam · Et
ſicut in p̄mis pntibus mors culpe
intulit mortem pene · ita reſurrec
tio aīe p graciā₃ cauſabit reſurrec
tionem corporis p gloriam · In
reſurrectione corporis cōcurrūt
q̄tuor cauſe · ſcz efficiens · id eſt
ipſe de⁹ · materialis ſcz puluēs ·
formalis · id ē cōiunctio corpis
et anime · finalis id ē vt recipiat
vnuſquiſq₃ prout geſſit in corpe
ſuo ſiue bonū ſiue malū · Reſur
gent tunc homines velociter · inte
graliter · ſocialiter · et eternaliter
Et erit illa reſurrectio iuſta quā
tum ad reſurgentes · et miraculo
ſa quantum ad ipſam reſurrecti
onem ·

De iudicio extremo Ca · xvi

Poſt reſurrectiō₃ ſtatim
erit iudiciū Ipſum vero
iudiciū pcedet trina cita
cio · Prima fuit p ꝓphetas · Vn̄
vocaui et renuiſtis Scda p xp̄₃
et p aplōs et predicatores Luc̄ ·
Miſit ſeruū hora cene ⁊c̄ · Tercia
erit p vltimā vocem tube · et hec
citacio erit peremptoria · Scd̄m
Richardū triplex erit iudicium
Primū vniforme hoc eſt iudiciū
pn̄tis eccleſie · q̄ non iudicat niſi
de ſola qualitate retributionis et
in genere tantū · ſcz bona bonis ·
et mala malis reddent̄ · ſ₃ numeꝝ
et quantitatē retributionū neſcit
Scd̄m dicitur multiforme ſcz ꝙ
quilibet expirat̄ in morte accipiēdo
ſentenciā de omnib₉ malis vel bo
nis q̄ geſſit · ſ₃ nō omnia bona vel
mala ſtatim recipiet · q₂ recipiet
in aīa tm̄ et nō in corpe · Terciū
dicit̄ omniforme · ſcz vltimū iudi
ciū qn̄ ſcd̄m numeꝝ et quātitatē
recipiet quiſq₃ bona vel mala in
corpe et aīa · Vltimū iudiciū erit
horribile ex omni pte · q₂ ſupra ſe
erit iudex ſtrēnuus · infra patēs
infernus · intus cōſciencia remor
dens · extra mūdus ardēs · a dex
tris peccata accuſātia · a ſiniſtris
demonia terrentia · c̄ca illos boni
āgeli ꝓpellentes in infernū · ibidē
oēs ſancti ſentēciā iudicis appro
bantes · et oēs mali cū bonis pec
cata damnandoꝝ cognoſcentes
De q̄litate iudicij nō ꝙerit horri
bile Luc̄ · xxi · v̄tutes celoꝝ mo ·

Intolerabile Job. Quis mihi tri
buat vt rc̄. Ineuitabile Aplūs
Omnes nos manifeſtari oportet
ante tribunal xp̄i. Inopinabile
Aplūs. dies dn̄i ſicut fur i nocte
ita veniet. Inexorabile. Prou.
Qui obturat aures Erubeſcibile
Aplūs. Quē fructū habuiſtis
tunc in q̄bꝫ nunc eru. Predcā
vero erubeſcencia erit in duobus
Primo in veniendo ad iudicium
quia mali cū habeāt tunc corpa
ponderoſa oꝫ eos illuc portari ab
angelis ſicut Abac. portatꝰ fuit
ad lacū leonū in babilonē Scdō
in ſtando coraꝫ iudice. quia pccā
eoꝝ omnibus manifeſta erunt.
Vnde illud. Reuelabo pudenda
t. in fa. t. Locus iudicij erit in
valle ioſaphat. et hoc multiplicī
rōne. Primo quia locus iudicij
debet eſſe cōmunis. ſꝫ iheruſalem
et terra adiacens videtꝰ eſſe ōis cū
ſit locus q̄ſi medius nr̄e terre ha
bitabilis. Scdō quia dꝫ eſſe pu
blicus. ſꝫ locus p̄dictꝰ eſt famo
ſiſſimꝰ ꝑpter opa nr̄e redemptio
nis q̄ ibidē geſta ſunt. Tercio cō
petit locꝰ ille rōne negocij. quia
tractandū eſt ibi opus miſericor
die et iuſticie. Mons aūt oliueti
q̄ eſt apud vallem illā deſignat
miſericordiaꝫ. Joſaphat aūt qđ
interpretatꝰ iudiciū deſignat iuſti
ciam.

De iudicantibus. Ca. xvij.

Non ſolum ſcdm̄ poteſta
tem diuinaꝫ ſꝫ eciā in fōr
humana xp̄s iudicabit.
qꝛ iuriſdictōne ordinaria iudica
bit vt deus cū tota trinitate. ſed
iuriſdictione delegata iudicabit
vt homo. Vnde nota qꝫ qnqꝫ
ſunt modi iudicandi. Primꝰ mo
dus eſt prime autoritatis q̄ iudi
cabit tota trinitas. Scdꝰs modꝰ
ē ſubautoritatis q̄ iudicabit xp̄s
homo. Tercius eſt aſſeſſorie dig
nitatis quo iudicabunt apoſtoli
et viri pfecti qui cū iudice eminē
tius reſidebūt tanq̄ꝫ melius ſcien
tes leges. et cōſuetudines regni
dei. q̄bꝫ totaliter implendis et fa
ciendis operā dederunt. Quartꝰ
eſt approbacōnis quo iudicabūt
oēs ſancti eciā et angeli. Qntus
modus iudicandi eſt culpā iudi
candoꝝ manifeſtare ſic eciā mali
iudicabunt. In iudicando xp̄us
habuit actus oppoitos. vnū ſcꝫ
actiue et aliū paſſiue. Primus
nanqꝫ eſt infirmitatis Aliꝰ vero
poteſtatis In p̄mo nanqꝫ aduē
tu xp̄s venit ad iudicandū paſſi
ue. In ſcdo venit ad iudicandū
actiue. ꝑpter hec in p̄mo aduētu
venit in forma infirma. In ſcdo
apparebit i forma glorioſa Hinc
eſt qꝫ chriſtū in iudicio videbūt
iuſti tam i natura diuinitatis q̄ꝫ
humanitatis. a malis autē nullo
mō forma diuina videri poterit.
Et hoc duplicī racione Primo
ꝑpter defectum diſpoſitionis in
ipſo vidēte. quia natura ſine gra
cia non ſufficiat ad dei viſionem.
Scdo ꝑpter demeritum delecta
cōnis q̄ eſt in viſione diuinitatis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

quia videre deū ſcdm̄ Job · hec
eſt vita eterna q̄ nō poteſt ꝯmu
nicari reprobos · ¶ Ex p̄dcās pȝ
ꝙ xp̄s apparebit blandus iuſtis
ſicut dicit Greg⁹ · et terribilis in
iuſtis · qđ prefiguratū eſt in colū
na nubis in die et ignis in nocte
Videbunt enī mali humanitatē
christi vt timeant · et non diuini
tatem ne gaudeant · boni autem
vtramqȝ christi naturā videbunt
Stigmata q̊ȝ chriſtus monſtra
bit et inſignia paſſionis · ſcȝ cru
cem clauos ⁊c̄ · Sedebit q̊ȝ xp̄s
cum ſanctis in loco eminentiori ·
mali vero ſubtus in terra quaȝ di
lexerunt et merito · Tunc xp̄us
iudiciū exercebit · tū quia noſcit
merita ſingulorū in quo ſunt om
nes thezauri ſapiencie et ſciencie
dei abſconditi · tum quia nō eſt
reus de aliquo eoruȝ ſup quibus
iudicabit · non enī fecit peccatum
nec eſt inuētus dolus in ore eius
et hec duo p̄cipue decent iudicē ·

¶ De iudicandis · 4 Ca· xviij

ORdines q̄tuor erūt in iu
dicio · quidaȝ enī iudica
bunt̄ et damnabunt̄ vt
quoꝝ opa damnabilia pmixta
ſunt aliquibꝫ bonis · ſicut illoruȝ
q̄ habuerunt fidem ſine opibus ·
Quidā iudicabunt̄ et ſaluabunt̄
vt quoꝝ merita bona permixta
ſunt aliquibꝫ malis venialibus ·
Quidaȝ non iudicabunt̄ et dam
nabunt̄ · vt illi quoꝝ mala meri
ta oīno impmixta ſunt bonis vt
qui caruerunt fundamento fidei ·
Quidam nō iudicabunt̄ ſed iudi
cabūt et ſaluabunt̄ vt quoꝝ me
rita bona impmixtā ſunt malis
ſicut pfectoꝝ et pauperum xp̄i
De quibꝫ Math · xix · Vos qui
ſecuti eſtis me ⁊c̄ · ¶ De p̄dcās
quatuor ordinibus nota ꝙ oīs
homines iudicabunt̄ iudicio retri
bucōnis · ſȝ non iudicio diſcepta
cōnis · Infideles enī · q꞉ non fue
runt ciues ciuitatis dei tamq̄ȝ hoſ
tes ſine vllā meritoꝝ diſcuſſione
et audiētia punient̄ · fideles vero
mali tanq̄ȝ ciues cum meritoruȝ
diſcuſſione et audiētia punient̄
Iſti autem non ideo ſiudicabunt̄
vt merita eoꝝ de nouo diſcuciā
tur an bona vel mala ſint · ſed vt
bonoꝝ preminentia mani feſtet̄
omnibus · et vt circa malos appa
reat iuſta ſentencia damnacōnis
Due ſentēcie feruntur in iudicio
vna ꝓ bonis · alia contra malos
Sentencia pro bonis continet
ſeptem clauſulas · Prima ē amā
bilis vocatio · ibi · Venite · Scda
eſt diuina benedictio · ibi Bene
dicti · Tercia paterna dilectio ·
Ibi · patris mei · Quarta ē remu
neracōnis retributio Ibi · pcipite
Quinta eſt regni aſſignatio · ibi
regnum · Sexta eſt glorie ꝑpara
tio Ibi · qđ vobis ꝑparatum eſt ·
Septima eſt eterna p̄deſtinatio
Ibi ab origiē mūdi · Itē ſentēcia
cōtra malos ꝯtinet ſex clauſulas
Primo a deo ſepacōeȝ cū dr̄ · ite

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Scd'o maledictionez · ibi · male
dicti Tercio incarceracōnis inclu
ſionē q̄ ſignat᷑ ꝑ hanc ꝓpoſicōem
in · Quarto pene acerbitatez · ibi
in ignem · Quinto liberacōnis de
ſperacōnem · ibi · eternū · Sexto
demonum aſſociacōnem · ibi · qui
ꝑatus eſt diabolo et angelis ei⁹

De innouacōne mūdi · ca · xix

Terminato iudicio ſtati
erit innouacō mūdi que
nō ꝯplebit᷑ q̄mdiu pecca
tor eſt in mūdo · id ē quouſqȝ de
trudat᷑ in infernū Sicut eīn ille
maximus ignis elementa purga
bit cum habeat v̓tutē expulſiuā
forme extrinſice · ſic mūndū inno
uabit cū habeat virtutē ſubtilia
tiuā · Mundū aūt innouari · id ē
pulcriorem formā induere debere
oſtendit᷑ multipliā rōne Primo
q꜡ ſicut dignumfuit ꝙ elementa
purgarent᷑ ꝑ eo ꝙ infecta erant
ꝓpter peccata hōis · ita dignum
erit vt mundus innouetur ꝓpter
glorificacōnem hōmis · Scd'o vt
creature remunerent᷑ ꝑ eo ꝙ hōi
ſeruierunt · Tercio vt totus mun
dus ꝓut eſt poſſibile conformet᷑
homini glorificato · Quarto quia
mūdus factus eſt vt homo ꝑ hoc
ſpeculū creature deū cognoſcat
q̄ in ſui natura videri non poteſt
Vnde in futuro ſpeculū oportet
meliorari et purgari vt in pulcri
tudine creaturaruȝ amplius reſul
tet ſpecies creatoris · hoc autem
non erit ad neceſſitatez quaſi de⁹
aliter videri nō poſſit ſicut modo ·
ſed ad iocunditatem vt videlicȝ
delectacōni viſionis intellectual'
addatur delectacio viſionis ſenſi
bilis · Orbes celeſtes et ſidera ꝓpt᷑
imꝑmixtionem nullā habent con
trarietatem · ſed tantūmodo mo
tus imperfectionem ideo innoua
bunt᷑ ſed nō purgabunt᷑ · Inno
natio vero in illis duo requirit᷑ ·
ſcȝ motus ceſſacōnem et claritatē
ſplendoris ampliorem quādo ſol
ſtabit in oriente et luna in occidē
te vt creati ſunt Huius dicti hec
eſt racio · q꜡ corꝑa ſuꝑiora facta
ſunt ad vſum hominis dupliciter
Vno modo ꝓpter neceſſitatez cor
poris · id eſt ſtatum generacōis
et corrupcōnis · et illo ceſſante iō
ceſſabit motus · Scd'o ꝓpter de
lectacōnem in pulcritudine crea
ture et ꝓpter cognitionem dei in
illis · ideo lux illorꝫ non ceſſabit
ſed augebitur Circa elemēta
nota ꝙ terra erit ſicut criſtallus
et planabitur · Aer erit clarior ·
nec habebit īpreſſiones quas ha
bet modo · quia non erunt nubes
neqȝ venti · nec pluuie nec ros ·
neqȝ grando · neqȝ nix · neqȝ toni
trua · neqȝ fulgura · Ignis et eciā
aqua ſiunt puriora et manebūt
non ſolum ſecundū ſubſtanciam
ſed eciam ſecūdum ſuas qualita
tes q̄s habebunt quidē non quan
tum ad vſum ſed quantū ad ha
bitum · q꜡ cum in his duobꝰ ele
mentis magis vigeant q̄litates

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

actiue ſciliċ frigiditas in aqua
et caliditas in igne · magis ſunt
generacōnis et corruptionis prin
cipium · et talis effectus ipſoꝝ
non erit amplius · ideo ꝓpter hoc
dicuntur interire · Vel ideo ſcḋm
alios dicuntur hec duo elemēta
interire · quia dominꝰ tunc intercī
det i illis teſte baſilio ſupra · ṗs ·
Vox domini intercidētis flammā
ignis · ita ꝙ calidum vſtiuum et
frigidum glaciale tendit inferiꝰ
Perſpicuū autem in aqua et lux
in igne manebit · quia in omnibꝫ
elementis ignobile tendet deorſū
ſicut groſſum terreum et opacū
ac tenebroſum et huiuſmodi · pa
tet ergo ꝙ celū et terra tranſibūt
quātum ad formam ſed nō quā
tum ad ſubſtanciā · Patet ergo
ex p̄dictis terminari trāſmutacō
nes elementoꝝ · et generationes
animantiū et plantaꝝ · qꝛ cauſē
earum ceſſabunt · Et ꝓpter iſta
dicunť elementa interire no quā
tum ad ſubſtanciaꝫ ſed quātum
ad actionem et paſſionem · Cor
pora vero celeſtia habita quiete
et lumine clariori dicunť remune
rari · Verumtamen illa que ſicut
dictum eſt intereunt ſaluātur in
homine qui ſimilitudinem habet
cum omni genere creature et ꝓp
ter hoc in hominis innouatione et
glorificatione poſſunt dici omnia
innouari et remunerari ·

De penis inferni · Ca · xx ·

Sicut patꝫ diuina poten
cia in creando · ſapiencia
in gubernando · et clemē
cia in reparando · ſic patebit eius
iuſticia in puniendo · Dignū eīn
eſt vt nō remaneat decus peccati
ſine decore iuſticie · Licet autem
peccatum ſit tranſitorium tamen
erit pena ꝑpetua multiplici rōne
Prima ratio eſt quia ex eo ꝙ
homo peccauit i ſuo eterno dignū
eſt ꝙ puniatur in eterno dei ·
Secūda racio eſt · quia materia
ignis infernalꝭ eterna eſt · ſcilicet
peccati macula · ideo et pena ·
Tercia racio eſt · quia peccatum
eſt contra illum qui eſt infinitus
Vnde et pena debet eſſe infinita ·
nō quidem acerbitate ſꝫ duracōne
Quarta racio eſt · quia homo per
peccatū tranſitorium in ſe perimit
bonum qḋ potuit eſſe eternum ·
Quinta racio eſt · qꝛ mala volun
tas reproborū eterna eſt · vellent
eīn in peccato ſi poſſent perpetuo
delectari · ideo ꝑpetuo debent pu
niri · Sexta racio eſt · quia in infi
nitum errat racōnalis cum ꝓponit
finitum infinito in iudicando · ſiliť
concupiſcibilis in appetendo · et
iraſcibilis in adherendo · Vnde et
pena erit infinita · Septima racō
eſt · quia damnatus de peccato
perpetrato nunq̄ꝫ habebit veram
penitenciam · ideo deus nūquam
mutabit iuſtaꝫ damnacōnis ſen
tenciam · Octaua racio eſt · quia

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

peccatū a vita ꝑpetua ſepat ſcꝫ
a deo · iō morte ꝑpetuā peccator
incurrit · Poſt rōnes inducanť
exempla de eadē materia · videꝰ
enī ꝙ emptio momentanea dat
ius poſſidēdi ꝑpetuū · Itē vulneā
momētanea morte inducūt ꝑpe
tuam · Itē caſus in foueā tpalis
eſt retencio ꝑpetua · Iteꝫ crimen
leſe maieſtatis tpale eſt ſeruitꝰ
ꝑpetua · Item plaga tpalis eſt
liuor ꝑpetuus · Qm̄ in peccato ē
delectacio cum cōtemptu merito
p̄cipitať peccator in locū infimū
et deſpectuꝫ ac maxime a ſtatu
glorie elongatū ſcꝫ in infernum
vbi a deſpectis rebus puniatur ·
ſcꝫ a fecibꝰ corpm mūdanorū ·
qꝛ in innouacōne mūdi quicqꝺ ē
ignobile in mūdo ad locū penaꝝ
confluet et ibi horrorem carceris
multiplicabit ·

¶ De diuſitate penaꝝ · ca · xxi ·

Cum in damnatis ſit diū
ſitas peccōꝝ in peccatori
bus erit diūſitas penaꝝ
Vnde cū in peccato ſit auerſio a
creatore cōuerſio ad bonū cōmu
tabile et deordinatio voluntatis
cōtra dictamen rōnis · merito pe
na variabiť ꝓpter iſta · Vn̄ ꝓpter
auerſionem erit carencia viſionis
dei · ſʒ ꝓpter cōuerſioneꝫ erit pena
materialꝭ incendij · ꝓpť inordina
cōem aūt rōnis et voluntatis erit
pena vniuerſi que ꝯſiſtit in afflic
tione varia acerba et eterna ¶
Ignis infernalis nō eq̄liter om̄s
cruciabit · quomiā ab eodeꝫ igne
alij plus alij minus torquebunť
ſcd̄m ꝙ plus vel minꝰ peccauerūt
Sicut ab eodem igne aliť vritur
palea et aliter lignū · Quāuis āt
ignis ille ſit corporeus nec poſſit
agere in ſpiritū caleſaciēdo · agit
tamen in ipm vt inſtrumentū di
uine iuſticie ipm ledendo · Et ille
dolor eſt maximus · tum ꝓpter
potenciā diuine manus illū ignē
mouentis · tum ꝓpter ſenſibilita
tem pacientis · tum ꝓpter imme
diacōnem ꝯiunctionis ¶ Infer
nus eſt locus tenebroſus cum ſit
locus triſticie · lumē licet ſit delec
tabile ꝑ ſe tamen ingerit triſticiā
am ꝑ accidens · ſcilicet inquantū
oſtendit aliquod triſte Vnde in
inferno eſt aliquid obſcuri lumi
nis quo damnati videre poſſunt
vnde doleant non vnde letentur ·
Reprobi videt vſqꝫ ad diem iu
dicij gloriā bonoꝝ in vniuerſali
non in particulari · qꝛ vident eos
in magna gloria · ſed nō in quali
De huiuſmōi viſione nō letanť
ſed triſtanť · tum ꝓpter inuidiā
aliene felicitatis · tum ꝓpter carē
ciam ꝓprie beatitudinis · Poſt
iudicium vero ad penas ꝓprias
ita deflectetur eoꝝ conſideratio
ꝙ de ſanctoꝝ gloria non cogita
bunt ¶ In damnatis erit fletus
ſpiritualis · ſciꝫ dolor interior et
non fletus corpalis qui eſt cum
reſolucōne lacrimaꝝ · qꝛ ceſſante
motu celi nulla iā erit gn̄atio vel
corruptio · Vermis quē dn̄s cōmi
nať nequaqꝫ erit mālis · qꝛ nullū

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

animal preter hominē remanebit Erit autem ibi vermis cōſcientie rodens animā et nō corpus ¶ In loco ſūmo ſola eſt leticia In loco infimo ſola ē triſticia. In medio mūdo hec ſunt modo pmixta. Poſt diem iudicij tm̄modo tria loca erunt habitanda ſcz celum. infernus et limbꝰ Quot ſint loca penalia require ſup̄ in libro. iiij. de deſcenſu chriſti ad inferos.

¶ Octo genera penaꝝ in legibꝰ eſſe ſcripſit tullius ſciz damnum vincula. verbera. talionez. igno miniā. exiliū. mortē. ſeruitutez. hec omnia poſſunt penis inferna libus ad aptari Primū patet qꝛ damnati amiſerunt deū et oīa bō tam gracie q̄z glorie nō ſolum in re ꝫ eciam in ſpe Iſa. Non rema nebit teſta vt hauriatᷣ paꝝ aque de fouea ſciz diuine miſericordie et ignicul9 de incendio ſcz carita tis qꝛ ſcd̓m Iere. finita ē eſtas conſūmata eſt meſſis. De ſcd̓o ligatis manibꝰ et pe. ⁊c̈. De ter cio Prouͤ. Mallei pcucientes im pioꝝ corpibꝰ ꝫ illud non intelli gitur de malleis materialibꝰ ſed de diuerſitate penaꝝ q̂bus impij malleātᷣ. De iiij. Apoc̈. quantū glorificauit ſē ⁊c̈. De qnto Iſa. xiij. Facies cōbuſte vultus eoꝝ imo tā ignominioſuz erit corpus peccatoris ꝙ aīma reſumens ipm ſtupebit qn̄ id videbit. et vellet habere tale ſicut quādo dimidiū erat comeſtum a vermibus. De ſexto. ibi. ꝓicite eū in tenebras exteri. De ſeptimo. Greḡ. Ibi mors ſemp viuit. et hic ſicut di citᷣ in Apoc̄. erit mors ſcd̓a. De octauo. Treñ. Princeps ꝓuinci aꝝ facta eſt ſub tributo. Nota ꝙ damnati ſub tributo penarum ſemp ement tn̄ nunq̄z pſoluent.

¶ Ex p̄dictis collige ꝙ ibi erūt calor ignis. ſtridor frigoris. te nebre fumus lacrime interiores. aſpectꝰ demonū. clamor. impro perium. ariditas ſitis. fetor ſul phuris. vermis ꝯſciencie. vincu la. carcer timor. dolor. pudor. inui dia. rancor. triſticia. carentia viſi onis dei. ablatio ſpei oīs ſalutis. ipm eciaz eſſe qd̓ omnis creatura appetit pena eſt eis. qꝛ querent mortem et nō inuenient. Ibi erit ſicut dicit Dionſiꝰ ꝓterua fanta ſia. demens cōcupiſcencia. et fu ror iraſcibilis.

¶ De gloria celeſti. Ca. xxij.

Unumquodq̄z tanto pfe ctius eſt quanto magis cōiungitur eſſendi princi pio. homo aūt qui pfectum eſſe exſpectat. duplicem habet finez vltimū. vnū extrinſecum qui eſt beatitudo creata que nos in pr̄ia beatificat formaliter. Aliū habet finē intrinſecū qui eſt beatitudo increata q̄ nos beatificat effectiue ſcz ipſum deū. Prima beatitudo ſcz creata eſt tanquaz finis quo quieſcitur. Scd̓a vero ſcz incre ata tanquā finis in quo quieſcitᷣ Alio modo iudicabāt pħi de bea titudine ꝫ male. Dicebant eīn

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

ſtoici beatitudinem in virtute ani
mi conſiſtere · paripatetici autem
in cognicōne veritatis · ꝫ epicuri
in voluptate · Nos autē dicimus
duplicem eſſe beatitudinē ſicut
prius dictū eſt · Deus remunerat
ſuos ſcdm merita · Aplus Vnuſ
quiſqꝫ mercedē accipiet ſcdm ſu
um ꝓpriū laborē Et ꝓpter merita
Job · Graciam ꝓ gracia · Math ·
Jte et vos in vineā meā ⁊c Et ſup
merita · Vnde menſuram bonam
et conf · et coa · et ſup · dabunt in
ſinū veſtrum ·

De dotib? in cōmuni · ca · xxiij

Dos in pria illud eſt qđ
immediate et pmo aiā
deo iungit vt eſt viſio ·
dilectio · cōprehenſio · Sunt eñ
quedā dona patrie ſicut eſt ſapi
encia et intellectus · que licet ani
mā deo cōiungant non tñ ſine ha
bitu medio · et ꝓpter hoc nō dūr
anime dotes ꝫ anime pmiacōnes
Dotes eciā nō appellantur dona
quelibet que dant anime i intro
ductione ſui in gloriam · ꝫ dona
precipua ꝑ que ad actū vite glo
rioſe diſponitur · ſicut et in pñti
nō appellat ꝓprie dos quodcūqꝫ
bonū datū ſponſe in ſua traducti
one · ꝫ donū precipuū de q̃ ſuſten
tari debeat Dotes ſunt dupli
ces quedā eñ ſunt a parte anime
quibus deo tanqꝫ principio vite
ſue ſine habitu medio cōiungit ꝑ
quas traducit in āplexus ſponſi
indiſſolubiles et fruitores · Que
dam vero dotes ſunt ex parte cor
poris quibus ipſum corpus ſubi
citur anime tanqꝫ principio vite
ſue · ne per ipſum anima ab actu
glorie retardetur · Notandū
eciā q dotes anime ſunt de pmio
ſubſtanciali · dotes vero corporis
de premio accidentali · Xpus
dotes non habet · qꝛ ſponſus eſt ·
Dos autem poſſeſſio ſponſe eſt
que vſum eiuſdem habebit poſt
mortem viri Similiter nec āgeli
dicūtur habere dotes · quia cum
in nupcijs ſit conſenſus animoꝝ
et vnio naturaꝝ · ſed ſcdm non
eſt in angelis licet primū habeāt
Vnde et angeli non poſſunt dici
ſponſe · ergo nec dotes habebunt
ꝓprie · Sponſis autem carna
libus dantur tria · ſcꝫ dos · dona
tio ꝓpter nupcias et parafernū ·
Dos autem eſt donatio facta
ſponſe ex parte patris et hoc ad
vſum ſponſi · ꝓpter onera matri
monij ſufferenda ſed ad poſſeſſi
onem ſponſe · Jn diuinis autem
deus pater dat ſponſe dotem ad
poſſidendum · ꝫ ſponſo chriſto
dat ad gloriam et honorē · et nō
ad vſum qꝛ bonorum noſtroꝝ
non indiget · Donatio autē ꝓp
ter nupcias eſt qđ a ſponſo dat
ſponſe · et hoc erit in futuro gau
diū qđ habebit aia in viſione ho
minis xpi · Parafernū eſt qđ hꝫ
ſponſa pter dotem ſicut ſunt mu
nera q̃ ſibi dant ab amicis et hu
iuſmodi · Jſtud erit in patria ꝑ
gaudiū qđ habebit de ſocietate

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

beatoꝝ de congratulatione felicitatis illorum ·

¶ De dotibus anime in generali Capl'·xxiiij·

Dotes aīme ſunt tres · ſcꝫ cognitio · dilectio · inhe ſio ſiue tenēcio que et a q̄ buſdam appellatᷣ cōprehenſio · a quibuſdaꝫ vero fruitio · Harum dotū numerꝰ multiplicitᷣ accipitᷣ Primo ex pte virtutuꝫ theologicaꝝ quia cognitio ſuccedit fidei · dilectio vero caritati · cōprehēſio aūt ſpei ¶ Accipitᷣ alio modo ex parte potenciaꝝ anime · cognitio nanqꝫ p̄t appari intelligencie · dilectio voluntati · cōprehenſio memorie · Appropriātᷣ et a q̄buſdā tribꝰ alijs potencijs ſcꝫ rōnabili concupiſcibili · et iraſcibili · ſed illud de cōcupiſcibili et iraſcibili ſenſitiua nō poteſt itelligi qꝛ deꝰ nō eſt obiectū potencie ſenſitiue ſed intellectiue · ¶ Poſſunt eciā p̄dicte dotes accipi ſcd'm tria q̄ tribꝰ pſonis appropriantᷣ · ita vt cōprehenſio reſpiciat potenciā patris · cognitio vero ſapienciā filij et dilectio bonitatem ſpūſſancti ¶ Circa iſtas dotes nota ꝙ cognitio ponit rei in ſe pñciam · cōprehenſio ponit rei ꝯtingenciā · dilectio ponit amātis ad rem amatam colligantiam ·

¶ De dotibus anime in ſpeciali Capl'·xxv·

Prima dos anime eſt cognitio q̄ diuina eſſencia videbitᷣ ab omnibꝰ tota · ſ non totaliter · id eſt ꝓut eſt infinita · videbitᷣ tn̄ eſſencia diuina limpidius ab vno q̄m ab alio · et iſte defectus erit ex pte videntis et nō ex pte viſi · qꝛ ideꝫ erit viſū Beatitudo nanqꝫ cōſiſtit in pfc̄a operatione potencie altiſſime · ſcꝫ intellectiue · et circa obiectū altiſſimū ſcilicꝫ deum · Ex pte igitur obiecti cū ſit vnū ſimpliciſſimū nulla poteſt eſſe diuerſitas · ſed ex pte potencie · Nam inquātum vna potencia magis erit pfecta lumine glorie q̄m altera · tanto pfectius opabitur circa vnū et idē obiectū. ſicut idē ſol diuerſimode a diuerſis aſpicitᷣ · vel eadeꝫ lr̄a a diuerſis legentibꝰ ſcd'm ꝙ oculꝰ magis vel minꝰ eſt ad videndum diſpoſitꝰ · ¶ Tribus modis cognoſcitᷣ aliquid · ſcꝫ ꝙ eſt · vel ſic eſt · vel quid eſt ¶ Primo modo ꝯgnoſcitᷣ deus in via eciā a malꝭ Scd'o modo videbitur in patria a bonis · vnde Johēs Similes ei erimus qm̄ videbimꝰ eū ſicuti eſt id ē ſuā maieſtatem · claritatē bonitatem ⁊c̄ · Tercio mō nec a bonis videbitur nec a malis neqꝫ in via neqꝫ in pr̄ia · qꝛ finitū nunq̄ꝫ capiet infinitū · Videbimꝰ deum in ſe · et deum in nobis · et nos in deo · et deum in creaturis · et creaturas in deo Cognoſcere aūt deū in ſua eēncia eſt viſio meridiana Cognoſcere vero c̄aturas in vb̄o eſt viſio matutina · Sed cognoſcere creaturas in ſe · id ē in ꝓprio gn̄e appellatur viſio veſpertina

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Videbit eciã vnuſquiſq3 cogita
tiones alterius ꝓut vult ipſe co
gitans manifeſtare. Vnde Gre.
Vnuſquiſq3 mentem ab alterius
oculis corpulentia nõ abſcondet
Videbunt itaq3 iuſti deũ vt gau
deant. Videbunt glãm ſanctorũ
vt congaudeant Videbunt q3 re
proboꝝ penas vt periculoꝝ eua
ſione grãs agant ¶ Ad ſciendũ
qualiter videat deus ſine medio
Nota q triplex eſt mediũ. ſciz
deferens et obnubilans et diſpo
nens Sine medio ergo deferēte
videbit deus. q2 dei viſio nõ eſt
p diſtanciã ſ3 p pñciam cum ipe
deus eſſencialiter ſit vbiq3. Vide
bitur eciã ſine medio obnubilāte
q2 tollet ſpeculũ et enigma que
ambo ſunt in via. cum eñ viſus
noſter in pñti nõ poſſit ꝓpter de
bilitatē in tã excellenti luce figi.
nec eſſe eſt habere mediũ ſc3 ſpe
culum creature. q2 vero infinita
eſt diſtantia int ſpeculũ et rem
viſam ꝓpter hoc obſcure relucet
ibi ſilitudo. Vnde videm9 cum in
enigmate. id ē obſcure Videbit
q3 ſine medio ſimulacri. q2 deus
cognoſcet ſeipſo et nõ p aliquã
abſtractã ſilitudinē. alias crea
tura eſſet termin9 et deus nõ eſſet
factor oim. Non aũt videbit de9
ſine medio diſponēte qđ eſt grã
et glã. oportet eñ ꝓporcõnem eē
inter viſibile et viſum. hec autem
diſpoſitio erit ex pte videntis et
non rei viſe ¶ Sciendũ q multi
plex eſt mediũ Iſa. Peccata nrã
diuiſerunt inter nos et deum nrm
id eſt mediũ pccõꝝ. Scdm eſt
mediũ creature Aplus. Inuiſibi
lia dei a creatura mũdi p ea que
fcã ſunt 7c. hoc eſt mediũ phoꝝ
Terciũ eſt mediũ figure. Aplus
Omnia i figura cõtingebant ill'.
illud fuit mediũ ꝓphaꝝ et priar
chaꝝ. Quartũ eſt mediũ ſcrip
ture. ps. Declaratio ſermonum
tuoꝝ 7c. hoc eſt medium theolo
goꝝ. Vnũ eſt mediũ fidei Apoc
Eſto fidelis vſq3 ad mortem 7c
hoc eſt mediũ fideliũ quo tanq3
in enigmate vident deum Scda
dos anime eſt dilectio. ſed inter
dilectionē virtutē. et dilectionē
dotē differencia eſt duplex. vna
eſt ſcdm habitum. quia virtus
eſt id ꝓprie qđ trãſit de ſtatu grē
in ſtatum glorie. dos autē eſt qđ
ſup merita datur in traductione
ſpõſe. Alia eſt differēcia penes
obiectum. q2 licet obiectũ vtro
biq3 ſit deus nõ tñ ſcdm q de9.
ſ3 erit obiectũ virtutis inquantũ
eſt ſumma bonitas. obiectũ aũt
dotis inquantũ vnibilis in vnum
ſpm. Nota q fides et ſpes ſcdm
rem euacuabunt in pria caritas
vero nec ſcdm rem nec ſecundũ
actum euacuabit ſed ſolũmodo
ſcdm modum. quia imperfectio
ipſius tolletur. Dicit eñ Aug9.
q fidei ſuccedet ſpes quam vide
bimus. ſpei autem ſuccedet beati
tudo ad quam pventuri ſumus.
ſed caritati nihil ſuccedet quia po
cius augebit. Tercia dos anime

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

eſt ꝯprebenſio q̄ eſt tentio viſi et amati · vel eſt tentio veri et primi boni · et illud verum eſt ꝑut com prehen dere ſumitur ꝑ attingere et non ꝑ circumplecti diuinā im menſitatem ·

De dotibus corporis in genere Capl̄ · xxvi ·

Itaque q̄ꝫ ꝑs ꝑfecti⁹ hꝫ eſſe in ſuo toto q̄ꝫ in ſe · vn̄ ſicut aīa nūc a corpe corruptibili ſepata ꝑfectius hꝫ eſſe q̄ꝫ ei coniuncta · ſic in futuro recōiuncta corpi incorruptibili ꝑ fecti⁹ habebit eſſe q̄ꝫ mō ſepata maxime cū non impediat᷑ tunc a corpore ſicut mō · qn̄ pocı̄⁹ de glo rificacōne corpis habeat tūc gau diū ſpeciale · Dotes corpis ſunt q̄tuor · q̄ꝝ numerus ſic accipitur Nam ad hoc ꝙ corpus ꝑfecte ſit ſubiectū aīe nec eaꝫ impediat in opib⁹ glē q̄tuor req̄runt᷑ · quoꝝ duo ꝑtinent ad ſenſuꝫ · alia duo ꝑtinēt ad motū · Quo ad ſenſū duo requirūt᷑ · vnū vt ſit facile re ceptibile ſpēꝝ ſenſibiliū · ad qđ diſponit claritas · Alteꝝ vt non ſit receptibile paſſionū ignobiliū ad qđ diſponit impaſſibilitas · Quo ad motū eciā duo requirūt᷑ Vnū eſt vt ꝑ cōtrariā inclinacōꝫ nō reſiſtat ſuo motori ad qđ diſ ponit agilitas Scđm eſt vt cor pa ꝑ que mouet᷑ non reſiſtant ei · ad qđ diſponit ſubtilitas · Alia ſufficiēcia talis ē qꝛ in hoīe q̄druplex eſt ꝯpoſitio · Prima ē q̄lita tū ꝯtrariaꝝ · hec ꝯpoſitio tūc erit ꝑfecta qn̄ q̄litates ita equantur vt nulla pugnet ꝯtra aliā · et hoc facit īpaſſibilitas Scđa ꝯpoſitio eſt materie cū forma · hec aūt cō poſitio erit ꝑfecta qn̄ materia to ta vincıt᷑ a fōꝛ · penes hanc ꝑfec tionē ſumit᷑ ſubtilitas Tercia eſt cōpoſitio corpis organici cū aīa · ꝑfectio iſti⁹ ꝯpoſicōnis eſt ꝙ oīa organa ſine impedimēto ſint mo bilia · penes hāc ꝑfectōeꝫ ſumit᷑ agilitas Quarta ꝯpoſitio eſt cor pis cū ſpiritib⁹ lucidis q̄bus mo uet᷑ corpus ab aīa · et huic cōpoſi cōni ſcđm ꝑfectuꝫ ſtatum rn̄det claritas · Tercio ſumit᷑ numerus ꝑdictoꝝ ſcđm ꝓpetates q̄ ſunt i elemētis · Nā penes aq̄ tranſpen tiā ſumit᷑ claritas Penes terre ſo liditatē ſumit᷑ inpaſſibilitas Pe nes ſubtilitatē ignis ſumit᷑ ſubtili tas Penes mobilitatē aeris ſumi tur agilitas · Q̄rto ſumūtur iſte dotes ſcđm q̄tuor defectus q̄s hꝫ corp⁹ huānū a q̄tuor elemētis de q̄b⁹ ꝯponit᷑ · Habet eñ corp⁹ hu manū ab igne caliditateꝫ et inde nigredinē · A terra groſſiciē · Ab aere paſſibilitatē · Ab aq̄ frigidi tatē et inde tarditateꝫ · Sed iſta tollunt᷑ ꝑ q̄tuor dotes corpis

Xp̄s aſſūpſit ſibi q̄tuor dotes an̄ paſſionē ſuaꝫ ſicut dicit Hugo · Claritatē in trāſfiguracōne Agi litatē qn̄ āmbulauit ſup̄ maꝛe Sub tilitatē in natiuitate · qꝛ ſalua v̄gi nali inteḡtate mr̄is nat⁹ fuit · Im paſſibilitateꝫ i cena dn̄i qn̄ corp⁹ ſuū dedit diſcipul̄ ad mādu cādū

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

¶ De dotibus corporis in ſpecie
Capl̄ · xxvij ·

Prima dos corpis eſt cla
ritas · Sʒ nota ꝙ dicit̄
aliquid claꝝ dupliciter
Aut q2 puiū ſic dicit̄ vitrū claꝝ ·
aut lucidum ſic dicit̄ ſtella clara
Corpus autem glorificatū et erit
puiū et lucidū · Vnde vtroqʒ mō
erunt corpa clara · Duo eñ ſunt
q̄ nunc cauſant obſcuritatē in hu
mano corpore · Vnū eſt materie
impuritas · alteꝝ eſt lumīs pauci
tas · Tunc vero tollet̄ vtrumqʒ
ſcʒ illa impura denſitas q̄ ex mo
dicitate luminis eſt et ideo erunt
corpora clariſſima · Nota ꝙ cor
pora ſepcies erunt tā clara q̄ʒ mō
ſol · q2 dicit dn̄s · Juſti fulgebūt
ſicut ſol · Sed teſte Jſa · erit lux
lune ſicut lux ſolis · et lux ſolis
ſeptempliciter · id eſt ſeptē dierū
¶ Sciendū q̊ʒ ꝙ corpa ſanctoꝝ
nō eq̄liter erunt clara · q2 melior
aīa corpus habebit lucidius · Vn̄
licet corpus chriſti ſupra modū
excellat claritateʒ alioꝝ · tamen
in cōpatione ſanctoꝝ poteſt cla
ritas eius aſſimilari claritati ſol̄
ſcd̄m illud · vobis timētib⁹ nomē
meū oriet̄ lux ſol iuſticie · id eſt
xp̄us · Sed claritas ſanctorum
reſpectu chriſti poteſt compari
lumini ſtellarum · Vnde Aplūs ·
Stella differt a ſtella in clarita
te · hoc ē ꝙ ſancti plus vel minus
lucēt ſcd̄m differenciā meritorū
Claritas vero puerorū qui poſt
baptiſmū moriunt̄ anteq̄ʒ pueni
ant ad annos diſcrecōnis cōpari
poteſt lumini lune · q2 ſicut luna
non habet lumen a ſe ꝫ a ſole · ita
iſti nō habent gloriam ex merito
ꝓprio ꝫ ex merito chriſti · baptiſ
mus enim ex paſſione chriſti hʒ
efficaciam · Scd̄a dos corporis
eſt impaſſibilitas que reſultat ex
virtute aīme ſuū corpus potenter
cōtinentis ita vt a nullo exteriori
agente valeat imutari · Preterea
q̄ʒuis corpora ſanctoꝝ ſint cōpo
ſita ex contrariјs · iſta tamen cō
trarietas erit ad omnimodam eq̄
litatem et concordiam redacta ·
Dixerunt aūt quidaʒ ꝙ impaſſi
bilitas ſanctoꝝ reſultabit ex na
tura quinti corporis ꝫ hoc nō eſt
verum · q2 nihil de quinto corpe
venit in ꝯpoſicōnem materialem
corpoꝝ inferioꝝ · ¶ Differēcia
eſt inter impaſſibilitatē ſanctoꝝ
et ade in ſtatu innocencie · et pue
roꝝ in limbo · q2 impaſſibilitas
ſanctoꝝ erit nō poſſe pati · ꝫ im
paſſibilitas ade fuit poſſe nō pa
ti · Jmpaſſibilitas vero pueroꝝ
in limbo erit nihil pati · et hoc nō
eſt ex potencia reſiſtendi leſioni
extrinſice quā nō habebunt ꝫ ex
ordinatione diuine miſericordie
q̄ nō pmittit eis aliquid adhiberi
ꝑ qđ poſſint ledi · Ex quo patet
ꝙ ſi tales pueri poſt reſurrectiōʒ
ponerētur in ignem lederētur ab
eo niſi obſtaret diuina iuſticia ·
Secus ē de corpibus glorificatis
que ſi eciā ponerent̄ in iferno nō
ſentirent ex hoc aliquā leſionem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Tercia dos eſt ſubtilitas que au
fert groſſiciem corpis cauſatā ex
materialitate et ex compoſitione
elementariū q̄litatū ¶ Notandū
aūt ꝙ duplex eſt ſubtilitas vna
ſcʒ ex raritate pāū ſtancium nō
ꝓpinque et ex tali ſubtilitate ef
ficitur corp⁹ facile diuiſible et nō
erit in corpibus glorificatis Alia
eſt ex pfecta victoria forme ſu
p materiā et hui⁹ ſubtilitatis eſt
vnire · ſicut celum dicit̃ ſubtile et
hoc mō erunt corpa nrā ſubtilia ·
¶ Sciendū eciā ꝙ ſicut duo cor
pora nō glorificata non poſſunt
eſſe ſimul in eodē loco ſic nec duo
glorificata · alioqñ ſequeretur in
cōueniens · ſcʒ ꝙ in vno corpore
glorificato eſſet potencia agendi
ac intrandi p ptes alterius corpo
ris · in alio vero eſſet impotencia
reſiſtendi · ¶ Corp⁹ vero glorioſū
poteſt eſſe ſimul in eodem loco cū
corpore nō glorioſo ſcdm dictū
antiquoꝝ patrū quorundā · qd
tamen nec fides habet nec autori
tas · et racio demonſtracōni cōtra
dicit · habet tamen aliquid appa
rentie p ſe · Nam ſicut in corpibꝫ
non glorioſis ipa groſſicies impe
dit ne duo corpora in eodem loco
poſſint eſſe q2 vnū alteri reſiſtit ·
ita groſſicies iſta p glorie ſubti
litatem tollit̃ a deo · ꝙ corpus nō
glorioſum nō poſſit reſiſtere glo
rioſo · ita ꝙ corpora glorioſa pe
netrabunt alia corpora non illa
diuidendo ſed ſubintrando manēte
diſtinctione dimēſionū vtriuſqꝫ
corporis · ¶ Quarta dos corporis
eſt agilitas q̄ tanta erit · ſicut di
cit Auguſ · ꝙ protinus vbi volet
ſpiritus erit et corpus ¶ Verumta
men ſicut et melior anima corp⁹
habebit lucidius ſic et agilius ·
ita tñ ꝙ voluntas ſanctorū oino
erit cōiuncta rōni ¶ Vñ voluntas
eorum nunq̄ʒ appetet · qd nō dʒ
ſʒ voluntas aīe melioris volet ra
cionabiliter moueri corpus ſuum
citius q̄ʒ alteri⁹ · et ſpūs minoris
glorie nō volet corpus ſuum tam
cito moueri ſicut alterius · Vnde
pʒ ꝙ in omnibꝫ verificabit̃ dictū
Auguſti · ſcʒ ꝙ vbi volet ſpirit⁹
protinus eſſet et corpus · Quare
corpora modo ſint tarda et tunc
agilia hec eſt racio · quia nunc in
corpe duplex eſt motor · ſcilicet
natura elementi p̄dominans que
mouet ad determinatū locum et
voluntas aīe que mouet indiffe
renter ad quelibet locum · et ideo
corpora tarda ſunt ex contraria
inclinacōne nature ad voluntatē
q2 terra predominans naturaliter
deorſum trahit · ¶ In futuro autē
natuā erit totaliter ſubdita rōni
Vnde mouebit̃ corpus ad impe
rium ſpiritus ·

¶ De aureolis in genere · ¶ Ca · xxviij ·

Aureola eſt mentis ſpeci
ale gaudium veniens ex
opere precellenti et priui
legiato · ¶ Sciendū aūt ꝙ ſicut
ex gaudio eſſencialis premij qd
eſt aurea redundat in corpore

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

quidā decor quī eſt gloria corpo
ris · ita ex gaudio aureole reſul
tat aliquis decor in corpe · vt ſic
aureola principaliter ſit in mēte ·
ꝫ ꝑ quandaz redundanciā ſulge
at eciā in carne · ¶ Sciendum tñ
ꝙ decor cicatricū q̄ in martirū cor
poribꝫ apparebunt nō pt dici au
reola · qꝛ martires aliq̄ cicatrices
nō habebunt vtpote qui ſunt ſub
merſi vel famis media vel ſqualo
re carceris intempti · et iſti tamē
aureolam hēbunt · Tribus gene
ribꝫ hoīm debetᷣ aureola qꝺ patet
multiplici rōne Primo ex opibꝫ
excellentiſſimis triū aīe potēciaꝝ
Excellentiſſimū aūt opus racōna
bilis eſt ꝑdicatio veritatis · excel
lentiſſimum opus cōcupiſcibilis
ē obſeruatio caſtitatis v̉ginal̃ ·
excellentiſſimū opus iraſcibilis ē
ꝑpeſſio mortis · Vnde pꝫ ꝙ ꝑdi
catoribus v̉ginibus et martiribꝫ
debetur aureola Scꝺo patꝫ hoꝝ
numerus et ſufficientia ex hoſti
bus quos ꝑ pugnas magnificas
vincimus qui ſunt mūdus · caro ·
demonia · Martires eñ vincunt
mundū · virgines carnē · ꝑdicato
res diabolū quez nō ſolum de ſe ꝫ
eciā expellūt de cordibus alioꝝ ·
Tercio patet idem ꝑ victoriā tri
plicū paſſionū Sūt eñ paſſiōs
inate et illate et ī cordibꝫ alieis
Sed paſſiones innatas ſupant
virgines · illatas vero martiēs ·
illas aūt q̄ ſunt ī alienis cordibꝫ
vincunt predicatores · Quarto
diſtinguuntur aureole ſcꝺm ea

quibus christo nobiliſſime ꝯfor
mamur Christꝰ eñ fuit doctor
ſcꝺm ꝙ veritatē mundo manifeſ
tauit · Fuit qꝫ martir ſcꝺm ꝙ a
mundo paſſionem ſuſtinuit · fuit
eciā virgo ſcꝺm ꝙ puritatem ſer
uauit · Quinto ſumūtur aureole
ſcꝺm ꝑfiguracōez in veteri teſta
mento Tria nanqꝫ habebant au
reolas ſicut legitur in Exo · ſciꝫ
altare incenſi · et archa federis ·
et menſa ꝓpoſitionis · Prima ſig
nat aureolā martiꝝ q̄ corpa ſua
ſup altare paſſiōis immolauerūt
Scꝺā ſignat aureolaz virginū ·
q̄ archa federis auro fuit ītus et
ex̄ decorata · ita v̉ginitas mentē
et corpꝰ ornat · Tercia ſignat au
reolam ꝑdicatoꝝ q̄ ſicut menſa
ꝓpoſicōnis miſtrant panes doctri
ne · Aureola diminutiue dicitᷣ et
hoc in ꝯpatione ad aureā · Vnde
notaꝙ inter auream et aureolaz
et palmā differentia eſt · Aurea
eñ premiuz ſubſtanciale eſt qꝺ
methaphorice dicitᷣ corona · tum
ex parte meriti · qꝛ nō reſpondet
generi operis ꝫ radici caritatis ·
tum ex pte premij · qꝛ ꝑ hoc effi
citᷣ homo pticeps diuinitatis et ꝑ
cōſequens regie poteſtatis · tum
eciā racōne ꝑfectionis qꝺ ſignat
figura circularis · Aureola vero
eſt premiū accidentale · nō tamē
quodlibet accidentale · ſed illud
qꝺ reſpondet operi excellenti et
priuilegiato ſcꝫ martirio · virgi
nitati et predicacōni · Palma eſt
premiū accidentale qꝺ nec rñdet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

radiā nec operi ꝫ voluntati. tale
premiū habuit ſanctus martin⁹
ex eo ꝙ martiriū deſiderauit. licet
opus nō fuit ſubſecutū. Vñ can
tatur de ipſo quā et ſi gladius ꝑ
ſecutoris non abſtulit tñ palmā
nō amiſit. hec aūt palma nec au
rea nec aureola debet dici.

¶ De aureolis in ſpē ¶ Ca. xxix

Aureola pͥma debetꝰ mar
tiribus in q̄bus pfectiſſi
ma victoria ē de impug
natione exteriori. et hec pfectio
victorie cōſideratur ex duobus.
Primo ex magnitudine paſſio
nis. quia inter omnes paſſiones
illatas exterius precipuū mors
tenet locum. et preterea dolor car
nis omnibꝫ aliis doloribꝫ pͥminet
et iō in hoc glorioſior victoria ē.
Scd̓o conſideratꝰ ex cauſā pugne
que ipſe xp̄s eſt. martirē eīm nō
facit pena ꝫ cauſa. id ē mors ſuſ
cepta ꝑpter xp̄m. ¶ Sciendū
ꝙ martirio nō debetur premium
ſcd̓m hoc ꝙ ab exteriori iffligitꝰ.
ꝫ ſcd̓m hoc ꝙ volūtarie ſuſtinetꝰ
qꝛ nō meremur niſi ꝑ ea que ſūt
in nobis. et nō ꝑ ea que ſunt ex̄
nos. ſicut nec demeremur niſi ꝑ
ea que ſunt intra nos. Quanto
aūt id qd̓ q̄s ſuſtinet voluntarie
difficilius eſt voluntati ſuſtinere
tanto voluntas que ꝑpter xp̄m id
ſuſtinet oſtenditꝰ firmius in xp̄o
fixa. et ideo excellentius ei pͥmiū
debetur. ¶ Aureola ſcd̓a debetur
virginibus ꝑpter ſingularē victo
riam quā de carne obtinent. ꝯtra
quam continue bellum geritur.
Quāuis autem et vidue pugnēt
contra carnem. pfectius tamen
virgines triumphant. quia nobi
liſſimū genus victorie eſt nunq̄ꝫ
hoſti ceſſiſſe. Illis virginibus au
reola tantūmodo debetur. que ꝑ
poſitum habuerunt virginitatē
perpetuo conſeruandi. quāuis
hoc ꝑpoſitum fuerit interruptum
integritate tamen carnis manēte
dummodo in fine vite inueniatur
ad primum ꝑpoſitum rediuiſſe.
quia virginitas mentis reparari
poteſt ſed non virginitas carnis
Si autem aliqua ſit carne virgo
etiamſi propoſitum non habuit
perpetuo virginitatem ſeruandi
non eſt tamen dubium quin ha
bitura ſit ſpeciale gaudium de in
corrupcōne corporis ſuper eſſenci
ale gaudium. ſicut etiā innocen
tes de hoc gaudebūt ꝙ immunes
a peccato fuerūt quāuis peccādi
oportunitatem non habuerunt.
¶ Nota ꝙ aliq̄ corrumpi poteſt
carne nec tamen aureolam amit
tit ſicut illa q̄ violenter opprimitꝰ
Vnde dixit lucia Si inuitā me
corruperis merces duplicabitur
ad coronā. qd̓ non intelligendū
eſt de aureola duplicata. ſed qꝛ
duplex premiū reportabit Vnū
ꝑ v̓ginitate cuſtodita. et aliud
ꝑ iniuria quā paſſa ē. ¶ Sciend̓
inſuꝑ ꝙ v̓ginibꝫ debetꝰ fructus
centeſim⁹. et hoc. qꝛ celeſtē vitā
ducūt. que ſignatꝰ ꝑ centū qꝛ nu
merus ille trāſit de leua ad dextrā

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Viduis vero debetur fructus
lx⁹ · qꝛ tales exercere ſe debent in
opibus miſericoꝛdie que ſignāť
per · lx · Coniugatis aūt debetur
fructus · xxx · quia talibus ſuf
ficiāt implere decalogum in fide tri
nitatis Ex ductu enī ternarij in
denariū fiunt triginta · Aureola
tercia eſt predicatoꝝ qꝛ pfectiſ
ſima victoria cōtra diabolum ob
tinetur quādo aliquis non ſolum
diabolo impugnanti nō cedit · ſꝫ
eciā eum de regno illius expellit
et nō ſolum a ſe ſed eciā ab alijs
Nec eciā eſt dicendū vt quidam
volebant ꝙ aureola predicatoꝝ
debeatur prelatis tantūmodo qui
bus cōpetit ex officio predicare
et docere · ſed quibuſcumqꝫ qui
exercent actum iſtum licite · ¶
Prelatis autem non debetur hec
aureola q̄ꝫuis habeant officium
predicandi niſi actu predicent ·
quia aureola nō debetur habitui
ſed actui pugne ſecūdum iſtud
Apoſtoli Non coronabitᷣ niſi q̄
legittime certauerit · Notandū
quoqꝫ ꝙ predicare et docere · cum
ſint actus miſericoꝛdie inter ſpiri
tuales elemoſinas cōputantur ·

¶ Enumeratio celeſtiū gaudioꝝ
Capł · xxx ·

Ultimo celoꝛum gaudia
ſub epilogo numerem⁹ ·
nō quidē ſingula generꝝ
ſed genera ſingulorum · Tot enī
ſūt gaudia pticularia que q̄libꝫ
habet in ſe vel in alijs · ꝙ ea ſoli⁹
dei noticia ↄphendit · et illi quos
ſūma ſapiencia voluerit ea ſcire ·
Tantum enī gaudebit quiſqꝫ de
bono alterius quantum de bono
ꝓprio · qđ tn̄ nō eſt intelligendū
de intēſione gaudij · ſꝫ de numero
gaudioꝝ · Tot ergo et tāta ſūt
gaudia ꝙ omēs ariſmetrici hui⁹
mundi non poſſunt ea numerare
omnes geometrici nō poſſunt ea
menſurare · oēs gramatici · diale
tici · rethoꝛici · nō pn̄t illa ſermoni
bus explicare · qꝛ qđ oculus nō
vidit · nec auris audiuit · nec in
coꝛ hoīs aſcendit · hec ꝑparauit
deus diligentibus ſe · Gaudebūt
igitᷣ ſancti ſupra ſe de dei viſione
infra ſe de celi et aliaꝝ creaturaꝝ
coꝛpaliū pulcritudine · iux̄ ſe de
coꝛpis et aīe gloꝛificacōne · extra
ſe de angeloꝝ ⁊ hoīm aſſociatate
Deus oēs ſenſus ſpūales ineffa
bili delectacōne reficiet et cum ipſe
obiectum oīm ſenſuū ſpūaliū ſit
fructus Erit namqꝫ deus ſpecu
lum viſui · cithara · auditui · mel
guſtui · balſamum olfactui · flos
tactui Ibi erit cādoꝛ lucis eſtiua
lis · amenitas vernał · habundā
tia autumnał · requies hiemał ·
Ibi teſte Aug⁹ · Fulget qđ nō
capit locus · ſonat qđ nō capit tē
pus · olet qđ nō ſpargit flatus ·
ſapit qđ nō minuit edacitas · he
ret qđ nō diuellit ſacietas Ibi ſi
cut dicit Aug⁹ · De⁹ ſine fine vi
debitᷣ · ſine faſtidio amabitᷣ · ſine
fatigacōne laudabitur · Ibi vide
bitᷣ ſtulticia ſapiencia ſalomonis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Ibi eſſet deformitas pulcritudo
Abſolonis. Ibi eſſet tarditas ve
locitas azahelis Ibi debilitas vi
deretur fortitudo ſampſonis Ibi
eſſet mortalitas longa vita matu
ſale. Ibi pauptas eſſet regnū au
guſti. Ibi ſcd̄m Auguſtinum.
nihil deeſt. nihil affluit. nihil de
fluit. nihil extra quod appetatur.
nihil int̄ qd̄ faſtidiatur Ibi ſcd̄m
Bern̄. Deus erit racioni plenitu
do lucis. voluntati multitudo pa
cis. memorie cōtinuatio eternita
tis. Auguſtinus in libro de corpe
et anima. O caro iſtam vitā am
plecti debuiſti vbi vita ſine mor
te. vbi iuuentus ſine ſenectute.
vbi lux ſine tenebris. vbi gaudi
um ſine triſticia. vbi pax ſine di
ſcordia. vbi voluntas ſine iīuria
vbi regnum ſine cōmutatione.
Berndus. Merces ſanctorum tam
magna eſt q̄ nō poteſt menſurari
tam multa q̄ nō poteſt numerari
tam copioſa q̄ non poteſt finiri.
tam p̄cioſa q̄ nō poteſt eſtimari
Auguſtinus. Id qd̄ pmittit deus
fide non capitur. ſpe nō attingitur
caritate non cōprehenditur. deſi
deria et vota tranſcēdit. acquiri
poteſt eſtimari nō poteſt. Item
ſcd̄m Auguſtinum Ibi carmina
non deſunt. premia nō deficiunt
Ibi nihil qd̄ amabitur deerit Ibi
nihil deſideratur qd̄ non aſſit.
Illa beatitudo ſicut ait Auguſt.
in duobus conſiſtit. ſcilicet in ne
ceſſaria preſencia omnis boni. et
neceſſaria abſencia omnis mali.

De iſta gloria ſic loquitur Augus.
O vita vitalis dulcis et amabilis
et ſemper memorabilis. vbi ſum
ma ſecuritas. ſecura tranquilli
tas. tranquilla iocūditas. iocū
da felicitas. felix eternitas. et
na beatitudo. et beata. cui ſine fi
ne viſio et laudacio deus Ibi af
fluencia diuiciarum influentia de
liciarum et confluentia bonorum
¶ Demum de gaudijs celeſtibus
nota verſus Mens cognoſcendo
dotatur amādo fruendo. Eſt ſub
tile citum clarū corpus paciens nil
Corpora ſanctorum cita libera.
forcia. ſana. Pulcra voluptatis
plena ſed abſq̄ pati. Senſus ami
citia concordia plena poteſtas.
Pax ſecura decus et gaudia ſūt
animabus. Gaudia pax requies
liber ſecura iuuentus. Non pec
cans ſapiēs ſanus diues redolens
laus. Aureolā martir doctor vir
goq̄ meretur Fructus centeſimus
ſexageſimuſq̄ tricenus Virgini
bus viduis et cōiugibus tribuetur
¶ Ex omnibus premiſſis collige
quedam ſpectare gaudia ſolum
ad animam. quedam ad corpus
quedā ad cōiunctum. que tamē
felicit̄ ſine quiſq̄ beatus ſecūdum
merita recipiet ſine fine Amen.

¶ Laus deo altiſſimo.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Quanq̄m ordo ⁊ cōpen
dioſitas libri huius
qui compendiuȝ dicī
tur theologice verita
tis vna cum tabula ad principiū
libri ordinata ad hoc faciant q̄
omnes fere eius principales doc
trine inueniri poſſint · quia tamē
pleruq̄ȝ complura vtilia hinc inde
incidentaliter narrantur · ad que
nos neqȝ ordo libri · neqȝ tabula
prefata manuducere neqȝ quidē
remittere valet · Exemplū · Dif
ferentia inter rationes ſeminales
⁊ cauſales ponitur libro primo ·
capitulo · xxviij · ad quam nos
ſufficiēter ducere neqȝ ordo libri
poteſt cum primus liber ſit de na
tura diuinitatis · neqȝ titulus ca
pituli qui eſt de virtute miraculo
rum · Item libro primo capitulo
nono ſub titulo · q̄ ſpiritus ſanc
tus caritas ⁊ donum eſt ponitur
cauſā cur homo ter ī baptiſmo in
ungitur · que potius libro ſexto
capitulo octauo vbi d̄ baptiſmo
agitur requiri haberet · Ideo cū
nihil niſi notatu digniſſimū hic
compendioſus liber in ſe compre
hendat · ne quicq̄m etiā minimū
in eo contentuȝ propter difficul
tatem inueniendi omittatur · di
gnum mihi et admodum condu
cibile viſum fuit ſubnectere aliā
tabulam quo facilius quodcūqȝ
libuerit reperiri poſſit · Et maxi
me propter eum qui ſequitur tra
ctatū fratris Hernoldi · vt ſi ma
teria alicui⁹ capituli ad quod re
mittit nimis breuis eſſȝ ⁊ ad totā
ſermonem inſufficiēs q̄ adiumē
to huius tabule materiam poſſet
quiſq̄ȝ inuenire latiorem ·

¶ Sequitur tabula Et primo
de littera A ·

Abſtinentia a communi
one · li · vi · ca · xv
Abſoluē qui ſacerdotes
habeant · li · vi · ca · xxv
Abſoluūt in purgatorio exiſtē
tes duobus modis li · vij · ca · iij ·
Acerbitas purgatorij · li · vij · ca
pitulo · ij ·
Accidia li · iij · c · xviij
Accidia quando ſit peccatum · ⁊
quando nō · ⁊ quando mortale ·
⁊ quando veniale · li · iij · ca · xxij
Actionum finis li · v · c · xiij ·
Adam creatio ⁊ conditio primo
rum parentū · li · ij · ca · lxij ·
Adam an plus q̄m eua peccaue
rit · li · ij · ca · lxv
Aduentus xp̄i li · iiij · c · iiij
Aduentus xp̄i vtilitas libro q̄r
to ca · viij ·
Aer li · ij · c · viij
Aeris impreſſiones · ibidem qua
ſi per totum
Affectiones quatuor oriuntur
ab iraſcibili et concupiſcibili li ·
ca · v · xli
Amor quo ſe diligunt pater ⁊ fi
lius eſt ſpiritus ſanctus libro p̄
mo ca · viij
Amor ⁊ caritas tripliciter ſumū
tur · li · p̄ · ca · ix ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Amor ⁊ dilectio differunt a cari
tate libro quinto ca. xxiij
Amor multiplex. ibidem
Amoris gradus li. v. c. xxviij
Amor ē duplex li. v. c. xl
Itē quere infra caritas ⁊ dilectiō
que quodāmō quidā amoēs ſūt
Angeli Nota de eis in cōmuni li
bro ſecundo ca. xi
Angelorū ꝓprietates in communi.
libro ſecūdo ca. xiij
Angelorū ſingulorū ⁊ ordinum
ꝓprietates ⁊ officia li. ij. c. xiij.
Angelorum cognicō quotuplex
ſit. ⁊ de motu eius libro ſecundo
ca. xv
Angelorū prelatio libro ſecūdo
ca. xvi
Angelorū cōfirmatio libro ſecū
do ca. xvij
Angeli habent tres actus quos
ſibi attribuit dionyſius libro. ij.
ca. xviij
Angelus vtrum poſſit incendere
affectum humanum ibidem.
Angelorum locutio libro ſecun
do ca. xix
Angelorū noia li. ij. c. xx
Angeli caſus libro ſecūdo c. xxi
Angeloꝝ ruine reſtauratio li. ij
ca. xxiiij
Anima ⁊ angelus conueniunt et
differunt libro ſecundo ca. xi
Animarum locutio libro ſecūdo
ca. xix
Anima quid ſit ſecundum diffi
nitionem libro ſecūdo ca. xxix.
Anima quid ſit ſecundum rem.
li. v. ca. xxx
Anima quid ſit ſecundū nomen
libro ſecūdo ca. xxxi
Anima triplex eſt. ſcilicet vege
tatiua. ſenſitiua ⁊ rationalis li. ij
ca. xxxij
Anime vegetabilis potentie li. ij
ca. xxxiij
Anime potentie apprehenſiue. li
bro ſecūdo ca xxxiiij
Anima habet tria ſcilicet potenti
am habitum ⁊ paſſiones ibidem
Anime operationes libro ſecūdo
ca. liij
Anime rationalis potentia libro
ſecundo ca. xlij
Anima habet ordinem in ſuis ac
tibus ibidem
Anime quantitas libro ſecundo
ca. liiij
Anima xp̄i per triduum mortis
fuit cum ſanctis patribus in lim
bo libro quarto ca. xxi.
Animam quinq; iuſtificāt libro
ſexto ca. iij
Anime poſtq̄ȝ ſufficient purga
te ſunt ſtatim euolant ad gloriā
ꝓpter multas rationes libro. vij.
ca. p̄.
Antixp̄i aduētus li. vij. c. vi
Antixp̄i mala vita li. vij. c. vij.
Antixp̄s quatuor decipiet mois
li. vij. c. viij
Antixp̄i ſequaces li. vij. c. ix
Antixp̄i pſecutio q̄mdiu duret
libro ſeptimo ca. xij
Antixp̄s moritur li. vij. ca. xiij.
Amētes melācoliā ⁊ infirmi mul
tas hn̄t fantaſias li. ij. c. xxxix
Appropata diuina. Nota de eis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

multa bona li·i·c·xxvi
Aqua li·ij·c·viij·
Archangeli li·ij·c·xiij
Articuli fidei li·v·c·xx·
Aſcenſus duplex ē ſcʒ aſcendens et
deſcendens li·ij·c·ix
Aſſiſtere ꝛ miniſtrare differunt·
li·ij·ca·xv
Aſcenſio aſſumptio ꝛ euolatio
differunt Et alia multa de aſcē
ſione dn̄i li·iiij·c·xxiij ꝛ·xxiiij
Attributa Nota quotupliciter ē
de eis loqui li·i·c·xxvi
Attritio ꝛ contricō differunt li·
vi·c·xxij
Attritio vtrū fiat contritio ibidē
Auaricia li·iij·c·xix
Auaricia quando ſit peccatum ꝛ
quando non·ꝛ quando mortale
ꝛ quando veniale libro tercio ca
pit·xxij
Aureole nota de eis in generali li
bro·vij·ca·xxviij
Aureole i ſpecie li·vij·ca·xxix
Sequitur de B
Baptiſmus·in baptiſmo ter
homo inūgitur ꝓpter tripli
cem collationem ſpiritus ſancti·
li·i·ca·xix
Baptiſmus xp̄i libro·iiij·c·xij
Baptiſmus ibidē· Iterū multa
de eo li·vi ca·viij
Baptizare poſſunt in neceſſitate
ſuſpenſi·heretici·excommunica
ti·ꝛ etiam ꝯſecrare li·vi·c·xxv
Beatitudines in genere li·v·ca
pitulo xlvi
Beatitudines in ſpecie Prima·
li·v·c·xlvij·Secūda·xlviij·
Tercia·xlix·Quarta·l·Quin
ta·li·Sexta·lij·Septima·liij
Octaua·liiij·
Bonum totuʒ hominis in quo cō
ſiſtat ꝛ in quo totum malum ho
minis li·i·c·ix
Bonum eſt multiplex libro·v
ca·ij·
Bruta citius pa̅piūt influxiōes
primi motoris q̄m homines li·ij·c·
xxix
Caritas quere infra ch·
Caligo li·ij·c·ix
Caſus angeli li·ij·c·xxi
Caſus ſpiritualis demonis li·ij·
ca·xxij per totum
Caſus localis demonis libro·ij·
ca·xviij
Caſus primi hominis li·ij·c·lxvi
Cathecismus cur ſit inſtitutus·
ꝛ quō premittatur baptiſmo·li·
vi ca ix
Celeſtis nature diſtinctō li·ij·
ca·iij·
Celi ꝛ terre diſtantia li·ij·c·iij
Celum quid ſit li·ij·c·iiij
Celorū ꝛ ſupiorū corpm natura
ꝛ diſtinctio ꝛ influxus eorum i
inferiora·ꝛ an habeant immuta
re liberum arbitrium ꝛ voluntatē
li·ij·ca·iiij·
Caracter quid ſit ꝛ in quibus ſa
cramentis imprimatur li·vi·c·vi·
Caritas duplex datur in iuſtifica
tione nr̄a li·p·c·ix
Caritatis motus tā feruens eſſe
poteſt ꝙ oīa venialia cōſumat li
bro·vi·c·xxxij
Caritas li·v·c·xxiij

Caritatiꝰ drā ab aliȷ̈ꝰ amoribꝰ.
li. v. ca. xxiii
Caritas multiplicit̄ fuit̄ ibidem
Caritatis effectus li. v. c. xxv
Caritas quibus rebus compare
tur ibidem
Caritas dicitur forma virtutuꝫ
multipliciter ibidem
Caritatis excellētia li. v. c. xxvi
Caritatis ordo li. v. ca. xxix
Cherubin li. ij. c. xiij
Choruſcatio li. ij. c. ix
Chriſtuꝰ nō habuit deputatum
angelū libro ij. ca. xviii
Chriſti humanitas libro quar
to per totū
Chriſti natiuitas quotuplex ſit
ꝛ plura de ea li. iiij. c. x
Chriſti circuncisio li. iiij. c. xi
Chriſti grē pleitudo ibidem ca.
xiij
Chriſti baptiſmus ibidē ca. xij.
Chriſtuꝰ in quantum homo dici
tur caput eccleſie tripliciter ratione
ibidem ca. xiii
Chriſti ſapiētie plenitudo ibidē
ca. xiiij
Chriſti ſcientia ibidem
Chriſti meritū ibidem ca. xv
Chriſti voluntas ibidē ca. xvi
Chriſti defectꝰ quos aſſumpſit
ibidem ca. xvij
Chriſti paſſio ibidem c. xviii
Chriſtꝰ an mortuus fuiſſet ſi nō
fuiſſet paſſus ibidem
Chriſti paſſio multa bona facit.
ibidem ca. xix
Chriſti deſcēſus ad inferos ibi
dem ca. xxi
Chriſtꝰ quo meruit ꝑ paſſionē
ibidem
Chriſti anima per triduum fuit
cum ſanctis patribus in limbo.
ibidem
Chriſtus ad quem infernum de
ſcendit ibidem
Chriſtus fuit exaltatus triplici
ter ibidem ca. xxiii
Chriſto quō ꝯuenit deſcendere.
ibidem
Chriſti cōſeſſus ad dexterā pris
Nota de eo ibidem ca. xxiiij
Chriſtus dicitur aliqn̄ ſedere a
dextris patris. aliquando ſtaē.
ibidem
Circūciſio dn̄i ibidem ca. xi
Circūſtātie peccatuꝫ aggrauan
tes. Et quas circumſtantias te
neamur cōfiteri li. iij. c. v. Et li
bro vi. c. xxiij Et li. iij c. xxiiij
Clericis hec ſunt vitanda. libro
ſexto ca. xxxv
Clementia li. v. ca. xxxiiij
Conceptio virginea li. iiij. c. iiij
Conceptio filij dei. Nota ꝙ i ea
cōcurrit virtus innata. infuſa et
increata. li. iiij. ca. ix
Cognitio ſiue viſus ſpiritualis
tripliciter impeditur eodeꝫ modo
ſicut corporalis libro primo ca.
xvi
Cognitio dei ibidem
Cognoſcit̄ aliquid dupliciter.
li. i. ca. xxix.
Cognitio angeli li. ij. ca. xv
Cognoſcēdi modus dei. āgeli.
hois reſpectu cuiuſlibet li. ij. c.
xiiij

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Cognoſcēdi modus aīe li. ij. ca. liij
Cognoſcēdi ſūt quīq3 modi. li. iiij. ca. xiiij
Cognoſci rēs in arte dupliciter poſſunt ibidem
Cognitio de deo eſt duplex li. ij. ca. xviij
Cognoſcit' aliquid tribus modis li. vij. ca. xxv
Coitus ɔiugalis Nota de eo multa bona li. iij. ca. xxi
Coit⁹ cōiugalis poteſt fieri quatuor de cauſis li. iij. ca. xxxvij.
Coitus ɔiugalis eſt ꝑeccatū q̄n q3 modis ibidem
Color ſplendor lux ⁊ lumen differunt li. ij. c. vi
Cometes li. ij. ca. ix
Cōmunio Nota ꝙ circa eā peccatur trib⁹ modis li. vi. ca. xiij
Itē qualiter ad eā accedendū ſit ibidem
Cōmunicātes quales debeāt eſſe ibidem
Cōmunionis abſtinentia libro vi ca. xv.
A cōmuniōe pt fieri excluſio ob ſacramēti reuerentiā triplici ratione li. i. ca. xv. Require de hoc infra Eucariſtia
Cōmunicātes nō ſuo tpe multa mala incurrūt. li. vi. c. xv
Cōfirmationis ſacramētū. nota de eo multa li. vi. c. x
Cōfirmatio āgelo℞ li. ij. c. xvij
Cōfirmatio Nota ꝙ ad ɔfirmationē ꝑfectā in bono tria ꝑtinēt li. iiij. ca. iij.
Cōfiteri etia3 debet pccā licet ſint ɔfeſſori ꝑus nota li. vi. c. xxiij
Cōfeſſio q̄mdiu differri debeat ibidem
Cōfiteri āte tēp⁹ ſtatutu3 tenet' quis in q̄tuor caſibus ibidem
Cōfeſſio i mortali facta vtrum valeat ibidem
Cōfeſſio eſt iterāda in quatuor caſibus ibidem
Cōfeſſ⁹ ſi ceciderit i peccatū mortale vtrū teneat' cū illo prius cōfeſſa ſit ɔfiteri ibidem
Cōfeſſio qualis debeat eſſe li. vi ca. xxiij
Cōfeſſio ad multa valet ibidem
Cōfeſſio cui debeat fieri. ⁊ an laico in neceſſitate li. vi. c. xxv
Cōfeſſiōis ſigillū li. vi. c. xxvi
Cōformitas volūtatis nr̄e ad volūtatē dei li. i. ca. xxxij
Cōflagratio elementorū li. vij. ca. xiij.
Cōſciētia Nota de ea multa li. ij. c. lij
Cōſeſſus xp̄i ad dexterā patris. li. iiij. ca. xxiij
Cōſēſus in delectationem moroſam li. iij. ca. xi
Cōſiliū li. i. ca. xxxij
Cōſilij donū li. v. c. xliiij
Conſilia euangelica in genere libro. v. c. lxviij
Cōſilia i ſpecie li. v. c. lxix
Cōtritio libro ſexto ca. xxij
Contritio ⁊ attritio differunt. ibidem
Contritio tripliciter accipitur libro ſexto ca. xxxij

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Contritio non exigit ꝓpoſitum
nō peccādi veīalit̃ li·vi·c·xxxij
Cōtētio li·iij·ca·xv
Continētia li·ij·c·xxiiij
Contumelia li·iij·c·xvii
Cor quē dicit̃ durū li·vi·c·xxij
Itē ei⁹ mūdicia li·v·ca·lij
Corona li·ij·c·ix
Corpus humanū li·ij·c·lviij·
Corpus tale dedit deus hōi li·p̄
mo ca·lxij
Corpus xp̄i formatū eſt ex pu
riſſimo ſanguine fecūde ⁊ imma
culate v̄ginitatis li·iiij·c·vij
Corpis xp̄i ſacramentū·Requi
re infra Eucariſtia·⁊ ſupra Cō
munio
Corpus xp̄i indigne ſumentes
multa mala ſequūtur·libro ſex
to ca·xiij
Corpus xp̄i ſumitur velatuȝ ac
cidentibus ⁊ quare·li·xi·c·xiiij
Corp⁹ xp̄i ſumitur quatuor mo
dis ibidem
Corpus xp̄i cur dat̃ laicis ſub v
na ſpecie tantū Ibidem
Corp̲a eadem numero reſurgēt
li·vij·c·xv
Corp̲a duo quō poſſint eſſe in v
no loco·li·vij·c·xxvij
Corp̲a ſcōrū nō erunt equaliter
clara ibidem
Credere deo·Credere in deū Cre
dere deū q̄d ſint li·i·ca·p̄·
Creatio rerū·li·ij·ca·i·
Creatio differt a generatione ⁊
factōne ibidem
Circa creationē mūdi erant qua
tuor errores ibidem
Creature diſtinctio in genere li
bro·ij·ca·ij
Crux xp̄i li·iiij·ca·xx
Cuſtodia āgelorū li·ij·c·xviii
Cupiditas li·iij·c·xv
DAmnati flebūt ſȝ nō corpo
raliter li·vij·c·xxi
Dauid tripliciter fuit inunctus
libro vi·ca·xxiij
De prepoſitio notat multa libro
primo ca·v·
Demon·require ſupra caſus·et
infra diabolus
Defectus quos aſſumpſit xp̄s
li·iiij·c·xvii
Delectatio moroſa li·iij·c·xi
Deus q̄ ſit ꝓbat̃ multipliciter·
li·i·ca·i·
Deus ſolus habet eſſe perfectuȝ
ibidem
Deus verum eſſe habet ibidem
Deus dicit̃ tripliciter ibidē·c·ij
Deus ⁊ ſi ſit in oibus·non tamē
habetur ab oibꝫ ibidē ca·ix
Deus eſt immenſus immēſitate
infinitatis incomprehēſibilitatis
⁊ incircumſcriptibilitatis ⁊ eter
nitatis li·i·ca·xiiij
Deus quomodo ſit longus latus
ſublimis et profundus ibidem
Deus eſt infinitus ibidē ca·xv·
Deus eſt incōprehenſibilis ibidē
ca·xiiij·⁊ xvi·per totū
Dei cognitio quid ſit de ea tenē
dum ibidem
Deus cognoſcitur intus ⁊ exte
rius ibidem
Deus ꝯgnoſcitur tribus modis
ibidem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Deus eſt incircumſcriptibilis · ibidem ca · xiiij · ⁊ · xvii · ꝑ totū ·
Deus eſt extra omnia. ſupra om nia · infra omnia li · i · ca · xvii
Deus vbi fuerit ante mundi cō ſtitutionem ibidem
Deus eſt vbiq; ibidem · Jterum li · vi · ca · xij
Deus multipliciter eſt in rebuꝰ · libro p̄mo ca · xvii
Deus dicitur alicubi eſſe multi pliciter ibidem
Deus an ſit in diabolo ibidem ·
Deus eſt eternus li · i · ca · xiiij · ⁊ xviii · ꝑ totū
Deus immutabilis eſt · deus im permutabiliꝰ eſt · deuꝰ incommu tabilis eſt li · i · ca · xix
Deus ſimplex eſt · libro primo ca · xx
Deus ē ineffabilis pulcra de hoc libro primo ca · xxiiij
Deus excellens eſt ibidē · xxi
Deus quomodo notificatur ibiđ
Deus que poſſit ⁊ que non ibiđ ca · xvii ·
Deo attribuuntur alique opera tiones quatuor modis ibidem
Deus eſt omniſciens ⁊ quomo do · et multa pulcra de ſciētia dei li · i · ca · xxix
Deus eſt iuſtus ⁊ quomodo iu ſticia eius reperiatur cum miſeri cordia in omnibus rebus · ⁊ alia multa · li · pri · ca · xxxiii
Deus miſericors eſt ⁊ magis ꝓ prie miſericors q̄ȝ iuſtus · quod patet in effectibus beneficioruȝ eius li · i · ca · xxxiiij
Deus eſt rerū triplex cauſa li · ij ca · primo
Dei opa differunt ab operibuꝰ creature ibidem
Dei locutio li · ij · c · xix
Deus videtur ſine medio · li · vij ca · xxv
Deſcenſus chriſti ad inferos · libro quarto ca · xxi
Dextera patris dupliciter capiť li · iiij · ca · xxiiij
Diaboli locutio libro ſecundo ca pitulo · xix
Diaboli peccatum eſt irremiſſi bile · libro ſecundo ca · xxv
Diaboli ꝓprietates libro ſecūdo ca · xxvi
Diabolus habet multa nomina · ibidem
Diabolꝰ viget triplici acumine ibidem
Diaboli malicia contra nos li · ij ca · xxvii
Diaboli virtuꝰ temptandi an mi nuatur quando vincitur libro ſe cundo ca · xxvii
Diabolo data ē ptās exercendi magicas artes li · ij · ca · xxvii
Drā inter mirabile naturale ⁊ mi raculū li · i · ca · xxviii
Drā inter rōnes ſeminaleꝰ ⁊ cau ſales ibidem
Differentia inter credere deum · credere deo · et credere in deum · li bro · i · ca · i ·
Drā inter vſiam vſioſim ipoſta ſim ⁊ ꝑſo pon · li · p̄ · c · xiij ·
Drā eſt inter rationē ideam ⁊ ex emplar · li · p̄ · ca · xxv ·

Differētia inter exemplar librū
vite ⁊ ſpeculū ibidem
Differētia inter ſcientiaȝ dei · an
geli ⁊ hominis li · i · ca · xxx
Drā inter vocationē · iuſtificatio
nē · p̄deſtinationē · ⁊ magnifica
tionē ibidem
Differūt predeſtinatio ⁊ preſci
entia ibidem
Differentia inter peccatū morta
le ⁊ veniale li · iij · ca · xij.
Drā inter opera dei ⁊ creature li ·
ij · ca · p̄ ·
Drā inter elementū elementatū
⁊ quintam eſſentiam li · ij · c · ij ·
Drā eſt inter aſſiſtere ⁊ miniſtra
re li · ij · ca · xv
Drā eſt inter incēdere · immittere
⁊ mentē illuminare li · ij · c · xviij
Differentias ſenſuū querere circa
determinationē cuiuſlibet ſenſus
Differūt paſſio ⁊ propaſſio · li ·
iiij · ca · xvij
Differunt aſcenſio aſſumptio ⁊
euolatio li · iiij · c · xxvij
Differentia ſacramentorum li ·
ſexto ca · vij
Differūt baptiſmus xp̄i et iohā
nis li · vi · c · viij
Differūt attentio ⁊ intentio · li ·
vi · ca · xi
Differunt attritio ⁊ cōtritio li ·
vi · ca · xxij
Dfferūt purgatio ⁊ innouatio
li · vi · ca · xiij
Differūt caritas ⁊ alij amores ·
li · v · ca · xxiij
Differunt aureola aurea ⁊ pal
ma li · vij · c · xxviij ·
Differentia eſt inter impaſſibili
tatem ſanctorum ⁊ ade in ſtatu
innocentie ⁊ puerorum in limbo
libro ſeptimo capitulo viceſimo
ſeptimo
Differunt ſuperbia ⁊ vana glo
ria li · iij · ca · xv
Differunt virtutes theologice ⁊
cardinales libro quinto capitulo
xvi
Differunt conſilium preceptum
permiſſio ⁊ prohibitio libro · v ·
ca · lxviij
Dilectio virtus ⁊ dilectio dos
differūt libro ſeptimo capitulo
lv ·
Dilectio caritas ⁊ amor differūt
li · v · ca · xxiij
Dilectio dei ⁊ dilectio proximi
differunt · ibidem ·
Dilectionis ſigna libro quinto
ca · xxvij ·
Diligitur vnus magis altero mul
tipliciter · libro quinto · capitulo
xxix ·
Dilectio proximi libro quinto ·
ca · xxx
Diligere melius eſt q̄m diligi ·
ibidem
Dilectio inimicorum libro quin
to ca · xxxi
Diſcordia li · iij · c · xv
Diſtinctio creaturarū in genere
li · ij · c · ij ·
Diſtinctio orbiū tā celeſtiū q̄m
elementariū li · ij · ca · iij
Diſtātia orbium a terra q̄ nō ex
exemplariū concordia q̄ nulla ē
nec ex certa ſciētia · ſȝ ex coiectu

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

ris veriſimilibus correcta eſt li·
ij·c·iij
Dolor de alieno bono ē quadru
plex li·iij·ca·xxij
Dolor duplex eſt Et quis debe
at eſſe in penitētia li·vi ca·xvij
Dolor duplex eſt in cōtritione·
libro ſexto ca·xxij
Dolere q̄z diu quis debeat de pec
cato ibidem
Domiatio quid ſit li·i·ca·xxvij
Dominationes libro ſecundo ca
pitulo·xiij
Donatio quid ſit libro ſeptimo
ca·xxiij
Dona· Nota de ſeptez donis ſpi
ritus ſācti in genere multa bona
libro quinto capitulo·xxxvij·
Et ſequentibus capitulis de quo
libet in ſpeciali
Dos quid ſit libro ſeptimo capi
tulo xxvij
Dotes in communi libro ſeptio
ca·xxiij
Dotes anime in generali· libro
vij·ca·xxiiij·
Dotes aīme in ſpeciali libro ſep
timo ca·xxv
Dotes corporis in generali lib·
vij·ca·xxvi
Dotes corporis in ſpecie· libro
ſeptimo ca·xxvij
Draco libro ſecundo ca·ix
Dulia et latria libro quinto ca·
lvij

Sequitur de E·

EBrietas libro ſecundo ca·
xxij
Eclipſis quando fiat libro ſecū
do·ca·v
Effectus gratie libro quinto c·
iij·
Effectus ſacramentorum·li·vi
ca·ij
Effectus eucariſtie libro ſexto
ca·xiij
Effectus penitentie libro ſexto
capitulo·xx
Effectus cōtricōnis libro ſexto
capitulo·xxij
Effectus vnctionis ſacre libro
ſexto ca·xxxiij
Effectus virtutuz libro quinto
ca·ix
Effectus fidei libro quinto ca·
xix
Effectus caritatis libro quinto
ca·xxiiij·
Effectus aliarum rerum quere
circa eas res quarum ſunt
Elementatum et elementum dif
ferunt a quinta eſſentia libro ſe
cundo cap·ij
Elementaris nature diſtinctio
libro ſecundo capitulo iij
Elementa ante iudicis aduentū
conflagrabuntur·libro ſeptimo
ca·xiiij
Emanatio in diuinis duplex ē·
libro primo capitulo ſeptimo·
Enoch et helyas libro ſeptimo·
ca·xi
Equalitas perſonarum q̄ ſit in
diuinis perſonis libro primo ca·
xij·
Equalitas et inequalitas virtu
tum libro quinto capitulo ſex
to per totum·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Eſſe perfectum quid ſit · ⁊ ꝙ ſo
li deo cõueniat li·i·ca·i·
Eſſentia ⁊ pſona differũt libro
p̄·c·xiii
Eſſe in loco contingit multiplicí
ter li·i·c·xvii
Eſſe in rebus dicitur de9 multipli
citer ibidem
Eſtimatiua virt9 quid ſit · quo
modo differat ab imaginatione·
quod ſit officium eius · ⁊ vbi or
ganum li·ij·ca·xxxviii·
Eſuries iuſticie li·v·ca·l·
Eternitas ſecundũ rem quid ſit·
li·i·c·xviii
Eternum perpetuum ⁊ tempora
le quid ſint ⁊ quomodo differãt·
ibidem
Eternitas euum ⁊ tempus quo
modo differunt li·ij· ca· x
Etates mundi ibidem· ⁊ genera
tiones cuiuſlibet etatis quot ſũt·
ibidem
Etates hominum ibidem
Eucariſtia Nota de ea plurima
bona li·vi ca·xi
Eucariſtie dignitas li·vi ca·xij
Eucariſtie effectus in indigne
⁊ digne ſumẽtibus li·vi ca·xiii
Eucariſtie modus ſumẽdi libro
ſexto ca·xiiij
De abſtinentia a communione
ſacramenti eucariſtie li·vi ca·xv
Itẽ quere alia ſupra cõmunio
Ex prepoſitio quid notat libro
primo ca·x·
Extra prepoſitio quid importat
quando deus dicitur extra omia
eſſe li·i·ca·xvii
Exẽplar quomodo differat ab
ideis ⁊ a ratione lib·primo cap̄·
xxv
Et quomodo differat a libro vi
te ⁊ ſpeculo ibidem
Excellentia caritatis libro quin
to ca·xxvi
Extrema vnctio libro ſexto ca·
xxxiii
Exorciſmus quomodo premitti
tur baptiſmo ⁊ quare eſt inſtitu
tus libro ſexto ca·ix in fine

Sequitur de F·

FAntaſia quid faciat·an ſit
pars rationis · ⁊ quare mul
tiplicantur fantaſie in melancoli
cis·infirmis ⁊ amentibus ⁊ vbi
ſit organum fantaſie libro ſecun
do ca·xxxix
Facere quod in ſe eſt quid ſit li
bro quinto ca·xi
Fidentia libro quinto ca· xxxv
Fides libro quinto ca·xviii·
Fidei effectus libro quinto ca·
xix
Fidei articuli libro quinto·capi
tulo·xx
Filius ꝙ in diuinis ſit· ⁊ ꝙ a pa
tre ſit·⁊ quomodo ·libro primo
capitulo·v
Filius quot modis dicitur libro
primo ca·v
Filius eſt imago patris libro p̄
mo ca·vi
Filius di poſſidet triplicem excel
lentiaȝ libro primo capitulo ſex
to·
Filius dei mittitur dupliciter li·
p̄·ca·ix

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Filij eſt mittere ⁊ mitti ibidem
Filius ſolus ē incarnatus q̄muis opera trinitatis ſint indiſtincta libro quarto ca. v.
Finis actionum li. v. c. xiij
Finis eſt triplex. li. v. c. xxv.
Finis mundi libro ſeptimo in ꝓlogo et quaſi per totū librū
Fiſonomia li. ij. ca. lviij. ⁊. lix
Flagratio mūdi li. vij. c. xiij
Fletus erit in damnatis. non ām corpalis li. vij. c. xxi
Fomes inficit ⁊ naturam ⁊ perſonā li. iiij. c. iij
Fomes manet poſt baptiſmum li. iij. c. viij
Fomentū pcī duplex eſt libro tercio c. xiiij
Forma verboruʒ in ſacramentis violatur his modis li. vi. c. viij
Item ipſa conſiſtit in diuerſis ſecundum diuerſa ſacramenta. li. vi. ca. xxxiij
Fortitudo li. v. ca. xxxv
Fraterna ſocietas vtilis eſt ideo libro v ca. xxx
Fructus ſpiritus ſancti libro. v ca. lvi.
Fulgur libro ſecundo ca. ix
Fulmen ibidem

Sequitur de G.

Gabriel libro ſecūdo ca. xx
Galaxia quid ſit li. ij. c. v
Gaudiorum celeſtium enumeratio libro ſeptimo capitulo vltio.
Generatio diuina. Nota de ea q̄tuor propoſitionum veritatem. libro primo ca. iiij
Glacies libro ſecundo. capitulo nono.
Gloria vana a ſuperbia differt libro tercio capitulo decimoquinto.
Gloria vana quando ſit peccatū veniale. ⁊ quando ſit peccatum mortale. libro tercio capitulo viceſimoſecundo
Gloria celeſtis libro ſeptimo. capitulo. xxij
Gog ⁊ magog libro ſeptimo capitulo. x.
Grando libro ſecundo. capitulo nono
Gratia eſt triplex. libro quarto capitulo decimotercio. Vbi nota de plenitudine gratie chriſti per totum
Gratia libro quinto capitulo triceſimo ſexto.
Gratie origo. libro quinto capitulo p̄.
Gratia gratuʒ faciens eſt a tribus ſed aliter ⁊ aliter. ibidem
Gratie diſtinctio libro quinto. ca. ij
Gratia Nota habilitacōnem ad gratiaʒ libro quinto capitulo vij decimo. Item libro quinto capitulo primo
Gratiam primam nullus poteſt proprie mereri. libro quinto ca. xiij.
Gratia quomodo mereatur. Ibidem.
Gradus amoris libro quinto ca. xxviij.
Gula. libro tercio capitulo viceſimo.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Gula qñ eſt peccatū ⁊ qñ non. ⁊ qñ veniale ⁊ qñ mortale. libro. iiij. ca. xxij

Habilitatio ſiue ꝑparatio ad grām. li. v. ca. ṗ. ⁊ ca. xi. per totū.

Helias ⁊ enoch li. vij. ca. xi

Hominis natura ſecundū corpꝰ li. ij. ca. lvij

Hominiꝰ natura ſecundum vtrū qꝫ cōponentiū li. ij. ca. lx

Hominis proprietates libro. ij. ca. lxi

Hominis primi quinqꝫ fuerunt ſtatus. ⁊ de quolibet chriſtꝰ ac cepit aliquid li. iiij. ca. vij

Homo pronior ē ad malum q̄m ad bonum multis de cauſis libro iij. ca. ix

Homicidium eſt duplex. ⁊ qui buſ occidere licet li. v. ca. lxiij

Honora patrem ⁊ matrem. li. v ca. lxij.

Iactantia libro tercio. capi tulo. xv

Idee ⁊ que ſit differentia eiuſ re ſpectu rationis ⁊ exemplaris li bro. i. ca. xxv

Ieiunium libro ſexto. capitulo xxix

Ieſus Nota dignitatem huius nominis ieſus li. iiij. ca. xi.

Ierarchiarum diſtinctio. libro ij. ca. xij

Ignis ⁊ eius natura ⁊ ꝓprietateſ li. ij. ca. viij.

Ignis purgatorius li. vij. ca. ij.

Ignis precedet faciez iudicis qui habebit virtutem quatuor igniū li. vij. ca. xiiij

Ignis idem ſecundunm ſubſtā tiam cruciabit damnatos pluſ ⁊ minuſ ſecundum magnitudinez peccatoruz libro ſeptimo capitu lo. xxi

Ignis corporeuſ quomodo agit in ſpiritum ibidem.

Imago triplex eſt libro primo ca. vi.

Imaginis alie diſtinctiones et cui conueniat ibidem

Imaginatio quid faciat. quomo do differt a ſēſu communi. ⁊ qd eſt eius organum. libro ſēcūdo ca. xxxvij

Immortalitas anime libro ſecū do ca. lv

Impreſſiones aeris libro ſecūdo ca. ix

Immutare ſenſum ⁊ fantaſiam poteſt diabolus. angeluſ autem cum hoc intellectum. deus etiaz voluntatem. libro primo capitu lo. xxvij

In prepoſitio quid importat. li bro ṗ. ca. x

Inanis glorie ſeptem ſunt filie. libro tercio capitulo decimo quin to.

Incomprehenſibilitas dei. libro primo capitulo decimo quarto ⁊ xvi. ꝑ totū

Incarnatio xp̄i lib. iiij. quaſi ꝑ totū

Incarnationem ieſu chriſti mul te figure preceſſerunt et prophe tie prophetarum. libro quarto. ca. iiij.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Incarnationis rationes. libro q̄r
to. ca. v.
Incarnatus eſt ſolus filius non
obſtante indiſtinctione operuz
trinitatis. libro. iiij. ca. v.
Incarnationis modus. libro q̄r
to. ca. vi.
Incarnationis vtilitas. libro q̄r
to. ca. viij.
Incarnationis miracula. li. iiij.
capitulo. ix.
Indulgentie an defunctis ꝓſint
li. vij. ca. v.
Indulgentias quarum ſe particiā
pem facit laicus non poteſt eas al
teri dare. libro. vij. ca. v.
Indignatio. li. iij. ca. xvij.
Infernus dupliciter capitur. li.
iiij. ca. xxi.
Infinitas dei. li. p̄. ca. xiiii. ⁊.
xv. per totum.
Infinitū dicitur tripliciter. ibidē
Infernus. li. ij. ca. lv.
Infirmi amentes ⁊ melancolici
habent multas fantaſias. libro
ſecūdo. ca. xxxix.
Iniuria. Nota de ea vtrum ille
cui fit iniuria debeat amiciciam q̄
rere. li. iii. ca. xvij.
Innouabitur mundus. li. vij.
ca. xiiii. ⁊. xix per totū.
Innouatio ⁊ purgatio differūt
li. vij. ca. xiiii.
Inobediētia. li. iij. ca. xv.
Intellectus plures diuiſiones q̄
re libro ſecundo. ca. xliiii.
Intelligendi modus multiplex
eſt. ſcilicet dei. angeli. ⁊ hominis
libro. ij. ca. xlv.
Intellectus agēs ⁊ poſſibilis. et
quare non ſit ſenſus agēs ſicut ē
intellectus agens. libro ſecūdo
capitulo. xlvi.
Intellectus ſpeculatiuus ⁊ pra
cticus. libro ſecundo. capitulo
xlvij.
Intellectus differt a ratione. li.
ij. ca. xlviij.
Intellectus donum. libro q̄nto.
cap̄. xlv.
Intententio eſt duplex. ſcilicet
generalis ⁊ ſcecialis. que requi
ritur ad ſacramentorum admini
ſtrationem. libro ſexto capitulo
octauo
Intencio ⁊ attentio differunt. li
bro. vi. ca. xi.
Inuidia libro tercio. capit. xvi
Inuidia quando ſit mortalis. ⁊
quando venialis. libro tercio. ca
pitulo. xxij.
Ira. libro tercio. capitulo. xvij.
Item nota de ea quando ſit pec
catum ⁊ quando non. ⁊ quando
ſit veniale et quando mortale. li
bro. iij. ca. xxij.
Iris. li. ij. ca. ix.
Iudiciū rōnis duplex. li. v. ca.
xxxiij.
Iudicādi i iudicio extremo ⁊ ſē
tētie iudicis. li. vi. ca. xviij.
Iudiciū finale. li. vij. i ꝓlogo ⁊
q̄ſi ꝑ totū librū. ⁊ ſpecialiter. ca
pitulo. xvi.
Iudiciū ē triplex. ibidem.
Iudiciū erit horribile. ibidem.
et eius qualitas. ibidem.
Iudicij locus. ibidem.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Judicātes extremi iudicij li. vij
ca. xvij
Judicādi ſūt q̄n q̄ʒ modi. ibideʒ
Judicē mali nō videbūt i forma
diuina. ibidem
Jupiter libro ſecūdo. ca. vij.
Juſtificatio ipij. nota de ea mul
ta. li. vi. ca. xxx.
Jtē in iuſtificatiōe dat̃ nobis du
plex caritas li. p̄. ca. ix.
Juſticia quot modis ſumit̃. ⁊ q̄
modo ipſa inuenit̃ cū miſericordi
a in oībꝰ rebuſ. li. i. ca. xxxiij
Juſticia qua hō punit̃ eternalit̃
ꝑ pccō mometaneo. ibidem
Juſticia cōmutatiua ⁊ diſtribu
tiua li. v. ca. x.
Juſticia li. v. ca. xxxvi.

Sequit̃ de L.

Latria ⁊ dulia. li. v. ca. lvij
Liber vite. li. p̄. ca. xxv
Libri vite pagina duplex eſt.
libro primo. ca. xxx
Liberū arbitriū li. ij. ca. xlviij.
⁊. lvi. per totū
Limbus puerorum ⁊ patrum li.
iiij. c. xxi
Libido li. iij. c. xv
Locutio dei āgeloruʒ animarum
hominū ⁊ diabolorū li. ij. c. xix.
Loca tria tātuʒ erūt habitabilia
poſt iudiciū li. vij. ca. xxi.
Loca penalia q̄ ⁊ quot ⁊ vbi ſint
li. iiij. ca. xxi
Lucifer. li. ij. ca. xxviij.
Lux quid ſit ⁊ que ſint eius ꝓpri
etates li. ij. ca. vi.
Lumē quomō differt a luce ſple
dore ⁊ colore. ibidem
Luna li. ij. ca. vij.
Lumen quod videtur nocte diſ
currentibus ſe precedere quid ſit
li. ij. ca. ix
Luxuria li. iii. ca. xxi
Luxuria quando eſt peccatum ⁊
quando non. libro tercio. capitu
lo. xxij.

¶ Sequit̃ de M.

Magnificētia. li. v. capitulo
xxxvij
Maioritas peccati attenditur tri
pliciter li. iii. ca. v.
Malus p̄dicādo an peccet libro
quinto ca. vltio.
Malum totuʒ ipſius hominis qd
eſt li. p̄. ca. ix.
Malum. Nota de eo quotuplex
ſit. ⁊ quot modis ſit vtile. libro
iij. ca. p̄mo
Mali iudiceʒ in iudicio finali q̄n
tum ad eius diuinitatem non vi
debunt propter plures rationeſ.
li. vii. ca. xvii
Maria fuit deſponſata propter
multas cauſas libro ſexto capitu
lo. xxxvii.
Marſ libro ſecundo capitulo ſep
timo.
Matrimonium. libro ſexto capi
tulo. xxxvii
Matrimonij bonum eſt triplex.
ibidem
Matrimonij duplex eſt coniunc
tio. ibidē
Matrimonij cauſa quadruplex ē
ibidem
Matrimoniuʒ quadrupliciter di
ſtinguit̃. ibidem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Matrimonij impedimenta ibidē
Mediū ē mlˀtiplex li·vij c·xxv
Melancoliā infirmi ꝛ amētes ha
bēt mlˀtas fātaſias li·ij·c·xxix
Memoria quid ſacit ꝛ quomodo
differt a reminiſcentia li·ij c·xl
Memoria li·v·c·xxxiij·
Mendaciū ē triplex li·v·c·lxvi
Menſura comedendi li·iij·c·xx
Meritū xpi li·iiii ca·xv
Meritū virtutū li·v·c·x
Meritū ē triplex·ſcꝫ ꝯgrui·dig
ni ꝛ cōdigni ibidem·
Meritū ex q̄bo cauſatᷣ li·v·c·xij
Itē quid meremur li·v·ca·xiiij
Michael li·ij·c·xx
Miniſtrare ꝛ aſſiſtere differunt·
libꝛo ſecundo ca·xv
Mirabilia ſacramenti eucariſtie·
libꝛo ſexto ca·xij
Mirabilia incarnationis libꝛo q̄r
to ca·ix
Miraculuꝫ Nota de eo multa ſci
licet quot ad ipſum requirantur
ꝛ quotuplex ſit·et que ſit diffe
rentia eius ad mirabile ꝛ naturale
ꝛ in quibus rebus fiat·libꝛo pri
mo ca·xxviij
Miſſa boi ſacerdotis an ſit melioꝛ
q̄m mali libꝛo ſexto ca·xvi
Miſſe expoſitio quo ad omnes e
ius partes libꝛo ſexto ca·xvi
Miſſe negligentie que ſint ꝛ quo
modo eis obuiatᷣ libꝛo ſexto ca
pitulo·xvij
Miſſio ſpiritus ſancti duplex ē
ſicut et filij libꝛo p̄mo ca·ix
Miſſio filij adhuc duplex eſt ibi
dem
Miſſio filij ꝛ ſpiritus ſancti inſe
parabilis eſt· et tamen aliquan
do dicitur filij ꝛ aliquādo ſpiritꝰ
ſancti libꝛo pꝛimo ca·ix
Mittere ꝛ non mitti ſolius eſt pa
triꝰ·mitti autem ꝛ non mittere ſo
lius ſpiritus ſācti·ſed mitti ꝛ mit
tere filij tantum eſt ibidem
Miſericoꝛdia quomodo cū iuſti
cia inueniatur in omnibus rebuꝰ
libro pꝛimo ca·xxxiij
Miſericordia ethimologizatᷣ tri
pliciter libꝛo primo ca·xxxiiij·
Mobilitaꝰ triplex eſt in angelꝭ·
libꝛo ſecundo ca·xi
Modeſtia li·quinto ca·xxxiiij
Moroſa delectatio libꝛo tercio ca
pitulo xi
Motus triplex eſt libꝛo primo·
ca·xix·
Mors duplex eſt libꝛo ſeptimo
ca·xv
Motus terre libꝛo ſecūdo capitu
lo ix
Motuꝰ angelorum capitulo decī
mo quinto
Motus primi quando ſint pecca
tum ꝛ quādo non libꝛo tercio ca
pitulo·x·
Multiplicant diuinitateꝫ tria ge
nera hominum libꝛo primo capi
tulo ſecundo
Mundus eſt triplex·ſcilicet ar
chetipuꝰ macrocoſmuꝰ microcoſ
mus libꝛo ſecūdo ca·ij
Mutabilitas rerum pulcerrime o
ſtenditur li·ij·c·x
Mutatio eſt triplex libꝛo ſexto
ca·xij

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Mundus innouabitur libro · viij
ca · xiij · Iterum libro · vii · ca ·
xix

Sequitur de N.

NAture tam celeſtis q̄m ele
mentaris diſtinctō libro ·
ij · c · iij
Natura celorum ⁊ ſuperiorum cor
porum li · ij · c · iij ·
Natura ſtellarum in communi ·
li · ij · c · v ·
Natiuitas xp̄i quotuplex eſt et
plura alia libro quarto capitulo
decimo
Nebula libro ſecundo capitulo
nono ·
Negligentie miſſe li · vi · c · xvii
Nix li · ij · c · ix
Nomina diuina quomodo vnuz
ſupponat pro alio vel nō ⁊ mul
ta alia · li · p̄ · c · xxiij
Nomen ieſu li · iij · ca · xi ·
Notiones diuine ſunt quinq̃ · ⁊
plura de eis li · p̄ · c · xxij
Nubes li · p̄ · c · ix

Sequitur de O

OBduracō li · p̄ · c · xxxi ·
Obſeruātie li · v · c · xxxvi
Occīdere quibus ꝯuenit · li · v · ca
pit · lxiii
Opera bona trium ſunt meritori
a li · v · ca · xiij
Opera extra caritatem facta ad
quid ꝓſint Ibidem
Opera dei differunt ab operib⁹
creature · li · ij · ca · i · Et quid ſig
nificent · ibidem c · ij
Operatur deus aliqua dupliciter
li · ij · ca · i ·
Opera ſunt quintuplicia · li · iij ·
ca · vi
Operatio li · i · ca · xxxij
Opera bona vnius tribuuntur al
teri ſi ea mortificauit · li · iij · c · vij
Item ad opera bona tria nom̄ inā
tant li · v ca · i ·
Opera mortificata qualiter reui
uiſcant li · vi · c · xx
Orō li · vi · c · xxix
Orō debet eſſe lōga ⁊ alia verba
breuia exemplo marie · li · q̄rto
ca · ij · in fine
Ordines angelorum · Nota de e
is primo diſtinctōnem li · ij · ca ·
xij per totum · Deind̄ in ſpeciali
proprietates ⁊ officia cuiuſlibz
ibidem ca · xiiij · ꝑ totū
Ordo temptacōnis in nobis · li ·
ij · ca · lxvi
Ordinis ſacramentum Nota de
ipſo quāē ipſum tonſura p̄cedat
li · vi · ca · xxxiiii ·
Ordo quid ſit ibidem
Ordines quot ſint ibidem
Ordinis vniuſcuiuſq̃ actus ibi
dem
Ordini cuilibet quando caracter
imprimitur · ibidem
Ordines vbi chriſtus exercuit ·
ibidem ·
Ordinandorum qualitas li · vi ·
ca · xxxv
Ordinatio Nota de ea multa bo
na li · vi · ca · xxxvi
Ordinandum multa impediūt ·
ibidem

Sequitur de P.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

PAraffernum li · vii · ca · xxiij
Parētes primi li · ij · c · lxij
Parentū primorū fuerūt quinqꝫ
ſtatus ꝛ de quolibet xp̄us aliq̄d
aſſumpſit libro q̄rto ca · vii
Paradiſus libro ij · ca · lxiij
Paſſio xpi libro iiij · ca · xvi
Itē libro tercio cap̄ · xiiij
Paſſio ꝛ propaſſio differunt li
bro q̄rto · ca · xvij
Paſſio chriſti aliter aperit ianu
am celi q̄ȝ baptiſmus libro ſexto
ca · viij
Pater eternus eſt libro primo ca
pitulo iiij
Pater multipliciter ſumitur li · i ·
ca · iiii
Patris eſt tantum mittere ꝛ nū
q̄m mitti libro primo ca · ix
Peccatum quid ſit diffinitiue li ·
iij · ca · ij
Peccatū habet auerſionē a deo
ꝛ conuerſionem ad creaturam ·
Ibidem
Peccatum nihil eſt propter tria
li · iij · ca · iij · Et alia de eo q̄d ſit
ſecundū rem ibidem
Pccatū ſecundum diuerſas cōſi
derationes habet multa nomina ·
li · iij ca · iiii
Peccatum vnde originatur lib ·
iij ca · v
Peccatum quedam antecedunt
quedam ſequuntur · quedaȝ cir
cumſtant libro iij ca · v
Peccatum vnum dicitur maius
alio tripliciter li iij ca · v
Peccatum multipliciter diuidit
li iij ca · vi
Peccatum mortale quid eſt ibi
dem
Peccatum veniale ibidem
Peccatum multa mala facit hoi
ante mortem · in · ꝛ poſt libro · iij
ca · vij
Item per peccatuȝ tria amiſim⁹
libro iiij · ca · viii
Peccatuȝ eſt pena peccati libro
tercio ca · vii
Peccatum vnum naſcitur ex al
tero ibidem
Peccatum corrumpit ſpeciem ·
modum ꝛ ordinem libro tercio ·
ca · vii
Peccatum originale quid ſit · q̄
modo traducatur ꝛ alia multa li
bro tercio cap̄ · viij
Peccatum originale ſecundum
nomen li · iij ca · ix
Peccatuȝ veniale libro tercio ca
pitulo · xij
Peccati venialis effectus libro
iij · ca · xiij
Peccatum veniale quomodo di
mittatur hic et quomodo in futu
ro li · iij ca · xiij
Peccatum facit indignum com
munione tribus modis libro ſex
to ca · xv
Peccata confeſſori prius nota
tenemur confiteri libro ſexto ca ·
xxiij
Peccatuȝ veniale in duobus ca
ſibus non remittitur libro ſexto
ca · xxxi
Item vnum remittitur ſine alio ·
ibidem
Peccata venialia inter ſe · ꝛ pec
v · iij

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

cata mortalia inter ſe. ⁊ venialia
reſpectu mortaliũ quõ ſe habe
ant ad inuicem quo ad remiſſionẽ
li. vi. c. xxxij
Peccatũ veniale ꝑ quid dimitta
tur libro ſexto ca. xxxij
Peccatũ veniale ſine contritiõe
poteſt dimitti ibidẽ
Peccatũ veniale dimittit᷑ abſq;
ꝓpoſito nõ peccandi venialiter.
li. vi. ca. xxxij
Peccatũ veniale ꝑ multa tollit᷑
ibidem
Peccata mõꝛlia capitalia ſunt
ſeptẽ. Nota de eis li. iij. ca. xiiij
Et illa comparantur ſeptem be
ſtijs ⁊ ſeptem infirmitatibus q̃
curantur per paſſionem xp̃i. li.
iij. ca. xiiij
Peccati duplex eſt radix ibidẽ
Peccati initiũ. ibidem
Peccati fomentũ. ibidem
Peccata diuerſis reſpectibus di
cuntur omniũ aliorũ principiũ
eſſe libro iij ca. xv
Peccatũ dicitur eſſe contra natu
ram duobus modis li. iij ca. xxi.
Peccata capitalia ſeptem quan
do ſunt venialia ⁊ quando morta
lia libro. iij ca. xxii
Peccatũ in ſpiritũ ſanctum. li.
iij ca. xxiij
Peccatorum enumeratio. li. iij.
ca. xxiiii
Peccata cordis ibidem
Peccata oris ibidem
Peccata operis ibidem
Peccata omiſſionis ibidem
Penitens libro iij. ca. vij
Pena damnatorum ibidem
Penitẽtia quid ſit ⁊ quotuplex
ſit. q̃mdiu debeat durare. ⁊ quis
doloꝛ in ea eſſe debeat. ⁊ que eius
ſit materia ⁊ alia libro. vi. ca.
xviij.
Penitentie qualitas li. vi ca. xix
Penitẽtia debet eſſe pꝛompta ꝓp
ter multas rationes ibidem. Itẽ
ad eã agendã quatuoꝛ mouẽt.
ibidem. Item impedimenta peni
tentie ibidem
Penitentie effectus li. vi ca. xx
Penitentie partes in communi li
bro ſexto ca. xxi
Penitentia venialium peccatorũ
li. vi. ca. xxxi
Pene inferni q̧ ſint perpetue q̃z
uis peccata fuerĩt trãſitoꝛia oſtẽ
ditur pluribus rationibus libꝛo.
ſeptimo ca. xx
Penarũ diuerſitas ibidẽ ca. xxi.
Penarum ſunt octo genera in le
gibus ſcdm tulliũ que adaptã
tur penis infernalibus li. vij. c.
xxi
Per prepoſitio quid dicat li. pri
mo ca. vi. Itẽ li. i. ca. x
Per ſemper notat rationem pri
cipij reſpectu alicuius poſiti i lo
cutione libro p̃mo ca. viii
Perfectũ quid ſit libꝛo primo.
ca. p̃.
Perfectio eſt triplex li. v ca. iij
Item adhuc eſt multiplex libro
quinto ca. v
Periuriũ li. v. ca. lx
Permiſſio libꝛo. i. ca. xxxiii.
Iterum libro quinto ca. lxviii

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Perſeuerãtia libro·v·ca·xxxv
Perpetuũ eternum ⁊ temporale
quid ſint ⁊ quomodo differant·
libro primo ca·xviij
Perſona ⁊ eſſentia differunt li·
pmo ca·xiij
Perſona diffinit̃ tripliciter ibidẽ
Perſonales ꝓprietates ſunt tres
libro primo ca·xxij
Perſona· ad eẽ perſone triplex
exigitur diſtinctio li·iiij·c·vij
Perſona corrumpit naturam et
econuerſo li·iij·ca·viij
Phiſonomia ꝯplexionum ſexu
um ⁊ omnium humani corporis
membrorum libro ſecundo capi
tulo·lviij
Item regule generales phiſono
mie Ibidem·⁊·lix
Pietas libro quinto ca·xxxvi·
Pietatis donum libro quinto ca
pitu·xlij
Planete quid ſint ⁊ que eius ꝓ
prietates libro ſecundo capitulo
quinto
Planete in ſpecie libro ſecundo
ca·vij
Plenitudo eſt mltiplex libro q̃r
to ca·xiij
Plenitudo gratie chriſti libro q̃r
to ca·xiij
Plenitudo ſapientie chriſti ibidẽ
ca·xiiij·
Potentia dei duplex eſt libro p̃
mo capitulo·xxvij· Et plura a
lia de potentia ibidem·
Poteſtates libro ſecundo capitu
lo·xiiij·
Potentie anime·libro ſecundo
ca·xxxij
Potentie anime vegetabilis li·
ij·ca·xxxiij
Potentie apprehenſiue anime ſẽ
ſibilis libro ſecundo capitulo·tri
ceſimoquarto
Potentiarum diuiſio libro ſecũ
do ca·xliij
Potentie anime rationalis moti
ue·li·ij·c·xlix
Potentie cognitiue Nota pluẽs
diuiſiones li·ij·c·xliiij
Preceptio·libro primo capitulo
xxxij
Precepta data primo homini in
paradiſo·libro ſecundo capitulo
lxiij
Preceptum diſcipline ⁊ nature
ibidem
Precepta decem in genere·libro
v·c·lviij
Precepta in ſpecie ſecunduz or
dinem·primum libro quinto ca
pitul lix·ſecundum·lx·tercium
lxi·⁊ ſic de alijs
Preceptum libro quinto capitu
lo·lxviij·
Predicandi ſunt duo modi i di
uinis li·i·ca·xxiij
Predeſtinatio et preſcientia li·
primo ca·xxx
Prelationes ãgeloꝝ li·ij·c·xvi
Preſcientia li·p̃·c·xxi
Preſumptio li·iij·c·xv
Principatus li·ij·c·xiiij
Principium vnum tantum eſt·
li·i·ca·iij
Primi motus quando ſint pecca
tum ⁊ quando non libro iij ca·x
iiij

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Probibitio li·i·ca·xxxij· Iterū li·v·ca·lxviii
Proprietates pſonaruȝ ſūt tres li·i·ca·xxij
Proprietates ⁊ officia ſingulorū ordinū ⁊ chororū· libro ſecundo ca·xiiij
Proſo pon ipo ſtaſis vſia vſioſis quō differūt libro p̄·ca·xiij
Prouidentia libro·v·c·xxxiij.
Prudentia libro·v·c· xxxiij
Pruina libro·ij·ca·ix
Punitur aliquis in preſenti ꝓpt multas cauſas libro p̄·ca·xxxiij
Purgatio ⁊ inouatio drūt libro vij ca·xviij
Purgatoriū libro tercio ca·xxi.
Item ipſum probat̄ eſſe pluribꝫ rationibꝫ libro ſeptimo ca·i·

Qualitas virtutuȝ libro q̄nto ca·v
Qualitas penitentie li·vi ca·xix
Quinta eſſentia differt ab elemēto ⁊ elementato libro ij·ca·ij

Ratio quomodo differt ab ideis ⁊ exēplari li·i·c·xxv
Ratio ſeminalis ⁊ ratio cauſalis quomodo differāt li·i·ca·xxviij
Ratio ⁊ partes eius ⁊ quomodo differt ab intellectu libro ſecundo ca·xlviii
Rancor libro tercio c·xviij
Recidiuāti multa mala ɔtingūt libro tercio ca·vij
Regule optime libro primo ca· xxi · Et libro quinto ca·xiiij
Item regula optima de peccato· libro tercio ca·v
Relacōnes quatuor ſunt in diuinis libro primo capitulo xxij
Religio quid ſit libro quinto capitulo·xxxvi
Remedia contra temptacōnes· libro ſecundo cap̄·lxvi
Reminiſcentia differt a memoria libro ſecundo ca·xl
Repetere ſua in iudicio dupliciter cōtingit· ⁊ quomodo licite· libro quinto cap̄·vltimo
Reprobatio libro primo capitulo·xxxi
Reſtauratio ruine angelorum libro ij ca·xiii
Reſponſio virginea libro quarto ca·ij
Reſurrectio domini libro iiij ca· xxii
Reſuſcitātur quidā his modis libro iiii ca·xvii
Reſurrectō mortuorū libro ſeptimo ca·i· Et ca·xv
Reſurgēt hoīes ſic li·vij·c·xv·
Reſurrectō tria corriget ibidem
Reſurgēt corꝑa eadē numero libro vij ca·xvii
Reſurrectionis ſūt q̄tuor cauſe· ibidē· Reuerētia li v·c·xxxviij
Ros li·ij·ca·ix
Ruine āgelo ꝝ reſtauratio libro ij·ca·xxiiij

Sacmētū q̄d ſit li ij·c·xxiiij
Sacramēti iſtitucō li vi·c·ij
Sacramēta in dignitate ſe hn̄t ſic̄ excedētia ⁊ exceſſa li vi ca·x
Sacramētorū q̄dā i actōne tm̄ cōſiſtūt quedā in paſſione tātū· li·vi ca·xviii
Sacmētorū effectꝰ li vi ca·iij·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Sacramentũ vñ dicat̃ ibidem ·
Sacramentorũ numerus ⁊ ſuffi
ciẽtia ſic ſumitur ⁊ figuracõ eorũ
li · vi · c · iiij
Sacramẽtorum diſpenſacõ a q̃
bus fiat · ⁊ quõ melioꝛ ſit a bono
miniſtro q̃m a malo ⁊ quõ nõ · li
vi · ca · v
Sacramentorum differentia li ·
vi · c · vij
Sacerdos ꝓprius dicit̃ ſex mois ·
hic ſolus habet abſoluere li · vi ·
ca · xxv
Itẽ dicit̃ adhuc dupliciť ibidem
Sacerdos debet celaꝛ confeſſiõez
li · vi · c · xxvi
Item vtrũ etiam illud peccatum
q̇d ſcit preter cõfeſſiõem ⁊ etiaz
p cõfeſſiõem teneat̃ celare ibidez
Sacerdotalis dignitas li · vi cap̃
xxxvii ·
Salutatio ãgelica li · iiij ca · ij
Sanctificatio materna Vbi no
ta multa de ſanctificatiõe li · iiij ·
cap̃ · iij
Sãctitas quid ſit ſcd̃m dionyſi
um li · i · c · ix
Sapientia dei licz in ſe nõ diuer
ſificetur · diuerſa tamen ſoꝛtitur
nomina li · i · c · xxix
Sapientie xp̃i plenitudo · libro
quarto · c · xiiij ·
Sapientie donũ li · v · c · xlv
Saturnus nota eius qualitates
influxum ⁊ curſum li · ij · c · vij
Satiſfactio li · vi · c · xxvij
Satiſfactionis partes in cõmu
ni Ibidem ca · xxviii
Satiſfactionis partes in ſpecia
li libro ſexto cap̃ xxix
Seminare quando ſit bonum li ·
ſecundo cap̃ vij
Senſus particulares li · ſecundo
ca · xxxv
Senſus communis libro ſecũdo
ca · xxxvi
Sẽſualitas quid ſit ⁊ quomodo
differt ab iraſcibili ⁊ concupiſci
bili libꝛo ſecũdo ca · xli
Senſus ſpirituales libro quinto
ca · lv
Septem vicia quãdo ſint moꝛta
lia et quando venialia libro terci
o ca · xxij
Signa dilectionis libꝛo quinto
ca · xxvij
Signa beneplaciti ſunt quinqz ·
li · i · c · xxxiij
Sigillum confeſſionis libꝛo · vi
ca · xxxvi
Syllogiſmus conſcientie libro
ſecũdo ca · lij
Sinderiſis libꝛo ſecũdo ca · li
Sinus abrahe li · iiij ca · xxi
Sobrietas li · quinto c · xxxiiij
Sollicitudo ẽ t̃plex li · v · c · vl ·
Sol libꝛo ſecundo c · vij
Spes li · v · c · xxi
Speculuz quomodo differt a li
bro vite ⁊ exemplari libro p̃mo
c · xxv
Spiritus ſanctus eſt ⁊ eſt a prẽ
⁊ filio libro primo capitulo ſep
timo ·
Sp̃us ſcũs eſt amoꝛ pr̃is ⁊ filij
li · i · ca · viii
Sp̃us ſcũs caritas ⁊ donũ ſcõꝝ
eſt li · p̃ · ca · ix

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Spūs ſcūs vtrū; ſit caritas qua nos deū ⁊ ꝓximum diligimus li. ꝑ. ca. ix
Spūs ſcūs amor ē ⁊ pmū donū. ⁊ qñ dat̄ ibidem
Spūs ſcūs cū dat̄ an icipiat eē in nouo loco ibidem
Spūs ſ. mittit̄ dupliciť ibidem.
Spūs ſci ē mitti tm̄ ⁊ nō mittere ibidē Spūs ſcūs dat? ē i ſigno viſibili mľtis modis ibidem
Ex ſpūs ſci pſētia apľi triplicē effectū ſūt ꝯſecuti li. i. ca. ix
Spm ſcm̄ ad q̄d mō ſumāt peccatores. pēitētes. perfecti. bti ⁊ ad q̄d ignorātes ibidem
Spūs ſcūs quo fuerit tpe dat? ⁊ q̄re tali tpe ibidē
Spūs ſcūs fuit̄ multipliciť ibid̄
Spūs ſ. multa hʒ noia ibidem.
Spūs naturalis vitalis ⁊ aialiꝰ q̄d ſint li. i. ca. xli
Splendor lumē lux color differūt li. ij. ca. vi
Stellarū natura in cōmuni li. ij. ca. v.
Stult? require ſupra amenꝰ
Suffragia eccie li. vij ca. iij
Suffragiorꝫ ſūt q̄tuor modi generales ibidem
Suffragia qñ incipiūt defūctis valere ibidem
Suffragia quorū hoim ꝓſint ⁊ q̄bus li. vij ca. iiij
Suffragia defunctis ꝓſūt ſecū dū magis ⁊ minus ibidem
Suffragia ꝓſunt his quorū ſūt ⁊ ꝓ quibꝰ ſiūt. ⁊ alijs oibꝰ etiā in celo exiſtētibꝰ ⁊ in inferno ali quo modo proſunt ibidem
Suffragia quō ſiāt pro puulis defunctiꝰ qui ſtatim euolāt ibid̄
Suffragari poteſt papa retētis in purgatorio aiabus cū indulgētijs ⁊ quō li. vii ca. v
Supbia li. iij ca. xv
Supbia diciť iniciū ois mali triplici ratione. ibidem
Supbia a vana gloria differt ibidem

Temperātia li. v. c. xxxiij
Temptacōnis ordo in nobꝪ li. ij. c. lxvi
Tēptatio ē triplex. ⁊ alia plura de ea ibidem
Tempus li. ij. ca. x
Tꝑale eternū ⁊ ꝑpetuū q̄d ſint. ⁊ quō differāt li. i. ca. xviii
Terra li. ſecūdo ca. viii.
Terre motus li. ſecudo ca. ix
Theologicarū ⁊ cardinaliū virtutū drā li. v. ca. xvi
Theologie ꝯmēdacō ꝓlo. ꝑ to.
Theophonia li. ſecūdo ca. xv
Timor dni q̄t ſpecies habet ⁊ alia multa de eo li. v. ca. xxxviii
Timor ſeruilis ibidē. ⁊. xxxix
Timor inicialiꝰ li. v. ca. xxxviij ⁊. xl. per totum
Timor filialꝭ li v. ca. xxxviii ⁊ xli
Timor naturalis ⁊ humanus li. v c. xxxviii Timor mūdan? ibi.
Timor reuerētie Timoriꝰ effect? ib.
Tonitruū li. ſecūdo ca. ix
Torpor li. iii ca. xviii
Totū quid ſit. li. i. ca. xviii.
Trinitas pſonarū ē i vnitate diuine eſſētie. li. i. ca. x.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Trinitas btã tribꝫ mois nob in
noteſcit · qꝛ patet in ſcripturis ·
oñdit' in figuris · ⁊ relucet i crea
turis li · p̄ · ca · x ·
Trinitas ẽ multiplex · li · i · ca · xi ·
Throni li · ii · cap̄ · xiiij ·
Turbo li · ij · ca · ix
Vana gloria · require ſupra
gloria vana ·
Venus li · ij · ca · vii
Venti quot ſint li · ij · ca · ix ·
Vermis oſciẽtie in damnatis ne
q̃q̃m erit material' · li · vii · c · xxi
Veritas li · v · c · xxxvi ·
Vicia mortalia ſũt ſeptẽ · li · iij · c ·
xiiij ·
Vindicatio li · v · ca · xxxvi ·
Vitã eternaꝫ meremur ex condi
gno ꝓpt mlt'as rõnes li · v · c · xiiij
Virtutes li · ij · ca · xiiij ·
Virtus gratuita · li · v · ca · iii ·
Virtus quid ſit li · v · ca · iii ·
Virtutis ethimologia · ibidem
Virtutũ q̃litates ibidem
Virt9 multis opat' li · v · ca · v ·
Virtutes ſũt oẽs eq̃les ⁊ etiã ine
q̃les · li · v · ca · vi ·
Virtutes oẽs ſũt onexe libro · v ·
ca · vij ·
Virtutũ omẽdatio · li · v · c · viij
Virtutũ effectus li · v · ca · ix
Virtutũ meritũ li · v · ca · x ·
Virtutũ diuiſiones ⁊ differẽtie
li · v · c · xv ·
Virtutũ cardinaliuꝫ ⁊ theologi
carũ drã · li · v · ca · xvi
Virtutes theologice in genere · li
bro · v · ca · xvii
Virtutes cardiales li · v · xxxvi
Viſio meridiana matutina ⁊ ve
ſpertina li · vij · c · xxv
Vnus eſt deus li · i · ca · i ·
Vnũ dupliciter ſuit li · i · c · ij ·
Vnũ nõ eſſe ouenit alicui tripli
citer · li · i · ca · ij ·
Vnũ tantum principium eſt · li
bro p̄mo ca · iij
Vnio · nota de vnione ⁊ natura
aſſumpta · li · iiii · ca · vij ·
Vnio · coniunctio · ⁊ compoſitio
differũt libro quarto ca · vij ·
Vnctõ extrema li · vi · c · xxxiij
Volũtas dei diſtinguitur libro
primo · ca · xxxij
Vbi nota quõ volũtas nrã debet
conformari diuine · ⁊ alia mlt'a
Item de voluntate requiẽ multa
libro ſecundo capitulo · l ·
Diuidit' eni i theleſim ⁊ buleſim
ibidem
Item capitur ſtricte large ⁊ me
taphorice Item eſt liberrima po
tentiarum · Item ñ cogitur bono
ſicut nec intellect9 vero · oia hec
tenentur ibidem ca · l ·
Voluntas xpi li · iiii · c · xvi
Vſia vſioſis ⁊ ipoſtaſis ꝓſopon
drñt li · i · ca · xiij
Vxor ꝓpter fornicationeꝫ dimiſ
ſa reconciliatur multis modis li ·
vi · c · xxxvii
Vxorem accedere contingit pro
pter quatuor cauſas ibidem
Xps quere ſupra de ch ·
Ydee require ſupra de J

Finit tabula

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 E 11